

קיצור שלחן ערוך

לחבר הגאון המפורסם רשכבה"ג מוה"ר שלמה גאנצפריד זצ"ל

ועל דגלו ספר

שערים מצויינים בהלכה

חלק רביעי
(י"ד ח"ב, אה"ע, ח"מ)

כולל הלכות אישות, גשואין, נדה, מקואות, מילה, פדה"ב
עכו"ם וכו', הלוואה, מוען ונסען, גניבה וגזילה, שאילה
ושכירות, מציאת אבידה, צעב"ת, חולה ואבלות,

כשמו כן הוא. מכיל כל הידושי דינים והלכות השכיחים. בטעם ונימוקם.
מותח שער לרומסי לחשובה. למצוא פתרון לשאלות ובעיות. המתחדשות
יום יום. מתוך נלווי הטבע והמדע והתקדמות המכניקות. מצוין
וכאסף כל השיטות והרעות שונות. המפורזים בספרי רבותינו.
ושו"ת ראשונים ואחרונים. למספר אלפים ומן ספרים
יקרי המציאות. ולרבות כתבי יד שכאו אחריתם.
תורות והערות על דברי האחרונים. מבאר כל
הענינים שלא נתבארו כל צדכן בספריהם.

חברתי בעזר צורי וקוני

שלמה זלמן ברוין

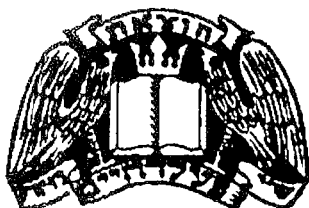
חוס"ס ברנזביל — ברוקלין, נ. י.
לפנים רב וראש הישיבה בכודאפעסט

שנת תשי"ב
ניו יורק

איסור חסנת גבול ידוע מן התורה, ולכן אסור להדפיס כל חד' חלקים מסמרי
בלי רשותי או בלי רשות באי כחי.

לחשינ אצל המחבר
RABBI S. BRAUN
523 Saratoga Avenue
Brooklyn, N. Y.

המכירה הראשית אצל

P. FELDHEIM
381 Grand Street
New York City

מדר ונדס כדפיס
HADAR LINOTYPING & PUBLISHING CO.
87 CROSBY STREET
NEW YORK

בואו שערנו בתורה

ברכת הודאה ודברים אחרים.

ביציאתנו מהו אומר? מודה אני לפני ה"א ששם חלקי מיושבי
ביהמדר"ר ולא עזב הסדו ממני מעודי ועד היום הזה. גם
בעת הועם הציל אותי ואת ב"ב מידי הנאצים הארורים ימ"ש.
ובבואי הנה לארצות הברית התחלתי תיכף בהוצאת ספרי לאור,
ועתה אחרי שלש שנים וחצי חנני מוציא לאור את החלק הרביעי
— החלק האחרון — מספרי זה, כן יעזרני בעתיד ללמוד וללמד
לשמור ולעשות ולקיים את כל דברי התורה באהבה.

עם חתימת ספרי רוצה אני להזכיר ולבקש עוד הפעם את קהל
הקוראים ומרנן ורבנן הי"ו, מה שהערתי והוחרתי בחלק
שני — שאותו הוצאתי לאור בראשונה (עיי"ש מעמי ונימוקי) —
על דבר חכמת המכניקה שדרכה להתפתח ולהשתנות מזמן לזמן,
על כן ידקדקו בזה. גם בקשתי שם שלא להשתמש בשימות המקילים
כחלכה פסוקה, רק לפי כללי התורה וההוראה ולסניפים, ותן
לחכם ויחכם.

שם בחלק השני הנפחת, שבחלקים הבאים אביא רשימה משמות
מהברי הספרים הנזכרים בספרי, אבל בעת הנני רואה שאי
אפשר לי לעשות את הדבר הזה, משום שגחוף לזה קונטרס מיוחד
שיכיל את כל מהברי הספרים שהזכרתי, גם אינו לתועלת כ"כ כיום
אחרי שכבר נמצאים ספרים מיוחדים לתכלית זו, שמובאים שם כל
ספרי השאלות ותשובות עם שמות מחבריהם.

המחבר

מפתח לקצור ש"לחן ערוך

קפד	הלכות נזקי הגוף	קמב	הלכות כיבוד אב ואם
קפה	הלכות שאלה ושכירות	קמז	הלכות כיבוד רבו וזקן וכהן
קפו	הלכות לא תחסום	קמה	הלכות אישות
קפז	הלכות אבידה ומציאה	קמו	מנהגי תענית חתן וכלה
קפח	הלכות מקדון	קמז	מנהגי החופה
קפט	הלכות טריקה וטעינה	קכח	יתוד שאחר הקידושין
קצ	הלכות שמירת הגוף ובל תשחית	קכט	ברכת המזון בגישואין ושמחת חתן
קצא	איסור צעד בע"ח וסירוס	קצ	וכלה
קצב	דין החולה והרופא ובמה מתרפאין	קצא	הלכות צניעות
קצג	הלכות ביקור חולים	קצב	איסור הוצאת ז"ל ותיקונים
קצד	דיני גוסס	קצג	איסור יחוד
קצה	הלכות קריעה	קצד	הלכות גדה
קצו	הלכות אונן	קצו	סדר קביעת הרסת
קצז	דין התכריכין והטהרה	קצז	דין פרישה סמוך לוסת
קצח	הלכות הליות המת וצידוק הדין	קצח	ראתה דם נחמת תשמיש
קצט	דין הקבורה ובית הקברות	קצט	דין כלה הנכנסת לחופה
ר	דין הקבורה ביום טוב	קכ	דין יולדת ומפלה
רא	דין המאבד עצמו לדעת ורשע שמת	קכא	דין לבישת הליבון וספירת ז"ג
רב	הלכות פוטמת כהן	קכב	הלכות חמישה
רב	על איזה קרוב ותינוק מתאבלין	קכג	הלכות תציצה
רד	אימתי מתחיל האבלות	קכד	הלכות טבילה
רה	דיני סעודת הבראה	קכה	הלכות מילה
רו	דין שמועה קרובה ושמועה רחוקה	קכז	הלכות מדין בכור
רז	דיני גיחום אבלים	קכח	הלכות חינוך קטנים ודיני מלמד
רח	איסור מלאכה לאבל	קכט	שלא לנחש לעיניו ולכסף
רט	איסור רחיצה וטיכה ונעילת הסנדל	קל	הלכות עכרים
רי	ותשמיש המטה	קכ	צורות האסורות
ריא	איסור ת"ת ושאילת שלום	קכא	איסור כתובת קעקע וקריחה על מת
ריב	שאר דברים שהאבל אסור בהם	קכב	איסור גילוח פאות הראש והזקן
ריג	שמחה לאחר ז'	קכג	איסור לא ילבש גבר
ריד	שהאבל אסור לישא ודין חתן וכלה	קכד	הלכות חרש
ריז	שועשו אבלים	קכה	הלכות ערלה
רסו	מתי האבל יכול לצאת מביתו	קכז	הלכות כלאי אילן
רסז	שלא להחקשות על המת יותר מדאי	קכח	הלכות כלאי בהמה
רסז	דין מקצת יום שביעי ומקצת יום ל'	קכט	הלכות כלאי בבדים
רסז	ודין יב"ח	קצ	הלכות בכור בהמה טהורה
רסז	דין מי שלא נהג אבלות	קצא	הלכות ססר חמור
רסז	דין עדות לאבלות	קצב	הלכות הלוואה
רסז	דין אבלות בשבת ובירוש	קצג	הלכות שמיטת כספים
רסז	דין שהרגלים מבטלין גזירת ד' וגזירת	קצד	הלכות טוען ונשען
רסז	שליש	קצה	הלכות גזילה ונציבה
רסז	דין תענית יארציט	קצז	הלכות גזקי ממון

לוח המפתחות עפ"י א"ב

י"ד ח"ב הלכות אבלות

עמוד	אבלות
	היה לו קטנות עם אשתו ודעתו לגרשה אי מתאבל עליה, גשחטית וקיבל היתר ממאה רבנים.
רפד	אלמנה שגבנסה לחופה בנדתה ולא בא עליה ומתה אי מתאבל עליה.
רפד, רפה	מאכד עצמו לדעת וכן מי שנשתמד אי מתאבלין עליו.
רעד, רעה	אי אמרינן מקצת יום ככלו גם בדברים שאסורים בג' ימים הראשונים.
שיד	אימתי מתחיל האבלות, ואם נקבר ביהשמ"ש, ואי יש חילוק בין ערב שבת לערב י"ט.
רפו	נדע לו ממיתת קרובו במקום אחר אי אפשר לו ליסע לשם.
רפז	איש צבאי שלא נתנו לו רשות לעזוב את הגדוד להתאבל.
שטו	מי שלא נוג אבלות והוא עוד תוך ל'.
שטו	מתאבלין עפ"י ידיעת הטליגראף.
שטז	ראח, מקום קרוב, שמרעה קרובה, מלאכה, רחיצה, שבת ויר"ט, תמלה, תמליך, תלמוד תורה.
	איסור הנאה פאה נכרית שעושין משערות מתים, ושיניים תותבות.
רנו	שיודי הנסרים מהארון, הארון שפינתו, ומת שהולכיהו למקום אחר בג' ארונות ונשארו שנים.
רסא	בענין גיתוח מתים לבדקם להתלמד עליהם

עמוד	
רנה	חכמת ורפואה.
רסט	קבר ומצבה שפינו משם המת.
רמב	אנינות ואבלות אי דמי להדדי לענין מלאכה. אנינות
	למכור חנותו בדרך הערמה להשאר שתוח בימי
רמג	אבלות, וכשהחנות הוא בשותפות.
	אונן שאסור בבשר ויין אי מותר ברוסב של בשר
רמ	וחמר מדינה.
	אונן שפטור מכל המצות אי מותר לו לחלוק
רמ, רמא	ולגרש ולשחוט.
	כשיש לו בן למול, ואונן שהוא מוחל, ושהוא
רמו	כהן בפדויב וליכא אחר.
רמד	אם נקבר מתו לאחר זמן תפלה.
	אונן בשבת אי מותר לו לעלות לתודה ולהעביר
רמה	הסדרה שמרת.
	בעל קריאה אי מותר לו לקרות, ושמש הקהל
רמה	אי מותר לו לשמש.
רמה	אם יאמר בשבת קדיש קודם הקבורה.
	אונן שהוא אבל שאומר קדיש או שיש לו
רמה	יארציט.
רמו	אונן בשבת אי מתפלל ערבית במוצאי שבת.
רמא	מת לו מת בעיר אחרת אי חל עליו אנינות.
	כשהחברה קדישא מתעסקין בהמת אי חל עליו
רמב	אנינות.
רמב	כשמוליכין המת למקום רחוק והוא נשאר בביתו.
	במקומות שיש חוק מהמשלה שלא לקבור
רמח	עד לאור מ"ח שעות.
	אי מותר טבילה להאונן להיות מנושאי המטה
רמב, רמג	כשהמת הוא אדם קדוש שנותנין כך.
	רחיצה וחליפת שמלותיו כשיש חשש התדבקות
רמג	במחלה.
רמג	אי אסור תספורת להאונן.
	אי מחוייבין לתודיעו ממיתת המת שלא יעשה
רמב	דברים האסורים לו.
	ראה, אבלות.

לוח המפתחות

ז

עמוד	בית הקברות בדין ברכת אשר יצר על הקברות, וכשאין שם רק קבר אחד, וכשרואה רק המצבות. בית הקברות שמחנכין מחדש. ראה "קבורה".
רגט	גוסס שלא להעביר נחלה מכרא בישא לברא טבא.
עו	בענין איסור לקרב המיתה.
רלא	נהנין להדליק נרות בשעת המיתה.
רלג	בענין עצימת עיניים של מת בשכת.
רלד	בענין המנהג לשפוך המים. ואם בשלו במים, מי סעלצער ומי מוכין.
רלה	שלא לאכול ושלא לעשן בחדר המת.
רלו, רמ	הטעם שנתנים והעומד בשעת יציאת גשמה אינו קורע.
רלד	גילוח גילוח חזקן בתוך שלשים.
רז	דם דם שיצא לאחר מיתה אי בעי קבורה, ובאיסור מין חניטה שמרציאים הדם מחמת.
רג	הרוג כמה חילוקי דינים בתרוג.
רג, רנו	מזרה בענין שפיכת טי קבין ונחיתת שרביטין בידו.
רנא, רנב	אי יש לטהרו ולהלבישו דוקא סמוך לקבורה.
רנב	יאָרצייט בענין הדלקת נר יאָרצ, ואם הוא שכת ושכת להדליק.
שכא, שכב	מת בביהשמי"ש מאיזה יום יחזיק היאָרצייט.
שכג	מת ביוראָפּ והוא עומד באמריקה או להיפוך וכדומה ויש שינוי זמנים בינם באיזה יום יברוד לו היאָרצ.
שכד	כהן אי מותר לכהן ליטמא לאפר המת.
רעו	אסור לו לטמאות לאבר מן הנחי.
רעו	כהן רופא אי מותר ליכנס לביתו של גוסס, ואי מותר לו ליכנס למקום המת ליתן תעודתי מנימוסי המדינה.
רעז	אי מותר לו לבקר חולים בבית החולים או להיות משמש שם.
רעז	אי מותר לו לנסוע בנתיבות הברזל כשהמת

עמוד

	מונח במרכבה אחרת או לעמוד באכסדרת התחנה, וטעם ההיתר שנוסעין על אירון והוא פורח דרך ביה"ק.	
רעה, רעט	כשיש מת במרתף או בקומה התחתונה והכהן ע"ג העליונה.	
רפ	שלא לקרב עצמו ד' אמות להקבר.	
רפא	ש"ץ כהן ביה"יכ ובחורר הסמוך יש מת.	
רפב	מת מצוה ויש נכרים הדוצים להתעסק עמו אי מותר להכהן לטמאות.	
רפב	בענין מה שאומרים שקברי צדיקים אינם מטמאין.	
רפג	אי מותר לו ליכנס לבית שיש שם מצבה שנטלה מקבר.	
רפג	כל"י זמר מי שפרנסתו לנגן ולומר על החתונות אי מותר לו לאחר שבעה.	
שט	אי מותר לנגן בכלי זמרים כשהחתן או הכלה אבלים.	
שי	מילה אי נכון לאבל להיות סנדק, וכשיש לו בן למול, ראה „אנינות“, „מלאכה“.	
שיב	מלאכה—מסחר כשמלאכתו נחוצה ודבר האבד או שהוא יום השוק ונחוצך לפתוח החנות.	
רצו	כשהחנות הולך על שם אשתו והבעל נעשה אבל, וכשאשתו אבלה.	
רצו	מת לו מת ואינו בביתו ולא נודע לו אי מותר לאשתו ולבגיו ולאחרים לעסוק במלאכתו.	
רצח	סופר אבל אי מותר לכתוב גט ולחקן ס"ת כשאין אחר.	
רצח	משמש הקהל אי מותר לעבוד עבודתו ושחט אי מותר לו לשחוט ורופא אי מותר לבקר חולה.	
רצט	מוהל אי מותר לו לימול, וכהן אי פודה בן בכור.	
שיב	שוחטין בחנות ובמסחר אי מותר להשגי לפתוח החנות.	
ש		

לוח המסתתרות

ט

עמוד	
צר	מצבה בענין העמדת המצבה לאחר שבעה או לאחר שנה. מת שנקבר היפוך משאר קברים אי יעמידו המצבה לצד הרגלים ולא לצד הראש.
רסא	ראה "כהן".
רנד	מעוברת אשה מעוברת שמתה אי מוציאין וולדת.
	מקום קרוב ורחוק מהו מקום קרוב בזמנינו שנתחדש נתיב הברזל והאוטומובילין ואוירון.
רפח	בא ממקום קרוב ביום ו' קודם שעמדו מהאבלות.
רפח	נשואין הכינו צרכי החופה ונעשו אכלים ונמצא זמן החתונה בתוך שבעה.
שיא	אי מותר לו לישא אשה בתוך ל'. אי מותר לילך לסעודת מילה וחתונות ושאר סעודות מצות. ואי מותר לרב לסדר קידושין בתוך שלשים.
ש.ט. שי	בדין מתה אשתו שימתין שלשה רגלים. ראה "כלי זמר".
ש.ח. שט	סעודת הבראה אי שתיה בכלל אכילה. ועוד איוה דינים מסעודת הבראה
רצ	אי מברין בחוה"מ, חנוכה, פורים וערב פסח.
רצא	פתיחת קבר ופינוי מת לפתוח קבר להכיר המת כדי להתיר האשה מכבלי העיגון.
רסה	הרוג שנקבר בבגדיו והיה שם מעות.
רסו	תיח שצוה להניח כתבי חידושי תורה (שכבר גדפסו) בקברו ושכחו לקיים צוואתו.
רסו	תינוק שלא נימול ונקבר בלא הסרת הערלה וקריאת שם.
רסב	באיוה אופנים מותר לפנות מתים.
רסו. רסח	בענין אבלות שחייב לנהוג בעת פינוי עצמות לקבר אחר.
רסח	ראה "איסור הנאות".
שיג	צוואה צוה שלא להספידו והוא תיח גדול.
רס	קבורה בענין איסור שריפת מתים שצריך דוקא קבורה.

עמוד	
רנו	שלא להלין את המת.
רעו	אי שייך מצות קבורה גם באבר מן החי.
רנז	בענין איסור גיתוח מתיים להתלמד עליהם שהרבה חלקים אינם באים לידי קבורה.
רסב	אי מותר להניח להשאר גפלים בבית החולים ללמוד עליהם חכמת הרטואה.
רסא	לאיזה צד העולם יהיה נקבר הראש והדגלים. אי מותר לעשות קברות על קברות כשצר המקום.
רסג	שיעור ההפסק בין קבר לקבר.
רסד	אלמנה שנישאת לשני ומתה אי תקבר אצל בעל הראשון, והבנים מבעל הראשון אי נקברין אצל אביהם או אצל אמם.
רסה	אי קוברין איש אצל אשה (הרחוקים בחייהם). שלא לקבור רשע אצל צדיק, ומת הנמצא ולא ידוע מי הוא.
רסז	נכרי שמתגייר ומלו אותו ומת טרם שטבל עצמו. חילוקי דינים באמירת צידוק הדין.
רעא	קבורה ביום טוב כשקוברים מת ביו"ט ראשון. אי מותר לעשות הקבורה ביו"ט ב' ע"י יהודים מארץ ישראל.
רעב	תכריכים שנתלכלכו אי מותר לכבסן ביו"ט.
רעג	בענין איסור נסיעה ללוות המת. תינוק שמסירין ערלתו אסור ביו"ט א' ובר"ה שני ימים.
רעז	קריעה הקורע בחתיכת משי הדבוקה בבגדו, ואי מותר להחליף בגדו לקרוע בו.
רלז	כשקרע בבגד גזול ושואל, ואיש צבאי שקרע בבגדי חיילים.
רלח	אי ילכו בבגד הקרוע גם לאחר שבעה. שמע שמת לו מת וקרע ובירך ונדע אח"כ דבשעת השמיעה לא מת עוד אלא אח"כ.
רלח. רלז	אם החתן הזכילה נעשו אבלים בשבעת ימי המשתה אימתי יקרעו.
שיא	

לוח המפתחות

יא

עמוד	רחיצה איסור רחיצה בנהרות בימי הקיץ. ואי מותר לטבול ביום ז' בשבת בבוקר.
שא	דין רחיצה באמבטי חמין בשבעה ושלשים.
שא	שמועה קרובה ורחוקה שמע שמת לו מת וספק לו אם עתה תוך ל' או לאחר ל'.
רצא	מת לו מת ביוראפ הוא עומד באמריקה ומפני שיש שינוי זמן בכדור העולם נמצא שלמי חשבון יוראפ כבר הוא לאחר ל'.
רצב	דין השלשים לענין השמועה חושבין מיום המיתה או קבורה.
רצב	אי מחויבין להודיע לכל הבנים שמתו להם מת.
רצד	שבת יו"ט וחוד"מ שבת בתוך שבעה.
שיז	אי מותר לאבל לפתוח חנותו בחוד"מ.
שיח	ערב פסח תוך שבעה אי מותר לו לעמוד מאבלותו לאחר חצות.
שכ	ראה „אנינות“, „תלמוד תורה“, „תפלה“.
רמט	תכריכין עושיין תכריכין מפשתן. ובשעת היוקר אי מותר ליקח מין גייר.
רנ	אם שמחו להלבישו בגד מהנהוג ללבוש.
רנ	בענין מה שנוהגין לפסול ציצה אחת, ואודות העטרות בטליתים וקיטלין.
רנ, רנא	מי שלא קיים בחייו מצות ציצית, ובחזר שאין לובש טלית.
שיב	תפלה ותפילין אם אין לו מגין בביתו ונצרך לו לילך לביהכ"ס.
רצו	הלל בחנוכה וריח וברי"ט.
שה	תפילין ביום ראשון, ותפילין דר"ח בכל השבעה.
שב, שג	תלמוד תורה אי מותר לו לכתוב חידושי תורה באבילותו, ורב אי מותר להורות שאלות, ואי מותר לו לקרות בתורה ולעלות לתורה בשבת.

הלכות נדה, טבילה ומקואות.

סד, פו	איסור קריבה חלוקי מיני קריבה שאסור בנדה.
	דם נדות ודם בתולים בענין דם גדות, ובדין מראה דם.
עט, ס, פא	ראתה מחמת תשמיש, ואי נאמן הרופא בזה.
צו, צז	נתגרשה ונשאת לשני ונמצא דם בביאה והיא אומרת שהיא עוד בתולה.
צח	בענין דם בתולים, ונשים שהיו להן בעל והן עוד בתולות.
קא	בדין בעילת בתולה ולא גמר הביאה.
קב, קא	וסת בדין חשבון הוסת כשעוברת ממזרח העולם למערב העולם או להיפוך ועוברת על קו התאריך.
פז, פח	דיני וסתות, ואשה שאין לה וסת, ואשה שמשנית וסתה על ימים אחדים.
פט, צ	בדין פרישה סמוך לוסת, ואשה ששכחה עונת הוסת.
צא, צב	בדין היוצא לדרך ובא מן הדרך ואז עונת הוסת.
צג, קא	כלה בלילה הראשונה והיא עונת וסתה.
צה	אשה שנתן לה הרופא רפואות שיטסק וסתה.
קי	חפיפה כשאינה זוכרת אם טרקה שערוזתיה בחפיפה.
	בענין החפיפה בבורית ובמי מוכין (מינעדאל ואסער).
קי	אי בעי דוקא החפיפה במרחץ או סגי בביתה.
קי	חל יו"ט במוצ"ש או חל יו"ט בחמישי וששי איך תתנהגנה בחפיפה.
קיא	חציצה כללים בעניני חציצה.
קיב	גלד ורטיה שעל המכה.
קיג	אשה שעפ"י פקודת הרופאים אינה רשאי לבא באונה מי"ב.
קיס	אשה שהיא מוכה בשבר ויש טבעת ברחמה.
קיז	שיניים תותבות ומילוי בשיניים העשוי מרופא לאופן זמני.
קטז, קיז	

לוח המסתחות

יג

עמוד	אם לאחר הטבילה נמצא דבר בין שיניה.
קטו	חל טבילתה בשבת ויורס ושכחה לגזוז צפרניה,
קיד, קטו	טבלה בשאר הימים בלא גזיות צפרנים.
קיד, קטו	גשים המתקדמות (מודרניות) שמגדלות צפרניהן ומצבעות אותן.
קיש	טבלה בנהר בבגדי דחיצה (בעדינג'־סוט).
קכ, קכא	טבילה שלא תעמוד על דבר מה בשעת הטבילה.
קכב	באיזה אופנים יש מקום להתיר טבילה בשביעי.
קכב	שתזוהר שלא תשאר שער אחת על פני המים,
קכב	ואי תלבוש סבכה על ראשה בשביל כן.
קכב	אשה ההולכת בגילוי שער אי נאמנת להשגיח בטבילה.
קכג	בענין הטבילה בליל שבת כשהוא אחר לידה.
קכג	בענין הקפדה שלא תפגע בדבר טמא כשיוצאת מן הטבילה.
קכד	יולדת בדין יולדת, ואשה שאחזה לה חבלי לידה ואח"כ פסקו.
קכ	כשיש לה ימי טוהר ואמרה לו נטמאתי.
קג	כתמים אי שייך דין כתמים גם בבגדי האיש.
פ	באיזה בגדים שייך דין כתם.
פ	ראתה כתם ונאבד הבגד.
פא	בשיעור כמות הכתם.
פא	דיני כתמים ובמה תולין ובאיזה זמן יורה המורה.
פב	מקואות בענין טבילה בימים ובנהרות ובדיכת מים ושבאים בחפירה שנעשו בידי אדם.
קכד, קכו	טבילה במים מוכין.
קכה	כללים בדיני מקואות.
קכו	מקום הראוי לטבול בו.
קכו	שיעור המים וגובהן.
קכו, קכז	דיני זוחלין, וזהירות שלא יבאו לזה.
קכו	דין שאובין, ופסול ג' לוגין, ונתן טאה ונטל טאה.
קכז, קכח	פסול שינוי מראה.
קכט	הוריתן ע"י טהרה שלא יהיה כח תפיסת אדם
קכט	ודבר המקבל טומאת.

עמוד
קל
קלא
קלא
קלב
קלג

סדר עשיית המקוה בדרך השקת.
סדר עשיית המקוה בדרך זריעה.
ניקוי המקוה.
מקוה מקרח ושלג וקרח מלאכותי.
ציור המקוה.

ספירת ז' נקיים בדין המתנת החמשה ימים קודם הו'

קד, קה, קו

נקיים, ואי יש אופן להקל בזה.
אם אחר הטבילה ראתה דם אי בעי המתנת
החמשה ימים.

קט

סתרה ימי ספירתה מפני שחשבה לטמאה ואיגלאי
מילתא שהיתה טהורה.

קו, קז

הפסיקה מלספור מפני שלא היה דעתה לטבול
ואח"כ חזרה לכפור.

קז

אם לא בדיקה עצמה בכל יום מהספירת שבעה.
אם ייחרת הבדיקה לאור הגר, וכן הרב אי
יוכל להודות בלילה.

קח

קילוח מים שעושין הנשים ברחם לרפואה בתוך
ספירת הנקיים.

קח

פב, פג

פתיחת המקור בדין פתיחת המקור, וכשפתחו הרוסא.

הכניס הרוסא אצבעו או מכשיריו (אינסטרומנט)
ושפופרת הראי (שפיגל) ועשה קילוח.

פג

שאר הלכות מיו"ד ח"ב

קעט

בכור בהמה אם יש דין בכור גם בכוי (בופל).

קפ

מומין בבכור שמוחר לשחטו.

קפ

בכור ששחטו קודם שהראהו לחכם.

קפא

בענין איסור עבודה הרבעה בבכור.

אי מותר לקנות בהמות מעדרים שהבעלים לא

קפא

מכרו המבכירות לפוטרו מבכורה.

הפקד ומתנה אי מהגי כמו מכירה, ואם שכח

קפב

למכור פרתו ובשבת ראה כי תקריב ללדת.

השכיר הבהמה לגכרי או נתמשכנה להממשלה

קפג

וילדה.

עשה שטר מכירה לשבת לעבוד בבהמותיו או

עמוד	
קפג	להאכילם חמץ וילדה זכר. קנין הנוהג בין הסוחרים וקנין מדינא דמלכותא
קפג	אי מהני להפקיע קדושת בכור. כשהכעלים אינם בביתם ואיש אחזר מכר הפרה
קפד	להפקיע קדושת בכור.
קכה	חוליה ורופא בענין להתפלל על החולה ומשנים שמו. אי מותר לעשות רפואה שאפשר שיתרפא
קכו	ואפשר שיגרום מיתה.
קכו	אסור לחולה להחמיר על עצמו באיסורים. הרופא מחוייב לרפאות לעני בחנם, ובענין
קכז, רכו	רפואות שבתלמוד.
קכז, רכח	רפואות ותרופות שנעשו מאיסורים.
קכח	דין חולה שיבריט, וסכנת אבר אי הוי כחשיבריט. אי מותר לאיש לשרת ולשמש אשה חולנית וכן
קכט, רל	להיטוך אשה לאיש, ובענין חולי המתדבק. ואי מותר לגסוע בשבת לבקרו ראה "הלכות
	שבת".
	כיבוד אב ואם בענין תיאור שם אבותיו ורבו בתפלתו
כה	עליהם.
	בענין שלא ישב במקומו מהו כשהבן הוא
כה	הבעה"ב.
כה, כז	אי אסור לסתור דברי אביו גם בדברי תורה.
כו, כז	חייב לזון ולפרנס אבותיו, ולעמוד מפניהם. צווה אביו לעשות דבר ולאחר מותו צותה אמו
כז	להיטוך.
	כשבנו הוא רב ות"ח והוא איש פשוט מהו לענין
כח	קימה.
	אם רוצה לישא אשה ואין אביו מתרצה לשידוך
כט	זה.
כט	אביו אמר לכבדו ואמו אמרה לכבדה.
	היה אביו רשע אי מחוייב לכבד אשת אביו, ואם גירש אשתו ונשא אחרת ואמו מקפדת
ל	שלא לכבדה.
	בענין כיבוד אחיו הגדול ואי יש חיוב גם

עמוד	באחותה הגדולה.
ל	בענין חיוב כיבוד זקנו וחמיו וקרובותיו.
ל, לא	כלאי אילן בענין הרכבה אילן באילן, אילן מאכל באילן סדק.
קעג, קעד	בענין האיסור לקיים המורכב.
קעד	כלאי בהמה כמה חילוקי דינים בכלאי בהמה ובענין להושיב עוף על ביצי מין אחר.
קעה, קעו	ראה „שעטנוז“.
קסט	לא ילבש איש צעיר שנתלבנו לו שערותיו אי מותר לו לצבעם.
קסט	עלה לו על פניו כתמי הדומים ורוצה להעבירן בסמים.
קלד	מילה בענין חיוב למוד על כל מי שרואה ילד ישראל שאינו נימול.
קלד	אם האב בריחוק מקום אי מחוייב לבא לביתו, ועד מתי ימתינו עליו.
קלה	המוהלין שהן מחללי שבת ואפיקורסין.
קלה	אם האב יודע אומנות המילה אי נכון לכבד אחרים.
קלה	אם כיבד לאחר ורוצה לחזור ממנו.
קלו	בענין ברכת „להכניסו“ כשאין האב שם.
קלו, קלו	לעשות החיתוך דוקא ע״י סכין והפריעה בצפורן ומציצה בפה.
קלו	מי שמלין בגדלותו אי מותר ליישן אותו או לעשות זילוף במין סם שלא ירגיש.
קלח	תינוק שנולד ברגלים עקומות אי דוחין המילה כדי לרפאותו.
קלח	חולי שעפ״י הרופאים מותר למולו ועפ״י הפוסקים יש חשש סכנה.
קלח, קלט	בענין תינוק חולה, ושינוי מראה, וכחוש, וכשנתעלף ביום הלידה.
קלט	בדבר מצות מילה שדוחין ליום אירם שהוא זמן ביטול מלאכה.

עמוד	ישראלית שהולידה בן מישראל מומר או מעכ"ם וישראל שנשא נכרית ונולד לו בן. תינוק שנולד ביהשמי"ש וספק ביהשמי"ש. תינוק שנולד במקום שהיום או הלילה מתארכים חדש ושתיים, ושנסעו עם הילד מיוראפ לאמריקה או להיפוך, ושעבר על קו התאריך. בענין קריאת שם, ואם לא עשו סעודה ביום המילה. ראה "פדיון הבן".
קמ	
קמא	
קמב	
קמב	
	עבודת כוכבים צורת שתי וערב, והנכבדים שמקבלים אותו מהממשלה לאות הכבוד. אי מותר לאומן לעשות צורת שתי וערב, ואי מותר לסחור באלילים וטבלאות. לעשות ביהכנ"ס וביהמדר"י במקום שהיה מתחלה בית אלילים. אי מותר לסחור בספרי תפלתם, ובספרי מינות ואפיקורסות. שעון שנקבע על גובה בית תפלתם אי מותר להסתכל בו. אסור ליכנס לבית תפלתם אפי' לכבוד הממשלה. אי מותר למכור ביתו אלילים ולסייע בממון לבנין. אי מותר לכורך לכרוך ספריתם. בענין הזכרת שם אלילים. אי מותר לשדך אשה לעכ"ם. בדבר האיסוד ללמוד להם תורה, וגר שרוצה להתגייר אי ילמדו עמו קד"ש ותפלה. צורות בולטות ושוקעות וציור בצבע וצילום דמותו. שלא לעשות דברים שהיו במקדש.
קנו	
קנו	
קנח	
קנח	
קנט	
קנט	
קנט, קס	
קס	
קס	
קסא	
קסב	
קסג, קסד	
קסד, קסה	
קעא, קעב	
קעב	
קמג	
	ערה כמה דינים באיסור ערלה, וסתם אתרוגים הבאים מארץ ישראל. אילן שנעקר ממקומו ונטעו במקום אחר. פריון הבן אשה פרוצה שגרשה בעלה וילדה בן אי מחוייב הבעל בפדיון.

לוח המפתחות

עמוד	
קמג, קמד	שיעור פדיון הבן על משקל הגראם. בענין פדיון בממון (באנקנאָטען) חזותמות
קמד	(סטמפס). בענין אבילת גשד ושתיות יין בסעודת פדה"ב בשבוע שחל ט"ב.
קמד	שלא לחזור מהכהן שכבר אמר לכבדו.
קמד	מאיוה זמן ראוי הוא לפדיון.
קמה	בכור שחלה ולא נימול והגיע זמן הפדיון.
קמה	כהן שנפדו על ידו ונתברר שהוא פסול. עשה פדה"ב באשתו הראשונה ונשא שניה וילדה גמי בכור אי יברך "שהחייגרי".
קמה	כשאין האב כמקום הילד ואי פודין עיי שליח ואי עושין שליח עיי מכתב וטיליגראף.
קמו, קמז	אביו (שאינו דר עם אשתו) אינו רוצה לפדותו וזקנו של הילד רוצה לפדותו.
קמו	כשאין להאב הי סדעים והכהן מלוה לו וחרר ונתן לו בחזרה.
קמז	כשאין אב לפדותו, ופניות יהודיות שיולדות בזנות.
קמה, קמט	כשמת הבכור לאחר שלשים ולא נפדה. אשה שאינה יודעת אם היא בת כהן ולוי או ישראל.
קמח	אשה שהפילה ואח"כ ילדה בן קיימא.
קמט	אשה מקשית לילד והוציאו הילד בצבת וכלי מכשירים.
קנ	פיאות הראש והזקן שיעור פיאות הראש, ובענין גילוח הזקן.
קסו, קסח	מי שמוכרו לו לגלח הזקן עפ"י פקודה וא"א לו בסם.
קסז	מכונה לתגלחת הזקן.
קסח	רבנות בענין כיבוד רבו, ורבנות בזה"י.
לא, לב	ולזול הורים ומורים, ורב שטעה בדין, ובנן של ת"ח.
לג, לד	רב שנתקבל לזמן ידוע ונכתב כן בשטר ורבנות. רב ודיין שמטרב לעמוד לדין תורה.
קצו	
קצג	

לוח המסתחות

קעז

קעז

קעז

קעז

קעז

קעז

קעז

שעטנו בענין ההיתר על נייר שנעשה מכלאים.

המדבק כלאים בדבק.

דבר של שעטנו שנדבק במגעלים, ותכריכי המת

שנעשו מכלאים.

אי מותר למכור בחנותו בגדי שעטנו.

אנשי חיל שיש בבגדיהן שעטנו.

מטפחת שלובשין בעת הגילוח, ומכסה של

גשמים (מטריה).

חלק אבן העזר

אישות שתי נשים אשכנזיות אי מותרות לינשא לספרדי

במדינות הערביות.

לח

ספק כהן וספק גרושה.

מב

בדין זונה שאסורה לכהן, וכשהפקידה עצמה

בעודה פנויה.

מב

יצא קול עליו שנחשד על אשת איש.

מה

אשה שנבעלה ע"י חציצת לבוש על האבר,

נ

גירש את אשתו ולגו ביחד בלי קידושין.

נ, נא

איש ואשה הדרים ביחד בחוק אודחי בלא חופה

וקידושין.

נא

איסור יחוד בדין איסור יחוד עם נשים.

עג, עה

נשים שהם סוחרות ומתייחדין ע"ז עם גברים.

עג, עד

רוכל שהולך לסחור בבתי הקונים ובא לידי

איסור יחוד.

עד

בענין איסור השתמשות בנשים ומהו במסעדות

ובאכסניות.

עה, עז

רופא שמבקר נשים ובודק אותן וכן אשה רופאת

לאנשים ואי מותר שתוציא שיניו ולהסתפר

ממנת.

עז

בדין איסור שאילת שלום לנשים.

עז

גר וג'ורת בדין הנחשד על הנברית ונתג'ירת

מה, מט

אם אומר שאם לא יתירו לו יחזור עמה לדתה

וידור עמה באיסור או ילך לרבני באורים

(רישורמים).

מח

פנויה שנבעלה לגוי ונתג'יד ואם לא יתירו לח

עמוד	תדור עמו באיסור.
מט	ראה „הבחנת זרע“.
מג	הבחנת זרע להמתין צ' יום בין בעל לבעל להבחין הזרע. אם נאמר דין זה גם באנוסה ומפותה ואי יש חילוק בין בתולה לבעולה.
מג	אם בדקה הרופאים והחליטו שאינה מעוברת, ואי יש להתיר בכה"ג שלא ידורו באיסור.
מב	דר עמה בלא חופה וקידושין ורוצה עתה בחופה וקידושין אי צריך הבחנה.
מג	בדין גר וניורת שצריכים פרישה, וישראל שדר עם נכרית ונתגיירה.
מג, מד	הוצאת זרע אי מותר לבחון הזרע אם הוא בריא כדי לרפאותו לקיים מצות פורד, או למי שרואה דם מחמת תשמיש ויש להסתפק אולי הוא ממנו.
סט	אשה שסכנה גשקפה לה אם תתעבר אם מותר לשמש במוך.
ע	מי שאין לו גבורות אנשים אי מותר לו לישא אשה.
עא, עב	מעוברת ומינקת חברו בדין איסור מעוברת ומינקת חברו ואין חילוק בין זמנם לזמנינו.
מד, מה	ואפי' מתגדל הולד ע"י כלי המיוחד להנקה, או שמשרה הולד למוסד הילדים.
מד	כשזקנו של הולד הכניסו לביתה, וכשהתחייב הנושאה לפרנסו.
מד, מה	באיזה אופנים יש להתיר מינקת חברו. אם לא יתירו ידורו בלי חופה וקידושין ובאיסור גדות.
מו	כשעיקוב הנשואין יגרום מחלת העצבים.
מו	קטלנית חילוקי דינים באיסור קטלנית, כשנהרג, או שהיה זקן, או חולה קודם הנשואין.
מז	חילוק דין בין כשמתו בזה אחר זה או בסירוגין.
מז	במקום מצות לימוד התורה או לתועלת היתומים.
מז	נשואין אשה שמכינה עצמה לנשואין, ואם דחו הזמן והגבילו זמן אחר.
צח, צט, ק	בענין תענית חתן וכלה ביום חופתן.
נג	

עמוד	שכח להתפלל ולהתודות קודם החופה אי יתודה
נד	לאחר החופה, וכשהחתונה בראש חודש.
נד, נה	בענין המנהג והתקנה שלא לעשות החופה בביהכ"ס.
נה	נוהגין לעשות הנשואין במילוי הלבנה.
נו	בענין חופת נדה.
נו	שינוי מנהגים בענין אי הולך החתן ג"כ לכסות פני הכלה.
נח	שינוי מנהגים בענין אי השושבינין או אב ואם מוליכין החתן והכלה להחופה.
נט	שינוי מנהגים בענין סיבוב הכלה להחתן.
נט, ס	בדין ברכת חתנים בעשרה.
נט, סו	בענין היחוד שאחר החופה, ועניני זיווג והלכות צניעות.
ס, סב	בדיני ומנהגי שבע ברכות בשבעת ימי המשתה, ושבע ברכות בסעודה שלישית.
סב, סג	בענין המצה לשמח חתן וכלה, ועניני שבעת ימי המשתה ואיסור המלאכה בו.

קידושין

מט, נ	אי מותר לסדר קידושין לאשה שקבלו בי"ד עליה ידיעה ע"י טיליגראף שנתגרשה בפניהם.
נו	אי מותר לסדר קידושין לזוג שאינן נזהרין בטהרת משפחה.
נח	בענין האיסור סידור קידושין שלא בפני רב מובהק.
נז	טבעת שאולה או שהכלה מסדה לו טבעתה וקידשה.
נז	טבעת שיש בה אבן, או מפותח בה שם הקודש.
נז	בענין העדים בשעת הקידושין.
נז	נתן הטבעת על הבתי ידים ולא על האצבע.
נו	בענין כתיבת הכתובה בשעת החופה.
רכד	סירוס וצעב"ח באיזה אופן יש להתיר לסרס הבהמות והעופות.
רכג	אי מותר לגרום צעב"ח להשקותן סמים ארסיים לנסות פעולות הסמים לתועלת חכמת הרפואה.

עמוד	
לה	פרייה ורבייה תוליד ציי שנשפך זרעו באמבטי או על סדין או ציי זרעה מלאכותית.
לו	הטעם שנתחייב מבן י"ח ולא מבן י"ג כשאר מצות.
לו	אי מותר להתאחר עד שישא הגונה לו.
לו	אי מותר לו להתעכב [או לשנות כוס עיקרין] כדי לעסוק בתורה.
רכד	בענין שתית כוס עיקרין ולעשות גיתוח למנוע הריות.
לו	לא תוליד זכר ונקבה אלא ב' זכרים.
לו	כבר קיים המצוה ורוצה לעמוד בלא אשה כדי לעסוק בתורה.
לו, לח	בדין אם שהה עם אשתו י' שנים ולא ילדה. ראה "הוצאת זרע".
לח	שידוכין (חירתן) בענין לישא אשה הגונה, ומי שאין משפחתו ידועה לנו.
לט	בנות מומרים וכופרים ומחללי שבתות.
מא	צוואת ר"י החסיד כששם הכלה כשם אמו ושמו כשם חמיה.
מ	בענין מה שאמרו חז"ל דעם הארץ לא ישא בת כהן.
מ, לט.	בדין ביטול שידוכים, והמבטל שידוך משום סגם משפחה.
מ	זינתה המשודכת והיא טרענת גם אתה קלקלת עמי.
מ	הרוצה לבטל השידוכין מפני שהיא רימה אותו בשנים.
נב	בענין הקפידא שלא לתת הצעירה לפני הבכירה.
	חלק חושן משפט
רטז, ריז	אבירה ומציאה משרת בחנות שמצא מציאה, ובחור שסמך על שלחן אביו שהצליח בגורל.
ריז	ספרים שהיו מעותדים לאיבוד בזמן המלחמה אי מחויב המוצאם לתחזירם.
ריז	מצא דבר בבית הנכנסת.

עמוד	
רא	גניבה וגזילה הגונב והגחל כדי להציל נפשו מסכנת מות.
רא	ממונו של מומר ומסור אי הפקר הוא לגבי גניבה וגזילה.
רא	בענין איסור גניבה, והמתחייב בביד מחמת טענות שקר ויש לו אפשרות לגנוב בחזרה.
רב	שנים שגנבו ביחד ואחד מהם אין לו לשלם.
רג	אם מת הגנב והניח יורשים.
רג	קנה דבר מן הגנב ובאו בעלים ותבעו בחזרה.
רה	אשה שמשורת צדקה שלא מדעת בעלה.
קפה	הלוואה בענין הלוואה לישראל ועכ"ם.
קפו	בענין מה שמלוים בלא שטר ועדים.
קפו	בענין האיסור לא יגוש.
קפו	אי היורשים מחויבים לפרוע חוב אביהם.
קפו	אם הבעל רוצה להשכין תכשיטי אשתו.
קפח	כשהמלוה רוצה למשכן שלא בשעת הלוואה.
קפח	כשהסטר חוב שיש לו על חבירו הולך להמחק.
קפט	נתן לחבירו המחאה (טשעק) ועיכב אצלו ימים אחדים ובתוך כך נסגרה הבאנק מהממשלה לעולם.
קצב	בענין שמיטת כספים.
קצג	מוען ונמען בענין קביעת זמן לדון.
קצג	הלך לערכאות הוכרח הגתבע לעשות הוצאות ועתה רוצה התובע לדון בדיני ישראל.
קצג	הרב והדיין מחויבים ליתן כתב "סירוב" להתובע.
קצד	רופא הרגיל אצל הרב לבקרו אם יכול לפטלו משום שוחד.
קצד	עמד בדין ואינו רוצה הלה לקיים הפסק.
קצד	נתפטר מפני שלא היה לו ראיה וכעת מצא ראיה.
קצה	חילוקי דינים בענין דין ופשרה.
קצח	הבא לטעון בכח הרשאה.
קצט	בענין שלא ליטבע אפי' שבועת אמת.
רו	הלוה את חבירו מעות וגפסלו או שירדו מהשער.
קצו	עדות עדים שראו עדותן ע"י מראה.
קצח	עדים שיש לחשוש עליהן שיש לחום צד נגיעות.
קצט	עד ששכח עדותו ואחד הזכירו.

עמוד

	עדים קרובים והפסולים, ועדים הפסולים מחמת עבירה.
קצט, ר	גזקי ממון וגוף גרמא בניזקין, ורץ לדבר מצוה והזיק. שאל תפילין חשובים מחבירו ונגנבו או ניזקו ורצה לשלם תפילין פשוטים וכן אתרוג.
רז	גנב ורוצח אי גכון למסרו למלכות.
רח	התחב כף של איסור בקדירת חבירו ואסרה.
רט	המוחרג מתקנת הקדמונים מפני שהכה את חבירו.
רי	שלא למנוע טובה לרבים.
ריא	אי מחויב להכניס עצמו בספק סכנה להציל חבירו מסכנה.
ריב	כעס על תלמידו והכה אותו עד שחבל בו.
ריב	מקשה לילד אי מותר להרוג את הולד להציל האם.
ריג	
ריט, ריח	פקדון נפקד אצלו מעות ונפסלו ועוד בעניני פקדון. מסרו לו דבר להוליכו למקום אחד והניחו ושכחו במקום אחר ונאבד.
ריח	
ריט, רכ	פריקה וטעיגה כמה פרטי דינים בפריקה וטעיגה. ראה הלכות אבן העזר אות "צעביח".
ריג	שאלה ושכירות השואל ספרים אי מותר להשאילן שאל חפץ של מצוה או ספר ונתקלקלו במלאכתו.
ריג	בענין שלא להשהות שכר שכיר.
ריד	השכיר דירה לחבירו והוא מביא לשם קרוביו לשכון עמו או שעשה שם בית ספר.
רטו	שמירת הגוף והממון בעניני מעקה ואיסור בל תשחית.
רכא, רכב	

ק צ ו ר ש ל ח ו ע ר ו ד

קמג. הלכות כיבוד אב ואם. ובו כ"ב סעיפים.

א צריך לזהר מאד בכבוד אביו ואמו ובמוראם א). שהשוה אותן
הכתוב לכבודו ולמוראו יתברך שמו, כתיב כבוד את אביך ואת אמך
וכתיב כבוד את ה' מהונך. באביו ואמו כתיב איש אמו ואביו תיראו,
וכתיב את ה' אלהיך תירא, כדרך שצוה על כבוד שמו הגדול ומוראו
כן צוה על כבודם ומוראם. שלשה שותפין הן באדם, הקדוש ברוך
הוא, אביו ואמו. (איש מזריע לובן שבו, אשה מזרעת אודם שבו,
והקדוש ברוך הוא נופח בו נשמה, מראה עין, ושמיעת אוזן, ודיבור).
בזמן שאדם מכבד את אביו ואת אמו, אמר הקדוש ברוך הוא מעלה אני
עליהם כאלו דרתי ביניהם וכבדוני 1).

ב איזהו מורא. לא יעמוד במקומו המיוחד לו לעמוד שם בסוד
זקנים עם חביריו, או מקום המיוחד לו להתפלל, ולא ישב במקום המיוחד
לו להסב בביתו 2), ולא יסתור את דבריו 3) ולא מכריע את דבריו בפניו,
אפילו לומר נראין דברי אבא 2). עד היכן מוראם, היה הבן לבוש

ש ע ר י מ מצו י נ י מ ב ה ל כ ה

א) בכבוד אביו ואמו ובמוראם כתב בברכי יוסף (יו"ד סי' ר"מ)
כשמתפלל על אביו ואמו או על רבו לא יאמר בתחנתו רפא נא לאדוני אבי
או לאבא מארי או רבי ואלופי כי אין נבחות לפני המקום ושלמה המלך
ברכרו עם ר' אמר דוד אבי וכן אלישע אמר א' אליהו אבל נראה שמתור
לומר אבי או רבי ולא יוסיף על זה.

ב) במקום המיוחד לו להסב בביתו עי' בערוך השלחן (יו"ד
סי' ר"מ סעי' י"א) דיש נוהגין כשהאב הוא זקן ובנו קוראו לביתו על
שלחנו יושב הבן על מקומו התמיד כמקרה והאב על צדו ואין האב מקמיד
על זה ומדינא ג"כ אין חשש כיון שהבן הוא שם הבעה"ב והוא יושב על
מקומו הקבוע לו עיי"ש ולא ראיתי לנהוג כן אבל ראיתי מת"ח ששניהם
יושבין על ראש השלחן, או אביו על ראש השלחן והוא מן הצד.

ג) ולא יסתור את דבריו עי כסו"ז (יו"ד סי' ר"מ ס"ק ג') שכתב
דהא דמצינו שהטור חולק כמה פעמים על אביו הרא"ש חיינו שלא בפניו

2) יו"ד סי' ר"מ סעי' ב.

1) פור יורה דעה סי' ר"מ.

חמודות ויושב בראש הקהל, ובאו אביו או אמו וקרעו את בגדיו והכוהו על ראשו, וירקו בפניו, לא יכלים אותם ולא יצער בפניהם ולא יכעוס כנגדם, אלא ישתוק ויירא מן מלך מלכי המלכים הקדוש ברוך הוא שצוה בכך, אבל יכול לתבוע אותם לדון על ההפסד (3).

ג איזוהו כבוד, מאכילו ומשקהו (ד), מלביש ומכסה, מכניס ומוציא, ויתננו לו בסדר פנים יפות. שאפילו מאכילו בכל יום פטומות, והראה לו פנים זועפים, נעגש עליו (4).

ד היה אביו או אמו ישנים ומפתח חנותו של הכן תחת ראשיהם אסור להקיצם משנתם אף על פי שיפסיד ריוח הרבה (5), אבל אם יגיע ריוח לאביו אם יקיצו, ואם לא יקיצו יצמער על מניעת הריוח, מצוה להקיצו כיון שישמח בזה, וכן מצוה להקיצו ללכת לבית הכנסת או לשאר דבר מצוה, ספני שכולם חייבים בכבוד המקום ברוך הוא (6).

ה היה צריך לאיוה דבר בעיר ויודע שישלימו חפצו בשביל אביו, אף על פי שיודע שגם בשבילו יעשוהו לו, לא יאמר: עשו לי בשבילי, אלא יאמר: עשו לי בשביל אבא, כדי לתלות הכבוד באביו (7).
ו אמרה לו אמו: עשה זאת, ועשה, ואחר כך בא אביו ושאל

שערים מצויינים בהלכה

והש"ך (שם ס"ט א') כתב דהא דאסור לסתור את דבריו חיינו אפי' שלא בפניו ולא מתרץ כלום על מה שמצינו שהטור חולק על אביו ובספר עצמות יוסף (פידושין 5:) מוכא בפת"ש (יו"ד סי' ר"מ) כתב על מה דאמרינן בש"ס שם ראפי' אב ובגו נעשו אויבים זה לזה כשעוסקים בתורה דלכן יכולים האב עם הבן לחקשות ולתרץ להסיק מסקנת ההלכה ואין בזה משום סותר את דבריו והאריך בזה גם בשו"ת שאילת יעב"ץ (ח"א סי' ה') אי מותר לתלמיד לחלוק עם רבו. ועי' בשו"ת מנחת אלעזר (ח"ד סי' ו') האריך בזה והוכיח דהא דכתב בש"ע שלא יסתור את דבריו חיינו במילי דעלמא בדבריו חול אבל בדבריו תורה ולפסק הלכה מותר לו אם יש לו ראיות ברורות וכמו שכתב הרמ"א (סי' רמ"ב סעי' ג') לענין חולק על רבו והביא כמה וכמה ראיות מהתנאים ואמוראים שחלקו עם אביהם וכן הפוסקים אהריהם והרמב"ם (הל' שחיטה ס"א ה"י) כתב ואבא מרי מן האוסרין ואני מן הסתירין וכו' הרי שחלקו על אביהם.

ד מאכילו ומשקהו ועי' בהנהות הרמ"א (יו"ד סי' ר"מ) דאם יש לו בנים רבים זנים אותו ומחשכין זה לפי נכסיו של כל אחר ואחר.

(3) שם סעיף ג, ה' וש"ך סק"ד.

(6) ס' הסדרים סי' של"ו.

(7) סי' ר"מ סעיף ה'.

(4) שם סעיף ד'.

(5) קדושין לא'.

אותו: מי אמר לך לעשות זאת, והוא מרניש שאם יאמר שאמו אמרה לו יכעוס אביו על אמו, אל יאמר לו שאמו אמרה לו לעשות הדבר, אף על פי שעל ידי כן יכעוס האב עליו 8).

ז חייב לעמוד בפני אביו 9) ובפני אמו 10).

ח חייב לכבדם גם לאחר מותם 11), ואם מזכירם בתוך י"ב חודש כסה או בכתב, אומר או כותב: הריני כפרת משכבו (פירוש עלי יחא כל רע הראוי לבא על גפשו) או משכבת, ולאחר י"ב חודש (כבר קבל מה שקבל, שאין משפט רשעי ישראל בניהנם אלא שנים עשר חדש) אומר או כותב: זכרונו לברכה לחיי העולם הבא, או זכרונה לברכה לחיי העולם הבא 10).

ט אפילו אביו רשע ובעל עבירות, מכבדו ומתיירא ממנו, ואפילו ממזר חייב בכבוד אביו ומוראו, ויש אומרים דאינו מחויב לכבד אביו

שערים מצויינים בהלכה

ואם מקצתן עשירים ומקצתן עניים מחוייבין העשירים לכבד ע"כ. ונמ אם יש לבנו כתב פיטורין מאביו שפטרו סבל וכל מחוייב נ"כ כעת כי לא ידע האב שיעני כ"כ (שבות יעקב ח"א סי' ע"ה).

ה חייב לעמוד בפני אביו בש"ס (סידושין לא): איתא דר' יוסף כי הוה שמע קל כרעא דאימיה אמר איקום מקמא שכינה ומשמע מזה דאפי' אינה בר' אמותיו ואע"ג דאיהי לא חזי וכ"כ בגליון מהרש"א (יו"ד סי' ר"ם) דחייב לעמוד גם בשומע קול אביו שבא. ועי' בחידושי הגרע"א (יו"ד סי' ר"ם) בשם שו"ת שער אפרים (סי' ע"ה) דאפי' אביו הוא סומא שאין רואה שעומדין מפניו חייב לעמוד מפניו ועי' לקמן (סי' סט"ד ס"ק ד') דגם כשרואה אותו ע"י זכוכית ועשטיה חייב לעמוד מפניו וכן ראיתי בשו"ת צפנת פענח להגאון מהר"י ראזין טראגאטשוב.

ו גם לאחר מותם עי' בשו"ת נודע ביהודה (תנינא אהע"ו סי' מ"ה) במי שצוהו אביו לפני מותו כו"כ ולאחר מותו צוהה אמו עליו לעשות לחיפוך העלה דלאחר מותו מחוייב לשמוע בקול אמו ומדיק כן מרש"י (סידושין לא. ד"ה שבן אלמנה) עיי"ש. ועי' בשו"ת הגרע"א (סי' ס"ח) שהקשה עליו מדברי הב"י (סי' שע"ו) ועי' בשו"ת דברי מלכיאל (ח"ב סי' קל"ד) נמי האריך בזה והעלה שאין חילוק בין לאחר מיתת אביו או מתיים ומטילא בנדון זה יקיים דברי אביו, ובערוך השלחן (סי' ר"מ סעי' ל"ו) פוסק כחנודע ביהודה ועי' מזה בפת"ש (סי' ר"מ ס"ק י"א).

רשע, כל זמן שלא עשה תשובה ואך לצערו אסור, ויש להחמיר כסברא הראשונה ז' (11).

י' ראה לאביו שעובר על דברי תורה, לא יאמר לו: עברת על דברי תורה, אלא יאמר לו: אבא כתיב בתורה כך וכך, כאלו הוא שואל ממנו ולא כמזהיר, והאב יבין מעצמו ולא יתבייש (12).

יא' אמר לו אביו לעבור על דברי תורה, בין על מצות עשה בין מצות לא תעשה, אפילו על מצוה של דבריהם, לא ישמע לו, דכתיב איש אמו ואביו תיראו ואת שבתותי תשמרו אני ה' אלהיכם, סמך שבת למורא אב ואם, לומר אף על פי שהזהרתך על מורא אב ואם, אם אמר לך: חלל את השבת, אל תשמע לו, וכן בשאר כל המצוות, אני ה' אלהיכם, אתה ואביך חייבים בכבודי, לפיכך לא תשמע לו לבטל את דברי, וגם מצות דרבגן מצות השם יתברך הן, דכתיב לא תסור וגו' (13). אמר לו אביו שלא ידבר עם פלוני, ושלא יסחול לו, והבן היה רוצה להתפייס, אין לו לחוש לפקודת אביו. כי אסור לשנוא שום יהודי, אם לא כשרואהו שהוא עובר עבירה, ונמצא שהאב צוהו לעבור על דברי תורה (14).

יב' אם הבן רוצה ללכת לאיזה מקום ללמוד דברי תורה, מפני ששם יהיה לו תועלת יותר מבכאן, והאב מוחה בידו מאיזה טעם, אינו חייב לשמוע לאביו, דתלמוד תורה גדול מכיבוד אב ואם (כדמצינו ביעקב אבינו עליו השלום, שכשהלך מיצחק נמסן בבית המדרש של עבר י"ד שנה ועסק בתורה, ואחר כך הלך לבית לבן ונשתתה שם ובדרך כ"ב שנה, ונענש על אלו כ"ב שנה שלא קיים כיבוד אב ואם, ונעלם ממנו יוסף כ"ב שנה, ועל אלו י"ד שנה שעסק בתורה לא נענש) וכן

שערים מצויינים בחלכה

ז' ויש להחמיר כסברא הראשונה עי' בש"ע (סי' ר"מ סעי' ז') דאם בנו רב והאב תלמידו כל אחר מהם עומד מפני השני ואם הבן הוא גדול בתורה ומפורסם ירחיקו זה מזה שלא יקל שום אחר בכבודו מפני השני ועי' ברא"ש קירושין (פ"ק סי' נ"ז) דכן עשה מהר"ם מרוטנבורג שמיום שעלה לגדולה לא הקביל פני אביו ולא רצה שאביו יבא אליו. ובברכי יוסף (סי' ר"מ) הביא להיפוך שראה כת"י נושנת (כפ' שלשה שאכלו) גבי ההוא דרב פפא אפסיק לאבא מר בריה כתב שם בזה"ל אעפ"י שהוא בנו עביר יטרא לתורה והרא"ש נהג לקום מפני בנו הרבני יחיאל מפני שהיה חכם גדול.

(13) שם סעי' ט"ו מגמ' יבמות ה':

(14) שם סעי' ט"ז.

(11) שם סעי' י"ח.

(12) שם סעי' י"א.

אם הכן רוצה לישא אשה ה) והאב אינו מתרצה, אין הכן חייב לשמוע לו (15).

יג) אחד האיש ואחד האשה חייבים בכיבוד אב ואם (ט), אלא שהאשה הנשואה לבעל כיון שהיא משועבדת לבעל, לפיכך היא פטורה מכיבוד אב ואם. ואך אם בעלה אינו מקפיד עליה מחוייבת בכל דבר שאפשר לה (16).

יד) כל המכזה אביו או אמו אפילו בדברים ואפילו ברמיות, הרי זה בכלל ארור מפי הגבורה, שנאמר ארור מקלה אביו ואמו (17).

מז) היה קוץ תחוב לאביו או לאמו לא יוציאנו, שמא יעשה בהם חבורה (שהוא כאיסור חיוב חנק) וכן אם הכן הוא רופא לא יקיו להם דם ולא יחתוך בהם אבר, אף על פי שהוא מכוין לרפואה, במה דברים אמורים כשיש אחר לעשות, אבל אם אין שם אחר לעשות והן מצמצעין, הרי הוא מקיו וחותר כפי צורך הרפואה (18).

מנו) מי שנמרפה דעתו של אביו או של אמו, משתדל לנהוג עמהם כפי דעתם עד שירחם ה' עליהם, ואם אי אפשר לו לעמוד מפני שנשתמו ביותר, יניחם וילך לו ויצוה לאחרים להנהיגם כראוי להם (19) ין) אסור לאדם להכביד עולו על בניו ולדקדק בכבודו עמהם שלא יביאם לידי מכשול, אלא יסחול ויעלים עיניו מהם, שהאב שמחל על כבודו, כבודו מחול (20).

שערים מצויינים בחלכה

ה) רוצה לישא אשה ברמ"א (סי' ר"מ סעי' כ"ה) כתב שאין כח ביד האב למחות ביד בנו שרוצה לישא אשה ההוגנת לו וחפץ בח ומקורו ממהרי"ם (שורש ס"ו) ומעמו דהוא צערא דגופא להניח אשה אשר חפץ בה ולישא אשה אשר לא תישר בעיניו. ורוקא אם היא כשרה בבנות ישראל הכשרות כמש"כ במהרש"ם (יו"ד סי' צ"ה). ועי' בשו"ת משיב דבר להנצי"ב (יו"ד סי' נ') דרין זה לא נאמר רק באופן שאין באשה שחפץ בה הכן בזיון וצער לאביו אבל ביש לאביו בזיון אסור לישאנה. ואין חילוק בזה אם האב ציוה כן בחיים או שצוה לפני מותו, עי' מזה במהרש"ם חנ"ל ובשו"ת מחנה חיים (ח"ג אהע"ו סי' ל"ב).

ט) חייבין בכיבוד אב ואם ואם אביו אמר לו לשמשו ואמו אמרה לו לשמשה, כבוד אביו סודם רגם אמו חייבת בכבוד אביו ואם אמו מגורשת, לאיזה מהם שירצה יסדים (ש"ע סי' ר"מ סעי' י"ד).

15) שם סעי' כ"ה מגמ' מגילה י"ו.	18) שם סעיף ג.
16) שם סעי' י"ו ובש"ך סק"ט.	19) סימן ר"מ סעיף י.
17) טי רמ"א סעיף ר.	20) שם סעיף י"ט.

יח אסור להכות את בנו הגדול, ואין גדלות זה תלוי בשנים אלא הכל לפי טבעו של הבן, כל שיש לחוש שיתרים כנגדו בדיבור או במעשה, אפילו אינו בר מצוה אסור להכותו, אלא יוכיחו בדברים (21), וכל המכה את בנו הגדול סנדין אותו, שחרי הוא עובר על לפני עור לא תתן מכשול (22).

יט חייב אדם לכבד אשת אביו (י) אף על פי שאינה אמו כל זמן שאביו קיים. וכן חייב לכבד בעל אמו כל זמן שאמו קיימת, ודבר הגון הוא לכבדם גם לאחר מיתת אביו ואמו (23).

כ חייב אדם בכבוד אחיו הגדול (יא) ממנו (24) בין שהוא אחיו מן האב בין מן האם (25), וחייב אדם בכבוד חמיו וחמותו (כדמצינו בדוד המלך עליו השלום שהלך כבוד לשאול המלך שהיה חמיו קראו אבי, שאמר לו (26) אבי ראה גם ראה) וחייב בכבוד אבי אביו (ב), אלא שכבוד אביו גדול מכבוד אבי אביו (27).

שערים מצויינים בהלכה

(י) לכבד אשת אביו ובשו"ת בן יהודה (סי' ד') כתב בהיה אביו רשע שאינו מחוייב לכבד אשת אביו אף שהיא אינה רשעה דכל מצות כיבוד אשת אביו היא מפני כבוד אביו והיכי שפמוד לכבד אביו בעצמו ממילא פטור גם באשתו עיי"ש. ועי' בברכי יוסף (סי' ר"מ) דאם אביו גירש את אשתו ונשא אחרת נ"כ צריך לכבד אשת אביו אף דאמו מספרת על זה עיי"ש.

(יא) בכבוד אחיו הגדול בשו"ת שבות יעקב (ח"א סי' ע"ו) כתב דבאחותו הגדולה לא שייך כיבוד וכ"כ הבית לחם יהודה בש"ע שם ובברכי יוסף (סי' ר"מ אות י"ז) האריך בזה וחולק עליו ומסתיע שם מדברי הארז"ל דאין חילוק בין זכרים לנקבות ובשיורי ברכה (שם אות י"ד) האריך עוד בזה והביא ששמע מהרב מהר"ל דאין חיוב לכבד אתותו הגדולה ושכן משמע קצת ברשב"ם (ב"ב קלא: ד"ה דבת בין הכנים) והוא השיב שם על דבריו והעלה שאין חילוק ומתיר גם דברי הרשב"ם עיי"ש. עוד כתב השבות יעקב (ח"ג סי' ע"ו) והובא בגליון מהרש"א (סי' ר"מ) דאין חיוב לכבד רק לאחיו הראשון ולא אחיו שאחריו אף שנדולים ממנו ובברכי יוסף סליג נמי כזה דת"ה כל הנדולים ממנו ולא דוקא הגדול שבכולן עיי"ש.

(יב) וחייב בכבוד אבי אביו בשו"ת מנחת אלעזר (ח"ג סי' ל"ג)

(25) סימן ר"מ סעיף כ"ב.

(21) ברכי יוסף בשם הריטב"א שם.

(26) שמואל א' כ"ד י"ב.

(22) סימן ר"מ סעיף כ.

(27) שם סעיף כ"ד וסריז.

(23) שם סעיף כ"א.

(24) ברכי יוסף בשם הראי"ה.

כא מי שהוא רוצה באמת לכבד את אביו ואת אמו(ג), יעסוק בתורה ובמעשים טובים שזהו הכבוד הגדול להאבות, שאומרים חבריות: אשרי לאב ואם שנדלו בן כזה. אבל אם אין חנן הולך בדרך הישר, הרי אבותיו ישאו חרפה עליו, והוא מכביש אותם בכושה שאין גדולה הימנה. וכן האב שרוצה לרחם על בניו באמת, יעסוק בתורה ובמעשים טובים ויהא נוח לשמים ונח לכריות ויתכבדו בניו כו. אבל מי שאינו הולך בדרך הישר גם זרעו מנוגה אחריו, וכן בעון אבות בניו מתים, כדכתיב פוקד עון אבות על בנים. ואין אכזריות גדולה מזאת שהוא גורם בחטאיו שימותו בניו, ואין לך מרחם על בניו יותר מן הצדיק כי זכותו עומד לאלף דור(ז).

כב גר אסור לקלל אביו הגוי ולא יבזהו, שלא יאמרו: באנו מקדושה המורה לקדושה קלה, אלא נחגג בהם מקצת כבוד(ח).

קמד. הלכות כבוד רבו וזמן ותלמיד חכם וכהן. ובו מי' סעיפים.

א חייב אדם בכבוד רבו(א) ויראתו יותר מכשל אביו(ב), כי אביו מביאו לחיי העולם הזה ורכו מביאו לחיי העולם הבא(ג).

שערם מצויינים בחלכה

נסתמק קצת אם גדול כבוד אבי אביו מכבוד חמיו בשזה מצוהו היסך חבירו ודעתו נומה דאבי אביו מודם דיש לזה ק"ו שהוא כדאורייתא דנמ אביו מחייב לכבדו עיי"ש דבריו באריכות.

(ג) לכבד את אביו ואמו כתב בסה"ט זכרון זאת להפדוש החוזה מלובלין (ס' ויצא) דצריך האדם לכבד מרובות אביו ואמו וזהו בכלל כיבוד אב ואם דכתיב וישק את צאן לכן אחי אמו בשביל שחיה אחי אמו.

(א) חייב אדם כבבוד רבו וכתב הרמ"א (יו"ד סי' רמ"ב סעי' ל') בימים אלו עיקר הרבנות אינו תלוי כמי שלמדו הפלפול וחילוקים שנוהנים בהם בזמן הזה רק כמי שלמדו מסק ההלכה והעיון והעמידו על האמת והיושר. ומטילא שהוא הרין אם נסע לאיזה צדיק הדור ללמוד ממנו יראת שמים

(קמד ו) סימן רמ"ב סעיף א.

(ז) ע"י יומא פ"ו.

(ח) סימן רמ"א סעיף ט.

ב כתיב 2) מפני שיבה תקום והדרת פני זקן, זקן זה פירושו תלמיד חכם 3) כמו שנאמר 3) אספה לי שבעים איש מזקני ישראל, והתם בודאי בחכמה תליא מילתא, כדכתיב אשר ידעת כי הם זקני העם ושוטריה, לכן מצות עשה לקום מפני תלמיד חכם 4) מופלג בתורה אפילו אינו זקן בשנים ואינו רבו. וכן מצוה לקום מפני שיבה ה) דהיינו בן שבעים שנה אפילו הוא עם הארץ ובלבד שלא יהא רשע 4). ואפילו

שערים מצוינים בהלכה

והנהנות טובות ג"כ רבו מקרי כיון שלמד ממנו אמת ויושר כלשון הרמ"א הנ"ל ובעין זה כתב בפת"ש (שם ס"ק ט"ו) בשם שו"ת שער אפרים (סי' צ"א) במי שנייר גרים והכניסן תחת כנפי השכינה הוי להם דין רבם. ובש"ע (סי' רמ"ד סעי' י"ב) כתב ראפי' חכם מופלג רשאי לעמוד בפני בעל מעשים והמ"ז והש"ך כתבו שם בשם הר"ן דמתוויב לעמוד עיי"ש.

ג) בכבוד רבו ויראתו יותר מבשל אביו ונמ כזה"ז שהרכנים וראשי הישיבות לומדים בשכר והוא אומן הבא בשכרו אפ"ה מחוייבים לכבדו וליראות מהם דהא גם בזמן הש"ס מצינו שקבלו סיפוקס מן הציבור כדאיתא בש"ס (כתובות פו.) ולא קשה ממה דאיתא בש"ע (סי' רמ"ב סעי' ל"ד) שאם האב משלם להרב עבור שלומד עם בנו אז כיבוד אביו קודם לכיבוד רבו התם דכל הטעם דכיבוד רבו קודם הוא משום דאביו מביאו לחיי העוה"ז ורבו מביאו לחיי העוה"ב וכשמשלם האב שכר הלימוד אז גם אביו מביאו לחיי העוה"ב על כן כיבוד אב קודם אבל משום זה אינו נורע כבוד הרב משום שמסבכל שכר (דברי מלביאל ח"ד סי' פ').

ד) זקן זה פירושו תלמיד חכם עי' בטו"ז (סי' רמ"ב ס"ק י"ד) דאשת חבר חרי היא כחבר רעשה דכבוד התורה היא ונמ לאחר מיתה צריכין לכבדה ובבב"מ יוסף (ח"מ סי' י"ז אות ה') האריך כזה ומראה מקום לש"ס (שבועות) ודן שם אי הוי דאורייתא או דרבנן בחיי בעלה ולאחר מותו אי הוי דרבנן או מדת חסידות. ועי' בשאלת יעב"ץ (ח"ב סי' קל"ה) דאשת חבר כחבר לענין קיסה והידור, בחיי בעלה הוי מן חרין ולאחר מותו היא מדת חסידות.

ה) לקום מפני תלמיד חכם בשו"ת הלכות קטנות סי' רע"ד כתב דהרואה פני זקן בעששית צריך לעמוד מפניו דראה עי' זכוכית ועששית ראה נמורה היא וחבוי ראה מקרא ואראה את ד' ודרשו חז"ל (יבמות ס"ט:) ע"י אספקלריא ועוד דאמרינן (ברכות כה:) ערוה בעששית אסור לקרות קר"ש כנגדה דלא יראה כך עדות דבר אמר רחמנא והא עמיתחיות וכו'. ועי' מה שכתבתי לעיל (ח"א סי' ה' אות ז').

ו) וכן מצוה לקום מפני שיבת כתב בשו"ת הלכות קטנות (ח"א

4) סימן רמ"ד סעיף א.

2) ויקרא י"ט ל"ב.

3) במדבר י"א ס"ו.

זקן נוי מחדרים אותו בדברים ונותנים לו יד לסומכו (5).
 ג שלשה שהיו מחלכין בדרך, הרב באמצע והשנים לאחוריו, וכל אחד מצדד עצמו לצדדין, הגדול לימין והקטן לשמאל (6).

ד עון גדול הוא לבנות תלמידי חכמים (ו) או לשנאותן, לא הרבה ירושלים עד שכונו בה תלמידי חכמים שנאמר (ז) ויהיו מלעיבים במלאכי אלהים ובזוים דבריו ומתעתעים בנביאיו כלומר בזוים מלמדי דבריו, וכן זה שאמרה תורת (8) אם בחקותי תמאסו מלמדי חקותי תמאסו, וכל המבזה את החכמים אין לו חלק לעולם הבא והוא בכלל (9) כי דבר ה' בזה (10), ואסור לשמש במי שהוא שונה הלכות (11).

ה תלמיד חכם שיש לו סחורה למכור אין מניחין לשום אדם למכור מאותה סחורה עד שימכור הוא תחלה את שלו. ודוקא בדליכא אינו יהודי דמובני אבל אי איכא אינו יהודי דמובני לא. דהא לית ליה רווחא לתלמיד חכם ואפסודי להנך בכדי לא מפסדינן (12).

ו מי שהוא מוחזק לתלמיד חכם כדורו דהיינו שיודע לישא

שערים מצויינים בחלכה

סי' ענ"ד) דאין צריך לקום מפני סבתא אלא באשת חבר לבר. עוד כתב שם דאין צריך לקום מפני השיבה אלא דוקא בנונא שהסבא יראה זאת אבל אם הוא באופן שהוא לא יראה אין צריך לקום והא דאבוי (קידושין לג.) הוי קאי מקמיה דר' יוסף כשראה אותו כמלא עיניו, רבו שאני דאיכא מודא, עיי"ש. ודברים אלו לא נאמרו אלא כשהוא חוז לר' אמותיו אבל בתוך ר' אמותיו מחוייב לעמוד מ"מ כדמשמע בש"ע סי' רמ"ד.

(ו) לבנות תלמידי חכמים בשו"ת מהרי"א אסאד (יו"ד סוס"י קט"ו) תביא מעשה ברב אחד שנסס להקל באיסור דרבנן והכס אחד ערער על הוראתו כתב שם תוכחה להחכם שבזוה את הרב דכבוד תלמיד חכם דאורייתא ואיסור זה שחקל בו הוא דרבנן וכבוד ת"ח עדיף וכתב ע"ז כפתיהה לספר דעת תורה להגאון מהרש"ם שזוה תוכחה מנולה על זלוזל הורים ומורים בענינים אלו. ומצאתי דבר זה מפורש בים של שלמה (יבמות פט"ז סי' י"א) וחובא בכרכי יוסף (יו"ד סי' רמ"ג) דמי שמוחזק להוראה ומעח אפי' בכבר ערוה לא זו שאין מנדין אותו אלא אין מורדין אותו מנדולתו ואין מכלימין אותו כיון שהיה ע"י טעות.

(9) במדבר ט"ז ל"א.	(5) שם סעיף ד.
(10) רמב"ם פ"ו ה"א מהל' ת"ת.	(6) סימן רמ"ב סעיף י"ז.
(11) סימן רמ"ג סעיף א.	(7) דברי הימים ב' ל"ז ט"ז.
(12) שם סעיף ד.	(8) ויקרא כ"ז ט"ז.

וליתן בתורה ומכין מדעתו כרוכ מקומות (הששה סדרים נמרא) ופוסקים ותורתו אומנתו. ואפילו יש לו מעט אומנות או מעט משא ומתן להתפרנס בו כדי צרכי בני ביתו ולא להתעשר, ובכל שעה שהוא פנוי מעסקיו הוא עוסק בתורה, מצד הדין הוא פטור מכל מיני מסים ומכסים (ז) ואף על פי שהוא עשיר, ואפילו מס המוטל על כל איש בפרטות, חייבים בני העיר לשלם עבורו. והכל תלוי בראות עיני טובי העיר (13).

ז תלמיד חכם המזולזל במצות ואין בו יראת שמים חרי הוא קל שבצבור (14).

ח כהן וישראל שהם שוים בחכמה, מצות עשה מן התורה להקדים את הכהן, שנאמר וקדשתו, ודרשו רבותינו זכרונם לברכה לכל דבר שבקדושה, כלומר בכל דבר שיראה גדול, הוא מקודש. להיות ראשון לקריאת התורה ולהיות ראש המדברים בכל קיבוץ עם לדבר ולדרוש תחלה, וכן בישיבה ידבר בראש, וכן במעודה הוא קודם לברך המוציא וברכת המזון, וליתן לו מנה יפה בתחלה לכל המסובין, אלא אם כן יש ישראל גדול מסנו בחכמה אזי יתנו להחכם המנה היפה תחלה. אבל כשכהן חולק איזה שותפות עם חבירו ישראל, אינו צריך ליתן לו החלק היפה, שאין זה דרך כבוד שיטול חלק היפה, שכל הנותן עיניו בחלק היפה אינו רואה סימן ברכה לעולם. במקום שאין כהן טוב להקדים הלוי לישראל בכל אלו אם הם שוים בחכמה (15).

ט אמור להשתמש בכהן אפילו בזמן הזה וכמועל בהקדש הוא שנאמר וקדשתו כי את לחם אלהיך הוא מקריב. ואף עכשיו שאין לנו קרבנות, בקדשתו הוא עומד, ואם הכהן מוחל על כבודו סותר, כי חכהונה שלו היא ויכול למחול כבודה, וליתן רשות לישראל להשתמש

שערים מצויינים בהלכה

(ז) פטור מכל מיני מסים ומכסים כתב בשו"ת תשב"ץ (ה"ג סי' קי"א) דגם בני תלמידי חכמים אם עוסקים בתורה פטורין מן המס ואף שהם אינם תלמידי חכמים מ"מ אחד המרבה ואחד הממעיט ובלבד שיכוין לבו לשמים ועי' בנלוני הש"ס להגר"י ענגיל (ברכות ה:): דאף שאין אנו יודעין אם כוונתם לשמים מ"מ כיון שהם בני תלמידי חכמים יש להם חזקה זו דכוונתם לשמים עיי"ש.

(15) שיע הרז"ש סימן ר"א סעיף ג.

(16) שם בסימן קכ"ח סעיף ט.

(13) שם סעיף ב.

(14) שם סעיף ג.

בו. ומכל שכן שיכול לחלוק כבוד לישראל להקדימו בדברים הנאמרים לעיל 16).

קמח. הלכות אישות. ובו כ"ז סעיפים.

א חייב אדם א) לישא אשה כדי לפרות ולרבות ב) 1, ומצוה זו חל

שערים מצויינים בהלכה

א) חייב אדם עי' בטמ"ג ס"ז (או"ח סי' ר"מ ס"ק א') ובמנחת חינוך (מצוה א') שנחתקו אי גם ממזר חייב במצוה זו כיון שמרבה מסולין בישראל, ובשאלת יעב"ץ (ח"ב סי' צ"ז) כתב דממזר חייב כפולר ומביא ראיה מש"ס (סוטה כו.) אשת ממזר שותה מהו דתימא אפשי מסולין לא ליפוש קמ"ל ועיי"ש ברש"י והאריך עוד בענין זה כאוצר הפוסקים.

ב) כדי לפרות ולרבות ואם הוליד שלא ע"י ביאה כגון שהוציא שכבת זרע באמבטי ואח"כ קלטה האשה שם את הזרע ונתעברה וילדה כראיתא בש"ס (חגיגה יד:) או ע"י סרין כראיתא בטו"ז (יו"ד סי' קצ"ה ס"ק ז') עי' מזה בבית שמואל (אהע"ו סי' א' ס"ק י') דהולד הוא כבנו לכל דבר ונס יצא ידי המצוה בזה. ובחלקת מחוקק (שם ס"ק ח') נתחמק בדבר זה והטו"ז (שם ס"ק ח') ושאלת יעב"ץ (ח"ב סי' צ"ז) כתבו דגם אי הוי כבנו לא יצא עוד בזה מצות פולר משום דהוא לא עסק בה ומעצמה נתעברה, וכעין זה כתב בסה"ק דרך פקודיך (מצוה א' אות ח' וי"א) דאם לא השתדל במעשיו באופן הנאות במבוע לפרות ולרבות כגון דבעל מעומד וגמירי לן בש"ס (סנהדרין לו.) ראין האשה מתעברת מעומד לכן אם הוליד בדרך זה הוי ררך נס ולא קיים המצוה עיי"ש. ועי' בכרכי יוסף (שם ס"ו) עוד שהאריך בענין נתעברה באמבטי.

ובשנים האחרונים המציאו הרופאים זרעה מלאכותית שמזריקים בתחבולה זרע הבעל לתוך רחם האשה בעומק והיא מתעברת מזה. דנו בזה הרבה אחרונים סמני שיש לחשוש שמא זו האשה לא תתעבר גם בפעולה זו וכמש"כ החת"ס (יו"ד סי' קנ"ה) שנאמנים הרופאים דוקא על דבר כללי ולא על דבר פרטי וממילא יש בזה איסור הוצאת זרע לבטלה ועוד הרבה חששות, עי' מזה בשו"ת דברי מלכיאל (ח"ג סי' ק"ז) שכתב דאף שהוא כבנו מ"ס מעשה הזריסה אסור מכמה טעמים ובפרט אם לא סחורה היא מנדתה, וכן בשו"ת לבושי מרדכי (ח"ד סי' ק"ט) דעתו שם

קמח 1) אבן העזר סימן א' סעיף א'.

על האדם משנכנס לשנת י"ח ג), ועל כל פנים לא יעבור מכ' שנת ד) כלא
אשה, רק אם עוסק בתורה בהתמדה ומתירא לישא אשה כדי שלא
יתבטל על ידי כן מלימודו מותר לו להתאחר, והוא כשאינן יצרו מתגבר
(עליו ה) 2).

ב) כיון שהוליד בן ובת ו) קיים מצות פריה ורביה, והוא שלא יהא

שערים מצויינים בהלכה

להחמיר וגם לא קיים בזה מצות פו"ר, ובשו"ת מחרש"ם (ח"ג סי' רס"ח)
דעתו להתיר בשעה"ח וצורך גדול שא"א לה להתעכב רק בדרך זה. וכן
בשו"ת עסק הלכה למהר"י בוימל (סי' ס"ח) ובשו"ת זקן אהרן למהר"א
וואלקין (ח"ב אהע"ז סי' צ"ז) האריכו בזה ודעתם להתיר ויעשו ע"י
כיס המיוחד לאבר שידוש בו בעת תשמיש (עי' סוה לקמן סי' עג"א)
ובאקראי דוקא כמש"כ הרמ"א (סי' כ"ג) דבאקראי מותר לבעול שלא
כדרכה. ויש בזה עור מקילין ומחמירין. וכל זה דוקא בזרע בעלת, אבל
בזרע אחר אסור לכולי עלמא ונמצא אה נושא את אחותו ח"ו, כדמשמע
בט"ז שם.

ג) משנכנס לשנת י"ח וחמסעם שלא נתחייב בהיותו בן י"ג שנים
כשאר המצות, כתב בבאה"ט (אבהע"ז סי' א' ס"ס ג') רמזוה זו קבלו
חז"ל שזמנו בשהוא בן י"ח מאחר שצריך ללמוד קודם שישא אשה והתחלת
למוד נמרא מכן ט"ו ואילך ובמהר"ם שיש (על התרי"ג מצות) כתב בשם
כעמי המצות להרדב"ז רקים להו לחז"ל דעד זמן זה אין הרע סתבשל
יפה ואין כל כך ראוי להוליד, ועי' במה"ק דרך מקוריך הנ"ל ובתורה
תמימה (בראשית א'—כ"ח) שכתבו נמי טעמים לזה.

ד) לא יעבור מכ' שנה עי' בפת"ש (אבהע"ז ס"ס ה') דאם רוצה
לישא אשה רק שמתעכב עד שימצא אשה נאה או מחמת סיבה אחרת לא
כייפינן ליה ובשו"ת מהר"ם שיש (אבהע"ז סי' א') כתב בבחור בן עשרים
שמשרבין אותו ואם ימתין עוד ישיג שידוך יותר הגון מותר לו להתאחר
ובלבר שלא ישהה זמן מרובה. ועי' בברכי יוסף (אהע"ז סי' א' אות ט')
דמ"ט אין להתאחר מפני סיבה שהחז' מנופה אלא עד עשרים וארבע.

ה) והוא כשאינן יצרו מתגבר עליו עי' בריטב"א (יבמות סנ:)
דאין בדורות הללו מי שיכול להיות בן עזאי שנמשו חשקה בתורה ואין
עליו שום הרחור ואסור לאדם לשתות שום דבר שיעקרהו כדי לעסוק בתורה
אבל לבטל מעליו תאוה והרחור שרי ואם קיים כבר מצות פו"ר ונפשו
חשקה בתורה לנמרי ורוצה לשתות או לאכול דבר של עיקר כדי שלא
יתבטל סתורתו מותר ושמתני על גדולים שעשו מעשה כזו עכ"ל, ועי'
בברכי יוסף (אהע"ז סי' ח' אות י"ג) מה שמקשה על זה.

ו) שהוליד בן ובת כך נמסך בש"ע (אהע"ז סי' א' סעי' ח') וכדברי

חבן פריס או חבת אילונית, גולדו לו בן ובת ומתו אם הניחו בנים הרי זה קיים מצות פריה ורביה. כמה דברים אמורים כשהיו בני הכנים בן זבת וגולדו מן הכן ומן חבת, אף על פי שבנו הוליד בת, ובתו ילדה בן, הואיל ובאים מכנו ובתו קיים מצות פריה ורביה, אבל אם אחד מהם לא חניה זרע אף על פי שחשני הניח כמה בנים ובנות לא קיים המצוה (3).

ג אף על פי שקיים מצות פריה ורביה אסור לו לעמוד בלא אשה (1), וצריך שישא אשה בת בנים אם אפשר לו, אך אם הוא מכין בעצמו שאינו ראוי עוד להוליד, טוב לו יותר לישא אשה שאינה בת בנים, וכן אם יש לו בנים חרבה ומתירא שאם ישא אשה בת בנים יבואו קממות ומריכות בין הכנים ובין אשתו, מותר לו לישא אשה שאינה בת בנים, אבל אסור לו לישב בלא אשה משום חששא זאת (4).

ד נשא אשה ושהתה עמו עשר שנים (ה) ולא ילדה יש לו לגרשה (ט), ויש בזה כמה חילוקי דינים (5).

שערים מצויינים בהלכה

בית הלל במשנה (יבמות סג:). ובירושלמי (יבמות פ"ו ה"ו) איתא אמר ר' בון אמר' זכר ונקבה פי' דב"ה באו להטל דאמרי' זכר ונקבה סגי וכש"כ בב' זכרים ראי אמרת דב"ה דוקא קאמרי זכר ונקבה ולא ב' זכרים א"כ הוי מקולי בית שמאי והומרי בית הלל ולמה לא חשיב לה במס' עריות עם הגי דפחשיב התם דהוי מקולי ב"ש והומרי ב"ה, ועי' באוצר הפוסקים (אהע"ו סי' א' אות כ"ט) דגם המאירי הביא שיטה זו וכן הוא בהנה' חתום' חד מסכאי על הש"ס (יבמות סא:) ובשו"ת אבני נזר (אהע"ו סי' א') הביא מאמר מזוה"ק (פ' נשא בפ' ויהי ביום כלות משה) כי במאמר של נעליך מעל רנליך פסד ליה למרוש מאשתו ושאל מיכאל לסב"ה תבעי לסתור אדם והא כתיב זכר ונקבה בראם והשיב הסב"ה הא קיים משה פו"ר. והיינו דברכי הירושלמי דהא למשה לא היה רק ב' זכרים, והביא עוד דלמרהי"ט לא היה רק זכרים ולא נשא אחרת עליה וכו' עיי"ש.

ו) אסור לו לעמוד בלא אשה ובשו"ת מהר"ם מינץ (סי' ס"ב) כתב דאם כבר קיים מצות פו"ר ומתירא לישא אשה שלא יטרה במזונו ויתבטל סתלמוד תורה ויכול להנצל מהרהורי עבירה מותר לו לעמוד בלא אשה ולמד כן מדברי רש"י ותוס' (קידושין כט:) ומשאר אחרונים נראה שאין לעשות זה אלא מי שרכוס נמשו בתורה כבן עזאי או שהוא בעת זקנותו, ועי' לעיל ס"ט ה'.

ח) ושהתה עמו עשר שנים ומבואר בש"ע (אהע"ו סי' קנ"ד

(5) סימן קנ"ד סעיף ה.

(3) שם סעיף ה' ה.

(4) שם סעיף ח.

ה אשה אינה מצווה על פריה ורביה י, ומכל מקום לא תעמוד בלא בעל משום חשדא 6).
ו ישתדל כל אדם ליקח אשה הגונה ממשפחה הגונה א.

שערים מצויינים בהלכה

סעי' י"א) דאם בתוך עשר שנים הלך מכיתו לסחורה או שהיה חולה או שהיתה היא חולה אין עולים להם אותו הזמן מן המנין, ובמתי תשובה (שם ס"ק כ"ו) כתב דאם היתה לה וסת גרה יותר מסדרי כל הנשים והם אינם קבועים גם זה הוי כמו חלתה היא רחא מחולי ומרוה גופה בא לה זה על כן אין עולין לה זה הימים.

ט) ולא ילדה יש לו לגרשה ועי' ברמ"א (שם סעי' ז') דאם יש לו ממנה ולד אחר חי אעפ"י שלא קיים עוד בזה פו"ר ער שיהי' לו שנים אין כופין אותו לגרשת. ועי' בפת"ש (שם ס"ק כ"ו) שכתב רבן דאינו מאנשי שם ולא נרשו נשותיהם אף שלא היה להם כי אם בן אחר או בת אחת. וכתב (עו"ש ס"ק כ"ו) בשם שו"ת בני כהונה (סי' א') באחד ששהה עם אשתו עשר שנים ולא ילדה וקשה עליו הנירושין מפני שהוא איש חלש ועוסק תמיד ברפואות ואשתו אשת חיל שמשגחת עליו ויכול להתמיד בלמודו על ידה העלה שם מכמה טעמים דאינו מחוייב לגרשה וירבה בלימוד התורה ויגדל יתום בתוך ביתו שמעלה עליו הכתוב כאלו ילדו.

י) אשה אינה מצווה על פו"ר עי' בשו"ת הלכות קטנות (ח"ב סי' ל"ה) דשתי נשים אשכנזיות מותרות להנשא לספרדי אחר, והובא בבאה"ט (סי' א' ס"ק ב') אבל בשו"ת בית שלמה (אהע"ז סי' ה') הביא משו"ת מאיר נתיבים (סי' ל"ו) דאסורות להנשא, ועי' באוצר הפוסקים (סי' א') הביא עוד מחלוקת אחרונים בזה.

יא) אשה הגונה ממשפחה הגונה עי' בבאה"ט (סי' ב' ס"ק ר') דכל מי שבא מארץ רחוקה הן איש או אשה או בחור ובתולה צריכים ראייה שהם ישראלים אעפ"י שמרבירים יהודית ומתנהגים בדת ישראל וכן הית תקנות מדינות ליטא שלא היה מסדרין קידושין אא"כ היה להם ראייה שהם ישראלים ומאיוזה משפחה הם ובפת"ש (שם ס"ק ב') הביא משער המלך (פ"ב הל' אס"ב דין ה') שחולק ע"ז דאפי' מי שאין לו חזקת משפחה כנון שבא מארץ רחוקה אמרינן כל המשפחות בחזקת כשרות וכ"כ בשו"ת האלה לך שלמה (סי' ט"ו) ובעמק שאלה (סי' ט'). ועי' בשו"ת אבני צדק (אהע"ז סי' ז') באחד שבא לפגיניו ובירו מכתב מראבני אחר שנתנייר אצלו, העלה שם דאף שהיה נאמן שנתנייר במנו שהיה יכול לומר ישראל אני ולא הוחזק נכרי מעולם ואם היה בירו מכתב מאיש נאמן כודאי היה נאמן אבל הכא שהמעיד הוא מין ואפיקורס בודאי שאינו נאמן כיון

שלושה סימנים יש להם לישראל ביישנים רחמנים גומלי חסדים, ומי שאין לו סימנים אלו אינו ראוי לדבק בו (יג.ד).

ז אשה כשרה אף-על-פי שהוא נושא אותה בשביל המטון שיש לה מותר, ודוקא כשנותנים לו את המטון ברצון טוב, אבל אם מעגן את עצמו וממתין עד שימצא אשה עם מטון כחפצו, או שעשה שידוכין ופסקו לו מטון הרכה וחזרו בהם, והוא מעגן את כלתו (יג).

שערים מצויינים בחלכה

שהגירות בעצמו חטבילה וקבלת המצות בעי לזה בית רין כשר כמבואר בש"ע (יו"ד סי' רס"ח) והמינין ואפיסורסין פסולין הן להעיר ולדון כמבואר בחו"מ (סי' ז') וכ"כ בשו"ת לכושי מרכי (ח"ר סי' ס"ג) במעשה כזו. יב) אינו ראוי לדבק בו עי' בפתחי תשובה (יו"ד סי' קי"ב) הביא משו"ת תפארת למשה (סי' קי"ג) דבמומר ליבא משום חתנות ראעפ"י שחמא ישראל הוא ומותר לישא בתו ועי' בשו"ת מהר"ם שיק (אהע"ז סי' י"ד) רמקשה עליו מרכי הר"ן (חולין דף ד') שכתב דמדרכנן איכא בזה נזירת חתנות וכו' וכתב עוד במהר"ם שיק דלפ"ו גם בת מחלל שבת בפרהסיא אסורה משום נזירות כנותיהן ותמה על העולם שאין נוהרין בזה. וב"כ בשו"ת מהרי"א אסאד (יו"ד סי' ל"א) שיש איסור בבת מחלל שבת בפרהסיא. ובשו"ת מנחת אלעזר להגה"ק ממונקאטש (ח"א סי' ע"ד) הוסיף עוד שיש איסור חיתון גם בכנות המתחדשים הכופרים (ריפורמין) דאף שבנותיהן דומין לתינוק שנשבה בין העכו"ם מ"מ כבר השרישו כלכם מאבותיהם וממוריהם פורה ראש ולענה ויש איסור להתחתן שלא ילמדו ממעשיהם. ובשו"ת חתם סופר (ח"ו סי' פ"ג) כתב בדרך אפשר לחלק ביו מומרים המחללים שבתות שנממעו בין העכו"ם ובין שהם עוד בכלל ישראל שאפשר שלא ילכו בניהם אחריהם.

ובת מוסר אי מותרת לכהונה עי' בבאה"ט (סי' ז' ס"ס ל"ד) שחביא פלוגתא בזה.

יג) והוא מעגן את כלתו ובענין ביטול שידוכין עי' בבית שמואל (אהע"ז סימן נ' ס"ס י"ד) דיש בזה דין בושת, ועוד כתב (בסימן ג"א ס"ק י') דיש בזה גם חרס ולבן אפי' אם משלם דמי הבושת וקנס מ"מ צריכים פיוס זה לזה. אבל יש גם מקום ואופן שיכולים לחזור ולבטל השידוכין כמבואר בש"ע (אהע"ז סי' נ' סעי' ה') כשיש פגם משפחה כגון שהמירה אחות המשורכת או אחות המשורך או שקלטל המשורך מעשיו או המשורכת מעשיה, עיי' שם ובמת"ש כל פרטי דינים אלו. ובשו"ת חתם סופר (סי' קי"ג) נשאל בנדון ת"ה אחד שרוצה לשרך בתו לבחור טוב והגון לה אך אומרים כי אבי אם אביו המיר רתו אי יש לחוש לפגם

בשביל זה, או שהוא מתקומם בעבור זה, כל העושה כן מקרי נושא אשה לשם ממון דהוויין לו בגים שאינם מהוגנים, ואינו מצליח ואין זוגו עולה יפה, כי הממון שהארם לוקח עם אשתו אינו ממון של יושר, אלא כל מה שיתן לו חמיו וחמותו יקח בעין טוב ואז יצליח⁸.
 ח עם הארץ לא ישא בת כהן^ד שאין זוגם עולה יפה⁹.

שערים מצויינים בחלכה

משפחה ומסיק כיון שכבר הוא דור שלישי ואפי' מצרי ואדומי בדור שלישי פסקה וזחמתן וטותרין לבא בקהל אין לחוש לפגם משפחה עיי"ש. ועי' בשו"ת מים רבים (אהע"ו סי' ס' י') כתב במי שנודע לו שהמשורכת היא בת גרים חוי פגם משפחה עיי"ש, אלא שצ"ע אי גם בדור שלישי איכא פגם משפחה ואפשר עד עשרה דורות כמו שאמרו חז"ל (סנהדרין צ"ד). גיורא עד עשרה דרי לא תבזי ארמאה באפיה או כיון שאפי' מצרי ואדומי ליבא פגם משפחה אחר שלשה דורות לדברי החת"ם הנ"ל בודאי לא ינרעו גרים משאר עמים.

ועי' בשו"ת חות יאיר (סי' רי"א) במי שזינה עם המשורכת שלו ולא מצא לה בתולים והיא חודית שזנתה רס טוענת מאי איכפת לך הלא גם אתה קלקלת עמי אפ"ה יכול הוא לטעון על אחרים הנני מקפיד ולא על עצמי וגם בקשתי לטעום מעם בתולת לכן יכול לחזור מהשורך. ועי' בשו"ת חתם סופר (סי' קנ"ג) דעושה בזה כמה חלוקי דינים א) דאם נבעלה מקודם להמשורך ואח"כ לאחרים ולא נתעברה מהם אז אינו יכול לחזור מהשורך כיון שהוא טעם מעם בתולה וגם הוא קלקל שבעל נדה. ב) ואם נתעברה מאחרים כיון שצריך לו עתה להמתין כ"ד חודש כדין מנפת של חבירו על כן יכול לבטל השידוך. ג) ואם היא טוענת שממנו נתעברה והוא כופר או טוען שאינו יודע ישכע ויפטר. ד) ואם כשפסקו לו הני"ד שישבע או יקבל נידוי על עצמו חזר והודח שממנו נתעברה הרי היא מותרת לו כי יש לו אמתלא דמשום בושה כפר מקודם. ועי' בספר שלחן העור שהאריך בדיני ביטול השידוכין.

ועי' בשו"ת דובב מישרים לחנאון ממשעבין (סי' י"ג) בבחור אחר שהתקשר עם בתולה ואז כאשר חקרו עליה השינו חסירה שהיא כבת כ"ח שנים ועתה נודע להם שהיא כבת ל"ח והושש אולי היא גם בת ארבעים ואיתא בש"ס (ב"ב דף קי"ט) דאם ניסת בת ארבעים שנה שוב אינה יולדת והעלה שם דהשידוך בטל והחזיק עצמו בתשוב' חתם סופר (ח"ו סי' מ"ז) עיי"ש.

יד) עם הארץ לא ישא בת כהן ובפתחי תשובה (סי' ב' ס"ק ט') הביא משו"ת חות יאיר (סי' ע') דאין לנו חיום דין עם הארץ וכ"כ בשו"ת

9) שם סימן ב' סעיף ה'.

8) סימן ב' סעיף א'.

ומאן דקפיד יש לו לדקדק שלא לישא אשה ששמה כשם אמו (טו 10).
 מ מצוה לישא בת אחותו או בת אחיו (11), אבל שאר קרובה
 בין שקרובה לו או לאשתו שמתה או שגרשת, או שהיא קרובה
 להאשה שהלץ לה לא ישא בלי שאלת הכם.

י לעולם יהא אדם זהיר בכבוד אשתו, שאין ברכה מצויה
 בכיתו של אדם אלא בשביל אשתו, וכך אמרו חכמים לכני דורם:
 ככרו את נשותיכם כדי שתתעשרו (12).

יא אסור לשהות עם אשתו אפילו שעיה אחת בלא כתובה,
 ואם נאכדה חתובה צריך ליוחר מאד שילך מיד להבית-דין לכתוב
 לה כתובה אחרת (13).

שערים מצויינים בחלכה

אבני צדק להנה"ק מסיגעט (אהע"ז סי' ח') ראותם אנשים שיורעים מקרא
 אין להם דין עם הארץ לענין זה ובפרט דכהני זמנינו יש להסתפק קצת
 עליהם וכן בשו"ת צמח צדק להנה"ק מלובאוויץ (סי' י"א) כתב להתיר
 דכבר דשו ביה רבים.

טו) ששמה כשם אמו מקורו מצוואת רבנו יהודה החסיד, וכתב
 עו"ש דכן לא ישא אשה דשמו כשם חמיו ובשו"ת אמרי אש (יו"ד סי'
 ס') הקשה מש"ס (סוטה י') דאיתא התם דשמואל סבא המוה רבב שמואל
 בר אמי היה וחזינן דלא היו מספידים על זה ומתרג' כיון דהיו קורים
 לרב שמואל גם בשם התואר „רב" היה בזה שינוי על כן לא היו נזהרים.
 ובשו"ת אבן יסרה (סי' ט"ז) מפרש כיון דלחמיו היו קורים בשם שמואל
 סבא יש כאן שינוי. ולכן כתבו כל האחרונים שאם יש איזה שינוי אין
 להקפיד, עי' מזה בשו"ת השיב משה (אהע"ז סי' ס"ט) דאפי' יש שינוי
 רק בחניכה לית לן בה וכ"כ בשו"ת צמח צדק בכמה תשובות שם וכ"כ
 בשו"ת פרי השרה (ח"א סי' ס"ט) בשם הגה"ק בעל רברי יחזקאל משינאווע.
 ויש עוד שאומרים דהקפידא הוא דוקא כשהם משולשים כגון שלשניהם
 יש שמות שווין עד שלשה דורות למעלה, עי' בכל ספרי התשובות הנ"ל
 עכ"פ אם יש שינוי בין שניהם בין כלה לחמותה או בין חתנו לחמיו מקילים
 בזה. ואם אין שינוי ביניהם כתב בצוואת ר"י החסיד הנ"ל דישנו שם
 האחד אולי יש תקוה. ובפת"ש (סי' ב' ס"ק ז') כתב בשם החתם סופר
 שכן עשה מעשה ששינו שם החתן וכ"כ בצמח צדק (פסקי דינים יו"ד סי'
 קמ"ז) ובשו"ת לבושי מדרכי (ח"ב או"ח סי' ק"ה) כתב להוסיף השם
 שלשים יום קודם ההתקשרות. ויש עוד שאומרים דכל צוואתו לא היתה
 רק לזרעו אחריו לרורי דורות כי ראה ברוח קדשו שזרעו לא יצליחו

(12) כ"מ נ"ט.

(10) צחאת ר"י החסיד.

(13) סימן ס"ו סעיף ג'

(11) סימן ב' סעיף ז'.

יב כהן אסור בגרושה (ט), בזונה (י), בחללה, ובחלוצת. זונה היינו אמילו נבעלה באונס בעילת איסור נעשה זונה (ה) ואסורה לכהן, וחללה היינו שנולדה מכהן שנשא אשה האסורה לו (א).
 יג כל אשה שנתאלמנה או שנתגרשה, לא תנשא לאיש אחר (ט)

שערים מצוינים בהלכה

בוויגים כאלו וממילא אין שום סתירה מתלמוד כ"כ בשו"ת נודע ביהודה (תנינא סי' ע"ט) ובשו"ת דברי חיים (ח"א אהע"ו סי' ח') כתב דכיון שתרבר ספק אם לזרעו דוקא כיוון או גם לשאר משפחות בכה"נ אמרינן אם הלכה רופפת בדרך צא וראה מנהג העולם ובמדינתנו אין מדקדקים רק באשה ששמה כשם חמותה ובשאר אין מדקדקים. ובאוצר הספרים (סי' ב') האריך בכל ענין הצוואה עיי"ש.

טז כהן אסור בגרושה אפי' הוא רק ספק כהן כגון אשה שלא שהתה אחר בעלה שלשה חדשים ונשאת לאחר וילדה והיה אחד מהם כהן הולך הוא ספק כהן וכרומה אסור ג"כ בגרושה (אהע"ו סי' נ' סעי' ח'). ואפי' היא רק ספק גרושה נ"ב אסורה לכהן (שם סי' ו' סעי' א') ועי' שם בפרטי דינים אלו.

יז בזונה היינו שנבעלה לאדם שהיא אסורה לינשא לו משום ערוה או לעכו"ם אבל נבעלה לאחר (הכשר לה) בעת נדתה או בעת שהיתה עוד פנויה הפקירה עצמה לכשרים לא נעשית זונה ולא נפסלה לכהונה כזה הבעילות כיון שהיתה מותרת לינשא לו (שם סי' ו' סעי' ח') ודוקא כשירעינן כודאי שהפקירה עצמה לכשר לה אבל בסתם יש כזה חששות גדולות עי' בבית שמואל (שם ס"ס ל"א) ובפתחי תשובה (שם ס"ס ט"ו ומ"ו) כל פרטי דינים אלו.

יח בעילת איסור נעשה זונה עי' ס"ק הטורם. ואם לא היה בעילת איסור רק נתעברה כאמכתי ע"י שרחץ שם מקורם איש הפסול לה ושפך זרעו על המים ומוזה נתעברה כראיתא בש"ס (חגיגה י"ד:) עי' בהאלף לך שלמה (סי' ל"ח) דמשמע דעתו שם דפסולה לכהונה רתלוי בזרעו, ועי' לעיל ס"ס ב'.

יט לא תנשא לאיש אחר ואפי' אם לא נתיר לה תדור עם בעלה השני בלי חופה וקירושין ובאיסור נדות אפ"ה אין שום היתר להנשא תוך ג' חדשים דנהי דלגבי דידה ליכא תועלת מ"מ לגבי אחרים יועיל שלא יבטל תקנת חכמים ואפי' בדקוה הרופאים ואמרו דאינה מעוברת או שפירסה נדה אפ"ה אין סומכין על זה דחכמים השוו מדותיהם וכמבואר בש"ס (יבמות מא:) דאפי' אם יבא אליה' ויאמר דלא מיעברא לא משנחנין ביה (אוצר הפוסקים סי' י"ג בשם אחרונים).

עד שתמתין תשעים יום (כ) חוץ מיום הנירושין או מיתת בעלה וחוץ מיום הנשואין, ואפילו אם היא אשה שאינה ראויה ללדת, ואפילו היה בעלה הראשון כמדנית הים או חבוש בבית האסורין אין חילוק, ואפילו הפילה נפל בינתיים לא מהני לה. ואפילו להתקשר בשידוכין אמורת, אלא אם כן ישבע המשוך שלא יכנס לתוך ביתה תוך הזמן, אבל המחזיר גרושתו אינו צריך להמתין (15).

שערים מצויינים בהלכה

(כ) עד שתמתין תשעים יום כדי שיודע אם היא מעוברת או אינה מעוברת להבחין בין זרעו של ראשון לזרעו של אחרון (אהע"ז סי' י"ג סעי' א') וכשלא היתה נשואה אלא היא אנוסה או מפותה דעת המחבר (שם סעי' ו') דאינן צריכות להמתין רמסתמא מהפכות עצמן שלא תתעבר, אבל הרמ"א ס"ל דצריכות להמתין וכן סיי"ל. ועי' בבית יצחק (אהע"ז סי' א') דאם היתה בתולה כשנאנסה יש להתיר גם לרעת הרמ"א משום דאין אשה מתעברת מביאה ראשונה והתיר שם לינשא תוך ג' חדשים מסני שחשש גם שמא תצא לתרבות רעה עיי"ש.

ואשת ישראל שנאנסה תחת כעלה צריכה להמתין ג' חדשים אם לא נבעלה לבעלה בתוך ג' חדשים קודם שנאנסה (רמ"א סי' י"ג סעי' ו' ואחרונים שם).

ואיש שרד עם אשה בנימוסי ערכאות כלי חופה וקידושין ועתה רוצים לחזור בתשובה ולדרור עפ"י התורה בחופה וקידושין נראה שאינן צריכין להמתין להבחין בין זרע שנזרע באיסור לזרע היתר שכן כתב בש"ע (אהע"ז שם סעי' ז') פלגש מיוחדת לאיש ורוצה לינשא לאחר צריכה להמתין. ומשמע דאם רוצה לינשא לראשון המיוחדת לו אין צריכה להמתין אלא שיש לרחות רהתם מיורי שטהורה היא מנדה משא"כ בנדרון הכא שרדים בנימוסי ערכאות בוראי אינה טהורה היא מנדה אלא שרבר זה להבחין בין זרע נדה לזרע כשר אי צריך הכחנה תלוי בפלוגתא המו"ו (יו"ד סי' קצ"ו ס"ק י"א) רוצה לומר דצריך הכחנה אבל הנקודות הכסף שם והבית שמואל (סי' ר' ס"ק מ"ו) ס"ל דאין צריך הכחנה דגם הנולד מן הנדה כשר הוא. ומצאתי דבר זה גם בשו"ת מלמר להועיל (אהע"ז סי' י"ג) שנשאל ברבר זה והעלה להתיר עפ"י הנקודות והב"ש הנ"ל שהובאו בכאח"ט (יו"ד סי' קצ"ו ס"ק ט"ז).

ועי' בש"ע (אהע"ז סי' י"ג סעי' ה') דגם גר וגירת שנתניירו שניהם מפרישים אותם זה מזה שלשה חדשים כדי להבחין בין זרע הנזרע בקרושה לזרע שנזרע שלא בקרושה ובאוצר המוסקים שם הביא דעת הרבה אחרונים דאם היא מעוברת אין צריכין להמתין. עוד הביא שם רישאל

יד אם היא מעוברת או מניקה (א) לא תנשא לאיש אחר (ב)

שערים מצויינים בהלכה

הדר עם הנכרית בנימוסי עכו"ם ונתניירה והיא מעוברת כתב בשם ספר ישא איש (סי' ד') דאינה צריכה להמתין וטעמו עפ"י המל"ם (נירושין פי"א הכ"א) ובשם שו"ת אבן יקרה (ח"א סי' י"א) כתב דצריכה להמתין עיי"ש טעמו ומצאתי בשו"ת בית יצחק להנאון מלכוב (ח"א אהע"ז סי' כ"ט) שהביא דברי האבן יקרה הנ"ל וחולק עליו עפ"י המל"ם הנ"ל עיי"ש, ועי' לקמן סי' ל'.

(א) מעוברת או מניקה לא תנשא לאיש אחר הטעם איתא בש"ס (יבמות מב.) דסתם מעוברת למניקה קיימי ושמא תתעבר בימי מניקה ולא יחי' לה הלכ להניק את בנה משא"כ כשמעוברת ממנו או מניקה את בנו לא חיישינן דמסתמא יקנה לו חלב וביצים כיון שבנו הוא והחמירו חז"ל מאוד בזה מפני חשש סכנת חולד וגם יש סכנה להמקיל בו במש"כ החת"ם (אהע"ז סי' ל"א) דחפני יהושע קילל ואירר במיתה ועוני למי שמקיל בו לכן אין מקילין אפי' במקום שאין חשש זה אלא במה שחקילו הפוסקים בפירושו. ועי' בפתחי תשובה (סי' י"ג ס"ק כ"ט) בשם החת"ם שכתב לסתום מה הרשעים המפקקים בגזירת חז"ל ואומרים רבוח"ז ררוב בנים אינם יונקים רק איזה חדשים וגומלים אותם כטלה לה תקנת חז"ל אבל לא כן הוא דגם חז"ל ידעו כי רובא ררובא די להם בהנקה איזה חדשים אלא מפני שאיכא מיעוטא שצריכים כ"ד חודש וחששו למקוה נפש למיעוטא וכו'. ועי' בערוך השלחן (שם עעי' ל') דירדו חכמים לסוף דעת הנשים שמפני תאותן לינשא לא יחושו לתקנת הולד ואם אתה אומר שבמשך זמן קצר מותרת לינשא תעשה כל מצדקי להראות שהולד שלה אין צריך לינק רק איזה חדשים ומביאה את הולד לדי סכנה וכו' וכל המפקק על דבריהם מעיד על עצמו שאינו מאמין בתורה שבע"פ עיי"ש לשונו. ועי' בשו"ת מהר"ם שיק (סי' כ"ו) שנ"כ האריך בזה ואין לומר שנשתנו הטבעים ואין דרך חיום להניק כ"ד חודש וכיון שבטל הטעם בטל התקנה דלא חילקו בזה מפני שגם חיום לא בטל הטעם לנמרי עיי"ש. ובשו"ת נמע שורק (סי' ז') כתב שאף שעיינינו רואות חיום שאין מניקים את כניהם ומתגדלים ע"י אמצעות כלי חמוחר להנקה מ"מ לא חילקו בה וכל דבר שבמנין צריך מנין אחר להתירו, ועוד כתב שם טעמים עיי"ש. וכתב בש"ע (סי' י"ג עעי' י"א) דאפי' אם נתנה בנה למינקת ג"כ אסור וכמו בן בזמנינו שמסרה את הולד למוסד הי"דים ובפת"ש (שם ס"ק ל') הביא דאפי' אם זקנו של הילד התחייב עצמו לגדלו ולפרנסו והכניסו לביתו ג"כ אסור או התחייב הנושאה לפרנסו ג"כ אסור כמש"כ בשו"ת בית שלמה (סי' כ"ב) ועי' להלאה (ס"ק כ"ג—כ"ח).

(ב) לא תנשא לאיש אחר באוצר הפוסקים (סי' י"ג ס"ק ס"ח) הביא משו"ת חסד לאברהם (מהר"ת סי' י"ג) ומספר שמן רוקח (ח"ג סי'

עד שיחא לולד כ"ד חדש(נ), ואפילו ילדה לאחר שנתגרשה או

שערים מצויינים בהלכה

כ"ב) ומספר ישועות מלכו (סי' ק"ה) דרוקא אם בא לישא לכתחלה הוא ראסור אבל אם אשתו נאנסה ונתעברה מאחר א"צ להפריש מאשתו דלא הפסיעו חכמים זכות חבצ'ל משום הולד שבא בנבולו עיי"ש. וראיתי עתה גם בשו"ת חרות יעקב (אהע"ו סי' א') שנשאל אודות זה וחשיב ג"כ דשעבודו קודם וכן סיפר לו הגאון ר' יהושע מקומנא במעשה שאירע כן זהורה נאון וקדוש אחר כן כיון שאשתו היא מכבד ונתעברה באונס לא הוי בכלל הגזירה.

כג) עד שיחא לולד כ"ד חדש עי' בפתחי תשובה (סי' י"ג ס"ק כ') בשם הפני יהושע (כתובות קונ"א) דפ"א התיר לאחר ט"ו חדשים שהיה בו גם טעמים אחרים להתיר כגון שלא התחילה להניק שנתנה בנה למינקת ונשתדכה בבר ואם ימתינו עוד יחזור המשוך ממנה וכרי שלא להפריד בין הרבקים התרתי או בקושי והיה לבי נוקפי עוד ובלא טעמים אחרים אין להתיר עיי"ש. ועי' בשרי חמד (מערכת אישות סי' נ') ובאוצר הפוסקים (סי' י"ג סעי' י"א) שתאריכו בות והביאו הרבה גדולי אחרונים שחלקו על זה ולא רצו להתיר אפי' אחר ט"ו חדשים ואפי' עם צירופי טעמים אחרים והמה השואל ומשיב בכמה תשובות שם והבית יצחק (אהע"ו סי' נ"ז) והאמרי אש (ה"כ סי' י') ועוד חבל של אחרונים עמם ולעומת זה הרבה גדולי אחרונים שהיו מתירים בצירוף טעמים אחרים לאחר ט"ו או י"ח חדשים והמה ר' חיים כהן רמפורט בספרו מים חיים (סי' י"ד) ור' יהושע מקומנא בספרו ישועות מלכו (סי' י"ד) ובעל נפש חיה (אהע"ו סי' ב') ובתורת חסד להגרש"ו מלובלין (סי' ר') ועוד חבל של אחרונים עמם ודוקא בצירוף טעמים אחרים כגון שלא התחילה להניק אלא נתתה למנקת או לבית האסופים או שהתחילה להניק ונמלתו עפ"י צו הרופאים ומסק כבר הלכה וכדומה.

ועי' בבאר היטב (סי' י"ג ס"ק י"ג) בשיש לה שידוך איש עשיר וגם הוא קרובה וגם לו יש ילדים קטנים ואם ישאו זה את זה יהיה תועלת לכל היתומים הביא בזה פלונתא רהשבות יעקב (סי' צ"ה) כתב שיש צד להתיר והכנסת יחזקאל (סי' נ"ט) חולק עליו ויש בזה ג"כ פלונתא, עי' מזה באריכות באוצר הפוסקים שם ורוב אחרונים חולקים על השבות יעקב הנ"ל דחא אין דוחין נפש מפני נפש וכיון שהיא תקנת כל הילדים שבעולם אין להתיר מפני איזה יתומים ואפ"ה יש שמצדפים שימת השבות יעקב לסניף כגון לאחר ט"ו חדשים או שהיא גרושה (שיש שימת להתיר בזה) או שהיתה מזנה שיש בזה ג"כ שימת מקילין או שהיתה מעוברת מנכרי (שיש בזה ג"כ מקילין, עי' פת"ש שם ס"ק י"ח בשם הגדוע ביהודה תניא סי' ל"ח).

שנתאלמנה נה) ולא התחילה להניק צריכה להמתין, ואם יש איזה ענין גדול בדבר כה), יעשה שאלת חכם (16).

שערים מצוינים בהלכה

כד) שנתגרשה או שנתאלמנה עי' כש"ע (אהע"ו סי' י"ג סעי' י"א) רגם אם ע"י זנות היא מעוברת או מניקה ג"כ צריך להמתין כ"ד חרש והרמ"א מקיל שם בזנות אם היא מופקרת ובפתחי תשובה (שם ס"ק י"ט) הביא בשם חתם סופר (סי' ל'—ל"ה) שמחמיר בזה ולא להתיר אלא היכי דאיכא למיחוש ללקול התינוק שיוצאנו האם לתרכות רעה אבל אם ליכא חשש זה אפי' איכא חשש המרת רת של האם אין להתיר ומ"מ מי שרוצה להתיר מפני שנתכרר לו שיש לחוש להמרה איננו מוחה ולא מסכים ג"כ ותלמידו הגאון מהר"צ מאנהיימר מאונגוואר בספרו עין הברולה (סי' ג') כתב שם להפ"ל בהנרין שם שמסרה את הולד למוסד בית האסופים ויש לחוש שתתפתה לכוועל הנכרי להמיר דתה יש להפ"ל בענין זה עיי"ש טעמו ובפתחי תשובה שם הביא עוד משו"ת הגאון ר' עקיבא איגר (סי' צ"ה) שרעתו להפ"ל אם הולד נולד ע"י זנות ולא התחילה להניק אלא נתנה למינות ומינסת נשבעה שלא תחזור, ועי' בשו"ת מו"ר מהר"ש ענגיל מרארמישל (ח"א סי' ט"ו) דאם המינסת היא נכדית ואז לא שייך נכה שבועה יעשו עמה התקשרות כערכאות וזה היה מהני (אלא שהוא לא הכניס עצמו להחתימים של מנסת מפני הסכנה עיי"ש) וכשמוסרים להמוסר המנדל ילדים הוי כנשבע המינסת מפני שכוראי לא יחזרו כ"כ האחרונים ואפ"ה אין מתירים אלא בצירוף טעמים אחרים.

כה) איזה ענין גדול בדבר ואם יש להתיר איסור מנסת משום שידורו ביחד בלא חופה וקידושין ובאיסור נרות עי' בשו"ת יד יצחק (ח"ג סי' קע"ד) שאין להתיר בשביל זה וב"כ בשו"ת פרי השרה (ח"א סי' ק"ה) דא"כ יתבטלו כל תקנות חז"ל מפני הפושעים והפריצים והביא שכן כתב כהדיא בשו"ת מהר"ם שיק (סי' כ"ח). ועי' באוצר הפוסקים שם ועוד כשאר אחרונים דכצירוף טעמים אחרים כגון ע"י זנות ולא התחילה להניק והוא כבר אחר ט"ו חדשים יש מקום להתיר.

ואם עיכוב הנשואין יגרום לה מחלת עצבים עי' בשו"ת אחיעזר להגאון ד' חיים עוזר (ח"ג סי' ט"ו) שכתב דמהראוי היה להתיר לה כיון דיש חשש סכנה לה ואין אדם רשאי להכניס עצמו בחשש סכנה כדי להציל את חבירו מחשש סכנה והתיר דבר זה בצירוף טעמים אחרים דהיתה גרושה (שיש שיטה אחת להפ"ל בזה) וגם ככד נמלתו עפ"י ציווי הרופא, עיי"ש.

ומפני שענין מנסת ענין רב באחרונים ויש חשש סכנה כנ"ל על כן נהנין שבכל שאלה חבאה לפני המורה מצדפין לזה עוד רבנים מובהקים.

מן אשה שמתו לה כו) שני אנשים כו) לא תנשא לשלישי כח) בלי שאלת חכם 17).

מן אשה ששמעה שמת בעלה במקום אחר, אפילו שמעה מכמה אנשים כשרים לא תנשא בלי שאלת חכם 18).

יז הנחשד על אשת איש ונירשה בעלה או שמת הרי זו

שערים מצויינים בהלכה

כו) אשה שמתו לה כרמ"א (אהע"ז סי' ט' סעי' א') כתב דרוקא אם מתו מיתת עצמן אבל אם נהרג אחר או שמת בדבר מקילים בזה ובבאר היטב שם ס"ק ז' כתב דאם אחר מהן היה זקן לא קטלנית היא ובפתחי תשובה (שם ס"ק ב') הביא בזה פלוגתא.

ולענין בן כמה חשוב זקן, בהנהות חכמת שלמה שם כתב דעד שמונים יש לה עדיין דין קטלנית ומכאן ואילך אין לה דין קטלנית עיי"ש טעמו. ובפתחי תשובה שם הביא משו"ת חתם סופר (סי' ב"ג) דהאי זקן לאו בר ששים אלא בר שבעים עיי"ש טעמו וראיתו ובפרשת מרדכי להגאון ר' מרדכי בנעם (סי' ט' ס"ק ט"ו) כתב דמבן ששים איקרי זקן כראיתא בן ששים לזקנה. ועי' באוצר הפוסקים (סי' ט' ס"ק ט"ו) הביא שם חבל של אחרונים בזה ועכ"פ כשיש עוד איזה סניף יש מקום להקל.

ועי' בשו"ת חתם סופר (סי' כ"ד) דאם אחד היה חולה קודם הנשואין אין עוד לתלות כ"כ במולה ואפ"ה לא החליט הדבר עיי"ש ובמנחת פתים (אהע"ז שם) כתב דאם היה חולה במחלת הריאה שהוא סכנה או שאר חולה שיש בו סכנה תולים הסיבה בזה כמו בזקן. וכ"כ בספרו אמרי יושר (ח"א סי' ק"צ) ועי' בשו"ת רברי חיים ח"א (סי' י"ג) שכתב כעין זה.

כו) שני אנשים עי' בבאר היטב (שם ס"ק ב') בשם הדרכי משה שמסתמק אי דוקא בזה אחר זה או אפי' בסירוגין. ובשו"ת מנחת אלעזר להנה"ק ממונטאטש (ח"ב סי' ע"ו) כתב דאם נירושין מפסיקין באמצע וגם יש לה בנים יש להתיר מכח ספק ספיא שמא הלכה כהספר חסידים שכתב (בסי' תע"ח) דאם יש לה בנים לא הוי קטלנית ושמא בסירוגין לא הוי דין קטלנית והאריך בענין ספק ספיא במקום סכנה עיי"ש.

כח) לא תנשא לשלישי עי' בהאלף לך שלמה (סי' מ"ד ומ"ה) שהקיל שם באם הבעל הוא ת"ח ורוצה לשקוד על דלתי התורה והאשה תפרנס אותו משום דשומר מצוה לא ידע דבר רע וכש"כ התורה ובשו"ת חרות יעקב (ח"ב סי' ג') בנדרן שאלתו שהיה שם גם טעמים אחרים להתיר שהיה חולה קודם הנשואין ואם יתירו לה לינשא ישא אותה בעל אחותה ויחי' לטובת היתומים שמרחמת על בני אחותה וצירף זה לסניף משום שומר מצוה לא ידע דבר רע. ובאוצר הפוסקים האריך עוד עיי"ש.

אסורה לזה הנחשד, שכשם שנאסרה לבעל כך נאסרה לבעל, ואפילו גירשה בעלה מחמת דבר מכווער שנשמע עליה עם הנחשד (כ), אסור לחנחשד שישא אותה (19).

י"ח הנחשד על הנכרית ונתגיירה לא ישאנה (ל) (20).

שערים מצויינים בהלכה

(כט) שנשמע עליה עם הנחשד ועי' בש"ע (אהע"ו סי' י"א סעי' א') דאם היו לה או לו או להבעל אויבים שמעבירים את הקול אין אסורה עליו ובבבאה"ט (שם ס"ס י"א כתב דאפי' אם אין האויבים מוציאים את הקול מ"מ כל שיש לו אויבים בעיר חוששין שמא מאויבים יצא הקול. ועי' בשו"ת השיב משה (אהע"ו סי' ס' דרך השני נתיב י') שכתב דיש לתבין מהו הסוג של אויבים דאי משום מינא בלב כל דהוא א"כ אין לך אדם שאין לו אויבים אלא מדאיתא הכא לשון „אויבים" ובסנהדרין (דף כז.) תנן דכל שלא דיבר עמו שלשה ימים באיבה אויב הוא וכו' אלמא דזה מיקרי אויב לכן בסתמא מחזקינן לקולא וחוששין לזה עד שיתברר כבי"ד שהיו לו או בעת שיצא הקול אויבים כה"ג, ואויב אחד לא סני דהא „אויבים" תנן והדבר מסתבר דמארם אחד לא נפק קלא כי האי וכו'. ועי' עו"ש בהשיב משה (סי' ס"ו) דקול שיצא בין הנכרים על אשת איש כיון שעשו שונא ליעקב אמרינן מסתמא משנאתם הוציאו את הקול ושכן כתב בשו"ת נודע ביהודה (מהר"ת סי' כ') בסופו דקול שיצא ע"י נכרי אין בו ממש עיי"ש.

(ל) ונתגיירה לא ישאנה עי' בשו"ת טוב טעם ורעת להמהרש"ס (מהדו"ס סי' ר"ל) באחד שהיה מנום שבאם לא יתירו לו לישאנה אחר שתתגייר יחזור עמה לרתה, כתב שם להתיר לכונסה לכתחלה, ובשו"ת שואל ומשיב (מהר"ת ח"ג סי' ל"ט) לא רצה להתיר בעובדה זו ובשו"ת דברי חיים (ח"ב סי' ל"ו) נשאל ג"כ כמי שדבק נפשו בנכרית והיו לו בנים ממנה ונתגיירה וגיוס שאם לא יתירו לו לכונסה ידור עמה באיסור ובעבירות חמורות עוד יותר כתב שם דבכה"ג שלא ליתי לדי עבירות חמורות מתירין לו איסור כל זה אלא שמפני שיש מחלוקה בזה אי מתירים איסור קל מחשש שלא יבא לאיסור חמור על כן אין להתיר בפשוט רק בהסכמת הרבנים הגדולים עיי"ש.

ועי' בשו"ת אחיעזר להנאון ד' חיים עוזר (ח"ג סי' כ"ו) נשאל בישראל שדר עם נכרית בחוקי אזרחים וכעת רצונה להתגייר ואם לא יקבלוה כבי"ד כשר תלך כבי"ד של המתחרשים, כתב שיש מקום להתיר ואפ"ה אין להתיר לכתחלה.

ובשו"ת חבלים בנעימים (ח"ג סי' ע"ב) כתב שעשה מעשה בעצמו ביהודי אחד שהיה דר עם הנכרית בחוקי אזרחים וכאו עתה לגייר והתיר

יט נכרי הבא על בת ישראל ואחר כך נתגייר לא ישאנה לא (21).
 כ המגרש את האשה כדי שישא אותה חבירו, אפילו לא
 התנה עמה בפירוש אלא שניכר שנתגרשה בשביל זה לב) אסור לו
 שישא אותה (22).

שערים מצויינים בחלכה

דבר זה מפני תקנת השבים וסמך עצמו על תשובת הרמב"ם בפאר הרור
 (סי' סל"ב) בנטען על השפחה שעל הבי"ד להשתדל שישחרר אותה וישאנה
 וכ"כ מהרש"ם (ח"ג סי' ש"מ) וקודם הנשואין צריכים פרישה ג' חדשים
 כמבואר בש"ע (אהע"ז י"ג סעי' ה') ואם היא מעוברת אין צריך פרישה
 כמש"כ במל"ם (גירושין סי"א הכ"א) וטבילת מעוברת עולה לבנה כמבואר
 ביו"ד (סי' רס"ח סעי' ו') ועי' לעיל (ס"ט כ').

ועי' בשו"ת מנחת אלעזר (ח"ג סי' ס"ח) שכתב שאין לגיירם אפי'
 אם נשאה כבר בחוסי אזרחים, וכ"כ בשו"ת מהרש"ג (יו"ד סי' ל"ד בסופו).
 ובעיקר גירות בזה"ל כתב בבית יצחק (יו"ד ח"ב סי' ק') דרוקא אם מסבלין
 עליהם שמירת שבת ושאר עיקרי הדת ובלא זה לא הוי גר. ועי' במס'
 גרים (פ"א ה"ד) דאומרים לאשה הבאה להתגייר שתהיה זהירה בנדה
 והדלקת הנר.

לא) לא ישאנה עי' ס"ס הקודם ואיתא בש"ע (אהע"ז סי' י"א
 סעי' ו') רבריעבד אם כנס לא יוציא ובשו"ת מלמד להועיל התיר אפי'
 לכתחלה באופן שאלתו שם שאם לא יגיירו תנשא לו באיסור וזרעה הם
 ישראלים גמורים דבתר דידה אזלינן שהיא ישראלית ואם נרחה אותם
 יהיו נמשכים אחר אביהם לגיותו ובכה"ג יעשה החבר איסור קל שלא
 יבואו לירי עבירות חמורות וכבר כתב הש"ך (יו"ד סי' רס"ח ס"ט כ"ג)
 דהכל לפי ראות עיני הבי"ד, עיי"ש.

לב) שניכר שנתגרשה בשביל זה עי' בשו"ת בית יצחק להנאון
 מלבוז (אהע"ז ח"ב סי' י"ב) כאשה שבאתה לפניו להנשא והיא מוחזקת
 באשת איש או ע"י שהיתה ראשה מכוסה בצעיף דיש לה נ"כ חזקת אשת
 איש ואומרת נתגרשתי בבי"ד מלוני ואין לה כתב היתר אצלה אם יש לסמוך
 על הטיליגראף ששייבו משם דהיא נתגרשה כיון דבעי עדים כשרים והכא
 כיון שהעכו"ם הפועל אצל הטיליגראף מעתיק הכתב היתר מהבי"ד ללשונו
 וכתבו ואין עדות לעכו"ם ואע"ג שאין משקר רלא מרע נפשיה והיא מלתא
 דעבידא לגלווי מ"מ הכא כיון דהיא בחזקת אשת איש ואין דבר שבכרחה
 פחות משנים דרוקא לענין מת בעלה הימנוהו רבנן לערכאות ועקרו דבר
 מן התורה משום שיש טעם לדבר כמש"כ התוס' (נזיר מגי ר"ה והאי)
 אבל מנ"ל הכא לענין היבא שבעלה חי וע"י נט מותרת לינשא דליכא
 טעם זה, והעלה למצוא צד היתר להאמין את הטיליגראף עפ"י דברי הש"ך

כא אותן שאמרו רבותינו זכרונם לברכה שלא ישא אותן, אפילו באותו מבוי שהוא דר לא תדור (היא 23).
כב מי ששמע על אשתו שזינתה אף על פי שאין הדבר ברור לו, צריך לעשות שאלת חכם אם מותר לדור עמה (ג) 24).
כג אשה שנתגרשה משום פריצות (ד), אין ראוי לאדם כשר שישאנה (25).

שערים מצויינים בחלכה

(יו"ד ריש סי' צ"ח) שכתב דאף דאין עכו"ם נאמן במסיח לפי תומו באיסור תורה חוץ מעדות אשה אפ"ה יש להאמינו היכא דאיכא למיקום אמילתא והכא נמי יש להאמין את הטליגראף כיון דאיכא למיקום אמילתא ואם נחוש להחמיר ונאמר דכיון דאין דבר שבערוה פחות משנים לא יצא לסמוך על מכתב הטליגראם יש עוד תקנה לעשות בדרך זה שהבית דין דשם שנשאלו על זה אם האשה הזאת נתגרשה בפניהם ישיבו ע"י הטליגראם, שהמה עושין להרב שבכאן שליח שיסדר את הסירושין להאשה הזאת" ולא ישיבו שנתגרשה בפניהם ועל ידי זה אין הרב שבכאן מתיר האשה ע"י הטליגראם אלא הב"ד דשם המה המתירין והם יודעין שנתגרשה בפניהם והרב שבכאן רק שליחותם עבר לסדר סירושין וזה מותר בודאי. והאריך בתשובה זו עי"ש.

(ג) אם מותר לדור עמה בספר שלחן העוזר (ח"א סי' א' סעי' ל"ד אות ב') הביא משו"ת משפטים ישרים (ח"א סי' שצ"ז) כמי שברך סמרטוט על אברו וכו' על אשת איש אם נאסרת לבעלה או לא אי דומה למצה שאם כרכה בסיב לא יצא וכן במשנה למלך (פי"ד הל' מאכלות אסורות) מסתפק באכל חלב כה"ג וא"כ אפשר דה"ג דלא מקרי ביאה ע"י דבר חוצץ ומסיק דשאני מצה וחלב דאינו נהנה ככה"ג אבל הכא דומה למשמשת במוך והוי ביאה ואסורה לבעל. ועי' עו"ש (בח"ב בסופו חלק ההערות דף קכ"ט) שכתב שם הנאון ר' דוב כעריש וויידענפעלד מטשעבין דאיה מירושלמי (ריש יבמות) דרב יומי בן חלפתא ייבם את אשת אחיו ודרך סדין בעל עיי"ש בקרבן הערה ובמני משה הטעם ועכ"פ מכואר משם דע"י סדין נמי חשיבה ביאה הראוי להקמת שם וקיים מצות יבום דרך זה. וממילא נאסרת על בעלה וכן בשו"ת צפנת פענח (ח"ג סי' קס"ו) העלה שאסורה לבעלה וברוך אנכי ריהמא הביא גם משו"ת שואל ומשיב בענין זה שהעלה דאסורה ועוד שם הצפנת פענח (סי' קפ"ג) נשאל בכזה והעלה דאסורה לבעלה עיי"ש בכמה ראיות מ"ש.

(ד) שנתגרשה משום פריצות והמגרש את אשתו וחזרו לדור ביחד

23 סימן קי"ט סעיף ה'.

24 סימן י"א סעיף ד'.

ע"י סימן י"א.

חוששין שבעלמל לשם קידושין דאין אדם עושה בעילתו בעילת זנות וצריכה עוה"ם גט ממנו (אהע"ז סי' קמ"ט סעי' א') ואם אינם חשים לאיסור נדה יש בזה פלוגתא (באה"ט שם ס"ק א'). ועי' בערוך השלחן (שם סעי' ג') דבכה"ג יש ליתך לחומרא בכל צד. ואיש ואשה שררים ביחד עפ"י חוק האזרחי בלא חופה וקידושין אי יש ממש בזה להיות נחשבינ כאיש ואשתו משום דאין אדם עושה בעילתו בעילת זנות ובעיל לשם קידושין, עי' בש"ע (אהע"ז סי' ב"ו סעי' א') רמומד שנשא מומרת בנימוסיהן או נוי שנשא גויה ונתגיירו אח"כ אין כאן חשש קידושין ומותרין לצאת מהם בלא נס ומקורו מריב"ש (סי' ו') ותה"ד (סי' ר"ט) ונשנה עוד הפעם דין זה בסי' קמ"ט (סעי' ה' ו') דלא אמרינן דין זה דאין עושה בעילת זנות אלא דוקא באשתו שנירשה או במקדש על תנאי עיי"ש ושם כתב שאפי' נשאו זה לזה בנימוסיהן מחמת שהמירו באונס ג"כ אין חוששין משום קידושין אבל בחלקת מחוקק (שם סי' כ"ו ס"ק ג') כתב דדין הריב"ש ותה"ד הנ"ל לא נאמר אלא במומר לרצונו רודאי עושה בעילתו בעילת זנות ובהפקירא ניהא ליה אבל אנוסי הזמן אם נודע עליהם שהיו שומרים מצות ד' בצנעה ונשא האנוס את האנוסה בנימוסיהן ובפרט אם היו נזהרין באיסור נדה אין להקל באיסור אשת איש והיא כאשתו ממש. ועי' בפת"ש (שם ס"ק א') בשם ספר המקנה שנראה שם רהסכים להחלקת מחוקק. ובבאה"ט (סי' קמ"ט ס"ק ב') הביא מכנה"ג דאם נודונו יחד בנדרתה אין לחשוש שבעל לשם קידושין וכן כתב במשנה למלך (גירושין פ"י ה"ח) בשם הרב"ז והובא בפת"ש (סי' קמ"ט ס"ק ב') כיון דלא חייש לאיסור כרת לא חייש לבעילת זנות. ועי' בשו"ת מהר"ם שיק (אהע"ז סי' כ"א) הגם דלדעתו שם העלה לדינא דאין חשש לקידושין אבל למעשה לא החליט עוד וסיים בצ"ע עיי"ש. ובשו"ת בית יצחק (אהע"ז ח"א סי' כ"ט) העלה נמי דהיכי שעובר על איסור נדה והוא עם הארץ שאינו יודע דין זה שיכול לקדשה בביאה בודאי אין צריך לחשוש שבעל לשם קידושין ואפ"ה סיים דאם באו לבית דין שיסדרו להם קידושין והם לא רצו לסדר מאיזה טעם וסיבה מחמת איסור דרבנן שיש בנשואין הללו או לאו שאין בו כרת ועל כן הוכרחו ללכת לערכאות לעשות להם קידושין בחוק האזרחי עפ"י חוק המדינה יש לחוש להחמיר. וכן ראיתי בשו"ת זקן אהרן למהר"א וואלקין (סי' ק"ג) דיש לחוש להחמיר וצריכה גט ממנו ונס אם נתקדשה משני צריכה גט אבל בשו"ת אבן יקרה (סי' מ"ד) החליט דאם יש ביאה אסורה אינה קונה בקידושין בפנייה עיי"ש. ועי' ברדב"ן (ח"א סי' שנ"א) והובא בפת"ש (סי' קמ"ט ס"ק ב') באם פרוץ בעריות ודניל לבא ביאות אסורות כיון דלא קפיד בהכי בודאי לא בעל לשם קידושין אלא לשם זנות בעלמא כשאר ביאותיו. ובשו"ת מנחת אלעזר להגה"ק ממונקאטש (ח"ג סי' י"ב) נשאל שם באיש ואשה שדרו ביחד בלא חופה וקידושין והם פרוצים בעריות שהוא נואף והיא נואפת, החליט הדין במשימות דבכה"ג בודאי אין לחשוש לקידושין. ויש מחמירין גם בזה, עי' פירושי איברא להגרי"א הנקין. עיי"ש.

כך אשה רעה בדעותיה שהיא בעלת מריבה ושאינה צנועה כבנות ישראל הכשרות, מצוה לנרשה לה) אפילו בווג ראשון 26).
כה מצות חכמים שישיא אדם בניו ובנותיו לו) סמוך לפרקן 14), שאם יניחם יבאו לידי זנות או לידי הרחור, ועל זה נאמר 22) ופקדת נוך ולא תחטא 28), וכן מצות חכמים על בני ישראל שמי שרואה שאשתו אינה תולכת בדרך ישרת, ויש לה איוה קרבות עם אנשים אחרים שיוכיח אותה ויזהיר אותה בינו לכינה בנחת וכדרך סהרה, כדי להסיר את המכשול ולהדריכה בדרך ישרת, אבל אל יאמר לה

שערים מצויינים בהלכה

לה) מצוה לנרשה עי' בשו"ת רובב מישרים להנאון מטשעבין (סי' קכ"ג אות ב') באשה אחת שבעלה נסע מביתו על זמן ושמע עליה שהולכת בראשה פרוע ועל כן ברצונו לנרשה והיא הכטיחה שכשיבוא לביתו תחזור לכסות ראשה כמנהג בנות ישראל, העלה שם דהרבר פשוט שאינו יכול לנרשה כיון שהבטיחה להתנהג להלאה כבנות ישראל הצנועות ומה שהולכת עוד היום לעת עתה [מרם שיבא לביתו] בפרוע ראש לא חשובה כעוברת על דת יען שפשתה המספחת הוה ונעשה הרבר כחיתור ודומה למש"כ הנאון ר' עטיבא אינר בתשובה (סי' צ"ו) לענין גילוח זקן דלא מפסלי לעדות מטעם זה שהרבר קל אצלם, עיי"ש.

14) בניו ובנותיו עי' בש"ך (יו"ד סי' רמ"ד ס"ק י"ג) שלא לתת הצעירה לפני הבכירה, ובשו"ת חבלים בנעימים (ה"ג סי' ע"ח) מראה מסור לזה בתום' (קירושיין נב. ד"ה והלכתא) וכ"כ רשב"ם (ב"ב ס"כ ד"ה להלן) כשגישאו בנות צלפחד, ובשו"ת מהרש"ם (ה"ג סי' קל"ו) כתב דאין בזה איסור אלא משום נימוס ודרך ארץ ולכן בשעת הדחק יש להקל וכ"כ מו"ר בשו"ת מהר"ש (ה"ו סי' ק"ב) דמותר להקדים הצעירה וכן בספר ררכי חיים ושלום (מנהגי ארסו"ר בעל מנחת אלעזר) כתב שם בהלכות גשואין שאין להקפיד על זה אבל באגרות סופרים בסכתבי חתם סופר ראיתי שם שהיה מספיד על זה. ובאוצר הפוסקים (סי' א' אות ב') הביא נמי מספר יד יוסף (אהע"ו סי' י"ב) דמי שיש לו שני בנים אינו רשאי להשיא לקמן קודם לגדול.

15) סמוך לפרקן עי' בש"ס (כבא בתרא) קיט: דאם נתעכבו לכתולה הנשואין עד ארבעים שוב אינה יולדת ובשו"ת חתם סופר משמע דיבול לבטל השידוכין מכה זה ובחאלף לך שלמה (סי' ז') כתב דאם היה לה הרחור בעל מקודם שפיר מולדת כמו אלמנה, ועי' לעיל ס"ס י"ג בענין ביטול השידוכין.

28) לשון הרמב"ם סכ"א ה' כ"א מהל' איסורי ביאה.

26) שם סעיף ד'.
27) איוב ה' כ"ד.

בפירוש: אל תסתרי עם פלוני, ואפילו בינו לבינה (מאחר שעכשיו אין לנו מי סומא ויש בזה מבוכה) וכל מי שאינו מקפיד על אשתו ועל בניו ועל בני ביתו להזהיר ולהיות פוקד דרכיהם תמיד, עד שידע שהם שלמים מכל חטא ועון, הרי זה חוטא שנאמר וידעת כי שלום אהלך ופקדת גוך ולא תחטא²⁹).

כך אמור לעשות שתי חופות לשני אחים או לשתי אחיות ביום אחד, משום דאין מערבין שמחה בשמחה. ויש אומרים דאפילו בשבוע אחת אין לעשותן וראיה סיעקב אבינו דכתיב מלא שבוע זאת³⁰).

קמו. מנהגי תענית התן וכלת. ובו ד' סעיפים

א נהנין שהחתן והכלה מתעניין א) ביום חופתן, מפני שבאותו יום מוחלין להם עונותיהם¹) ואומרים בתפלת המנחה עננו כמו בשאר תענית²). גוהנין במדינות אלו שאין מתעניין אלא עד לאחר החופה, ואם נתאחרה החופה כלילה אזי לאחר צאת הכוכבים יכולים לאכול איזה דבר ובלבד שלא ישתו משקה המשכרת³).

ב בראש חדש ובאסרו חג דשבעות ובחמשה עשר באב ובחמשה עשר בשבט וכן בחנוכה ובשושן פורים אין מתעניין, אבל בניסן אפילו בראש חדש ניסן מתעניין ב), וכן בל"ג בעומר ובימים

שערים מצויינים בהלכה

א) שהחתן והכלה מתעניין עי' באשל אברהם להנה"ק מבוסשאמט (סי' תקע"ג) שכתב דבאמת לא מצינו דק הנושא אשה מכפרין לו עונותיו ולא מצינו שמכפרין גם לה וכו' ואפשר דהיא הוי כנספל לעושי מצוה דהוי כעושה מצוה בעצמה ועדיין צ"ע ועכ"פ יש להקל לה קצת יותר מלנבי החתן וכש"כ שבין ימים יו"ב לסוכות עיי"ש אלא עי' באלו' רבא (שם סי' תקע"ג) שכתב בפשיטות דגם הכלה מתענה.

ב) אבל בניסן אפי' בר"ח ניסן מתעניין עי' בברכי יוסף (או"ח

קס"ו 1) אי"ח סי' תקע"ג ואהע"ז סי' ס"א.

2) או"ח סימן תקס"ב סעיף ב'.

3) הכי"א כלל קכ"ט.

29) אבה"ע סימן קע"ח סעיף כ"א כ"ב.

30) טרי"ז או"ח סימן תקס"ו סעיף א'.

שבין ראש חדש סיון לשבועות וכימים שבין יום הכפורים לסוכות מתעניין (4).

ג בימים שאין מתעניין צריכין ליוהר שלא לרדוף אחר מותרות מאכל ומשתה, ומכל שכן שיוהרו מאד במשקה המסכרת (כי יש אומרים טעם התענית משום דחיישינן שמא ישתכרו ולא תהא דעתם מיושבת (5).

ד צריכין החתן והכלה להתקדש עצמן כמאד מאד בהכנסם לחופה, ויעשו תשובה כיום ההוא ויפששו במעשיהם מיום הולדם עד היום הזה, ויתודו ויבקשו מחילה וסליחה וכפרה מהשם יתברך, ויהיו מודים ועוזבים, ויתחרטו חרטה גמורה בשכרון לב ויעשו הסכמח חזקה מהיום והלאח לעבוד את ה' באמת ובתמים ולהיותם קדושים ומהורים, ואחר כך יכנסו לחופה ויתפללו שהקדוש ברוך הוא ישרה שכנית ביניהם, וכמו שאמרו רבותינו ז"ל איש אשה שכנית ביניהם (6). ונוהגין שאומרים הוידי בתפלת מנחה (ג) כמו בערב יום הכפורים (7).

קמז. מנהגי החופה. ובו ה' סעיפים.

א נוהגין לעשות החופה תחת השמים לסימן ברכה א) כה

שערים מצויינים בהלכה

סי' ת"ע דין ב') שהביא שם מחלוקת אחרונים אי מותר לחתן בכור להתענות בערב פסח והוא העלה שם דמותר לו להתענות עיי"ש ומשמע שם עכ"פ דחתן שאינו בכור לא יתענה.

ג) שאומרים הוידי בתפלת מנחה בספר שלחן העזר הביא מהנה"ק משינאווע דאם שבת להתפלל מנחה קודם החופה או לאחר החופה יתפלל מנחה בלא הוידי כיון שיום טוב הוא עיי"ש. ועי' בפתחי תשובה (סי' ס"א ס"ק ט') שהביא שם דאף אם הוא ראש חודש יתודה במנחה. ועי' בשו"ת לבושי מרדכי (אהע"ז סוס"י מ"ט) בשם הנה"ק מבוטשאטש שלא לשנות מנהג הקדמונים אלא צריכין להתורות כראוי ביום חופתן אפי' בר"ח. א) החופה תחת השמים לסימן ברכה כך מבואר ברמ"א (אהע"ז סי' ס"א סעי' א') ועי' בשו"ת חתם סופר (אהע"ז סי' צ"ח) שמתרץ שם ממה שמשמע מתשובת מהר"ם מינץ (סי' ק"ט) שעשו החופה בביהכ"נ

6) שליה דף ק"א.

7) והיה.

4) מגיא סימן תקע"ג סק"א.

5) אהע"ז סימן ס"א וביש סק"ו.

יהיה זרעך כבוכבי השמים (1), וכן נוהגין שאין נושאים אשה אלא במילוי הלכנה לסימן טוב (2).

שערים מצוינים בחלכה

מפני שהיו נוהגין בשתי חופות וכו' אבל אנו שנוהגין בחופה אחת יש לנו לעשות בחצר ביהכנ"ם תחת כיפת השמים לסימנא טבא ואשר לא הפך בברכת מתכוין ללמוד מדרכי אומות עיי"ש. ויש שרצו להראות היתר לחופה בביהכנ"ם ממש"כ הרמ"א (יו"ד סי' שצ"א סעי' ג') שכתב שם אבל חופה שעושים בביהכנ"ם וכבר מתרץ זה בתפארת ישראל (משניות מועד כללי שמחות) דדברי הרמ"א הנ"ל במסורו ליתא רק דשם נזכר בית הנשואין וטעו המדפיסין מפני שהיה כתב בראשי תיבות „בבוי"ה". ועי' בשו"ת כתב סופר (אהע"ז סי' מ"ו) ותוכן דבריו דלעשות החופה בביהכנ"ם יש בזה חוקות הנויים וכמה לאוין יש בזה ועל כן אם יתקנו ההל' [בלא רשות הרב] לעשות החופה בביהכנ"ם ואם לא ירצה לסדר קידושין יסדר אחר שהוא מקלי הדעת מ"מ לא יסדר ושב אל תעשה עדיף אבל כשאין עושים בביהכנ"ם ורוצים לעשות בבית אף שראוי שהרב העיר יפסה על כל זה ולא יחוס על כבוד עצמו ויתקן הכל למען כבוד שו"ת מ"מ אי אפשר ליעץ בזה דהכל לפי ראות עיני המורה ולא כל המסומות שוה וכל אחר ירא מה שלפניו. זה תוכן דבריו ועיי"ש. וכוה ראיתי בשו"ת עצי הלכנון להנאון מהרי"ל צירלואן (סי' צ"ה) ברבד אשר ררש אבי הכלה בחזקה לסדר קידושין בבית, כתב שם נמי דהמעייין בכל דברי האחרונים יראה שעיקר האיסור רובץ דוקא על העמרת החופה בביהכנ"ם שיש בזה חוקות העכו"ם אבל בבית שהיא רס לסימנא טבא ראוי לרבד על לב אבי הכלה שיעשו החופה תחת השמים אבל אם לא ירצה ויעמוד על דעתו יש להרב לסדר הקידושין ולא יסבב עי"ז להתרחב עד שלא ימצאו צורך בהרב כלל עיי"ש. ועי' בשו"ת חתן סופר (סי' ס"ה) שמשמע שם נמי דהרבד תלוי למי המקום ואין נרין ממקום למקום ובמדינה שמקפידים על זה לא יניח מלשנות המנהג עיי"ש.

עוד כתב שם בשו"ת עצי הלכנון הנ"ל דמנהג זה לעשות החופה תחת השמים הוא רק בכחוד ובתולה אבל לא באלמן ואלמנה וכו"כ בדרכי תשובה (יו"ד סי' קע"ט ס"ו) בשם שו"ת מעשה אברהם (אהע"ז סי' ה').
 (ב) במילוי הלכנה לסימן טוב עי' בשרי חמר (מערכת חתן וכלה אות ו') דיש במנהג הזה חלוסי מנהגים ואין הדבר לעיכובא וכן בערוך השלחן (סי' ס"ד סעי' י"ג) כתב שיותר טוב שלא להקפיד כלל ובשער יששכר (מאמר הירחים אות ב') כתב דמנהג הצדיקים לעשות הנשואין עד כ"ב בחדש עיי"ש. ועי' בדרכי תשובה (יו"ד סי' קע"ט ס"ס מ"ו) הביא

ב כשר הדבר שלא תגשא עד שמהרג, ועכשיו המנהג שלא לדקדק ומכל מקום טוב להודיע להחתן קודם החופה שהיא נדה (ד' 3).
ג המנהג במדינות אלו בנשואי בתולה שחשובי העיר פורסין סודרה) על ראש הכלה ומכרכים אותה ואומרים לה: אחותנו את היי לאלפי רבבת. וחופה קורין (ו) מה שאחר כך פורסין יריעה על גבי כלונסאות ומכניסין תחתיה החתן והכלה כרכים ומקדשה שם (ו)

שערים מצויינים בהלכה

שם דמנהג זה הוא רס בבחור ובתולה אבל באלמן ואלמנה אין מספדין על זה עיי"ש.

ג שלא תגשא עד שתטהר ואי מותר לסדר קידושין לחתן וכלה שיודעים בהו שלא ישמרו טהרות נדות עי' בספר שלחן העזר (ח"ב סי' ח' אות ז') הביא מהנאון ר' יוסף חיים זאנענפעלד מירושלים דעפ"י הלכה אסור לקדש והוא מפלפל קצת על דבריו ובסוף הספר בהערות שם הביא דבמדינת הונגריא היו נוהגין לזוהר עב"פ בטבילה ראשונה. ועי' בחכמת שלמה להנאון ר' שלמה קלוגר (אהע"ו סי' כ"א סעי' א') שכתב דאסור להיות סרסור ונורם לניאוף פנויה אפי' לנכרי ונכרית. ולא עדיף גרון דידן לגדון דחתם.

ד שהיא נדה ובענין הנתינת הטבעת על ידיה כתב בכאר היטב (אהע"ו סי' ס"א סק"ח) בשם המהרי"ל שלא יגע בה ביון שלא טהורה היא אלא יניח לה על האצבע באופן שיפול מעצמה לאצבעה, וסיים שם דלא נוהגין בן ביון שקודם שקדשה לא הוי אשתו ומיד לאחר שקדשה עם הטבעת מרחקת היא ממנו. ועי' בשו"ת בנין ציון (סי' פל"ט) דלאנשי מעשה יש לחקפיר שלא ליגע בה אפי' בשעה שמקדשה.

ה שחשובי העיר פורסין סודר הב"ח (אהע"ו סי' ס"א) כתב דהמנהג במדינות רוסיא שגם החתן הולך עם הרב וחשובי העיר לכסות פני הכלה וזהו החופה והטו"ז (סי' ס"ה ס"ק ב') כתב דלדין שאינו הולך החתן עמם לא מקרי זה חופה וכן בדגול מרבכה (יו"ד סי' שמ"ב) הביא אלו שני המנהגים וכתב דבמדינתנו אין החתן הולך לכסות ראש הכלה ובערוך השלחן (אהע"ו סי' נ"ה סעי' י') הביא ג"כ דהחתן הולך לכסות פני הכלה ועיי"ש טעמם.

ו וחופה קורין ועי' ברמ"א (סי' ס"א סעי' א') דצריכין לכתוב הכתובה קודם החופה כדי שתהא חופה הראויה לביאה וכתב שם בבאה"ט (ס"ק ג') דאם נמצאה הכתובה פסולה תחת החופה או לאחר כן מ"מ החופה והקידושין בשרים.

ז ומקדשה שם עי' בבית שמואל (אהע"ו סי' כ"ח ס"ק מ"ט)

(3) שם סימן ס"א סעיף ב'.

דכל המסדר קידושין צריך ליוחר ולשאלו את החתן אם הטבעת שלו הוא ואם שאל הטבעת צריך לשאלו אם שאל מן הבעל או מן האשה ברשות בעלה. ועי' ברמ"א (שם סעי' י"ט) דאם קידש בטבעת שאולה מן אשה שיש לה בעל הוא מקודשת ובהלכת מחוקק (שם ס"ס ל"ה) כתב דהוי רק ספק מקודשת וסיים דעכשיו נוהגין להקל בזה שאם אין להחתי טבעת שואלין מאשה אחרת שעומדת שם אף בלא רשות בעלה דמסתמא אין הבעל מספיד ליתן במתנה על סנת להחזיר ובבית שמואל (שם ס"ס נ') חולק עליו ואין להקל בזה ועי' בשו"ת מהרש"ם (ח"א סי' כ"ט) שנשאל בשאלה כזו והעלה שם לחזור ולקדשה שנית בצנעה בפני שני ערים ויאמר שעושה זאת רק ליתר שאת לצאת מחששא כל רחוק ולא מדינא עיי"ש. ועי' בשו"ת משיב דבר (ח"ב סי' ל"ד) דאם קידש בטבעת שאולה מעכו"ם אינה מקודשת ויחזור לקדשה שנית עיי"ש. ובשו"ת לבושי מרדכי (ח"ד סי' רע"ו) כתב שיש חתנים שבעת השידוכין נותן להכלה טבעת ואח"כ בזמן החופה היא נותנה לו בחזרה ומקדשה בזה הטבעת והעלה שם לבטל מנהג זה ויקדשה בטבעת שלו ממש.

ועי' בש"ע (אהע"ז סי' ל"א סעי' ב') דנהנו לקדש בטבעת שאין בה אבן מפני שאין בקיאים כ"כ בשומתן ופעמים טועים בהם. וכתב הרמ"א שם דנוהגין תחת החופה לשאלו לעדים אם הטבעת שזה פרוטה כרי שתדע הכלה שאין מקדשה רק בשוה פרוטה וגם נוהגין לבסות פני הכלות הצנועות ואינן מקפירות במה מקדש אותן. ועי' בשו"ת בית יצחק (יו"ד ח"ב סי' קי"ב) דאם קידש אשה בטבעת שיש עליה שם הקודש הוא ספק מקודשת מפני דשם הקודש אסור בהנאה.

ועי' בש"ך (הו"מ סי' ל"ו ס"ק ח') דצריך לברד עדים בניטין וקידושין דאל"כ רנילות הוא ששם עומדין קרובים ועדותן בטלה. ועי' בשו"ת מהר"ם שיק (הו"מ סי' נ"ו) שכן ראה מעשה ממורו החתם סופר שתחת החופה קרא לעדים שיראו הנתינה, ועי' בדרך פקודיך (בהקדמה בהנה' שם רף נ') דמשמע שם דמנהג העולם שלא לייחד עדים וכתב שם ליישב המנהג מפני חשש רשעים פסולי עדות ובפרט בשעת החופה שהוא מקום הוללות ועל כן אין מייחדין וברוב עם בודאי יש שני עדים כשרים שראו הקידושין אבל דעתו נ"כ שיותר טוב לייחד ויאמר להם שיהרהרו בתשובה. ובערוך השלחן (סי' מ"ב סעי' מ') כתב שנהנו לייחד הש"ץ והשמש שהם עומדים סמוך לחתן וכלה. ועי' בשו"ת מהרי"א (אהע"ז סי' מ') דגם המסדר קידושין יכול להיות עד מעדי קידושין.

כתב בפתחי תשובה (אהע"ז סי' כ"ו ס"ק א') בשם כרם לשלמה דאסור לקדש על בתי ידים משום חציצה וכן בשו"ת דברי מלביאל (ח"ה סי' ר"ו) כתב שאין לשנות מנהג ישראל שנוהגין לקדש על חיר ממש ובשו"ת מרי חשדה (ח"א סי' צ"ג) כתב ריש סכך עפ"י קבלה ליתן הטבעת על האצבע ממש ובשו"ת שאילת שלום (מה"ת סי' קכ"ד) כתב נמי שיש להספיד על זה ומ"מ אם קידש ונתן על הבתי ידים אין להצריך קידושין מחדש דיכול לבא מזה כמה פלסולים כמובן, ועי' בשרי חמד (מערכת התן וכלה אות כ"ו).

ומברכין ברכות אירוסין ונשואין^ה), אבל עיקר החופה הוא היחוד שיתבאר אמירצה-השם בסימן שאחר זה⁴).

ד' השושבינים מלבישים את החתן בקיטל כדי שיזכור יום המיתה ויתעורר בתשובה, גם נוהגין לתת אפר בראש החתן במקום הנחת תפילין, גם נוהגין שחאכות והקרובים אנשי צורה מברכין את החתן ואת הכלה ומתפללין שזווגם יעלה יפה⁵).

ה' אחר כך מוליכין את החתן^ט תחת החופה (שפורסין יריעה על גבי כלונסאות שאנו קורין חופה) ומעמידין אותו פניו למזרח והשליח צבור מנגן במנהג המקום, והשושבינות מוליכות את הכלה, והשושבינים ואנשים חשובים הולכים לקראתה, וכשמתקרבים אליה חוזרים לאחוריהם להחופה, והשושבינות מביאין את הכלה ומסבכין עמה שבע פעמים י) את החתן והשליח צבור מנגן גם כן כפי המנהג,

שקרים מצויינים בחלכה

ח) ברכות אירוסין ונשואין עי' בש"ע (אהע"ז סי' מ"ט סעי' ג') דכל מי שאינו בקי במיב ניטין וסידושין לא יהא לו עסק עמהם וכו' ובטו"ז (שם אות א') כתב דרומא להורות אסור אבל לסדר קידושין שאין בו הוראה מותר חוץ מנט דאפי' סידור הגט אסור למי שאינו בקי ובפתחי תשובה (שם ס"א א') הביא שם דברי השבות יעקב והכנסת יחזקאל רחוא הרין שאסור לו לסדר קידושין רמה"ט נקט הש"ס לשון "עסק" רמז מע כל התעסקות בי יש לחוש למכשולים ולאיסור ערוה ולכן אסור לסדר קידושין בלא רשות הרב העיר ועיין בשו"ת שואל ומשיב (מהרו"ג ח"א סי' רל"ט) שכתב דאפי' בריעבר יש למסול הקידושין בלא רשות הרב. ועי' מזה באריכות בשו"ת מהרש"ם (ח"א סי' ק"ם ובח"ב סי' קס"ז) ובשו"ת מנחת אלעזר (ח"ג סי' ל"ט) ועי' בשו"ת מהרש"ם (ח"ב סי' ק"י) שרוצה למסול שם הקידושין שהיה בפני רב ריפורמי ומסולי עדות. ומזה תראה גודל האיסור והאחריות שהחזנים וקלי הדעת מסדרים קידושין כאן באמריקה בלי נטילת רשות מרב מובהק.

ט) מוליכים את החתן ברוב תפוצות ישראל השושבינין מוליכים את החתן והכלה תחת החופה וכאן במדינות אמעריקא ראיתי גם אצל היראים שהאב והאם מכניסים בניהם לחופה ונם בספר שלחן העור שהביא כל מנהגי וריני החתונה לא מצאתי זה המנהג ועתה ראיתי בשו"ת לבושי מרדכי (ח"ד סי' כ"ב אות ב') הביא זה המנהג. והביא עוד שם מנהג העולם דמי שיש לו זיווג שני אין נעשה שושבין וכתב שם קצת טעמים לזה. ומצאתי בעת גם בהגהות עור מקודש (אהע"ז סי' ס"ח) שהביא נ"כ זה המנהג.

(4) שם סי' נ"ה סעיף א.

(5) סידור ריעב"ץ.

אחר כך מעמידין את הכלה לימין החתן והמברך א) מצדד את עצמו ופניו למזרח 6).

קמח. יחוד שאחר הקידושין. ובו ד' סעיפים.

א עיקר החופה מה שאחר הקידושין מוליכין את החתן והכלה לחדר מיוחד א) ואוכלים שם יחד במקום צנוע, ויש למנוע שלא יכנס לשם שום אדם כדי שיהיה יחוד גמור, והוה החופה הקונה ועושה נישואין 1).

ב בבתולה קונה יחוד זה אף על נכ דאינו ראוי לכיאה, כגון שחיא גדה או שכני אדם נכנסין ויוצאין שם (וכשהיא גדה בעל כרחך צריכין שיהיו בני אדם נכנסין ויוצאין שם דאם לא כן אסורין להתיחד קודם ביאה ראשונה 2).

ג אבל באלמנה אינו קונה אלא יחוד הראוי לכיאה, דהיינו שחיא מהורה, ואין אדם נכנס לשם 3).

ד אין עושין קנין בשבת, ולכן אם הנשואין בערב שבת צריכין

שערים מצויינים בהלכה

י) ומסבכין עמה שכע פעמים בספר שלחן העזר (ח"ב סי' ז' דין ד') הניא מנהנים חלוקים בזה דיש שנהנו לסבב רק נ' פעמים והמעם כמו ג' כריכות שבתפילין על האצבע שאומרים אז „וארשתך" ומנהג הספרדים בארץ ישראל שאין מסבכין כלל.

יא) והמברך עי' בש"ע (אהע"ז סי' ס"ב סעי' ד') דברכת חתנים צריך שיהיו שם מנין עשרה וחתן מן המנין ובבית שמואל (שם ס"ק ד') כתב בשם הרשב"א דאם ליכא עשרה אין לעשות הנשואין ובשם הדרכי משה כתב דלכתחלה יש להדר אחר עשרה ואי ליכא עושין הנשואין בלא הברכות ואינן מעכבין וכפתחי תשובה (שם ס"ק ז') כתב בשם הנודע ביהודה (סי' נ"ו) באחד שסידר קידושין עם הברכות בלא עשרה העלה דכדיעבר הקידושין והחופה נמרו קנינם אלא שעון פלילי שהדיוט כזה יהי' לו עסק בטיב קידושין. ועי' לעיל ס"ק ח'.

א) לחדר מיוחד עי' במשנה ברורה (או"ח סי' של"ט ס"ק ל"ב) דצריך ליחד את החדר להחתן דהוי כהכניסה לביתו דכיון שהחדר הוא שלו קונה אותה בזה.

6) שם ובמטה משה. 2) שם ובסימן ס"ד סעיף ה'.
קמח 1) אהע"ז סימן ג"ה וב"ש סק"ה. 3) שם.

ליזוהר מאד שיהיה יחוד הקונה קודם שבת, ואזי כשנעשה היחוד הקונה מבעוד יום מותר לבא עליה ביאה ראשונה בשבת בין בבתולה בין באלמנה אבל אם לא נעשה היחוד הקונה מבעוד יום אז אסור לבא עליה בשבת ביאה ראשונה, משום דהביאה עושה הקנין ב) ואין קונין בשבת 4). דין בעילת בתולה עיין לקמן סימן קנ"ז.

קמט. דין ברכת המזון בנישואין ומצות שמחת חתן וכלתו. וכו' י"ג סעיפים.

א קודם ברכת המזון בעשרה א), אומר המברך דוי חסר וכו' ואומרים שחשמחה במעוני, ויש לומר שאכלנו משלו בלא וא"ו ולא ושאכלנו משלו, ואחר ברכת המזון לוקח כוס שני ואומר עליהם ששה ברכות, ואחר כך מברך על חכום של ברכת המזון בורא פרי הנפן, וסובך שלא למלאות את חכום לששה ברכות עד לאחר ברכת המזון 1). צריכין ליזוהר שלא יאכלו אנשים ונשים בחדר אחד, שאם אוכלים אנשים ונשים בחדר אחד אין אומרים שחשמחה במעוני כי אין שמחה כשיצר הרע שולט 2).

ב בחור שנשא בתולה ב) או אלמנה, וכן אלמן שנשא בתולה

שערים מצויינים בהלכה

ב) משום דהביאה עושה הקנין ובתחי תשובה (אהע"ז סי' ס"ד ס"ק י') כתב בשם המסנה שיכול להתנות קודם הביאה שלא יזכה עי"ז בשום זביה עד שיתייחד עמה לאחר השבת וכיון ששניהם רוצים שלא יזכה בביאה זו אין שום חשש וכמ"ש דכל האומר אי אפשי בתקנת חכמים שומעין לו ובשם ישועות יעקב כתב דמסומק עוד בזה עיי"ש.

א) קודם ברכת המזון בעשרה כתב בערוך השלחן (סי' ס"ב סעי' י"ג) דאם התחילו ברכת חתנים בעשרה ויצאו מקצתן גוסרין אפי' בפחות מעשרה דהא אפי' קדיש וקדושה הדין כן. ועי' בפתחי תשובה (שם ס"ק ח') דלא בעי שיאכלו כל עשרה אלא די ברוב מעשרה.

ב) בחור שנשא בתולה בשו"ת נודע ביהודה (תנינא סי' ס"א) כתב דנואף שנשא בעולתא רידיה (ובש"כ כאלמן שנשא בעולתא דלאו רידיה) דינו כאלמן שנשא אלמנה ואין מברכין שבע ברכות אלא יום

4) אבהע"ז שם ואריח סי' שליט סעי' קמט 1) עי' מגיא סימן קמ"ז סק"א.
 2) אבן העזר סימן ס"ב ב"ש סק"א. ה' ובמניא.

מברכין כן בסעודה הראשונה שאחר הנשואין, אפילו לא אכלוה ביום רק בלילה שלאחר יום הנישואין, או אפילו ביום שלאחריו (משום דסעודה ראשונה הוי כפנים חדשות), אבל אחר סעודה הראשונה וכן בכל שכעת ימי המשתה אם באו פנים חדשות מברכין כן 3).

ג וכשאינן פנים חדשות, אם סועדים עם החתן אנשים שאינם מבני ביתו מחמת שמחת מריעות, אין אומרים דוי הסר וכו' ואומרים נודח לשמך וכו' והשמחה במעונו. ואחר ברכת המזון לוקח כוס שני ואומר ברכת אשר ברא ששון ושמחה וכו', ואחר כך לוקח הכוס של ברכת המזון ואומר עליו בורא פרי הגפן, ולזה אינו צריך עשרה רק גם בשלושה מברכין, אבל אם אינו סועד רק עם בני ביתו לכד אינו אומר כלום מזה 4).

ד אלמן שגשא אלמנה, אם אכלו סעודה הראשונה ביום הנישואין אף על פי שנמשכה הסעודה גם בלילה ג) מברכין כמו שכתוב בסעיף א', אבל אם לא אכלו עד הלילה אי איכא אנשים שאוכלים מחמת שמחת מריעות מברכין כמו שכתבתי בסעיף ג' (ואפילו איכא פנים חדשות) וכן בכל הסעודות שלשה ימים הראשונים 5).

ה פנים חדשות מקרי, אם בא לשם אדם מחמת שמחת מריעות ורוצים להרבות בשבילו, ואף על פי שאינו אוכל, שבת, ויום טוב ראשון הוי כפנים חדשות, ודוקא סעודת הלילה וסעודת שחרית, אבל סעודה שלישית ד) לא הוי פנים חדשות אלא אם החתן דורש 6).

שערים מצויינים בהלכה

ראשון בלכד דעיקר שבע ברכות הוא מטעם שמחתו ושמחתה וזה דוקא אם לא טעמו טעם ביאה. ועי' בשו"ת חתם סופר (אהע"ו סי' סכ"ג) שחולק עליו ראעמ"י שמטעמו טעם ביאה מ"מ כיון שהיא נשואין ראשונים שלו מברך רכן מטעם בש"ס (בתובות דף נ"ו).

ג) שנמשכה הסעודה גם בלילה זהו דוקא בסעודה ראשונה אמרינן כן דאוליגין בתר התחלת סעודה אבל שבע ברכות דבהור ובתולה שנמשכה סעודתם מיום ו' עד ליל ה', כתב בברכי יוסף (או"ח סי' ספ"ה אות י"ד) דאין לברך השבע ברכות והבאתי לעיל (ח"א סי' מ"ד אות ו').

ד) סעודת שלישית ובענין שתיית כוס לאחר ברהמ"ו ושבע ברכות לדין שאין נוהגין לשתות מהכוס בשאר שבתות מפני חיוב הברלה כמש"כ בבאה"ט (או"ח סי' רצ"ט ס"ק ה') עי' בהנהות חכמת שלמה שם דנתפשט

5) סעיף ר"ב

6) שם סעיף ה'.

3) שם סעיף ו' י"ד.

4) סעיף ר' רבי"ש סק"א.

ו אם אדם מזמין את החתן ואת הכלה לאכול שם, אם מיחדין להם שם חדר בפני עצמן שיכולין לחיות ביחד לבד ולשמוח שם, הוי שם כמו חופת דידהו ומברכין שם שבע ברכות, ואם לאו אין מברכין אפילו אשר ברא וכו' שהשמחה במעונות).

ו בני החופה שנחלקו לחבורות הרבה, אפילו לבתים שאינם פתוחים למקום שהחתן שם, מכל-מקום מברכים בכל חבורה וחבורה (ה) ברכות אלו, כיון שאוכלים מסעודה שהתקינו לחופה, אבל השמשים האוכלים אחר סעודה נישואין אין מברכין ברכות אלו (ו).

ח מחזיר גרושתו אין אומרים שחשמחה, ובסעודה הראשונה ביום הנישואין אומרים שבע ברכות ומכאן ואילך אין אומרים כלום (ז).
ט מצוה לשמח חתן וכלה (י) ולרקד לפניו ולומר שהיא נאה וחסודה (מלשון ותשא חן וחסד לפניו) ומצינו שרבי יהודה בר אילעי היה מרקד לפני הכלה (י).

י אסור להסתכל בכלה אבל מותר להסתכל בתכשיטין שעליה ובפריעת ראשה (יא).

יא יש נוהגין שאם הכלה היתה טמאה בשעת נישואין, אזי אחר כך בליל טבילתה עושין סעודה ומזמינים גם אנשים אחרים

שערים מצוינים בחלכה

מנהג העולם ששותה המברך ובשו"ת זכרון יהודה (או"ח סי' פ"ז) העלה דטעימה שרי לכולי עלמא ואין צריך לשתות כמלא לוגמיו ובלקוטי מהרי"ח (סדר נישואין) כתב שמנהג הנה"ק מבית ייטב לב מסיגיט דהמברך היה שותה וגם הכלה אבל לא החתן, דהנשים פטורות מהברלה.

ה) מברכים בכל חבורה וחבורה וכתב בערוך השלחן (אהע"ז סי' ס"ב סעי' ל"ז) דאע"ג דהחתן והכלה לא ישמעו הברכות מפני אלו מ"מ אין זה כלום דזה שנהנו להביא גם את הכלה לשמוע הברכות אין זה לעיכובא אלא מנהג יפה לפי שהברכה היא על הצלחת שניהם.

ו) מצוה לשמח חתן וכלה ע"י בעזר מקורש (אהע"ז סי' ס"ה) דהא דאמרו חז"ל (ברכות ו): הנהנה מסעורת חתן ואינו משמחו עובר בחמשה קולות נראה רמי שאומר ברכה רסידור קידושין או קצת מהשבע ברכות כשעת החופה או בשעת הסעודה מקיים בזה וכן מקיים ע"י שום שיחה קלה עם החתן לעוררו אל בחינת שמחה ואדם חשוב מקיים ע"י שהולך להסעודה שמכבד בזה את החתן עיי"ש. וכן מצאתי בגליוני חש"ס

(10) סימן ס"ה סעיף א.

(11) שם סעיף ב.

(7) סעיף ר' וב"ש סקיד' וחכ"א.

(8) סעיף י"א וט"ו שם.

(9) שם בב"ש סקיד' ופ"ת סקכ"א.

ואין זה נכון, ויש לבטל מנהג זה משום צניעות, אך אם עושין קצת מעודה לאנשי הבית ואומרים שהשמחה במעוננו אין למחות, אבל שבע ברכות אסור לכרך רק באופן שנתבאר לעיל (12).

יב הנושא בתולה צריך לשמוח עמה שבעה ימים (ז) ונקראים שבעת ימי משתח. לא יעשה מלאכה ולא ישא ויתן בשוק, אלא אוכל ושותה ושמה עמה, בין אם הוא בחור או אלמן, ואפילו היא מוחלת מכל מקום אסור בעשיית מלאכה (ח) ואסור לצאת יחידי בשוק, והנושא בעולה, אם הוא אלמן לכולי עלמא אינו צריך שמחה אלא שלשה ימים, ואם הוא בחור יש אומרים דצריך לשמוח עמה שבעת ימים כיון שמברכין בשבילו שבע ברכות, ומכל מקום בזה אשה יכולה למחול על שמחתה (13).

יג הנושא אשה צריך לעמוד בעירו שנה תמימה לשמוח עמה, שנאמר לא יצא בצבא, נקי יהיה לביתו שנה אחת ושמה את אשתו, אבל האשה יכולה למחול (14).

שערים מצויינים בהלכה

לחנאון ר' יוסף ענגיל (ברכות שם) שכתב בשם תשובת כאר שבע (סי' נ') דשמחה האמורה כאן היינו בדברים וכדאמר הש"ס שם לעיל אנרא דבי הלולי מילי.

(ז) צריך לשמוח עמה שבעה ימים ועי' בפתחי תשובה (סי' ס"ב ס"ק י"ב) דהני שבעה ימים לא בעי מעת לעת דאם היתה החופה ביום ר' סמוך לערב נמשכים עד סוף יום ג' לעת ערב ובתחלת ליל ר' בטלו חשבעת ימי המשתה וכ"כ בערוך השלחן (שם סעי' ל"ו).

(ח) ואפי' היא מוחלת מ"מ אסור במלאכה ובשו"ת חיים שא"ל (ח"ב סי' ל"ח) העלה דמחני מחילה הובא בספר שלחן העוז (סי' י"ב סעי' ו') ועי' בשו"ת מנחת אלעזר (ח"ב סי' נ"ז) דאם היא דבר האבוד מותר להחתן לעסוק במלאכתו כשהכלה מוחלת לו כיון שאינו חסור כ"כ בכל פרטיו כאבלות ובאבלות מותר בדבר האבוד כש"כ כאן. ועי' במנחת פתים (אהע"ז סי' ס"ד) דמלשון חסור והש"ע משמע דרוקא החתן אסור במלאכה אבל הכלה אינה אסורה רס ביום הראשון לבד ומראה מקום לרש"י (כתובות מז. ד"ה הא) שכתב שם דאותו היום אינה עושה כמלאכה וכו'.

(12) פ"ח סימן ס"ב סק"ב. (14) ספר החינוך מ"ע תקפ"ב.

(13) סימן ס"ד סעיף א' ב' וחי' וב"ש.

קנ. הלכות צניעות. וכו' י"ז מעיפים.

א ראוי לאדם להרגיל את עצמו בקדושה יתירה ובמחשבה מחורה ובדעת נכונה בשעת תשמיש א). לא יקל ראשו עם אשתו ולא ינבל פיו בדברי הכאי אפילו בינו לבינה, הרי הכתוב אומר (1) ומניד לאדם מה שיחו, ואמרו רבותינו ז"ל (2) אפילו שיהא קלה שבין איש לאשתו מנידין לו בשעת הדין. לא יספר עמה בשעת תשמיש ולא קודם לכן אלא מה שהוא צריך בענין תשמיש, ואם היה בכעס שאסור לשמש אז עמה יכול לדבר עמה לרצותה שתתפייס וישמש בהצנע האפשרי (3). הוא למטה והיא למעלה זהו דרך עזות. שמשו שניהם כאחד זהו דרך עקש (4) אמרו עליו על רבי אליעזר שכל כך היה משמש באימה ובריאה עד שהיה דומה כאלו כפאו שד (5).

ב בשעת הזיווג יש לו להרחיק בדברי תורה וכשאר דבר שבקדושה ואף על פי שאסור לקרות בפיו, הרהור מותר ומצוה, כי הרהור אינו כדבור לענין זה, אף על פי דבמבואות המסונפות אסור אפילו להרחיק דבר שבקדושה, זהו משום דבעינן והיה מחניך קדוש, אבל היכא דהאיסור הוא משום ערוה מדכתיב ערות דבר, ודרשו רבותינו ז"ל דיבור אסור הרהור מותר (6).

ג אסור לשמש לאור הנר אף על פי שמאפיל במליתו, אבל אם עושה מחיצה גבוה עשרה טפחים לפני הנר מותר, וכן אסור לשמש ביום אלא בבית אפל, וכלילה אם חלבנה מאירה עליהם (ג).

שערים מצויינים בהלכה

א) ובדעת נכונה בשעת תשמיש עי' בסידור היעב"ץ (הנהגת ליל שבת) שמבאר שם איכות הזיווג וכוונת הזיווג. ועי' נ"כ בעזר מקורש על אהע"ז (סי' כ"ה סעי' ב') ובדרך מקודיך (מצוה פו"ר חלק הדיבור אות ה') כתב בשם הקדוש מלובלין דהא דכתב בש"ע שיודש עצמו בשעת תשמיש זה על קודם המעשה נאמר אבל בשעת מעשה אי אפשר שלא יהנה דהא נם דוד אמר על אביו הן בעון חוללתי שנתכוין להנאתו והא ישי היה מאותן שמתו בעטיו של נחש.

ב) אם תלבנה מאירה עליהם ואור הכוכבים לא יסקרי אור לדבר

קנ (1) עמוס ד י"ג.

(5) גדרים כז.

(2) תגיגה ה:

(6) ס"י ע"ה באו"ח, ראשית חכמה פ"יז

(3) אבן העזר סימן כ"ה סעיף א"ב.

משערי הקדושה.

(4) אורח סימן ר"מ סעיף ה'.

להדיא אסור, אבל אם אינה מאירה עליהם אף על פי שמאירה לתוך הבית מאפיל במליתו ומותר, וכן אם יש נר בחדר אחד ומאיר לחדר זה צריך האפלת מלית ז).

ד אסור לאדם לשמש מטתו בפני כל אדם אם הוא נעור ואפילו על ידי הפסק מחיצת עשרה, ובפני תינוק שאינו יודע לדבר מותר 8).

ה אסור להסתכל באותו מקום, שכל המסתכל שם אין לו בושת פנים ועובר על הצנע לכת ומעביר הכושה מעל פניו, שכל המתבויש אינו חוטא דכתיב ובעבור תהיה יראתו על פניכם זו הכושה לבלתי תחטאו. ועוד דקא מגרה יצר הרע בנפשיה, וכל שכן הנושק שם שעובר על כל אלה ועובר גם על כל תשקצו את נפשותיכם 9).

ו בית שיש בו ספר תורה ג) אסור לשמש שם אלא צריך שיוציאו לחדר אחר, ואם אין לו חדר אחר יעשה לפניו מחיצה גבוהה עשרה טפחים, ותהא מחיצה סתומה שלא יראה הספר תורה, ויריעה שמכיב המטה לא חשובה מחיצה כיון שהיא גדה, אלא אם כן קשר אותה מלמטה, ובתפילין וחומשים ושאר כתבי קודש כגון גמרא ומדרשים ומפרשיהם כיון שהם בכתב בין שהם בדפוס יכול להניחן בכלי תוך כלי. ודוקא כשכלי השני אינו מיוחד להם, אבל כלים המיוחדים להם אפילו הם עשרה כולם כחד חשיבי, ואם פירש איזה מכסה על הארגו שהספרים בו חשוב ככלי בתוך כלי. וכן המזוזה ד) אם היא קבועה בפנים החדר, צריכין לכסותה בשני כיסויין שתהא ככלי תוך כלי, והשם יהא גם כן מכוסה, וכסוי זכוכית לא מהני דצריך שלא יהא נראה 10).

שערים מצויינים בהלכה

זה ואם מאירין היטב אפשר דיש למנוע (מג"א או"ח סי' ר"מ ס"ס כ"ד) ובכרכי יוסף (שם אות ט"ו) כתב סתם דלאור הכוכבים מותר.

ג) בית שיש בו ספר תורה בשו"ת חות יאיר (סי' ספ"ה) כתב דאע"נ דשרי לפנות בשעה ד"ח בחדר שיש בו ספרים בריחוק ד' אמות מ"מ תשמיש הוא בזיון טפי למי שיש בו טומאה נ"כ טומאת קרי ומפאת שגורם טומאה לעצמו חמור טפי משא"כ בצואה אמרינן בירושלמי (פסחים פ"ז חי"ב) וכי צואה טומאה יש בה וכו'.

ד) וכן המזוזה עי' בערוך השלחן (או"ח סי' ר"מ סעי' י"ב —

7) או"ח סימן ר"מ סעיף י"א ומג"א שם. 9) שם סעיף ד.

8) שם סעיף ד. 10) שם סעיף ז ובאה"ט.

ז לא יהא רגיל ביותר עם אשתו אלא בעונה שהוא חייב לפרוע לה עונתה דכתיב ועונתה לא יגרע. האנשים הכריאים והמעוננים שפרנסתן במקומם בריוח ואין פורעין מס עונתן בכל לילה. הפועלים שעושים מלאכה בעירם, עונתן שתי פעמים בכל שבוע, ואם עושין מלאכה בעיר אחרת עונתן פעם אחת בשבוע, וכן הסוחרים שיוצאין לכפרים עם חמורים להביא תבואה למכור, וכן כיוצא בהן עונתן פעם אחת בשבוע. והמביאין חבילות על הגמלים ממקום רחוק עונתן פעם אחת בשלשים יום. ועונת תלמידי-חכמים מליל שבת לליל שבת ה). וצריך לקיים העונה גם כשהיא מעוכרת או מניקה, ולא יבטל עונתה אלא מדעתה כשהיא מוחלת לו וכבר קיים מצות פריה ורביה, ואם מונע עונתה כדי לצערה עובר בלא תעשה שנאמר ועונתה לא יגרע 11).

ח כל אדם צריך לפקוד את אשתו כליל טבילתה, וכליה שלפני יציאתו לדרך 1) אם אינו הולך לדבר מצוה. וכל שרואה שאשתו משדלתו ומרצה אותו ומתקשמת לפניו, כדי שיתן דעתו עליה חייב לפקדה אפילו שלא בשעת עונתה, והויין ליה בנים הגונים. אבל אם תבעתו בפה ממש היא חצופה, והרי היא כזונה ואסור לקיימה 12).

שערים מצוינים בהלכה

וביור"ד סי' רפ"ו סעי' ט"ו 1) דבמזוזה אין צריך לכסותה בשני כיווין שהתורה גזרה לעשות מזוזה והתורה גזרה על פריה ורביה וכיון שהיא מכוסה בנייד וקבועה במזוזה החרר דין.

ה) ועונת ת"ח מליל שבת לליל שבת עי' בפתחי תשובה (אהע"ו סי' ע"ו ס"ט ג') בשם כרם לשלמה דאף שאין לנו דין ת"ח בזה"ל לכמה דברים מ"מ לענין זה רתלוי בהתשת כח א"כ אדרבה בזמנינו לפי חסרון הבנתינו בתורה מתשת כחינו ביותר אינו מחויב רק פ"א ומ"מ משום פריצות הרור מורגל לומר לקיים מצות עונה שתי פעמים בשבוע כעונת הפועלים עיי"ש.

ו) ובלילה שלפני יציאתו לדרך עי' ברכי תשובה (יור"ד סי' ספ"ד ס"ט מ"ו) שרן שם אי גם בכאן מן הדרך יש חיוב לפקוד אשתו והביא משו"ת חות יאיר (סי' ספ"ד) לענין תשמיש במחיצה לספרים דמקיל כשיצא לדרך או בכאן מן הדרך עוד הביא שם הסתפקתא אם האשה נוסעת לסחורה או למשפחתה אם יש חיוב פקידה וסיים דעכ"פ אין להקל לענין וסת.

12) שם ובמניא סקיד.

11) שם סעיף א' ובמניא.

ט ואף כשהוא אצלה לא יכוין להנאתו, אלא כאדם שפורע חובו שהוא הייב בעונתה, ולקיים מצות בוראו שיהיו לו בנים עומקים בתורה ומקיימים מצות בישראל, וכן אם הוא מכוין לתיקון הולד דאמרו רבותינו ז"ל (13) שלשה חדשים הראשונים (מהריון) תשמיש קשה לאשה וקשה לולד, אמצעיים קשה לאשה ויפה לולד, אחרונים יפה לאשה ויפה לולד, שמתוך כך יצא מלובן ומזורז, שפיר דמי. אם הוא מכוין לגדור עצמו בה כדי שלא יתאוה לעבירה כי ראה יצרו גובר ומתאוה אל הדבר ההוא גם בזה יש קיבול שכו, אך יותר טוב היה לו לדחות את יצרו ולכבוש אותו, כי אכר קמן יש באדם טרעיבו שבע משביעו רעב, אבל מי שאינו צריך לדבר אלא שמעורר תאוותו כדי למלאות תאוותו זו היא עצת יצר הרע (14).

י מי שנזח לו יש לו ליזהר שלא לשמש לא בתחלת הלילה ולא בסופה אלא באמצעיתה (15). לא יגע באמה אפילו לצורך זיווג עד שימול ידיו כראוי דהיינו שלש פעמים בסירוגין כמבואר במיטן ב'.

יא אסור לשמש בשוקים וברחובות ובגנים ובפרדסים אלא בבית דירה שלא יהיה כדרך זנות (16).

יב כשיש חם ושלוש רעב במדינה שהוקרה התבואה בכפל אף-על-פי שהוא יש לו תבואה בתוך ביתו, או שיש חם ושלוש שאר צרה, אסור לשמש ממנה (ה) כי אם בליל מבילתה, ולחשוכי-בנים מותר בכל עונה (17).

יג לא ישמש עם אשתו אלא מרצונה, אבל כשאינה מרוצה לא ישמש עמה ומכל שכן דאסור לאנסה. וכן לא ישמש כשהיא שגואה

שערים מצויינים בהלכה

(ז) לא יכוין להנאתו עי' לעיל ס"ט א' ועי' מה שכתבנו בח"א סי' נ' ס"ט א'.

(ח) אסור לשמש כמדתו ועי' בפתחי תשובה (אהע"ז סי' כ"ה ס"ט ב') דאם רואה שיצרו מתנבר עליו מותר ועי' בנימוקי אור"ח להנה"ט בעל מנחת אלעזר (סי' תפע"ד) נשאל אודות מלחמה העולמית (שהיתה בשנת תרע"ד—תרע"ח) והשיב נ"כ כיון שהם צרות שאין להם שיעור שלא ישקטו המלחמות עוד ויתארכו עד בג"צ ובזמן רב ההוא יבאו לעבירות והעלה שאסור להתנהג אז בפרישות מאשתו.

(16) אבן העזר סימן כ"ח סעיף ד'.

(17) שם ובארי"ח סימן ר"ב סעיף י"ב.

(13) נדה ל"א.

(14) שם סעיף א'.

(15) סעיף ד'.

לו או שהוא שגוא לה, דאמרה ליה: לא בעינא לך ואף על פי שרצויה בתשמיש. וכן אם גמר בלבו לגרשה והיא אינה יודעת אף על פי שאינה שגואה לו אסור לשמש עמה. גם לא ישמש עמה כשהיא ישנה ממש, גם לא ישמש כשהוא שכור, או היא שכורה (18).

י"ד אכסנאי אסור לשמש, ואם יחדו לו ולאשתו בית מיוחד מותר, ובלבד שלא יישן על סדין בעל הבית (19).

ט"ז מדרכי הרפואה שלא לבעול לא כשהוא שבע ולא כשהוא רעב אלא כשיתעכל המזון שבמעיו, ולא יבעול מעומד (ט) ולא מיושב, ולא ביום שנכנס למרדח, ולא ביום הקזה, ולא ביום יציאה לדרך או ביאה מן הדרך כשהולך ברגליו, ולא לפניחהם ולא לאהריהם (20).

ט"ח לא ישמש על מטה שיש שם תינוק לרגליהם כשאינן התינוק בן שנה. כשיוצא מבית הכסא קבוע לא ישמש עד לאחר שעה אשה מניקה לא תשמש אלא בשעה שהתינוק ישן ואחר כך לא תניקהו עד לאחר שני שלישי שעה, אם לא כשהתינוק בוכה (21).

י"ז שכבת זרע היא כח הגוף ומאור עינים. וכשתצא ביותר הגוף כלה וחיוו אוכדים. וכל השטוף בכעילה זקנה קופצת עליו, וכחו תשש ועיניו כהות וריח רע נודף מפיו ושער ראשו וגבות-עיניו וריס-עיניו נושרים, ושער זקנו ושחיו ושער רגליו רכה, ושיניו נושרות, והרבה כאבים חוץ מאלו באים עליו. אמרו חכמי הרופאים אחד מאלף מת משאר הלאים והאלף מרוב תשמיש. לפיכך צריך אדם לזוהר (22).

שערים מצויינים בחלבה

(ט) ולא יבעול מעומד עי' בספר דרך פקודיך (מצות מו"ר חלק המעשה אות י"א) דלא יבעול מעומד ראין האשה מתעברת מעומד כדאיתא בש"ס (סנהדרין לז:): ולסיים מצות עונה המחוייב מדאורייתא ואי אפשר בענין אחר לא יבטל המצוה וראי' מש"ס דהתם דיכניה מלך יהורה צדיק גמור היה ובעל מעומד ובחלק הריבור (שם אות י"א) הוסיף עוד דגם כשמתירא שיבא לירי עבירה מותר לו במעומד לאפרשי מאיסורא.

(18) שם סעיף ג' ובמג"א.

(19) שם סעיף י"ד.

(20) שם סעיף ג' ובמג"א.

(21) שם סעיף י"ג.

(22) שם סעיף ט"ו.

קנא. איסור הוצאת זרע לבטלה ותיקונים למי שנכשל בו
ובו ז' סעיפים.

א אסור להוציא שכבת זרע לבטלה א) ועון זה חמור מכל

שערים מצויינים בחלכה

א) שכבת זרע לבטלה עי' בבית שמואל (אהע"ז סי' כ"ה ס"ק ב') באם נמצא רם כעד שלה ויש ספק אם הרם ממנו או ממנה דלכאורה אפשר להתיר שיוציא האיש הזרע ברי לברר אם הרם ממנו הוא כמו בדקנין האיש אם הוא כרות שמכה ע"י הוצאת זרע לבטלה כמבואר בש"ס (יבמות עו.) וסיים ריש לדחות פי' דהתם ברקינן להתירו בקהל משא"כ הכא דהבריכה היא רק שלא יצריכו להמתין ז' נקיים. ובספר עיקרי הד"ט (יו"ד סי' ר"א אות ז') באשה שראתה דם מחמת תשמיש נ"פ שע"ז היא אסורה לבעלה ויש עוד ספק אולי הרם ממנו ותהי' מותרת לו דן שם בזה וסוף דבריו משום דקשין גירושין ונדול השלום בין איש לאשתו יש להתיר ואם אפשר יעשו ע"י נרמא ולא ע"י מעשה ממש עיי"ש וכן כתב בשו"ת חסד לאברהם תאומים (מהר"ת יו"ד סי' מ"ג) נשאל ג"כ בשאלה זו ברואה דם מחמת תשמיש והשיב דמותר לברכו שיוציא זרע כרי שלא תהיה אסורה עליו לעולם דק בדרך איבוד והשחתה אסור ולא כשעושה לצורך תקון דכעין זה כתב בשו"ת הרמ"א (סי' ק') דמה"ט מותר מחיקת השם בסוטה משום דהוא לצורך תיקון להוציא סספק איסור ועפ"ז חעלה בשו"ת חרות יעקב מיווליש (ח"ב סי' ק"י) באיש אחד שרר עם אשתו יותר מעשרה שנים ואין להם בנים ודרשו ברופאים וכולם אמרו שהאשה בריאה היא על אם שלה ומצדה לא יבצר מלהוליד אך יוכל להיות שתחסרון מהבעל ואף אם יודה כחץ אולי הזרע שלו לא חי ואינו מבשל בחמימותו וצו הרופאים שיוציא זרע ויברקו ע"י כלי הבטה אם בריא ואם לא ירפאוהו ע"י סמי רפואות והעלה שם להתיר עפ"י דברי החסד לאברהם חנ"ל ומצד ע"ז דברי הרמב"ן (פ' מצורע) שכתב דטומאת ש"ז כטומאת מת מפני שממנו נוצר האדם. וכיון שיש ספק אולי ש"ז שלו אינו בריא ואינה ראויה להוליד לא מקרי כ"כ כסוחטי ילדים כררשת חז"ל וכתב ג"כ שמוטב שיעשו ע"י דברים המחממים עיי"ש ועי' בשו"ת אחיעזר להגאון ר' חיים עוזר (ח"ג סי' כ"ד אות ד') נשאל ג"כ בשאלה זו באיש ואשה שלא זכו לבנים ועפ"י דברי הרופאים נראה שהמניעה היא ממנו ואומרים שחכמה לברוק את הזרע והביא את דברי הערוך לגר (יבמות ע"ו) שכתב דמה"ט התירו לברוק שם לידע אם הוא כרות שמכה מפני מצות פריה ורביה וא"כ ה"ג מותר לברקו וטוב שיעשו דרך תשמיש דהיינו ע"י נרתק דק להלביש על האבר וציון לשו"ת דברי מלכיאל (ח"א סי' ע') ולשו"ת דברי אלי' (סי' כ"א). ובשו"ת מו"ר מהר"ש מרארמישל (ח"ו

עבירות שבתורה. ואלו שמנאפים ביד ומוציאים זרע לבטלה, לא די להם שאיסור גדול הוא ב) אלא שהעושה זאת הוא בנדוי, ועליהם נאמר ידיכם דמים מלאו וכאלו הורג את הנפש ו). וראה מה שכתב רש"י בפרשת וישב בער ואונן שמתו בחטא זה. ולפעמים בעונש זה חס ושלום בנים מתים כשהם קטנים, או שיהיו רשעים והוא בא לידי עניות 2).

שערים מצויינים בהלכה

סי' ע"ה) התיר רוקא באופן שתהפוך עצמה אחר תשמיש שתצא הזרע לחוץ או באופן אחר שתשאוב הזרע מהרחם לאחר תשמיש ומוח יבחינו הרופאים עיי"ש ובשו"ת צמנת פענח (ח"א סי' י"ח) נשאל בזה והעלה לאיסור ועוד נשאל (בח"ג סי' קס"ר) ושם העלה להתיר ע"י כיס מהורק על האבר לשמש בו ויקחו הזרע משם ודוקא באקראי והוא שעהר"ח.

ב) שאיסור גדול הוא ואשה שלמי דברי הרופאים סכנה נשקפה לה אם תתעבר אם יש להתיר לשמש במוך למנוע ההריון, היא שאלה חמורה, עי' מזה בש"ס (יבמות יב:) ובתוס' שם שיש פלונתא אי מותר לשמש במוך במקום סכנה והנאון בית מאיר (סי' כ"ג) תמה על המוסקים שלא הביאו דין זה ולענין הלכה החליט לאסור בכל נווני בין בשעת התשמיש ובין לאחר תשמיש להוציא הזרע עיי"ש והובאו דבריו בשו"ת חתם סופר (יו"ד סי' קע"ב) והוא העלה שם דבשעת התשמיש אסור אבל לאחר תשמיש אפשר שיש להתיר ברצון הבעל ואין לה להשחית זרעו בלי רצונו אפי' אם סיים מצות סו"ר. ובשו"ת הנאון ר' עקיבא אינר (יו"ד סי' ע"א) מחמיר בזה דאסור גם לאחר תשמיש אך בסי' ע"ב מסכים להתיר לאחר תשמיש דוקא. ובפת"ש (אהע"ז סי' ב"ג אות ב') הביא דבריהם ומסורם הביא משו"ת חמדת שלמה (סי' מ"ו) שמותר בכל ענין ואין להגרש בשביל זה ומפני שיש סכנה בדבר מותר לו לשמש ע"י מוך ולא מקרי השחתת זרע כיון שא"א בענין אחר. והרבה אחרונים אחריהם טפלו עוד בזה השאלה ויש מהם מקילים ומחמירים האמרי אש (יו"ד סי' ס"ח) ומת"ם שיק (חו"מ סי' נ"ד) דעתם להחמיר בשעת תשמיש וכן בשו"ת בנין ציון (סי' קל"ז) ומהרי"א אסאד (סי' רכ"ב) מחמירים וכתבו שיותר נכון שתשתה כוס עיקרין ויש שמתירים וכתבו שהמחמירים לא ראו את דברי היס של שלמה (יבמות שם) שפסק להקל שזהו ג"כ דרך תשמיש כיון שנהנה נוף מגוף וב"כ הרב"ז (ח"ג סי' אלף כ"ב) והמתירים הם הצמח צדק מליבאוויץ (אהע"ז סי' פ"ט) והמבי ניטין להגר"ז מרגליות (בסופו הגהות אהע"ז סי' כ"ה) והמשיב דבר להנצי"ב (סי' פ"ח) ומת"ש"ם (ח"א סי' נ"ח) ולבושי מרדכי (נדפס תרצ"ז סי' י"ב וסי' ל"ה) והביא שנס הנאון מהרש"ז מלובלין מתיר בזה ודברי אלי' להגר"א קלאצקי (סי' ס"ח) ורברי מלביאל (ח"א סי' ע') מתירים ע"י נרתק דס שנעשה מגומי

ב אסור לאדם שיקשה את עצמו לדעת ג) או שיביא את עצמו לידי הרחוק אשה. ואם בא לו איזה הרחוק יסיע את לבו מדברי הבאי לדברי תורה שהיא אילת אהבים ויעלת חן 3), ואין מחשבת עריות מתגברת אלא בלב פנוי מן החכמה 4), ויוהר מאד שלא יבא לידי קישוי. לפיכך אסור לאדם לישן על ערפו ופניו למעלה, או לישן ופניו למטה אלא לישן על הצדדין שלא יבוא לידי קישוי 5) ולא יישנו שני רווקים יחד 6) ולא יסתכל בבהמה ועוף כשמודקקין זכר לנקבה 7) ואסור לרכוב על בהמה בלא אוכף 8).

ג כשמשתיין אסור לאחוז במילה להשתיין, ואם הוא נשוי ואשתו עמו בעיר והיא מהורה, מצד הדין מותר לו, דכיון שיש לו פת בסלו אינו בא לידי הרחוק וחיסום, אך מדת חסידות להחמיר, ושלא לצורך השתנה גם מצד הדין אסור לו 9).

ד במעודת הלילה לא ירבה באכילה ושתייה, ולא יאכל דברים המחממים את חגוף כגון בשר שמן וכל מאכלי חלב וגבינה וביצים ושום. גם לא ישתה משקה המחממת כי דברים אלו גורמים לחמא ח 10).

שערים מצויינים בהלכה

וכ"כ בשו"ת אחיעזר (אהע"ו סי' כ"ג) והביא ראה ממשנה אהלות ראשה שהיא מקשה לילך סתכין העובר במעיה וכו' וא"כ בש"כ שיש להתיר השחתת זרע מפני הסכנה עיי"ש [ולדעתי אין ראה משם דהתם כבר היא בסכנה ויש לומר מאי חזית וכו' משא"כ הכא אפשר שתתגרש] ובשו"ת חרות יעקב (ח"ב סי' ל"ז) ושו"ת רובב מישרים (סי' כ') מתירים רק על זמן ואח"כ תדרוש ברופאים אולי סר הסכנה ובשו"ת אמרי יושר כתב ששיטתו קורט סם באותו מקום להשחית הזרע וטוב שתכסה המקור בדבר המיוחד לזה וכ"כ בלבושי מרדכי הנ"ל שתעשה זאת וחלילה להתיר משום גידול בנים וחסרון כטחון פרנסה. ועי' עוד בשו"ת בית יצחק אהע"ו (ח"א סי' צ"א) ונהרי אפרסמון (אהע"ו סי' כ"ט) יד יצחק (ח"ג סי' י') שבט סופר (סי' כ') פרי השדה (ח"א סי' פ"ח).

ג שיקשה עצמו לדעת עי' בשו"ת פרי השדה (ח"א סי' ע"ז) במי שאין לו גבורות אנשים אי מותר לו לישא אשה העלה שם להתיר דממה נמשך אם ראוי להוליד אע"ג שעפ"י הרוב מוציא זרע לחוץ מ"מ

7) אהע"ו סימן כ"ג סעיף ג.

8) שם סעיף ו.

9) שם סעיף ד ועי' מג"א סימן ג סקי"ד.

10) יסוד יוסף.

3) אהע"ו סימן כ"ג סעיף ג.

4) רמב"ם סוף הל' איסורי ביאה.

5) שם ובהל' דיעות ס"ד ה"ה.

6) ב"ש וח"מ סימן כ"ד.

ה מי שרואה חם ושלום קרי בלילה, בשניער משנתו ימול ידיו ויאמר בשברון לב: רבונו של עולם עשיתי זאת שלא בכונת, רק בהרהורים רעים ובמחשבות רעות. לכן יהי רצון מלפניך ה' אלהי ואלהי אבותי מחוק ברחמיך הרבים עון זה, ותצילני מהרהורים רעים וכיוצא בזה לעולם ועד אמן כן יהי רצון.

ו הרוצה לשמור את עצמו מחטא זה ישמור את פיו מניבול פה, משקרים, מרכילות, מלשון הרע ומליצנות, וכן ישמור את אזניו משמוע דברים כאלו, גם יהא זהיר לקיים נדריו ולא ירבה בדאגה. וגם יהא זהיר מהרהורים רעים. וקודם שהולך לישן יעסוק בתורה או יאמר ד' מזמורי תהלים הראשונים ויזהר שלא לישן בחדר יחידי (11).

ז תיקונים למי שנכשל בחטא זה כתובים בספר יסוד יוסף אשר ליקט ואסף מספרים קדושים וקדמונים, ואכתוב פה קצת מהם בקיצור. להדר להיות סנדק שימולו ילדים על ברכיו וכפרט להיות סנדק אצל עניים, להרבות בצדקה לעניים, לשמור שבת כהלכתו ולענגנו ולהדליק

שערים מצויינים בהלכה

הוי ליה דבר שאין מתכוין ולא הוי פסיק רישא כיון שלפעמים נכנס הזרע לפנים ואם אינו ראוי להוליד ממילא לא שייך איסור מוציא זרע לבטלה לגביה וכמש"כ התוס' (סנהדרין נט. ר"ה הא) רק מי שמצווה על פריה ורביה אסור לו להשחית זרעו וממילא לא דמי למש"כ בש"ע (אהע"ו סי' כ"ג סעי' ה') לענין אוטם ברחם. ועפ"י דרכי הרפואה הביא שיפוש מאשתו על זמן מה ועי"ז יגבור כח ההולדה שבו וציון לשו"ת מהרי"א אסאד (סי' רל"ח) ושו"ת אמרי אש (סי' ס"ט) וראיתי שם באמרי אש שאינו אומר בפשיטות דכל שאינו ראוי להוליד לא שייך איסור מו"ל לגביה אלא הוא אומר דאין איסור מן התורה ומפני שהדעת נוטה כן אין להכריע להחמיר עליו ובשאלתו שם מיירי שהיה לו כבר אשה ומפני שנחלש כחו אין ראוי להזדקק לאשתו כדבעי והרבה פעמים אינו מתקשה כלל ולפעמים יכניס העטרה ולגמור ביאתו אי אפשר לו רק לעיתים רחוקות והרבה פעמים יוצא הזרע טרם שיתקשה וכתב דכיון שהזרע יוצא בלי קישוי אינו ראוי להוליד כמש"כ רש"י יבמות נה: ועפ"י התוס' הנ"ל אין כאן איסור תורה להוציא זרע כזו וכיון שכמה פעמים יכול להכניס העטרה על כן אין כזו איסור השחתת זרע ועפ"י דרכי רפואה יפוש מאשתו על זמן מסויים, ובשו"ת דובב מישרים (סי' ע"ז) נשאל נמי בכזה במי שאין לו נכורות אנשים והרופאים אומרים שאם ישא אשה יתנבר אצלו כח הולדה, העלה נמי שמתר לו לישא.

נרות הרבה, לכבוד ולאהוב לומדי תורה, להתפלל בכוונה ובבכי, לבחור במדת הענוה, וכאשר ישמע שמחרפין אותו ישתוק וימתול. כאשר יעשה איזה מצוה יעשה ככה וזכריות עד שיתחמם בה, וכפרט בעשיית המצות לפסת. לגדל בגיו לתלמוד תורה ולהדריכם ביראת שמים. לגדל יתום בתוך ביתו ויתנהג עמו כמו עם בנו. לעסוק במצות הכנסת כלה. לעלות לתורה לכל הפחות פעם אחת בכל חדש ויברך את הברכות בקול. גם יסתכל בתורה ויקרא בלחש עם הקורא. להיות מן העשרה הראשונים בבית הכנסת. לעמוד בחצות לילה לעשות תיקון חצות בבכי. ואם אי אפשר לו לקום בחצות לילה יעשה אחר כך תיקון חצות. לאחוב שלום ולרדוף שלום (12).

קנב. איסור יחוד ושאר קרבות בנשים. וכו' י"ז סעיפים.

א אסור להתיחד עם שום אשה בין ילדה בין זקנה, בין ישראלית בין אינה יהודית בין קרובתו בין אינה קרובתו. חוץ מן האב שמתיר להתיחד עם בתו (א), והאם עם בנה (ב) והבעל עם אשתו אף על פי שהיא נדה. וכלה שהיא נדה עיין לקמן סימן קנ"ז (1).

ב אם היתה אשתו שמה מתיר לו להתיחד גם עם אחרת מפני שאשתו משמרתו, אבל ישראלית לא תתיחד עם אינו יהודי (ג) אפילו אשתו עמו, ואפילו הם הרבה אינם יהודים ונשותיהם עמהם לא תתיחד עמהם (2).

שערים מצויינים בהלכה

(א) חוץ מן האב שמתיר להתיחד עם בתו עי' בפתחי תשובה (סי' כ"ב ס"ק ב') בשם הב"ח דכל יוצאי חלציו דיגן שוה בת בתו ובת בת בתו נמי שרי כמו בתו.

(ב) והאם עם בנה ועי' בעזר מקודש (שם אות א') שמסתפק אי מתיר יחוד עם אם אמו, ולא חבנתי כיון דאמרין דמתיר להתיחד עם יוצאי חלציו (עי' ס"ק הסודס) א"כ ליכא איסור על אם אמו להתיחד עם נכדה ממילא ליכא איסור גם על הנכד להתיחד עם אם אמו.

(ג) אבל ישראלית לא תתיחד עם אינו יהודי עי' בשו"ת חות יאיר (סי' ס"ו) שממליץ קצת על הנשים שהולכות לסחורה לבית עכו"ם ומתייחדים

(12) ועיל בסימן קצ"ח סעיף ד'. (2) שם סעיף ג'.

קנב (1) אבן העזר סימן כ"ב סעיף א' ב'.

ג אשה אחת מתיחדת עם שני אנשים כשרים ודוקא בעיר וביום, אבל כשדחה או בלילה אפילו בעיר בעינין שלשה אנשים כשרים, ואם פריצים לעולם לא תתיחד אפילו הם כמה אלא-אם-כן נשותיהם עמהם. ואיש אחד עם שתי נשים אסור להתיחד, ועם שלש או יותר יש מתירין אם אין אומנתו או סחורתו בדברים המיוחדים לנשים, ויש אומרין בכל ענין (3).

ד אשה שבעלה בעיר אין חוששין להתיחד עמה מפני שאימת בעלה עליה (4).

ה בית שפתחו פתוח לרשות הרבים (ד), אין שם איסור יחוד ביום ובתחלת הלילה כל זמן שבני אדם עוברים ושבים ברחוב. ואם היה זה רגיל בת כנון שגדלה עמו שחיא קרובתו, או שבעלה הזהיר אותה שלא תתיחד עמו, הרי זה לא תתיחד עמו אפילו בעלה בעיר ואפילו בבית שהפתח פתוח לרשות הרבים (5).

שערים מצויינים בהלכה

עמהם מפני דלא חשידי עכו"ם בזמנינו על הרביעה מפני שהמלכות מכים ועונשים על מי שיאנס אשה ובספר חכמת ארם (בינת אדם אישות סי' ט"ו) כתב דאף שאין לחשוש שיאנסו הא איכא למיחוש שמא תתפתה. ועי' בבאה"מ (אהע"ו סי' ז' ס"ס מ') שהביא ג"כ מאחרונים שחלקו על החות יאיר. ועי' ס"ס הבא.

ו פתוח לרשות הרבים ואם הפתח סתום ואינו סגור במנעל אי יש גם בזה איסור יחוד עי' בשו"ת הנאון ר' עקיבא אינר (סי' ק') הביא משו"ת הרשב"א (סי' אלף רנ"ה) דאין יחוד עד שיהא נעול במנעל והוא העלה להחמיר דדוקא בפתוח ממש ליכא איסור יחוד והובא כפתחי תשובה (סי' כ"ב ס"ס ח') ובשו"ת מהרש"ם (ח"ב סי' ע"ו) ראיתי שם שהעתיק דברי הנאון ר' עקיבא אינר להיפך שדעתו להסל כהרשב"א והיה לי תמיה רבתי ע"ז אבל אח"כ ראיתי שבמפתחות שם תיקן זה ועכ"פ סיים ג"כ דאין להסל ובשו"ת דוכב מישרים (סי' ה') נשאל באיש חרדי אחד שפרנסתו להוליך סחורה בבתי הקונים ומוכר סחורתו בבתים מעט מעט ומפני שכעת בעיריות גדולות כל הבתים נעולים במפתח ומי שרוצה ליכנס צריך להשמיע קול ברלת או לקשקש בפעמון ואז נכנס, אי אין בזה איסור יחוד והעלה שם רנודע שרק אנשים זרים מוכרחים לקשקש בפעמון אבל הבעל ובני ביתו יש להם מפתחות ובכל עת שרוצים יכולים ליכנס בלי קשקוש וא"כ הוי כפתח סתומה ולא נעולה דשרי לרעת הרשב"א הנ"ל ולצורך פרנסה יש להסל.

(5) שם סעיף ט' ובי"ש.

(3) שם סעיף ה'.

(4) עיי"ש סעיף ז'.

ו תינוקת שהיא פחותה משלש שנים מותרין להתיחד עמה. וכן תינוק פחות מתשע שנים מותר לאשה שתתיחד עמו (6).

ז מי שאין לו אשה לא יהא מלמד תינוקות, מפני שאמותיהן באות לבית הספר ונמצא מתיחד עם אשה. ואינו צריך שתהיה אשתו שרויה עמו בבית הספר, אלא שתהא עמו בעירה) אפילו היא בביתה והוא מלמד במקומו. אבל אשה לא תלמד תינוקות אפילו יש לה בעל בעיר, אלא אם הוא דר עמה באותו בית מפני אביהם שמביאים בניהם (7).

ח צריך האדם להתרחק מן הנשים מאד מאד (1). אסור לקרוץ

שערים מצויינים בהלכה

ח) אלא שתהא עמו בעיר נשאלתי באשה שיש לה בת שדרה עמה בבית וכעת נשא איש אחד את האשה אי אין בזה איסור יחוד שהרבה פעמים שהאשה הולכת סביתה והוא לבדו נשאר עם בת אשתו וחראיתי לרבני הבית שמואל (סי' ב"ב ס"ס כ"ב) שהביא שם דברי הכסף משנה (ת"ת פ"ב) דלא שייך איסור יחוד כשאשתו בעיר, ובשו"ת אמרי יושר (ח"ב סי' מ' אות ח') כתב דמשמע דהבית שמואל לא פליג על הכסף משנה. ומקשה עליו רמ"מ מש"ס (קידושין פ:) משמע דלא מהני דקתני התם „ובזמן שאשתו עמו ישן עמהם" ומדנקט לשון „עמו" משמע דעמו בבית דהא לענין אשה אמרו שם „ראם בעלה בעיר" אין חוששין משום יחוד ומשמע דרק באשה דאימת בעלה עליה לא שייך יחוד כל שבעלה בעיר אבל לגבי איש שאין אימת אשתו עליו רק משמרתו בעינין בזה שתהיה עמו ומתרחץ דלעולם נבי איש נמי מהני אף שאין אשתו בביתו דמסתמא תבא תיכף לביתה דכל כבודה בת מלך פנימה ואין דרכה לסבב בשווקים ומסתמא אף שהיא בעיר מקרי אשתו עמו אבל באיש שדרכו תמיד כל היום מחוץ לביתו זה מקרי בעלה בעיר ושדי משום דאימת בעלה עליה ובאשה כה"ג שהיא באניות סוחר ודרכה תמיד לסבב בשווקים יש לאסור יחוד לבעלה רק מן התם באשה כיון שדרכה תמיד לבא לביתה ולא כל היום היא מחוץ לביתה מקרי זה אשתו עמו וכן מורה לשון הכסף משנה הנ"ל ע"כ דברי האמרי יושר וממילא לגדון דידן נמי אם האשה שנשא אותה אין דרכה להיות מחוץ לביתה כל היום אלא על שעה מועטת יוצאת לחוץ יש בשערה"ח כוח לסמוך על דברי הכסף משנה הנ"ל ובפרט אם הרלת רק סתום ולא סגור כמש"כ בס"ק הקודם.

(1) להתרחק מן הנשים מאד מאד כתב בש"ע (אהע"ז סי' כ"א סעי' ח') אסור לחשתמש באשה וכרס"א שם כתב דיש אומרים דדוקא

בידיו או ברגליו ולרמוז בעיניו לאשה. ואסור לשחוק עמה להקל ראשו כנגדה או להביט ביפיה, ואסור להריח בבשמים המיוחדים לאשה וכל שכן כשתיבא אוחזתן בידה או שהן תלוין עליה. אסור להסתכל בבגדי צבעונין של אשה שהוא מכיר אותה, אפילו הבגדים אינם עליה שמא יבא להרהר בה. פגע אשה בשוק אסור לתלוך אחריה אלא רץ שתשאר לצדדין או לאחוריו, ולא יעבור בפתח וונה אפילו ברחוק ארבע אמות. והמסתכל אפילו באצבע קמנה של אשה ונתכוין ליהנות ממנה עונו גדול מאד, ואסור לשמוע קול אשה(ז) או להסתכל בשערה(8).

שערים מצויינים בחלכה

במקום ייחוד אסור אבל במקום שבני אדם מצויים ליכא איסור ובעור מקורש שם כתב דעל זה נוהגין להקל שמשתמשים במשרתת בהצעת המטה ובהבאת אוכלין ומשקין לשלחן כיון שאשתו עמו אין כאן איסור יחוד ממילא ליכא גם איסור השתמשות באשה דהא גם במשנה (כתובות נט:): איתא דאם הכניסה לו שפחות אינה מצעת לו הכטה משום דהשפחות עושין לו זאת והמעם מפני שאשתו עמו ובערוך השלחן (שם סעי' ט') המליץ בעד המנהג שבעלת הבית מכבדת את האורחין במאכל ומשתה ומוזגת להם הכוסות וכן באכסניא מוזגת האשה הכוסות מפני שאין זה דרך שימוש התקרבות אלא דרך שירות מפני שעליה מוטל כל צרכי הבית וצרכי האכסניא. ולי נראה עוד טעם להמנהג שבאכסניא משמשין נשים את האורחין משום דהוא מקום שבני אדם מצויין דאין איסור להרמ"א.

ונסתפקתי אי מותר לאיש לעמוד תחת בקורת אשה רופאת או להוציא שיניו ולרפאם ע"י אשה רופאת. ולמאי שכתבנו דדוקא דרך שימוש התקרבות אסור ולא דרך שירות ניהא מנהג העולם (סתם בני האדם) שאין מדקדקין בזה. ועוד יש לומר דבית הרופא רופח למקום שבני אדם מצויין אלא שיש לי להקשות ממש"כ המהרש"א (שבועות דף ג') שאין דרך לנלה עצמו ע"י אשה משום דאסור להשתמש באשה, ונימא נמי דזהו דרך שירות. ואפשר לומר דזהו מדברים של חיבה ביותר כמו לעיין ברישיה שאסור בכל העריות כמש"כ הבית שמואל (שם ס"ק י"ב) והכי נמי היא מיפת אותו ע"י הגילוח והסתפרות ובעברי עתה על הירחון, הפוסק" (שקבלתי כל החלקים מהרב הנאון בעל העורך) ראיתי שם (שנת תש"ג סי' של"ג וסי' שמ"א) שדגנו שם בזה הרב בעל משפטי עזיאל והרב בעל העורך אי מותר להסתפר אצל האשה והעלו נמי לאיסור שיש בזה הרגל עבירה מפני שהיא מיפת אותם בזה אבל לא נחתי לכל מה שכתבנו. ועי' לקמן ס"ק ח'.

מ אין שואלין בשלום אשה כלל ח), ואפילו על-ידי בעלה אסור לשלוח לה דברי שלומים ולכן כשכותב אגרת לחבירו אסור לכתוב ולומר: שלום לזוגתך, אבל מותר לשאול לבעלה או לאחר איך שלומה, וכן מותר לכתוב לחבירו: הודיענו משלום זונתך (פ).

י המחבק או המנשק אפילו אחת מן הקרובות שאין לו שום הנאה, הרי זה עושה איסור, שאין קרבים לערוה כלל. חוץ מן האב עם בתו (ט) והאם עם בנה שהם מותרין בחיבוק ונישוק (י).

שערים מצויינים בהלכה

ז) ואסור לשמוע קול אשה בבית שמואל (אהע"ז סי' כ"א ס"ק ר') כתב דקול פנויה מותר רק בעת התפלה אסור ובכאר היטב (שם אות ד') הביא מספר באר שבע דגם קול בתולה אסור וכן במשנה ברורה (או"ח סי' ע"ה ס"ק י"ז) כתב בשם האחרונים דבתולות רידן כולן בחזקת נדות הן משיגיע זמן וסתן לכן אסור לשמוע קולן דבכלל ערוה הן ועי' לעיל (ח"א סי' ה' ס"ק י') מה שהבאתי מאחרונים אודות קול אשה ע"י מכונה פונוגראף וראדיו וכדומה.

ח) אין שואלין בשלום אשה כלל בעזר מסודש (אהע"ז סי' כ"א סעי' ו') כתב ריש נוהגין לילך אחר המילה לבית היוולדת לומר לה מזל-טוב מפני שאין בזה סננון שאלת שלום אלא בקשת תפלה בפניה שיהי' למזל-טוב וכן בשעת הנשואין אומרים מזל-טוב להנשים שזוהו ג"כ רק ברכה ותפלה ודוקא רישית שלום שהיא בבחינת אהבה שמורה על אחוה וריעות זה אסור והוא מנע עצמו גם מזה עיי"ש. אבל ראיתי אצל אדמו"ר הנה"ק מסאטמאר שליט"א שהלך לבית היוולדת עם הנלווים עמו לברכה ברכת מזל-טוב.

כתב הש"ך (יו"ד סי' קצ"ה ס"ק כ') רמנהג פשוט שרומאים ישראלים ממששים רופק של אשה אפי' אשת איש או עכו"ם אעפ"י שיש רופאים אחרים שהם עכו"ם וכן עושים שאר משמושים עפ"י ררכי הרפואה ביון שאין עושה בן דרך תאוה וחיבת ביאה, ועי' בבית שמואל (אהע"ז סי' ר' ס"ק א') שהשיג עליו דגם אם אינה דרך חיבת ביאה אסור ובכרתי ופלתי (יו"ד סי' קצ"ה סעי' י"ז) כתב נמי כהש"ך לחתיר ושכן המנהג ראשה שיש לה מכה במקום התורפה הרופא דואה באותו מקום וממשמש שם כיון שבמלאכתו עוסק. ועי' ברכי תשובה (סי' קנ"ה ס"ק ח') הביא ג"כ הרב ר' להחיר ולית מאן דחש לאיסור נילוי עריות משום דהרופא באומנתו עוסק והביא עזר משו"ת בנין ציון (ח"א סי' ע"ה) דמותר לרופא ישראל לילך אשת איש או אפי' אשת אחיו אעפ"י ששוכבת ערומה בפניו וממשמש בידים שם ואפ"ה סיים דכל רופא ירא וחרר טוב עושה להרחיק מליך במקום שיש אחר.

ט) חוץ מן האב עם בתו עי' בבאה"ט (שם ס"ק י"ד) רהוא הדין

יא אין לנהוג אפילו עם אשתו בדברים של חכה, כגון לעיין ברישיה וכדומה בפני אחרים, שלא יבא הרואה לידי הרהור (11).
יב אמר לאיש שידור בבית חמיו אלא כשיש לו חדר מיוחד לשכיבה (12).

יג כבר האריכו גדולי ישראל ז"ל בספריהם הקדושים בתוכחות מוסרים, על המנהג באיזה מקומות שאינן בני תורה ויראה, שמתקרבין החתן עם הכלה בחיבוק ונישוק וכן עושין ריקודין בחורים עם בתולות יחד, ומלכד האימור הגדול אימור נדה שהרי כל הבתולות מסתמא נדות הן, ואין חילוק באימור נדה בין פנויה לנשואה, וכל הנוגע בה דרך חכה חייב מלקות. עוד מגרה יצר הרע בנפשיה ומביא את עצמו לידי קישוי לדעת והוצאת זרע לבטלה רהמנא ליצלן, ובודאי כל מי שיש בכחו למחות צריך להתאמץ בכל כחו למחות ולכל הפחות צריך כל איש אשר יראת ה' כלכבו, לחיות שורר בביתו ולהשגיח על בני ביתו שיתרחקו מן הכיעור הגדול הזה, וכל מי שיש בידו למחות ואינו מוחה, חס ושלום הוא נתפס בעון זה, וכל המציל את אחרים מן החטא הציל את נפשו ומכ לו (13).

יד אשה שהוא רוצה לישא אותה, מותר לו וראוי לו לראותה (י) אם היא לרצונו אבל לא יסתכל בה דרך זנות, ועל זה נאמר (14) ברית כרתי לעיני ומה אתכונן על בתולה (15).

טו מי שגירש את אשתו מן הנשואין לא תדור עמו בחצר (א).

שערים מצויינים בהלכה

בת בתו מותר וכן לאחותו מותר אם היא בת שלש שנים והא דעולא היה מנשק לאחותו הגדולה אבי ידיהו משום דהיה יודע בעצמו שלא יבא לידי הרהור ועי' בחירושי הרמב"ן (שבת יג). שכתב דהא דעולא היה מנשק אבי ידיהו משום דאין דרך נשיקה בכך ולא הוי כדרך הנושקין.
 (י) וראוי לו לראותה והא דאמר בש"ס (כ"ב ע"ח) האי צורבא מדרבנן דאזיל למדושי אחתא לירבך עם הארץ בהדיה דילמא מיחלמא ליה, תירץ המגיד משנה (איסורי ביאה ס"א) משום דתלמוד חכם אף שרואה אותה בפעם אחת אינו בקי בצורת נשים ויש לחוש שמא יחליפוה אבל עם הארץ יכירה בפעם אחת (חלקת מחוסק סי' כ"א ס"ס ג').
 (יא) לא תדור עמה בחצר מי שגירש את אשתו והלכה ונשאת לאחר

(11) שם סעיף ה' בהגה. (14) איוב ל"א א'.

(12) רמב"ם ס"א ה"טו מהל' איסורי ביאה. (15) אה"ע"ז סימן כ"א סעיף ג'.

(13) יערות דבש ח"ב דרשה ג'.

ואם הוא כהן וכן אפילו אם הוא ישראל והיא נישאת לאחר ונתגרשה גם ממנו. וכן מי שגירש את אשתו משום שהיא אסורה לו, כל אלו צריכין הרחקה יתירה ולא תדור עמו במכוי אם הוא מכוי סתום, אבל במכוי מפולש שדרך הרבים עובר ביניהם מותרים לדור. וגרושה שנשאת ודרה עם בעלה השני, אלו צריכין עוד הרחקה יתירה, ולא תדור עם בעלה ראשון בכל השכונה. בכל אלו הרחקות היא נדחית מפניו, אך אם היה החצר שלה הוא נדחה מפניה (16).

מן מותר לאדם לזון גרושתו ומצוה היא יותר מבשאר עני, שנאמר ומבשרך אל תתעלם ובלבד שלא יהא לו עסק עמה רק יזונה על ידי שליח (17).

יז אמר רב ברונא אמר רב כל הישן בקילעא (בחדר) שאיש ואשתו שרוין בה, עליו הכתוב ואמר נשי עמי תגרשון מבית תענוניהם (שבושין הן ממנו), ואמר רב יוסף אפילו באשתו נדה (יב) (18).

קנג. הלכות נדה. ובו מ"ז סעיפים.

א כל אשה שנעקר ממקורה א) טפת דם אפילו כל שהוא חייב. יהיה באיזה אופן שיהיה, בין במבעה כדרך הנשים לראות בזמנים

שערים מצויינים בהלכה

וילדה בנים והמגרש נשא אשה אחרת וילדה ממנו בנים מותרים הבנים להנשא זה עם זה וליבא למיחוש מתוך שנעשו מחותנים יבואו לירי איסור (באה"ט סי' קי"ט ס"ק י"ג).

יב) אפי' באשתו נדה דבלא"ה אסורין לשמש ולא משום דכושין ממנו אפ"ה אסור משום דבושין ממנו לרבר דברים שבצנעה בינו לבינה (מהרש"א עירובין סג:) וכתב במשנה ברורה בשעה"צ (או"ח סי' ר"ט אות ל"ד) דאם שניהם בעצמן מבקשין אותו שיישן בחדרם ליבא איסורא.

א) שנעקר ממקורה ואם המקור בעצמו נפל למטה וראתה עי"ז דם האריכו בזה האחרונים וכבר הביא בפתחי תשובה (סי' קפ"ח ס"ט ז') בשם הנודע ביהודה דרבר זה לא ניתן רשות לכל מורה לפסוק הדין כי אם לגדולי הדור. ועי' בשו"ת חתם סופר (סי' קמ"ה וסי' קע"א) שלא רצה לסמוך על עצמו לכך.

(18) עירובין ס"ג:

(16) סימן קי"ט סעיף י"א.

(17) שם סעיף ה'.

ידועים או שלא בזמנה. ואפילו אירע לה איזה אונס ב) אשר מחמת זה יצא ממקורה דם, הרי היא טמאה נדה עד שתספור שבעה נקיים ותטבול כראוי. וכל הבא עליה בטומאתה חייב כרת וכן היא חייבת כרת ו), ועל הנגיעה דרך חכה חייבים מלקות ב).

ב אפילו לא הרגישה שיצא דם ממקורה, אלא שמצאה כתם ב) דם בכשר או בחלוקה ד), או בסדינה, או בשאר מקום, ואין לה לתלות שבא ממקום אחר אלא שבא ממקורה הרי היא טמאה. וכל אשה שמצאה איזה כתם אפילו אינו אדום ממש ה) אלא שאינו לכן ממש ו)

שערים מצויינים בהלכה

ב) איזה אונס היינו ע"י ספיצה או שהרופא פתח לה פי המסור כמכשירו ועל ידי זה יצא משם דם. ואם הרופא פתח לה המסור ולא ידוע אם יצא דם, עי' לקמן (ס"ט י"ב).

ג) אלא שמצאה כתם בפתחי תשובה (סי' קפ"ז ס"ט ד') כתב בשם שו"ת פנים מאירות (ח"ב סי' קכ"ו) רכל דינו כתמים נאמרו דוקא בבגדי אשה אבל אם מצא כתם בבגדי האיש לית בהו חששא וכ"כ בשם הסדרי טהרה. ובתכמת אדם (כלל סי"ג דין ד') כתב נמי ראיין דין כתם בכגד האיש אבל בספר לחם ושמלה להנאון ר' מהר"ש גאנצפריד (סי' ק"צ) מקשה מתוספתא (נדה פ"ו) שכתב שם דגם בכגד בעלה או בכגד בנה ששכבו בצדה יש דין כתם וכן בשו"ת בית יצחק (ח"ב יו"ד סי' ט"ו) כתב שקשה להקל כיון שמפורש בן בתוספתא. ויש שרצו לומר דהתוספתא משבשחא היא, עי' מזה בדרכי תשובה (סי' קפ"ז ס"ט מ"ו וסי' ק"צ ס"ט ו'). ובשו"ת מהרש"ם (ח"א סי' קס"ג) ובשו"ת אמרי יושר (ח"א סי' קס"ד) כתבו שאמר להם רב אחד משמו של הגה"ק בעל דברי חיים ששחק על המחמיר בזה. ובדרכי תשובה שם כתב דלא ברור השמועה עיי"ש טעמו. ובצורך גדול או בצירוף טעם אחר מקילים עיי"ש.

ד) או בחלוקת מדין הש"ס (נדה נח:): והפוסקים (טוש"ע סי' ק"צ סעי' י"ח) נראה ששייך דין כתם בכל בגדיה שהיא לבושה בהם כשנמצא מן החגור ולמטה שחיישינן שנתקפלו בגדיה אבל בסדרי טהרה (סי' ק"צ ס"ט מ"ה) כתב דמלבושים העליונים שלנו שלובשים על הבגדי תחתונים אין שייך דין כתם ומעולם לא שמע לחוש על הבתם שהוא על הבגד העליון והובאו דבריו בדרכי תשובה (שם ס"ט ע"ז) ועי' בערוך השלחן (שם סעי' ס') שכתב ג"כ הדברים הנ"ל וסיים דאלו הדברים תלויים בראיית עיני המורה לפי מנהג המלבושים והמטות.

ה) אפי' אינו אדום ממש בפתחי תשובה (סי' קפ"ח ס"ט א') כתב בשם הסדרי טהרה דרם הנוטה לצבע כרוין וכמו משקה קאפע, הוא

צריכה לעשות שאלת חכם ז), כי יש בזה הרבה חילוקי דינים בענין גדלות וקטנות הכתם ה). וגם בענין התליה כמה יכולין לתלות ט)

שערים מצויינים בהלכה

מהור ובלחם ושמלה (סי' ס"ח ס"ט ב') השיג עליו דעינינו ראות דמראה ברזין הוא מהול מאדום ושחור. ועי' בדרכי תשובה (שם ס"ט ג') בזה והביא מהרבה אחרונים שסבירא להו להחמיר וכתב הוא דהמעין במקורו בסדרי מהרה יראה נמי שלא סמך על עצמו בזה רק לענין כתמים אבל לא בראייה נמורה ובדיקת ער בהפסק מהרה וסיים להקל בכתמים דוקא. ועי' בשו"ת אמרי יושר (ח"א סי' צ"ז) באשה שאינה יכולה ליטהר שרואה תמיד מראה ברזין על הכתונת שלה בלי הרגשה כתב נמי כיון דבלא הרגשה אינה רק מדרבנן יש לסמוך להקל במראה ברזין אבל לענין הפסק מהרה ושבעה נסיים יש להחמיר.

ו) אלא שאינו לכן ממש בש"ע (סי' ס"ח סעי' א') כתב דמראה ירוק אפי' כמראה השעווה וזהב וכש"כ הירוק ככרתי וכעשבים טהור ובפתחי תשובה (שם ס"ט ב') הביא בשם השל"ה ורש"ל להחמיר במראה השעווה וזהב. ועי' בדרכי תשובה (שם ס"ט י"א) הביא מהרבה אחרונים שדעתם להקל רק שלא יהא נוסח לארמימות והביא משו"ת תשובה מאהבה ששאל את פי בעל נודע ביהודה אם יש להורות בזה כרעת השל"ה והשיב שאין לזו ספק השו"ע.

ז) צריכה לעשות שאלת חכם עי' בשו"ת דברי מלכיאל (ח"ד סי' ס"ז) באשה שמצאה כתם בימי טהרתה ונאבד קודם שהראתה לחכם וספק הוא אם היה מראה אדום או שאי אפשר לה להנביל כמות גודל הכתם הביא שם משו"ת קנאת סופרים שדעתו להחמיר וטעמו עפ"י הש"ס (נדה כ:): שנאמנת אשה לומר כזה ראיתי ואברתי ומשמע דדוקא שאומרת „כזה" ולא בסתם שנאבד והדברי מלכיאל חולק עליו דשם סיירי ברואה ממש רהוא חשש דאורייתא וכן הטור וש"ע הביאו דין זה בסי' ס"ח ברניי מראות הרמים ולא בסי' ק"צ ברניי כתמים וכן בבית אדם (סי' ה') שפחמיר בבדקה עצמה ונאבד הער ומסופקת אי היה מראה אדום זה נמי משום רהוא ע"י בדיקה רהוא חשש דאורייתא אבל בנדון זה דמיירי בכתם רהוי ספק דרבנן ויש לה גם חזקת מחרה בודאי טהורה היא.

ח) גדלות וקטנות הכתם כתב בש"ע (סי' ק"צ סעי' ה') דשיעור כתם לטמא הוא כגרים ועוד ושיעור חגרים הוא כמ' ערשים ג' על ג' רהינו ג' ערשים ועליהם עוד ג' ועליהם עוד ג' ואחרונים שיערו לפי הממבעות שהיה להם במדינתם, עי' מזה בפתחי תשובה (שם ס"ט י'). ובשו"ת מעיל צרקה סי' כ"ז מציייר שם תמונה עגולה על שיעור הכתם וכזה. וכתב בשו"ת חתם סופר (סי' קפ"ב) שכדק אחריו ומצא שיעורו נאמן, ובלחם ושמלה (שם אות י"ט) הביא זה הציור וכתב דאם הוא בתמונה אחרת יש לשער כשטח הזה. ובדרכי תשובה (שם ס"ט מ') כתב שמקובל מנדולי

ובמה אין יכולין לתלותו, וגם יש חילוק באיזה זמן שמצאה אותו.)
 אם בימים שהיא טהורה או בימים הראשונים משבעה נקיים (א) 3.
 ג אשה שהרגישה שנפתח מקורה (ב), אפילו בדקה את עצמה
 מיד ולא מצאה כלום חרי היא טמאה (וצריכין להודיע זאת להנשים,

שערים מצויינים בהלכה

הוראה שהוא בערך 19 מילימטער ובש"ע התניא (סי' ק"צ) כתב שהוא
 בערך ג' רבעי אגודל.

(ט) במה יכולין לתלותו עי' בש"ע (סי' ק"צ סעי' י"ח) שאם
 נתעסקה בבהמה ועוף שחוטין שמלוכלכים בדם תולין בזה ועי' בפתחי
 חשובה (שם ס"ס ל"א) דאם דרכה שיוצא דם מחוטמה תולין בזה וכן אם
 לובשת פוזמקאות אדומים ולפעמים בעת הזיעה נופל האדמימות על החלוק.
 וכתב בערוך השלחן (שם סעי' ע') דכן אם יש לה חולי הטחורים (גילדענא
 אדער) ולפרקים זב ממנה טיפי דמים מפי הטבעת תולה בזה. ועי' בדרכי
 תשובה (שם ס"ס ק"ה) דאין תולין הכתם אלא במקום שיש גם הוכחה
 שיכול לבוא משם בתולין בה דאל"כ אין מחזיקין קולא ממקום
 למקום. והוא כפי ראות עיני החכם כמ"ב בפת"ש הנ"ל.

(י) באיזה זמן שמוצאת אותו עי' בטו"ז (סי' קפ"ח ס"ק א')
 ובש"ך (שם ס"ס ג') שהביאו רברי הב"ח שכתב שלא יורה המורה על מראה
 שהביאו לפניו אלא לאחר שנתייבש דלפעמים אחר שנתייבש ימצא ארום
 בקצותיו והם חלקו עליו דאחזוקי ריעותא לא מחזיקין וכן המנהג שאין
 ממתנינים, ועי' בדרכי תשובה (שם ס"ק א') שהאר"ך בזה ורובם מקילים.

עוד כתב בפתחי תשובה (שם ס"ק א') בשם גבעת שאול בכתם
 שבלילה נדמה למראה טמא וכיום שכבר נתייבש נראה למראה טהור יש
 להקל ובסדרי טהרה (סי' ק"צ ס"ק צ"ג) כתב דרוקא אם בלילה מספיק
 ליה יכול לטהרו ביום אבל אם בלילה איתחזקא ליה לאיסור ובשחזר וראה
 ביום היה לו מראה טהור אין להקל וכן העלה בערוך השלחן (עי' קפ"ח
 סעי' ט"ו) ועי' לקמן (סי' קנ"ט ס"ק ח') אי מותר להורות מראות כתמים
 בלילה.

(יא) או בימים הראשונים משבעה נקיים כתב הרמ"א (סי' קצ"ו
 סעי' י') רבשלשה ימים הראשונים של ימי הספירה אם מצאה כתם אין
 תולין אותו להקל כמו שתולין שאר כתמים דבנ' ימים הראשונים צריכים
 להיות נקיים לגמרי ובפתחי תשובה (שם ס"ס י"א) כתב דאם מצאה הכתם
 לאחר הג' ימים אלא שיש לחוש שזה הכתם ראתה בתוך ג' ימים ולא ידעה
 עד עתה הביא שם דעות להקל ולהחמיר.

(יב) שנפתח מקורה בפתחי תשובה (סי' קצ"ד ס"ק ד') כתב בשם
 הגרוע ביהודה (תנינא סי' ק"כ) דאין חילוק בין אם נפתח מעצמה או

כי הרבה נשים אינן יודעות זאת) אבל אם מצאה שיצא ממנה איזה ליחה לבנה בלי שום תערובות אדמומית הרי היא טהורה (4).

שערים מצויינים בחלכה

שהרופא הכנים אצבעו או איזה בלי ופתח פי המסור דלעולם אמרינן ראי אפשר לפתיחת הסכר בלא דם וממאה וכספר בינת אדם (סי' כ"ג) השינ עליו דבאצבע אי אפשר להניע להמסור דהא גם ההפסק טהרה היא באצבע וגם האבר השימוש בעצמו אינו מניע להמסור אף שהוא גדול מהאצבע, וכן בשו"ת חתם סופר (יו"ד סי' קע"ט) כתב ראי אפשר להניע באצבע עד המסור הן באצבעה והן שאחרים הכניסו אצבעם לאותו מקום. ובשו"ת אבני צרק (יו"ד סי' פ"ג) מקיל ג"כ בכריסת אצבע זולת בשאר הרופא שהכנים לתוך המסור וברעת תורה (קונ"א אות רל"ו) כתב שאמר לו רופא מומחה שאי אפשר כלל להכניס אצבע להמסור ובררכי תשובה (שם אות י"ט) העלה נמי להקל באצבע.

ב) ובאם בדק הרופא ע"י בלי מבשירו (אינסטרומנט) יש בזה פלוגתא אחרונים הכית יצחק (ח"ב יו"ד סי' י"ד) והמהרש"ם ברעת תורה שם ושאלת שלום (מהר"ק סי' נ"ט) ועוד אחרונים עמהם הם מן המחמירים ראפשר לפתוח בזה פי המסור ולעומת זה המנחת שי (סי' נ"ד) וכתב שהסכימו עמו הגאון ר' שלמה קלוגר והגאון ר' מרדכי זאב איטינא מלכווב וכן העונג יו"ט (סי' פ"ד) ורברי מלביאל (ח"ב סי' נ"ו) והאבן יקרה (מהרו"ג סי' ל"ז) ועוד אחרונים עמהם הם מן המקילים ובררכי תשובה שם כתב דמנהג להורות בזה להחמיר ובכרכת משה (סי' כ"ד) כתב בשם הגאון ר' יושע סקוטנא דאם אינה מרגשת כאב בוראי לא נכנס למסור.

ג) ואם ברקה הרופא ע"י שפופרת הראי (שפיגל) כתב בשו"ת בית יצחק הנ"ל (ח"ב יו"ד סי' י"ד) ששמע מרופא מומחה שהוא אינו מכניס את הראי להמסור אדרבה הוא מצמצם להכניס את צואר בית הרחם לתוך השפיגל ולא להכניסו להמסור וזה דוקא אם לא הרנישה כאב אמנם אם מרגשת כאב יש לה לשאול להרופא אם נכנס להמסור ואם אמר שנכנס תספור ז' נקיים ואם אומר שלא נכנס יש להאמין להרופא ואם בדיקה זו היה בתוך נ' ימים הראשונים של שבעה נקיים יש להחמיר. ובשו"ת עצי חלבנון להנרי"ל צירלזאן (סי' נ') מקיל בזה בכל אופן שירוע לו שלא יתכן כלל לפחות פי המסור ע"י בלי זו.

ד) וקילוח (אינשפריצונג) שעושים הרופאים להנשים בהרחם כתב בשו"ת בית יצחק הנ"ל להקל אלא שאם מרגשת כאב יש לה לשאול להרופא וכנ"ל. וברעת תורה הנ"ל (קונ"א אות רל"ו) כתב שנורע לו מרופא מומחה דקילוח או משחה שעושים הרופאים לא מניעים עד המסור ויש להקל בזה

ד (כתיב 5) ואל אשה בנדת טומאתה לא תקרב. מדכתיב לא תקרב, דרשינן שכל מיני קריבה אסור, שלא ישחוק ולא יקל ראשו עמה אפילו בדברים המרגילין לעבירה, אבל מותר להתיחד עמה, דכיון שכבר בא עליה וגם יש לה היתר לאחר שתטבול, לא תקיף יצריה, ולא חיישינן שמא יבא עליה באיסור 6).

ה לא יגע בה 7) אפילו באצבע קטנה, ולא יושיט מידו לידה אפילו דבר ארוך וכן לא יקבל מידה, וכן זריקה מידו לידה או מידה לידו אסור 7).

ו לא יאכל עמה על השלחן אלא אם כן יש איזה שינוי דהיינו שיהיה איזה דבר מפסיק בין קערה שלו לקערה שלה. דבר שאין דרכו להניחו שם פעם אחרת, או שתשנה את מקומה, ואם דרכן שכשתיה טהורה אוכלין מתוך קערה אחת 8), ועתה אוכלין כל אחד מתוך קערה אחרת סגי בהכי 8).

ז לא ישתה משיוורי הכוס ששתתה היא, ואם הפסיק אדם אחר ביניהם או שחורק אל כוס אחרת שרי. ואם שתתה והוא אינו יודע ורוצה לשתות מכוס זו אינה צריכה להגיד לו ששתתה היא ממנה (אבל אם ידע ששתתה אלא שלא ידע שהיא גדה כתבתי בספרי לחם ושמלח כי גראה דצריכה להגיד לו), היא מותרת לשתות משיוורי

שערים מצויינים בהלכה

וכ"ב בספרו מהרש"ם (ח"ד סי' קמ"ו) ועי' בדרכי תשובה שם שהביא גם משו"ת שם ארי' ומשו"ת לבושי מרדכי שמקילים בקילוח. וכן מצאתי בשו"ת מו"ר מהר"ש (ח"ו סי' צ"ו) אף ששאלתו סוכב על מה שהנשים עושים לעצמן הקילוח ולא הרומא מ"מ מלשוננו משמע שאין חילוק ע"ש.

יג) לא יגע בה ובשו"ת פרי השרה (ח"ג סי' קי"ט) כתב במי שהוא חולה או סומא וצריך להוליכו אין להתיר שתחזיק בידו אפי' ע"י הפסק חציצה בתי ידים וכדומה אלא שיש להקל באופן זה שתסח איזה חפץ בנד או מקל והוא יאחז בצד הא' והיא תאחז בצד הב' זה יש להתיר בשעהד"ח והובא בדרכי תשובה (סי' קצ"ח ס"ק ו') וכשאי אפשר באופן זה ויש חשש סכנה בודאי יש להתיר בפרט ע"י הפסק חציצה וכמש"כ הרמ"א (שם סעי' י"ז) ועי' בפת"ש (שם אות י"ז) ועי' ס"ק י"ז.

יד) מתוך קערה אחת וכשמימין קערה גדולה עם חתיכות וכל אחד נוטל ממנה על קערה קטנה המיוחד לו ואוכל אין בזה איסור כיון דאין האכילה מיד כלקחתו מקערה חגדולה אלא משתמש בנתיים בכלי אחר (באה"ט סי' קצ"ה ס"ק א').

7) שם סעיף ב.

8) שם סעיף ג.

5) ויקרא י"ח י"ט.

6) סימן קציה סעיף א.

כוס שלו⁹), ויש אומרים דכשם שאסור לשתות משיורי כוס שלה כך אסור לאכול משיורי מאכל שלה¹⁰).

ח לא יישן עמה כמטה אחת אפילו אין המטה מיוחדת לה, ואפילו כל אחד בבגדו ואין נוגעין זה בזה ואפילו יש לכל אחד מצע בפני עצמו, ואפילו אם שוכבים בשתי ממות והמטות נוגעות זו בזו אסור, ואם שוכבין על הארץ לא ישכב פנים נגד פנים אלא אם כן יש מרחק רב ביניהם, הוא הדין אם ישנים בשתי ממות סמוכות זו לזו בארכן, שלפעמים הם פנים נגד פנים אף-על-פי שיש הפסק בין הממות יש לאסור, אלא אם כן יש מרחק רב ביניהם¹⁰), ואסור להכעיל אפילו לישוב על המטה המיוחדת לה אפילו שלא בפניה, והיא אסורה לישן על המטה המיוחדת לו, אבל לישוב עליה אין להחמיר¹¹).

ט אסורין לישוב על ספסל ארוכה שהיא מתנודדת ואם אדם אחר מפסיק ביניהם מותר. ולא ילכו בעגלה אחת או בספינה אחת, אם הולכים רק דרך טיול כגון לגנות ופרדסים וכיוצא בזה, אבל אם הולכים מעיד לעיר לעסקיהם מותר אף על פי שהם לכדם, ובלבד שישבו באופן שלא יגעו זה בזה¹²).

י לא יסתכל בשום מקום מנופה במקום שדרכה לכסות, אבל במקומות הגלויים מותר לו להסתכל אף-על-פי שהוא נהנה¹³), אסור להריח בכשמים המיוחדים לה¹⁴ ואסור לשמוע קול זמר שלה¹⁵).

יא ראוי לה שתיחד לה בגדים¹⁶ לימי נדותה כדי שיהיו שניהם זוכרים תמיד שהיא נדה, ובקושי התירו לה שתכחול ותפקום ותתקשט בבגדי צבעונים בימי נדותה אלא כדי שלא תתגנה על בעלה¹⁶).

שערים מצויינים בהלכה

טו) יש מרחק רב ביניהם כדרכי תשובה (שם ס"ק ל"ג) הביא מספר קב הישר שכתב בשם האר"ז¹ שיהיו המטות רחוקות זו מזו באופן שלא יגע בלילה הכר העליון שמכסה בו כמטת אשתו נדה וכן להיפוך.

טז) שתייחד לה בגדים ע"י בתורת השלמים (שם ס"ק י') דאפי' בגדים נאים ומקושטים מותרת להלבישם והוא בכלל מה שאמרו שהתירו לה להתקשט בימי נדתה.

9) שם סעיף ד.	13) שם סעיף ד.
10) סעיף ג.	14) פ"ח שם סק"א.
11) סעיף ה' ר.	15) שם סק"י.
12) שם סעיף ה' בהגה.	16) שם סעיף ח' ס.

יב לא תמוג לו כוס יין בפניו או להביאו לו ולהניחו לפניו על השלחן, ולא תציע לו מטתו בפניו אבל שלא בפניו הכל מותר אף על פי שתוא יודע שהיא עשתת, ואסורה ליצוק לו מים לרחוץ פניו ידיו ורגליו ואפילו מים צוננים (17).

יג כשם שהיא אסורה למזוג לו את הכוס כך הוא אסור למזוג לה. ולא עוד אלא אפילו לשלוח לה כוס יין המיוחד לה אפילו הוא כוס של ברכה אסור (18).

יד אם הוא חולה ואין מי שישימש אותו וזולתה, מותרת לשמשו שימוש שאין בו נגיעה רק על ידי דבר אחר אפילו להקימו ולהשכיבו ולתומכו, רק שתזהר ביותר מהרחצת פניו ידיו ורגליו והצעת מטה בפניו. ואם האשה חולה אסור לבעלה לשמשה אפילו בלא נגיעה (ה) אלא אם כן בשעת דחק גדול שאי אפשר למצוא שישימשנה. ואם הבעל הוא רופא ואין שם רופא אחר מומחה כמוהו מותר לו למשש לה את הדפק (י), כיון שאינו עושה דרך תאות וחבה (19).

טו בכל ההרחקות הנזכרות צריכין לזהר גם בימי ליבונה, דהיינו בימי ספירת שבעה נקיים, וגם אחר כך אם נתאחרה מלטבול בזמנה אסורים בכל הנזכר עד לאחר שתטבול (20).

טז אשה נדח בימי ראייתה קודם ימי ליבונה נוהגין שאינה נכנסת לבית הכנסת ואינה מתפללת, אך בימים נוראים דהיינו מיום ראשון דסליחות ולהלן שרכים מתאספים בבית הכנסת ויהיה לה עצבון גדול אם לא תלך מותרת ללכת ולהתפלל. וכן כשהיא משיאה את בנה או בתה או כשהיא יולדת שהגיע זמנה ללכת לבית הכנסת וכיוצא בזה מותרת (21).

שערים מצויינים בהלכה

(י) אפי' בלא נגיעה בדרכי תשובה (סי' קצ"ה ס"ק נ"ו) הביא מספר בית שערים כת"י (להנאון ר' עמרם בלום) באשה שהיתה חולה על עינה והרופא נתן לה סם להטיף לתוך העין איזה טיפין ע"י שפופרת סמן העלה שם לחתיר משום שהוא מנע ע"י דבר אחר ולינע בעין גופא לפתחו אם אי אפשר ע"י אחר יעשה ע"י דבר המסמיס להניח כנר על מקום גופה וכדומה.

(ח) למשש לה את הדפק עי' לעיל (סי' קנ"ב ס"ק ו') בסופו בענין רופאים ישראלים שמבקרים אשה.

(17) סעיף י' י"א י"ב.

(20) שם סעיף י"ד.

(21) ש"ע אורח חיים סוף סימן ס"ח ובמ"א.

(18) סעיף י"ג.

(19) סעיף ט"ו ט"ז י"ז וצ"י לת"ס.

קנר. סדר קביעת הוסת ודין בדיקה לפני תשמיש ולאחר תשמיש. ובו ז' סעיפים.

א כל וסת נקבע בשלשה פעמים רצופים, שאם ראתה שלשה פעמים רצופים בזמן שוה כפעם בפעם אזי זמן זה הוא לה לוסת קבוע. יש נשים שהן קובעות וסתן בימים שוים בחדש א), כגון שראתה שלש פעמים רצופים כל פעם בראש חדש והוי לה וסת קבוע בראש חדש, וכן אם ראתה שלש פעמים בחמשה ימים בחדש, אזי יום חמישי בחדש הוא יום וסת קבוע שלה. וזה נקרא „וסת הימים“ שקבעה ביום ידוע בחדש. ואף על פי שמספר הימים אשר בין ראייה לראייה אינם שווים כי יש חדשים שאין להם רק כ"ט יום ויש מל' יום, מכל מקום כיון שהיא למודה לראות ביום קבוע בחדש הוי לה יום זה וסת קבוע¹).

ב אבל רוב הנשים דרכן לקבוע וסתן בהפלגות שוות, דהיינו שהיא מפלגת ומחלקת בין ראייה לראייה ימים שווים במספר. כגון שהיא רואה פעם אחת ומפסקת חמשה ועשרים יום או שלשים יום או שנים ושלשים יום וכדומה וחוזרת ורואה, אם עשתה שלש הפלגות שוות ורצופות היו לה וסת קבוע וזה נקרא „וסת הפלגות“. ולאחר שתפליג שוב ימים במספר אלו אזי יום הבא הוא יום וסת קבוע

שערים מצויינים בהלכה

א) בימים שווים בחדש עי' בשו"ת בני ציון להג"ר ר' דוד שפירא (סי' י"ד) שהאריך בענין קו התאריך והוא המקום שהסכימו עליו כל העולם שזה התחלת המזרח וסוף המערב ומשנים מנין יום השבוע ויום החודש דהיינו אם עובר ממזרח למערב, דהיינו מאזיא או מאוסטרליא לאמריקה, כופלים את יום העבר ואם עובר ממערב למזרח, מאמריקה לאוסטרליא או לאזיא מדלגים על יום המחרת. ויש להסתפק בזה באשה שעוברת על הנבול הזה מה דינה לענין וסתה דאם נסעה ממזרח למערב שכופלים את יום העבר ואם לא היו כופלים היה מגיע עתה שעת וסתה וע"י שכפלו את יום העבר לא הגיע עוד זמן וסתה אי צריך לה לחשוש או לא וכן אם הגיע לה וסתה ביום אתמול ואם לא היו כופלים את היום כבר עבר זמן וסתה ומותרת לבעלה ע"י בדיקה וע"י שכפלו אסורה גם היום ולחפך נ"כ אם עברה ממערב למזרח שדלגו על יום המחרת ונחסר לה יום זה מה דינה לענין וסתה דאם לא היו דולגים לא היה מגיע עוד שעת וסתה

קנר 1) סימן קפ"ט סעיף ג' ובש"ך סק"ג

שלה. וכיון שכל וסת אינו נקבע בפחות משלש פעמים והפלגה אינה ניכרת אלא בשתי ראיות, לכן לוסת הפלגות צריכות ארבע ראיות כגון שראתה היום והפליגה חמשה ועשרים יום וראתה, ושוב הפליגה חמשה ועשרים יום וראתה, ושוב הפליגה חמשה ועשרים יום וראתה, הרי ראתה ארבע פעמים אשר ביניהן שלש הפלגות שוות וקבעה וסת 2).

ג ויש נשים שאין להם יום קבוע לראות לא בימי החודש ולא בהפלגות שוות, אבל יש להן סימנים בגופן כגון שדרכה היא שקודם ראיתה היא מפתקת, דהיינו כאדם שפושט זרועותיו מחמת כובד או כאדם שפותח פיו מחמת כובד, או כאדם שמוציא קול דרך

שערים מצוינים בהלכה

ועל ידי שדלנו בא לה שעת וסתה ביום אחד קודם שהיה ראוי לה וכדומה, ונשאר בצ"ע. ולדעתי תלוי בפלוגתת האחרונים אם הפרישה בשעת וסת הוא מדאורייתא או מדרבנן דהט"ו (סי' קפ"ד ס"ק ב') והש"ך (ס"ק ה') ס"ל דהוא מדרבנן והפת"ש (שם אות ג') הביא מאחרונים דהוא מדאורייתא ולפי הפוסקים דס"ל דהוא מדרבנן ובפרט לפי מש"כ בטהרת ישראל (סי' קפ"ד ס"ק כ') דכוסת שאינו קבוע לכו"ע הוא רק מדרבנן, היה נראה שיש מקום להקל דהא גם לענין שבת האריכו בזה האחרונים (עי' לעיל ח"ב סי' ע"ב ס"ק א') ולדברי הכל הוי ספק ומה"ט העלו שיש להחמיר לשמור שתי שבתות עיי"ש והא תינה לענין שבת דהוא דאורייתא אבל וסת דהוא דרבנן יש מקום להקל וכעין זה מבואר בדברי גדולי האחרונים בשו"ת מהרי"א אסאד (יו"ד סי' ק"צ) באשה ששכחה את יום עונת וסתה אי צריכה לחוש לכל הימים מעתה עד שיבא הוסת או לא והעלה שאינו דומה למח דאמרינן (או"ח סי' שד"ם) בהולך במדבר ואינו יודע יום השבת דאולינן שם לחומרא משום דהתם הוא איסור סקילה משא"כ חבא הוסתות הוא דרבנן יש לומר ספק דרבנן לקולא ועוד דרוב נשים קודם שבא הוסת יש להם סימנים בגופן שמרגשת איזה חולי כראשה או בבטנה ואברים כבדים עליה והכא כיון שאינה מרגשת איזה חולי אין לחוש שמא יבא האורח פתאום דהוא מילתא דלא שכיחא היא לכן כל זמן שאינה מרגשת איזה מסימנים הנ"ל חבדוק עצמה וטהורה היא עכ"ל, עיי"ש. ועי' לקמן (סי' קנ"ה ס"ק א') מה שכתבתי ברין זה וה"נ לנדון דידן. ואין לומר דהוא ספק חסרון ידיעה דלא הוי ספק דהא היכי דהוי ספק לכל העולם שפיר הוי ספק כמש"כ הט"ו (יו"ד סי' צ"ח ס"ק ו'). ולירא שמים יש לו להחמיר עפ"י מש"כ בלבושי שרד (סוף הלכות נדה אות ע"ו), ועי' לקמן (סי' קנ"ם) לענין שבעה נקיים בנדון זה.

הגרונן מחמת המאכל שאכל, כל אלו עניני פיהוק הן. וכן אם מתעמשת דרך סמט או דרך מעלה או מרגשת איזה מיחוש נגד מיבורה או כבית הרחם או שאחזה צירי הקדחת או תסמרו שערות בשרה, או שראשה ואיבריה ככדים עליה, כל שהחזיקו שלש פעמים רצופים שבא לה אחד ממקריים הנזכרים ואחר כך ראתה דם הרי זו קבעה וסת וזה נקרא „וסת הגוף“. ודוקא פיהוק ועימוש כמה פעמים זה אחר זה הוי סימן וסת וקבעה בהם אבל משום פיהוק ועימוש פעם אחת אין הוסת נקבע כי זה דרך כל האדם³, ודוקא שקבעה כל השלש פעמים על ידי מקרה אחד, אבל אם פעם במקרה זה ופעם במקרה זה לא הוי קביעות⁴.

ד ויש שקובעות לימים או להפלגות שוות בצירוף פיהוק ועימוש וכדומה, דהיינו שבכל חמשה ימים בחודש היא מפהקת או מעמשת ואחר כך היא רואה, או כשהיא מפלגת מראה חמשה ועשרים יום היא מפהקת או מעמשת ואחר כך היא רואה, זה נקרא „וסת המורכב“⁵ דהיינו שהוא מורכב מיום שוה עם סימן הגוף אם קבעה כן שלש פעמים, אוי כשהגיע יום המוגבל והיא מפהקת או מעמשת חוששת לו. אבל ביום גרידא או בפיהוק ועימוש גרידא אינה צריכה לחוש כיון שלא קבעה אלא בתרנווייהו כהדדי⁶.

ה כל אשה שיש לה וסת קבוע הרי זו שלא בשעת וסתה

שערים מצוינים בהלכה

ב זה נקרא וסת המורכב בעל המחבר כאן השמיט עור וסת הדילוג וסת הסירוג שלא פירש ענינם ובאיזה קצור שלחן ערוך שיש עליהם הגהות לחם הפנים מבעל המחבר בעצמו כתב שהשמיט אותם מפני שאינם שכיחים. וכרי להשלים הענין אביא לכאן גם אלו הוסתות. „וסת הדילוג“ הוא כנון שראתה שלשה פעמים בדילוג שראתה בראשונה בט"ו בניסן ובפעם אחרת בט"ז באייר ובפעם שלישית בי"ז בסיון ובפעם רביעית בי"ח בתמוז קבעה וסת החדש לדילוג וחוששת עי"ז לי"ט באב ול"ב באלול וכן להלאה ויש אומרים שאינה צריכה לראות בפעם רביעית אף שאין כאן רק שני פעמים בדילוג מ"מ ביון שהיה כאן עכ"פ שלשה ראיות נ"כ קבעה וסת לדילוג (ש"ע סי' ספ"ט סעי' ז'). „וסת הסירוג“ כנון שראתה באחד בניסן ובפעם אחרת באחד בסיון ובפעם שלישית באחד באב קבעה וסת לחדשים בסירוג (שם סעי' ט').

(5) שם סעיף כ כ"ב

(3) שם סעיף י"ט.

(4) סעיף כ"ב.

בחזקת סהרה, ובעלה בא עליה ואינו צריך לשאול אותה כלום. ואפילו היא ישנה קצת יכול לבוא עליה, ואינה צריכה בדיקה לא לפני תשמיש ולא לאחר תשמיש, ואדרכא אין לה לבדוק את עצמה בפני בעלה שלא יהא לבו נוקפו לחשוב מסתמא הרגישה שאם לא הרגישה לא היתה בודקת, ולכן אם תבדוק בפניו לפני תשמיש איכא למיחש שמא מחמת שיהיה לבו נוקפו יפרוש את עצמו ממנה, ואם תבדוק בפניו לאחר תשמיש איכא למיחש שמא תהא לבו נוקפו לחשוב דמסתמא הרגישה בשעת תשמיש, ויפרוש את-עצמו בפעם אחרת, ועל כן לא תבדוק בפני בעלה, אבל שלא בפני בעלה, כל אשה שמרבה לבדוק את עצמה הרי זו משוכחת 6).

ו אשה שאין לה וסת קבוע כלל, יש לה לבדוק את עצמה ג) לפני תשמיש ולאחר תשמיש, וגם הבעל יש לו לקנח את עצמו לאחר תשמיש ולראות אם לא נמצא איזה טפה דם, ואך כשהיא בחזקת מסולקת מדמים כגון מעוברת לאחר שלשה חדשים או מניקה או זקנה אלו אינן צריכות בדיקה ז).

ז ויש נשים שאין להם וסת קבוע ממש, אבל יש להן על כל פנים מספר ימים ידועים שבהם אינן רואות, כגון שהיא מוחזקת שבכל חמשה ועשרים יום לאחר ראייתה אינה חוזרת ורואה אלא אחר כך ואז אין לה יום קבוע, שלפעמים היא מאחרת יום או יומים או שלשה ימים ז), אשה כזו עד חמשה ועשרים יום כיון שהחזקה

שערים מצויינים בהלכה

ג) יש לה לבדוק את עצמה כך נפסק בש"ע (סי' קפ"ו סעי' ב') אבל הש"ך (שם ס"ס ב') העלה שאין צריך לבדוק וסיים דכן עמא דבר ובפתחי תשובה (שם ס"ס ב') הביא עליו דברי תורת השלמים דבמקום שנחנו להקל אין להחמיר אבל בלא כן יש להחמיר כדברי המחבר ובררכי תשובה (שם אות ז') הביא חילוק בין בדיקה קודם התשמיש שאז יש להחמיר והבדיקה דלאחר התשמיש תלוי בהמנהג.

ד) או יומים או שלשה ימים עי' מזה בפתחי תשובה (סי' קפ"ד ס"ס ח') מש"כ בענין זה. ובשו"ת אבני צדק (יו"ד סי' ע"ג) כתב דרומא אם הוא זמן מועט כמו שלשה ימים יפסוק המורה להפריש כל השלשה ימים אבל אם הוא זמן רב מאור שרגילה לראות פעמים בט"ז ופעמים בכ"ח קשה הדבר להמוני עם לפרוש כל הימים על כן ישיב להשואל כי בעל נפש יחמיר לעצמו ומי שרוצה להקל יש על מי לסמוך עיי"ש והובא

שלש פעמים שבימים אלו אינה רואה, דינה בימים אלו כמו אשה שיש לה וסת קבוע, וכימים שלאחר-כך שהיא נבוכה בהם ואין לה בהן חזקת טהרה אסורה לבעלה⁸.)

קנה. דין פרישה סמוך לוסת. והחילוקים שבין וסת קבוע לאינו קבוע. וכו' י"ב סעיפים.

א (תנו רבנן¹) והזרתם את בני ישראל ממומאתם. אמר רבי יאשיה מכאן אזהרה לבני ישראל שיפרשו מנשותיהן סמוך לוסתא²). וכמה, אמר רבא עונה. ועונה היא²) או יום או לילה שאם זמן וסתה היא ביום אף על פי שרגילה לראות בסוף היום, מכל מקום נאסרה מתחלת היום וכן אם רגילה לראות בבוקר ולא ראתה, מכל מקום עדיין היא אסורה כל היום עד הלילה, וכן אם וסתה בלילה אף על פי שהיא רגילה לראות בתחלת הלילה או שהיא רגילה לראות בסוף הלילה מכל מקום היא אסורה כל הלילה. ולהרבה פוסקים לא לבד כתשמיש היא נאסרה אלא גם בשאר מיני קריבות היא אסורה וכן יש להחמיר³.)

שערים מצוינים בהלכה

בדרכי תשובה (שם אות כ') ועי' בשו"ת מהרש"ג (יו"ד סי' ס"ד) נשאל ג"כ באשה דער יום ל' לא רגילה לראות ומשם עד יום ס"ג משנית ראייתה סיום ליום העלה ג"כ דעל זמן רב כזה אין צריך לפרוש אלא צריכה בדיקה בעת מצד הדין קודם התשמיש אף לרבני הש"ך, ועי' ס"ק הקודם.
א) שיפרשו מנשותיהן סמוך לוסתן הטו"ו (סי' קפ"ד ס"ק כ') והש"ך (שם ס"ק ה') סבירא להו דהוא מדרבנן וקרא אסמכתא כעלמא הוא ובסתחי תשובה הביא מהרבה אחרונים דפרישה זו מראורייתא. ועי' בשו"ת מהרי"א אסאד (יו"ד סי' ק"צ) באשה ששכחה עונת וסתה אינה צריכה לפרוש מבעלה כל הימים מעתה עד שיגיע וסתה כיון דוסתות דרבנן ועוד דרוב נשים קודם שכא וסתן יש להם סימנים בגופם שמרגשת איוה חולי בראשה או בבטנה וכיון שאינה מרגשת שום חולי תברק עצמה וטהורה היא. ועי' בדרכי תשובה (סי' קפ"ט ס"ק ב') מה שממלפל בדבריו והעלה נמי בדבריו, ועי' לעיל (כסי' הקודם אות א') מה שכתבנו עוד בענין כזה.

8) סי' קפ"ד סעיף ב', וסי' קפ"ו סעיף ב'. (2) ע"ז דף ע"ח.

(3) סימן קפ"ד סעיף ב' וטו"ו סק"ג

קנה 1) שבועות י"ח:

ב יש אומרים דעונה זו שהוא צריך לפרוש את עצמו זה עונה שלפני העונה שהוסת בה, דהיינו אם ומתה בלילה אסורה גם כל היום שלפניה, ואם ומתה ביום אסורה גם כל הלילה שלפניה וכן יש לנהוג ב), ואך כשהוא יוצא ג) לדרך ד) או שהוא בא מן הדרך או שחל טבילתה ה) בלילה שלפני עונת הוסת לא יחמיר 4).

ג אשה שאין לה וסת קבוע. אזי תמיד יום שלשים שלאחר יום ראיתה הוא לה כמו וסת קבוע ונקראה „עונה בינונית“, כגון שראתה יום ב' פרשת נח אזי יום ד' פרשת תולדות הוא לה כמו וסת קבוע, ומלבד זאת עוד צריכה לחוש לכל ראייה שתראה, אם להפלגות או לימי החודש כאשר יבואר א-מירצה-השם וכל זמן שהיא צריכה לחוש שמא תראה, צריך הבעל לפרוש ממנה בעונה הסמוכה כאמור 5).

ד כל אשה שראתה דם צריכה היא לחוש שמא גם בפעם אחרת תראה ביום החוה ובזמן הזה. לא מבקיא אם אין לה עתה

שערם מצויינים בחלכה

ב) וכן יש לנהוג בדרכי תשובה (סי' ספ"ד ס"ק ט' ובסי' ספ"ה ס"ק נ"ו) הביא משו"ת תשורת שי (סי' ע"ה) דדוקא בוסת קבוע יש לחוש ליש אומרים זו לפרוש עונה הסמוכה לעונה שהוסת בה אבל בוסת שאינה קבוע אין צריך לחוש לחומרא זו עיי"ש.

ג) כשהוא יוצא לדרך מדינא רשו"ע (שם סעי' י') מותר בכה"ג אפי' בשעת וסת רכן אמרו חז"ל (יבמות סב:) רחיוב ארם למקור בשעה שהוא יוצא לדרך אל"א שיש שם פלגותא רש"י ור"ת אי הך פקידה מיירי בתשמיש או בשאר מיני קודבה ואהבה לכן כתב הרמ"א דהמחמיר שלא למקדה בתשמיש תבא עליו ברכה והחתם סופר (סי' ק"ע) העלה דמדינא אסור בתשמיש לכן כתב בעל המחבר כאן דעכ"פ בעונה שלפני עונת הוסת לא יחמיר ומה"ט משהו גם דין בא מן הדרך ודין חל טבילתה בלילה זו לדין היוצא לדרך דבאמת חילוק גדול יש ביניהם דהיוצא לדרך מוזכר בש"ס לכן נפסק בש"ע שגם בשעת הוסת יש למקדה אבל בא מן הדרך לא מוזכר בש"ס ולא בשום פוסק לכן אין להתיר בשעת הוסת רק בעונה הסמוכה לעונת הוסת.

ד) לדרך עי' בפתחי תשובה (שם אות כ"ד) הביא משו"ת תשובה מאהבה דשיעור דרך לענין זה הוא שנים עשר מיל.
ה) שחל טבילתה מה שחתיר בליל טבילתה הוא דוקא בעונה הסמוכה

זמת קבוע, פשיטא שהיא צריכה לחוש שמא תראה עוד בזמן כזה ותקבע וסת, אלא אשה שיש לה וסת קבוע, אם אירע לה ששינתה וסתה וראתה שלא בשעת וסתה, צריכה היא לחוש גם לראיה הזאת כי שמא תשנה וסתה לזמן אחר. אבל אם לא שינתה וסתה אלא שאירע לה גם ראיח אחת שלא בשעת וסתה, אז אינה צריכה לחוש לראיה הזאת כיון דיש לה וסת קבוע אינה צריכה לחוש לזאת שאינו קבוע⁶.)

ה ונקוט דוגמא באשה שאין לה וסת, ראתה (יום ב' של) ראש חדש אייר וביום חמשה ועשרים בו, צריכה היא לחוש לראש חדש סיון כי יש לחוש שמא תקבע וסתה לראש חדש (וגם ביום ב' סיון צריכה לחוש משום ז) עונה בינונית) בא ראש חדש סיון (וגם יום ב' סיון) ולא ראתה צריכה היא לחוש שמא תקבע להפלגות, וכיון שהפליגה בין ראיח לראיה שלשה ועשרים יום (מלבד יום הראיה הראשונה ויום הראיה השנייה) צריכה גם עתה למנות שלשה ועשרים יום ואחר כך תחוש. והיינו בחדש אייר יש לה ארבעה ימים תוסף תשעה עשר יום מחודש סיון וחוששת ליום עשרים בו. בא יום עשרים בסיון ולא ראתה חוששת ליום חמשה ועשרים בו, כי שמא תקבע יום חמשה ועשרים בחודש (גם ביום ששה ועשרים צריכה לחוש משום עונה בינונית) אבל לראש חודש תמוז אינה צריכה לחוש, כי ראיית ראש חודש אייר כבר נעקרה על ידי מה שלא ראתה בראש חודש סיון, (דכל שלא קבעה בשלש פעמים נעקר בפעם אחת כדלקמן)⁸.)

ו ודוגמא לאשה שיש לה וסת. היה לה וסת קבוע לראות בחפלה ליום חמשה ועשרים, ושינתה פעם אחת ולא ראתה עד יום

שקרים מצויינים בהלכה

לעונת הוסת אבל בעונת הוסת נופא אסור כמש"כ בפתחי תשובה (שם ס"ק כ"ב) והביא עוד שם משו"ת נודע ביהודה (תנינא סי' קי"ז) ראפי' בלה בליל חופתה והיא בעילת מצוה אסור ואינו דומה ליוצא בדרך שמוטר עיי"ש ובדרכי תשובה (שם ס"ק מ"ז) הביא מהמסנה (פידושין קו"א) דבעילת מצוה בכלה יש להתיר כמו ביוצא לדרך ואח"כ הביא מספר פרדס רימונים דהעיקר לדינא להחמיר בזה. והנה בדרכי תשובה שדרכו תמיד להביא כל האחרונים כאן נשמט ממנו עוד שני מחברים גדולים שלא הביאם. בשו"ת שם ארי' (סי' מ"ג) דן נמי בדבר זה והעלה להתיר

8) שם סעיף י"ב

6) שם סעיף א' ב' י"ד ס"ו.

ז) לפי דעת המחמירין.

שמונה ועשרים, צריכה היא לחוש ליום חמשה ועשרים מראיה זו משום וסתה, ואם בא יום חמשה ועשרים ולא ראתה צריכה לחוש ליום שמונה ועשרים משום ראיה שעברה. ראתה גם עתה ביום שמונה ועשרים עדיין היא אסורה גם ביום חמשה ועשרים לראיה זו. משום וסתה לא ראתה גם עתה ביום חמשה ועשרים אלא ביום שמונה ועשרים הוקבע יום שמונה ועשרים לוסתה ויום חמשה ועשרים נעקר (דהא עקרתיה שלש פעמים) והותר. אם לא השותה ראיותיה האחרונות, כגון שראתה לשמונה ועשרים, לתשעה ועשרים לשלשים ואחד, עקרה וסתה הראשון ואין לה וסת חדש, וצריכה תמיד לחוש מראית האחרונה להפלגה וליום החודש ולעונה בינונית עד שקבע וסת חדש⁹.)

ז הכלל הוא לכל ירא שמים, אם האשה אין לה וסת קבוע יש לו לכתוב תמיד יום ראייתה ויראה איזה יום בחודש הוא, וכמה ימים הם בין ראיה לראיה, ויחוש תמיד להבא ליום הפלגה כהפלגה האחרונה, וכן ליום החודש כמו שהיתה הראיה האחרונה, וגם צריך לחוש לעונה בינונית. ככה ינהוג עד שתקבע לה וסת קבוע, ולאחר שתקבע וסת אם יארע שתשנה וסתה צריך גם כן לזוהר לחוש לראיה החדשה, הן להפלגה הן לימי החדש, וגם צריך לזוהר לזכור יום וסת קבוע שלה, כי הוסת הקבוע אינו נעקר אלא בשלש פעמים כדלקמן¹⁰.)

ח אשה שיש לה וסת קבוע אף אם הגיע פעם אחת או שתי פעמים יום וסתה או סימן וסתה ולא ראתה, אף על פי שכרור לה בכירור גמור שלא ראתה, כגון שהיה לה כל משך הוסת מוך דחוק,

שערים מצויינים בהלכה

בלילה הראשונה בבתולה דוקא אבל באלמנה כתב שלכו נקמו להתיר וכן בשו"ת ויעתר יצחק (סי' ע') נשאל נמי בדיון זה והעלה נמי כן. ולדינא כבר הכריע בדרכ"ת להחמיר ונראה דאפי' להמקילין הוא דוקא בוסת שאינו קבוע אבל בוסת קבוע כודאי אסור דהא הרבה אחרונים ס"ל דפרישה בעונת וסת היא דאורייתא כמש"כ בפת"ש (סי' קפ"ד ס"ק ג') ועי' לעיל (סי' קנ"ד ס"ק א'). ובספר שלחן העוז (ח"ב סי' י') כתב דמצא מפורש בכרם שלמה (יו"ד סי' קפ"ד) שהביא ראיה מש"ס (מסחים עב:) דמוכח דאפי' ביבמה דודאי איכא בעילת מצוה ואפ"ה אסור בסמוך לוסתה. וממילא הוא הדין בכלה בתולה בלילה הראשונה.

מכל מקום עדיין לא נעקר וסתה וצריכה עדיין לחוש גם לפעם השלישית. אבל אם הגיע פעם השלישית ולא ראתה, אם ברור לה בברור גמור שלא ראתה בכל השלש פעמים, כגון שבכל פעם היה לה מוך דחוק כל משך הוסת, מעתה נעקר וסתה ואינה צריכה לחוש לו עוד, כי כל וסת נעקר בשלש פעמים אפילו היה קבוע כמה שנים אבל וסת שאינו קבוע, דהיינו ראייה שלא קבעתה רק פעם אחת או שתי פעמים, אם הגיע פעם אחת היום הזה או הסימן הזה ולא ראתה, ואף על פי שלא בדקה את עצמה אלא שלא הרגישה שום ראייה, שוב אינה צריכה לחוש לה, כי כל מה שלא נקבע בשלש פעמים נעקר בפעם אחת ואפילו בלא בדיקה (11).

אשה שיש לה וסת קבוע, קודם שבא לה השעה שהיא רנילה לראות יש לה להכניס מוך דחוק, למען תדע בברור, כי יש לחוש שמא יצא ממנה איזה מפה ותאכזר והיא לא תדע. ואם לא עשתה כן ועבר זמן וסתה (1), אסורה לבעלה עד שתבדוק את עצמה היטב, אם בתוך הזמן רחצה את עצמה שוב לא מהני לה בדיקה, ויש להחמיר ולהחזיק את עצמה ממאה, כי חזקה היא שהדם בא בזמנו הקבוע אבל אם אין לה וסת קבוע, אלא שהיא חוששת לוסת שאינו קבוע, אם עבר הזמן ולא הרגישה אף על פי שלא בדקה את עצמה הרי היא אחר כך בחזקת טהורה. אך עונה בינונית שהיא יום הל' דינה כמו וסת קבוע וכמו שכתבתי לעיל (12).

אשה שראייתה נמשכת שנים או שלשה ימים שהיא שופעת או מולפת. יום התחלת הראייה הוא העיקר ויש אומרים דמכל מקום צריכה היא לחוש תמיד לכל הימים עד שיעקרו (13).

שערים מצויינים בחלבה

(1) ועבר זמן וסתה בשו"ת מו"ר מהר"ש ענניל (ח"ו סי' ק"י) נשאל באשה שנתנו לה רפואות שיפסוק וסתה וכפי הנראה הועילו לה הרפואות כי כבר עברו שתי שנים שאין לה סדר נשים ולא היתה עד עתה בביתה וכעת באתה מדרכה אי מותרת עתה לבעלה בלי ספירה וסבילה דביון שלא היתה בביתה לא נתנה לב אם הרגישה ושמא ארגשה ולא אדעתה, העלה שם שמותרת לבעלה דכיון שנראה שהועילו לה הרפואות שהיא מסולקת מדם וגם הרופא אומר שע"י אלו הסמים פסק לה וסתה בודאי מהני בזה נאמנות הרופאים ובפרט שהיא דרבנן וגם לא איתחזק איסורא על כן תבדוק עכשיו וטהורה היא והא קי"ל (פת"ש סי' קפ"ד

יא כשם שהאשה חוששת לוסת-הימים ולוסת-הפלגות בפעם אחת, כמו כן חוששת גם לוסת-הגוף ולוסת-המורכב בפעם אחת. וכשם שוסת הימים ווסת הפלגות שאינן קבועין נעקרין בפעם אחת, כמו כן ווסת-הגוף ווסת-המורכב נעקרים בפעם אחת, וכשם שוסת-הימים ווסת-הפלגות הקבועים אינן נעקרין אלא בשלש פעמים, כך ווסת-הגוף ווסת-המורכב הקבועים אינן נעקרין אלא בשלש פעמים, דהיינו אם היה לה ווסת הגוף גרידא כיוון שפיהקה אחר כך שלש פעמים ולא ראתה, שוב אינו צריך לחוש כאשר תפהק, ואם הוא ווסת-המורכב כשהגיע שלש פעמים יום זה ופיהקה לא ראתה או הוסת נעקר, אבל הימים בלי פיהוק או פיהוק בלא ימים אינן עוקרין את הוסת המורכב, דבעינן עקירתו דומיא דקביעתו (14).

יב מעוברת לאחר שלשה חדשים (ז) מתחלת עיבורה, וכן מניקה, הן בחזקת מסולקות מדמים ואינן חוששות לוסתן, אף על פי שהיה להן ווסת קבוע, ומכל מקום חוששת לראיה שתראה בדרך שחוששת לוסת שאינן קבוע. עברו ימי מניקתה חזרת לחוש לוסתה הראשון, כגון אם היה לה ווסת לראש חדש צריכה לחוש מיד לראש חדש הראשון, אבל אם היה לה ווסת להפלגות אינה חוששת עד שתראה פעם אחת, ואז חוששת להפלגה שהיתה רגילה לראות (15).

קנו. דין ראתה דם מחמת תשמיש. ובו ג' סעיפים.

א אשה שראתה דם מחמת תשמיש (א), אפילו שלא בשעת

שערים מצויינים בהלכה

ס"ק י"ט) דאם לא בדקה עצמה בשעת ווסתה תכדוק אה"כ והיא בחזקת טהרה.

(ז) לאחר שלשה חדשים ובדרכי תשובה (סי' קפ"ט ס"ק קכ"ז) הביא שם דהני שלשה חדשים דמעוברת לא בעי שיהיו שלמים ודי רק רובו של ראשון ורובו של אחרון ואמצעו שלם כמו דדרשינן ויהי כמשלש חדשים. (א) מחמת תשמיש עי' בסדרי טהרה (סי' קפ"ז ס"ק ג') דדוקא בנמצא על עד שלה או עד שלו שסנחו עצמם לאחר תשמיש אבל אם נמצא

(15) סימן קפ"ט סעיף ל"ג, ל"ד.

(13) סימן קמ"ד סעיף ז.

(14) שם.

תשמיש אלא אחר כך באותה הלילה, מותרת לשמש פעם שנית לאחר שתטהר. אבל מיחש חיישה גם כחדא זימנא, שאם אירע לה כן בליל טבילה, אזי כשתטבול צריך לפרוש ממנה ליל טבילה, כי חיישינן שמא הטבילה בצירוף התשמיש גורמים לה לראות דם, ושמא תראה בליל טבילה שניה בשעת תשמיש ממש, אבל בליל טבילה שלישית אינה צריכה לפרוש משום דעיקר החשש היה משום הטבילה, וכיון דבטבילה שניה לא ראתה תו לא חיישינן, וכן אם אירע לה שראתה בליל שניה של טבילה צריך לפרוש בטבילה שניה ליל ב' ולא בטבילה שלישית(1).

ב וכיון דאיתילד ריעותא באשה זו, לכן אפילו אם יש לה וסת קבוע, מכל מקום כשתשמש פעם שנית צריכה בדיקה לפני תשמיש ולאחר תשמיש, לברר אם לא ראתה עוד מחמת תשמיש ותזהר האשה לעסוק מיד ברפואות(ב). ומכל שכן אם אירע לה שראתה

שערם מצויינים בהלכה

על הכתונת שלא מחמת הבדיקה והקינוח אפי' מיד לאחר התשמיש אין לזה אלא דין כתם ולא כראתה מחמת תשמיש והובא בדרכי תשובה (שם ס"ק י"ד) והביא עוד ראיות לזה.

ועי' בשו"ת שואל ומשיב (קמא ח"ג סי' קל"ו) שמתאמץ לומר דרואה רם מחמת תשמיש לא הוי רק אם גמר הביאה בעומס הרחם שחשו חז"ל שבהניע האבר למעלה במקום כינום דם נרות יפתחנו ויורד הדם למטה אבל אם לא הניע האבר עד שם לא יוכל להוציא הדם וממילא יש לומר דלא מקרי רואה מחמת תשמיש וכתב שכן משמע בב"י (סי' קפ"ז) ובשו"ת בשמים ראש (סי' נ"ג) והובא ג"כ בדרכ"ת (שם ס"ק ו').

ב ברפואות וכתב בש"ע (שם סעי' ח') דאם אמר הרופא שכבר נתרפאת אי מותר לשמש עמה יש מי שמתיר ע"י רופא ישראל ובכ"י שם כתב דעל רופא עכו"ם אין לסמוך אפי' הוא מומחה לרבים. ועי' בשו"ת מהרש"ם (ח"א סי' י"ג) דה"ה רופאים ישראלים שהם מחללי שבת בפרהסיא נמי אין לסמוך דינים נכבדי ומ"ם אם אומרים זה שלא בפני זה ומכוונים לדבר אחד יש לצדד להתיר אם יש רגלים לדבר דהא יש גם טעם דלא מרעי אומנתם.

ואם הרופא אומר שיש מכה בפנים וממנה הדם, האריכו בזה באחרונים אי יש להאמינו עי' מזה בפתחי תשובה (שם ס"ק ל') ובדרכי תשובה (שם ס"ק צ"ח) ורובם סבירא להו שאין להאמינם זה מפני שאומרים זה באומד וברופא ישראל שהוא שומר שבת יש שהקילו בזה כמש"כ בשו"ת שיורי טהרה (סי' י"ט) ויש שלא רצו לסמוך גם על זה זולת אם משתמש

בשעת תשמיש ממש או בסמוך לאחר תשמיש, כי אם יארע לה כן שלש פעמים רצופים נפלה במצודה גדולה, ובקושי גדול ימצא לה היתר ג) שתשאר אצל בעלה 2).

ג) אשה שהרנישה בשעת תשמיש שנמסמה, מחויבת לומר מיד לבעלה: נמסמתי. ולא יפרוש את עצמו מיד באבר חי, כי גם זאת הנאה הוא לו, אלא יסמוך על ידיו ורגליו ולא עליה, וימלא פחד ורתת על העבירה שבאה לידו, וכשימות האבר יפרוש את עצמו, וישאל למורה הוראה שיוורה לו תשובה על העבירה 3).

קנו. דין כלה הנכנסת לחופה. ובו ה' סעיפים.

א) אשה שהיא מכינה את עצמה לנישואין א), צריכה לספור

שערים מצויינים בהלכה

הרופא בכלי הבטה (שפיגל) דנאמנים גם רופאים סתם שאינם שומרי תורה משום שהוא מילתא דעבידא לגלויי כמש"ב בשו"ת שם אדי (סי' י"ב) ובשו"ת מהרש"ם (ח"א סי' כ"ד וח"ב סי' ע"ב וח"ו סי' צ"ב) ובשו"ת תשורת שי (סי' תכ"ו) ואמרי יושר (ח"א סי' ק"ס) ובדרכי תשובה שם חושב שם עור מהרבה אחרונים שמסילים בזה. ולענין ספירת שבעה נקיים שאי אפשר לטהר עצמה מפני שתמיד מצאה על העד עי' לקמן.

ג) ובקושי גדול ימצא לה היתר עי' בשו"ת גבעת פנחס להפלא"ה (סי' נ"ג) באשה שמענה על בעלה שאין לו גבורות אנשים ונתגרשה ממנו ונשאת לבעל שני ונמצא דם לאחר התשמיש ג' פעמים והיא אומרת שזהו עור דם בתולים העלה שם דנאמנת על ביאה אחת ולא על שנים הנותרים ויותר מזה כתב בשו"ת עין יצחק להגאון ר' יצחק אלחנן (יו"ד סי' י"ח) באשה שנתגרשה שהיו טטמות בינה לבעלה וניסת לשני וראתה דם והיא אומרת שהיתה בתולה ויש לה כאב בשעת תשמיש העלה שם דנאמנת ומותרת לבעלה ובשו"ת מהרש"ם (ח"ג סי' שי"ח) כתב נמי באשה שנתגרשה ונשאת לשני וראתה דם ב' פעמים והיא אמרה שבעלה הראשון מעולם בא עליה רק שלא כדרכה ונמ בעלה השני מרגיש שהיא עור בתולה העלה נמי שנאמנת. ועי' עוד לקמן (סי' סנ"ז ס"ק ה').

א) שהיא מכינה לנישואין בפתחי תשובה (סי' קצ"ב ס"ק א') כתב בשם החמודי רניאל דבעי גם כתיבת התנאים דאם לא היה כתיבת התנאים לא סמכה דעתה ומסילא לא מהני הספירת ז' נקיים ועי' בשו"ת פני מבין

תחלה שבעה נקיים, בין שהיא קמנה שעדיין לא ראתה דם מעולם (1), בין שהיא זקנה שכבר פסקה מלראות (2), מכל מקום חיישינן שמא מחמת הימוד יצא ממנה איזה מפה דם ונאבד, לכן מחזיקים אותה כמו נדה ממש, וגם לאחר ספירת שבעה נקיים יש לה לבדוק את עצמה בכל יום עד הטבילה, וכן לאחר הטבילה עד בעילת מצוה (3).

ב אם נדחו הנישואין מחמת איזה סיבה, ואחר כך שוב נתפשרו לעשות הנישואין, אף על פי שמפרה שבעה נקיים בראשונה, מכל מקום צריכה לספור מחדש כיון שנולד לה הימוד חדש, ואפילו בדקה עצמה בכל הימים שבינתים לא מהני לה (4). ואם לא היה דיחוי גמור אלא שלא יכלו להשוות בעסק הנדוניא וכדומה, ומחמת זה נתעכבו הנישואין עד שנתפשרו, או שמרצונם דחו הנישואין מיום שקבעוהו והגבילו יום אחר, יעשו שאלת חכם (5) אם שבעה נקיים הראשונים מהני לה. אם נתקוממו בשעת הנישואין, ונכנס התן אחר תחת הראשון, פשיטא דלא מהני לה שבעה נקיים שמפרה על דעת חתן אחר, אלא אפילו אם לאחר שנתרצו לחתן אחר שוב נתפיים הראשון, לא מהני

שערים מצויינים בהלכה

(יו"ד סי' סמ"ב) דזה דוקא אם לא נתן סכלנות אבל אם נתן סכלנות סמכה דעתה ובשול"ת חסד לאברהם (מהר"ת סי' מ"ו) הולט לגמרי על החמורי דניאל וכתב שאין להחמיר בזה אבל בשול"ת מהרש"ם (ח"א סי' צ"ה) מחזיק ברברי המחמירין אלא שסיים דאם התחילו לעסוק בצרכי נשואין וסעודה יכולין להקל. ובדרכי תשובה שם האריך עוד בזה.

(ב) יעשו שאלת חכם בכאר הימב (שם ס"ק ג') כתב בשם הב"ח דאם דחו הנישואין בסתם ולא הסכימו באותה שעה על איזה זמן יהיו הנישואין צריכה לחזור ולספור ז' נקיים אבל אם דחו מומן הראשון ובאותו מעמד בשעריין עסוקים באותו ענין קבעו לזמן שני אין צריכה לחזור ולספור הז' נקיים ובפתחי תשובה (שם ס"ק ו') הוסיף בשם תשובת הב"ח (סי' קי"ח) דאפי' דחו בסתם מתחלה ובאותו יום חזרו ונתפשרו אין צריכה לחזור ולספור ואין להחמיר רק בעומרת יום או יומים בדיחוי ובחיות דעת כתב על דברי הב"ח הנ"ל דזה דוקא אם קבעו על זמן סרוב באופן שלא נתבטל הכנת הנישואין אבל אם קבעו על זמן רחוק באופן שצריכין הכנה מחדש צריכה לספור מחדש ז' נקיים.

קנז (1) יורה דעה סימן קצ"ב סעיף א'. (3) שם סעיף ב'.

(2) ט"ח שם סקי"ב. (4) שם סעיף ג'.

לה שבעה נקיים הראשונים, כיון שחסיחה דעתה ממנו (ג) אלא צריכה לספור מחדש (5).

ג יש לזוהר שלא תנשא אשה עד שתטהר ממומאתה (ד) (6) ואם העת דחוקה וצריכין לעשות הנישואין בעודה במומאתה, או אם אירע שפירסה גדה לאחר החופה קודם שנבעלה, לא יתיחדו בלי שמירה עד שתטבול, ונוחגין ליקח קטן אצל החתן וקטנה אצל הכלה, ואין מתייחדין אפילו ביום בלא קטן או קטנה, וצריכין שיהיו גדולים קצת שיודעין עניני ביאה, ולא גדולה ממש שכבר לבשה יצרא שיש לחוש שתתפתה, אלא בינונים. ואין חילוק בזה בין בחור לאלמן ובין בתולה לאלמנה, שכל שלא בעל אשה זו סימיו חיישינן דתקיף יצריה ואסורין להתיחד בלי שמירה (ז).

ד מחזיר גרושתו צריכה לספור שבעה נקיים, אפילו גירשה כשהיתה מעוברת והחזירה כשהיא מעוברת, או גירשה כשהיא מינקת והחזירה כשהיא מינקת. ואם עבר וכנסה קודם, מותרין להתיחד, דכיון שכבר בא עליה תו לא תקיף יצריה כל כך (8).

ה צריכין לזוהר מאד מאד, שלא ישכב החתן אצל הכלה עד הלילה שהוא רוצה לבעול (9).

שערים מצויינים בהלכה

(ג) כיון שהחסיחה דעתה ממנו ובשו"ת נורע ביהודה (תנינא יו"ד סי' קמ"ו קמ"ז) כתב שם בענין שהכלה רצתה להקדים החתונה ואבי החתן הסכים עמה באופן אם תסכים גם אשתו (אם החתן) לזה וכשיבא לביתו ידבר אורות זה עם אשתו וישיב לה ע"י שליח והכלה התחילה מיד למנות ז' נקיים ואח"כ בא השליח שהסכימו לזה העלה שם ולא מועיל ספירת שבעה הנקיים כיון שהיה עור הרבר בספק בשעת שספרה ובשו"ת שערי דעה (מה"ת סי' רמ"ה) כתב בהונבל זמן החתונה והמבילה תהי' ביום הקודם ואח"כ נתיישבו החתונה תיכף לאחר המבילה בכה"נ לא חיישינן לחימור חדש הובא ברכ"ת (שם ס"ק כ"ו).

(ד) עד שמהר ממומאתה עי' לעיל (סי' קמ"ז ס"ק ג' י"ד) בענין חופת נדה.

- (5) טו"ו סק"ו וש"ך סק"ו. (7) יו"ד סימן קצ"ג סעיף ד.
 (6) אה"ע"ו סימן ס"א סעיף ב'. וע"ל סי' (8) שם סעיף ה' ובטו"ו.
 קנ"ט סעי' ה', וסי' קס"ב סעי' ב', וסימן (9) שם בבאר הגולה בשם שלה"ק.
 קס"ו סעיף ב'.

ו' הכונס את חבתולה (ה) בועל בעילת מצוה (ו), ואז אף על פי שהדם שותת ויורד גומר ביאתו כרצונו ואינו חושש, אבל לאחר שגמר ביאתו (ז) פורש את עצמו ממנה והיא טמאה. ואפילו לא נראה שום דם, היישין שמא יצא טפת דם (ח) ונחפה בשכבת זרע, ועל כן מחזיקין אותה כגדה גמורה (ט).

שערים מצויינים בהלכה

(ה) הכונס את חבתולה עי' לעיל (סי' קנ"ו ס"ס ג') שכתבנו דיש נשים שהיו להן כבר בעל ונתגרשו ונישאו פעם שנית והן עור בחזקת בתולה ובשול"ת אבני נזר (יו"ד סי' רמ"ה) כתב נמי שסיפר לו איש אחר שלא היה לו ביאה גמורה עד ג' רבעי שנה מפני שלא היה בקי בפסוק רגלים והיו חביאות בחמיה ובספר שלחן העוז (ח"ב סי' י') כתב שידוע לו מעשה באשה שהיתה עם בעלה כמה שנים ומת והיא נישאת לבעל שני ובבעלה הראשונה הרגישה כאב ונתברר מתוך דבריה כי מעולם לא הרגישה בבעלה הראשון דישה מבפנים כמו עתה בבעל השני וידעו מזה כי לא עוד נשרו בתוליה עד עתה והורה החכם שם שאעפ"י שלא ראתה דם עתה צדיכה ג"כ לפרוש ממנה כדין בועל בתולה.

(ו) בועל בעילת מצוה ואם הליל חופה הוא בעונת וסתה רוב אחרונים מחמירים שאסור לו לבעול והארכנו בזה לעיל (סי' קנ"ח ס"ס ה') ואפי' לאלו שמקילים בזה בודאי אסור לו לנמור הביאה כשיוצא דם ראין לתלות בזה בדם בתולים ויש לו לנהוג כמו שראתה דם מחמת תשמיש דדינו מבואר לעיל (סי' קנ"ו סעי' ג') ומה"ט נמי משום דמצוה בביאה ראשונה דם יש להורות כהמחמירים כיון דלא ידעינן אם הוא דם בתולים או דם נרות וכמו שכתבנו שם.

(ז) לאחר שגמר ביאתו כתב הרמ"א (סי' קצ"ג סעי' א') דאם לא גמר הביאה רק הערה בה ולא ראתה דם אין צריך לפרוש ובסדרי טהרה (שם ס"ס ג') מסופק מה נקרא לענין זה גמר ביאה ומה נקרא הערה וזוהי ביאה נמר ביאה היינו הכנסת כל האבר ואם הכניס העטרה עם מקצת הגיד הוא בכלל הערה ואפ"ה סיים שיש עוד לפקפק בזה ולכן יש להחמיר ועי' בחכמת אדם (כלל קט"ו סעי' ט"ו) שכתב במשיטות דביאה ממש היינו הכנסת כל האבר ונשמט דבריו ברכ"ת. ויש שלא רצו להקל כדברי הרמ"א מפני שאין בקיאים בזה בין גמר ביאה להערה בה עי' מזה בהנהגות יד שאול שם ובשול"ת בית שלמה (יו"ד סי' ע"ו) ובערוך השלחן (סי' קצ"ג סעי' ט') ועיין בשול"ת לכושי מרדכי (יו"ד סי' קי"ט) כתב נחתן שבעל כמה בעילות לא גמורות העלה שם דכשיבעול בעילה גמורה צריך לו לפרוש.

(ח) שמא יצא טפת דם עי' בשול"ת מו"ר מהר"ש ענגיל (ח"ה סי'

ז בתולה שלאחר בעילה ראשונה מבלה, וגם בכעילה שניה
 ראתה דם וכן בפעם שלישי ורביעי, יש בזה שאלה אם מותרת להשאיר
 אצל בעלה (ט) 11).

ח מותר לבעול בתולה בשבת אף על פי שהוא עושה חבורה (12).

קנה. דין יולדת ומפלת. וכו' ד' סעיפים.

א יולדת, בין ילדה ולד חי בין ולד מת ואפילו נפל, אפילו לא
 ראתה דם (א) הרי היא טמאה מומאת לידה, ומצד הדין אם הית

שערים מצויינים בהלכה

מ' דדוקא בביאה ראשונה חיישין שמא יצא דם ונחמה בשכבת זרע רעפ"י
 הרוב רואות דם החמירו בה אבל בביאה שניה אם לא יצא דם אין להחזיק
 דיעותא שמא יצא דם ואין להחמיר כיון דלא שכיח בביאה שניה שיצא
 דם. וכ"כ בערוך השלחן (סי' צק"ג סעי' י"א) דאם הסדיו נקי מדם לא
 חיישין בביאה שניה לחיפוי ש"ו.

ט) להשאיר אצל בעלה בש"ע (סי' קפ"ז סעי' י"ג) כתב דלעולם
 מחזקין שהם דם בתולים ער שתשמש פעם אחת ולא תראה דם מחמת
 תשמיש ואם אח"כ תראה נ"פ מחמת תשמיש או הוחזקה לראות דם
 מחמת תשמיש אבל הרמ"א שם כתב דאפי' אם לא פסקה לראות פ"א
 מ"מ אם אין לה צער כלל בשעת תשמיש לא תלינן בדם בתולים וכתב
 בתורת השלמים (שם ס"ט מ') דדעת הרמ"א דאם פסקה לראות פ"א אפי'
 אית לה צער בשעת תשמיש דינה כרואה מחמת תשמיש ולא תלינן שיש
 לה מכה שם דדוקא אם מרגשת צער וכאב אף שלא בשעת תשמיש יש הוכחה
 שמכה יש לה שם כמו שמשמע בטו"ז (סי' קצ"א ס"ט ד') אבל הצער וכאב
 שבשעת תשמיש אינו מוכח שמכה יש לה שם עיי"ש. ומשמע דר"ל רבעי
 תרתי שלא תפסוק מלראות ונס יש לה צער וכ"כ בשו"ת מהרי"א אסאד
 (סי' קע"ט) דבעי תרתי ובדרכי תשובה (סי' קפ"ו ס"ט קל"ז) האריך עוד
 בענין זה ועי' עו"ש (ס"ט קל"ד) באם היא מעוברת ועדיין רואית עוד
 דם משעת הגשואין ער עתה.

א) ואפי' לא ראתה דם בפתחי תשובה (סי' קצ"ב ס"ט ח') הביא
 משו"ת נחלת שבעה שכתב דאשה ראוהו לה החבילין וצדיקין של לידה
 ואח"כ פסקו לה אלו החבילין העלה שם דצריכה לספור ז' נקיים דכיון
 שישבה על המשבר לחוליד בודאי נפתח הקבר (המסור) ואי אפשר לפתחת

ר"פ סעיף ב', וע"ל סימן קמ"ח סעיף ד'.

11) סימן קפ"ז סעיף י"ג.

12) אהע"ז סי' ס"ג סעיף א' וא"ח סימן

הולד זכר, היא מטאה שבעת ימים משום לידה, ואחר כך יכולה לספור שבעה נקיים ותמכול, ואם היה נקבה, היא מטאה ארבעה עשר יום משום לידה אחר כך סופרת שבעה נקיים ומובלת. ויש מקומות שנוהגין שאינן מובלות תוך ארבעים יום (לזכר ב) ושמונים יום לנקבה, ובמקום שהמנהג הזה הוא מוסכם אצל בולם אין להקל, כי יש קצת טעם בזה ועל כזה נאמר 1) שמע בני מוסר אביך ואל תמוש תורת אבך, אבל במדינותינו אין בזה מנהג קבוע, ומה שיש בקצת מקומות מנהג שלא למכול עד לאחר ששה שבועות לזכר ותשעה שבועות לנקבה וכדומה למנהגים כאלו, אין להם שום טעם וכבר נתבטלו בקהלות קדושות על ידי גאונים ז"ל 2).

ב יש אומרים שצריך לפרוש מאשתו ליל מ"א לזכר וליל פ"א לנקבה, מפני שאז איכא חששא שמא תראה דם כמו בשעת וסתה, ויש חולקין ובעל נפש יחוש לעצמו. ואם הפילה ספק זכר ספק נקבה, יפרוש ליל מ"א וליל פ"א 3).

ג אשה שהפילה איזה דבר אפילו אין בו צורת ולד כלל, אלא כמו התיכת בשר או עור וכדומה, צריכה להחמיר ולהחזיק את עצמה

שערים מצויינים בהלכה

הרחם כלא דם ואח"כ הביא מכמה אחרונים שחלקו עליו גם בשו"ת חתם סופר (יו"ד סי' קע"ט) כתב רכיון שברסוה ומצאו הפתח סגור אין להחמיר עיי"ש וכן בדרכ"ת (שם ס"ט א') כתב רכיון רחוינן דחכלי שוא היו ולא ילדה אז עד אחר זמן רב מהורה היא.

ב תוך ארבעים יום לזכר כתב הנודע ביהורה (יו"ד סי' צ"ו בסופו) דלפי המנהג שבוועלין אחר ארבעה עשר יום כשספרה ז' הנקיים ואם כאמצע הבעילה היתה מרגשת ואמרה לו נטמאתי מותר לו לגמור תבעילה ואין צריך להסתין עד שימות האבר וק"ו הרברים ומה דם בתולים דמדינא דש"ס אסור דם בתולים ואפ"ה אמרינן דגומר ביאתו כש"כ דם טוהר דמדינא דש"ס היה מותר לבעול גם על רם טוהר ונתחדש איסורו אחר חתימת התלמוד בודאי מותר לגמור ביאתו ואין לך בו אלא חידושו והובא גם בפת"ש (סי' קצ"ד ס"ט ב') ובנחלת צבי על הש"ע כתב להחמיר עיי"ש טעמו ואפ"ה סיים דאם גמר ביאתו ופירש באבר חי אין צריך כפרה ועי' בשו"ת חסר לאברהם (יו"ד סי' ט') דנם אם ראתה כתם בתוך המ' יום לזכר ומ' יום לנקבה ג"כ אסור ולא אמרינן דהו"ל נזירה לגזירה עיי"ש והובא בדרכ"ת (שם ס"ט י"ב).

3) שם בשיך סקיד, ועי' פ"ת שם סק"א.

קנח 1) משלי א' ה.

2) יו"ד סימן קצ"ד סעיף א'.

בטומאת לידה נקבה, או תעשה שאלת חכם כי לפעמים יש להקל. וכן אם הפילה ולד ואחר כך שליא אף על פי שהולד היה זכר, צריכה לחוש לטומאת לידה נקבה משום השליא או תעשה שאלת חכם (4).
 ד אשה שברור לה שאינה מעוברת וטבלה לבעלה, ובתוך ארבעים יום הפילה אינה חוששת ללידה, כי אין הולד נוצר בפחות מארבעים יום אבל טמאה נדה, ואפילו לא נראה דם, מסתמא היה קצת דם אלא שנאכד, כי אי אפשר לפתיחת הרחם בלא דם (ג 5).

קנט. דיני לבישת הלבון וכפירת הנקיים. ובו י' סעיפים.

א כל אשה שראתה דם א) בימי טהרתה, צריכה למנות חמשה ימים (ב) עם יום זה, דהיינו יום הראיה ועוד ארבעה ימים, ואפילו ראתה בסוף היום לאחר שהתפללו הקהל וגם היא ערבית או קבלו

שערים מצויינים בהלכה

ג) לפתיחת הרחם בלא דם עי' לעיל (סי' קנ"ג ס"ק י"ב) בדיון בדיקת הרופא וקילוח באותו מקום שנוהגים הנשים.
 א) שראתה דם והוא הרין אם ראתה כתם וכמש"כ כאן בסוף הסעיף ועי' לקמן ס"ק ד'.
 ב) למנות חמשה ימים עי' בש"ע (סי' קצ"ו סעי' י"א) הטעם דצריך להמתין אלו החמשה ימים ומדינא דש"ס היה דוקא אם שמשה בלילה שקורם ראיתה אבל עכשיו אין חילוק עיי"ש ברמ"א. ובפתחי תשובה (שם ס"ק ט"ו) כתב בשם השל"ה דמעשה בא לידו באשה אחת שהיה יום ד' לנדרתה ולא שמשה עם בעלה בלילה שקורם ראיתה והתיר לה לפסוק בטהרה ביום ד' לעת ערב ולהתחיל ולספור מיום ה' כי אם היתה מתחלת לספור ביום ו' או היה בא ליל טבילה בליל שבת שאחר יו"ט והחמיפה מוכרחת להיות בערב יו"ט ומוטב שנניח חומרא זו להמתין אלו החמשה ימים כדי לקרב הטבילה לחמיפה ובסדריו טהרה כתב דאפי' אם שמשה בלילה קורם נמי יש להתיר עיי"ש. ועי' בשו"ת רובב מישרים להנאון מטשעבין (סי' ח') באשה שלא זכתה לבנים ושני רופאים מומחים אמרו שאם זמן טבילתה אחר שתפרוס נדה לא תעבור יותר מי"א יום דהיינו שלא תמתין אלו החמשה ימים אלא ד' ימים וז' נקיים או יש לה תקוה שתתעבר והעלה שם שיש לה להתיר דלא נרע נדון זה מנדרון השל"ה ולמעשה התנה באופן שיסכים עוד רב מובהק עיי"ש. ועי' בשו"ת חתם

שבת, אם עדיין הוא יום ג) עולה לה יום זה למנין, וביום החמישי לעת ערב קודם בין השמשות תבדוק את עצמה היטב, ותרחץ לכל הפחות פניה שלמטה, ותלבש כתונת לבן ונקי וגם שאר הבגדים יהיו נקיים וזה נקרא „הפסק טהרה“ ובלילה תציע על מפתח גם כן סדין לבן ונקי, וגם הכרים והכסתות כולם יהיו נקיים, ומיום המחרת מתחלת לספור שבעה נקיים, ואין חילוק בין ראייה סרובה לראייה מועפת, שאפילו לא ראתה אלא טפה אחת או שמצאה רק כתם בימי טהרתה ד), לעולם צריכה לחמתין המשח ימים, וכן אפילו ראתה דם כל החמשה ימים אלא שפסקה קודם בין השמשות, מיד לאחר שפסק הדם יכולה להפסיק בטהרה ג).

ב בשעת הדחק כגון שהיא בדרך, ואין לה מים כלל אפילו לרחוץ פניה שלמטה אינו מעכב, רק שתקנה את עצמה היטב בכל מה דאפשר, ואם יכולה לרחוץ במי רגלים שפיר דמי, ואם אין לה כתונת לבנה יכולה ללבוש גם כתונת ישנה, רק שיהא בדוק שאין עליה כתמי דם ג).

ג יש אומרים דאם התפללו הקהל ערבית אף על פי שעוד היום גדול, אינה יכולה עוד להפסיק בטהרה שתמנה מיום המחרת, מאחר שהקהל כבר עשו אותו לילה, ויש אומרים דמותרת ואפילו עשו הקהל שבת, ויש לזיזוה לכתחלה ובדיעבד אין להחמיר, ויכולה להפסיק בטהרה כל שעדיין אינו בין השמשות, אבל אם גם היא התפללה ערבית ומכל שכן כשהדליקה גרות לשבת או ליום-טוב אף על פי שעדיין יום גדול אינה יכולה עוד להפסיק בטהרה ג).

שערים מצויינים בחלכה

סופר (יו"ד סוס"י קע"ט) שחתיר גם בנ' ימים אלא ששם היה שראתה אחר הטבילה טרם ששימשה ועי' לקמן ס"ק י' ברין זה.

ג) אם עדיין הוא יום פי' קודם שתשקע החמה ועי' לעיל ח"ב סי' ע"ה ס"ק א' בדיני בין השמשות.

ד) רק כתם בימי טהרתה ועי' בשו"ת חתם סופר (יו"ד סי' ספ"ח) נראה דעתו שם דבדיעבד שכבר ספרה שבעה הנקיים אחר מציאת הכתם ולא המתינה החמשה ימים אפשר להקל שיעלו לה אלו הנקיים אבל אם היה זה הכתם ע"י בריקת העד אין להקל. עיי"ש והובא גם בפתחי תשובה החדשות (סי' קצ"ו ס"ק ט"ז).

קנב 1 סימן קצ"ו סעיף א' ב י"א. 3) שם סעיף א'.

2) שם סעיף ג וסדרי טהרה.

אשר בחרבה קחלות מתפללין ערבית בעוד היום גדול, שהיא צריכה לכתחלה להפסיק בטהרה קודם לכן כמו שכתבנו, אזי כשיגיע סמוך לבין השמשות יש לה לבדוק את עצמה עוד הפעם, כי עיקר הפסק טהרה הוא בעת היותר סמוך לבין השמשות, ובדיעבד אם לא בדקה את עצמה שנית אין להקפיד, ואפילו לא בדקה את עצמה אלא שחרית^ה) ומצאה טהורה בדיעבד סגי בכך^ד.)

ד לעולם ילמד אדם בתוך ביתו להחמיר לכתחלה שתהא בדיקת הפסק טהרתה במוך דחוק, ושיהא שם כל בין השמשות, שבדיקה זו מוציאה מידי כל ספק^ה.)

ה יש מקומות נוהגין שאם זמן לבישת לכנים הוא בשבת או ביום טוב דוחין עד לאחר כך. מפני שאין כל אשה יודעת ליוזר באיסור רחיצה ואיסור סחימה. ובמקומות שנוהגין להקל, אם רוחצת בצונן יכולה לרחוץ אפילו כל גופה, אבל בחמין צריכה ליוזר שלא לרחוץ אלא באותו מקום ובין ירכותיה, ודוקא בחמין שהוחמו בערב שבת ובערב יום-טוב. גם צריכה ליוזר מאיסור סחימה שלא תרחץ בבגד רק בדיחה^ה (וביום הכפורים לא תרחץ כלל רק תקנה את עצמה יפה יפה (דהוי שעת הדחק כמו שכתוב בסעיף ב' דהא אסורה ברחיצה) ותלבש כתונת לבנה. וכתשעה באב וכן בשבעת ימי אבלה גם כן לא תרחץ רק תקנה, וגם כתונת לבנה לא תלבש רק כתונת ישנה שהיא בדוקה שאין עליה כתמי דם, אבל לאחר שבעה אף על פי שאסורה ברחיצה כל שלשים, מכל מקום יכולה לרחוץ קצת לצורך לבישת לבנים ותוכל ללבוש כתונת לבנה^ז.)

ו בכל יום מז' ימי הספירה^ו) צריכה לכתחלה לבדוק את עצמה

שערים מצויינים בהלכה

ה) אלא שחרית זה ניחא דוקא אם המתינה החמשה ימים אבל אם ראתה באמצע ספירת הנקיים ראו אין צריכה להמתין אלו החמשה ימים ומתחלת לספור מיד כשתפסוק בטהרה צריך דוקא בדיקת בין השמשות וכמו שהעיר מזה במסגרת השלחן כאן (ועי' לקמן סעי' ט').

ו) בכל יום משבעת ימי הספירה כתב בשו"ת מעיל צדקה (סי' ס"ג) דעיקר הספירת ז' נקיים הוא שתחשוב ברעתה ותכוין לשם ספירת נקיים והעלה מכה זה באשה שהוחזקה עצמה לטמאה מחמת טעות וסתרה

ד) סימן שפ"א סעיף ה' ושיך סקי"ג אריח

4) בית חדש.

ה) סימן תרי"ח, תקני"א.

5) סעיף א' שם.

6) סימן קצ"ט שיך סקי"ט.

שתי פעמים בכל יום, אחת שחרית ואחת סמוך לבין השמשות, ובדיעבד אפילו לא בדקה רק פעם אחת ביום הראשון ופעם אחת ביום השביעי יש להקל, ודוקא ביום הראשון וביום השביעי ז). אבל אם בדקה יום הראשון ויום השמיני, אין לה אלא יום השמיני בלבד, וצריכה להוסיף עוד ששת ימים 8).

ז כל בדיקות אלו בין בהפסק סתרה בין בשבעה ימי נקיים צריכין להיות בכגד פשתן לבן ישן או בצמר גפן או בצמר לבן נקי ורך, ותכניסנו בעומק לחורים ולסדקים עד מקום שהשמש דש, ותראה

שערים מצויינים בהלכה

את ימי ספירתה ואח"כ אינלאי מילתא למפרע שחיתה טהורה ורוצה לצרף את אלו הימים שסתרה מסודם כתב שאין לצרף אלו הימים שנפלו מסודם מחמת טעותה וצריכה לספור מחדש. והובאו דבריו בפת"ש (סי' קצ"ו אות ג') וכתב בשו"ת טוב טעם ורענן (מהר"נ ח"ב סי' ע"א) דאם היה לה שאלה ועד שהמורה התיר לה השאלה ספרה להלאה הו' נקיים מצטרפים אלו הימים שהיתה מוטלת בספק בין שלא החזיקה עצמה לוראי טמאה.

ואשה שהתחילה לספור ז' נקיים ובאמצע הימים הפסיקה מלברוק יום או יומים שבעלה נסע על זמן רב ואחר יום או יומים חזר לביתו עי' בשו"ת עונג יו"ט (יו"ד סי' פ"ג) שכתב דביון שהיה ברעתה לברוק עצמה רק ביום א' ויום ז' לכן מהני אלו השני ימים שהפסיקה באמצע שלא היה רעתה על הספירה וכן בשו"ת מהרש"ם (ח"נ סי' קי"ד) העלה במעשה כזו שהפסיקה יום אחד ריכולה להשלים הו' נקיים והובאו בדרכי תשובה (סי' קצ"ו ס"ק כ"ז) והאריך עוד ברינים אלו עיי"ש ועי' בשו"ת בית יצחק (ח"ב יו"ד סי' ט"ז) בשאלתו שם באשה שרצתה להפסיק הו' נקיים ובתחלת היום כבר הסיחה רעתה מו' הנקיים ובסוף היום חזרה וברקה עצמה וכוונה לספירה האריך בדבריו המעיל צדקה הנ"ל ורוצה לרחות אותו אבל סיים שכיון דהסכימו האחרונים לרביו אין לזוז מזה אך באופן זה בוראי יש להתיר עיי"ש.

ז) ודוקא ביום הראשון וביום השביעי היינו לבר הבדיקה של הפסק טהרה וברנול מרבכה (סי' קצ"ו) כתב להקל אפי' לא היה בדיקה ביום הראשון אלא שבדיקה עצמה באחד מהימים האמצעים וגם ביום השביעי ובפתחי תשובה (סי' קצ"ו ס"ק ו') כתב דבספרו הנודע ביהודה (תניינא יו"ד סי' קכ"ה) משמע דאם לא בדקה בראשון רק באחד מימים אמצעים ובשביעי לא מהני וכן בחכמת אדם (כלל קי"ז סעי' י"ב) כתב דצריך דוקא בדיקה ביום הראשון וביום השביעי אלא שבמסוים עיגון שאינה יכולה

אם אין בו איזה מראה אדמומית, ואם אי אפשר לה להכניס כל כך בעומק, תבדוק על כל פנים כפי כחה האפשרי, וטוב שלכל הפחות בדיקה אחת תהיה עד מקום שהשמש דש (וצריך כל איש ללמד את אשתו דין הבדיקות כי הרבה אינן יודעות) ובתולות שבדקות קודם הנישואין יבדקו גם כן כפי כחן האפשרי (9).

ח הבדיקות צריכות להיות לאור היום ולא לאור הנר (ה). ויש מחמירין אפילו בדיעבד אם לא היתה לכל הפחות בדיקה אחת ביום הראשון ובדיקה אחת ביום השביעי לאור היום (10).

ט אם מצאה כתם בימי ספירת הנקיים (ט) או אפילו ראתה דם ממש, יכולה להפסיק במהרה וללבוש לבנים גם ביום זה כל שפסקה

שערים מצויינים בחלכה

לטהר לבעלה רי בבדיקה אחת בתוך השבעה חוץ מההפסק טהרה וכן בשו"ת מו"ר מהר"ש ענגיל (ח"ד סי' ג') העלה להתיר בכה"ג שתברוק עצמה ביום הראשון אחר ההפסק טהרה וכן בערוך השלחן (סי' קצ"ו סעי' כ"ו) כתב להקל להנשים שיש להן סכות ומצעים בתוך הרחם שרי להן לברוק ביום הפסק טהרה ועוד בדיקה אחת בתוך הז' ימים אלא שבסעיף כ"ג כתב להקל אפי' לשאר נשים בדיעבד שעשו בדיקה אחת חוץ מההפסק טהרה בין ביום ראשון בין ביום השביעי ובין באחד מהימים האמצעים עיי"ש ובמהרת ישראל כתב בזה להחמיר דאפי' בדיעבד לא מהני עיי"ש.

ח לאור היום ולא לאור הנר ובדיעבד מותר כמש"כ הרמ"א (סי' קצ"ו סעי' ד') וכתב בספר טהרת ישראל (סי' קפ"ח סעי' א') בדיקת האשה שבדקת בשבעה נקיים צריך דוקא ביום אבל הרב יוכל להורות בהבחנת מראה דם בלילה ואם יסתפק בהמראה ינחנה עד אור היום רק במראה נעהל כזהב לא יורה בלילה ודוקא להחמיר אבל להקל שנראה לו שאינו ארום יוכל להורות משום דאצל הנר ידמה לו שהוא ארום ויחמיר שלא כדון. ועי' בערוך השלחן (שם סעי' ט"ז) שכתב דבדאי גם עתה נכון לראות דוקא ביום רכסח מעמים ראיתי בחוש דאינו דוטה המראה ביום להמראה בלילה אך במקום ההכרח יוכל לראות גם בלילה ולהורות כמו שענינו דואות.

ט בימי ספירת הנקיים בשו"ת מהרש"ם (ח"ב סי' מ') נשאל באשה שסופרת ז' נקיים ועושה לצורך רפואתה בכל יום קילוח מים לתוך הרחם אי יש לחוש שמא חיה דם באותו מקום ונשטף ע"י רחיצת המים העלה שם כשיטות הפוסקים דאחר ההפסק טהרה היא בחזקת טהרה ואין צריך לחשוש שמא חיה שם דם עיי"ש וכן בשו"ת מו"ר מהר"ש ענגיל (ח"ו סי' צ"ז) נשאל בשאלה זו שהנשים עושים לעצמן קילוח מים להרחם

קודם בין השמשות, וביום המחרת תספורי) שבעה נקיים מחדש (11).
 וכן כלה שראתה דם קודם הנישואין, ואם תמתין חמשה ימים יהיה יום הנישואין קודם זמן שבילתה, וקשה להם לדחות הנישואין, אזי תוכל להפסיק במהרה מיד ביום שפסקה קודם בין השמשות, ולספור ממחרת שבעה נקיים כדי שתוכל לסכול קודם החופה. וזה עדיף מפי מלעשות החופה בעודה נדה (12).

קפ. הלכות חפיפת. ובו ו' סעיפים.

א ביום השביעי בעוד יום קודם בין השמשות, תרחוץ בחמין כל גופה היטב, ובפרט במקומות הקמטין וכבית הסתרים תרחוץ היטב, ותבדוק כל גופה במקום שיכולה לראות ולמשמש בידיה היטב שלא ישאר עליה שום חציצה או שום לכלוך, גם תחוף ותסרוק (חייטבא) במסרק כל שערותיה ותפספסן שלא יהיו מדובקות וקשורות, וזאת נקראת „חפיפה“ וצריכה לעסוק בחפיפה עד שתחשך שתמבל מיד לאחר החפיפה. לכתחלה צריכה להיות חפיפה סמוך לטבילה וגם שתהא החפיפה ביום, על כן המנהג הכשר הוא שתתחיל בחפיפה בעוד היום ותמשוך עד הלילה (1).

שערים מצויינים בחלכה

והעלה נמי להתיר מה"ט רהיא בחזקת טהרה ואחזוקי ריעותא לא מחזקינן עיי"ש.

(י) וביום המחרת תספור בפתחי תשובה (סי' קצ"ו ס"ק ט"ז בסופו) הביא באשה שטבלה ואחר הטבילה קודם ששמשא ראתה דם אי בעי להמתין אלו החמשה ימים ולאח"כ לספור הו' נקיים רבשו"ת פני יהושע (סי' י"ב) ורבשו"ת מעיל צדקה (סי' נ"ב) מקיל בזה שיכולה למנות תיכף הו' נקיים ורבשו"ת נודע ביהודה (תנינא יו"ד סי' עכ"ה) חולק עליהם ובררכי תשובה (שם ס"ק צ') סיים דלמעשה צ"ע ורבשו"ת אמרי יוסף למהר"ם אריק (ח"ב סי' צ"ב) כתב דחמיטל יש לו על מה לסמוך רכיון שלא שמשא אינו רק מצד המנהג כמש"כ הרמ"א (שם ע"י י"א) ובמקום שנוהגין להחמיר אין להורות נגד המנהג.

(א) ותסרוק היטב בשו"ת שבות יעקב (סי' ע"ה) כתב באשה שאינה

קפ (1) סי' קצ"ט סעי' א' ג' ושיך שג.

(11) שם סעיף י"א ובטו"ז ושיך.

(12) שם בטו"ז ושיך סק"ב.

ב חפיפה שבמקום השערות לא תהא בדבר שמסבך את השערות ובבורית (שאנו קורין זייף) גוהנין להקל ב) שהוא מנקה היטב ואינו מסבך 2).

ג במקום שאין מרחץ בבית הטבילה אלא שחופפת בביתה ג) ואחר כך הולכת למכול תשא עמה מסרק ותסרוק שמה שערותיה עוד הפעם 3).

ד בשעת הדחק שאי אפשר לה לעשות החפיפה ביום, תוכל לעשותה בלילה רק תזהר לחוף כראוי ולא תמחר, וכן אם אי אפשר לה לחוף גם בלילה, תוכל לעשות כל החפיפה ביום 4).

שערים מציינים בחלבה

יודעת אם סרקה עצמה או לא אבל זאת יודעת שבבית הטבילה שאלה ובקשה מחברתה מסרק אלא שאינה זוכרת אם גם סרקה עצמה והעלה להחזיר ובסדרי טהרה (סי' כ"ו ס"ק ו') כתב להקל בין אם שמשה כבר עם בעלה או לא דאם כבר יימשה יש להקל כמו שכתבו הפוסקים לענין נטילת צפורנים. ועי' מזה בפתחי תשובה שם ס"ק ב'.

ב ובבורית גוהנין להקל ובש"ך (סי' קצ"ו ס"ק ג') כתב דחושבין זה למצוה משום דמנקה הוזהמא ובברכי יוסף (שם אות ב') כתב שיש להזהיר הנשים שלא ישתמשו בו הרבה שגם ממנו נדבקות השערות ובדרכי תשובה (שם אות י"ג) כתב בשם הגה"ק בעל דברי חיים מצאנו שהזהיר שלא ישתמשו בשעת החפיפה בזייף או בסאָרא כי מי יודע אם אין בהם כח זה שמסבך השערות ועוד הזהיר שלא לעשות החפיפה במו מוכין (מינעראל וואסער) מטעם זה ואם אי אפשר כתב שם רישאלו לרופא או לנסות בעצמו אם אינו מסבך השערות ובהרבה מקומות גוהנין שאחר החפיפה בבורית שומטין עצמן עוד הפעם במים פשוטים.

ג אלא שחופפת בביתה בש"ע (סי' קצ"ט סעי' ג') משמע שתמיד היו עושין החפיפה בביתם אבל הש"ך (שם ס"ק ז') כתב דבמדינות אלו נוהגת לחוף ולסרוק ולהשתטף הכל במרחץ סמוך לטבילה ובדרכי חיים ושלום (סי' תתמ"א) הביא מכת"י שו"ת מנחת אלעזר (ח"ו סי' מ"ד) דהנשים המתחדשים שבאים לטבול במקוה ואומרים שכבר עשתה החפיפה בביתה שאומרת שהוא נקי מהאמבטאות שבמקוה אף שהיה ראוי להחמיר עליהם שמרחיקים החפיפה מהטבילה וגם יש ספק אי להאמין לה מ"מ אם יחמירו עליהם יש לחוש שימנעו לגמרי לבא לטבול וגם בטבעם אנקיותא קפדי לכן אין להחמיר עליהם אך שצריך שיעיינו הנשים אם חתכה צפרניה ואם אין חשש חציצה על גופה.

ה' חל טבילתה בליל שבת תעשה החפיפה ביום, ותזהר מאד לגמור כל החפיפה קודם בין השמשות שלא תבא חס ושלום לידי חילול שבת (5). ולענין הדלקת הנרות, המוכחר הוא, אם אפשר שתלך לביתה לאחר החפיפה, או שתעשה החפיפה בביתה ולאחר החפיפה קודם בין השמשות תדליק את הנרות ואחר כך תטבול, ואם אי אפשר ידליק הבעל, ואם גם זאת אי אפשר תדליק ותברך על הנרות בעוד יום גדול, ותאמר קודם הדלקה שאינה מקבלת שבת בהדלקה זאת. כי במקום הצורך מהני תנאי. אבל מה שקצת נוהגות לברך אחר הטבילה על הנרות דולקות, צריכין לבטל כי היא מברכת ברכה לבטלה (6).

ו' במקום שנוהגין לטבול במוצאי שבת (ד) ומוצאי יום טוב, צריכין לשאול למורה הוראה איך תתנהגה בחפיפה (ה) (ז).

שערים מצויינים בהלכה

ד' שנוהגין לטבול במוצאי שבת בדרכי תשובה (סי' קצ"ז ס"ק י"ד) כתב דבכטה עיירות היה מנהג שאין אשה טובלת במוצאי שבת אפי' טבילה בזמנה והיא שיחה בפי הנשים שיש סכנה לבוא לבית הטבילה במוצאי שבת והוא רצה לבטל זה הטנהג כי אין שום ממש בקול זה ולא הועיל כלום טחמת פחד פתאים השגור במיהם וראוי לפרסם שלא לבטל הטבילה בזמנה.

כתב הבאה"ט (שם ס"ק ח') בשם הפנים מאירות (סי' ח') ראם חל טבילתה במוצאי שבת וביום עש"ק היא עדיין בימי אכלה סותרת לעשות החפיפה בערב שבת כדי שתטבול בזמנה לבעלה ועי' בנודע ביהודה (קמא סי' צ"ט) שכתב ג"כ בפשיטות שסותרת לעשות החפיפה בערב שבת רק הנטילת צפרנים ע"י גוי ובדרכי תשובה (קצ"ט ס"ק כ"ו) כתב שתעשה החפיפה במוצאי שבת שכן כתבו בסדרי טהרה (שם ס"ק כ') ובלחם ושמלה (ס"ק ח').

ה' איך תתנהגנה בחפיפה ותחוף בליל טבילתה ומנהג יפה שגם בערב שבת תרחץ היטב ותחזור ותחוף במוצאי שבת (ש"ע סי' קצ"ט סעי' ד') ואם חל טבילתה במוצאי שבת והוא ליל יו"ט שאי אפשר לחוף אז תחוף בערב שבת וכן אם חלו שני ימים טובים ביום חמישי וששי וחל טבילתה בליל שבת תחוף בערב יו"ט ותקשור שערותיה כדי שלא יתבלבלו ותזהר בימים שבין החפיפה לטבילה מכל טניופת (שם בש"ע).

(ז) סימן קצ"ט שם סעיף ד' רי.

(5) סעיף ה'.

(6) ע"י ש"ע הר"ש סימן רס"ג סעיף י"א.

קסא. דיני חציצה. ובו כ' סעיפים.

א צריכה שתמכול כל גופה עם כל שערותיה בפעם אחת, ולכן צריכה להשגיח במאד מאד שלא יהא עליה בשעת טבילה שום דבר החוצץ. שאפילו אם הוא משהו, לפעמים הוא חוצץ א) ולא עלתה לה טבילה¹, לא מבעיא על גופה מכחון שצריכין המים לבא שמה וכיון שיש חציצה הרי אין המים באים שמה, אלא אפילו בבית הסתרים שאין המים באים שמה מכל מקום צריכין שיהיו ראויים לביאת מים. דרך משל, "השנים" אף על פי שאין דרכן שיכואו המים לתוך פיה, מכל מקום אם יש חציצה בין שיניה לא עלתה לה טבילה כאשר יבואר אי"ה, וצריכה כל אשה לדעת כלל זה, שכל המקומות שכגופה צריכין שיהיו נקיים וראויין לביאת המים בשעת טבילה².

שערים מצויינים בהלכה

א) לפעמים הוא חוצץ כרי להבין כל הדינים המבוארים במימנו זה שלפעמים חוצץ ולפעמים אינו חוצץ ההכרח להעתיק כאן דברי הפוסקים בענין זה בש"ס (עירובין ד:): תנן דבר תורה רובו ומספיד עליו חוצץ אבל אם אינו מספיד אינו חוצץ מן התורה רק מדרבנן וכן אם חוצץ על מיעוט הנוף נמי חוצץ מדרבנן נמצא לפ"ו דמדאורייתא בעי תרתי לריעותא רובו ומספיד ומדרבנן אפי' חדא לריעותא או רובו ואינו מספיד או מיעוט המספיד נמי חוצץ ועי' בשו"ת שואל ומשיב (מהדו"ק ח"ב סי' ק"ו) רבכה"ג דהוא חציצה מדרבנן היא טמאה מן התורה דכיון דאמרו חכמים רטבילה זו לא טהני שוב היא טמאה מדאורייתא דאינו ראוי מדרבנן אינו ראוי מדאורייתא (הובא דבריו ברכ"ת סי' קצ"ט ס"ק ב') ודין הקפדה שכתבנו הוא כך דאם היא מקפדת אז חוצץ אפי' אם רובא דעלמא לא מקפידים ואם רובא דעלמא מקפידים אז חוצץ אפי' אם היא לא מקפדת ועוד יש בדיון הקפדה דאם לפעמים היא מקפדת אע"ג דכעת איננה מקפדת נ"כ חוצץ וכן אם רובא דעלמא מקפידים בפעמים אחרות אע"ג דכעת בשעת הטבילה לא מקפידים נ"כ חוצץ. וענין "לפעמים" כתב בערוך השלחן (סי' קצ"ח סעי' ח') דאין הכוונה שהרעת מתחלפת שלפעמים מקפידים ולפעמים לא אלא כגון טבעת שבאצבעה שבשעת טבילה אין מקפידים ובשעת לישה מקפידים שלא יתטנף מקרי דבר המספיד. נמצא לפ"ו דאין חיתר בחציצה רק אם הוא דבר במיעוט הנוף והיא אינה מקפדת וגם רובא דעלמא לעולם אין מקפידים ומה שאינו כאופן זה חוצץ ולכן ביארו בעלי הש"ע והפוסקים שאחריהם בתשובותיהם איזה דברים שמקפידים

(2) שם סעיף כ"ד וסי' קצ"ט סעיף ו.

קסא (1) סימן קצ"ח סעיף א.

ב צואת העין שחוץ לעין חוצץ אף על פי שהוא לח, ושבתוך העין לח אינו חוצץ, ויבש שהתחיל להוריק חוצץ (3).

ג דם היבש שעל המכה חוצץ, וריר שבתוכה אינו חוצץ יצא הריר אם לח אינו חוצץ, יבש חוצץ, לפיכך אשה בעלת חמטים צריכה לחוף אותם במים עד שיתרכבו, וכן גלד שעל גבי המכה אפילו אם היא מצמערת להסירו (4) או אכעועות שחין, צריכה להסירן או לרכנן היטב במים (4).

ד רטיה שעל גבי המכה (5) חוצצת, וגם רטיות שמניחין אותן לזמן שלשה או ארבעה חדשים ואחר כך נופלין מעצמן, ובתוך הזמן אי אפשר להסירן אלא בקריעת העור עמה, והאשה אומרת שהורגלה עמחן ואינה מקפדת מכל מקום חוצצין (2), וכן אשה שיש לה מכה ופתחה ונותנים בתוך הנקב תחת הרטיה גרר מכנדים עידיים פשתן, ואף כשמשירין את הרטיה אינן נראין כי המה בעומק, מכל מקום חייצין (6).

ה לכולי צואה שעל הבשר מחמת זיעה אם נתיבשו חוצצין, מלמלין שעל הבשר והוא מה שלפעמים ידיו מלולכות בטיט או בכצק

שערים מצויינים בהלכה

עליהם רובא דעלמא לירע מזה דאף רהיא אינה מקפדת אם רובא דעלמא מקפירים חוצץ.

(ב) אפי' אם היא מצמערת להסירו עי' בדרכי תשובה (סי' קצ"ח סוס"ק ל"ה) שכתב בשם כמה מחברים דאם היא מצמערת הרבה ויש קושי גדול להסירו אין להחמיר והנה להם לישראל ריש לסמוך על הפוסקים דס"ל רוח הוי בכלל מיעוט שאינו מקפיד.

(ג) מכל מקום חוצצין ובדרכי תשובה (שם ס"ק מ"א) הביא מכמה אחרונים דאם כואב לח להסיר והרופא אמר לח שאינה רשאי להסיר אינו חוצץ ובפרט במקום עיגון שבעלה רוצה לגרשה מחמת שאינה מהורה לו וכן בספר סחרת ישראל מביא מכמה אחרונים להקל במקום שהיא אינה מקפדת שהורגלה בה והוששת לסכנה באם תסיר עיי"ש. וכן בשו"ת אמרי יושר (סי' נ"ד) כתב דרך אנב בענין זה דבמקום שיש חשש סכנה יש להקל. ועי' בשו"ת הנאון ר' עקיבא איגר (סי' ס') דבמקום שהוא סכנה חשיב כאינו מקפיד ואינו חוצץ.

(ד) מכל מקום חייצין עי' ס"ק הקודם.

(5) סעיף י.

(3) שם סעיף ז.

(6) תשובה מאתבה הובא בלחרי"ט.

(4) סעיף ט' ובטו"ז שם.

או בזיעה, ומולל ידיו אחת על חברתה ונעשה כעין נרגרין, חוצצין ז).
 ו הרינו, החלב, והדבש. שרף התאנה ושרף חתות ושרף החרוב
 ושרף השקמה (הוא מין תאנה), יבשים חוצצין לחים אינן חוצצין,
 ושאר כל השרפים אפילו לחים חוצצין, וכן הדם אפילו לח חוצץ ז).
 ז צבע שצובעות הנשים פניהן וידיהן (ושער ראשן אינו
 חוצץ. וכן אשה שאומנות שלה לצבוע בגדים ובדומה, ומחמת זה
 ידיה צבועות, וכל הנשים שיש להן אומנות זו דרכן שלא להקפיד
 בכך אינו חוצץ ט).

ח בצואה שתחת הצפורן יש חילוקים, וכבר נהגו לחתוך
 צפרני ידיהן ורגליהן קודם המבילה, ותזהר לשורפן כי אם ידרוך
 עליהן בעלה או אדם אחר מסוכן יו, ובשבת וכיום טוב אם שכחה
 לחתכן קודם, יש מתירין לחתכן על ידי אינו יהודי. אם יש לה

שערים מצויינים בהלכה

ה) שצובעות הנשים פניהן וידיהן המחבר כאן כתב סתם דאינו
 חוצץ משום דאינו מקפירין ולא הי"י בין י"ש בו ממש או לא ונראה
 דעתו כאן דבחד טעם משום דאינו מקפירין סגי ובכ"י כתב שני טעמים
 אחד דאינו מקפירות כי לגוי עשאוהו ועוד שאין בו ממש אלא הזותא
 בעלמא ובש"ך (ס"ק כ"א) נקט הטעם השני משום דבהצבע אין ממש
 ובדרכי תשובה (קצ"ח ס"ק ג"ז) ציין לשו"ת בית דוד הספרדי (סי' צ"ח)
 שהוא דן בזה אי בעי תרתי או בחד סגי וראיתי שמה דמדויק מלשון הרא"ש
 והרשב"א דבעי תרתי מקפדת ונם ממשית ובפרט מלשון רבינו ירוחם
 והובא ברמ"א (סעי' י"ז) דהוסיף לרין זה וכן אשה ששוחטת תמיד כמו טבח
 ויש עליה דם אינו חוצץ משום דאינה מקפדת ומשמע דיש דם ממש עליה
 ואפ"ה אינו חוצץ משום דאינה מקפדת ולעומת זה מדויק מלשון הלבוש
 והפרישה דנם בחד מינייהו חוצץ עד שיהא תרתי לטיבותא ולא העלה כלום
 ובשו"ת אהל יוסף הספרדי (סי' תקט"ז) דן נמי בזה והביא ג"כ את דברי
 רבו בשו"ת בית דוד הנ"ל והביא שבחיוו של הרב בית דוד הורה להקל
 באשה שנצבעו יריה שחורות משרף האנוזים אף דהיא מקפדת משום דאין
 בו ממש דבחד סגי וטעמו שאם כאנו להחמיר הוי חומרא דאתי לירי קולא
 שאם תמתין עד שיעבור הצבע יבא בעלח לירי טומאה בלילה עיי"ש. ועי'
 סוס"ק הבא אודות מאניקור שנוהגין הנשים המורדרניות.

ו) על ידי אינו יהודי ואם אי אפשר ע"י גוי יש בזה פלוגתת
 אחרונים עי' מזה בכאה"ט (סי' קצ"ח ס"ק כ"ב) ובטור"ו (שם ס"ק ב"א)
 כתב דארובה שלא תעשה ע"י גוי אלא די בניקור תחתיו היטב וכן בשו"ת

(9) סעיף י"ג.

(7) סעיף י"ב, י"ג.

(10) ביח סוף סי' קצ"ח בשם הרוקח

(8) סעיף ס"ו, ס"ז.

נפח על מקום הצפורן ואינה יכולה לא לחתכו ולא לנקר תחתיו, אם נפוחה כל כך שאין הטיט שתחתיו נראה אינו חוצץ. אשה ששכחה לחתוך צפורן ומבלה כך, אם נזכרה קודם שנזקקה לבעלה צריכה טבילה אחרת, ואם לא נזכרה עד לאחר שנזקקה לבעלה תעשה (שאלת חכם ז) (11).

ז תזהר להסיר קודם טבילה הנזמים והטבעות (12).

י צריכה לנקר שיניה קודם טבילה, משום דמצוי הוא שימצא בין שיניה שיורי מאכל, ואם טבלה ונמצא איזה דבר (ה) ביניהם או

שערים מצוינים בחלכה

חכם צבי (סי' פ"ב) העלה כן ובררכי תשובה (שם ס"ס ס"ג) האריך בזה והביא דעות חלוקות עד שהביא משו"ת שירי טהרה להמהרש"ס שהורה בכה"ג שתדחה הטבילה עיי"ש אבל עיין במשנה ברורה (או"ח סי' ש"ט ס"ס ג') שכתב דכשעת הרחץ שאין כאן גוי לעשות המלאכה על ידו תנסך היטב תחת הצפורן וכהט"ז. ועי' בשו"ת אחיעזר להגאון ר' חיים עוזר (ח"ג סי' ל"ג) אורות מה שנהנו הנשים המתחדשות המגדלות צפרניהן ומצבעין ומלטשין העלה עם"י דברי הטו"ז הנ"ל דכל ענין נטילת הצפרנים שכתב הרמ"א (סעי' כ') הוא מצד החוסרא ולא מעיקר הדין ומח"ט הקיל המחבר שם רהצפורן בעצמה אינה חוצצת אפי' גדולה וכיון שכן הוא אין להחמיר על הנשים כאלו לגזום אם יוכלו לבא לידי חכשול שימנעו עיי' מחבילה

ז) תעשה שאלת חכם בבאר היטב שם הביא בזה שלשה דעות המהר"ם מלובלין בתשובה (סי' ע"א) כתב ראמי' אם לא נזקקה עם בעלה בליטה זו ג"כ אין צריכה למבול שנית דמכוער הרבר ודעת הש"ך (שם ס"ס כ"ה) דאם אפשר לה לחזור ולמבול תעשה כן אלא היכי דלא אפשר לה אין להחמיר כיון שכבר עברה הלילה ודעת הטו"ז (שם ס"ס כ"א) דרוקא אם כבר שמשה או אינה צריכה לחזור ולמבול משום דאפשר שנתעברה ואם תחמיר עליה בטבילה שנית אתה מוציא לעז על אותו הילד וכל זה רוקא כשלא היה טינוף או בצע תחת הציפורן אבל אם יש תחתיו או לדברי הבל צריכה טבילה עור הפעם.

ח) ואם טבלה ונמצא איזה דבר כך העלה הש"ך (שם ס"ס ל"ג) בשם הרוקח דאין חילוק בין בשר שנמצא או עצם ובררכי תשובה (ס"ס צ"ה) כתב בשם שו"ת מהר"ם ב"ר ברוך (סי' ת"ק) דרוקא עצם חוצץ ולא בשר ובספר האשכול נמי משמע כן וכתב בספר מנחת פתים ראולי יש לצרף דעתם לסניף להקל לעת הצורך עיי"ש וכן בטהרת ישראל (שם אות צ"ה) כתב להקל בזה בדיעבד.

ועי' בשו"ת חבלים בנעימים (ח"ב יו"ד סי' נ"ו) נשאל באשה

דבוק בחן לא עלתה לה מבילה, ויש נוהגות שלא לאכול בשר ביום לכתן לבית המבילה, מפני שחבשר נכנס בין השינים יותר משאר אוכל, ויש לחוש שאפילו תנקר שיניה שמא תשאר ממנו, ומנהג יפה הוא (13), ובשבת ויום-טוב שאוכלין בשר תזהר לנקות ביותר (14). וצריכה כל אשה לזהר שלא תאכל שום מאכל בין החפיפה למבילה, וכל יום המבילה לא תעסוק בבצק או בנרות של שעוה שלא ידבק בה שום דבר (15), אך בערב שבת אם דרכה ללוש בעצמה לכבוד שבת אל תמנע, רק תזהר לרחוץ אחר כך ידיה יפה יפה (16).

יא אשה שיש לה שן תותבת (ט) תשאל למורה הוראה איך תתנהג במבילה (17) וכן אשה שיש לה סתימת אבר (פלאמכירין) בנקבי שיניה (18) וכן אשה שהיא מוכה בשבר ונושאה טבעת ברחמה (א) תעשה שאלה (19).

שקרים מצויינים בהלכה

שאלה בשר ולא נקרה בשיניה ומכלה וגם אח"כ לא עיינה וגם לא מצאה העלה רבכה"ג בודאי אין להחמיר עליה כיון שלא מצאה.

ט) שן תותבת האריכו בזה האחרונים כמו שהובא בררכי תשובה (סי' קצ"ח ס"ק ע"ה ע"ו) ובספר טהרת ישראל (שם אות פ"ז) ותוכן הדברים דאם יש לה צער וכאב להסירו או אפי' שאין לה צער אלא שצריך לזה אומן להוציאו אינו חוצץ כמש"כ בשו"ת אמרי אש (סי' ע"ה ע"ו) ובשו"ת מהרי"א אסאד (יו"ד סי' רכ"ט) ובשו"ת בנין ציון (סי' נ"ז) לכן אפי' אם לפרקים מוציאים השיניים לנקותו כיון שאין זה בכל עת רק בזמן לזמן ויש כאב להוציאו או שצריך אומן לזה אינו חוצץ אבל אותן השיניים שעושין בזמנינו שמוציאים בעצמם אותן בכל יום לנקותם בודאי חוצצים כמו שכתב בשו"ת מהרש"ם (ח"א סי' ע"ח).

י) סתימת אבר בנקבי שיניה גם בזה האריכו האחרונים והובא שם בררכי תשובה ותוכן הדברים עפ"י רוב האחרונים שאין חילוק בין אם יש להסתימה מראה שן או שאר מראות לעולם אינו חוצץ כיון שאין בדעתה ליטול משם הסתימה לעולם כמו שהעלו בשו"ת צמח צדק להנה"ק מליובאוויץ (יו"ד סי' קס"ו) ובשו"ת שואל ומשיב (קמא ח"ג סי' כ"ז) ואבני צדק (יו"ד סי' פ"ט) ובשו"ת שבט סופר (סי' ע"ו) ושו"ת לבושי מרדכי (יו"ד סי' סכ"ח) ועוד אחרונים.

וכתימה שנעשה לאומן זמני עיין בהנהגות יד שאול (סי' קצ"ח סעי' י

(17) ראה חכמיא כלל ק"ט סעיף י"ח.

(18) ע"י ב"ש מי נדה סימן קצ"ח.

(19) ראה סריט סימן קצ"ח.

(13) סעיף כ"ד.

(14) טו"ז סקכ"ה.

(15) שם בהג"ה.

(16) סדרי טהרה.

יב לא תאחו בה חברתה בשעת מבילה לפי שלא יבאו המים במקום האחיות, ובשעת הדחק תמכול תחלה (אשה שהיא רוצה לאחו אותה) ידיה במקוה, ואחר כך תאחו אותה לא בכח ובדיבוק חזק, אלא בדיבוק בינוני כדרך כל האדם²⁰).

יג היבא דאפשר אין למכול במקום שיש בקרקעיתו מיט משום חשש חציצה, ובשעת הדחק נוהגין להקל משום דתם מיט שבמים אינו עב כל כך. אבל המיט שעל שפת הנהר שמתדבק ברגליה הוי חציצה. ולכן צריכה ליוהר שבכואה אל תוך הנהר קודם שתמכול, תדיח היטב רגליה מן המיט שנדבק בה בשפת הנהר. אם תרצה להניח בתוך הנהר תחת כפות רגליה איזה דבר שתעמוד עליו בשעת מבילה, צריכה לשאול למורה תוראה, כי יש הרבה דברים שאסור לעמוד עליהם בשעת מבילה²¹).

שערים מצויינים בחלפת

כ"ד) כתב על השאלה שנשאל שעשו הרופאים סתימה על משך שלשה חדשים ולאח"כ יסירו משם הסתימה העלה להתיר דכל משום רפואה אינו חוצץ ולא מקפידים בזה עיי"ש ובשו"ת אמרי יושר (ח"ב סי' קי"ב) כתב שסתימה על משך שתי שבועות הוי חציצה ובשו"ת לבושי מרדכי (ח"ר נדמס תרצ"ו סי' נ"ד) כתב בפשיטות רסתימה זמנית שעושים לב' וג' ימים לראות אם טוב הוא בוראי הוי חציצה עיי"ש. ובשו"ת דוכב מישרים להנאון ממשעבין (סי' מ"ד) נשאל באשה שיש לה כאב בשן המדולדל ומתנודד והסכימה ברעתה להוציאה אלא שרוצה עוד לחכות עוד איזה זמן אחר המבילה ולהוציאו אח"כ אי הוי חציצה משום דעומד לחוציאו כסכרת התוס' (חולין עג.) לענין ידות הכלים והעלה להתיר עם"י מש"כ הריטב"א (קידושין ב"ה) דבית הסתרים לא בעי ראוי לביאת מים רק מדרבנן ובגדון דידן דהוי מיעוט המקפיד בבית הסתרים הוי תרי דרבנן יש לסמוך להתיר.

יא) מבעת ברחמה גם בזה האריכו האחרונים כמו שהובא בפתחי תשובה (סי' קצ"ח ס"ק מ"ז) ובדרכי תשובה (שם ס"ק פ"ז) דעת הנודע ביהודה (יו"ד סי' ס"ד) דאם הוא כ"כ בעומק עד שאין השמש מגיע לשם יש מקום להקל אם יסכימו עמו להחיתר והחתם סופר (יו"ד סי' קצ"ג) כתב להקל גם כספק אם מגיע לשם ובשו"ת לבושי מרדכי (יו"ד סי' קכ"ז) כתב דאם הוא במקום כזה דבתינוקת כשיושבים יכולים לראותה אז יש להחמיר ולמעלה ממקום זה יש להקל. ולא הארכתי בזה דבזמנינו עם"י רפואות הרופאים יש להם דרכים אחרים לזה רק הכאתי אלו הדברים משום משנה לא זזה ממקומה.

יב) שאסור לעמוד עליהם בשעת מבילה לא תעמוד על גבי כלי

י"ד לא תסבול בקומה זקופה, מפני שיש מקומות שמסתתרים בה על ידי כך. ואל תשחה הרבה עד שידבקו סתריה זה בזה, אלא שוחה מעט עד שיהיו סתרי בית הערוה נראים, כדרך שנראית בשעה שהיא לשה את הפת, שמפסקת רגליה מעט להתחזק וללוש בחווק, ותחת דדיה יהא נראה כדרך שנראה בשעה שהיא מניקה את התינוק. ואינה צריכה להרחיק ירכותיה זו מזו יותר מדאי, וגם לא להרחיק זרועותיה מהגוף יותר מדאי, אלא יהיו כדרך שהם בעת הילוכה, ואם שחחה ביותר או זקפה ביותר לא עלתה לה מכילה, מפני שנעשים קמטים בגופה ואין המים באים שמה. ולכן צריכין להשגיח שיהיו המים למעלה מסיבורה שלשה ספחים (ג) דבענין זה יכולה לסבול כראוי, ובשעת הדחק שאין המים גבוהים כל כך תשב מתחלה לאט לאט במים עד צוארה, ואחר כך תסבול באופן שלא יתהוה תחלה בגופה שחויץ למים שום קמט. ומה שנעשה אחר כך איזה קמט בגופה שבתוך המים אינו מזיק מפני שכבר קדמו המים שם, ואם המים נמוכים מאד, בשעת הדחק תסבול בשכיבה כמו דג רק שתתכסה כל גופה עם שערותיה בפעם אחת במים (22).

מ"ן אינה צריכה לפתוח פיה כדי שיכנסו המים, ולא תקפוץ אותו יותר מדאי, ואם קפצה לא עלתה לה מכילה, אלא תשיק שפתותיה זו לזו דיבוק בינוני (23). נתנה שיערה בפיה ומכילה לא עלתה לה מכילה מפני שלא באו המים על שיערה (24).

מ"ז לא תעצים עיניה ביותר כי על ידי זה נעשים קמטים למטה, וגם לא תפתחם ביותר כי נעשים קמטים למעלה, אלא תסגורם ברפיון (25).

י"ז צריכה להסיר הצואה משפת החומם גם טכפנים, אבל

שערים מצויינים בחלכה

עץ ולא על גבי כלי חרס ולא על גבי נסרים אבל נותנת היא חבילי זמורות תחת רגליה מפני המים (ש"ע קצ"ח סעי' ל"א). וכן מותרת לעמוד ע"ג אבן ודוקא אם רחב ד' ספחים שהוא שיעור מקום שלא תפחר ליפול ממנה (שם). ומשום הדבר שלא תחיה על רגליה שום נעלים אלא יחפה דוקא. (יג) שלשה ספחים והוא בערך י"ב אינטשעם וכל הפחות עשרה אינטשעם ועי' לקמן.

(24) סעיף כ"ז.

(25) סעיף ל"ט.

(21) סעיף ל' ל"ג.

(22) סעיף ל"ה ל"ו וט"ז שם.

(23) סעיף ל"ה.

מה שהוא למעלה בתוך החוטם לא חייץ. וכן צריכה להסיר צואת האוזן (ד), יש אומרים שהאשה צריכה להטיל מים קודם טבילה אם היא צריכה לכך, גם צריכה לבדוק עצמה בגדולים ובקטנים, שלא תהא צריכה לעצור עצמה ולא יהיו ראויים לביאת מים, וכדיעבד אינו מעכב (26).

יח לא תטבול באבק שעל רגליה. ואם טבלה אם היה אבק דק שהעכירוהו המים עלתה לה טבילה (27).

יט סתם כנים ופרעושים אינן נדבקים בגוף והמים נכנסים שמה ולא חייצו, אבל מין כנים שדבוקים בבשר ונושכים בעור במקום שער ונדבקים בחווק בבשר (טו), צריכה להסירן על ידי חמין ולגוררן

שערים מצויינים בהלכה

יד) צואת האוזן ואשה שעפ"י פקודת הרומאים אינה רשאי שיבא לה באונה מים הביא הררכי תשובה (סי' קצ"ח ס"ק ו') מהרבה אחרונים שתדקדק לרחוק המוכין (קאטטען) בתוך אזנה בעומק שלא יתכסה מקום גלוי מהאוזן כמש"כ בשו"ת עמק שאלה (יו"ד סי' מ"ו) ובשו"ת מהרש"ם (ח"א סי' ז') ובשו"ת אמרי יושר (ח"א סי' קצ"ה קצ"ז) ומצאתי עוד באמרי יושר הנ"ל (ח"ב סי' פ"ב) וכן בשו"ת דובב מישייז (סי' ע"א) העלה כן בחשש סכנה דאז השיב כאינו מספיר עפ"י סברת הנאון ר' עסיבא אינר בתשובה סי' ס'.

טו) ונדבקים בחווק בבשר כתב בש"ע (סי' קצ"ח סעי' מ"ו) נדה שטבלה בכנרדיה מותרת לבעלה וכתב ע"י הש"ך (ס"ק נ"ו) דדוקא אם הכנרים רפויין עליה אבל אם הם מהורקין לא ועי' בדרכי תשובה (שם ס"ק ס"ה) כשם הפוסקים ראפי' אם הם רפויין נמי דוקא בדיעבד ולא לכתחילה וממילא אם הם מהורקין אפי' בדיעבד לא מהני דהא הש"ע מירי מדיעבד כדנקט „שטבלה" וממילא משוט הדבר דאותן הנשים שטובלים בנהר בבגדי רחיצה (בעדינג סוט) לא עלתה להם הטבילה דהם מהורקים על גופם ובירחון „המאור" (שנה ראשונה חוברת ד') העלה נמי בראיות נכונות הרה"ג לוי יצחק גרינוואלד מצעהלים שליט"א דבכנרדי רחיצה לא עלתה הטבילה משום דמהורק טפי ובספר סהרת מים (דף י"ד) הביא מהרא"ש סקואות (סי' כ"ח) וממעדני יו"ט שם ומספר האשכול דבכנרדי רפויים מותר גם לכתחלה והעלה דבשעת הרחק יכולה לטבול בכנרדי רחיצה (בעדינג סוטס) כשהיא רפוייה מראשיתו עד סופו שלא יהי' שם ראבער וכרומה באופן שהמים יכולים ליכנס דרך שם אבל אם מהורק אפי' רק במקום אחד אפי' בדיעבד לא עלתה הטבילה.

בצפורן. ואם אינה יכולה להסירן אינן חוצצין, ואותן בנין קמנים שדכוקין בשערות צריכה להסירן משום דהויין חציצה (28).

כ אשה שיש לה קליעות שערות דבוקות זו בזו שקורין בלשון אשכנז „מאחרצעפ“ או „מאחרלאקען“ ובלשון פולין ורוסיא „קאלמאצ-ניס“, ויש סכנה לגלחן לא חייצין, ואפילו יש בתוכן איזה חומין שאי אפשר להסירן אם אינן נראין מכהוץ לא חייצין (29).

קמב. הלכות מבילת. ובו י"ד סעיפים.

א אם בעלה בעיר מצוה על האשה שתטבול בזמנה, שלא לכמל מפריה ורביה אפילו לילה אחד א), שהרי מצינו ביהושע שנענש על שביטל את ישראל מפריה ורביה לילה אחד, ואשה שמתאחרת מטבול כדי לצער את בעלה עונשה גדול מאד רחמנא ליצילן (1).

ב אסורה למבול ביום השביעי עד צאת הכוכבים, ואפילו למבול סמוך לחשכה כאופן שלא תבא לביתה עד שתחשך נמי אסור. ואפילו נתאחרת שלא טבלה בלילה שלאחר יום השביעי וטובלת אחר כך אסורה גם כן למבול ביום. וגם בענין זה יש להחמיר שלא תטבול אפילו סמוך לחשכה, ושלא תבוא לביתה עד שתחשך אלא תטבול דוקא בלילה. והכלות הטובלות קודם החופה יכולות למבול ביום השמיני או אחר כך ביום, ובשעת הדחק אפילו אם טובלות ביום השביעי יכולה גם כן למבול ביום, ואפילו בכוקר לאחר הנץ חמטה אבל לא יעמידו את החופה עד צאת הכוכבים ב), אבל אם טובלת לאחר החופה אף על פי שהיא מבילה הראשונה לבעלה דינה כמו שאר אשה (2).

שערים מצויינים בהלכה

א) שלא לכמל מפריה ורביה אפי' לילה אחד עי' מזה לעיל (סי' ק"ם ס"ק ד').

ב) לא יעמידו החופה עד צאה"כ כ"כ בדגול מרבבה (סי' קצ"ז). ואם הוא ערב שבת שאי אפשר להעמיד החופה בלילה כתב בהגהות יד שאול (סי' קצ"ז) ראפשר דככה"נ לא גזרו ובשו"ת חבלים בנעימים (ח"ב

28) סעיף מ"ז ומתחי תשובה. קמב 1) כ"י סימן קצ"ז ושיע' סעיף ב.

29) סדיס וחכ"א כלל קי"ט אות ה'. 2) שם סעיף ג וצי' פ"ת סק"י.

ג היכא דאיכא אונס כגון שיראה למכול בלילה מחמת צינה או פחד, או שבית המכילה הוא לחוץ לעיר ושערי העיר ננעלים בלילה, יכולה למכול בשמיני בעוד יום. אבל בשביעי לא תמכול ביום אפילו במקום אונס (ג). והא דמותרת למכול במקום אונס בשמיני ביום, דוקא שתעשה גם החפיפה אז סמוך למכילה, אבל אם יום השמיני הוא שבת או יום טוב שתצטרך לעשות החפיפה ביום שקודם המכילה וגם תמכול ביום זהו אסור, משום דתרי קולי בדבר אחד לא מקילינן (דהיינו מכילה ביום, וגם הרחקת חפיפה ממכילה) (4).

שערים מצויינים בחלכה

יו"ד סי' נ"ד אות ב' נשאל ג"כ בהוגבלה החתונה על ערב שבת והיה או יום ז' שלח אי יכולה למכול ביום ולהעמיד החופה העלה שם רבכה"ג שאי אפשר בלילה מפני השבת גם הדגול מרבכה מורה שמותר רהוא מיירי בחול אבל הכא שאי אפשר וגם אין נכון לעשות חופת נרה להמכ"ם על בן ככה"ג שכבר הוגבלה ואי אפשר לשנות מותר. וכעת ראיתי שהובא דבריו בררכי תשובה (ס"ט כ"ו) וסיים בצ"ע אך לא הכיא דברי הנהות יד שאלו וגם הוא כתב בלשון „אפשר“.

ג) אפי' במקום אונס ובסדרי טהרה (סי' קצ"ו ס"ט י"ג) כתב דלפעמים יכולה למכול גם בשביעי כשיש אונס גדול דגם ביום השמיני ותשיעי לא תוכל למכול מפני יום אירם ואך באופן שלא תבא לביתה עד שתחשך ועי' בשו"ת חתם סופר (יו"ד סי' קצ"ז) שכתב דהמחמיר תע"ב והמיקל לא הפסיד ואך באופן שתשהה על הדרך מהמקוה לביתה עד הלילה שלא תכנס גם לבית חברתה ובחכמת אדם (כלל קי"ח סעי' ה') כתב נמי להתיר ככה"ג באופן שתזהר הרבה להסתיר מכילתה מבעלה עד הלילה עיי"ש ומשמע מרביו רבאופן שאין בעלה יודע מזה יש להתיר גם כשתבא לביתה בעוד יום אך עיין בערוך השלחן (סי' קצ"ז סעי' י"ד) שכתב נמי ההיתר הנ"ל מש"כ הסדרי טהרה וסיים רבערב שבת וערב יו"ט אי אפשר זה שהרי מוכרחת לבא קודם הלילה עכ"ל. ומשמע דלהסתיר המכילה מבעלה לא מהני אבל אינו מוכרה לפרש בן רביו ובספר טהרת מים למהר"ן טעלושקין (סי' נ"ה) כתב דבלקט הקמה (סוס"י ר"ב ביו"ד) מכיא ההיתר אף בערב שבת והעלה על השאלה שנשאל בהיה יום ז' שלח חל בערב שבת וביום ראשון ושני יהא חל יו"ט ובשכונתה אין מקוה ואם נצריכנה למכול דווקא בלילה תצטרך לדחות מכילתה עד אחר יו"ט שהוא אחר שלשה ימים של זמן מכילתה וליך בדגליה למקום למקוה היה רחוק לה, העלה נמי להתיר באופן שלא תבא לביתה עד אחר השקיעה הרבה ובעלה ירליק הנרות עיי"ש.

ד לא תעמוד על שום דבר בשעת טבילה, ואם מי המקוה עמוקים וצריכה לעמוד על שליכה (ד), תעשה שאלת חכם (5).
ה לא תטבול במקום שיש חשש שיראו אותה בני אדם, מפני שמתוך כך היא ממחרת לטבול וחיישינן שמא לא תטבול יפה, ובדיעבד אם טבלה וידעינן כבירור שטבלה כראוי עלתה לה טבילה (6).
ו כשהיא טובלת צריך לעמוד אצלה אשה יהודית גדולה (ה) יותר משתים עשרה שנה ויום אחד, שתראה שלא ישאר משער ראשה (ו) צף על פני המים (ז) ואם אין לה אשה יכול גם בעלה לעמוד אצלה לראות שתטבול יפה (8).
ז מותרת לטבול בליל שבת, אם עתה הניע זמן טבילתה שלא יכלה לטבול מקודם ובעלה בעיר, אבל אם אין בעלה בעיר או שהיתה יכולה לטבול קודם אסורה לטבול בליל שבת, ואם הוא אחר לידה

שערים מצויינים בחלכה

ד) וצריכה לעמוד על שליכה עי' לעיל (סי' קס"א ס"ק י"ב) ולקמן בדיני מקואות ס"ק י"ד אות ב'.
ה) אשה יהודית גדולה בשו"ת נטע שורס (יו"ד סי' ס"ד) נשאל באשה ההולכת בגילויי שערות ראשה אי נאמנת להשניח בבית הטבילה וכתב דמדינא לא הוי בכלל מוסרת לאותו דבר אבל מ"ט הנכון להסירה משם ולהעמיד אחרת במקומה.
ו) שתראה שלא ישאר משער ראשה ברכי תשובה (סי' קצ"ח ס"ק קל"ב) הביא מספר לב העברי שכתב בשם החתם סופר שצוה להממונות על המקוה שאם תבא אשה בעלת שער לטבילה שתתן על ראשה סבכה שנעשית עם נקבים כמין שרשרת והסבכה היתה תמיד בבית הטבילה לצורך זה וסוים בדרכ"ת שצ"ע אם אמת הרבר רנם המהרש"ם (ח"נ סי' קע"ג) התיר בכזה בריעבר דוקא שלא ידעה האשה שיש לה הסבכה על ראשה עיי"ש אבל מצאתי כן מפורש גם במשנה ברורה (בביאה"ל סי' ע"ה סעי' ב') שכתב שיעשו כן בליל שבת שאי אפשר לטלטל הנר להשניח היטב שלא תשאר שערה על פני המים וכ"כ בטהרת ישראל (סי' קצ"ח אות קכ"ט) שתעשה בן באם אין לה מי שיעמוד על גבה.
ז) שער ראשה צף על פני המים עי' בס"ק הקודם. ועי' בשו"ת לבושי מרדכי (גדפס תרצ"ז סי' ל"ג) במקוה שהיתה עמוסה י"ב מדרגות והאשה הממונית עומרת למעלה והיא אומרת רע"י האור עלעסטרי דואה היא גם משם העלה דקשה לה להאמין דאם ינסו וינלחו שער אחד וישימו על שטח המים בודאי לא יראו משם.

(7) שם סעיף מ.

(5) סימן קצ"ח סעיף ל"א.

(8) ע"י גובי' תניינא סימן קכ"ב.

(6) שם סעיף ל"ד.

יש חילוקי דינים אם מותרת למבול בליל שבת או לא ותעשה שאלת חכם ה). ואשה שזמן מבילתה בא קודם, אלא שלא מבלה מחמת שלא היה בעלה בעיר ובא בערב שבת, יש מקומות שמחמירין שלא תטבול בליל שבת, ובמקום שאין מנהג קבוע אין להחמיר, ובמקומות שנוהגין להחמיר בליל שבת גם במוצאי שבת לא תטבול. אלמנה שנשאת אסורה למבול מבילה הראשונה בליל שבת, דהא אסור לבא עליה ביאה ראשונה בשבת, ובמוצאי שבת יש מקילין שתטבול (9).

ח לאחר שטבלה כראוי בעודה עומדת תוך המים, תברך אשר קדשנו במצותיו וצונו על המבילה, ויש להחמיר שקודם הברכה תכסה את עצמה למטה באיזה מטפחת, או לכל הפחות תחבק ורועותיה על גופה להפסיק, ולא תסתכל לתוך המים בשעה שהיא מברכת. ואם מובלת במקום שתוכל לעכור את המים ברגליה, טוב לעשות כן קודם הברכה. יש נוחגות שלאחר הברכה מובלת עוד פעם אחת ומנהג נכון הוא, רק תשגיח שגם המבילה השניה תהיה כהוגן (10).

ט לאחר שטבלה במקוה כראוי מותרת ליכנס לבית המרחץ לחמם את עצמה, ואפילו במרחץ של זיעה. אבל לחזור ולרחוץ באמבטי יש אוסרים, וכן נהגו. ולשפוך עליה מים חמים לחמם את גפה יש להקל, אך במקום שנהגו לאסור גם זאת אין להקל (11).

י יש לאשה להיות צנועה במבילתה להסתיר ליל מבילתה, ולא תלך בפני הכריות שלא ירגישו בה בני אדם, ומי שאינה עושה כן נאמר עליה ארור שוכב עם בהמה (12), עוד יש לה לזוהר כשתצא מן המבילה שתפגע בה חברתה ותגע בה, שלא יפגע בה תחלה דבר ממא (ט) כגון כלב או חמור או חזיר או סוס או מצורע וכיוצא בהן

שערים מצויינים בהלכה

ח) ותעשה שאלת חכם לרעת הש"ך (סי' קצ"ו ס"ק ב') דוקא אם ראתה דם לאחר ל"ג יום לזכר ולאחר ס"ו יום לנקבה או מותרת למבול בליל שבת משום שהוא דם טמא ולרעת הדגול מרבבה שם גם אם ראתה דם בתוך הל"ג וס"ו יום שהוא דם טוהר מ"מ לדין דגם על דם טוהר צריכה לספור ו' נקיים א"כ הכל נקרא בזמנה ומותרת למבול וכן הסכימו האחרונים במסום שאין המנהג שלא למבול עי' מזה בדרכת (ס"ק י"ב).
ט) שלא יפגע בה תחלה דבר טמא וכשיש שם האשה המשנחת על המבילה מטמא רואת את המשנחת מתחלה ותרדק ליגע בה כשיוצאת

(11) סוף סימן ר"א.

(9) סימן קצ"ו סעיף ב' בהגה.

(12) סוף סי' קצ"ח בהגה מגמ' עירובין נ"ה;

(10) סימן ר'.

או עם הארץ או אינו יהודי, ואם פגעו בה דברים אלו, אם היא יראת שמים תחזור ותמכול. מי שפגע באשה שיוצאת מן המכילה איכא למיחש חס ושלום לתקלה, והתקנה היא שיאמר ב' פעמים פסוקים אלו שופך בוז על גדיבים ויתעם בתהו לא דרך (תהלים ק"ז), שופך בוז על גדיבים ומזיה אפיקים רפה (איוב י"ב) 13).

יא לחמם את מי המקוה יש אוסרין ויש מתירין. וכבר נתפשט המנהג בחרבה מקומות לחיתר אבל במקום שאין מנהג אין להקל ובמקום שנוהגין להקל צריכין להשגיח שבליל שבת כשמוכילין לא יתיה חמים חמין ממש אלא פושרין (י) 14).

יב בענין המכילה בנהרות (א), לדעת הרבה גדולי הפוסקים זכרונום לברכה אין מכילה מועלת בנהר, אלא בזמן שהוא קטן כל כך.

שערים מצויינים בהלכה

מכית המכילה ואז אין שום חשש (ליקוטי מהרי"ל מובא בדרכ"ת ובטה"י) ובשו"ת פרי השרה (ח"ד סי' קמ"ה) כתב דאין שום הקפדה למנות אשה למשנחת בזה שפסק לה אורח כנשים דרלמא תהיה נדה ותיגע בה האשה המובלת דדוקא על מין דבר טמא שאין להם טהרה במקוה יש הקפדה ולא על אשה ישראלית שיש לה טהרה במקוה (הובא בשו"ת ויצבור יוסף סי' פ' אות ח').

(י) אלא פושרין עי' מזה מה שכתבנו לעיל בהלכות שבת (ח"ב סי' ס"ו ס"ס ב' ר').

(יא) המכילה בנהרות ולענין המכילה בימים כתב בש"ע (סי' ר"א סעי' ה') דכל הימים יש להם דין מעיין לטהר בזחילה אך בלחם ושמלה (שם ס"ס ב') האריך לבאר דהים הנדול (ים אוקינום) יש לו דין מקוה ואינו מטהר בזחילין ובדרכי תשובה (שם ס"ס ט"ט) חשש לו לחומרא וכן בספר טהרת ישראל כתב דין זה בצ"ע ושאר אחרונים סתמו דכריהם בלשון הש"ע ובדברי חיים (מקואות אות ט"ז) כתב בפירושו דגם הים הנדול מטהר בזחילין ובספר טהרת מים (דף י"ב) הביא מספר חיבור לטהרה (להנה"ק מהארניסטייפאל) דאפי' להשימות דהים הנדול אינו מטהר בזחילין היינו דוקא לענין גל שנתלש מחים ויצא לחוץ אבל בים נופא בגולותיו שנלי הים הולכים ובאים הנה והנה לא מקרי זחילה ודומה למש"כ הרמ"א (שם סעי' ג') דאין יציאת מים קרויה זחילה אלא כשאין חזרין למקומם אבל כשיוצאין וחזרין לא מקרי זחילה וממילא מותר לטבול בים במקום שאין שם מקוה כשרה.

ובריכת מים (ליקו) שבאים מהימים והיא היתה מקודם ריקנית ונתמלאה מהים אז לדעת מהרי"ק שהובא בש"ך (סי' ר"א ס"ס ל') אפי'

שידוע בבירור שלא נתגדל טהמת מי נשמים או מי שלגים, כי מי נשמים ומי שלגים אינם מטהרין אלא בזמן שהם נקיים ועומדים במקוה, אבל כשהם זוחלים על הארץ אינם מטהרין, אלא מי מעין מטהר גם בזוחלין (ב), ואך בשעת הדחק במקום שאין מקוה נוהגין להקל ולסמוך על הפוסקים דסבירא להו כמאן דאמר דאפילו רואים שהנהר מתגדל מן הנשמים, מכל מקום עיקר גידולו הוא ממקורו מן התהום. כי בעת הגשמים האויר מלוחלח ומקורי המעינות מתרכים ומתגברים, ונמצא לעולם שהמים שבנהר רובם ממעין, ומי הגשמים מתבטלים בתוכו, ומטהרין גם בזוחלין (ג). אבל במקום שיש מקוה חלילה להקל. וגם במקום שאין מקוה אם באפשרי יש להחמיר, שאם הנהר נתרבה ממי נשמים, תמתין במכילתה ב' או ג' ימים עד שישוב לאיתנו, וטוב אם באפשרי שלא תמכול במקום שנתרחב אלא במקום שהולך תמיד, דבזה יש להקל קצת טפי (15).

שערים מצויינים בחלבה

אם כבר נפסק הסילוח מהים מ"מ כל זמן שלא נחו מזחילת הים דין מעיין עליו אבל לדעת הש"ך שם כיון שנפסק הסילוח מהים ואין לו חיבור למקורו דין מקוה עליו ומטהר דוקא באשבורן אפי' שלא נח עוד מזחילת הים. ואם חזר והמשיך קילוח הים לתוכה חזרה לדין מעיין כמש"כ שם בש"ע (סעי' י') והנה בלחם ושמלה (שם ס"ק נ"ו) נראה שפוסק כהש"ך לחומרא וכן ראיתי בספר מהרת ישראל שנקט דוקא לשון זה אבל בדברי חיים (מקואות אות ו') הביא שתי הלשונות וכתב שם דבשעת הדחק יש לסמוך אמהרי"ק עיי"ש ובריכת מים שהיו בהם מי נשמים ונתחברו להים אז לדברי הכל אם נפסק אח"כ ממקורו דין מקוה יש לו ומטהר באשבורן דוקא. יב) אלא מי מעיין מטהר גם בזוחלין וכתב בלחם ושמלה (לחם אות י"ג) אפי' היא מים מוכין פי' מלוחים או מרים או חמים וכדומה הנמצאים בקצת מימות וכמש"כ הרמב"ם (כפי המשנה פ"א) ובלכר שלא יהיה מעין המכוב פי' שפוסק פ"א אפי' אחת לשבע שנים ומעין היוצא בתחילה כשר ואין צריך לברוק שמא יכזב מימיו וההיכר לידע מהו מעיין כתב שם (לחם אות ע"ד) דאם נובעים תמיד ממקום אחד נביעה שוה ותמידית וכן היוצאים מבין הסלעים הם ודאי מי מעיין ועוד יש סימנים אבל בדרך"ת (ס"ק צ"ח) הכריע כדברי האחרונים שבזמנינו ראוי להחמיר שלא לסמוך על קולא בדין מעיין מפני שיש להסתפק על מעיינות שבזמנינו ולכן צריך לידע שהוא מעיין ודאי לאומנים ובקיאים.

יג) ומטהרין גם בזוחלין עי' בשמלה (שם אות ה') רהעלה דגם

יג ובהנהר שמתהווה לגמרי על ידי נשמים, ולפעמים מתיבש, אף על פי שבשעת הגשמים גם שאר נהרות שופכים לתוכו, מכל מקום הואיל ולפעמים פוסק לגמרי, אין שום היתר לטבול בו כשהוא זוחל עד שיקוו המים ויעמדו יד¹⁶).

יד דיני המקוה טו רבים הם מאד, ובכל מקום שעושין מקוה אין לעשותה כי אם על ידי רב מומחה לרכים גדול כתורה וכיראה, וכאשר יתהווה בה איזה שינוי גדול או קטן יעשה מיד שאלת הכס, וכן כאשר יצטרכו לשאוב אותה לנקותה ישאלו איך יתנהגו.

שערים מצויינים בהלכה

המים שהולכין בחפירה שנעשו ע"י אדם לימשך מן הנהר ג"כ מטהר בו חלין.

יד) עד שיקוו המים ויעמדו פ' בצדורות אבנים וחול אבל לא בדבר המסבל טומאה וכמש"כ בש"ע (סי' ר"א סעי' ג').

טו) דיני המקוה בסדר עשיית המקוה יש ששה כללים (ובהם פרטים) שצריך לזהר בהם. א) מקום הראוי לטבול בו. ב) שיעור המים. ג) שלא יהיו זוחלין. ד) שלא יהיו שאובין. ה) מים דוקא ולא מי פירות וכדומה. ו) הוויית ע"י טהרה.

א) מקום הראוי לטבול בו כיצר ארבעים סאה של המקוה או של מעיין לא יהיה בתוך כלי מפני שאין טובלין בכלים ולפיכך גינית שקבעוה בארץ ונתמלאה ממי נשמים אין טובלין בה כיון שהיה שם כלי עליה קודם שקבעוה בארץ (ש"ע סי' ר"א סעי' ו' וטו"ז שם ס"ס ה' ש"ך ס"ס כ"א). ואפי' נעשה לחבר בקרקע וגם היא מחוברת בקרקע ג"כ אין טובלין בו. אבל אם לא היה שם כלי קודם שקבעוה כגון שקבעו עץ או אבן ובסוף חקטו כשר לטבול בו. וכן כלי גדולה שנסקה נקב כשפופרת הנאד ואח"כ קבעוה בארץ ומתמוה כשר לטבול בו (שם סעי' ז') וכל האחרונים הסכימו לזה הרין ובפתחי תשובה (ס"ס ז') הביא משו"ת חתם סופר דאסוד לפקפק בהוראה זו כיון שהרבה ראשונים ואחרונים סברו כן ושכן נהגו וכ"כ בדברי חיים (מקואות אות ל"ו).

ב) שיעור המים כיצר. המים שבמקוה צריך שיהיה כדי שיהא כל גופו ושערו מכוסה בפעם אחת וקבלו חז"ל שהשיעור הוא אם יש במים אמה על אמה ברום ג' אמות והוא שיעור מ' סאה ואמה שאמרנו תהיה בת ששה טפחים וחצי אצבע (ש"ע ר"א סעי' א') ומפא שאמרנו היינו שיעור ד' גודלין (מנחות מא:) וא"כ יעלה לנו על עשרים וארבעה וחצי אינמשעם על עשרים וארבעה וחצי אינמשעם ברום שלשה ושבעים וחצי אינמשעם שהן כחשבורת מ"ד אלף וקי"ח אינמשעם ועוד חצי אינמש.

ועל מדת הנאלין כתב בספר טהרת מים (דף ב.) יעלה על מאה ותשעים ואחד נאלין מפני שכל נאלין מחזיק מאתים ושלשים ואחד מעוסבים וכשתחלוק מ"ד אלף וקי"ח על מאתים ושלשים ואחד תמצא מאה ותשעים ואחד (פחות מעט) מובן מפילא דגם כשיש השיעור אמה על אמה כרום ג' אמות זה דוקא אם אין שם מדרגות וגם קרקעית המסוה ישרה היא וגם היא מרוכעת ככל דופנותיה וזויותיה דאל"כ צריך לנכות כל זה. גם צריך שיהיה הגומא שבה טובלין גדול יותר מזה השיעור כדי שכתכנס הטובלת לא יצא המים לחוץ ויפחת מהשיעור ויהיה זוחלין. וצריך לדקדק שיהיו המים בשפע יותר מהשיעור רכשתצא הטובלת מהמים ותישא עמה מעט מים על גופה ושערותיה תפחת מהשיעור ועוד כמה חששות אשר אי אפשר לפורטם כאן. ועוד צריך לזוהר שהגובה המים כשעה שטובלת יהיו למעלה ממכורה שלשה טפחים והוא כערך מעשרה עד י"ב אינטשעם כמו שכתבנו לעיל (סי' קס"א ס"ס י"ג) ובדברי יחזקאל להגה"ק משינאווע (תשובה ט') כתב דדי כעשרה גודלין וטוב שיהיה מדרגה התחתונה רחכה ד' טפחים עכור הנשים קצרי קומה. ואם אין שם נמי לא עיבב כאופן שלא תטבול בזקיפה אלא תכפוף קומתה תחת המים כמבואר שם בדברי יחזקאל.

ג) שלא יהיו זוחלין כיצד. מסוה ממי נשמים אינה מטהרת את הטובל בה אלא כאשרבורן שהמים מכונסים ולא נמשכים ונזחלים אבל כשהוא זוחלת אסור מן התורה (רמ"א סעי' ב' והאחרונים). ויש מחמירים גם במעינות שבזמנינו הסמוכים לנהרות דיש לחוש עליהם שהם מי תמצית ולא מעיין ממש על בן לא יהיו זוחלין ממש (ורכ"ת ס"ק רט"ו בשם אחרונים). ואין יציאת מים קרוי זוחלין אלא כשאין חוזרין למקומן אבל כשיצא האדם מהמים שב המים למקומו לא סקרי זוחלין (רמ"א סעי' ג') ש"ך ס"ק ל', דברי חיים מקואות אות ז') וכשינסב המסוה כנסב דק ומימיו נוטפים מעט מעט כשר הוא עפ"י ש"ע (שם סעי' נ"א) רהוא זחילה שאינה ניכרת ומבואר באחרונים שיעור זה מהו בכלל זחילה שאינה ניכרת אבל הרכה אחרונים מחמירים בזה שלא יהיה נזחל כלל ונוגע לאיסור כרת (דברי חיים בפתחה למקואות ורכ"ת ס"ק ר"ט). על בן הכרות שעושים למקואות לסתום פי הנסב שדרך בו יצא המים כשמנסים המסוה צריך לזוהר שיהיה נעשה בדרך זה שיהא סתום יפה כשעת הטבילה ושלא יהא יכולת להנשים הטובלות שם לזוז בדגליהם הסתימה ממסוה כי על ירי זה אפשר שתזין הסתימה ממסוה והמים יצאו דרך שם ויהיה גם בכלל זחילה הנכרת ועוד יש עצה שמעמיקין סקום אחד ברצפת המסוה שהמים יתקבצו לשם ומתקנים לזה פומפ עלעקטרית שתשאב המים מהמסוה והשאר ינסו כסטרטוטים. ובספר טהרת מים (דף קפ"א) הביא לזה כמה תקנות ועצות האיך יעשו הסתימה שלא יהיה נזחל עיי"ש.

ד) שלא יהיו שאובין כיצד. כל הארכעים סאה לא יהיו שאובים דאם הם שאובים פסולים (רמ"א סעי' ג') ואין בזה חילוק אם הכלים מקבלים מומאה או לא כנון שהם גדולים יותר ממ' סאה או שהם פסנים

ביותר ואפי' כלי נללים וכלי אבנים וכלי ארמה (ש"ע סעי' ל"ד). ואפי' יש בהם רק גומא קטנה ככל שהוא כיון שעשו בכיון הגומא לצורך קבלה כנון שעשו בהצינור שמוליך המים גומא קטנה לקבל הצרורות כל המים שעוברין עליו נעשו שאובין ודוקא באם נעשה הגומא לקבלה כראמין אבל אם לא נעשה לשם זה לא נעשו שאובין ולכן לא חיישינן על הצניורות שמוליכין את המים שמא יש בהם גומא הואיל ולא עשאן אדם בכוונה (רמ"א סעי' ל"ו) וכן הרעפים שמכסין בהם הגנות אעפ"י שיש בהן גומות וחקקים אינן פוסלים את המים לפי שלא נעשו לצורך זה לקבל בהם (ש"ע סעי' ל"ז), אבל מוסדקין שיהיו חלקים לגמרי.

מקוה חסרה שאין בה עוד השיעור מ' סאה צריך לזוהר שלא יבואו בה ג' לוגין מים שאובין ראם באו אז לעולם הוא בפסולו (ש"ע סעי' מ"ו) עד שירכה עליו מים כשרים וישמפו לחוץ עד שנשער ששיעור המים שהיו בו תחלה קודם שנפלו הנ' לוגין ועוד דבר מועט לחסר מהנ' לוגין כנון אם היה בהמקוה עשרים סאה כשרים ונפלו ג' לוגין מים שאובין צריך שיבואו בו מים כשרים שיעורו עד שיתמלא המקוה וישטוף לחוץ שיעור עשרים סאין ועוד דבר מועט (ש"ע סעי' כ"כ) אבל כבר כתבו האחרונים שזהו דבר קשה לשער על כן צריך לשאוב כל המים מהמקוה עד שיהיה יבש לגמרי ויחזור לימשך לשם מים כשרים.

והא ראמינין רנ' לוגין שאובין פוסלין המקוה דוקא אם היה בנפילה או בזילוף אבל בהמשכה אין פוסל לכן אם היה בהמקוה שיעור עשרים ואחד סאה מים כשרים והיה ממשיך לתוכה שאובין י"ט סאין ועוד דבר מועט להשלים השיעור מ' סאה כשרה המקוה (שם סעי' מ"ד) ושיעור המשכה זו לא פחות מנ' טפחים (שם סעי' מ"ה) ורוחב ההמשכה כתב בטהרת מים (דף צ"ח) בשם הפרשת מרדכי (סי' י"ח) דהוא שיעור טפח. ודוקא ע"ג סדקע הראוי לבלוע אבל על רצפת אבנים שאין ראוי לבלוע לא מהני (רמ"א סעי' מ"ו). וצעמענט מקרי דבר הראוי לבלוע וכשר (דרכי תשובה ס"ק ר"ו).

מקוה שיש בו מ' סאה יכול ליתן בתוכה מים שאובין כל מה שירצה והם כשרים (ש"ע סעי' מ"ו). ואפי' בכל פעם שנתן מים שאובין בהמקוה חזר ונטל מהמקוה שיעור שנתן לתוכה כנון שנתן סאה ונטל סאה ובודאי נחסר מהמים הראשונים הכשרים ושאובין באו במקומם אפ"ה כבר נתכשרו השאובין מהמים הכשרים שהיו שם (ש"ע סעי' כ"ד) ויש אומרים שראוי להחמיר בזה דדוקא עד רובו כשר (ש"ך ס"ס ס"ג בשם הרמב"ם). והרבה אחרונים מחמירים בנטל סאה ונתן סאה ולכן העלה בדרכי תשובה (ס"ס קכ"ח) שלא להקל בזה רק באי אפשר בענין אחר ועי' שו"ת דברי חיים (ח"א חו"מ סי' ל"ז) שמחמיר מאד בזה ובשו"ת חת"ס (סי' רי"ד) כתב דאם אין ידי אדם שולטות בנתינה ובנטילה יש להקל וכ"כ עור אחרונים בדברך המשכה יש להקל עי' בטהרת מים (דף צ"ו).

קצור שלחן ערוך קמב — שערים מצויינים בהלכה קכמ

ה) מים דוקא ולא מי פירות כיצד. מקוה שנשתנה מראה מחמת שנפל בה יין או מוהל מהזיתים וכדומה נפסל דדוקא מים מטהרים ולא שאר משקין כיצד יעשה אם הוא חסר ימתין עד שירדו גשמים ויבואו לשם (ש"ע סעי' כ"ה) והכא לא מהני שיתן לשם מים שאובין ע"י המשכה אפי' היו מתחלה רוב מים כשרים (ט"ו ס"ק ל"ה). ואם המקוה היה בה מ' סאה יכול ליתן בתוכה מים שאובין אפי' שלא בהמשכה עד שיחזרו מימיו למראה מים (ש"ע שם) ודוקא שאר משקין פוסל אבל מי צבע אינו פוסל משום שינוי מראה (ש"ע שם).

ולענין ג' לונין הפוסל המקוה שאין בה המ' סאה היא להיפוך, דמי צבע הוא כמים ממש ופוסל המקוה אבל יין ומוהל אינו פוסל המקוה חסרה ברין ג' לונין (ש"ע שם).

שינוי מראה פוסל המקוה ולא שינוי טעם וריח (שמלה ס"ק נ"ז בשם הרמב"ם וירושלמי) ואם הוכחה מראיתו קצת מרוב הטובלין לא נקרא שינוי מראה ולא נפסל (רברי חיים מקאוות אות מ"ג).

ו) הווייתו ע"י טהרה כיצד. המים שבאין לתוך המקוה לא יהיה בהם שום כח ותפיסת אדם ולא יעבור על דבר המסביל טומאה כגון שזילף את המים בידיו וברגליו לתוך המקוה ואפי' עובר במים ונזדלפו מאליהם נ"כ פסולים משום ריהה בהם תפיסת אדם (ש"ע סעי' ל"ט) ויש מחמירים אפילו נתזו מרגלי בהמה (רמ"א סעי' ט"ו), כשהמים באים לתוך המקוה דרך דף או סילון לא יאחו את הדף או את הסילון בידו בשעה שעובר המים עליו אלא יניח הדף והסילון על הקרקע ויסיר ידו משם טרם יעברו המים בו דאל"כ פסולים מכה תפיסת אדם (ש"ע סעי' מ"ח). וכן לא יעבור על רבר המסביל טומאה כגון סילון של מתכות אסור להמשיך בו המים למקוה משום דמסביל טומאה ואפי' הסילון הוא של עץ וחשוקים של ברזל מעמידים אותו או שעשו מרוב משני דפים של עץ ומסמורות של ברזל מחזיקים אותו נ"כ אסור להמשיך בו (לחם ס"ק קפ"ה). ודוקא אם נופלים בהריא מתוך הסילון של מתכות לתוך המקוה אבל אם נופלים משפתו על הארץ ומשם נמשכין להמקוה או שמחבר לפי הסילון של מתכות צינור קטן של עץ או של חרס ומהם מסלח המים להמקוה כשר או אם הסילון של מתכות מחובר לקרקע וגם נעשה מתחלתו על דעת לקבוע בקרקע כשר, לפי שאינו מסביל טומאה שבטל אנב הקרקע (ש"ע שם ודגול מרכבה שם) ואפ"ה עושים מרוב של עץ סמוך למקוה, ולא דוקא דהוויית המים כשבאים להמקוה לא יעברו על דבר טמא אלא אפי' מניעת הזחילה כגון מקוה שיש נקב בתחתיתה שיצא משם המים בעת הניקוי לא יהיה נסתם בדבר המסביל טומאה (ש"ע סעי' נ' והאחרונים שם). ולכן הנקב שעושים בתחתיתו להוציא דרך שם המים המלוכלכים ומתקנים לשם ברזא מטתכת צריך שיאמרו לאומן שיעשה זאת על מנת לקבוע בארץ וגם יקבענו בקרקע בקביעות נמור (שמלה ס"ק קצ"ח) והכרזות שעושים בבית חרושת טמא ומשתמשים בהם לצרכי אמבטאות וצרכי מרחץ

האריך בזה בדרכי תשובה (ס"ט רע"ג) והעלה לאוסרם עפ"י דעת הרב רבי חיים (ח"א יו"ד סי' מ"ח). ולעיל אות נ' כתבנו דרך אחר האיך להוציא המים.

עד כאן כתבנו וכיררנו עניני ששה כללים בנוגע לכל מקוה ומקוה וזה אמור כשרוצה לטבול בהמי גשמים עצמן. ומלפנים באירופה בעיירות גדולות היו עושים דות גדולה והיו ממשיכים בתוכה מי באר או מי גשמים דרך סילונות בתחבולות שונות להדות והיה שם שיעורי מקואות למאות ומשם היו ממשיכים דרך סילון כשר שיעור מ' סאה לכל מקוה ומרבים עליה עוד מים שאובין (דרך המשכה) באופן שהיו טובלים עצמן במי גשמים עצמן אבל כעת במקומות החדשות שאין כאן קהלה אמיתית ועשיית המקוה נעשה לקנין יחיד עושים מקואות פשוטות בדרך השקה או זריעה במבואר להלן ולפי פרטי הרינים הנזכרים לעיל.

מקוה בדרך השקה מבואר בש"ע (סי' נ"ב) ואבאר לפי הסדר בונים בור גדול ועמוס יותר הרבה משיעור מקוה אחת ויסיד אותו בצעמענט שלא יאבד ספה אחת שלא יהיו עליו חשש זוחלין. הבור יהיה תמיד מכוסה ומסוגר שלא יהיה נפסל בשינוי מראה ושלא ישאבו ממנו ויפחת מהשיעור כי אם פ"א יפחת מהשיעור אף שיתמלא אח"כ מהמי השקה נפסל בג' לוגין מים שאובין ואז צריך לשאוב כל המים ליבש לגמרי. להבור הזה סמשיכים מי גשמים דרך סילון שנעשה מתחלתו על דעת לקבעו בארץ וגם קבעו בארץ ונמשך מהנג שמלמעלה. בהסילון היורד מן הגג צריך לתקן מנופה באופן שיהיו יכולים גם לסתום דרך המשכה שיצא המים לחוץ לא לתוך הבור כי כשיש כבר שיעור גדול בהבור צריך לזוהר שלא ימשכו עליו עוד מים כי יתמלא הבור על כל גדותיו וישטוף לחוץ ואז יהיה חשש זוחלין על כן צריך לזוהר שהבור לא יהיה מלא עד שפתו למעלה. סמוך להבור בונים מקוה לטבול בו לא יהיה מדבר המקבל טומאה רק קאכלען וצעמענט שמה ממשיכים מימי העיר, ודרך שלשה טפחים קורם בואם להמקוה ילכו בסילון הנעשה מצעמענט דוקא שהוא דבר הראוי לבלוע (כנ"ל אות ר' ר"ה והא) שמה ימשיכו שיעור מ' סאה ועור יותר עד שיהא שיעור שלשה טפחים למעלה מטבורה של אשה בינונית (כמו שכתבנו כבר לעיל אות ב') והחמים מוליכים ג"כ בדרך זה. בהכותל המפסיק בין המקוה שטובלין בה ובין הבור המחזיק המי גשמים יהיה נעשה נקב גדול ורחב לכה"פ כשפופרת הנאר שהוא כשתי אצבעות שיוכלו להתהפך בתוך הנקב ולכתחלה צריך שיעשה הנקב רחב טפח ולאחר שנתערבו והשיקו זה לזה בשיעור טפח או לכה"פ כשפופרת הנאר נתכשרו גם המים שאובין שבמקוה והשקה הזו מותר לעשות גם בשבת ואין בזה משום מתקן דבר והטעם כתב בלחם ושמלה (שמלה ס"ט צ"ב) משום שאינו עושה מעשה בהמקוה עצמה אלא מסיר מסך המבריל דאם היינו מחשבים זה לתיקון היה גם בחול אסור משום תפיסת ירי אדם (כנ"ל אות ו') אלא על כרחך כדארמן. ולדעת המהבר (שם סעי' נ"ב) גם כשנסתם אח"כ הנקב בחזרה

קצור שלחן ערוך קטב — שערים מצויינים בהלכה קלא

ג"כ כשר אבל הש"ך (ס"ק סמ"א) הכיא מרבנו ירוחם שנמתקס בזה על כן ראויה להחמיר שיהיה פתוח דוקא בשעת הטבילה וכמש"כ החת"ם בתשובה.

מקוה בדרך זריעה מבואר קצת בש"ך (ס"ק מ"א) וכתב להחמיר עיי"ש. והוא נעשה כמו המקוה בדרך השקה אלא החילוק הוא ששם נמשך המים שאובין ישר להמקוה ונתכשר ע"י השקה וכאן נמשך המי שאובין דרך הבור לתוך המקוה של מי גשמים הריקנית דרך הנקב העשוי לחבר שניהם דכיון שיש בהבור שיעור מ' סאה כל מים שאובין לא פוסלין אותו כמבואר לעיל (אות ר' ר"ה מקוה שיש מ"ם) והמים שאובין נתכשרו כאן ע"י זריעה בהמים הכשרים וממשיכים להבור כ"כ מים עד שילכו וישטמו דרך הנקב שיעור מ' סאה להמקוה העומרת בצדה אלא שבדרך זה יש חשש מכה נתן סאה ונטל סאה. ובשו"ת חתם סופר (יו"ד סי' רי"ב) כתב שבעירו פרעסבורג היו עושין המקואות בדרך זה ונם אחר שנתמלאה השניה היו מנקים הראשונה לגמרי ואח"כ היו ממלאים השניה במים שאובין עד שנתמלאו והלכו ונשטמו בחזרה דרך הנקב להמקוה הראשונה והיו מגקים השניה וכך היו עושים בסדר הזה ולא היו חוששים לנתן סאה ונטל סאה ועי' לעיל סוף אות ר' מה שכתבנו מזה. ועכ"פ כשעושים מקוה כזו נכון להוליד ולהעמיק את המילון בתוך המים שבבור שיתערבו במים הכשרים כמו שצייר במהרת מים (רף ר"ג).

הבור שמתבננים בו מים בשרים כתבתי לעיל שיהי' נרול ועמוק היינו לאפוקי שאם יהיה נמוך פחות מאמה אף שיהי' בו המ' סאה מפני שהוא רחב הרבה מ"מ יש שיטות שהיא פסולה והיא נקראת מקוה מרודדת והוא דעת הרא"ה כבר"ה ואף שאין מבואר בש"ע שיטה זו מ"מ יש אחרונים (חת"ם סי' רי"ב) שחוששים לזה וכתב שם החת"ם דלשיטה זו שמקוה פסולה גם אינה מסהרת בחשקה.

ניקוי מקוה בור שבו אוצר הנשמים ורוצים לנקות אותו בכלים שאינן מנוקבים ינקו אותו עד שיהיה יבש לגמרי דאם לא ינקו אותו כ"כ וישאר שם מקצת מים חוששין עליה שמא חזרו לתוכה ג' לוגין במים הנשאבין בכלים ומסלו אותו (ש"ע סעי' מ') ויש מחמירים אפי' אם ניקו בכלים מנוקבים (שמלה ס"ק ע') לכן ינקו עד שיהיה יבש לגמרי ואם לא אפשר יש עצת מאיזה אחרונים לשפוך על המים הנשארים יין או חלב כדי שישתנה מראית המים ולא נפסל בנ' לוגין כמו שכתבנו לעיל (אות ה') ואח"כ להמשיך בתוכה בחזרה המ' סאין מים כשרים. ותקנה זו הביא ברכ"ת (ס"ק קל"ט) בשם הגה"ק בעל קדושת לוי מכארדיטשוב ועוד גדולי אחרונים ולעומת זה יש הרבה אחרונים שאין דעתם נוחה בזה דמרלא קתני תקנה זו בש"ע משמע דער כאן לא נאמר דשינוי מראה מהני אלא לזה שלא יפסל אח"כ כנ' לוגין אבל לא בשכבר נפסל לא מועיל להכשירו בחזרה וזה דעת הצמח צדק להגה"ק מליובאוויץ (יו"ד סי' קע"ג)

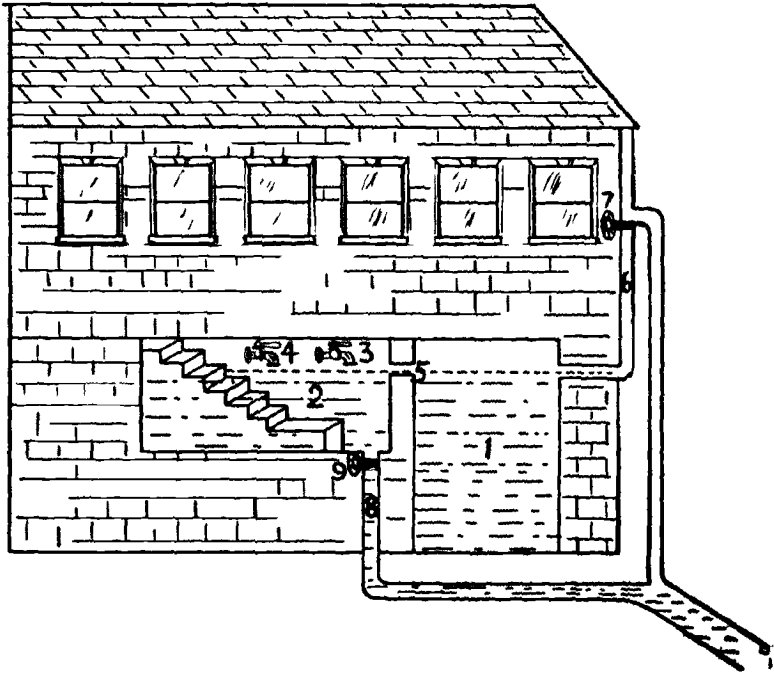
קלב קצור שלחן ערוך קטב — שערים מצויינים בהלכה

ובדברי חיים (ח"ב יו"ד סי' צ"ט) כתב נמי להכשיר ע"י שיתנו עפר וחול על מקום לחלוחית זה עד שיהיה מהם יבש לנמרי.

מקוה מקרח ושלג מותר לעשות מקוה מפרח ושלג שנתנים אותם בהכור והם נפשרים שם ונעשו מים (ש"ע סעי' ל') ולא ישאו השלג והפרח בכלים שאינן מנוקבים שמא ישארו בשולי הכלי ג' לוגין מים מן הפרח ונעשו שאובים ופוסלין המקוה דהפרח והשלג קודם שנפטר אינם עור במים כמש"כ הש"ך (ס"ק ע"א) וכשיבא מים שאובין ג' לוגין בהמקוה קודם שנפטר הפרח הוי כג' לוגין שנפלו למקוה חסרה שפסולה ולכן אסור להפשירם ע"י שישפכו לתוכו מים רותחים (פת"ש שם ס"ק י"ד). ויש בזה הרבה עצות האידך להפשירם כמו שהוכאו בדרכי תשובה (סי' קמ"ה) ואעתיק רק שנים מהם המובחרים, להניח על הבור שבתוכו השלג, טסים מלובנים עד שיפטר (חת"ס סי' ר'—רי"ג) וכתב שם הטעם דמותר דבר זה ולא הוי כהווייתו ע"י ארם וע"י מתכת שמקבל תומאה (כנ"ל אות ו') דהווייה מקרי הבאת מים אבל באן אין זה רק הסרת המניעה עיי"ש. ויש עור עצה להחם המרחץ עד שיפטר השלג (צמח צדק ס"ג) וכבר נהגו לעשות כך.

וקרח מלאכותי שעושים בבית הרושת מסתמקים בזה האחרונים אי כשר לעשות ממנו מקוה דביון שכבר נטמאו המים ע"י הכלים שוב לא מהני מה שנעשה אח"כ קרח [ובש"ע (סעי' ל"א) לא מבשיר אלא מקוה שאוב שהגליר שלא נטמאו המים ונם בזה מפסק בלחם ושמלה (שמלה אות ס"ג) עיי"ש] ויש בגרון זה פלוגתת אחרונים האמרי יושר (ח"א סי' קמ"ח) ופרי השרה (ח"ג סי' רנ"ג) כתבו להחמיר בזה ולעומת זה בשו"ת דברי מלביאל (ח"ג סי' ס"ז ס"ח) מתיר זה [ובדרכי תשובה (ס"ק קמ"ז) יש כאן טעות וכמו שכתב נמי בספר טהרת מים] וכן בשו"ת אחיעזר להנאון ר' חיים עוזר (ח"ג סי' ל"ג) ובשו"ת מהרש"ג להנאון ר' שמעון ג"פ מסעמיהאל (יו"ד סי' ס"ב) ובשו"ת עצי חיים להנה"ק מסינעט (יו"ד סי' כ"ב) כתבו להתיר ואפ"ה במקום שאפשר להשיג קרח אחר לא משתמשים בזה ובדרכי תשובה (ס"ק קמ"ו) כתב בשם שו"ת אבני נזר דהיכי דאפשר לעשות מקוה ממי גשמים אין לעשות מפרח ושלג.

- (1) בור בנוי מצעמענט שבו אוצר המים הכשרים הבאים ממי גשמים דרך הגג וצינורות או מקרה ושלג שנפסד.
- (2) מקום הטבילה שמה ממשיכין מימי העיר דרך סילונות.
- (3) סילון שבו ממשיכין מימי העיר, ואם הוא ממתכת אז יהיה גפסק שלשה טפחים קודם המקוה ומשם והלאה ילך בסילון של צעמענט.
- (4) סילון המביא מים מהמיחם (בוילער).
- (5) סילון רחב טפח געשה מצעמענט שבו משיקים המים מבית הטבילה עם המים הכשרים שבבור.
- (6) צינור המביא המי גשמים מהגג להבור ושלשה טפחים קודם המקוה ילכו המים ע"ג צעמענט.
- (7) ברזא שבו יכולים לסגור הצינור המביא מים להבור שלא יתמלא הבור על גדותיו וילך מעתה להצינור השני הרבוק בו.
- (8) צינור המוציא המים כשרוצים לנקות המקוה.
- (9) ברזא שסותם הנקב שלא יצא כלום בשעת הטבילה.

הברזות הללו צריך האומן לעשותן על מנת לקבעו בקרקע וכנ"ל אות ו'

קסג. הלכות מילה. ובו ח' סעיפים.

א מצות עשה על האב למול את בנו א⁽¹⁾, או לכבד ולעשות שליח לישראל אחר שימול אותו², ויש לו להאב לתת את הילד על ברכי הסנדק ולהושיט את האיזמל לידי המוהל ולעמוד אצלו בשעת המילה³ להראות שהוא שלוחו³, ובין חיתוך לפריעה מברך האב אשר קדשנו במצותיו וצונו להכניסו בכריתו של אברהם אבינו⁴. ויש לאדם לחזור ולהדר אחר מוהל וסנדק, היותר טוב וצדיק⁵.

שערים מצויינים בהלכה

א על האב למול את בנו ועי' ביו"ד (סי' רס"א) דאם לא מל האב חייבים בית דין למולו ובספר דרך פסודיך (מילה ח' הריבור אות י') כתב דנראה לו דכל איש ואיש מישראל מיקרי ביו"ד לענין זה באם רואה קטן ישראלי שאינו מהול ויכול למולו חייב וכן המנהג עכ"ל והיה פלא לי על לשון „ונראה לי" דהא דבר זה כתב כבר הרמב"ם (בפיהמ"ש שבת סי"ט) דכל מי שיראה את הילד הערל הזה ולא ימול אותו עובר על מצות עשה עיי"ש ועתה ראיתי שכבר נתפלא ע"ז נכדו בעל מנחת אלעזר בספרו אות שלום (סי' רס"א ס"ק א') ועי' בנחל אשכול דישאלית שילדה בן מעכו"ם כיון דישאל כשר הוא החיוב על הבי"ד למולו. ועי' לקמן ס"ק י"ג.
ועי' בערוך השלחן (סי' רס"א סעי' ב') דנסתפק מקודם אם הבי"ד ושאר ישראלים שהם שם אינם יכולים למול בעצמם וצריכים הוצאות לשלוח אחר מוהל אי מחוייבים גם להוציא הוצאות כמו האב בעצמו ומסיק לדינא דמחוייבים גם בזה.

ב ולעמוד אצלו בשעת המילה ועי' בשו"ת מחנה חיים (סי' נ"ח) שכתב דאפ"ה אם האב בריחוק מקום אינו מחויב לכא לביתו ויוכל לסמוך שימולו את בנו. ובספר כורת הברית להגר"א פוסק (סי' רס"ב) כתב דאם הודיע האב שלא למולו עד שיבא ממתנינים עליו עד חצות ולא יותר ובספר אות שלום (סי' רס"ה ס"ק ט"ז) כתב דאם משערים דלאחר חצות היום יש שהות בריוח למולו באופן שגם אם לא יבא יהא שהות עוד כיום למולו יש להמתין עליו.

ג מוהל וסנדק היותר טוב וצדיק עי' ברמ"א (סי' רס"ד סעי' א') דמומר דינו כעכו"ם ואם מל מחוייבים לחזור ולהטיה דם ברית ובפת"ש (ס"ק ו') כתב בשם השאנת אריה דאין צריך להטיה דם ברית ובהגהות הגרע"א שם נמי מצרד לומר דכדיעבד אין צריך להטיה דם ברית וכן

קסג 1) יורה דעה סימן רס"ג.

2) ראה שע"ת סימן רס"ד ס"ק א'. 4) סימן רס"ה סעיף א'.

3) עי' שע"ת סי' תקנ"א ס"ק ג. וסי' רס"ה 5) סימן רס"ד סעיף א' בהגה.

נוהגין שאין נותנין סנדקאות לאיש אשר כבר היה אצלו סנדק בכך
 אחד 6). אם כיבד למוהל אחד ד) אסור לחזור בו ולכבד לאחר ה).

שערים מצויינים בהלכה

בשול"ת הגרע"א (סי' רס"ד) כתב כמחלל שבת בחנות פתוחה אלא שאין
 מחלל בפני עשרה ישראלים כשרים אין למול לכתחלה ובדיעבד או שאין
 מוהל אחר מותר ועי' בשול"ת מחנה חיים (או"ח סי' כ') שהאריך בענין
 איסור למול ע"י מחלל שבת וסיים דבכל זאת אם לא ימצא מוהל אחר לא
 אקבל עלי לבטל מצות מילה עיי"ש. ועי' בספר דרך פסודיך (שם אות י"ח
 י"ט) דכל האפיסורסין אפי' אינו מאמין בחז"ל אם מלו צריך לחזור ולהטיח
 דם ברית וכן בספר אות שלום (סי' רס"ד אות ד'—ה') העלה כן דמחללי
 שבת והאפיסורסין שאינם מאמינים בחירושה העולם דינם כעכו"ם לדין זה.
 ועי' במשנה ברורה (סי' נ"ה ס"ס מ"ו) שכתב נמי כזה. ואם החותך היה
 ישראל כשר רק הפריעה היה אחר מן הפסולים כתב בדרך פסודיך (שם
 אות כ') דוראי כשר וכ"כ בספר זוכר הברית בשם שול"ת בית יעקב (סי' ק"ד).
 ומוהל וסנדק שהם אוננים ואבלים עי' לקמן סי' קצ"ו.

ד) אם כיבד למוהל אחד וכשהאב יודע אומנות המילה אי מותר
 לכבד לאחר יש בזה דעות שונות האו"י הובא בדר"מ (סי' רס"ד) והש"ך
 בחושן משפט (סי' שפ"ב ס"ק ר') והקצות החושן שם והחכמת אדם (בלל
 סמ"ט) ועוד ס"ל דאסור לכבד לאחר והתבואות שור (סי' כ"ח) ושול"ת
 בית אפרים (ח"מ סי' ס"ו) ועוד ס"ל דמותר ובכרתי ופלתי (סי' ר"ח
 ס"ק ג') כתב דרוקא בדרך כיבוד אסור אבל בדרך שליחות מותר וכן נראה
 מהחת"ס (או"ח סי' קנ"ט) והברכי יוסף (סי' רס"ד) בשם השמלה חדשה
 (סי' ר"ח) כתב לחיפוך דבררך כיבוד מותר ובדרך שליחות אסור ובשול"ת
 מהר"ם שיק (יו"ד סי' רל"ט) כתב דאם האחר הוא אומן יותר מותר לעשותו
 שליח והאריכו בזה האחרונים המאספים בספר כורת הברית ובספר ברית
 אברהם. ועי' בשול"ת שערי רעה (סי' ר"ם) דאפי' לרעות דאסור ליתן לאחר
 מ"מ אם רוצה להיות סנדק מותר לכבד לאחר ויש גם בזה דעות שונות.

ה) אסור לחזור בו ולכבד לאחר וכתב בטו"ו (סי' רס"ד ס"ק ח')

דאם אחר שכבד כיברו נזרמן לו מוהל אחר שהוא אוהבו או צדיק ואנן
 סהדי דאלו היה כאן קודם היה נותן לו יכול לחזור מהראשון. ועי' בשול"ת
 חתם סופר (יו"ד סי' רמ"ו) דזה דוקא אם חזר עור יום אחד קודם המילה
 אבל כשכבד נכנסו לביהכנ"ס ביום המילה אז הודיע להראשון שרוצה לחזור
 ממנו ויש לו בוששה מזה או שהמוהל הראשון כבר עשה הוצאות לזה שבא
 ממקומו לכאן אין יכול לחזור מפני שיש לו כעת מוהל צדיק יותר דלאו
 כל כפיניה להרויח בדמו והלכנת פניו של זה ומאן רבעי למיהוי חסידא
 יקיים מילי דנזקין.

שנאמר (7) שארית ישראל לא יעשו עולה ולא ידברו כזב. ואם כיכר לאחד ובתוך כך הלך המוהל הזה מן העיר, וחשב האב כי לא יבא לזמן המילה, ועל כן כיבד לאחר, ובתוך כך בא הראשון ימהלנו הראשון (8).

ב נוהגין שכל העם אצל המילה עומדים, שנאמר ויעמוד העם בכרית. מלבד הסנדק שתופס את התינוק והוא יושב. ולאחר שבירך האב להכניסו (ו) וענו אמן, אומרים כולם. כשם שנכנס לכרית כן יכנס לתורה ולחופה ולמעשים טובים (9)

ג המוהל צריך שידע הלכות מילה (ז) וצריך שיחקור אם הילד

שערים מצויינים בהלכה

(ו) ולאחר שבירך האב להכניסו וכשארין האב אצל המילה כתב הרמ"א (רס"ה סעי' א') דנוהגין להסנדק מברך ובשור"ת הנרע"א (סי' מ"ב) כתב דהרב העיר יברך דהחיוב מוטל על הני"ד וכשיש שם אבי אביו של הילד יברך אבי אביו ויכוין להוציא את הרב בכרכתו מפני שעיקר החיוב על הרב עיי"ש והובא קצת בפת"ש ובספר כורת הברית (סי' רס"ה) העלה כהרמ"א להסנדק יברך ובספר אות שלום (סי' רס"ה ס"ק ה') הביא דאביו הגה"ס בעל דרכי תשובה נהג עצמו כהנאון ר' עקיבא איגר הנ"ל ופלא לי שלא הביא כלום מוקנו בספר דרך פסודיך (מילה ח' הדיבור אות כ"א) שכתב סתם כדברי הרמ"א להסנדק יברך ואפשר שיש לחלק בין היכי שיש הרב העיר אצל המילה או לא.

(ז) צריך שידע הלכות מילה עי' בש"ע (סי' רס"ד סעי' ב') רמלין ע"י סכין והאחרונים רמזו ע"ז דכתיב "חרכות צורים" (יהושע ה') והתרגום שם אזמלין חריפין ועי' בערוך השלחן (שם סעי' י"ט) ראין לחדש חדשות לעשות הפריעה במין מוכנה וצריך דוקא לפרוע בצפרנים. ועי' בשור"ת בנין ציון עמלינגער (סי' פ"ח) דצריך לפרוע בציפורן רכן נדאה ממדרש ופוסקים ורק בנר גדול שהעלה קשה שאי אפשר לפרוע בציפורן מותר להשתמש לזה זוג וכן אם אין מוהל אחר שאינו יודע לפרוע רק בזוג מלין על ידו ובלא"ה אסור דיש לחוש אולי הוא סבלת משה רכנו ע"ה וכן בשור"ת אור המאיר (סי' נ"ח) כתב נמי מקודים ממדרש וזוה"ק ופוסקים לפרוע בציפורן דוקא, והביא עוד ראיה ממש"כ הרמ"א (יו"ד סי' שצ"ג) דמותר לאבל לתקן ציפורניו אפי' בימי אבלו והביא בשם קרמון אחר (אבן ירחי ז"ל) דהעביר למוהל אחד מאומנתו משום דשינה המסורה שלא פרע בציפורן.

וכן בענין המציצה האריכו דבותינו הנאונים במפריהם נודל האימור בענין ביטול המציצה. עי' מזה בשדי חמד (מערכת מציצה) שהאריך בזה.

(9) סימן רס"ה סעי' א'.

(7) צפניה ב י"ג.

(8) סי' רס"ד סעי' א' בהגה וטו"ז ופ"ת שם.

הוא בריא. וגם להמילדת יש להזהיר אם תראה איזה מיוחד בילד תודיע.

ד וצריכין ליוזרה ח במאד מאד, שלא למול ולד שיש לו חשש

שערים מצויינים בחלכה

ונאוני ישראל מהרי"א אסאד (יו"ד סי' רנ"ח) ושו"ת בנין ציון עטלינגער (סי' ר"ה) ומהר"ם שיק (יו"ד סי' רמ"ח) כתבו דהמציצה לא לבד משום סכנה ורפואה אמרו חו"ל להצריך המציצה אלא נמי משום מצוה ואפשר שהוא הלכה למשה מסיני. וכתב עור במהר"ם שיק (או"ח סי' קנ"ב) דמה שאומרים בשם מרן החתם סופר שהתיר פ"א למול ולמצוץ ע"י ספוג הוראת שעה היתה מפני שהיתה חשש נזירה על המילה וכ"כ הנאון ר' חיים צבי מאנהיימר בשו"ת עין הברדלח (סי' י"ג) ררבו שהורה כן הוראת שעה היתה משום חולי רע שהיה אז בעיר ויען עיי"ש. ואחרי כן המציאו מכונה למציצה והנאון ר' יצחק אלחנן התיר זה וכתב שם בשרי חסר נמי דזה נמי הוראת שעה היתה מפני שהיה אז מין מחלה „סיפולוס“ והממשלה אסרה עליהם לכן התיר ע"י המכונה עיי"ש, וכ"כ בשו"ת בית יצחק (יו"ד ח"ב סי' צ"ח) דמה שהתירו איזה נאונים המכונה למציצה הוראת שעה היתה מפני שרצתה הממשלה לבטל הכל ובחרו את הרע במיעוטו וכ"כ בשו"ת דברי מלביאל (ח"ד סי' פ"ז) דהמבטל מצות מציצה מכל יש לחוש למינות נזרקה בו ונמ ע"י מכונה לזו אין להתיר בפשיטות אלא במקום שיש לחוש שהקלי הרעת יפרצו ויבטלו לנמרי המציצה. ועי' בשו"ת מהר"ם שיק (סי' רמ"ד) דאם אין מניחין אותו למצוץ אל יקבל למול בלא מציצה ובתב הצדיק הרה"נ ר' שמשון רפאל הירש הטעם לזה דכיון שעיקר המצוה על האב אין המוהל מחויב לעבור על מסורת אבותינו מפני שאב הבן רוצה שימולו בלא מציצה. ובספר בורת הברית להגר"א פוסק (סי' רס"ד) כתב ראם אי אפשר בשום אופן למצוץ בפה יסבל המצוה למול וימצוץ ע"י דבר המפסיק מין מכונה וכדומה כיון שהרבה גדולי הדור התירו זה, ולא ניתו ערל. ובספר אות שלום להנה"ק ממנוקאטש (סי' רס"ד אות י"ב) כתב נמי דהחליטו זמני העדה שלא ילך למול בלא מציצה ושם האריך בענין איסור מציצה ע"י כלי מציצה וסיים דעכ"פ מי שיש לו מחלה בוראי צריכין למנוע אותו מלמצוץ עיי"ש, ודברי אדמו"ר זצ"ל צריכין פירוש שלא כתב שום פירוש לדבריו ואי ליבא אחר שיכול למצוץ האם ימולו בלא מציצה, צ"ע כל זה.

ח וצריכין ליוזרה בשו"ת מהרש"ם (ה"ו סי' פ"ה) נשאל במי שצריך למולו בנדלותו אי מותר להשקותו משקה המיישן אותו שלא ירניש בצערו כתב שאין שום חשש לומר דכיון דהוא ישן ולא ראוי למעכב בעצמו א"כ לא ראוי נמי לעשות שליח דלא שייך כלל ענין שליחות לבאן והמצוה היא שיהא נימול לכן מותר ובשו"ת אמרי יוסף (ח"ב סי' ק"מ) נשאל אי מותר לעשות זילוף במחט עם מין סם שע"ז נעשה בשר האבר כבשר

חולי ט) כי סכנת נפשות דוחה את הכלי. שאפשר לו למול לאחר זמן ואי אפשר להחזיר נפש אחת מישראל לעולם, ועיין יורה דיעה סימן רס"ב וסימן רס"ג מתי מלין תינוק שהיה חולה והכריא א). ומיד

שערים מצויינים בהלכה

המת שאינו מרניש, הביא ממדרש (פ' לך לך) שתחלת המצוה שנעשה באברהם אבינו היה ע"י צער לכן העלה לאיסור וכן העלה בשו"ת אכני זכרון (ח"ג סי' ג') ולפי דבריהם גם משקה המיושן אסור.

ט) שייש לו חשש חולי ע"י בשו"ת עצי הלכנון למהר"י צירלזון (סי' ס"א) כתינוק שנולד ברנלים עקומות ואמרו הרופאים שכאם יעשו לו עוד בימים הראשונים להולדו תחבושת גפסים אזי תהיינה ישרות כראוי אבל אם יאחרו לעשותה עד עבור שבעת ימים יתקשו הרנלים ולא תועיל עוד התחבושת וישאר פסח אלא שע"י התחבושת לא יהיה אפשרות למולו עד אחר הנטלה ונשאל אי מותר לרחות המילה בשביל זה והעלה רביון שאמרו חז"ל (ברכות כ.). דגדול כבוד הבריות שדוחה לא תעשה שבתורה ואם יהי' פסח יפסל לעבודה אם הוא כהן ופסול לדיין בחליצה והוא גנאי גדול מותר לרחות המילה ועוד רחיא מצות עשה דהשבת אבירה והשבת נופו נמי מדאורייתא היא כראיתא בש"ס (ב"ק פא:.) וכיון שבממון אפי' רק על חלק קטן מממונו מחוייב בהשבת אבירה ה"נ בהשבת נופו אפי' רק על אבר אחד מחוייב להשיב אבירה ולרפאות גופו עיי"ש.

י) כי סכנת נפשות דוחה הכל רינים אלו באיזה תולי מלין התינוק ובאיזה לא, מכוארין היטב בספרי המוהלים והסכימו כל הפוסקים דגם על הרופאים סומכים להחמיר שלא למולו אבל לא לפולא במקום שהם אומרים שמותר למולו ובספרי הפוסקים מבואר שימתינו אין סומכין על הרופאים אלא ממתנים שלא למולו.

יא) שהיה חולה והכריא ביו"ד (סי' רס"ב סעי' ב') מבואר שאין מלין תינוק שחלצתו חמה וכיוצא שהוא חולי כל הנוף וכן אם כאבו לו עינים כאב גדול הוי כחולי כל הנוף וממתנים שבעת ימים מעת שנתרפא מחליו ואלו ז' ימים צריכין להיות מעת לעת מכוון בשעות ומהו כאב גדול בעינים ע"י בש"ע (או"ח סי' שכ"ח סעי' ט') דהיינו אם יש ציר בעין או ששותת ממנו דמעות מחמת הכאב או ששותת דם. ויש עוד חולאים המבוארים בש"ע (סי' רס"ג) והם חולי שינוי מראה כגון שהוא אדום וירוק אפי' אינם על כל הנוף רק על הפנים לכר נמי ממתנים על המילה (רע"ת יו"ד סי' ל"ח) ושאר חולאים המבוארים בספרי המוהלים והם חולי אכר אחד ולא כל הגוף באלו ממתנים עד שיכריא אבל לא ז' ימים מעת לעת.

ותינוק שהוא כחוש בעצמו כתב בב"י (יו"ד סי' רס"ב) בשם בעל העיטור דממתנים לו עד שיכריא. ובספר נורת הברית העלה עפ"י הירושלמי (יבמות פ"ח) להמתין כאן שלשים יום ובספר זוכר הכרית הביא נמי מהגה"ק בעל אוהב ישראל מאפסא להמתין שלשים ובשם שו"ת מהרי"א כתב

כשהתינוק ראוי למול אסור לעכב את המצוה (ג) מאיזה טעם להרבות שמחה וכדומת, אלא ימול מיד כשהוא ראוי אך לא בשבת ולא ביום טוב (ג) כמו שכתוב ביררה דיעה (10).

שערים מצוינים בהלכה

להמתין ז' ימים מעל"ע. ובשו"ת רובב מישרים מטשעבין (סי' ס"א) ראיתי שהעלה שאין ממתנינים כלום אלא מלים מיר כשהבריא רחולי וכחוש הם שני ענינים ודוקא חולי כל הנוף ממתנינים ולא כחוש עיי"ש ראיותיו ונימוסיו. והעולם נוהגין שממתנינים. וכחוש מקרי שנולד פחות מהשיעור משקלו ממה ששערו הרופאים.

והלצתו חמה וכדומה חולי כל הנוף שאמרנו דצריך להמתין ז' ימים מעל"ע, כתב בשו"ת בנין ציון (ח"א סי' פ"ו) ושו"ת צבי תפארת (סי' ע"ו) רגם אם חלה בתוך הח' ימים על זמן מיעוט צריך להמתין הז' ימים ואסור למולו ביום השמיני מהלירה ואם יום הח' הוא שבת ומלין אז יש בזה חילול שבת. ועי' בשו"ת מהרי"א אסאר (יו"ד סי' רנ"ד) בתינוק שנולד בשבת ועי' קישוי לירה נתעלף עד שלא היה בו רוח חיים ועי' תרופות ופעולות הרופאים שב רוחו בקרבו והיה אז טרם בא השמש ביום השבת עת מנחה והורה למולו בשבת הכאה ביום השמיני בשעת המנחה מכון בשעות משעת הקיצו ששב רוחו בקרבו משום דהוי כהלצתו חמה שהוא חולי כל הנוף. וכתב הנה"ק ממונקאטש בספרו אות שלום (סי' רס"ב ס"ק ה') שכן עשה מעשה שבא לירו תינוק שנולד בשבת ונתעלף ועד ששב רוחו בקרבו היה שעת מנחה קודם השקיעה ומל את הילד בשבת הכאה בשעת מנחה ולא אמר אז „צדקתך" במנחה ובספר כורת הברית כתב דאם היה מעשה כזה בערב שבת וכששב רוחו כבר קידש היום אז הוא מילה שלא בזמנו ומלין ביום ראשון. ובשו"ת חבלים בנעימים (ח"ג סי' ס"א) חולק על כל הרין הזה והעלה דאם נתעלף ביום שנולד אין צריך להמתין הז' ימים מעל"ע אולם בספרו (ח"ה במאסף אות ה' בסופו) חזר עוה"פ רין זה והורה להנאונים הנ"ל שהרין עמס וכתב שגם הנאונים ד' יושיע ליב דיסקין ור' שמואל סלנטר הורו בשאלה זו להמתין הז' ימים מעל"ע.

(ב) אסור לעכב את המצוה עי' בשו"ת דברי מלכיאל (ח"ד סי' פ"ו) ברבר מצות מילה שדוחים על יום אידם שהוא יום ביטול מלאכה ויתאספו המון, העלה שם שדאוי להבי"ד לגזור על המוהלים רכל מילה שלא בזמנה לא ימולו אלא דוקא ביום שאינו יום אידם ואף אם יצטרכו להשהות עי"ז יום או יומים אין לחוש בזה כיון שיש בזה חיזוק מצוה, וכבר כתב כעין זה בשו"ת נודע ביהודה (תנינא סי' ס"ו) שנמצאו אנשים שדחו מילה שלא בזמנה על ערב פסח כדי שיוכלו הבכורים לאכול על הסעודה וכתב שם לתקן ולאסור למול מילה שלא בזמנה בע"פ מטעם זה.

(ג) אך לא בשבת ויו"ט כתב בש"ע (סי' רס"ו סעי' י"ב) רישראלית

ה אשה שמתו שני בניה מחמת מילה, שנראה כי המילה הכחישה את בחם אין מלין את השלישי עד שיגדלו ויתחזק כחו, וכן אשה שמת לה ילד אחד מחמת מילה, וגם לאחותה אירע כן, אזי גם שאר האחיות לא ימולו בניהם עד שיגדלו ויתחזקו (11).

שערין מצויינים בחלכה

שהולידה בן מישראל מומר מלין אותו בשבת, וכתב הט"ו (שם ס"ק י) דאם גם היא מומרת אז אין מלין אותו בשבת, וכן העלה הש"ך (ס"ק ט"ו) דכיון שגם היא מומרת מחזיקים שיצא הולד לתרבת רעה, ועי' בפתחי תשובה (שם ס"ק י"ד) דישראלית (כשרה) שהולידה בן מעכו"ם מלין אותו בשבת דהא הולד כשר הוא. ובשו"ת מהר"ם שיק (יו"ד סי' רמ"ט) כתב באשה שנישאת בנימוסי אורחים כתב שם דאם יולד לה בן בשבת אין למולו בשבת ואם יולד לה בחול מחויבין הבי"ד למולו כמו מי שאין לו אב עיי"ש טעמו ובספר אות שלום (סי' רס"ו ס"ק י') חולק עליו דכיון שאיפסק הלכה (אהע"ז סי' ד' סעי' ה') דולד כשר הוא מפני שאמו ישראליה וא"צ נירות א"כ אין לחוש למש"כ רש"י (קידושין סח:): דבעי נירות ומפילא מחויבין למולו בשבת עיי"ש, ולא הבנתי כלום דברי אדמו"ר בזה דהא הצדק עם המהר"ם שיק דעד כאן אמרין דישראלית שהולידה מעכו"ם מלין בשבת באם היה ע"י זנות משא"כ אם נישאת להעכו"ם בנימוסיהם א"כ הוה כמומרת ואז אין מלין כהש"ך והט"ו. ואח"כ ראיתי שגם בשו"ת בית יצחק (אהע"ז ח"ד סי' כ"ט אות י"א) הביא דברי המהר"ם שיק הנ"ל והעלה נמי שלא למולו בשבת רק בחול ומחויבים למולו או אלא שחולק על דברי המהר"ם שיק שכתב דהבי"ד רשאים לעשות סייג ושלא למול את בנה ועל זה כתב שאין לעשות גדר זה דבלא"ה יכולים למול ע"י הרופאים בבתי החולים עיי"ש.

וישראל שנשא נברית ונולד לו בן ממנה, כתב בש"ע (שם סעי' י"ג) דאסור למולו בשבת ואי מותר למולו בחול עי' מזה בשו"ת מהר"ם שיק (סי' דכ"ח) ובשו"ת טוב מעם ודעת (מהדו"ק סי' ר"ל) ובשו"ת מהרש"ם (ח"ג סי' שס"א) באיזה אופנים מותר למולו דהיינו אם אמו מסכמת למולו ולטבלו כדין גר עיי"ש. וכ"כ בשו"ת בית יצחק (אהע"ז ח"ד סי' כ"ט אות י"א) דבכה"ג מותר למולו ויבטיה נ"כ שגייר אשתו. ובשו"ת עצי הלבנון (סי' ס"ד) כתב להתיר למולו בחול כפשטות לשון הש"ע דדוקא בשבת אין מלין ועי' בשו"ת באר מים חיים (ח"ב סי' ע') שחולק עליו והעלה דאם אינו מגייר את אשתו אין למול את בנו אפי' אם מבטיח שיטביל את בנו לשם נירות כשיהי' לו אפשרות עיי"ש.

ומחללי שבת בפרהסיא מסק בספר כורת הברית (סי' רס"ו) שלא

ו' תינוק שנולד בין השמשות (ד' או קצת קודם טו), יעשו שאלת חכם מתי יומל (טו 12).

שערים מצוינים בהלכה

למול את בניהם רק אם מודיעים לבניהם שהם יהודים ובספר אות שלום שם חולק ע"ז ראין שום נפקא מינה מזה אם יתנהג בדת ישראל או לא והיא מצוה בפני עצמה מוטל על הבי"ד גם אם יצא אח"כ לתרבות רעה.

יד) שנולד בין השמשות ברין בין השמשות כבר כתבתי לעיל (ח"ב סי' ע"ה ס"ס א') ומה שנוגע עוד לענין מילה עי' בשו"ת חתם סופר (או"ח סי' פ') שפסק בתינוק שנולד י"ז מינוט קודם צאה"כ במוצאי שבת ימולו אותו בשבת כיון שאנחנו עושים מלאכה עד ג' רבעי שעה קודם צאה"כ כשיטת הר"ת על כן לענין מילה נמי הוי כיום ומלין בשבת עיי"ש. ולעיל שם כתבנו דאנחנו נוהגים כשיטות הנאונים רמ"ד אחרי השקיעה היא לילה עיי"ש. ועי' בשו"ת מנחת אלעזר (ח"א סי' ר"ג) דבומנינו נוהגים כהנאונים ולכן אם נולד אחרי השקיעה אם היה בערב שבת מלין אותו ביום ראשון ואם היה בשאר הימים מונין השמנה ימים מיום המחרת וסיים דהנה"ק הרבני יחזאל משינאווע אמר כך לאביו הבעל דרבי תשובה שכן צריכין לנהוג לענין מילה. ובספרו אות שלום (סי' דס"ו ס"ס ד') הוסיף עוד כדברי הלבושי שרד ומוכא בפת"ש (שם ס"ס ח') דאם היתה מקשה לי"ד משעת ביהש"ש עד שבת אפי' אם הלירה היתה בודאי לילה מ"מ כיון שנמשך זמן קישויה מבין השמשות כיון שנפתח המבר חיישינן שמא הוציא ראשו ומלין ביום ראשון עיי"ש שהאריך בגרון זה.

טו) או קצת קודם עי' בשו"ת בית יצחק (יו"ד ח"ב סי' צ"ה) בתינוק הנולד בערב שבת ויש ספק אם נולד בין השמשות כתב דאפי' בספק אין להתיר למול בשבת וצריך לירע בבירור שנולד בלילה.

טז) מתי יומל לעיל (ח"ב סי' ע"ב ע"ב ס"ס א'—ו') הבאתי משערי תשובה (סי' שר"ם) בענין המקומות ואקלימים שהיום מתארך חדש וב' חדשים כיצד יתנהג בשמירת השבת והבאתי שם שימנה ששה ימים של ב"ד שעות וביום השביעי ישמור השבת וממילא הוא הרין לענין מילה ימנה שבעה ימים וביום השמיני ימול. ועתה מצאתי בספר כורת הברית (סי' רס"ב אות ב') שנסתפק קצת בזו והעלה לבסוף דימול לאחר שבעה פעמים של כ"ד שעות ביום השמיני בחשבון היום והיינו לאחר י"ב שעות של ההיקף השמיני ואם נימול תוך י"ב שעות של ההיקף השמיני דלפי החשבון הוי כלילה אין צריך להטיף עוה"פ דם ברית כדון מל בלילה כיון דעכ"פ במקום זה אין שם לילה אך בהמקומות שהוא להיפוך שהלילה מתארך לכמה חדשים נראה לו דהולך הנולד שם אינו נימול שם בעוד שהוא לילה או אף שלמי החשבון הלילה נתחשב כיום מ"מ אין אנו יודעים כלל טעם איסור מילה בלילה לכן נראה לו דאם עבר ומל שם אף שלמי החשבון

ז תינוק שמת קודם שנימול (בין בתוך ח' ימים בין אחר כך) מלין אותו אצל קברו להסיר חרפתו ממנו שלא יקבר בערלתו כי חרפה היא לו. ואין מברכין על המילה, אבל קוראין לו שם (ז) לזכר שירחמוהו מן השמים ויחיה בתחיית המתים, ויהיה בו דיעה להכיר אביו ואמו, אם שכחו למולו וקברוהו בערלתו אם נזכרו מיד, שעדיין אין לחוש שנתנוול בקבר, צריכין לפתוח את הקבר ולמולו. אבל אם לא נזכרו עד איזה ימים לאחר מותו אין לפתוח את הקבר (13)

שערים מצויינים בהלכה

הוא יום מ"מ נראה שצריך להסירה עוה"פ דם ברית וסיים עוד בצ"ע. עור נסתפק שם באם נולד סמוך לבין הערכים בעוד יום ונסעה משם עם ולדה (בספינה או באוירון) וביום השמיני הם באקלים אחר (כמו מאמריקה לאנגליה) באופן שבשעה זו שהיה הלידה היה כאן (באנגליה) כבר לילה או להיופך (מאנגליה לאמריקה) האיך יתנהנו במילתא אי אזלינן בתר מקום הלידה א. בתר מקום המילה ומצדד לומר דאזלינן בתר מקום הלידה והביא ר' ז' מש"ס (יבמות עא.) דפריך זכרים דאיתנייהו בשעת אכילה וליתנייהו בשעת עשיה היכי משכחת לה וכו' ולמה לא סוקי דבא עם הילד לאקלים אחר באופן שבמקום הלידה היה כבר לילה ובמקום המילה היה יום אלא ודאי דאזלינן תמיד בתר מקום הלידה ובספר ברית אברהם (סי' י' קונ"א) הביא ג"כ ראיה זו מבעל שו"ת בנה רגנה ששמע ממנו ארות גרון זה.

ומי שעובר על קו התאריך והוא המקום שהסכימו עליו כל העולם שזה התחלת המזרח וסוף המערב שמשנים שם מנין יום השבוע והחודש דהיינו אם עובר ממזרח למערב כופלים את יום העבר ואם ואם עובר ממערב למזרח מדלגים על יום המחרת כמו שהארכנו מזה לעיל (ח"ב סי' ע"ב ס"ק א'), לענין מילה בוראי אין נפק"מ כיון שעבר על הילד שבעה פעמים כ"ד שעות ועתה הוא פעם השמיני בחשבון היום (כמו שכתב לעיל הם' כורת הברית) צריך למולו אז, אלא שיש להסתפק באם נולד במערב העולם ביום עש"ק ועבר על קו התאריך למזרח העולם שנמצא דפעם השמינית של כ"ד שעות שם הוא יום השבת, אי מותר לחלל שבת עליו כיון שבמקום הלידה היה יום חול וצ"ע.

(יז) אבל קוראין לו שם עי' בתוספת על התורה (בראשית פ') וישב בפי' ותקרא את שמו שלה) וברמב"ן שם דררכם היה שיקרא האב שם הבכור והאם קראה לשם השני עיי"ש, ולכן כתיב בפעם הראשון ויקרא לשון זכר ובפעם הב' כתיב ותקרא לשון נקבה עיי"ש, והעולם נוהגין להיופך והאריך בזה בברית אברהם (סי' ח').

קצור שלחן ערוך קסד

קמג

ח נוהגין לעשות סעודה (ה) ביום המילה, שכל מצוה שקבלו ישראל בשמחה (כמו מצות מילה) עדיין עושין בשמחה, וכתוב (14) שש אנכי על אמרתך וכו' (ודרשין 15) זו מילה. ומי שאפשר לו לעשות סעודה הגונה ומקמץ ואינו עושה, אלא בקאפע ומיני מתיקה וכדומה לא יפה עושה. מי שמזמנין אותו לסעודת ברית מילה ויודע שיש שם אנשים מהוגנים מחוייב גם הוא ללכת. עוד נוהגין לעשות סעודה במיני פירות ומשקין בליל שבת שקודם המילה, וגם זהו סעודת מצוה. עוד נוהגין שבלילה שלפני המילה מתקבצין בבית התינוק ועוסקין בתורה, ועושין קצת סעודה וזו אין לה דין סעודת מצוה שאינה אלא מנהג בעלמא (16).

קסד. הלכות פדיון בכור. וכו' סעיפים.

א מצות עשה על כל איש מישראל שיפדה מכהן את בנו שהוא בכור לאמוא (בחמשה סלעים 1) ובמטבעות שלנוג) צריך שיהיו

שערים מצויינים בהלכה

יח) נוהגין לעשות סעודה ע' בפתחי תשובה (סי' רס"ה ס"ס ט"ז) דאם אירע סיבה שלא עשו סעודה ביום המילה יעשו ביום מחר ועי' במנ"א (סי' תקנ"ט ס"ס י"א) דיכולין לעשות הסעודה גם בלילה שלאחדיו. א) את בנו שהוא בכור לאמו בשו"ת טוב טעם ודעת (מהדו"ג ח"ב סי' ק"ל) נשאל באיש שנשא אשה ונעשית פרוצה בזנות ונרשה וביני לביני ילדה וזכר אי יכול הבעל לפטור עצמו מפדיון אולי הוא אינו בנו כיון שהיתה פרוצה בזנות והעלה דמחוייב לפדותו דרוב בעילות אחר הבעל ואין לפטרו משום דאין הולבין כממון אחר הרוב דא"כ תפטור כל מצות פדיון הבן דהא על כל ילד יש לחשוש אולי אינו בנו דהא אין אפוטרופוס לעריות כדאמרינן בסוגיא דרוב (חולין י"ב) ואפ"ה חייבה התורה לפדות ומחזקינן שהוא בנו משום רובא א"כ ה"נ בנדרן דידן רוב בעילות אחר הבעל עיי"ש ועי' לקמן ס"ס י"ד.

ב) ובמטבעות שלנו כל אחד חייב על המטבעות הנהוגים במדינתו ועי' בשו"ת חת"ס (יו"ד סי' רפ"ט) שחישב נמי לפי המטבעות במדינתו וכן בעלי הש"ע המחבר ורמ"א כל אחד חייב לפי מטבעות מדינתו אבל

16) סימן רס"ה סעיף י"ב וריעב"ץ.

קסד 1) יו"ד סימן ש"ה סעיף א.

14) הלהים קיי"ט.

15) שבת ק"ל.

כל כך עד שיהא בכלום חמשה לויט ושליש כסף צרוף (בראנדזילבער) ויכול ליתן לכהן אפילו שאר הפצים שיהיו שוים כך אבל לא קרקעות או שטרות, ולכן אין פודין בבאנקנאטען^ג) ונוהגין לעשות סעודה למצוה זאת^ד.)

ב אמר לכהן אחד ה) שיפדה ממנו את בנו אסור לחזור בו, ואם חזר ופרה אותו מכהן אחר הרי זה פדוי^ז.)

ג אין פודין את הבכור עד שיעברו עליו שלשים יום, וביום שלשים ואחד יפדותו מיד^ו) שלא להשתות את המצוה^ז). ואין פודין

שערים מצויינים בהלכה

שיעור התמיד של החמשה סלעים שחייבה התורה הוא כסף צרוף ומוקס משקל אלף וט' מאות ועשרים שעורים כ"כ הטו"ז (סי' ש"ה ס"ק א') ולפי חשבון הגראם הנהוגים כעת ברוב המדינות עי' מזה בשו"ת ערוגת הנושם (יו"ד סי' רל"ט) ובשו"ת מנחת אלעזר (ח"ב סי' ט"ו) דהוא צ"ר גראם ולכן צריכין תמיד לשער בכל מטבע היוצאת במדינה כמה כסף מוקס יש במטבע הזאת.

ג אין פודין בבאנקנאטען כך הוא המנהג משום דיש בזה פלונתא באחרונים, עי' מזה בתשובה מאהבה (יו"ד סי' ל"ה) ובשו"ת חת"ס (יו"ד סי' קל"ד) ובליקוטי חת"ס (סי' ל') ובשו"ת השיב משה (סי' נ"ה) ובשו"ת עין יצחק (יו"ד סי' ל') ובערוך השלחן (סי' ש"ה סעי' י"ח). ועתה בשעת הדפסה בא לירי ספר לקוטי פנחס על הל' פדיון הבן והביא בסופו תשובה מכעל תבואות השדה מכאנהארד שהעלה דחותמות (סטעמפּ פאָסטמארקע) הם גרועים יותר מבאנקנאטען דהם מחויבים עכ"פ לקבלם בתורת מעות מדינא דמלכותא אבל החותמות אין מחויבים לקבלם בתורת מעות.

ד לעשות סעודה למצוה זאת עי' ברמ"א (או"ח סי' תקנ"א סעי' י') דאפי' בשבוע שחל בו ט"ב וערב ט"ב מותר לאכול בשר ולשתות יין אלא שלא יהא שם רס מנין מצומצם ובטו"ז (שם ס"ק י"ב) הביא יש מקילין. ופדיון הבן שעבר זמנו אי מותר לעשותו בערב שבת עי' מזה לעיל (ח"ב סי' ע"ב ס"ק י"ד).

ה אמר לכהן אחד ובשו"ת חת"ס (יו"ד סי' רצ"ז) כתב דאפי' שלא בפניו אמר שיתן לכהן פלוני אין לחזור בו עיי"ש והובא גם בפת"ש (שם ס"ק ח').

ו וביום שלשים ואחד יפדותו מיד עי' בפת"ש (סי' ש"ה ס"ק י"ו) בשם ספר תיבת נמא (פ' ראה) דעכ"פ יש לרדק נמי אם כבר עבר הכ"ט יום עם י"ב שעות תשצ"ג הלקים דאם נולד סמוך לערב ביום השבת או

בשבת וביום טוב אבל בחול המועד פודין⁴). גוהגין לעשות את הפדיון ביום, ומכל מקום אם עבר יום שלשים ואחד ולא פדה או שחל בשבת וביום טוב או בתענית יש לפדותו תיכף בלילה שלאחריו, ולא ימתינו עד למחר להשהות המצוה יותר⁵).

ד האב מייתי ליה לבכור קמיה כהן^ה), ומודיע לו שהוא בכור פטר רחם לאמו הישראלית ומייתי כסף או שוה כסף חמשה סלעים, ומניח לפני כהן ואומר לכהן זה בני בכורי וכו'. ואחר כך מניחו לפני הכהן, והכהן שואל אותו מאי בעית טפי, וכו', והוא משיב לו ואומר חפץ אני לפדות את בני וכו'. ובעוד שהאב מחזיק את המטבעות בידו קודם שיתנם לכהן מברך אשר קדשנו במצותיו וצונו על פדיון הבן וגם שהחיינו^ו), ונותן מיד את המטבעות לכהן, והכהן גוסל את

שערים מצויינים בהלכה

בבוקר ביום ב' כימי הקיץ שהלילות קצרים אף שהוא יום ל"א מ"מ לא עברו עוד הי"ב שעות ותשצ"ג חלקים וכ"כ בנודע ביהודה תנינא (יו"ד סי' קפ"ז) דיש לרסק בזה. ותשצ"ג חלקים הוא קרוב לג' רבעי שעה.

ז) שלא להשהות את המצוה כתב הש"ך (סי' ש"ה ס"ס י"ב) תינוק בכור שחלה ולא נתרפא עד יום ל"א, סלין אותו קודם ואח"כ עושין הפדיון דהמילה היא אות הכנסת ברית ואלמלא קבלת הברית אין כאן מצות פדיון כלל. ועי' בשו"ת התם סופר (יו"ד סי' ש') דרואא אם המילה ביום הפדיון אבל אם לא נתרפא וצריך להמתין במצות מילה אין להמתין בפדיונו ומקדימין הפדיון להמילה וכ"כ בפת"ש (שם ס"ס כ"ג) בשם כמה תשובות אחרונים עיי"ש. ובשו"ת אבן יקרה (מהרו"נ סי' ק"ע) הוסיף עוד ראפי' אם הפדיון נמי הוא שלא כזמנו כנון שחל הפדיון בשבת דפורין אותו ביום א' והילך לא יהא ראוי למול אלא עד יום ג' אפ"ה לא ממתינין ופורין אותו ביום א' קודם שנימול עיי"ש ראיותיו. ובילד כזה נותנים חשם להילד בשעת הפדיון ולא ממתינים עד זמן המילה (ספר פדיון נפש).

ח) קמיה כהן עי' בפתחי תשובה (ס"ס ה') מה שהביא משו"ת חות יאיר (סי' ק"ו) ושו"ת יד אליהו (סי' ל"ז) במי שנתכרד עליו שאינו כהן דכל הבנים שנפדו על ירו צריכים לחזור ולפדותן ומהו הדין עם דמי הפדיון שלקח עיי"ש.

ט) וגם שהחיינו בשו"ת טוב טעם ודעת (מהרו"נ ח"ב סי' סכ"ד) כתב במי שעשה פדה"כ באשתו הראשונה ועתה שנשא אחרת ג"כ ילדה לו בן בכור העלה דמברך עוה"ם ברכת שהחיינו דכיון שאינו שכיח כ"כ מקרי מזמן לזמן דמברך.

(5) שם שיך סקי"ב.

(4) שם סעיף י"א.

הכסף ומוליכו בידו על ראש הבן ואומר זה תחת זה וכו'. ואחר כך נותן את ידו על ראש הבן, ומברכו, ואומר ישימך וגו', יברכך ה' וישמרך וגו', כי אורך ימים ושנות חיים וגו', ה' ישמרך מכל רע וגו'. ואחר כך מברך על כוס יין, ואם אין יין מברך על שאר משקה שרגילין לשותות שם, אבל אזי צריכין לעשות הפדיון קודם גטילת ידיים לסעודה, כי בתוך הסעודה אין מברכין על שאר משקים, מה שאין כן כשיש יין שאז עושין הפדיון אחר ברכת המוציא (6).

ה' אם אין האב במקום הילד יכול גם כן לפדותו מכהן באשר הוא שם (י), ואומר לכהן: יש לי בן בכור לפדותו והכהן אומר לו: מאי בעית טפי וכו' (7).

שערים מצויינים בחלכה

(י) לפדותו מכהן כאשר הוא שם כך העלה החתם סופר (יו"ד סי' רצ"ד) ודלא כדגול מרבכה (יו"ד סי' ש"ה סעי' י') שכתב דהמובחר שבדרכים לעשות ע"י שליח במקום דילך כהטו"ז והש"ך שם. והעיד החת"ס שם דגם רבו הגאון ר' נתן אדלער הכהן עשה הלכה למעשה בן שקיבל מאחד דמי הפדיון בעיר וויען והילד היה אצל אמו בעיר צעהלים ועוד הפעם כתב (שם סי' רצ"ג) דראוי לפדות בעצמו ולא ע"י שליח משום רראוי לעשות זכר לכבורי מצרים דכתיב „אני ולא השליח" וה"נ יש לפדות בעצמו אף דבשאר מצות אמרינן שליח של ארם כמותו.

וענין השליחות שנחלקו בו האחרונים דהרמ"א (ש"ה סעי' י') סובר דאין פודין והטו"ז והש"ך שם סוברים דפודין על ידו כתב בחת"ס (סי' רצ"ז) דהיינו דהשליח נותן ממון של עצמו ולא ממון של האב וכן אין מוכה הממון להאב אלא מממון של השליח פודה את בנו של פלוני בשליחות פלוני, ועי' במהר"ם שיק (סי' ש"ט) שכתב דאם לא זיכה השליח מעותיו להאב אינו מועיל הפדיון. ובשו"ת משיב דבר (ח"ב סי' פ"ז) העלה להתיר אם אחר מנדב משלו ופודה ובשו"ת אמרי יושר (ח"א סי' ספ"ו) העלה נמי דע"י שליח מהני אף כשיתן ממעותיו וכן אם פודה שלא מדעת אביו שאינו לפניו מהני דזיכה היא לו וזכין לאדם וכו' ולכן העלה בחד עובדא שאחר לא היה דר עם אשתו שהיו קטנות ביניהם וילדה בכור ממנו ואינו רוצה לפדותו וזקנו של הילד אבי אמו רוצה לפדותו כתב דאף בנדרון זה שאינו רוצה לפדותו ואין שייך לומו זכין לאדם שלא בפניו מ"מ כיון שפסק בחכם צבי (סי' ק"ה) דאם האב אינו רוצה לפדותו כופין אותו א"כ בזה"ל שאין כופין יכול האחר ליתן מעותיו של עצמו לפדותו דגם זה הוא זכות לו שמצילו מאיסור עשה בכל יום על כן ימנו הבי"ד את אבי

ו בענין מה שנוהגין שהכהן מחזיר אחר כך (א) את דמי הפדיון כולו או מקצתו להאב כתב הטורי זהב (8) מעם (וצריך עיון) ומי שרוצה לעשות המצוה כדבעי למיהוי, יבחר לו כהן עני בעל תורה ויראה, והאב גם חכתן יגמרו בדעתם שלא להחזיר, או יתן לו במתנה על מנת להחזיר (9).

שערים מצויינים בהלכה

אמו לפדותו ומהני עיי"ש. ובשו"ת מהרש"נ (יו"ד סי' ל"ד) גמי העלה דמועיל גם כשהשליח נותן מעותיו ועכ"פ בריעבד עיי"ש.

ועי' בשו"ת מחנה חיים (ח"ג סי' ע"ה) דאם עושה שליח ע"י מכתב שפיר דמי דזה הוי כאמירה אבל ע"י הטיילנראף לא מהני דזה לא הוה כאמירה עיין שם. ועי' בשו"ת רובב מישרים (סימן קי"ג אות ב') במי שיושב בבית האסורים ויש לו בן לפדות בכיתו אם הכהן לא יוכל לבא במקום האב המוכחר הוא שימנה האב את הכו"ד ע"י מכתב שיהיו שלוחיו לפדות את בנו ולא יעשה שליח את אשתו שהיא תפדה ור"ל כהגהות יד אברהם שכתב דגם זה מהני.

וכשפודה ע"י שליח יש עוד פלוגתא דפת"ש (ש"ה ס"ק ט"ז) הביא בשם הצ"ח דהשליח לא יברך רק ברכת פדיון בכור ולא שהחינו והחת"ם (סי' רצ"ח) כתב דאם פודה ע"י שליח יכול לברך גם ברכת שהחינו וטוב שיניח לפניו פרי חרשה ויברך וכ"כ בשו"ת מחנה חיים הנ"ל.

ונוסח הפדיון ע"י שליח כתב בשו"ת מחנה חיים (ח"ג סי' ע"ה) וזה נוסחתו, השליח אומר, „זה הבן בכור הוא פטר רחם לאמו והטב"ה צוה לפדותו שנאמר ופדויו מכן חודש תפדה בערכך כסף חמשת שקלים בשקל הקודש עשרים נרה הוא ונאמר קדש לי כל בכור פטר כל רחם בבני ישראל בארם ובכמה לי הוא, אני השליח מאבי הילד בכור הזה שהגיע זמן הפדיון". הכהן אומר להשליח. מאי בעית טפי אתה השליח בשם המשלחך או ליתן בן הבכור שהוא פטר רחם לאמו או בעית לפדותו בשליחות אבי הבכור בעד חמש סלעים כדמחוייב המשלחך מדאורייתא". ומשיב השליח, „חפץ אני לפדות את הבכור בשליחות אבי הבכור והילך דמי פדיונו מן המשלח כדמחוייב מדאורייתא".

יא) שהכהן מחזיר אה"כ עי' בשו"ת פני מבין (יו"ד סי' ר"כ אות ב') דאם אין לאב ה' סלעים ורוצה הכהן ללותו ולאחר זמן יפרע לו אין לעשות זה רק אם יכתוב שטר דאז בטוח הכהן על ממונו וזה טמון אחר אבל בשמלוה לו ותיכף נותן לו בחזרה להכהן נראה כהערמה בעלמא עיי"ש ולדעתי אין שום חשש ערמה בזה כפי מה שהעלו הנאון מהרש"ם בהגהותיו (לאו"ח סי' תמ"ח) והנאון מו"ר מהר"ש ענגיל (ח"ד סי' כ"ו—ב')

ז האם אינה חייבת לפדות את בנה, ואם מת האב, הבית
דין פודין אותו יג) 10).

ח עבר האב ולא פדה את בנו, או שמת האב יג) וחבית דין
לא פדה אותו, חייב הוא בעצמו לפדות את עצמו, כשיגדיל, ומכרך
:ישר קדשנו במצותיו וצונו על פדיון בכור ושהחיינו 11).

ט כהנים ולוים פטורים מפדיון הבן יד), ואפילו בת כהן או
בת לוי נישאת לישראל הבן פטור מפדיון. ואם בת כהן נבעלה לאינו
יהודי ונתעברה ממנו, או אפילו נתעברה אחר כך בהיתר, הבן חייב
בפדיון, שהרי אמו נתחללה מן הכהונה על ידי בעילת האינו יהודי,
וכן על ידי שאר בעילת איסור שהיא מתחללת 12).

שערים מצויינים בהלכה

כשמוכרים החמץ להגוי וצריך הגוי שיתן ערבון על קנין החמץ ואם אין לו
מותר ללות להנכרי ויחזור ויתן בתורת ערבון ואין בזה שום חשש ערמה
א"כ ה"ג כן ועי' לעיל (ח"ג סי' קי"ד ס"ק י"ב) שהבאתי שם דבריהם
והראיות שהביאו לזה וא"כ אין בזה שום חשש.

יב) הבית דין פודין אותו וכ"כ בחת"ס (סי' רצ"ז) ראם אין אב
לפדות פודין הבי"ד בממון של ציבור והיא מ"ע בפני עצמה. ופנויות
יהודיות שיולדין זכרים ע"י זנות ונותנין בניהן לבתי נידול ילדים אי
מחוייבין בפדיון עי' לקמן ס"ק י"ד.

יג) או שמת האב ואם מת הבן לאחר שלשים יום חייב לפדותו ולכרך
על הפדיון אבל לא יכרך שהחיינו (רמ"א ש"ה סעי' י"ב).

יד) כהנים ולוים פטורים מפדיון הבן עי' בשו"ת צמח צדק (סי'
פכ"ה) באשה שנישאת לאיש וילדה בן והיא אינה יודעת אם היא בת
ישראל או בת כהן העלה שם הפטור אביו של הילד לפדות בנו דהכהן הוא
מוציא מחבירו ועליו הראיה ואע"ג דרובא ישראל, אין הולכין בממון אחר
הרוב, ובשו"ת בנין ציון (סי' ק"ג) השיג עליו דלא אמרינן הכי אלא היכי
שהרוב אינו רוב גמור כמש"כ התוס' (סנהדרין ג.) אבל במקום אחר הולכין
אחר הרוב גם בממון עיי"ש ובשו"ת לבושי מרדכי (יו"ד סי' ר"ד) האריך
ג"כ בזה והעלה לפדותו בלא ברכה משום ספק וסוים שאם יש לברר דבר זה
רק שצריך לשהות הדבר חודש ושתיים תלוי בפלוגתא החכם צבי (סי' ק"ו)
עם הרב"ז אם נכון להמתין במצוה כדי שיעשנה למחר במהורר והעלה
בשאלה זו שאם יש לברר יש להמתין גם חודש ושתיים. וראיתי כעת בהאלף
לך שלמה (סי' רפ"ו) שהעלה ג"כ דמחוייב בפדיון דם יפרנו בלא ברכות
עיי"ש.

10) עי' נקודות הכסף ועי' סי' שיה סעי' ב. 12) סעיף י"ח.

11) סעיף ט"ו.

י אשה שהפילה טו) ואחר כך ילדה בן קיימא טו), צריבין לעשות שאלה (13).

שערים מצויינים בהלכה

ופנויות יהודיות שיולדים זכרים אי מחויבין בפדיון ריש לחוש מדאפקרה עצמה שמא מכהן או לוי נתעברה אף שהיא בעצמה מראה מקום ממי נתעברה והוא אינו כהן או לוי מ"מ יש לחוש מדאפקרה לנבי האי אפקרה עצמה לנבי אחריני נמי. עי' מזה בשו"ת בנין ציון (סי' ק"ד וק"ה) דחייבין בפדיון כיון שגם אם מעכו"ם נתעברה ג"כ חייב בפדיון במש"ב בש"ע (יו"ד ש"ה סעי' י"ח) והחשש שמא מכהן או לוי נתעברה הוא חשש מיעוט ובוה הולכין גם בממון אחר הרוב דהוא רוב מעליא, ועוד מצד שם עור שני טעמים לחיוב. ובשו"ת מנחת אלעזר (ח"ד סי' ב"ד) האריך עור בזה וכתב שלפ"ז דהחיוב לפדותן ואמותן אינן מחויבות לפדותן במש"כ בש"ע (שם סעי' ב') ולהטיל החיוב על הבי"ד הוא טרחא יתירא והוצאה מרובה בעיר גדולה שיארע הרבה בשנה ויש בזה עור פלונתא גדולה אם הבי"ד מחויבין לפדות בלא האב כמש"כ הרמ"א (שם סעי' י') ואחרונים שם ואחרי שהאריך בסוני' זו ומצד עור הספק רשמא כבר ילדו או הפילו אלא מחמת בושא אומרת שהיא פעם ראשונה העלה שם דאין מחויבין לפדותו. ועי' בשו"ת מהרי"א אסאד (סי' רס"ד וסי' רס"ה) שמעתיק שם תשובה מהגאון ר' מהר"ם בנעט שהטיל החיוב על הבי"ד לפדותו אף שהבעל מודה שממנו הולד עיי"ש.

טו) אשה שהפילה בזה יש פלונתא גדולה בין האחרונים הרמ"א (סי' ש"ה סעי' כ"ג) סובר דכל זמן שאין איבריו מרוקמין אין פוטר הבא אחריה ואפי' בזמן הזה סומבין על זה ומקורו ממהרי"ק (שורש קמ"ג) ושם סובר דאפי' אם מסתפקים אם איבריו מרוקמין מפני שלא דקדקו לראות אם מרוקמין או לא אפ"ה אין פוטר הבא אחריה משום דמוקמינן האשה בחזקת שלא נפטר רחמה. ובשו"ת חכם צבי (סי' ק"ד) חולק על זה דאפי' דקדקו וראו שאין איבריו מרוקמין נמי פטור מפדיון הבא אחריה משום דאין אנו בקיאים וספק ממון לקולא וכ"כ בשבות יעקב (סי' פ"ג) הובא דבריהם בפת"ש (ס"ק ר"ט) והנודע ביהודה (תנינא סי' קפ"ח) סובר כמהרי"ק ודוחה דברי החב"צ והחתם סופר (יו"ד סי' רצ"ט) נמי סובר כמהרי"ק והרמ"א אלא כתב דמי שרוצה לחוש לדברי החכ"צ לא יברכו ברכת פדיון ככור אבל ברכת שהחיינו יכול לברך הכהן ומוציא בזה אב הבן עיי"ש טעמו. ועי' בהגהות אמדי ברוך להגאון מליפניוס (סי' ש"ה) שהורה ב' פעמים כהחכ"צ שאם לא נברק ע"י בקיאים אין לחייבו לפדות

קסח. דין חינוך קטנים וקצת דיני מלמד. וכו' ט"ז סעיפים.

א כל אב חייב לחנך את בניו הקטנים בכל המצות, בין במצוה דאורייתא בין במצוה דרבנן, כל מצוה וטעוה לפי דעת הקטן והקטנה (1), וכן להפרישם מכל דבר איסור (א) (2) כמו שאמר הכתוב (3) חנוך לנער על פי דרכו וגו' ואם לא יוסר בדברים יכהו בשבט וכדומה, אבל לא יכהו מכות אכזריות כמו השומים, כל ערום יעשה בדעת, וכיותר צריכין להשגיח עליהם שלא ידברו שקרים, וללמד לשונם דבר אמת, ולהרחיקם מן השבועות, ודברים אלו מוטלים על האבות ועל המלמדים (4).

שערים מצויינים בהלכה

מספק והרוצה להחמיר כמהרי"ק לא יברך כלום ובהנהות יד שאול שם נמי כתב שהורה כהחכ"צ. וכ"כ הדברי חיים (ח"ב סי' קי"ג) דיש לפסוק כהחכ"צ וכ"כ בשו"ת אבני דקק (סי' סכ"ב) הלכך לדעת החכ"צ המפלת לאחר ארבעים יום אין לחייב בפדיון, ויש נוהגין לפדות בלא ברכה

(טו) ילדה בן קיימה עי' בשו"ת חלקת יואב (יו"ד סי' כ"ו) באשה מקשית לילד והוציאו הילד בצבת שהם כלי מבשרים של הרופאים, מסתפק שם אי אמרינן מקצת רחם מקדש או לא והעלה לפדותו בלא ברכה. ובשו"ת אבני נזר (סי' שצ"א—שצ"ד) האריך כזה ומחלק בין יצא רוב ראשו בלא חציצה או לא ובשו"ת דברי יששכר (סי' קי"א) כתב דקרוכ לומר שהוציא הולד ראשו קודם הלידה דבלא"ה קשה להוציאו והוי ספק ספיקא שמא הוציא ראשו קודם ושמא מקצת רחם מקדש וס"ם עדיף מרובא דמפקינן ממוניה ע"י כח ס"ם וממילא מחויב לברך ג"כ וכן בשו"ת מהרש"ם (ח"ג) אחר המפתחות העלה לברך על פדיון זה וכן בשו"ת צפת פנח מראנאטשוב (סי' ז') כתב דהרופאים מוציאים רק לאחר שיצא הראש מהפרודור מבין השניים והוא עור בבית החיצון וזה הוי כילוד לענין פדיון בכור אלא לנבי ירושה שיהא לו פי שנים וכן גבי יבם יש לזה דין אחר אבל לפדיונו מחויב לפדותו. וכן בשו"ת מו"ר מהר"ש ענגיל (ח"ד סי' ט') העלה דמחויב בפדיון משום ס"ם שמא לא בעי נגיעת רחם ושמא מקצת רחם מקדש וכן בשו"ת לבושי מרדכי (תנינא יו"ד סי' ק"ל) העלה לברך. וכעת סבלתי ספר לקוטי פנחם וראיתי שמאסר כזה הרבה אחרונים ורובא ס"ל דחייב בפדיון. (א) וכן להפרישם מכל דבר איסור עי' בשו"ת חות יאיר (סי' ע"ב) שכתב שם תוכחה לנשי ישראל שלא יקחו בניהם הקטנים לתוך מטתם שבכר אירע מעשה שאשה אחת לקחה בנה הקטן עמה למטתה לישן עמה והערה באמה בשינתה עי"ש.

(3) משלי כ"ב ר.

(4) עי' יו"ד סימן רל"ג.

קסח (1) ר"ן פ"ב וסוכה.

(2) א"ח סימן שמי"ב

ב הנעת זמן החינוך למצות עשה, הוא בכל תינוק לפי חכמתו והבנתו, היודע מענין שבת, חייב לשמוע קידוש והבדלה וכל כיוצא בזה, והחינוך במצות לא תעשה, בין בדאורייתא בין בדרבנן, הוא בכל תינוק שהוא בר הבנה, שמכין כשאומרים לו שזה אסור לעשות, או אסור לאכול (5). ויש לחנך הקטנים שיענו בבית הכנסת אמן ושאר הדברים, ומשעה שהתינוק עונה אמן יש לו חלק לעולם הבא (6), וצריכין לחנכם שיעמדו בבית הכנסת כאימה וביראה, אבל אותם שהם רצים ושכים ומבלבלים מוטב שלא להביאם (7).

ג אפילו מי שאינו אביו של קמן, אסור שיתן לו דבר איסור לאכלו, או לצוותו שיעשה איזה איסור, לרוב הפוסקים אפילו דבר האסור רק מדרבנן, אסור ליתן לו לאכול או לצוותו שיעשה, ואם התינוק חולה קצת (8) וצריך לאכול דבר איסור, יש להתיר לתת לו על ידי אינו יהודי (9), דבר שאינו אסור רק מדרבנן (8) (ולענין חמץ בפסח עיין בהלכות פסח).

ד דבר שאין בו איסור מצד עצמו, אלא שהיום גורם, אין מצות חינוך, ולפיכך מותר ליתן לתינוק לאכול קודם קידוש, אף על גב דחייב לחנכו בקידוש, אבל אסור ליתן לו לאכול חוץ לסוכה,

שערים מצויינים בהלכה

(ב) ואם התינוק חולה קצת עי' בשו"ת חתם סופר (או"ח סי' פ"ג) נשאל אודות נער שוטה כבן ר' שנים אי מותר למסרו לבית חינוך הרשים ושומים ללמדם דעת ותבונות והבית חינוך מתנהג ע"י נכרים ואי אפשר להמציא לו שם מאכליו ומשקיו עפ"י דת תוה"ק, כתב שם דעפ"י הדין היה מותר למסרו שם כיון שאין אומר להם בפירוש להאכילו נבילות והוי כמעמידו אצל נבילה וגם הוא קצת חולה א"כ יש להתיר ער י"ג שנים ואז יוציאוהו משם זהו מעיקר הדין, ואפ"ה מסיק דמפני שהעידו קדמונים שע"י מאכלות אסורות בעת הנערות מטמטם את הלב ומוליד לו סבע רע אני אומר מוטב שיהא שוטה כל ימיו וכו'.

(ג) על ידי אינו יהודי ואם אין שם נכרי יש להקל להאכילו אף ע"י ישראל כיון שהוא חולה קצת וצריך לזה (מסגרת השלחן בשם אחרונים) והא דכתב באן דמותר להאכילו איסור דרבנן ומשמע דאיסור דאורייתא לא משום דמירי בחולה קצת דהיינו שאין בו סכנה רביש סכנה מותר אפי' דאורייתא דאין דבר העומד בפני פיקוח נפש. ולענין חמץ בפסח עי' לעיל (ח"ג סי' ס"ז ס"ק ס"ו, י"ז).

(7) מג"א שם סק"א.

(8) סימן שמי"ג ובמג"א סק"ג.

(5) סימן שמי"ג ומג"א סק"ג.

(6) או"ח סימן ככ"ד סעיף ד בהגה.

דדוקא בקידוש שהוא כמו איסור לאו, שאסור לאכול קודם קידוש, בזה קיל, אבל לעבור על עשה אסור ליתן לו 9).

ה אסור ליתן לתינוק אפילו אם תוא פחות מתשע שנים, שיוציא איזה דבר בשבת אפילו לצורך מצוה, כגון סידור וחומש לבית הכנסת ז) וכדומח 10).

ו קטן שגנבה ה) איזה דבר אם הוא בעין מחוייבין להחזירו, ואם אינו בעין פטור מדיני אדם אף לאחר שיגדל, אך לצאת ידי שמים חייב לשלם כשיגדל. וכן אם עשה שאר עבירות בקטנותו כשהוא בר הבגה טוב שיקבל עליו איזה דבר לתשובה 11), ועל זה נאמר 12) גם בלא דעת נפש לא טוב.

ז לא יאיים על התינוק שיכהו לאחר זמן, אלא אם רואהו עושה איזה מעשה, יכהו מיד או ישתוק לגמרי, מעשה בתינוק שכרח מבית הספר, והפחידו אביו שיכהו, הלך התינוק והמית את עצמו 13), אמרו רבותינו ז"ל 14) יצר, תינוק ואשה תהא שמאל דוחה וימין מקרבת. לא יעשה מורא לתינוק בדבר טמא 15).

ח מדינא מותר לתינוק ישראל לינק מאינה יהודית, מכל מקום אם אפשר על ידי ישראלית, לא יניחותו לינק מאינה יהודית, משום דמטמס את הלב ומוליד מזג רע, וכן מינקת ישראלית שצריכה לאכול מאכלי איסור לרפואה 1), אם אפשר לא תניק בימים ההם את התינוק 16).

שערים מצויינים בחלכה

ד) סידור וחומש לביהכנ"ס עי' לעיל (ח"ב סי' פ"ב ס"ק ב') מה שכתבנו מזה ועי' בביאור הלכה (או"ח סי' שמ"ג) דיש תקנה ליתן להתינוק חומש וסידור שישא לביהכנ"ס לצורך עצמו להתפלל ולשמוע קריאת התורה וממילא יצטרף הגדול עמו להתפלל יחד.

ה) קטן שגנב והוא הדין אם הויס או חבל וכדומה (משנה ברורה סי' שמ"ג בשם אחרונים).

ו) מאכלי איסור לרפואה ובפסח כשהמנקה צריכה לאכול לרפואה דבר שיש בו איסור חמץ עי' מזה לעיל (ח"ג סי' קי"ז ס"ס י"ח).

9) שם וסי' רס"ט סק"א וסי' תרי"מ סק"ב. 13) מ"ס שמחות פ"ב

10) שו"ת רע"א סימן ט"ו. 14) שם וסנהדרין קז:

11) סי' שמ"ג חוי"מ סי' שמי"ט סעיף ה'. 15) ע"ל סי' לי"ג סעיף י"ד.

12) משלי י"ט ב'. 16) יו"ד סימן ס"א סעיף בהגה.

ג) כל אב מחויב ללמוד את בנו תורה ז, שנאמר ולמדתם אותם את בניכם לדבר בם, וכשם שמצוה ללמד את בנו, כך מצוה ללמד את בן בנו, שנאמר והודעתם לבניך ולבני בניך (17).

י) מיד כשהתינוק מתחיל לדבר, ילמדו הפסוק תורה צוה לנו משה וגו' וכן פסוק שמע ישראל וגו' (רק יזהר מאד שיהא התינוק נקי בשעה שהוא לומד אותו 18) וכן מלמדו מעט מעט איזה פסוקים, עד שיגיע בכחו ללכת אל בית הספר, ואז ישכור לו מלמד, וידקדק לבחור מלמד שהוא ירא שמים, למען ירגיל את התינוק מנעוריו ביראת שמים, וכשהגיע התינוק ללמוד מקרא, נהגין להתחיל עמו פרשת ויקרא, שהיא פרשת הקרבנות דאמרו רבותינו ז"ל יבואו פהורים (היינו תינוקות של בית רבן) ויעסקו בטהורים 19)

יא) המלמד צריך לישב וללמד את התינוקות כל היום וקצת מן הלילה, כדי להנכנם ללמוד ביום ובלילה. ולא יבטלו התינוקות כלל חוץ מערב שבת וערב יום טוב בסוף היום, ואין מבטלין את התינוקות אפילו לבנין בית המקדש 20).

יב) מלמד תינוקות ח) שמניח את התינוקות ויוצא, או שעשה מלאכה אחרת עמהם, או שמתרשל בתלמודו, הרי זה בכלל ארוך

שערים מצויינים בהלכה

ו) ללמוד את בנו תורה ועי' בש"ע (יו"ד סי' רמ"ו סעי' ו') דצו חז"ל שלא ילמד אדם את בנו תורה משום דהוא כאלו מלמדה תיפלות ורואה תורה שבע"פ אבל תורה שבכתב אינה כמלמדה תיפלות וחייבת ללמוד רינים השייכים לאשה. ואפ"ה היו נשים יוצאות מהכלל והיו חכמים ביותר עי' ברש"י עה"ת (במדרג כ"ז—ד') בכנות עלפחד שכתב שם מגיד שחכמניות היו ומקורו מספרי ושם כתיב אלא שהיו חכמות ודורשות וכו'. ובתשב"ץ (ח"ג סי' ע"ח) הביא פירוש מאשה חכמה וכן בשו"ת מהרש"ל (סי' כ"ט) כתב עוד יותר עיי"ש וכן ברורות שלפנינו היו איזה מהן שהיו יוצאין מן הכלל ולא קשה ממה שאמרו חז"ל כאלו מלמדה תיפלות דרבדי חז"ל על הרוב נאמר והן היו לומדות מעצמן.

ח) מלמד תינוקות עי' בנמוסי רי"ב (הנהות בש"ע רפ"ט ווילנא סי' רמ"ה) שהאריך בענין איסור שלא יהי' רווח מלמד תינוקות דמשנה מפורשת היא (עידושין פ"ב) לא ילמד אדם רווח סופרים דאמותיהם של תינוקות מכאיים בניהם שם עיי"ש והנה ביותר שייך איסור זה בנן ילדים שהנהינו בשנים אחרונות שרווח מלמדם ואמותיהן מכאיות אותן בכל יום לשם.

17) קדושין כ"ט: יו"ד סי' רמ"ה סעי' א' ג. 19) יו"ד סי' רמ"ה סעי' ה' ויבשיך סק"ח.

18) ע"ל סימן ה' סעיף ג. 20) שם סעי' י"א י"ב י"ג.

עושה מלאכת ה' רמיה, לפיכך אין להושיב מלמד אלא בעל יראה, סהיר לקרוא ולדקדק, ואין להמלמד להיות נעור בלילה יותר מדאי, שלא יהא עצל ביום ללמד, וכן לא יתענה או יעצור את עצמו ממאכל ומשתה, או לאכול ולשתות יותר מדאי, כי כל אלו הדברים גורמים שלא יוכל ללמוד היטב, וכל המשנה ידו על התחתונה ומסלקין ליה (21).
 יג לא יכה אותם מכת אויב מוסר אכזרי, לא בשומים ולא במקל אלא ברצועה קמנה (22).

יד אין מלמדין את התינוקות בשבת דבר חדש מה שלא למדו עדיין משום מורה שבת, אבל מה שקראו פעם אחת שונים אותו להם בשבת (23).

טז קטן שמצא מציאות, וכל שכן אם נתן לו אחר איזה דבר במתנה אסור לגזולו ממנו (24).

טז אין מוסרין תינוק ישראל לעובד כוכבים ללמדו ספר או ללמדו אומנות, ומבל שכן דאסור למסרו לאפיקורם ישראל דגרע טפי, ואיכא למיחש דילמא ממשיך אבתריה (25).

קסו. שלא לנחש לעונן ולכשף. ובו ה' סעיפים.

א (כתיב ו) לא תנחשו ולא תעוננו. כיצד הוא מנחש, האומר הואיל ונפל פתי ספי, או נפל מקלי מידי, או בני קרא לי מאחורי, עורב קרא לי, צבי הפסיקני בדרך, נחש מימיני, שועל משמאלי, לא אלך בדרך הזה כי לא אצליח, וכן אלו ששומעים צפצוף העוף ואומרים יהיה כך ולא יהיה כך, טוב לעשות דבר זה ורע לעשות דבר זה, וכן

שערים מצויינים בהלכה

ט) דלמא ממשיך אבתריה עי' לעיל (ח"א סי' נ' ס"ק ג') שהבאתי למי שפרנסתו לעסוק בערכאות ושם מוכרה להיות בנילוי ראש יש לו קצת היתר לצורך פרנסתו עיי"ש. ונראה דעכ"פ בנים קטנים אין למסור למקום כזה ללמדם שם אומנות אף שהוא לצורך פרנסתם משום דבקטנים שייך דלמא ימשיך בזה וילך כך אף שלא בשעהר"ח.

(24) חו"מ סימן ר"ע.
 (25) יו"ד סימן קנ"ג סעיף א.
 קסו 1) ויקרא י"ב כ"ג.

(21) שם סעיף י"ג.
 (22) סעיף י.
 (23) סעיף י"ד.
 (24) סעיף י"ד.

מי שמבקשין ממנו מעות ואומר: בבקשה ממך הניחני עתה, שחרית הוא ולא אתחיל תחלת היום בפרעון, או מוצאי שבת הוא או ראש חדש הוא, וכן אלו שאומרים צריכין לשחוט תרנגול זה מפני שקרא ערבית, או תרנגולת זאת מפני שקראה כמו תרנגול א), וכן כל כיוצא בדברים אלו הכל אסור. והעושה דבר מדברים אלו עובר בלאו. יש אומרים דאם אינו אומר הטעם למה הוא מצוה לשחוט את התרנגולת או התרנגול, אלא אומר סתם, שחטו תרנגולת זאת או תרנגול זה, מותר לשחטם וכן הוא המנהג 2).

ב בית תינוק ואשה, אף על פי שאין ניהוש יש סימן, פירוש שאם בנה בית או נולד לו תינוק או נשא אשה, אם הצליח אחר כך שלש פעמים או לא, הוי סימן לו להבא, ויכול לומר בית זה מצליח לי וכו', וכן מותר לשאול לתינוק איזה פסוק למד ולסמוך עליו לעשות מעשה, דחשיב קצת כמו נבואה, יש אומרים דמותר לעשות לו סימן בדבר שיבא לעתיד, כמו שעשה אליעזר עבד אברהם או יהונתן בן שאול, ויש אוסרין, וההולך בתום ובוטח בה' חסד יסובכנו 3).

ג איזהו מעונן, זה שנותן עתים, שאומר באצטננינות, יום פלוני טוב ויום פלוני רע, יום פלוני ראוי לעשות בו מלאכה פלונית, שנה פלונית או חודש פלוני רע לדבר פלוני. ומה שנוהגין שאין גושאין נשים אלא במילוי הלבנה 4), אין זאת בכלל מנחש ומעונן, שאין עושין זאת אלא לסימן טוב, כדרך שמושחין את המלכים על המעין לסימן שתמשוך מלכותו, כן עושין לסימן טוב כמו שהלבנה הולכת ומתמלאת 4). ומכל מקום אין לעכב את הנישואין בשביל זה, מכל שכן

שערים מצויינים בהלכה

א) שקראה כמו תרנגול וכצוואת ר' יהודה החסיד (אות נ') כתב דתרנגולת שקראה כתרנגול ישחטנה ותמהו עליו דהוא דרכי האמורי כדאיתא בש"ס (שבת ס"ז) ובדרכי תשובה (יו"ד סי' קע"ט ס"ק כ"ד) הביא שם מס' מילי דחסידותא שמתרץ דבריו דדוקא בזמן התלמוד היה בזה דרכי האמורי שכן היו אומרים אבל היום שאין האמורים אומרים כן טוב לית בזה איסור עיי"ש.

ב) אלא במילוי הלבנה עי' לעיל (סי' קמ"ז ס"ק נ') דיש מנהג שנושאים עד כ"א וכ"ב בחודש ועי' לעיל (ח"נ סי' קכ"ח ס"ק א') שהבאתי דבר"ח אלול יש שאין מקפירין ועושין נשואין בכל החודש עיי"ש.

(4) שם סעיף ב.

(2) יו"ד סימן קע"ט סעיף ב.

(3) שם סעיף ד.

שאין לעשות חופת נדה בעבור זה (5). וכן נוהגין להתחיל ללמוד בראש חודש, ומה שנוהגין שאין מתחילין בשני וברביעי יש מתירים גם כן (6).
 ד עוד אמרו רבותינו ז"ל איזהו מעונן, זה האוחז את העינים, פירוש שהוא כאלו אוחז עיני בני אדם וסוגרן, שהוא מתעה אותן, שנדמה להם כאלו עושה דברים נפלאים חוץ מדרך הטבע, ובאמת אינו עושה כלום אלא בקלות ידיו ובתחבולות הוא מתעה אותן. והבדחנים שקושין במעשיו אלו על ההתנות עוברים בלאו, והמצוה לעשותן עובר על לפני עור. ולכן מי שיש בידו למחות מחויב למחות, וכל שכן שאסור להכתבל ולראותן, אבל אם נכרי עושה כן מותר לראות (7).

ה אסור לדרוש במכשפים (8) אלא במקום סכנת נפשות, או אם בא לו איזה חולי על ידי כישוף או מקרה ורוח רעה מותר להתרפאות על ידי מכשף אינו יהודי (8).

קסז. הלכות עבודת כוכבים ומזלות ובו י"ז סעיפים.

א אלילים (א) אסורים בהנאה (ב), היא ותשמישיה ונויה

שערים מצויינים בחלכה

(ג) אסור לדרוש במכשפים בתורה תמימה (דברים י"ח אות ס"ד) הביא מש"כ מהר"י חגיז בספר עץ החיים דעתה קרוב לאחרית הימים שהתפשט האור האלקות על כל בשר וראה כל בשר כי אין עוד מלכדו נתבטלו כחות הטומאה אלו ואין גם אחד אשר כת בידו לעסוס ולכשף וכו' (א) אלילים אסורים בהנאה עי' ברמ"א (יו"ד סי' קמ"א סעי' א') דצורת שתי וערב דינו כרין צלם ואסור ואותן שתי וערב שתולין בצואר לזכרון לא מקרי צלם ומותר וכתב הש"ך (שם ס"ס ו') דדוקא אם ידוע שלא השתחוה לו ואם אינו ידוע אסור גם כספס ועי' בשו"ת שואל ומשיב (מהדו"ק ח"ג סי' ע"א) דמה שהמלך נותן אותות הכבוד של כסף או זהב להנכבדים ויש עליהן צורת שתי וערב מצדד שם לומר דאין בזה חשש משום דזהו רק לכבוד ולמזכרת אהבה שאותן היהודים נשאו חן בעיניו וסוים כצ"ע. ועי' בשו"ת יין הטוב הספרדי לר' יצחק ניסים (יו"ד סי' י"א) האריך בדברי הרמ"א והש"ך הנ"ל והביא עוד מנדולי הומן שנתכבדו ממלכים באותות כבוד שהיו בהם צורת שתי וערב. ובשו"ת זדע אמת

(5) עי' שדיח מערכת חו"כ אות כ"א. (7) שם ובחכ"א כלל פ"א.

(6) שם סעיף ב'. (8) סימן קע"ט שי"ך סק"א.

ותקרובה¹), ואם נתערב מדברים אלו אפילו אחד באלף של היתר אוסר כל התערובות בהנאה. איזהו תשמישה הכלים שהכהן מקטיר בהם לפניו כגון המחתה והגביעים, וכן הכית שמיחדים לה, והבסיס שמעמידין אותה עליו, וכן הכלי שיר שמזמרים בהם לפניו וכדומה, ואיזהו גוי כגון הנרות שמדליקין לפניו והמלבושים שמלבישים אותה או שטח לפניו בגדים וכלים נאים לנוי, וכן האילנות שרגילין ליטע לפני האליל להיות לו לנוי הויין נויה ואסורין בהנאה ולכן אסור לישב בצילן, ואיזה תקרובתה כגון מיני מאכל שמניחין לפניו²).

ב אלילים של אינו יהודי וכן תשמישה ונויה יש להן בימול, שכשמבטל אותה האיני יהודי בידים שלא תהא עוד עבודה זרה או תשמיש או נוי לעבודה זרה, הותרו, ושל ישראל מותר אין להן בימול³.
ג נרות שהדליקו לפניו ואחר כך כיבן האיני יהודי לצורך

שערים מצויינים בחלכה

(ח"ב סי' מ"ה) כתב בפירוש דהשתי וערב שכתבשימים בודאי עושים אותם לנוי בעלמא ומותרים.

ומטבעות החולפות שיש בהם צורת שתי וערב, עי' בש"ע (סי' קמ"א סעי' נ') דמותרים מפני שיש להם דין כלים מכוזים שאין דרבם לעבדם.
 (ב) אסורים בהנאה עי' ס"ס המודם ועי' בשו"ת מהר"ם שיק (יו"ד סי' קנ"ב) דאסור לישראל לעשות צורת שתי וערב וכ"כ בשו"ת תשורת שי (סי' תנ"ח) והובא בדרכי תשובה (סי' קמ"א ס"ק ה') ובשו"ת נהרי אפרסמון (יו"ד סי' פ"ד) כתב אודות ארונות שעושים למתי נכרים ועליהם צורת שתי וערב בולטת התיר באופן שהשתי וערב יעשה ע"י נכרי ועוד כתב שם (סי' קט"ז) דמותר לכורך ישראל לעשות בעצמו שתי וערב שקוע על ספרי תפלתם (ועי' לקמן ס"ק ח') אבל בשו"ת מנחת אלעזר (ח"ב סי' כ"ז) השיג עליו מדברי הש"ך (סי' קמ"א ס"ק כ"ה) דהיכי שלאילי נעשה אין חילוק בין שקוע וכולט ומה"ט העלה ג"כ שאסור לסחור לכתחלה במבלאות שבהם צורות אלילים וכדיעבד שכבר קנה מהם יש להתיר למוכרם כיון שבכית החרושת שמצידיים שם אלו הטבלאות הם עפ"י הרוכ אין מאמינים בהם ורק למען בצע כסף עושים זאת ולא לכבדה וכן כתב שם להתיר להאומן לעשות שפה ומסגרת סביב הטבלא ודוקא כשיש גם אומן אחר שם שעושה מלאכה זו והמעם דהשפה והמסגרת אינה ע"ז בעצמה עיי"ש. וכן מצאתי בשו"ת חדות יעקב (ח"ב סי' קי"ז) דאסור לסחור בצורות האלילים אבל מתיר שם כשיש לישראל בית יציקה שיוצקים שם דברים שונים מותר לו לומר להפועלים הנכרים שיעשו לצרכי הנכרים צורת אדם וצלמים כיון

קפו 1 יריד סימן קליט סעיף א'. קמ"ה.

2 שם סי' קי"ט סעיף א' וסי' קמ"ב קמ"ג. 3 סימן לקיט סעיף ב' וסימן קמ"ו.

עצמו ומכרן לישראל מותרין, דכיון שכיבם לצורך עצמו זהו ביטולן⁴), ומכל מקום אין לעשות מהן נרות של מצוה, וכן כל דבר של עבודה זרה, אף על פי שנתכמל ומותר להדיוט, אסור לדבר מצוה⁵) משום דמאיסי לגבוה⁶).

ד' המלבושים שלובשים הכהנים כשנכנסים לבית אלילים, יש אומרים דגוי שלהם הן ולא נוי של אלילים ואינן צריכין ביטול, ויש מי שמצריך ביטול⁶).

ה' אסור לעשות שום דבר לצורך האלילים ואפי' חלונות להבית ואסור למכור לחם ספרים המיוחדים לעכו"ם⁷) וכן למכור לחם דבר

שערים מצויינים בהלכה

הפועלים עושים זאת לצורך אחרים למען בצע כסף וגם נכרים בזה"ל לא עוברי עכו"ם הן וגם שייך חשש איבה כשלא ירצה לעשות להם דברים אלו משא"כ בבית חנות יש כמה סוחרים שאין להם למכור צלמים וכן בשו"ת דברי מלביאל (ח"ד סי' ס"ג) כתב להתיר בבית יציקה מה"ט שהפועלים אינם עושים זאת לצורך עצמן ולכן אף דאמרינן דעבודה זרה של נכרי אסורה תיכף משעת עשייה זה דוקא כשעושה זאת לצורך שיעבדוה אבל הכא הם עושין למען בצע כסף.

ג) אסור לדבר מצוה עי' לעיל (ח"א סי' י"ג ס"ק ו') בענין אי מותר לעשות ביהכנ"ס במקום שהיה בית תפלה לעכו"ם ריש מסילין ויש מחמירין משום דמאוס לנבואה ובשו"ת בנין ציון (סי' ס"ג) נשאל אודות קהלה אחת שרצו לקנות בית לצורך ביהמ"ד יהשיגו בית שנבנה לצורך בית דירה ואח"כ קנאו אותו הכומרים והשתמשו בו להתפלל לאלילים ולא הכניסו לשם תמונת ע"ז, העלה שם דבכה"ג שלא נבנה מתחלה לשם בית ע"ז קיל יותר ולכן בשעהד"ח מותר לקבוע שם ביהמ"ד לתורה ולתפלה והובא בדרכ"ת (סי' קל"ט ס"ק ל"ה).

ד) ואסור למכור להם ספרים המיוחדין לעכו"ם בשו"ת יד יצחק (ח"ג סי' ט"ו) מצדד להתיר למכור להם ספרי תפלתם כשיש נס סותר נכרי שם שיבולים לקנות אצלו אבל מסוים דמכוער הדבר ובפרט לירא שמים ולכן גכון להתרחק מזה והובא גם בדרכ"ת (סי' קל"ט ס"ק ל"ט) והביא עוד מספר אחר שמצדד להקל בזה דכיון דכל עיקר האיסור בזה משום לפני עור ובזמנינו ששכיח לקנות כל זה אין כ"כ איסור. עיי"ש.

ועי' בשו"ת צפנת פענח להגאון מרוננומשוב (ח"ד סי' רע"ו אות ד') דאסור לעשות סחורה בעתונות החפשיים שיש בהם דברי אפיקורסות וכן במפר רכבי חיים ושלום (סי' תתע"א) הביא משו"ת מנחת אלעזר (ח"ו

י"א.

4) שם סעיף ט.

5) שם סעיף י"ג, ועי' אריה סי' קנ"ד סעי' 6) יו"ד שם סעיף י"א.

קצור שלהן ערוך קמו

קנמ

לצורך עבודתם אסור אם לא יוכלו לקנות במקום אחר ויש אוסרין אפי' אם יוכלו לקנות במקום אחר. וכל בעל נפש יחמיר לעצמו ד).

ו אסור להסתכל באליל ובנוי שלו ה), שנאמר אל תפנו אל האלילים, וצריבין להרחיק מן הבית ו) ומכל שכן מן האליל עצמו ארבע אמות שלא לעבור שם 8). ואסור לשמוע הכלי שיר או להריח בריח שלהם ואם שומע הכלי שיר יאטום אזניו וכן אם בא ריח יכוין שלא להנות ממנו.

ז ישכ לו קוץ ברגלו או נתפזרו לו מעות בפני אליל, לא ישוח להסיר את הקוץ או ליטול את המעות, מפני שנראה כמשתחוה לו, ואפילו אין אדם רואה מכל מקום אסור, אלא ישב או יפנה אחריו או צדו לצד האליל ואחר כך יטול 9).

ח יש מי שאומר שאסור להלוות לצורך בנין אלילים ז) או לתכשיטים או למשמשים, וכל שכן דאסור למכור להם תשמישים,

שערים מצויינים בהלכה

סי' ס"א כת"י) שהעלה שם רמי שיש לו מסחר ספרים אסור עפ"י הלכה להחזיק בחנותו ספרי מינות. וכן הראה לי בעת ידידי הרה"ג משאמשון שכתב כבר דין זה זקנו בעל מחנה חיים (סי' א') והובא במשנה ברורה (סי' ש"ז ס"ס ס"א).

ה) אסור להסתכל באליל ובנוי שלו בשו"ת מנחת אלעזר (ח"ב סי' ע"ג) העלה דעפ"י הלכה סותר להסתכל בהשעון שנשבע ועומד על בית תפלתם מפני שלא נקבע לשם דוקא לנוי של ע"ז אלא מחמת שזה מקום נבוא שיוכלו להסתכל עליו מכל המקומות ומרחוק אבל ראוי להחמיר בזה עיי"ש.

ו) וצריבין להרחיק מן הבית ברכי תשובה (סי' ק"ג ס"ס ב') הביא מספר חיים ביד לר' חיים פאלאני (סי' נ"ו) דגם לכבוד השררה אסור ליכנס לבית תפלתם אף רבזה"ז לאו עובדי עכו"ם הן והעלה שם בעובדא שאיזה אנשים נכנסו לשם לכבוד השררה צריכים טבילה וקנסות כי היכי דתיהוי להו כפרה.

ז) שאסור להלוות לצורך בנין אלילים עי' בשו"ת אור המאיר להגאון מהר"ם שפירא (סי' ו') נשאל שם אי מותר לישראל למכור ביתו לעשות ממנו בית אלילים האריך בזה מאד והביא פלוגתת הב"ח והש"ך (ריש סי' קמ"ג) בדין דאסור לבנות כותל לבית אלילים אי אסור גם כשהבית בעצמו אינו נעבד ולבסוף העלה דאסור עפ"י דין למכור ביתו לצורך זה

ד) סי' קלי"ט וסי' קמ"ג וסי' קנ"א. 9) סימן ק"ג סעיף ב'.

8) סי' קמ"ב סעי' ט"ו וסי' ק"ג סעיף א'.

והמונע מצליח. ואין לקשר ספרי עכו"ם (ח) חוץ מספרי הדיינים והסופרים, ואם חושש משום איבה על כל פנים מה שיכול להשמט ישמט (10).

ט מקום שמתקבצים עובדי כוכבים ואומרים ששם מוחלים להם עונותיהם, אסור לשאת ולתת שם עמהם (11).

י אסור להזכיר שם אלילים בין לצורך, כגון לומר לחבירו: המתן לי בצד עבודה זרה פלוני, בין שלא לצורך. שנאמר ושם אלהים אחרים לא תזכירו (ט), ואסור לגרום לעובדי כוכבים שיזכיר שם אלילים שנאמר לא ישמע על פיך, לא ישמע בגרמא שלך. ואם נתחייב לו אינו יהודי שבעה יש מקילין להניח לו לישבע (12). שם החגים שהם כשמות בני אדם אין חשש להזכירם, והוא שלא יקראם כמו שהאינו יהודי מזכיר אותם בלשון חשיבות (13)

שערים מצויינים בהלכה

ק יש לצרף להתיר באופן שימכור לנכרי אחר והוא ימכור להלאה וטוב להרחיק גם מזה ששמע מרבתינו כי המונע בזה מצליח. וכן בשו"ת בית דוד (סי' י"א) האריך בזה והעלה לאיסור רק אם כופין אותו אין מחויב להשתדל ולעשות הוצאות להציל ביתו מזה כיון דעכו"ם בה"ו עובדין בשיתוף ולכמה פוסקים אין עכו"ם מוזהרים בזה עיי"ש ראיותיו וברדב"י תשובה (סי' קמ"ג ס"ק י"ג) הביא משו"ת סנהת שי (סי' פ"ב) בגכיר אחר שבקשו ממנו הכומרים לסייעם בכמון לצורך בנין אלילים והעלה שם שאם יש חשש שאם לא יתן להם ישטמהו לא יתן להם מעות מזומנים אלא יתן להם הפצים כאלו שיוכלו לשמש לצורך החצר או לצורך הגנ ולא לבנין הבית בעצמו באופן שיחיה תשמיש דתשמיש וזה יש להתיר במקום שיש איבה.

ח ואין לקשר ספרי עכו"ם ובשו"ת דברי יוסף (סי' ל"ג) כתב להתיר לכרוך ספריהם דאין עובדין להספרים רק קורין בהם ועוד מכמה טעמים העלה להתיר וכן בשו"ת נהרי אפרסמון (סי' קט"ו) מתיר נמי לכרוך הספרים ועי' בדרכי תשובה (סי' סל"ט ס"ק ל"ח) הביא נמי מכמה מחברים להתיר זה משום דיכולין להשתמש בהם בלי כריכה וגם יש כורכים נכרים שיוכלו לכרוך אין מהני להם כלום במה שהוא כורך. וצורת שתי וערב שעושים על ספריהם עי' לעיל (ס"ק ב') שהבאתי פלוגתא אי מותר לישראל בעצמו לעשות זאת ועי' עוד לעיל (ס"ק ד').

ט לא תזכירו עי' בביאור הגר"א (סי' קמ"ז ס"ק ג') רדוקא השם שנותן לה לשם אלקות וארנות זה אסור להזכיר אבל שם הריוטות שלה מותר להזכיר ומה"ט איתא בש"ס (ע"ו) השמות קלנדרא סטרנינא שאלו

(10) סימן קל"ט סעיף ט"ו. עי' שיע או"ח סימן קנ"ו.

(11) סו"ו סימן קמ"ט סק"ד, ועי' חב"א. (13) יו"ד סימן קמ"ו.

יא כל ליצנותא אסורא חוין מליצנותא דעבודה זרה
(דשריא י. 14).

יב אסור ליתן מתנת חנם לאינו יהודי משבעה עממים שאינו
מכירו, דכתיב (15) ולא תחנם ודרשינן לא תתן להם מתנת חנם, אבל
אם הוא מכירו לא הוי מתנת חנם, שגם הוא ישלם גמולו או כבר
שילם לו והוי כמו מכירה (16).

יג אסור לספר בשבחן יא) אפילו לומר כמה נאה עובד כוכבים
זה בצורתו, ומכל שכן שלא לספר בשבח מעשיו או שיחבב דבר מדבריו,
שהו גם כן בכלל לא תחנם לא תתן להם הן אבל אם מכין בשבחו
להודות להקדוש ברוך הוא שברא בריה נאה כזו מותר (17).

יד מותר לפרנס ענייהם ולבקר חוליהם יב) ולקבור מתיהם
ולחספידן ולנחם אבליהם משום דרכי שלום (18).

טז לא יתיחד ישראל עם אינו יהודי משבעה עממים, מפני
שהם חשודים על שפיכות דמים יג) (19).

טז אינה יהודית לא תניק לילד ישראל בביתה ד), ואפילו

שערים מצויינים בהלכה

שמות הדיוטות הן וכן בכמה מקומות בש"ס נזכר השם אותו האיש
ותלמידיו דשם הדיוטות שלו מותר.

י) חוין מליצנותא דע"ז דשריא עי' מזה לעיל ה"א סי' ל' ס"ס נ'.
יא) אסור לספר בשבחן עי' בבאה"ט (יו"ד סי' ב' ס"ק ט"ו) הביא
משו"ת חות יאיר (סי' קפ"ה) דאין איסור לזווג זוונים לעכו"ם ומ"מ יש
לו קבלה מפי גדולים דהמתעסק באלה לא יצא נטי מזרע שאינו הנון ונרמז
במש"כ לא תתחתן עם זכו' כי יסיר את בנך מאחרי עיי"ש ובשו"ת באר
משה כתב דגם במקום ריוח גדול לא יהיה שדכן לזה אבל בשו"ת מהרי"א
אסאד (יו"ד סי' ר"ל אות ב') כתב להתיר בגוונא שביקש ממנו שישדך לו אשה
פלוגית

יב) ולבקר חוליהם עי' לעיל (ה"ב סי' צ"ב ס"ק א') אי מותר
לרופא לחלל שבת ברפואות בעבורם.

יג) חשודים על שפיכת דמים עי' בשו"ת חות יאיר (סי' ס"ו)
דבזמנינו שהממשלה מכים ועונשים למי שרוצח נפש אין כאן איסור זה.
יד) לא תניק לילד ישראל בביתה הטעם משום רציחת נפש ועי'
ס"ק הקורם ועי' לעיל (סי' קס"ה סעי' ח').

(14) סנהדרין סי"ג: שם סעיף י"ד.

(15) זברים ו' ב'. שם סעיף י"ב.

(16) יו"ד סי' קנ"א סעי' י"א ובטרו"ו סק"ת. (17) יו"ד סימן קנ"ב.

אחרים עומדים על גבה, אבל בבית ישראל מותרת להניקו אם אחרים עומדים על גבה או יוצאים ונכנסים והוא שלא יניחנו עמה לבדו כלילה 20).

יז אסור ללמד אומנות (טו) לעכומ"ז

שערים מצויינים בהלכה

טו) אסור ללמוד אומנות כתב בשלטי הגיבורים (פ"ק רע"ז) דהא דאסרו חז"ל ללמוד לעכו"ם תורה היינו דוקא בתורת משה ומצוותיה שנצטוו בהן ישראל אבל נביאים וכתובים גראה שמותר ללמדם דרואה בהן נחמות האמורות לישראל וכ"כ במנ"א (סי' של"ד ס"ק י"ז) דנביאים וכתובים מותר ללמדם והשל"ה מחמיר עיי"ש ובשו"ת בשמים ראש (סי' שכ"ז) כתב דגם בזה"ז שיש כומדים היורעים תנ"ך ויכולים ללמוד אצלם אפ"ה אסור לישראל ללמדם משום דאסור להוציא קרושה למסרה לעכו"ם (ובתוס' חגיגה יג. כתב כן) וגם הו' מצוות שנצטוו עליהם ג"כ אין ללמדם משום דאין נזהרים בהן אבל בתוס' חגיגה שם כתב דיש ללמדם ובמהרש"א שם כתב דאפ"ה אין למסור טעמן של הו' מצות וכ"כ בשו"ת פאר הדור להרמב"ם (סי' נ') דז' מצות מותר ללמדם וכ"כ בשו"ת יד אליהו (סי' מ"ח) דז' מצות מותר ללמדם דהא גם לומדים עמם האיך יתנהגו בקרבנות שמביאים לביהמ"ק כמבואר בש"ס (זכחים קטז): ושאר דברי תורה אסור ללמדם וכבר מבואר בספרי האחרונים גודל האיסור מה שמעתיקים ספרי משניות וש"ס ללשונותם וכמה רעות נסתעפו מזה וגודל הרדיפות על ישראל הכל מזה. ונר שרוצה להתנייד עי' במהרש"א (ח"א שבת לא). שכתב דשרי ללמוד עמו תורה קודם שנתנייד ובשו"ת הנאון רעק"א (פסקים סי' מ"א) מקשה שם על המהרש"א והעלה בשאלה שבא לפניו בנר שמתנייד ורוצה ללמוד מקרא וסדר התפילות קודם שמתנייד סיים שם שאין בכחו להתיר ובשו"ת מנחת אלעזר (ח"ד סי' ס"ג) העלה שמותר ללמוד עמו קר"ש ותפלה דאם נמתין עד שימולו ויטבלו אותו א"כ מיד הוא ישראל ולמה יגרמו לו שיעבור בכל יום על מ"ע דקר"ש ותפלה עד שילמוד ואע"ג דמלשון הש"ס (יבמות מז:) והמשו"ע (יו"ד סי' רס"ח) איתא דמלין אותו מיד דשהיי מצוה לא משהינן, זה ניחא בדורותם דפסקו דקר"ש יוצאין בכל לשון אבל בימינו אין לפסוק כן מפני המתחדשים וכן בימיהם היה הש"ץ מוציא את העם בתפלה אבל בימינו אין שייך כל זה לכן ילמדו עמו קר"ש ותפלה לכך קודם שימולו עצמו.

קסח. צורות האסורות. ובו ז' סעיפים.

א (כתיב ו) לא תעשון אתי אלהי כמף וגו' וקבלו רבותינו ז"ל (2) דזהו אזהרה שלא לצייר צורות שבמדור העליון ושבמדור התחתון, והיינו לא תעשון כדמות שמימי המשמשיין לפני, ולכן אסור לצייר צורות ארבעה פנים שבמרכבה, וצורות שרפים ואופנים ומלאכי השרת, וכן אסור לצייר צורות חמה ולבנה וכוכבים. ואפילו אינן בולטות אסור לעשותן א). ואפילו בשביל עובד כוכבים ומזלות, אבל להשהותן בבית, אם אינן בולטות מותרין, רק שלא יאמר להאינו יהודי לעשותן,

שערים מצויינים בהלכה

א) ואפי' אינן בולטות אסור לעשותן המחבר כאן הכריע כהטו"ז (סי' קמ"א ס"ק י"ב) שכתב להחמיר בכל הצורות בין שוקעות או בולטות אבל מדינא דהש"ע (שם סעי' ר') והש"ך (ס"ק כ"ה) יש חילוק דרוקא בחמה ולבנה וכוכבים או מזלות אסורים גם במשוקעים משום דנראין שקועין ברקיע אבל שאר הצורות מותרים בשקוע עפ"י הדין והטעם מפני שאין אסור אלא ברומה להם הלכך חמה ולבנה וכוכבים שנראין כשקועין אסורין גם בשקוע ושאר הצורות שנראין בולטות אסורין עפ"י הדין דוקא בבולטות אלא שראוי להחמיר גם בשקוע כהטו"ז.

ועי' עוד בטו"ז (שם ס"ק י"ג) דציור בצבע עדיף משקוע ויש להתיר בזה גם במזלות וכ"כ בפת"ש (ס"ק ו') דציור בצבע אינו לא בולט ולא שוקע אבל הש"ך בנה"כ חולק על הטו"ז דבמקום שאסור שקוע אסור גם צבע ועי' בפת"ש (שם ס"ק ח') שכתב נמי להחמיר דציור בצבע דין אחד יש לו כשוקעת ובמקום שאסור בזה אסור גם בזה כגון במזלות וכתב עוד הש"ך (שם ס"ק כ"ה) דבכל מקום שאסורין הצורות דוקא בצורות שלימות אבל כשחסר דבר אחד אינו אסור. וארינה שאורנים בפרוכת עי' בש"ע (שם סעי' ר') דזה הוי כשוקעת.

וכתב עוד הש"ך (שם ס"ק ל') דהא דאמרינן דאסור לעשות ולצייר מזלות היינו דוקא כל הי"ב מזלות ביחד אבל כל אחד בפני עצמו יש לומר דמותר ולכן אין העולם נוהרין מלעשות אריות אבל בטו"ז (שם ס"ק י"ד) כתב דאפ"ה לא יציירו צורות אלו בביהכנ"ס שלא יהא נראה כמשתחוה להם. ועי' בדרוכי תשובה (שם ס"ק מ"ח) מה שהאריך בענין צורת אריות שעושין בביהכנ"ס על הארון הקודש שיש מי שממליץ על זה והרבה אחרונים אוסרין ועי' לעיל (ח"א סי' י"ח ס"ק ו') מה שכתבנו עוד בענין הציורים בביהכנ"ס.

משום דאמירה לאינו יהודי אסור בכל האיסורין כמו באיסורי שבת (3).

ב וכן אסור לצייר צורת אדם (ג), ואפילו רק פרצוף בני אדם לחוד נמי אסור, ואפילו להשהותה אסור עד שיקלקל אותה קצת. ודוקא בצורה שלימה דהיינו בשתי עינים וחוטם שלם אבל אם אינו רק חצי הצורה מצד אחד, כדרך קצת המציירים צד אחד של הצורה זה אינו אסור (4).

ג טבעת שיש עליה חותם שהוא צורת אדם, אם היתה הצורה כולמת אסור להשהותה, ומותר לחתום בה מפני שנעשה שקוע, ואם היתה הצורה שוקעת מותר להשהותה ואסור לחתום בה מפני שנעשה כולמת (5).

ד אסור לעשות בית תבנית היכל כשיעור נבחו וארכו ורחבו. אכסדרה תבנית אולם חצר תבנית עזרה, שלחן תבנית השלחן שהיה בבית המקדש, מנורה, תבנית המנורה (ג) שהיתה בבית המקדש, אבל עושה של חמשה קנים או של ששה או של שמונה, אבל של שבעה

שערים מצויינים בהלכה

(ב) צורת אדם המחבר כאן סתם הדבר ולא פירש אי מיירי בצורה כולמת או ציור בצבע וחילוקי דינים יש בזה דאם היא צורה כולמת בכל הנוף ראשו עם הרגלים אסור לרברי הכל כמש"כ בש"ע (שם סעי' ז') והש"ך (ס"ק כ"ה) ואם היא צורה כולמת חצי הנוף הראש בלא הנוף לרעת הש"ע אין איסור אבל הרבה ראשונים אסרו גם בזה כמש"כ בפת"ש (ס"ק י') בשם השאי"ת יעב"ץ וציור בצבע על הכותל או על הלוח ג"כ עפ"י הש"ע (שם סעי' ד') מותר אפי' בכל הנוף ועפ"י רעת האחרונים והמקובלים אסור גם זה כמש"כ בפת"ש (שם ס"ק ז') בשם היערות דבש ושאי"ת יעב"ץ (סי' ק"א) בשם אביו החכ"צ שלא רצה להניח עצמו לצייר דמות דיוקנו ומקורו מחידושי הרשב"א (בש"ם ע"ז). וכן בשו"ת דברי מלביאל (ח"ג סי' נ"ח) האריך בענין מה שנתפשט ההיתר לצייר עצמו ע"י פוטוגראף וסיים דעכ"פ לא יעשו קומה שלימה.

ג) תבנית המנורה ברכי תשובה (סי' קס"א ס"ק נ"ו) האריך בפלוגתת אחרונים אי בעי לרמות למקדש בכל הדברים ואם נשתנה במקצת מותר או לא ועי' בשו"ת חבלים בנעימים (ח"ג סי' נ"ד) נשאל אורות מנורה בת שבעה קנים והיא של אור עלעקטרי כתב שם דעיקר הדבר רבעי שיהיה שינוי בנוף המנורה עצמה אבל במה שאינו דומה מפני שנעשה להאיר ע"י עלעקטרי אין זה שינוי בנוף המנורה עצמה ואסור.

(3) סימן קמ"א סעיף ד' ובשי"ך סקכ"ג (5) שם סעיף ה'.

(4) שם ובשי"ך סקכ"ה.

לא יעשה אפילו משאר מיני מתכות, ואפילו בלא גביעים וכפתורים ופרחים, ואפילו אינה גבוהה שמונה עשר טפחים, משום דכל אלו דברים גם במנורה שבמקדש לא היו מעכבין⁽⁶⁾.

ה יש נוהגין לעשות מנורה^(ד) לשבעה נרות, דהיינו ששה בעיגול ואחד באמצע אבל הרכה פוסקים אוסרים זאת, ויש להחמיר בספק איסור דאורייתא^(ז).

ו העושה שמן המשחה במעשה ובמשקל האמור בתורה, חייב כרת ובשונג חייב חטאת, והוא שעושה אותו כדי להמשה. והעושה קטורת מאחד עשר סמנין שבתורה לפי המשקולת אפילו לא עשה אלא חציו או שלישיתו חייב כרת, עשה לחתלמד בה פסור⁽⁸⁾.

קסח. איסור כתובת קעקע וקריחה על מת. וכו' ג' סעיפים.

א כתיב בתורה⁽¹⁾ וכתובת קעקע לא תתנו בכם, מהו כתובת קעקע, כתב המחוקה ושקוע שאינו נמחק לעולם, זהו השורט על בשרו וממלא מקום השריטה בכחול או בדיו או בשאר צבעונים הרושמים. וכן אם צובע תחלה בצבע ואחר כך שורט במקום הצבע עובר בלאו, ומכל מקום מותר ליתן אפר ושאר דברים על המכה לרפואה, אף על פי שישאר הרושם כי גם ממכתו ישאר רושם, ומוכיח עליו שלא עשה משום כתובת קעקע⁽²⁾.

ב כתיב⁽³⁾ ושרט לנפש לא תתנו בבשרכם, וכתיב⁽⁴⁾ לא תתנודדו ולא תשימו קרחה בין עיניכם למת, וגידדה ושריטה אחת חן,

שערים מצוינים בהלכה

(ד) לעשות מנורה כפת"ש (ס"ט י"ב) הביא בשם ספר תפארת למשה דאם נכרי עשאה לו מותר ובמנחת פתים (סי' קמ"א) העלה לאסור אפי' לשהות אצלו והובא בדרכת"ש (ס"ט נ"ב) ועי' בשו"ת חבלים בנעימים (ח"ג סי' ג"ד) שציין להריטב"א (ר"ה) ור"ן (ע"ו סג): דמפורש שם דגם חשהיה אסור.

(2) ירד סימן ק"ם סעיף א' ב'.

(3) ויקרא י"ט כ"ח.

(4) דברים י"ד א'.

(6) שם סעיף ח' ובש"ך סק"ו.

(7) טהורי תשובה שם סק"ד.

(8) ומביים פ"א מהל' כלי המקדש ה"ד.

קסח ו' ויקרא י"ט כ"ח.

ואסורין בין בפני המת בין שלא בפני המת, ואפילו להכות בידו על בשרו עד שדם יוצא אסור, ואפילו על צער אחר אסור א (s).
 ג קרחה הוא שתולש משער ראשו על מת, ואפילו בשערה אחת איכא איסורא, וגם הנשים מזהירות בבלי יקרחו ומכל שכן בכל ישראלו (6).

קע איסור גילוח פיאות הראש והזקן. ובו ב' סעיפים.

א פיאות הראש הם שתיים בסוף הראש, והוא מקום חיבורו לחי סימין ומשמאל אצל האוזן, ואפילו לגלחם במספרים כעין תער, דהיינו סמוך לבשר ולא משייר כלום מן השערות סמוך לבשר יש אסורין, ולכן אם צריך לגלחם לרפואה, יזהר שלא לגלחם סמוך לבשר ממש, ושיעור הפיאה א) מכנגד שער שעל פדחתו ועד למטה מן האוזן, מקום שהלחי התחתון יוצא ומתפרד שם (1).

שערים מצויינים בהלכה

א) ואפי' על צער אחר אסור עי' בש"ך (סי' ק"פ ס"ק י') דאם עושה כן בשביל שמת אדם גדול ומצטער על התורה סותר וכתב שם בהנהות יד שאול דהכוונה משום דאינו עושה בשביל נפש המת רק על צער התורה.
 א) ושיעור הפיאה עי' בשו"ת חתם סופר (או"ח סי' קנ"ד) ובהנהות חת"ס (יו"ד סי' קפ"א) דאין צריך עפ"י הרין שיהיה אורך כל שער מגיע למטה מהאוזן ויתלו כתלתלים אלא כל שער שגדל מהפדחת עד למטה מהאוזן אסור להשחיתו או לגלחו כעין תער סמוך לבשר אבל אשרי למי שמחזיק גם בזה וכ"כ בהנהות כת"ס בשם אביו מרן החת"ס דהעולם טועים וחושבים דאורך כל שער צריך שיגיע עד לחי התחתון ואינו כן מ"מ בני ביתי ותלמידי אנו מנהיגים על דרך זה וקדוש יאמר לו עכ"ל. ובספר שאול שאל לארמו"ר הנאון מהר"ש כראך מקאשוי (יו"ד סי' צ"ח) הראה להים של שלמה (יבמות פי"ב סי' ח"י) שכתב שסיבל סוקנו להניח כל פאות הראש ולא לגלחן כל עיסר לפי שאין אגן יודעין כמה סרוי הספה עיי"ש אבל הוא סיים דעפ"י עיסר הרין כל שמגלח שלא כעין תער שאינו סמוך לבשר אין בו שום איסור כהש"ע.
 ובליקוטי תורה להאר"ז (פ' קדושים) כתב שם ר' חיים וויטאל

קע (1) סימן קפ"א סעיף א' ב' סי.

(5) שם סעיף ה' ו' ד.

(6) סעיף ט' י"ב.

ב פיאות הזקן לא אסרה תורה להשחית אלא בתערב, והפאות הן חמש ורכו בחן הדעות, לפיכך ירא שמים לא יעביר תער על כל זקנו כלל, ואפילו על השפה העליונה או תחת הגרון², ואין חילוק

שערים מצויינים בחלכה

האריו"ל לא היה מניח פאות הראש שיגרלו כ"כ שיכנסו למטה במקום שער הזקן חמש שבהגיעו לשם היה חותכן וכתב בשו"ת צמח צדק מליבאוויץ (יו"ד סי' צ"ג) דהיינו שגיעו למקום פאות לחי התחתון. ובדרכי תשובה (סי' קפ"א ס"ק מ"ז) הביא דבריהם וכתב אח"כ שהגיד לו הגה"ק משינאווע בשם הגה"ק מהר"ש מבבלזא דהכוונת האריו"ל אינו למעלה אחר הצרעים אלא למטה בסוף לחי התחתון סוף הפנים שיותר מזה לא היה מניח לגרלם אלא היה חותכן ועוד כתב שם בשם הגה"ק משינאווע דבשהפאות ארוכות יותר מסוף הפנים יש לחתכן כמו שערות הראש שיש לסלקן משום השראת הדינים ה"נ זה.

(ב) אלא בתער בשו"ת בשמים ראש (סי' י"ח) נתן שם עצה למי שיש לו פצעים ואבעבועות בלחי ועפ"י פקורת הרופאים מוכרח לגלח השער בתער דוקא ולא בסם כתב שם שיגלח מקודם במספרים עד שלא יגיע כרי לכוף ראשן לעיקרן ואו כשיבא עליו התער אין איסור אבל עיין בשו"ת נורע ביהודה (תנינא יו"ר סי' פ') שהביא זה מהנאון ר' וואָלף באסקאוויץ וחלק על כל זה וכ"כ בשו"ת חת"ס (או"ח סי' קנ"ד) רממה נפשך אי נימא דהשערות הנשארים אחר גלוח הזוג הוי כמאן דליתא הרי השחית וגילח ואי נימא דמה שנשאר אח"כ שם שער עליו א"כ בשבא תער עליו השחית בזה עיי"ש ובספר שאול שאל למורי מהר"ש בראך (סי' ק"ו) מתרץ דברי הנאון ר' וואָלף באסקאוויץ הנ"ל וסיים דאף שאין לזון מפסס מרן החת"ס מ"מ בנרון השאלה שנשאל באחד שנלקח פתאום לצבא ולא הניחו אותו לצאת מן המחנה והכריחו אותו לגלח את כל זקנו ומפני שאין שם רס תער ולא היה לו אפשרות לגלח בסם העלה דבנדון זה היה טוב שאם היה מגלח מקודם במספרים עד סמוך לבשר מרם שיגלחו אותו בתער ולבחור את הרע במיעוטו ואפ"ה היה מונע לומר דין זה להאיש שסיפר כרי שלא ילמדו היתר להקל בכ"ע עיי"ש. ובשו"ת אבני זכרון (ח"ג סי' ז') העלה דבנדון כזה שאי אפשר לו יהיה הנברי המגלח בלא סיוע ישראל וע"י מספרים תחלה ואח"כ בתער. ועי' בשו"ת אבן יקרה (יו"ר סי' ל"ח) במי ששערותיו נושרות ועצוהו הרופאים שיגלח את כל שערו ועי"ז תעלה ארוכה, לא היה רוצה לתקוע בדבר הלכה זו. וכן בדרכי תשובה (שם ס"ק ו') הביא בשם כמה מחברים שהחמירו בזו כיון שאין כאן סכנת הנזף ומשום צער ובושה בעלמא אין היתר לזה.

בין תער לאבן חד (ג) שחותך את השערות, כגון „פינגמאנט“ או „פיימ-סענשמיין“ שאסור גם כן ואותן שמסירין שער הזקן (ד) על ידי משיחה מסיד עם „אוירעם“, יש להם לזהר שלא לגרור את המשיחה בסכין, שמא יחתוך שער רק יגררו בקיסם וכדומה (3).

קעא. דברים האסורים משום לא ילבש גבר שמלת אשה. ובו ג' סעיפים.

א אסור לאיש ללבוש אפילו מלבוש אחד של אשה, אף על פי שהוא ניכר בשאר מלבושיו שהוא איש וכן אסור לאשה ללבוש אפילו מלבוש אחד של איש ולא לבד מלבושים אסורים אלא אפילו כל תכשיט, וכל תיקון נוי ויופי המיוחד לאשה לפי מנהג המקום, אסור לאיש שיתקשט ויתיפה בו. וכן כל מה שמוהד לאיש אסור לאשה (1).

ב אסור לאיש להעביר שער בית השחי ובית הערוה אפילו במספרים כעין תער, והיינו שמגלחין סמוך לכשר ממש, מפני שזהו תיקון לנשים. ואסור לחוך בידו בשער בית השחי ובית הערוה כדי להשירן, אבל על ידי בגדו מותר. ומי שיש לו חמטין בבית השחי ובית הערוה, ומצטער מחמת השערות מותר להעבירן (2).

ג אסור לאיש ללקט אפילו שיערה אחת לכנה מתוך השחורות,

שערים מצויינים בהלכה

(ג) ואין חילוק בין תער לאבן חד עי' בשו"ת הכלים בנעימים (ח"ד סי' כ"ז) אורות מכונה עלעטריית לתגלחת שמתחלה עושה מעשה מספרים פעם ראשונה ושניה וברביעית גומרת בהשחתה נמורה כתער ממש אסור להשתמש בה עפ"י הגודע ביהודה הג"ל עי' ס"ק הקודם.

(ד) ואותן שמסירין שער הזקן עי' מזה בשו"ת חתם סופר (או"ח סי' קנ"ט) בענין ההיתר גילוח הזקן ובשו"ת צמח צדק מליבאוויץ (יו"ד סי' צ"ג) האריך בזה והעלה לאיסור אפי' במספרים שלא כעין תער ועי' בסור (או"ח סי' תקפ"א) בשם הירושלמי (פ"ק דר"ה) שכתב שם מגלחים זקנם ובשו"ת תשב"ץ (ח"א סי' קנ"ז) גורם ומגלחים שערם והאריכו בזה האחרונים.

(3) נוב"י תגינת סימן פ"א הובא בפ"ת קע"א (1) יו"ד סימן קפ"ב סעיף ה'.

(2) שם סעיף א' ב' ד'.

שם סעיף ה'.

שזהו נוי אשה ואסור משום לא ילבש גבר. וכן אסור לו לצבוע א) אפילו שערה אחת לכנה שתהא שחורה (3) וכן אסור להסתכל במראה. ואם רואה משום רפואה, או שמספר עצמו, או כדי להמיר הכתמים (5) מעל פניו או הנוצות מראשו מותר, ובמקום שהדרך הוא גם האנשים רואים במראה, בכל ענין מותר (4).

שערים מצויינים בהלכה

א) וכן אסור לצבוע בדרכי תשובה (יו"ד סי' קפ"ב ס"ט י"ז) הביא מעשה ברב אהר שנתלבן חצי וקנו ופאה אחת וחצי הראש וחצי השניה עם הפאה הב' וחצי הזקן נשארו שחור והיה לבו בעיני רבים והיה מתבייש מפני שהכל היו מסתכלין בו והורה לו הגאון בעל שואל ומשיב (קמא ח"א סי' ר"י) שמותר לו לצבוע השערות הלבנות לשחור וכל האיסור הוא רק דרבנן ובשו"ת מהר"י אשכנזי (יו"ד סי' י"ט) חולק עליו והוא איסור ראורייתא ואין לו עצה אלא שיצבע השחורות ללבן ויהיה כולו לבן כזקן וכ"כ בשו"ת דברי חיים (ח"ב יו"ד סי' ס"ב) וכתב עוד דבכה"נ מוטב יותר להעביר זקנו בסם וכ"כ בשו"ת מהר"ם שיק (יו"ד סי' קע"ב) ובשו"ת סנהת אלעזר (ח"ד סי' כ"ג) האריך בזה ומצדד להקל לו אלא שסיים דמפני כבוד הגאונים שאסרו העלה כן רק להלכה ולא למעשה. ועי' בשו"ת בית היוצר להגאון מחוסט (יו"ד סי' מ"ה) שנשאל בכזה באיש צעיר לימים שאירע לו כן שנתלבן לו כל שערותיו וזקנו ומפני שגראה זקן אין מוסרין לו מלאכה והוא צריך לפרנסה העלה לו שמותר להשחירו ע"י עכו"ם והוא לא יסייע כלל כיון דעל זה בודאי אין איסור ראורייתא מותר לו משום פרנסה וכבוד הבריות וכן בשו"ת אבני זכרון (ח"ג סי' ל"ט) העלה להתיר משום פרנסה אבל אין להשחירו אלא עד שיהיה ממש זקן דאז כיון שמתלבנים השערות בטבע אסור לו לשנותם משום לא ילבש גבר וגם דאיכא בהא איסור אונאה ועי' במנחת פתים (יו"ד סי' קפ"ב) שציון להתוס' (שבת נ. ד"ה בשביל צערו) דמוכח דאם הוא בוש בפני כני אדם מותר לצבוע שערותיו ודברי התוס' אלו הובאו גם בדרכי משה (סי' קנ"ו).

ב) להסיר הכתמים בשו"ת לבושי מרדכי (יו"ד סי' ס') נשאל כמי שעלה על פניו כתמי אדומים (זומער-שפראצען) ורוצה להעבירן ע"י סמים מהרוסק כמו שעושיין בקאסמעטיק, מצדד לומר דאין בזה משום לא ילבש גבר כיון שניתוסף בשינוי הסכע שבא לו מליקוי החמה והוא רוצה להחזיר עצמו להטבע שהיה לו להיות והוי כמו רחיצה וכמו שמעביר איוה לכלוך או נלדי המכה דקיי"ל כרב אשי (שבת נ:.) דמותר זה משום כבוד קונו והמאידי כתב דעל כן נהגין לרחוץ בסובין לערן וללבן ואפ"ה למעשה לא רצה להתיר עד שיסכימו עמו ב' גדולי הדור.

קעב. הלכות חדש. ובו ג' סעיפים

א (כתיב 1) ולחם וקלי וכרמל לא תאכלו עד עצם היום הזה וגו' פירוש שאסורין לאכול מתבואה חדשה מחמשת המינים, עד לאחר הקרבת העומר שהקריבו בששה עשר בניסן ובזמן שאין עומר כל היום אסורין ואנו בני חוץ לארץ שעושין יום טוב שני מחמת ספיקא, גם כל היום י"ז אסורין עד תחלת ליל י"ח 2). ותבואה שנורעה ונשרשה א) קודם ט"ז ניסן, העומר הזה התירה ומותרת מיד לאחר קצירתה, אבל אם לא נשרשה קודם ט"ז בניסן, אסורה עד שיבא עומר הבא 3).

ב לדעת רוב גדולי הפוסקים איסור זה גם בחוץ לארץ הוא מן התורה, ולכן צריכין להשגיח מאד כתבואה שנורעה לפעמים אחר הפסח, או סמוך לפני הפסח שלא השרישה קודם ט"ז ניסן, כגון שעורים ושבולת-שועל ובקצת מקומות גם חטין, שהן אסורין עד לאחר י"ז ניסן הבא. (ואם השרישה ביום ט"ז מותרת בתחלת ליל י"ז ניסן הבא מכח ממה-נפשך) וגם השכר שנעשה מתבואה זו אסור עד לאחר פסח הבא. וכן השמרים אסורים, ואם חימצו בהם עיסה אפילו מתבואה ישנה, כל העיסה אסורה מהמת השמרים, תבואה שמסתפקים בה אם היא ישנה או חדשה ב) יעשו עליה שאלת חכם 4).

שערים מצויינים בהלכה

א) שנורעה ונשרשה ואם נורעה ג' ימים קודם לעומר כבר נשרשה (ש"ך סי' רצ"ג ס"ק ב'). ובנה"כ שם תמה עוד על זה דאנן קי"ל דשיעור קליטה ושרישה ב' שבתות וכן תמה בהנהות הגרע"א אבל בשו"ת חת"ם (סי' ק' וסי' רפ"ד) מתרץ זה.

ב) אם היא ישנה או חדשה ברמ"א (שם סעי' ג') כתב להתיר כסתם תבואה מכה ספק ספיא ספק היא משנה העברה ואם היא משנה זו דלמא נשרשה קודם העומר ואם בגליל ההוא זורעים לאחר הפסח יש להחמיר אבל אין להורות לאחרים במקום שרוב אכילתן מתבואה זו כי מוטב שיהיו שונגין ואל יהיו מוידין והטו"ז (שם ס"ק ד') כתב הטעם שאין נוהרין בזה משום דהוא שעת הרחק רחיו של ארם תלוי בזה סומכין על השיטות דס"ל רחדש אינו נוהג בחו"ל ועי' שם בבאר הגולה בשם הב"ח דאין רשאי לנהוג איסור בחדש אלא מי שהורגל בשאר פרישות ומפורסם לחסיד ודוקא אם יושב בכיתו אבל אם מיסב בסעודה עם ת"ח

3 שם סעיף ג.

4 שם ובטרוי.

קעב 1) ויקרא כ"ג י"ד.

2) יו"ד סימן רצ"ג סעיף א.

ג יש אומרים דאין איסור חדש אלא כתבואה שגדלה ברשות ישראל, ואפילו השדה שייכה לאינו יהודי אלא שהישראל שכרה, יש כתבואה זו איסור חדש. אבל כתבואה שגדלה ברשות אינו יהודי אין בה איסור חדש. ועל זה סומכים הרבה בשעת הדחק ומכל מקום כתבואה שגדלה ברשות ישראל אין שום היתר. אבל רבו החולקים ואומרים דגם בשל אינו יהודי איכא איסור חדש, והמחמיר תבא עליו (ברכה 5).

קעג. הלכות ערלה. ובו ד' סעיפים.

א כל עץ מאכל בין של ישראל בין של אינו יהודי ואפילו בעציץ שאינו נקוב, שלש שנים הראשונות מנטיעתו, הפירות וגרעינין והקליפות הכל אסור בהנאה (א), ושלש שנים אלו אין מונים סיום ליום, אלא אם נמק קודם ט"ז באב, כיון שיש מ"ד יום עד ראש השנה

שערים מצויינים בהלכה

שנוהגים היתר אסור לו לנהוג איסור בפניהם אבל עיין בשו"ת חתם סופר (או"ח סי' ט"ו) בנרון נוסח ספר שכתב שם באמצע התשובה דמורו הגאון ר' נתן אדלער היה נזהר באיסור חדש ובעת ראיתי בספר דרכי חיים ושלוש (סי' תתע"ג) בשם נימוקי יו"ד (סי' רצ"ג כת"י) דהבעל דרכי תשובה שמע מהנה"ק כעל דרכי חיים מצאנו שאין דעתו נוחה כמי שמחמיר באיסור חדש.

א הכל אסור בהנאה כתב בש"ע (סי' רצ"ד סעי' ט') ספק ערלה בארץ ישראל אסור ובחזוץ לארץ מותר כיצד כרם שיש בו נטיעות של ערלה וענבים נמכרים חוצה לו בארץ ישראל אסור ובסוריא מותר והוא שלא ידע שהובאו מאותו הכרם ובחזוץ לארץ מותר אפי' ירדע שהובאו מאותו הכרם רק שלא יראה שנבצרו מנטיעות של ערלה. ואעפ"י דערלה בחו"ל הלכה למשה מסיני ובכל הל"מ קי"ל ספיקא אסור כמו בשל תורה מ"מ כאן נאמרה שספיקו יהא מותר (ש"ך ס"ק י"ט). ועי' ברדב"ז (ח"א סי' תקפ"ט) דאתרוגים הבאים מארץ ישראל אין בהם חשש ערלה דאחזוקי איסורא לא מחזקינן ועוד שיש בזה ספק ספיקא שמא באו מן שאין בו ערלה ואם נאמר שבא מן שיש שם ערלה שמא הם מנטיעות אלו שאינם של ערלה ועי' בבית יצחק (יו"ד ח"ב סי' קל"ו) שמפלפל ברברי הרדב"ז והעלה דרברי הרדב"ז שדירין וסיימין.

נחשב לו השנה, משום די"ד יום המה ימי קליטה ואחר כך ל' יום בשנה נחשב שנה, ושוב מונה כ' שנים מתשרי, אבל אם נמע מיום מ"ו באב ואילך, לא נחשב שנה זאת לכלום, ומונה מתשרי שלש שנים (2).

ב בשנה הרביעית נקראו הפירות „נמע רבעי“ וצריכין פדיון. כיצד פודה אותן, תולשן לאחר שנמרו כל צרכן, ונוטל מסבע כסף או פירות של היתר שוות פרוטה, ואומר: בזה אני פודה פירות נמע רבעי. ונוטל המסבע או הפירות ושוחקן וזורקן בנהר, ואין מברכין בחוץ לארץ על הפדיון (3).

ג אחד הנומע (ג) נרעין או ענף, או שעוקר אילן ונמעו במקום אחר (ד), חייבים בערלה, אבל המרכיב ענף באילן אחר, וכן המכריך

שערים מצוינים בהלכה

מותר להתרמאות בערלה אפי' חולה שאבו"ם אם הוא שלא כדרך הנאתו בנזן לסוך בזיתים ובשמן של ערלה (טור).

ב ואין מברכין בחו"ל על הפדיון ובשאלת יעב"ץ (ח"ב סי' כ') כתב דלכתחלה בודאי יש להחמיר ולפדות גם בחו"ל ובשעהר"ח או כדיעבד יש לסמוך על שיטת הרמב"ם והובא בש"ע (סעי' ז') דבחו"ל מותרים הפירות בלא פדיון ועי' בסנחת פתים (יו"ד סי' רצ"ד) שהאריך ג"כ לבאר טעם ההיתר בלא פדיון.

ג אחד הנומע מותר למכור לעבו"ם פירות שני ערלה לשלש שנים מאחר שלא באו לעולם (ש"ע סעי' ט"ו).

ד שעקר אילן ונמעו במקום אחר בש"ע (סעי' י"ט) כתב דאם נעקר האילן עם העפר שסביב שרשיו ונשרש במקום אחר אומדים אותו אם היה יכול לחיות בעפר הראשון שבא עמו בלא תוספת עפר אחר פטור מהערלה ואם לאו חייב. וכתב במתחי תשובה שם דדוקא אם היה יכול לחיות בעפר הראשון שלש שנים כשני הערלה אבל אם אינו יכול לחיות אלא קצת ימים חייב, אבל בשו"ת שיבת ציון (סי' מ"ט) כתב דדוקא בארץ ישראל צריך שיכול לחיות ג' שנים בעפר הראשון אבל בחו"ל די אם יכול לחיות קצת ימים וכן מש"כ בש"ע דאומדין אם היה יכול לחיות זה דוקא בארץ ישראל בעי דעת הבקיאים [בטבע האילנות] משום דסמיקו אסור אבל בחו"ל אפי' ספק חסרון ידיעה מהני כאן. ובשו"ת לבושי שרד (סי' ק"ה) כתב דדוקא כדיעבד שנעקר האילן ע"י רוח או שטפו נהר סמכין עפ"י דעת הבקיאים בטבעי האילנות, אבל לכתחלה אסור לעקור האילן עם העפר סביבותיו ולנטעו במקום אחר רכיון שיש שיטה דבעי שיכול לחיות ג' שנים אי אפשר לעמוד כ"כ על הברור והבטיאות עיי"ש. ונראה

דהיינו שעושה גומה בארץ, ומשפיל אחד מענפי האילן, ומטמין אמצעיתו בארץ, וראשו יוצא מצד האחר, אף על פי שחתכו מעיקר האילן, בחוץ לארץ אין בו משום ערלה⁴.

ד אילן שנקצין אם נשאר גובה מהארץ ספח, אזי מה שגדל אחר כך אינו חייב בערלה, אבל אם לא נשאר ספח חייב בערלה. ומונים השנים משעת הקציצה⁵. ואילן שנעקר ונשאר משרשיו מחובר, אפילו רק כעובי המחט שמותחין בו הבגד לאחר ארינה, בידוע שיכול לחיות בלי תוספת עפר, ופסור אפילו הוסיף עליו עפר הרבה⁶.

קעד. הלכות כלאי אילן. ובו ג' סעיפים.

א כלאי אילנות הרי הם בכלל מה שנאמר¹ שדך לא תזרע כלאים. ועל כן אסור להרכיב מין בשאינו מינו^א, כגון ענף של תפוח באתרוג, או אתרוג בתפוח, ואפילו מינים הדומים זה לזה, כגון תפוח בתפוח יערי וכיוצא^ב, כיון שהם שני מינים אסורים זה בזה, ואסור לישראל להניח לאינו יהודי שירכיב לו אילנו כלאים².

יערים מצויינים בהלכה

דלדעת השיבת ציון הנ"ל מותר בחו"ל גם לכתחלה לעקרו ולנסעו דהכא נם פסיקא מותר כנ"ל⁵.

א אסור להרכיב מין בשאינו מינו עי' בש"ע (יו"ד סי' רצ"ה סעי' ג') דגם עץ מאכל על עץ סרק או עץ סרק על עץ מאכל אסור אבל סרק על סרק כתב הרמ"א (שם סעי' ו') דמותר וכן מותר להרכיב מין אחר אפי' שחורות בלבנות ודקות בנסות אעפ"י שיש לו שם לווי ומ"מ טוב ליוהר בכל זה משום דרוב העולם אין מכירין רוב המינין. ועי' בבית אפרים (או"ח סי' נ"ז) דדוקא אם העץ מאכל עם העץ סרק הוא מין בשאינו מינו אבל אם הוא מינו אלא שהאחד אינו עושה פירות והשני עושה פירות שרי להרכיבם.

ב כגון תפוח בתפוח יערי וכיוצא המחבר בש"ע (שם סעי' ו') כתב דאילנות הדומות זה לזה הואיל ושני מינים הם הרי אלו כלאים, כגון תפוח עם החזרד וכתב בהגה במוסגר (והוא פירוש הרע"ב במשניות) דהוא

קעד 1 ויקרא י"ט, י"ט.

2 יו"ד סימן רצ"ה סעיף א' ב' ובפ"ת שם.

4 סעיף ט"ז י"ז.

5 סעיף י"ח ובש"ך סק"א.

6 סעיף ב'.

ב אסור לקיים המורכב כלאים ג) אבל הפרי הגדל ממנו מותר, ומותר ליקח ענף מן המורכב ולנמעו במקום אחר (ז).

ג כלאי הכרם וכלאי זרעים אינם אסורים בחוץ לארץ, אלא אם כן זרע שני מיני תבואה או שני מיני ירק עם זרע הכרם ביחד (ד).

קעה. הלכות כלאי בהמה. ובו ו' סעיפים.

א אסור להרכיב זכר על נקבה משני מינים, בין בבהמות בין בחיות בין בעופות (א) ואפילו לגרום שירכיבו אסור (ו).

שערים מצויינים בהלכה

מין תפוח יערי ובפתחי תשובה החדשות (ס"ק ב') הביא מלבושי שרר (סי' ק"ו) אודות תפוחים המו כבים בתפוחי יער שכתב נמי ראף שבתפוחי יער יש ב' מינים מין א"ר שיכולים לאוכלם בלי כבישה ומין אחד אשר אי אפשר לאוכלם ב' כבישה, מ"מ כל השני מינים אם הורכב עם תפוחים טובים הם כלאי עיי"ש טעמו. ובשו"ת משכנות יעקב (סי' ס"ו) השיג עליו וכתב שמנהג העולם שמתירים והפוסקים לא פירשו „חזר" שהוא תפוח יערי ממש אלא מין תפוח יערי והוא פרי אחרת גדל כמין תפוח יערי והביא שגם הגאון ר' אפרים זלמן מרגליות מכרז'ד השיג על הלבושי שרר בזה עיי"ש. וכעת מצאתי בשו"ת מהרש"ם (ח"א סי' קע"ט) שג"כ כתב שמה שמרכיבים מין תפוח טוב בתפוח גרוע אין שום איסור כלל והא דכתב בש"ע דתפוח וחזר כלאים זה בזה משום רחזור הוא מין תפוח שאינו ראוי לאדם כלל. וכ"כ בשו"ת האלף לך שלמה (סי' רצ"ב) להתירם. ובשו"ת אבני צדק מסיגעט (סי' ק"כ) העלה דע"פ מותר לקיימם כשקנה מגוי אילנות מורכבין.

ג) אסור לקיים המורכב כלאים בשו"ת חתם סופר (יו"ד סי' רפ"ח) ממליץ בעד יהודי הונגריא שהיו נוהגים שקנו מנוים כרמים ובתוכם אילנות מורכבין ומקיימין אותן ומלמד זכות על העבר ולכתחלה טוב שישתתפו עם גוי והוא יתלוש הפירות עיי"ש. ובשו"ת מהרי"א אסאד (סי' ש"ג) הביא מתחלה דעת הכלבו (סי' צ"א) שמתיר אבל סיים לאסור וכן בעיקרי הר"מ (סי' ל"ב אות י"ד) הביא שאין לזוז מפסק השו"ע דאסור לקיים המורכב כבר וכן בשו"ת מהרש"ם (ח"א סי' קע"ט) העלה כן ועי' בשו"ת חתם סופר (הל' ששי) דהא דאסור לקיימו זה דוקא כל זמן שלא נתאחרו והי' לאחר אבל כשכבר נתאחרו והיו לאחד באופן שאין ההרכבה שוב ניכרת בהם שוב אין בהם איסור קיום.

א) בין בעופות כתב הכנסת הגדולה (יו"ד סי' רצ"ז) דמנהג העולם

(3) קעה ו) יו"ד סימן רצ"ז סעיף א"ד.

3) שם סעיף ד.

4) סימן רצ"ז, רצ"ז.

קצור שלחן ערוך קעה

קעה

ב אסור לעשות מלאכה בשני מינים, כגון לחרוש או שימשכו את הקרון ואפילו להנהיגם בקול בלבד, שהוא צועק עליהם, אסור אם הם קשורים יחד, ולכן עגלה של אינו יהודי שכלאים מושכים אותה, ומשא של ישראל על העגלה, אסור לישראל שילך סמוך להעגלה, דחיישינן שמא יצעק עליהם שילכו מהר (ב), וזה אסור משום מנהיג בכלאים (2).

ג עגלה שהכלאים מושכין אותה (ג), אסור לישב בה אפילו אינו מנהיג (3).

ד עגלה שמושכין אותה מין אחד, לא יקשור מין אחר לא בצדה ולא לאחריה (4).

ה אסור לקשור שני מינים יחד אפילו רק משום שמירה שלא יברחו, ויש לזהר בזה בעופות שלא לקשור שני מינים יחד, וקצת טועין בזה (5).

ו פרד הוא הבא מן הסוס והחמור, ויש בו שני מינים, יש שאביו סוס ואמו חמורה, יש שאמו סוסיה ואביו חמור, והם כלאים זה בזה, ולכן הבא לקשור שתי פרדות, בודק בסימני אזנים וזנב וקול, אם דומין זה לזה בידוע שאמן ממין אחד ומותרים (ד), ויש אומרים

שערים מצויינים בהלכה

להושיב עוף טהור על ביצי עוף טהור ממין אחר כגון אווז על ביצי תרנגולת ואין בזה שום איסור. ובשו"ת הרמ"ע מפאנו (סי' ק"ב) אוסר משום צער בעלי חיים ובברכי יוסף (סי' רצ"ו) הביא משו"ת התשב"ץ (ח"ב סי' ג"ח) דלית ביה שום איסור והמעם שאין העוף עושה אלא הוספת הבל והמושיב תרנגולת על ביצי מין אחר הוי כמטמין במוכין והובא קצת גם בפת"ש (שם ס"ק א').

(ב) שמא יצעק עליהם שילכו מהר ואם גוי מנהיג בכלאים מותר לרכב עמו מרחוק בקול רם ולא חיישינן שמא ילכו הבהמות מחמת הקול דרכב שאין מתכוין מותר אם אינו פסוק רישא (רמ"א סי' רצ"ו סעי' י"א).
(ג) שהכלאים מושכין אותה ובמדינות יאפאן וכינה ושאר המדינות שסביבם מושכין העגלה אדם ובהמה יחד ואין בזה שום איסור לישב בה דלא שייך בהו כלאים כמש"כ בש"ע (שם סעי' ט"ז).

(ד) שאמן ממין אחד ומותרים ואפ"ה אסור להרכיב אפי' על מין אמו כגון פרד שאמו חמורה ואביו סוס אסור להרכיב על חמורה כמש"ש"ע (שם סעי' ט').

(4) סעיף ט"ו.

(2) סעיף י"א.

(5) טו"ז שם סק"ה.

(3) סעיף י"ב.

דאפילו פרד אחד הוי כלאים ה) משום דכא משני מינים, ואסור לעשות בו מלאכה או לרכוב עליו 6).

קעו. הלכות כלאי בגדים. ובו ח' סעיפים

א צמר רחלים ואילים עם פשתן אסור משום כלאים א), בין שתפר בגד צמר עם בגד פשתן אפילו בחוטי משי או בחוטי קנבוס בין שתפר בגד צמר בחוטי פשתן או בהיפוך, בין שקשר חוטי פשתן עם חוטי צמר, או שקלען יחד כל אלו אסורין משום כלאים. התוכף תכיפה אחת וקשרו, או שתכף שתי תכיפות אף על פי שלא קשר הוי חיבור לכלאים ב). ועל כן אסור לחבר בגד צמר בבגד פשתן אפילו על ידי מחט (שפינאדעל) בלא חוט 1).

ב עורות הכבשים שעושין מהם בגדים, מותר לתפרן בחוטי פשתן ואין חוששין לנימות של צמר אף על פי שמתחברין בחוט הפשתן, משום דאלו הנימות של הצמר אינן חוטין ולא חשיבי ובטלי 2).

שערים מצוינים בחלכה

ה) דאפי' פרד אחד הוי כלאים ואנן לא קיי"ל כן דרין זה נכתב בירושלמי (סוף כלאים) על שם איסי, והרא"ש הל' כלאים והברטנורא (כלאים פ"ח) כתבו שאין נוהגין כן עיי"ש בדבריהם ובאבן העוזר (סי' רצ"ז) מתרץ את דברי הירושלמי ואפי"ה האחרונים לא הביאו דין זה. א) אסור משום כלאים ונייר שנעשה סבלויי צמר ופשתים כתב בפת"ש (סי' ש' ס"ק א') בשם הנשמת אדם דהם כלאים עכ"פ מדרבנן ובשם הבאר עשק הביא דלא הוי כלאים ועי' בשו"ת חתם סופר (ח"ו סי' פ"א) שכתב דכיון שנכתשו הדק היטב ונטסו במים ונהפכו לפנים אחרות טרחה דין צמר ופשתים מיניהו וכ"כ בברכי יוסף (יו"ד סי' ש"א אות ב') דחומרא יתירא היא לחוש לכלאים ולא כהלכות קטנות (ח"ב סי' ל"ד) שמחמיר בזה.

ב) הוי חיבור לכלאים בשו"ת הלכות קטנות (ח"ב סי' פ"ז) כתב דהמדבק כלאים בדבק ג"כ אסור דהא במשנה (כלאים פ"ט) מדמה דין כלאים לדין שבת לענין התופר ב' תפירות דחייב משום כלאים ומשום שבת והרמב"ם (שבת פ"י הי"א) כתב דהמדבק בדבק בשבת חייב משום תופר וא"כ חייב נמי בכלאים.

6 סעיף טו. ושו"ת חות יאיר סימן קמ"ב

קעו 1) יו"ד סי' רצ"ח וסי' ש' סעיף ב' 2) סימן רצ"ט סעיף א'.

ג לחבר צמר ופשתים על ידי אמצעי, דהיינו חתיכת עור לתפור, או לקשור מצדו האחד צמר ומצדו השני פשתן, להרמב"ם אסור מן התורה ויש מקילין, ולכן לדידהו עורות התפורות יחד בחוטי פשתן, מותר לחברם תחת בגד צמר (ואף על פי שאפשר שהחוט של קנכום שהוא תופר את העורות תחת הבגד של צמר, יכנס בתוך חוטי פשתן שתפורין בהן העורות, לית לן בה) והכי נוהגין, אבל בעל נפש יש לו להחמיר בדעת הרמב"ם (3)

ד אפילו עשר מצעות זו על גב זו והתחתון כלאים, אסור לישוב על העליון (ג) (4).

ה בגד גדול שכלאים מקצה אחד ממנו, אסור לכסות עצמו בו אפילו בקצה השני, אף על פי שהכלאים מונח על הארץ (5).

ו התופר כסות כלאים בשביל אינו יהודי תופרו כדרכו, אף על פי שהכסות מונח על ארכבותיו, ובלבד שלא יכוין להנות (ד) ממה שמונח עליו. וכן מוכרי כסות שנושאין אותן על כתפיהן למכרן מותר.

שערים מצויינים בתלכה

ג אסור לישוב על העליון והטעם שמה תכרוך נימא על בשרו ודוקא כשהן רכין שהם נכפפים עי"ז מן הצדדין אבל כשהן קשין באופן שאי אפשר לכפוף מתחתיו אין אסור (ש"ע סעי' א') וכמ"כ כאן המחבר (סוסי' ח').

ד שלא יכוין להנות כתב הרמ"א (סי' ש"א סעי' י"ג) דמנעל שהוא כלאים ואין לו עקב מותר ללכשו שעור הרגל קשה ואינו נהנה כשאר עור הנוף וכתב בבאר הגולה שהוא מנעל שאין לו עור רק מעט על האצבעות ומעט מועיר אחורי העקב וכן מן הצדדין יש מעט ונעשה נקבים נקבים ומניחים בגד כלאים תחת פרסות הרגל על העור שרורסים עליו כדי שיהא נוח לדרוס וזה מותר מפני שעור הרגל קשה ואינו נהנה כשאר הנוף. ובערוך השלחן (שם סעי' כ"ו) כתב שהיום מניחים מין פשתן או קנכום בתוך הערדלין (קאלאשען, ראָבער-בוטס) ואין בזה שום חשש דבוראי הוא קנכום ולא פשתן ועוד דמותר עפ"י הרמ"א הנ"ל (5).

ח תכריכי המת מותר לעשותן מכלאים אפי' לקברו בהם (ש"ע סעי' ז'). והטעם דכיון שמת נעשה חפשי מן המצות ולא היישינן ללועג לרש כדארמין בציצית כיון דמציונו דנם בחי אם אינו בענין שמחמם אותו ונהנה בו מותר לכן כמת דליכא כיה חימום מותר (ערוך השלחן בשם הב"י). (ה) מוכרי כסות בשו"ת אמרי יושר (ח"ב סי' קמ"ו) נשאל אם

(5) שם סעיף ג.

(3) סימן ש' סעיף ה.

(4) סימן ש"א סעיף א.

ובלבד שלא יכוונו שייגינו עליהם מפני הצינה או מפני הגשמים, ומכל מקום היראים ו) נושאים אותן על גבי מקל 6).

ז מטפחת הידים ז) וכן מטפחת שמקנחין בו אחר הרחיצה, ומטפחת השלחן שאוכלין עליו וכיוצא בזה, וכן שעל השלחן בבית הכנסת שקורין עליו, אסורים משום כלאים, וכן וילון אסור לעשות מכלאים, אבל פרוכת שלפני ארון הקודש מותר ז).

ח עגלות שיש להן מכסה ה) (קוטש, קאללעס) שהשרים הולכין בהם, ויש מהם מחופים מבפנים בכגדי צמר שהם כלאים, כי מסתמא נתפרו בחוטי פשתן, מותר ללכת בהם ובלבד שיוהר שלא להשען בצדדין שיש שם כלאים. ומכל שכן שיוהר שלא לשבת על הכרים שהן

שערים מצויינים בחלכה

מותר למכור בחנותו כגדים שיש בהם שעטנו מטעם „לפני עור“ והעלה עפ”י דעת הריטב”א (ע”ז דף ו) דברלא קאי בתרי עברי דנהרי מותר לכתחלה למכור לכן אם יש נברי בעיר המוכר כגדים כאלו מותר לו למכור אף למי שחשוד שלא יברוק ולא יתכן ואם יי יכרי בעיר שמוכר כגדים כאלו אסור ובשו”ת מנחת אלעזר (ח”א סי’ נ”ג) הביא תשובה מוקנה הנה”ס מהר”ש שפירא דגם באם יש מוכר אחר בעיר אסור ג”כ למכור מדרבנן אלא באם יש ספק אם ילבוש הבנדי שעטנו מותר לו למכור עיי”ש.

ו) ומכל מקום היראים עי’ בשו”ת מלמר להועיל (יו”ד סי’ צ”ו) ראנשי חיל שיש שעטנו בכגדים כירוע מחוייבין לפשוט הבגדים בכל עת שאפשר להם ואינן אנוסין וכן מחוייבין לבזבז כל ממונם לתקן להם את הבגדים שיסירו משם השעטנו או יעשו להם בגדים כאלו וכשרים, במש”כ (באו”ח סי’ תרנ”ו) ברמ”א ועי’ שם במשנה ברורה.

ז) מטפחת הידים ומטפחות שמסתפרין בהם שלא יפלו השערות על גופו אם יש לו בית ראש ולובשין אותו כדרך לבישה אסור ואם לאו מותר (ש”ע סעי’ י’ וטו”ז שם). ומה”ט העלה הטו”ו (שם ס”ק ח’) דאסור ללבוש עצמו בשעטנו כדי להציל עצמו מן הגשמים דהא מטפחת הספרין נמי מתכוין רק להציל מלכלוך ואפ”ה אסור כל שיש לו בית קיבול ה”נ כן ביון שהוא כנר גמור אסור.

ח) עגלות שיש להן מכסה וכתב הרמ”א (סי’ ש”א סעי’ א’) דמותר לפרוס עליו אהל של כלאים וב”כ הברכי יוסף (שם סעי’ ג’) בשם הר”י מיגש דמותר ליבנס באהל שעטנו לשמור עצמו מן החום ומן הקור בלתי שיהי’ נוגע בגופו כי אין השעטנו אסור בהנאה עיי”ש. ומכל זה יש לרדן דמותר לפרוס עליו מכסהימטריה (אמברעללא) שנעשה מכלאים שאינו דרך לבישה ודרך חימום.

כלאים (8) ויש מתירין אפילו לישב על הכרים כיון שעשויים באופן שאין נכפפים על צדדי האדם (9)

קעז. הלכות בכור בהמה מהורה. ובו ט"ו סעיפים.

א ישראל שילדה לו בהמה מהורה שלו בכור א), מצוה להקדישו ולומר הרי זה קודש שנאמר (1) תקדיש לה' אלהיך. ואם לא הקדישו מתקדש מאליו מרחם, ונותנים אותו לכהן בין שהוא תם בין שנפל בו מום, ואפילו נולד כמוטו, אבל לא יתנהו לכהן בעודו קטן מאד. שאין זו גדולה לכהן, אלא הבעלים מטפלין בו עד שיגדל מעט, דהיינו בדקה שלשים יום ובגסה חמשים יום. ואם אין לו כהן מצוי, חייב למפל בו עד שיודמן לו כהן (2).

ב אמר לו הכהן תוך הזמן תנהו לי ואני אמפל בו, אם אין בו מום אינו רשאי ליתנו לו, מפני שזהו כמו שעושה לו טובה לישראל (שהוא ימפל בו תחתיו) כשביל שיתנהו לו, וזהו אסור דהוי כנוזל אחרים, אבל אם נפל בו מום תוך הזמן, ואמר לו הכהן תנהו לי שאוכלנו מותר, שהרי יכול לשחטו מיד (3).

ג אם הכהן אינו רוצה לקבלו, מפני כי בזמן הזה יש בו טורח גדול לגדלו עד שיפול בו מום אינו רשאי, מפני שנראה כמבזה מתנות כהונה. ומכל מקום הישראל אסור לו ליתנו לכהן כדי להקניטו או לנקום מכנו. ואם עושה בן אין הכהן צריך לקבלו, וכן אם פשע הישראל שהיה יכול למכור את הבהמה לאינו יהודי קודם שילדה ולא מכרה, אין הכהן צריך לקבל את הבכור, אלא הוא בעצמו ימפל בו עד שיפול בו מום ואז יתנהו לכהן (4).

שערים מצויינים בהלכה

א) בהמה מהורה שלו בכור בשו"ת לבושי מרדכי (יו"ד סי' ר"ז) נשאל שם אם יש דין בכור גם בכוי (בופל) משום דהתורה אמרה „אך בכור שור ועז וכשב" ולא נמצא שום דבר מזה בתלמוד ופוסקים והעלה שיש בזה דין ספק בכור וציון שמצא שרן בזה בשו"ת כתב סופר (סי' קס"ה) שהעלה שהוא וראי בכור עיי"ש.

2) יידי סימן ש"ו סעיף א' ב.	8) עי' באה"ט סימן ש"א סק"ב.
3) שם סעיף ג.	9) פ"ת בשם פנים מאירות.
4) סעיף ד' ועי' פ"ת בשם חוט השני.	קעז 1) דברים ס"ו י"ט.

ד הבכור בזמן הזה צריכין להשהותו עד שיפול בו מום, וכשנפל בו מום מראין אותו לשלשה בעלי תורה, ואחד מהם יהיה בקי לדעת אם הוא מום קבוע (ב) ומתירין אותו. ואחר כך שוחטין אותו (ג) ואם הוא כשר אוכלין אותו וסותר גם לישראל, אבל אינו נמכר במקולין ואינו נשקל בליטרא, ואין נותנין ממנו לכלבים, ואין מוכרין או נותנין ממנו לאינו יהודי (5).

ה הבכור שנולד בו מום, אם יש במקום ההוא אנשים הראויים להתירו, מראין אותו להם מיד, ומשהותר אין שוהין אותו הרבה, אלא אם הותר תוך שנתו יכולין להשהותו עד שיחא לו שנה, ואם הותר סמוך לשנתו או לאחר שנתו, אין שוהין אותו יותר משלשים יום, עבר ושחה אותו יותר אינו נפסל בכך (6).

ו הכהן צריך לגדל את הבכור עד שיפול בו מום, ויכול למכרו לישראל בין שיש בו מום בין שאין בו מום, רק שהישראל ינהוג בו בקדושת בכורה וגם לא יקנהו לסחורה (7).

ז אין מרגילין בבכור דהיינו להפשיט עורו שלם דרך מרגלותיו, דנראה כביוון שבעוד שהעור על הקדשים חושב לעשות ממנה מפוח (8).

ח שחטו ונמצא מרפה, עורו ובשרו אסור בהנאה ומעון קבורת, והוא חדין אם מת מעצמו מעון קבורה, ונהגין שכורכים אותו בסדין וקוברין אותו בבית הקברות בעומק (9).

שערים מצויינים בהלכה

(ב) אם הוא במקום קבוע והיינו ניסמת עינו נקמעה ידו וצרימת אוזן נחתך הזנב למעלה מן החוליא (ש"ע יו"ד סי' ש"ט) ועוד מנה הטור כמה מומין ששוחטין עליהם ובש"ע לא הביאם וכתב הרמ"א שם דהסומך על דברי הטור לא הפסיד עיי"ש. וברין ניסמת עין כתב בשו"ת מהרש"ם (ח"ו יו"ד סי' פ"ט) דלא בעי שיהי' חטיטת עין אלא גם אם העין שלם אלא שאינו רואה בו הוי בכלל מום שכן כתב בשו"ת שואל ומשיב (תנינא ח"א סוסי"ג) אבל סיים דעכ"פ בעי שיהיה הסימוי לעין כל שירגישו בזה מיד בלי עיון היטב.

(ג) ואח"כ שוחטין אותו ואם שחטו אותו קודם שהראהו להחכם שיתירנה אעפ"י שמצא בו מום כעת לאחר השחיטה אסור (ש"ע סי' ש"ו) וגם הכלים שנשתמשו בו בשר זה צריכין הכשר כרין בשר איסור (פת"ש שם ס"ק ב').

(5) סעיף ה' ר' ובש"ך שם.

(6) סעיף ח' סי'.

(7) סימן ש"ו סעיף ג'.

(8) שם סעיף א' ובסו"ז.

(9) שם סעיף ב' ובבאה"ט סק"ב.

י הבכור בין תם בין בעל מום אסור בניזח ועבודה(ד), ואפילו נתלש ממנו צמר מעצמו אותה הצמר אסורה בהנאה לעולם, אבל הצמר שעל גופו אם נשחט במומו, השחיטה מתרת גם את הצמר כמו שהיא מתרת את הבשר ואת העור(יט).

י הבכור אין לו היתר אלא במום, ואסור לכנסו לכיפה כדי שימות מעצמו, משום דמפסיד קדשים(י).

יא אסור לעשות מום בככור ואפילו לגרום לו מום, כגון ליתן בצק על גבי אזנו כדי שימלנה הכלב משם ויקטע אזנו עמו וכיוצא בזה, או שיאמר לאינו יהודי לעשות לו מום, אסור, ומותר ליתנו לאינו יהודי לגדלו או לשמרו(ה)(יב).

יב הלוקח בהמה(ו) מאינו יהודי ואין ידוע אם ילדה כבר או לא, וילדה עתה בבית ישראל הרי זה ספק בכור, ואפילו האינו יהודי מסיח לפי תומו שכבר ילדה לא מהני, וגם הסימנים שבסדקי קרנים לא מהני, ואפילו אם היא חולבת לא מהני, אלא אם כן רואין שמניקה עגל, ואם היא חולבת וגם האינו יהודי מסיח לפי תומו שלא להשביח

שערים מצוינים בהלכה

(ד) אסור בניזח ועבודה וכן אסור להרביעו על בהמה דהוי עבודה (חידושי הנרע"א סי' ש"ח).

(ה) ליתנו לגוי לגדלו ולשמרו עי' ס"ק הקודם ועי' בשו"ת חתם סופר (יו"ד סי' ש"ד וסי' ש"ה) דמותר לשלוח הככור במרעה עם בהמות אחרות ולא חישינן שירביע על בהמות ובסי' ש"ב שם כתב כשימסור לרועה יזהירו שלא יניחו לעלות על הבהמות ושיפסיד שכרו על זה.

(ו) הלוקח בהמה עי' בשו"ת מהר"ם שיק (סי' שי"ג) במי שיש לו עדר צאן ויש לו שמה מבכורות ואינם מבכירות והם אינם מסומנים ונתערבו יחד, מצדד להקל להתיר הולדות מפני שנתערבו קודם שגולד ולא ניכר האיסור ובכה"ג כתב הפמ"ג (פ"ז סי' ס"ט ס"ס ל"ה) דבלא הוכר האיסור גם דברים חשובים כבעלי חיים בטלים וכן בשו"ת יד יצחק (ח"ג סי' ק"ב—ק"ד) האריך במה שקונים בהמות מבעלים שמגדלין עדרים והם לא מוכרים המבכירות לפוטמן מבכורה ויש לחשוש על כל בהמה שלוקח שהוא בכור והעלה להתיר עפ"י הפמ"ג הנ"ל ומצדד עור לזה שיש לומר על כל בהמה שיש לה חזקת היתר שהיתה חולין במעי אמה ועי' בשו"ת חת"ם (יו"ד סי' ש"ז).

(12) שייג סעיף א' ב.

(10) סימן ש"ח סעיף א'.

(11) סימן ש"ט סעיף א'.

את מקחו, ואומר שכבר ילדה, מהני בפרות אבל לא בעזים (ז 13).
 יג כהנים ולויים חייבים גם כן בכבוד בהמה טהורה, אלא
 שהכהן מפרישו ומעצמו ומחזיקו בקדושת בכור (14).
 יד אם יש לאינו יהודי שותפות עם ישראל בבהמה, וכן המקבל
 בהמה מן האיני יהודי לגדלה ושיחלקו בולדות פטורין מן הבכורה,
 שנאמר (15) פטר רחם מבני ישראל, עד שיהיה הכל מישראל, ונכרי
 המקבל בהמה מישראל לגדלה, ושיחלקו בולדות, להרכה פוסקים לא
 מהני, אלא צריך הישראל למכור את האם לאינו יהודי (16).
 טו מצוה למכור (ח) לאינו יהודי את הבהמה הטהורה, או

שערים מצויינים בהלכה

(ז) מהני בפרות ולא בעזים והטעם משום דעזים דרכן שחולכות
 ולד אבל הפרות לא וכן כמסום שאין דרך העזים ככך או שדרך הפרות
 ככך אין לחלק ביניהם ויש לחקור אחר כל זה (רמ"א סי' שט"ז סעי' ג')
 ח מצוה למכור בפתחי תשובה (סי' ש"ב ס"ק ר') הביא משו"ת
 עכורת הנרשוני (סי' כ"ה) דהפקר לא מהני לפטרה מכורה כמו ראינו
 מהני כחמץ משום דחיישינן לערמה ובשו"ת חתם סופר (סי' שט"ז—שי"ז)
 הראה לתוספתא (בכורות פ"ב) דאיתא התם דבהמת המדבר פטורה מכורה
 ומוכח דהפקר מהני ולכן כתב שם לחלק בין חמץ לכורה עיי"ש ומה שלא
 אמרו תקנה בכבור שיפקיר כתב הטעם מפני שההפקר לא מהני אלא אם
 מוציאה מרשותה ויאמר כל הרוצה ליטול יבא ויטול וזה אין תקנה להפקיר
 בהמותיו ולכן שנו חכמים תקנה זו שימכור עיי"ש. וכמנהג פתים (יו"ד
 סי' ש"ב) נשאל אודות פרה מכרת שהיתה בורעת לילד בשכת והעלה
 להתיר כשפותח דלת בסניה ומפקירה בפני שלשה רלא כעי שיוציאה לשוק
 מפני צעבע"ח.

עוד כתב שם בעבודת הנרשוני דאין עצה ליתן במתנה משום
 דלעוני בני אדם לא נראה מתנה לקנין גמור וחישינן לתפלה וכשארע כשכת
 שכורעת לילד יתנהו במתנה וגם ינהג בו קרושת בכור ועי' בשו"ת חת"ס
 (סי' ש"י וסי' שט"ז) מש"כ בעין זה ובשו"ת כתב סופר (או"ח סי' נ"ט)
 כתב באחד ששכח למכור פרתו שלא ביכרה ובשבת קודש ראה כי תקריב
 ללדת המיקל ליתן לעכו"ם כמתנה כדי להפסיע סדושת בכור אין מזניחין
 אותו וכן כתב להתיר בשו"ת בית יצחק מלכוב (ח"ב יו"ד סי' סכ"ח)
 וכמש"כ הח"י (סי' תמ"ד) באם שכח למכור החמץ קודם שכת כשחל ע"פ
 בשכת יתן במתנה ואפ"ה סיים ככית יצחק דבכה"ג יצוה לעכו"ם שהוא
 יצוה לעכו"ם אחר שיטיל בו מום.

(15) שמות י"ג ב.

(13) סימן שס"ז סעיף א' ב.

(16) סימן שי"ב סעיף ד' ז.

(14) סימן שי"ב סעיף א'.

להשתתף עמו בה"ט) קודם שתלד כדי לפטרה מהבכורה, ואף על פי שמפקיע קדושת הבכור, הכי עדיף מפי שלא יבא לידי מכשול בגיזה ועבודה. ואם יקנה להאינו יהודי את העובר לא מהני. כיון דהוי דבר שלא בא לעולם, אלא צריך להקנות לו את האם (י) והקנין יהיה באופן זה (יא) . ישוה את עצמו עם האינו יהודי על מחיר הפרה, וגם ישכיר

שערים מצוינים בחלכה

(ט) או להשתתף עמו בה עי' בשו"ת אבן יסרה (מהרו"ג סי' ע"א) באם השכיר הבהמה לנכרי וילדה זכר לא מהני דאפי' אי אמרינן דשכירות כממכר זה דוקא לענין הרבדים שהשכירה לו שיש להשוכר בה זכות כאלו היה מכור ולא לשאר הרבדים וממילא לענין בכור דצריך שיהיה שייך לו בקנין הגוף ואנן קי"ל דקנין פירות לאו בקנין הגוף דמי לכן לא מהני השכירות וכן העלה בשו"ת פרי השדה (ח"א סי' ל"ז) דלא אישתמיט שום פוסק לומר דשכירות מהני לענין זה. עוד כתב בשו"ת אבן יסרה (מהר"ת סי' צ') דאם נתמסכן הפרה להממשלה מפני שחייב מס וילדה זכר העלה שם ריש על הולד קדושת בכור דהא קי"ל בש"ס (פסחים ל"א) דנכרי מישראל לא קני משכון.

(י) צריך להקנות לו את האם עי' בשו"ת אבן יסרה (ח"א סי' נ"ד) באם עשה שטר מכירה על שבת לעבור בשדותיו עם בהמותיו והקנה כל בהמותיו לנכרי בכסף ושטר ואנכ קרקע וכתוך הבהמות הנמכרות היתה גם פרה זאת מותר הבכור ואין בו קדושת בכור וכן נשאל בשאלה זו מו"ר מהר"ש ענגיל (ח"ו סי' קי"ג) והעלה נמי דמהני אבל יצוה לגוי שהוא יצוה לאחר להטיל בו מום וכן בשו"ת מהרש"ם (ח"ב סי' קצ"ד נשאל כמי שמכר בהמותיו על פסח להאכילם חמץ וילדה זכר אין לו קדושת בכור וכ"כ בשו"ת אמרי יוסף (ח"ב סי' פ"ה).

(יא) והקנין יהי' באופן זה ואם עשה קנין הנוהג בין התנאים הביא הפת"ש (סי' ש"כ ס"ק ד') בשם הכנסת יחזקאל (סי' י"ד) דמהני כמש"כ בחו"מ (סי' ר"א סעי' ב') דוה הוי קנין וכשם הלבושי שרד הביא שהשיג עליו עי"ט וכן בשו"ת מהר"ם מינץ (סי' ה') כתב דקנין שנהנו התגרים אינו מועיל להפקיע קדושת בכור שהוא דאורייתא. ובשרי חמד (מערכת בכור) האריך בזה בכמה מקומות והביא עוד מכמה תשובות האחרונים שמתירים ונראה דעתו שם דמהני וליתר שאת ינרום לו מום ע"י נכרי ובערוך השלחן (סי' ש"כ סעי' ט"ו) נקט בפשיטות דמהני. וקנין מדינא דמלכותא נמי יש פלוגתא בה דנם הכנסת יחזקאל הנ"ל מודה הכא דאם הוא רק מגזירת הממשלה אבל התגרים לא משתמשים בקנין זה כתב דלא מהני ובשו"ת חתם סופר (סי' שי"ד) כתב דרך אנכ בפשיטות דרינא דמלכותא מהני לענין בכור עי"ש. וכשו"ת דברי חיים (ח"ב סי' ק"ו) כתב דבעי דוקא כסף ומשיכה [ועי' בש"ע הרב הגרש"ז בענין מכירת חמץ מש"כ בזה]. ובשו"ת בנין ציון עמלינגער (סי' ט"ז) מסתפק בזה

לו את המקום אשר הפרה עומדת שם, והאינו יהודי יתן לו פרוטה, ויאמר לו הישראלי: בוו הפרוטה תקנה את המקום אשר הפרה עומדת שמה, והמקום הזה יקנה לך הפרה. או יעשה כן, שלאחר שהשוו את עצמם על מחיר הפרה, יתן לו האינו יהודי פרוטה, וגם ימשוך האינו יהודי את הפרה לרשותו או לסימטא, וקונה אותה במשיכה ומעות, ואפילו אם מחזירה אחר כך לרשות ישראל לא איכפת לן (17).

קעה. הלכות פטר חמור. וכו' ה' סעיפים.

א ישראל שיש לו חמורה וילדה לו בכור מצוה לפדותו. ובמה פודה אותו, בשה מן הכבשים או מן העזים בין זכר בין נקבה בין גדול בין קטן בין תם בין בעל מוס (1) ובלבד שלא יהא טרפה, ולא שחוט ולא בן פקועה ויתן את השה לכהן (2). ומאימתי חייב לפדותו, משולד עד שימות, אלא שמצוה לפדותו מיד שלא להשהות המצוה. ולאחר

שערים מצויינים בהלכה

ובשו"ת בית יצחק מלכו (ח"ב יו"ד סי' סכ"ה) כתב רעכ"פ יעשה באופן שיגרום הנזי מום להבכור ובערוך השלחן הג"ל נקט בפשיטות דמהני ודוקא לאחר פסיקת המסח אבל בלא זה לא מהני שום קנין. וברוך כלל כל ענין בכור הוא חמור מאד כאשר האריכו האחרונים בזה ועל כן בכל ענין שאלה בבכור מצטרפים לזה רב מובהק.

(ב) ויאמר לו הישראל בשו"ת מו"ר מהר"ש ענגיל (ח"ו סי' ד') נשאל באחד שהיה לו פרה מבכרת ולא היה בביתו והיה כי ראו הבני בית כי הפרה תקריב ללדת וטראו את שכנו היהודי והוא מכר הפרה לנכרי בקנין נמור כדינו ואח"כ ילדה הפרה זכר אי מהני הקנין שעשה חבירו בלא רשותו או לא וכעין דאמרינן בש"ס (פסחים יג.) בעובדא דיוחנן חקוקאה [וכמו שחבאתי לעיל (ח"ג סי' קי"ד ס"ס ו') אי מועיל מכירת חמץ שלא בדיעת הכעלים עיי"ש]. ויש לוטור דמהני משום דזכות היא לו והאריך בזה ולכסוף הראה שכבר נשאל בזה בשו"ת פנים מאירות (ח"ב סוס"י נ"ב) ופסק שם דמהני והוא מפלפל שם עוד בזה והעלה שיטילו מום ע"י עכו"ם שיאמר לעכו"ם אחר להטיל מום. ובערוך השלחן (שם סעי' י"ז) כתב בפשיטות דאם אין האיש בביתו תמכור אשתו גם בלא רשותו דודאי ניחא ליה ואם אין האשה ג"כ בביתו ימכור אחר מכני ביתו.

(2) שם סעיף ב' ד'.

(17) שם סעיף ז'.

קעה (1) יו"ד סימן שכ"א סעיף א'.

שפדה אותו הרי הוא ביד הישראל חולין גמורים, וגם השתה הוא ביד הכהן חולין גמורים (3).

ב מיד כשהפריש את המלה שיהא תחת הפטר חמור, נעשה הפטר חמור חולין אפילו קודם שנתן את המלה לכהן, לפיכך מיד כשמפרישו מברך אשר קדשנו במצותיו וצונו על פדיון פטר חמור (4).
ג קודם שנפדה אסור בהנאה ואפילו נתנו לכהן. גם הכהן אסור להשתמש בו עד שיפדה אותו ויקח את השתה לעצמו ואם מת קודם שנפדה יקבר (5)

ד אם אינו רוצה לפדותו מכהו בקופיץ בערפו עד שימות ויקברנו מפני שאסור בהנאה, ומצות פדיה קודמת למצדת עריפה (6).
ה כהנים ולויים פטורים מפטר חמור, וכן בת כהן ובת לוי, אבל בעליהם חייבים בפטר חמור שלהם, ושותפות כהן ולוי וכן שותפות אינו יהודי גם כן פטור, אבל אסור להשתתף עמם או למכור להם כדי להפקיע קדושתו, כיון דאפשר בפדיה או בעריפה (7).

קעט. הלכות הלואה ובו ט"ו סעיפים.

א מצות עשה להלוות לעניי ישראל, שנאמר (1) אם כסף תלוה את עמי את העני עמך וגו', ואף על גב דכתיב „אם“ קבלו חכמינו ז"ל דאם זה אינו רשות אלא חוב. הכי אמרינן במכילתא אם כסף תלוה את עמי חובה, אתה אומר חובה או אינו אלא רשות (מדכתיב אם) תלמוד לומר (2) העבט תעביטנו חובה ולא רשות, והא דכתיב בלשון „אם“ פירושו אם כסף תלוה, את עמי תלוהו ולא לעובדי כוכבים (א), ולא יזוה מעמי לאותו שעמך, מכאן אמרו (3) עני שהוא

שערים מצוינים בחלבה

(א) את עמי תלוהו ולא לעכו"ם בש"ס (ב"מ עא.) איתא דאפי' לעכו"ם ברבית וישראל בלא רבית הישראל קודם והקשה בתורה תמימה (שמות כ"ב—כ"ד) דלמה יהיה הישראל קודם כיון שיכול להרויח למה יפסיד

- (7) שם סעיף י"ט כ' כ"א.
קעט (1) שמות כ"ב כ"ד.
(2) דברים ט"ו ה'.
(3) ב"מ ע"א.

- (3) סעיף א'.
(4) שם סעיף ה'.
(5) סעיף ח'.
(6) סעיף י' י"ב.

קרובו קודם לעניים אחרים, ועניי עירו קודמים לעניי עיר אחרת. וגדולה מצות הלואה לעני יותר ממצות צדקה לעני השואל, שזה כבר נצרך לשאול וזה עדיין לא הגיע למדה זו⁴) והתורה הקפידה על מי שמונע מלהלוות לעני, שנאמר⁵) ורעה עיניך באחייך האביון וגו'. והמלוה לעני בשעת דוחקו, עליו הכתוב אומר⁶) או תקרא וחי' יענה ד).

ב אפילו עשיר אם צריך ללוות, מצוה להלוות לו ולהחנותו אף בדברים וליעצו עצה התגונה לו⁸).

ג אסור להלוות בלא עדים ואפילו לתלמיד חכם^ג). אלא אם כן מלווה על המשכון, והמלוה בשמך משוכח ביותר⁹).

ד אסור לנגוש את הלוח כשיודע שאין לו לפרוע, ואפילו לעבור לפניו אסור מפני שהוא נכלם בראותו למלוה ואין ידו משנת לפרוע^ג), ועל זה נאמר¹⁰) לא תהיה לו כנושה¹¹).

שערים מצויינים בהלכה

במה שיתן לישראל בלא רבית וכי נאמר במי שיש לו מעות שלא יסחור ולא ירויח אלא יתן מעותיו בנמילת חסד ובכה"נ לא שבקת חיים, ומתוך דהכא מיירי במי שרוצה לסיים במעותיו מצוה ויש לו לפניו שתי מצות או לישראל בלא רבית או לעכו"ם ברבית שנם זה מצוה כראמרינן בספרי (פ' תצא) לנכרי תשיך זו מצות עשה ואשמעינן הכא שיקדים המצוה להלות לישראל בלא רבית אבל מי שרוצה לסחור במעותיו וראי הרשות בידו ויכול ליתן מעותיו ברבית לעכו"ם ואינו מחויב להלות לישראל.

(ב) בלא עדים ואפי' לת"ח ואיתא בש"ע (ח"מ סי' ע' סעי' א') דעובר, "על לפני עור" משום דיבא הלוח לכפור מדעתו וגורם סללה לעצמו שהבריות יאמרו שתובע לחבירו מה שלא חייב לו ואפי' לת"ח דמסתמא לא יכפור לו אפי"ה חיישינן שמחמת טרדת למורו ישכח וכדאיתא בש"ס (ב"ם עה:) דרבינא לא רצה להלוות לר' אשי בלא שטר ועדים. ובערוך השלחן (שם סעי' א') כתב דמה"ט אין גזורים היום בזה משום דמכירים ונאמנים זה את זה ויודע המלוה שלא ישכח ולא יכפור לו אבל קשה לי מש"ס הנ"ל דגם רבינא ור' אשי היו נאמנים זה את זה וידע רבינא שר' אשי לא יכפור לו ואפי"ה לא רצה להלוות לו בלא שטר, וצ"ע.

(ג) ואין ידו משנת לפרוע לשון זה נכתב גם בש"ע (ח"מ סי' צ"ז

8) שם סעיף א'.

4) שבת ס"ג.

9) סימן ע' סעיף א'.

5) דברים ס"ו ט'.

10) שמות כ"ב כ"ד.

6) ישע' ג"ח ט'.

11) סימן צ"ז סעיף ב'.

7) סנהדרין ע"ז: חו"מ סימן צ"ז.

ה' וכשם שאסור למלוה לנגוש את הלוה, כך אסור ללוה לכבוש (ממון חבירו שבידו לומר. לך שוב כשיש לו, שנאמר 12) אל תאמר לרעך לך ושוב 13).

ו' אסור ללוה ליקח את ההלוואה ולהוציאה שלא לצורך, עד שתוכל להאכד ולא ימצא המלוה ממה לגבות, ואפילו אם המלוה הוא עשיר גדול, והעושה כן נקרא רשע שנאמר 14) לזה רשע ולא ישלם, וצונו חכמים 15) יהי ממון חכרך חביב עליך כשלך, וכשהמלוה מכיר את הלוה שהוא בעל מדה זאת, שלא להשגיח על ממון אחרים, מוטב שלא להלוות לו ממה שילוהו ויצטרך לנגשו אחר כך, ויעבור בכל פעם משום לא תהיה לו כנושה 16).

ז' המלוה על המשכון ה), צריך לזוהר שלא ישתמש בו מפני שהוא כמו ריבית. ואם הלוח לעני על מרא וקרדום וכיוצא בו ששכרו מרובה ואינו נפחת אלא מעט, יכול להשכירו אף בלי נמילת רשות

שערים מצויינים בהלכה

סעי' ב') ונראה מזה דדוקא בכה"ג אבל אם אין בידו מעות והוא אינו משתדל להשיב לו החוב ואם היה משתדל היה ידו משנת לפרוע לו אינו עובר כלום המלוה כמה שמראה את עצמו לו כרי שישתדל להשיב כיון שע"י כן יהא ידו משנת, דאל"כ לעולם לא ישתדל להשיב ואף שלא מצאתי כלום נכתב מזה אבל הדבר הוא פשוט.

ד) כך אסור ללוה לכבוש עי' בחו"מ (סי' ק"ז סעי' א') דמצוה על היורשים לפרוע חוב אביהם וכופין אותם על כך ואם לא ירשו כלום מאביהם אין חייבין לפרוע ואפי' מצוה ליבא, ובערוך השלחן (שם סעי' ב') כתב דאם האב לזה עצמו מאחר באופן שהיה נקרא לזה רשע ולא ישלם כגון שבעת שלוה היה עשיר והיה ביכלתו לשלם ולא רצה או ואח"כ ירד מנכסיו או שלוה לכתחלה באופן זה שלא יהיה לו לשלם דכיון שיש עבירה על האב במה שלא שילם או ראוי להבין אם הוא עשיר לשלם בתורת חסידות במסום אב להצילו מעונש או להשוות עם הבע"ה שימחלו לו עיי"ש.

ה) המלוה על המשכון כגדי אשתו ותכשיטיה שהכניסה לו אין לו להשכין בלי רשותה ומ"מ אם הבעל מביא כגדי אשתו למשכנם מותר להמלוה לקבלם דמסתמא עשה זאת ברשותה והסכמתה אבל כגדיה ותכשיטיה שעשה לה הבעל רשאי למשכנם גם בלי רשותה (ש"ך חו"מ סי' ע"ב ס"ק ב"ד—ב"ו).

15) אבות סיב משנה י"ו.

16) סימן צ"ז סעיף ד' ועיין סמ"ג.

12) משלי ג כ"ח.

13) שם סעיף ג.

14) תהלים לו כ"א.

מהלוח, ולנכות לו דמי השכירות בחובו, דמסתמא ניהא ליה לתלוח בכך, ויש מי שאומר דרוקא לאחריים יכול להשכירו אבל לא לעצמו, שלא יחשדוהו דמשתמש בו בחנם רק בשביל ההלואה (17)

ח אם רוצה המלוה לקחת משכון מן הלוח שלא בשעת הלואה אלא אחר כך, לא יעשה כי אם על פי בית דין (18).

ט לעולם ירחיק אדם את עצמו מן הערכות ומן הפקדונות בכל מה דאפשר (19).

י מי שיש לו שטר חוב על חבירו והשטר בלח והולך להמחק, יבא לבית דין ויעשו לו קיום (20).

שערים מצויינים בהלכה

(1) כי אם על פי בי"ד משום ראסור להמלוה למשכנו בעצמו דעובר על לאו, "לא תבא אל ביתו לעבוס עבוטו" אלא ילך לבי"ד והם שולחים אחריו ומבקשים ממנו משכן כנגד מעותיו שזוה מהמלוה או שולחים שליח בי"ד ונס הוא אסור לו ליכנס לביתו כדכתיב, "בחוץ תעמוד והאיש אשר אתה נושה בו יוציא אליך את העבוט החוצה" אלא שלשליח בי"ד יש לו רשות לקחת כל דבר שמוציא בחוץ הוצ' מכלי אוכל נפש אפי' אם נותן כעת ברצון אסור כגון ריחיים ועריכות וזרות וקדירות ומגריפות ומזלגים ושפורים ובוסות וקערות וחרמש ורחת ונפה וכרומה ותנורים המטלטלים. [ונראה דנס הרעפרידושערעטער ג"כ בכלל אוכל נפש] ואלו הדברים אם נותן בשעת הלואה מותר. ודוקא לשאר כל אדם הדין כן אבל לא למנה אסור למשכן שלא בשעת הלואה בכל ענין אפי' ע"י שליח בי"ד ואפי' ברצונה כדכתיב, "לא תחבול בגד אלמנה" (ח"מ סי' צ"ז סעי' ו'—י"ד). וכתב שם הסמ"ע (ס"ט כ"ב) דהוא הדין גרושה ולאפוסי בתולה שהיא כרשות אביה והטו"ז שם כתב דה"ה בתולה אלא שדיבר הכתוב בהווה שדרך האלמנות להיות בעלות משא ומתן וריש"ך (שם ס"ט א') כתב דדוקא אלמנה ולא גרושה ובתולה. וכתב הפת"ש (שם ס"ט ב') בשם הגרע"א דהא דכתיב בקרא, "בגד אלמנה" לאו דוקא דה"ה שאר דברים ובשם השלטי נכזרים כתב דבגד דוקא ולא אסרה תורה אלא בגד לבישתה ומצעותיה אבל לא שאר כלים.

(2) ויעשו לו קיום וכיצד מקיימים אותו כותבים שטר אחר כנוסח זה אנו בי"ד פלוני ופלוני הוציא פלוני בן פלוני שטר מחוק לפנינו על סך כו"כ וזמנו ביום פלוני, ופלוני ופלוני עדין. ואם אי אפשר להבי"ד לקרות מהשטר מפני שנמחק מאד ויש עדים מה שכתוב בהשטר כותבים

(19) יבמות קיט.

(20) סימן מ"א סעיף א.

(17) סימן ע"ב סעיף א.

(18) סימן צ"ז סעיף ג.

יא אסור להשהות שטר פרוע בחוך ביתו, שנאמר (ג) אל תשכן באהליך עולה (כ).

יב כמו שצריך ליוהר בשמירת פקדון כך צריך ליוהר בשמירת המשכון ביותר, מפני שהוא כמו שומר שכר על המשכון, וכשם שהנפקד אינו רשאי למסור את הפקדון לאחר לשטרו כמו שיתבאר בסימן קפ"ה, כך אין המלוה רשאי להפקיד את המשכון ביד אחר, או למשכנו שלא מדעת הבעלים (כ).

יג המלוה את חבירו על המשכון, שאם לא יפרענו לזמן פלוני יהא המשכון חלוט לו, יוהר לומר לו בשעת הלואה. אם לא תפרה אותו עד זמן פלוני יהא קנוי לי מעכשיו (ח) (כ).

יד מי שהוא יודע שחייב לחבירו, וחבירו אומר לו: ודאי לי שאינך חייב לי, פסור מלשלם לו, שהדי מחל לו (כ).

טו לזה שבא לפרוע להמלוה (ט) על ידי שליח, מיד כשמסר את המעות לידי השליח זכה השליח במעות עבור המלוה, וכשהלוה מתחרט ורוצה לקחתו מיד השליח ושיפרע לו אחר כך אסור, משום דהוי לזה שלא מדעת, וגם על השליח יש איסור להחזירו להלוה (כ).

שערים מצויינים בחלכה

שפלוני ופלוני העירו על מחיקת השטר ומה שכתוב בו (ח"מ סי' מ"א ואחרונים שם).

(ה) יהא קנוי לי מעכשיו ראם לא אמר כן אלא אמר פתם ראם לא תפרנו יהיה מוחלט הוי כאסמכתא ולא קנוי (ח"מ סי' ע"ג סעי' י"ז).

(ט) לזה שבא לפרוע להמלוה עי' בשו"ת אבני זכרון (ח"ג סי' ה') באחר שהיה חייב לחבירו סך מסויים ובהגיע זמן הפרעון נתן לו המחאה (משע) והמלוה עכב ההמחאה אצלו ימים אחרים ובתוך כך פשטה הבאנט רגל להנזשים בה ונסגרה מאת הממשלה ועתה תובע המלוה החוב מהלוה והלה טוען קבלת ממני המחאה ואז היית יכול לגבות החוב ועתה נתפחה שדך העלה שם רמה שנסגרה חכאנט איזה ימים לא היה מחסת הפטר פתאומי אלא רבאמת כבר היה כליא קרנא מעיקרא והשתא אינלי בהיתותא ומעיקרא כבר היה מסירה בטעות וחוזר לעולם. ומסלפל שם בדברי הש"ע (ח"מ סי' עכ"ו סעי' ט') עי"ש.

ומי שלוח מחבירו מעות ונפסלו או ירר השער שאינם שווין היום כמו בשעת ההלואה או להיפוך, עי' לסמן (פוס"י ספ"ב).

(24) סימן ע"ג סעיף י"ז, וסימן ר"ז.

(25) סימן ע"ה סעיף י"א.

(26) סימן קכ"ה סעיף א'.

(21) איוב י"א י"ד.

(22) סימן ג"ו סעיף א'.

(23) סימן ע"ב מסעיף ב' ואילך.

קפ. הלכות שמיטת כספים. וכו' מ"ז סעיפים.

א הסכמת רוב הפוסקים דשמיטת כספים נהגת גם בזמן הזה. ואפילו בחוץ לארץ, והעולם נהגו להקל א), וכבר הרעישו על זאת גדולי ישראל ז"ל, וקצת מהם טרחו ללמד זכות על המנהג שסומכין על קצת מקילין, אבל מי שרוצה לדקדק במצות בודאי מחוייב לעשות כדעת רוב הפוסקים ז"ל, ובפרט שיוכל לתקן את הדבר על ידי פרוזבול ולא יבא לידי פסידא, [ושנת השמיטה היא כעת בשנת תשי"ב ותהיה אם ירצה השם בשנת תשי"ט¹].

ב שביעית משמטת את כל מלוה, בין מלוה על פה בין מלוה בשטר, ואפילו יש בו אחריות נכסים. ומי שנתן לחבירו מעות בתורת עיסקא, שהדין הוא שחציו מלוה וחציו פקדון, החצי שהוא מלוה משמטת והחצי שהוא פקדון אינה משמטת².

ג המלוה את חבירו על המשכון אינו משמט, ואם הלווה על משכון קרקע יש בזה חילוקי דינים³.

ד ערב שפרע למלוה וקודם שפרע לו הלווה להערב הגיע שנת השמיטה משמט⁴.

ה מי שנתחייב לחבירו שבועה על ממון, שאלו היה מודה לו היתה שביעית משמטת את הממון, משמטת גם כן את השבועה ב⁵.
ו מי שהיה חייב לחבירו ממון וכפר ועמדו לדין ונתחייב, וכתב הבית דין פסק דין ונתנהו לידי המלוה, אין השביעית משמטתו ב⁶.

שערים מצויינים בחלכה

א) והעולם נהגו להקל ומן הסתם יש להחזיק כל המקומות דנוהגים בהם מענת שביעית אלא אם כן יתברר שהוא מן המקומות שאין נוהגין כן ונובין שטרות שעברה עליהן שביעית (באר הנולה חו"מ סי' ס"ו).
ב) משמטת ג"כ את השבועה ודוקא אם היה ע"י מלוה כנ"ל.
אבל שבועת השומרים והשותפין וכיוצא בו שנס אם היה מודה בו לא היתה שביעית משמטתו דאינו משמט רק מלוה לחודיה.
ג) אין השביעית משמטתו משום דהוי כנבוי ולא שייך ביה הטעם "דלא ינוש" ודוקא באם כתבו הבי"ד הפסק דין אבל אם רק פסקו ולא כתבו, משמט (סמ"ע ס"ק י"ז).

קפ 1) חו"מ סימן ס"ז סעיף א'. 4) סעיף ה'.

2) שם סעיף ב' ג'. 5) סעיף ר'.

3) סעיף ב' י"ב. 6) סעיף ח'.

קצור שלחן ערוך קפ

קצא

ז המלוה את חבירו והתנה עמו שלא תשמיטנו שביעית, אפילו הכי משמטתו, אבל אם התנה עמו שלא ישמיט הוא חוב זה(ד), אפילו היתה זאת בשנת השמיטה אינה משמטתו. וכן אם כתב בשטר לשון פקדון אינה משמטת(ד).

ח המלוה את חבירו לאיזה שנים והניע זמן הפרעון לאחר חשמטת, אינה משמטתו, כיון שלא היה יכול לתובעו קודם(ה).

ט המוסר שטרותיו לבית דין ואמר להם: אתם גבו לי חובי, אינו נשמט(ו).

י המוכר איזה דבר לחבירו בהקפה, הוי ליה כאלו הלוחו מעות ומשמט. אבל חנוני המוכר לאחדים בהקפה, ואין דרכו לתבוע עד שמתקבץ איזה סך אינו משמט(ה), ואם זקפן עליו במלוה דהיינו שחשב הכל ביחד, וכתב בפנקסו סך הכולל, אזי הוא כהלואה ומשמט(י).

יא שכר שכיר אינו משמט, ואם זקפו עליו במלוה משמט(י).

יב הבא מכח אינו יהודי הרי הוא כאינו יהודי, לכן מי שקנה מאינו יהודי שטר חוב על ישראל אינו משמט, שהרי אינו יהודי היה גובה בשטרו לעולם, וכן מי שעדב לאינו יהודי בעד ישראל ולא פרע הישראל, והוצרך הישראל הערב לפרוע להאינו יהודי, ונטל מן האינו יהודי את השטר שעל הלוח, אינו משמט, אבל אם לא היה שטר אלא שתובע לחבירו בעל פה על שהוצרך לפרוע בעדו לאינו יהודי הרי זה פטור(י).

יג אין שביעית משמטת כספים אלא כסופה לפיכך המלוה

שערים מצויינים בהלכה

ד) שלא ישמיט הוא חוב זה והחילוק הוא דאם אמר שלא תשמיטנו שביעית הוי מתנה על מה שכתוב בתורה אבל אם אמר שלא ישמיט הוא חוב זה תנאי זה אנברא קאי שחייב עצמו בממון שלא חייבתו התורה (ש"ע ובאר הגולה שם סעי' ט').

ה) אינו משמט והמעם משום דדרך שהחנוני מקיף על זמן שנה ושנתיים ואינו נוגשו והוי כאלו קובע לו זמן פרעון לאחר שביעית שאינו משמט. (באה"ט ס"ק י"ד בשם הב"י).

7) סעיף ט'	10) סעיף י"ד.
8) סעיף י'	11) סעיף ט"ו.
9) סעיף י"א.	12) סעיף י"ז בהג"ר.

את חבריו בשנת השמטה עצמה גובה הובו כל השנה, וכשתשקע החמה בערב ראש השנה אכד החוב (13)

יד לזה שבא לפרוע להמלוה חוב שעברה עליו שמטה, יאמר לו המלוה: משמט אני את החוב וכבר נפטרת ממני. אם אמר לו הלוה: אף על פי כן רוצה אני שתקבל ממני מותר להמלוה לקבל ממנו. ואל יאמר הלוה: בחובי אני נותן לך, אלא יאמר לו שלי הם ובמתנה אני נותנם לך, ויכול המלוה לעשות השתדלות והתפעלות שיאמר הלוה שהוא נותנם לו במתנה, ואם אינו יכול לפעול זאת אל יקח (14)

מן פרוזבול אינו משמט ומהו פרוזבול, המלוה הולך אצל שלשה בני תורה שיהיו בית דין ואומר אליהם: אתם דיינים, מוסר אני לכם שכל חוב שיש לי על פלוני ועל פלוני, שאגבה אותן החובות כל זמן שארצה, והמה כותבים לו פרוזבול בזה הלשון: במותב תלתא כחדא הוינא, ואתא פלוני המלוה ואוסר לפנינו מוסר אני וכו'. ושלשתן הותמין למטה בלשון דיינים או בלשון עדים, יכולים לעשות זאת גם בסוף השנה (15) דהיינו בערב ראש השנה קודם שקיעת החמה ויש אומרים שאינן צריכין דוקא לכתוב את הפרוזבול, אלא די במה שהוא אוסר לפניהם, ואפילו אם אין במקומו בית דין, יכול לומר אני מוסר שטרותי לבית דין שבמקום פלוני (15).

מן לא מהני פרוזבול אלא אם יש להלוה קרקע. ואפילו כל שהוא סני, ואפילו אין לו אלא עציץ נקוב סני, ואפילו אין ללוה כלום, אלא שיש להערב או שיש לכו שהוא חייב לו ללוה זה נמי מהני. ואם גם לאלו אין להם כלל, אם יש להמלוה קרקע כל שהוא יכול לזכות לו להלוה, ואפילו על ידי אחר ואפילו שלא בפניו ומהני לפרוזבול (16).

שערים מצויינים בהלכה

(1) גם בסוף השנה במתחי תשובה (שם ס"ק ה') הביא שיטות אי צריך לעשות הפרוזבול סוף שנה ששית סודם שנכנס שביעית או סוף שנה שביעית והביא מהחתם סופר (סי' נ') שכתב דמורו ורכו הנאון החסיד ר' נתן ארלער עשה הפרוזבול סוף שנה שביעית דאין שביעית משמטת אלא בסופה עיי"ש ועי' לעיל (ח"ג סי' סכ"ה ס"ק י"ד).

(15) סעיף י"ח י"ט.

(13) סעיף ל.

(16) סעיף כ"ב.

(14) סעיף ל"ו.

קמא. הלכות טוען ונמטען ועדות. ובו כ"ב סעיפים.

א כשנפל בין שני בני אדם איזה סכסוך ראוי להם להתפשר בטוב, ושיותר כל אחד נגד חבירו כדי להתרחק מוילותא דבי דינא בכל מה דאפשר.

ב אם אי אפשר להם להתפשר בטוב, ומוכרחים לבא במשפט יבאו לפני בית דין ישראל^א). ואסור לדון בפני דיני עובדי כוכבים ובערכאות שלהם^ב), אפילו בדין שדנים כדיני ישראל, ואפילו נתרצו שני בעלי דינים לדון בפניהם אסור. ואפילו נתקשרו בקנין על זה או שכתבו כן בשטר אינו כלום. וכל הבא לדון בפניהם הרי זה רשע וכאלו חרף וגידף והרים יד בתורת משה רבינו עליו השלום. ואפילו בדבר הסותר למיעבד דינא לנפשיה כאשר יתבאר אי"ה בסעיף ט, מכל מקום אסור לעשותו על ידי עובדי כוכבים, ואפילו אינו דן לפני עובדי כוכבים, אלא שכופהו על ידי עובדי כוכבים שיעמוד עמו לדון ישראל, ראוי למתחו על העמוד^ו).

ג היתה ידם תקיפא ובעל דינו גבר אלם, יתבענו לדיני ישראל

שערים מצויינים בהלכה

א יבאו לפני בי"ד וסובעין זמן להם אבל לא בערב שבת ויו"ט ולחתן נותנים לו ג' ימים סודם החופה ושבעת ימי המשתה ולסעודת ברית סילה נותנים לו ח' ימים עד המילה ויום שלאחריו ולשאר שמחות וסעודות מצות כראות עיני הבי"ד (ש"ע ופת"ש סי' ה').

ב ובערכאות שלהם ואם הלך בערכאות (בלוי רשות בי"ד) ולא פסקו עוד כלום ועתה רוצה לדון בדיני ישראל מחוייב מקודם לסלק מעליו יד ערכאות (רמ"א סי' כ"ו וסי' שפ"ח) ואם נתחייב התובע שם ורוצה לדון כעת בדיני ישראל אין נזקקים לו (רמ"א שם). ואפי"ה הכע"ד שיודע שחייב לחבירו מחוייב לשלם להוציא הגזילה מתחת ידו, (נתכות המשפט). ואם ע"י הערכאות הוכרח הנתבע לעשות הוצאות שם, כתב הרמ"א (סי' שפ"ח סעי' ה') דמקרי מסור ומחוייב לשלם לו כל הזיקו. ועי' בשו"ת דברי חיים (ח"ב חו"מ סי' א') דאם משלם לו כל הזיקו מחוייב אח"כ לעמוד עמו לדין תורה.

תחלה, אם לא רצה לכא (ג) נוטל רשות מבית דין (ו) ומציל בדיניהם (ה) (2).
 ד מי שתובעים אותו סמוך שהוא מוחזק בו, אסור לו לבקש
 צדדים להשתמט כדי שיתרצה הלה לעשות עמו פשרה וימחול לו (ו)
 על השאר, ואם עבר ועשה כן אינו יוצא ידי שמים עד שיתן לו את
 שלו (3).

ה אסור לבעל דין לספר ענין המשפט לפני הדיין שלא בפני
 בעל דין חבירו, ולא יקדים את עצמו לכוא לפני הדיין קודם לחבירו,
 שלא יהא נחשד שמקדים כדי לסדר טענותיו שלא בפני חברו (4).

ו בשם שהדיין הלוקח שוחד (ז) אפילו לזכות את הזכאי עובר
 בלא תעשה, כך הנותן את השוחד עובר בלא תעשה דלפני עור לא
 תתן מכשול (5).

ז אסור למעון שקר בכל ענין, ואפילו אם יודע בעצמו שהוא

שערים מצויינים בהלכה

(ג) אם לא רצה לבא בתשכ"ץ (ח"ב סי' ר"צ) כתב רדיין שמסרב
 לעמוד לדין תורה עם בעל דינו פסול לדין דיני סמונות וכן הוכיח בשו"ת
 בית יעקב (סי' ל"ג) מש"ס (סנהדרין יח). דתנן כהן גדול הן ודינין אותו
 ומקשה פשיטא אי לא דיינינן ליה איהו היכי דין וכו'.

(ד) נוטל רשות בי"ד בדברי גאונים (כלל נ"ב) הביא משו"ת
 מהר"ם מינץ (סי' פ"ג) שהתרעם מאד על בי"ד שלא רצו ליתן כתב „סירוב“
 לבעל דין שחבירו הנתבע לא רצה לעמוד לדין תורה והוכיח שם שמחוייבים
 ליתן לו.

(ה) ומציל בדיניהם עי' בשו"ת מהרש"ם (ח"א סי' פ"ט) הביא
 מכנה"ג בשם מהרש"ך דאם כבר עמדו לדין בפני בי"ד מישראל וחייבו את
 הנתבע לשלם והוא אינו רוצה לקיים פסק ולשלם יוכל לתובעו בערכאות
 ולהציל את שלו גם בלא רשות בי"ד. ובשם הגה"ס בעל דעת קדושים
 מבומשומש כתב דאם הנתבע מודה שחייב ואין עליו שום התדיינות אז
 מדינא לא היה צריך לו רשות בי"ד אבל ממדת חסידות צריך להודיע לבי"ד
 והם יתנו לו תיכף רשות. ובשו"ת אבן יקרה (ח"ב סי' קכ"ז) כתב ג"כ
 כהבנה"ג הנ"ל.

(ו) לעשות עמו פשרה וימחול לו ואם נתפשר מפני שלא היה לו
 ראיה או שמר ואח"כ מצא יכול לחזור בו (ש"ע סי' י"ב סעי' ט"ו).

(ז) הלוקח שוחד בפת"ש (סי' ט' ס"ס ה') הביא דברי הכרכי יוסף
 שהעלה לכסוף דרומא הרגיל אצל הדיין אם מרפאהו בחנם יש בזה לתא
 דשוחד ויכול בעל דינו לפסלו ואם מרפאהו בשכר אין יכול לפסלו אבל
 ממדת חסידות לסלק עצמו מזה הדין עיי"ש.

(2) שם סעיף ב.

(3) סימן י"ב סעיף ז.

(4) סימן י"ז סעיף ה' וממ"ע סק"ג.

(5) סימן ט' סעיף א.

זכאי ואם יטעון האמת יתחייב בדין, מכל מקום לא יטעון שקר. הכי איתא בגמרא (6) תנו רבנן מנין לנזשה בחבירו (פירוש שהלואה לחבירו) מנה, שלא יאמר אטעננו במאתים כדי שיודה לי במנה ויתחייב לי שבועה, ואגלגל עליו שבועה ממקום אחר, תלמוד לומר מדבר שקר תרחק מנין לנזשה בחבירו מנה ומענו מאתים, שלא יאמר הלוא אכפרנו בבית דין, ואודה לו חוץ לבית דין, כדי שלא אתחייב לו שבועה, ולא יגלגל עלי שבועה ממקום אחר, תלמוד לומר מדבר שקר תרחק. מנין לשלשה שנושין מנה כאחד, שלא יהא אחד בעל דין ושנים עדים, כדי שיוציאו המנה ויחלקו, תלמוד לומר מדבר שקר תרחק (7).

ח לפעמים הכעלי דינים בוררים להם אנשים שיעשו פשרה ביניהם (ח), אם בצירוף הכית דין או שלא בבית דין, ודבר זה הגון הוא, שכל אחד הוא מצדד (ט) בזכותו של זה אשר בחרו ויצא הפשרה כראוי (8), ודוקא לצדד בדרך הישר, אבל חלילה לו לעוות את הפשרה, שכשם שמוזהרין שלא להטות את הדין, כך מוזהרין שלא להטות את הפשרה (9).

ט יכול אדם לעשות דין לעצמו, אם רואה חפץ שלו ביד אחר

שערים מצויינים בהלכה

ה שיעשו פשרה ביניהם וכתב הסמ"ע (סי' י"ב ס"ט י"ב) בשם תשובת הרא"ש רתנו חכמים רשות לדין לפסוק לפי ראות עיניו במקום שאין הרבר יכול להתברר בראיות ופעמים כמו שיראה הדין בלא טעם ובלא אומר הדעת והיינו „שורא דדיינא" ופעמים עפ"י פשרה. ועי' בשו"ת שבות יעקב (ח"ב סי' קמ"ה) והובא בפת"ש (ס"ט ג') דסתם פשרה היינו לחצות הרבר שמחלקין בו דלשון פשרה הוא מלשון פושרין לא קר ולא הם ומ"מ הרשות לפי ראות עיני הבי"ד לקרב הפשרה אל הדין או לרחק לתוך השלום ביניהם ואם קבלו עליהם הבע"ד שהדין יפטר גיניהם בפשר הקרוב לדין לא יפטר זה שמתחייב בדין יותר משליש אלא צריך לו ליתן שני שלישים מהסך שמתחייב בדין ואם הוא פטור לגמרי עפ"י הדין לא יחייב אותו יותר משליש והכלל בזה בין בפטור בין בחיוב ינמח הפשרה מן הדין בשיעור שלישי וזהו קרוב לדין ואם ירחק יותר הוי רחוק מן הדין ואם קבלו עליהם שתהיה הפשרה קרוב להדין אין צריכין לקבלם בכה"ג.

ט שכל אחד הוא מצדד אם המשרנים הם רבים יש אומרים דאין הולכין בזה אחר הרוב אלא צריך שיסכימו כולם (סי' י"ב סעי' י"ח).

(8) סימן י"ג סעיף א.

(6) שבעות ל"א.

(9) סימן י"ב סעיף ב.

(7) ש"ך ח"מ סימן ע"ה סק"א.

שנזלו יכול לקחתו מידו, ואם האחר עומד כנגדו, יכול להכותו עד שיניחנו אם לא יוכל להציל בענין אחר, אפילו הוא דבר שאין בו הפסד אם ימתין עד שיעמידנו בדין. ואם יש עדים הרואים שהוא תופס את החפץ מיד האחר, אינו יכול לתפסו על ידי הכאה אלא אם כן יכול לברר אחר כך שנמל את שלו, כי אם לא יברר, לא מהני ליה תפיסתו כיון שהיו עדים בדבר, אבל אם אין עדים דאז מהני תפיסתו יכול לעשות כן אף על פי שלא יוכל לברר לו.

י בני העיר שמעמידין להם בית דין^(י), צריכין לידע שיש בכל אחד מהם שבעה דברים אלו: חכמה בתורה, ענוה, יראה, שנאת ממון אפילו שלהם, אהבת האמת, אהבת הבריות להם, בעלי שם טוב במעשיהם⁽¹¹⁾ וכל המעמיד דיין שאינו הנון עובר בלא תעשה שנאמר⁽¹²⁾ לא תכירו פנים במשפט, כלומר לא תכירו פני האיש לומר: פלוני עשיר הוא, קרובי הוא, אושיבנו בדין⁽¹³⁾ וכל דיין שנתמנה בשביל כסף וזהב, אסור לעמוד לפניו או לכבדו בשאר כבוד, ועליו דרשו רבותינו ז"ל⁽¹⁴⁾ אלהי כסף ואלהי זהב לא תעשה לך.

יא עיירות שאין בהם חכמים הראויים להיות דיינים, ממנים הטובים והחכמים שבהם לדעת אנשי העיר, והם ידונו אף על פי שאינם ראויים לדיינים, כדי שלא ילכו לפני ערכאות של אינם

שערים מצויינים בהלכה

(י) שמעמידין להם בי"ד וכתב בשו"ת חתם סופר (או"ח סי' ר"ו) דמה שכותבין זמן בשטר הרבנות אין הכוונה דלאחר הזמן יכולין לסלקו אלא נכתב כן לטובת הרב דער הזמן ההוא אין יכול לעזוב אותם וליפך משם אבל הקהל אין יכולין לסלקו אפי' לאחר הזמן אלא במקום שנהנו אבל לא נשמע מעולם שהסירו והורידו הרב מכסא הרבנות וכן לא יעשה דאפי' הרב שסרח אין מעבירין אותו כמבואר בש"ע (יו"ד סי' של"ד סעי' מ"ב) ועוד כתב שם לעיל רכופין את הציבור לקבל להם רב וכולם צריכים ליתן לזה לפי ערכם ואין אחד יכול לומר אני איני צריך לרב ולשום הוראה וזה אינה טענה דאפ"ה צריך לישא בעול עם הציבור וכ"כ בשו"ת אמרי אש (סי' כ'). ועי' בשו"ת הריב"ש (סי' רע"א) ובשו"ת רבב"ז (ח"ד סי' י"א) רמי שהחזיק בה אין נוטלין הימנה אפי' לתת לאחר הגדול מסנו. ועי' מזה באורים ותומים (סי' ג' ס"ק י"ג) ובעשרי הד"ט (סי' כ"ו אות י"ז).

(13) ספרי הובא בסמ"ע סימן ח' סק"ב.

(14) סנהדרין ד'

(10) סימן ד' ובאחרונים שם.

(11) סימן ד' סעיף י"א.

(12) דברים א' י"ו.

יהודים, וכיון שמקבלים עליהם בני העיר אין אחר יכול למוסלן, וכל מעשיהם יהיו לשם שמים (15)

יב כל מי שיודע עדות לחבירו וראוי להעידו א), ויש לחבירו תועלת בעדותו, והוא תובעו שיעיד לו בפני בית דין חייב להעיד לו, בין שיש עוד עד אחר עמו בין שהוא לבדו, ואם כבש עדותו חייב בדיני שמים, ואסור לאדם להעיד בדבר שאינו יודע, אף על פי שאמר לו אדם שיודע בו שאינו משקר, ואפילו אמר לו הבעל דין: בוא ועמוד עם עד אחר שיש לי, ולא תעיד רק שיפחד בעל חובי, ויסבור שיש לי שני עדים ויודה לי, לא ישמע לו שנאמר מדבר שקר תרחק (16).

יג הא דעד אחד מעיד, זהו דוקא בדבר שבממוז, דמהני גם עד אחד לענין שבועה, וכן בדבר איסור אם עדיין לא נעשה האיסור, יעיד כדי לאפרושי מאיסורא. אבל אם כבר נעשה האיסור לא יעיד עד אחד, דכיון דעד אחד אינו נאמן, אינו אלא כמוציא שם רע על חבירו (17).

יד הנוטל שכר להעיד עדותו במלה, ודוקא כשכבר ראה המעשה דמחוייב להעיד בהגם, אבל לילך לראות את הענין שיהיה אחר כך עד בדבר, מותר לו ליקח שכר, אבל רק שכר הראוי לפי המירחא שלו ולא יותר (18), וכן אם יש לו מירחא ללכת לפני הבית דין, יכול ליטול שכר מירחא כפי הראוי בעד מירחא זו ולא יותר (19).

שערים מצויינים בהלכה

(יא) שיודע עדות לחבירו וראוי להעידו בשו"ת הלכות קטנות (ח"ב סי' פ"ב) דן שם באם ראו העדים ע"י שנצטויר במראה אי הוי ראייה או לא ומברר קצת מההוא דקידוש החדש (ר"ה כד.) דאם אמרו העדים ראינו הלכנה במים ראינוה בעששית אין מעידין עליו ובשו"ת צפנת פענח להנאון הרגומטשובאי (סי' י"ג) נמי נשאל בזה ומפלפל נמי בזה הנמרא וסיים דבכל מקום הוי מראה ראייה חוץ לגבי ננעים דוקא דלא, משום דכתיב „כנגע נראה לי בבית” ודרשינן לי ולא לאורי וציון לירושלמי (פ"ב דנרה) ובשו"ת בית יצחק (אהע"ז ח"ב סי' י"ג) דיבר נמי שם בענין אם יתחדש מין מכונה שעל ירו יכולים לראות למרחוק אי יש להעיד על זה עיי"ש במסתחות מה שכתב בזה.

(18) סימן ל"ד סעיף י"ח.

(19) סו"ז שפ.

(15) סימן ח' סעיף א' בהגה.

(16) סימן כ"ח סעיף א'.

(17) שם בהגה.

מ"ו כל עדות שיש לאדם הנאה בה, ואיזה צד נגיעה יב) אפילו בדרך רחוקה פסול להעיד (20).

מ"ז כתיב 21) ואשר לא טוב עשה בעמיו, ודרשינן 22) זה הבא בהרשאה ומתעבר על ריב לא לו, ודוקא כששני בעלי הדינים המה בעיר, אלא כגון שהלוח הוא אלם ובעל מענות וירא המלוח למעון עמו, ומרשה לאחר, זהו מתעבר על ריב לא לו, אבל אם הנתבע הוא בעיר אחרת, והתובע אינו יכול למרוח את עצמו, ומרשה לאחר יג), זה המורשה מצוה קעביד להציל העשוק מיד עושקו, ויש אומרים דהבא בהרשאה כדי ליהנות מן השכר לא בשביל אלמות מותר 23).

שערים מצויינים בחלכה

יב) ואיזה צד נגיעה וכתב בערוך השלחן (סי' ל"ז סע' י' ג') דרבר זה תלוי ברעת הריון ועוצם בינתו שיעמיק לראות אם ימצא לזה העד צד הנאה בעדות זו אפי' בדרך רחוקה הרי זה לא יעיד בה. ושכירו ולקטו כשרים להעיד לבעה"כ דאפי' אם נחשבנו כאוהבו הא אוהב ושונא כשרים לעדות ומ"מ אם הריון מכין שמתירא מפני בעה"כ לא יקבל עדות שכירו ולקטו. ועי' בסמ"ע (סי' ל"ג ס"ק א') על מה דכתב בש"ע (שם סעי' א') דאוהב ושונא כשרים להעיד אעפ"י דפסולים לדון מפני דבעדות מעידים על מעשה העדות כאשר ראו ולא חשדינן ליה שישנה וישקר בשביל אהבתו או שנאתו משא"כ ברין שתולה בסברא ובשביל שנאתו ואהבתו משתנה המחשבה והסברא עיי"ש.

יג) ומרשה לאחר זהו נוסח הרשאה בכך וכך בשבת בכך וכך בירח פלוני שנת פלוני ומקום פלוני בא לפנינו עדים הח"מ פכ"פ ואמר לנו הווי עלי עדים וקנו ממני בקנין סודר וכתבו וחתמו ותנו לפכ"פ איך שהקניתי לו ר' אמות קרקע בחצרי במתנת בריא ואגבן ואנכ קנין סודר מנתי אותו מורשה נגד פכ"פ על... שיש לי תחת ידו כרי להוציא ממנו ברין ועשייתו כעשייתי ופיו כפי וכן אמר פלוני המרשה בפנינו לפלוני המורשה זיל רון וזכי ואפיס לנפשך וכל מה דמתעני לך מן דינא (או פשרה) קבלית עלאי ויהי לך רשות להשביע ולהטייל קבלה ולרון עמו בכל בי"ד שתמצא ויהי' לך רשות לקבוע זמן ולכסל זמן וכל זה אני עושה ברעות נמשא ברלא אניסנא ורלא להשטאה ורלא להשנאה ורלא באסמכתא ורלא כמופסא דשטרי ובפנינו עדים הח"מ ביטל המרשה כל המודעות וקנינא מן פלוני המרשה לפלוני המורשה בכל מה דכתוב ומפורש לעיל במנא דכשר למקניא ביה והכל שריר וקים נאום פ' עד ונאום פלוני עד (נוסח זה כתוב ביש"ש פ' מרובה סי' ט"ו).

(20) סימן ל"ז סעיף א.

(22) שבועות ל"א.

(21) יחזקאל י"ח, י"ח.

(23) סימן קכ"ג סעיף ט"ז.

י' לעולם ירחיק אדם את עצמו מפילו משבועת אמת (ד) בכל מה דאפשר (24).

יח' מי שחכירו נתחייב לו שבועה ורואה בו שהוא רוצה לישבע בשקר חס ושלום, יתפשר עמו כפי האפשרי, ולא יניחנו לישבע לשקר, שנאמר (25) שבועת ה' תהיה בין שניהם, ודרשינן (26) מלמד שהשבועה חלה על שניהם (27).

יט' ישראל היודע עדות לעובד כוכבים, שיש לו דין עם ישראל בערכאותיהם, אם יגרום בעדותו לחייב את הישראל יותר ממה שהיה חייב בדיני ישראל, אסור להעיד לו, ואם לאו מותר להעיד לו, ואם מתחלה יחדו העובד כוכבים להישראל שיהיה לו עד הואיל ויהיה חילול השם אם לא יעיד לו, יעיד לו בכל ענין (28).

כ' כל זמן שהאדם זוכר יכול להעיד לעולם, ואינו חושש שמא מתוך שנתישן הדבר הרבה אינו זוכרו על בוריו, מפילו אינו נזכר לעדות אלא מתוך הכתב, שכשסמרוהו לו כתבו בפנקסו לזכרון דברים ושכח את הדבר, ואינו נזכר אלא מתוך הכתב יכול להעיד. ודוקא שכאשר ראה את הכתב נזכר לדבר, וכן אם נזכר לדבר על ידי אחר שהזכירו לו, יכול להעיד מפילו היה המזכיר העד השני, אבל אם הבעל דין בעצמו (ט) מזכירו ונזכר לא יעיד, אך יכול הבעל דין למסור את הדברים לאחר והוא יזכירו דהוי ליה נזכר על ידי אחר (29).

כא' עד שהוא קרוב לאחד מבעלי הדינים, או לאחד מהדיינים, או שהעדים קרובים זה לזה (ט), ומפילו קורבה על ידי נשותיהם

שערים מצויינים בהלכה

י' אפי' משבועת אמת עי' במד"ר (במדבר פ' מטות) דאלף עיירות היו לינאי המלך וכולם נחרבו על עון שבועת אמת. ועי' בשו"ת חתם סופר (ח"מ סי' צ') שכתב מקורים למה שמונעים לישבע אפי' על אמת מטעם יראת כבוד ד'.

טו' אם בעל דין בעצמו וכתב בפתחי תשובה (סי' כ"ח ס"ק כ"ב) בשם השבות יעקב (ח"ב סי' קמ"ז) דקרובו של הבעל דין כאחר רמי ומותר להזכירו אך אשתו ובניו הוי כהזכרת הבעל דין בעצמו.

טז' או שהעדים קרובים זה לזה האחים זה עם זה בין מן האב או מן האם הם ראשון בראשון ובניהם זה עם זה הם שני בשני ובני בניהם

(27) סמ"ע סימן ס"ז סק"א.

(28) סימן כ"ח סעיף ג' וסמ"ע סק"ב.

(29) שם סעיף י"ג י"ד.

(24) מדרש תנחומא פ' ויקרא.

(25) שמות כ"ב י"ג.

(26) שבועות ל"ט:

לפעמים פסולים להעיד, ואפילו קרובים דק להערב ולא להלווה גם כן פסולים להעיד להלווה. וזה שפסלה התורה עדות הקרובים, לא מפני שחזקתם אותבים זה את זה, שהרי פסולים להעיד בין לזכותו בין לחובתו, אלא גזירת הכתוב הוא, ואפילו משה ואתרן לא היו כשרים להעיד זה לזה. לכן כל עד שהוא איזה קרוב לאחד מן הנזכרים, או שהיה קרוב ונתרחק, והדיינים אינם יודעים צריך להודיע להם, והם ינידו לו על פי התורה אם יש בקורבה זו כדי לפוסלו או לא (30).

כב שני עדים שאחד יודע בחבירו שהוא רשע ופסול לעדות מן התורה ואין הדיינים מכירים ברשעו, אסור לו להעיד עמו אף על פי שהיא עדות אמת, שנאמר (31) אל תשת ירך עם רשע להיות עד חסם (32), וגזירת הכתוב הוא שכל העדות כפלה אפילו הם רבים אם אחד ביניהם פסול (33). ואיחזו רשע שפסול לעדות מן התורה, כל שעבר על דבר שפשט בישראל שהוא עכירה, והוא דבר שבלא תעשה מן התורה ועבר בזדון ולא עשה תשובה, אבל אם יש לתלות שעשה בשגגה, או במעות שלא ידע את האיסור (י) לא נפסל לעדות (34).

שערים מצויינים בהלכה

זה עם זה הם שלישי בשלישי ואלו הם הפסולים להעיד, ראשון בראשון וראשון בשני ושני בשני ומשם ואילך דהיינו שני בשלישי וכש"כ הרחוקים מזה כשר. ושלישי בראשון יש פוסלים ויש מכשירים (ש"ע סי' ל"ז סעי' א'—ב'). ובכל מקום שקרוב פסול להעיד לקרובו פסול ג"כ לאשת קרובו וכן אם הוא קרוב לאשה פסול להעיד גם לבעלה (שם).

(ז) שלא ידע את האיסור ומה"ם כתב בשו"ת הנאון רע"א (סי' צ"ו) דמתם מגולחי זקן בתער לא נפסלים משום דבעוה"ר נתפשט השחתה בתער אצל הרבה בני אדם ולא הושבים עוד שזה איסור והובא באריכות בפת"ש (אהע"ז סי' מ"ב ס"ק י"ה) וכיוצא באלו הדברים כתבו הרבה אחרונים במה שנפרץ העולם ואי אפשר כבר לנרוד אין נפסלים ודוקא לחומרא כגון לפסול הקידושין וכיוצא אבל לקולא ולכתחלה ראוי ליחד עדים כשרים.

(30) סימן ל"ג סעיף י' ס"ז י"ז.

(33) סימן ל"ז סעיף א'.

(34) סימן ל"ד סעיף ב', ד', כ"ד.

(31) שמת כ"ג א'.

(32) סימן ל"ז סעיף א'.

קמב. הלכות גניבה וגזילה. ובו מ"ז סעיפים.

א אסור לגזול או לגנוב א) אפילו כל שהוא, בין מישראל בין מנכרי ב) 1). איתא בתנא דבי אליהו 2) מעשה באחד שסיפר לו שעשה עולה לגוי במדידת התמרים שמכר לו, ואחר כך קנה בכל המעות שמן, ונשבר הפך ונשפך השמן, ואמרתי ברוך המקום שאין לפניו משוא פנים, הכתוב אומר לא תעשוק את רעך ולא תגזול, וגזל הגוי גזל.

ב אם הוא דבר מועט כל כך שאין מי שיקפיד עליו כלל, כגון ליטול מהחבילה קיסם לחצוץ בו שינוי מותר, ומדת חסידות למנוע גם מזה ג) 3).

ג אפילו לגנוב על דעת להחזיר ד), אלא שרוצה לצערו קצת או בדרך שחוק גם כן אסור 4).

שערים מצויינים בהלכה

א) אסור לגזול או לגנוב ואם הוא בסכנת מות וצריך לגזול את חבירו כדי להציל נפשו אפ"ה לא יקחנו אלא על דעת לשלם (ח"מ סי' שנ"ט סעי' ד'). אבל כדי שלא לשלם אסור אף ראין דבר שעומד מפני פיקוח נפש (באר הנולה שם). וכתב בשו"ת שואל ומשיב (ח"ג סי' קס"ד) דאע"ג דכל האיסורים הותרו מפני פיקוח נפש אבל זה שהוא פסידא דאחרים ראוי להחמיר יותר. וכן נפסק בחו"מ (סי' ש"פ סעי' נ') דהסציל עצמו במסון של חבירו חייב.

ב) בין מישראל בין מנכרי עי' בש"ע (ח"מ סי' שפ"ח סעי' י"ג) דאסור לאבד מסונו של מסוד אעפ"י שמותר לאבד נפשו שהרי מסונו ראוי ליורשיו והרמ"א כתב דמותר ליטול לעצמו ודוקא לאבד אסור והבאה"ט (שם ס"ק מ"ה) הכיב בשם הש"ך דאסור ליטול מסונו ובפת"ש (שם ס"ק ו') הביא דברי החתם סופר (ח"מ סי' קנ"ד) דרעתו שם כהרמ"א דמותר ובפמ"ג (או"ח סוס"י קנ"ו) מסתפק בזה אי שייך גזל בהם כיון דרינם רמורידים אותו. ג) ומדת חסידות למנוע גם מזה והטעם דאם כל אחד ואחד יעשה כן נמצא שהחבילה כלה והגדר נהרס (באר הנולה שנ"ט סעי' א'). ד) אסור לגנוב על דעת להחזיר ואפי' אם הוא רוצה להחזירו ויודע בו שלא יקבל לכן רוצה לגנוב ממנו כדי שישלם תשלומי כפל אפ"ה אסור שלא ירניל עצמו בכך (ש"ע ובאה"ג סי' שמ"ח).

קמב 1) ח"מ סימן שמי"ח סעי' ב' וסי' 3) סימן שני"ט סעיף א.

שני"ט סעיף א. 4) סימן שמי"ח סעיף א.

2) פרק ס"ו.

ד אסור לעשות את חבירו אפילו כל שהוא, שנאמר לא תעשוק את רעך, ואיזהו עושק, זה שבא ממון חבירו לידו ברצון חבירו, כגון שיש לו בידו הלואה או שכירות ואינו רוצה לשלם לו, או שמדחהו בלך ושוב, לך ושוב⁵, וכן אם נמצא בידו חפץ שהוא בעין מאינו יהודי אסור לכפור, שהרי זה הוא גזל ממש, ולא עוד אלא אפילו קנה ממנו חפץ אסור להטעות אותו בחשבון בנתינת מעות, כמו שנאמר⁶ וחשב עם קגוהו דמיירו בעובד כוכבים שהרי אינו מקנה לו החפץ אלא בעד הסכום שהשוו, והמטעהו בחשבון המעות, הרי זה כגונב את החפץ^ה ולא כמפקיע חובו, ואפילו גניבת דעת שאין בה חסרון מעות אסור במשא ומתן כמו שכתבנו במימין ס"ג.

ה כל החומד ביתו או כליו של חבירו, או כל דבר שאין בדעת חבירו למכרו, והוא הרבה עליו ריעים, או שהפציר בו בעצמו עד שמכרו לו, הרי זה עובר בלא תחמוד, ומשעה שנפתה בלבו וחשב^ו, איך יקנה חפץ זה, עבר בלא תתאוה, כי אין תאוה אלא בלב בלבד, והתאוה מביאה לידי חימוד, והקונה את הדבר שהתאוה לו, עובר בשני לאוין, ולכך נאמר לא תחמוד ולא תתאוה^ז.

ו מצות עשה על הגזול להחזיר את הגזילה עצמה, אם היא

שערים מצויינים בהלכה

ה הרי זה כגונב את החפץ בשו"ת מנחת אלעזר (ח"א סוס"י י"ח) מסתפק באם אחד הוציא ממון מחבירו ע"י עדים שהעירו עליו שהלוה לו ונתחייב בבי"ד לשלם והוא קיים הפסק ושילם ובאמת לא היה דברים מעולם שהעמיד עליו עירי שקר וכעת יש לו אפשרות לתפוס (ולגנוב) ולנכות מעותיו בחזרה אי מותר לו לעשות כן מדין שמים או דלמא כיון שיצא הפסק מפי בי"ד הקולר תלוי בחבירו ולו אסור לגנוב ולנכות בחזרה ועי' בשו"ת פרי השרה (ח"ב סי' י"ז אות ב') שכתב להבעל מנחת אלעזר דלדעתו מותר לתפוס ולנכות בחזרה והראה מקום לשו"ת תות יאיר (סי' קצ"ד) שכתב בעין מעשה זו.

ו ומשעה שנפתה בלבו וחשב. עי' בסה"ס דרך פקודיך (מל"ת ל"ח בהנה שם) דמה"ט כתיב לא תתאוה כלשון כבוד דהיינו בשני תווין ולא כתיב לא תאוה כלשון קל דהיינו בתו אחד להורות דהאיסור הוא דוקא אם מאריך במחשבה אחר שנזכר שזה אסור אבל אם נפל בלב האדם המחשבה לאונסו והוא תיכף דוחה ומסיר ממחשבתו בודאי אינו עובר עיי"ש.

(7) סימן שניט סעיף ז י"ב.

(5) סימן שניט סעיף ח.

(6) ויקרא כ"ה ג.

בעיניה ולא נשתנית, שנאמר (8) והשיב את הגזילה (ז) אשר גזל, והוא הדין לגנב. ואינו יוצא ידי חובתו בנתינת דמים, אפילו אם כבר נתיאשו הבעלים, אבל אם אבדה או שנשתנית בשינוי שאינו חוזר לכרייתו, או ששקעה בבנין שיהיה לו הפסד גדול לסתור את הבנין, יוצא ידי חובתו בנתינת דמים כמו שהיתה שוה בשעת הגזילה (9), ואם הנגזל הוא במקום אחר, אינו צריך לשלוח את המעות למקומו, אלא מודיעו שיבא וישלם לו, אם מת הנגזל יחזיר ליורשיו (ח) (10).

ז הגוזל את הרבים כגון שהיה חנוני ומדד במדה חסרה, או ששקל במשקל חסר וכדומה (11) או שהיה ממונה בקהל, והקיל על קרוביו והכביד על אחרים (12), וכן מי שנמל ריבית מרבים, תשובתו קשה, לפיכך יעשה צרכי רבים שגם הנגזלים יהנו מהם (13), ומכל מקום אותן שהוא יודע שגזל מהם, מחוייב להחזיר להם, ואינו יוצא ידי חובתו במה שעשה צרכי רבים (14).

ח אסור לקנות מהגנב (ט) או מהגזלן את החפץ שנגב או גזל,

שערים מצויינים בהלכה

(ז) והשיב את הגזלה עי' בפתחי תשובה (חו"מ סי' שמ"ח ס"ק ז') האריך שם בשנים שנגבו ביחד ואחר מהם אין לו לשלם אם יכול לגבות מהשני שיש לו לשלם רהחות יאיר (סי' רי"ב) כתב דאין מחוייב לשלם רק החצי ובשו"ת שכות יעקב (ח"א סי' קע"ח) חולק עליו דכיון שנגבו ביחד להנאת עצמן נעשו אחראין וערכאין זה לזה ומטילא אם ברח אחד מהם מחוייב השני לשלם ובשו"ת חתם סופר (חו"מ סי' קל"ג) דעתו שם כהחות יאיר אלא שכתב בזה חילוקי דינים באיזה דרך ואופן היה הגנבה עיי"ש באריכות.

ח) אם מת הנגזל יחזיר ליורשיו ואם מת הנגב והגזלן והניח יורשים או אם קיימת הגנבה מחוייבים להחזיר ואם לא קיימת אם קודם יאוש אכלוה חיובין לשלם בין שאכלוה כחיי אב או לאחר מותו ואם לאחר יאוש אכלוה פטורים ודוקא אם לא הניח אביהם נכסים אבל אם הניח אביהם נכסים חיובין לעולם (חו"מ סי' שמ"א סעי' ז') ועי' עו"ש בחילוקי דינים מזה.
ט) אסור לקנות מהגנב ואם קנה ובאו הבעלים והכירו החפץ ויש לו ערים שהוא שלו חוזר החפץ לבעלים והם משלמים להלוטק הרמים שנתן להגנב מפני תקנת השוק דאל"כ ימנע כל אדם לקנות מהשוק ויתבטל

(8) ויקרא ה' כ"ג. סימן לד סעיף י"א.

(9) סימן ש"ס ס"ג. שם סעיף כ"ט.

(10) סימן שס"ו ובש"ך ס"ג. שם ובש"ע הרי"ש סעיף ח'.

(11) סימן רל"א סעיף י"ט ובסמ"ע סק"ד.

ואין חילוק בין שהוא ישראל או נכרי, כי גם הנכרי נצטווה על איסור גניבה וגזילה אפילו מנכרי חבירו, והוא משבע מצות שנצטוו עליהם, ועון גדול הוא לקנות מן הגנב או מן הגזול, שהרי הוא מחזיק ידי עוברי עבירה, ועל זה נאמר (15) חולק עם גנב שונא נפשו, וגורם לגנב שיגנוב עוד גם גנבות אחרות, ואם לא ימצא לוקח לא יגנוב, ואף על פי שאפשר לו להוליך את הגניבה למקום שאין מכירין אותו, אין זאת מצוי לו כל כך, ואם הקונה מתכוין למוכת הבעלים להחזירו להם, כשיחזרו לו מעותיו מותר, ודוקא כשלא היה באפשרי להבעלים בעצמם להציל. וכן אסור לקבל בפקדון דבר שנראה שהוא גנוב או גזול (16).

מ אפילו ליהנות שום הנאה מן הגניבה או מן הגזילה, כל זמן שהיא ביד הגנב או הגזול אסור, ואפילו הנאה מועטת שגם בעליה לא היו מקפידים עליה, כגון חילוף מסכעות בשויו אסור במעות גנובות או גזולות, וכן ליכנס בבית גזול בחמה מפני החמה, ובגשמים מפני הגשמים, או לעבור בשדה גזולה אסור (17).

י ולכן מי שהוא גנב י) או גזול מפורסם, שאין לו מלאכה אחרת אלא זאת, וכל ממנו בחזקת גנוב או גזול, אסור ליהנות ממנו, ואסור לעני לקחת ממנו צדקה (18).

יא וכן אם אחד רוצה למכור איזה חפץ שנראה שהוא גנוב, כגון שומרי פירות שמוכרים פירות במקום צנוע, או מוכר אחד שנושא איזה דבר בהצנע למכרו, או שאומר להקונה הפסוק אסור לקנות, ואפילו לקנות מאשה איזה דבר, שיש לחוש שהיא מוכרת שלא מדעת

שערים מצויינים בהלכה

המסחר ואם הוא גנב מפורסם אין משלמים הבעלים כלום והלוקח חוזר על הגנב (ח"מ סי' שג"ו סעי' ב'). ואם קנה מן הגנב ומכרו לישראל אחר ובא עכו"ם ואמר שנגנב ממנו והוציאו מהלוקח שני כדני ערכאות אם הגנב מפורסם צריך הישראל ראשון להחזיר להשני מעותיו ואם אינו מפורסם אין צריך להחזיר לו מעותיו דיכול לומר לו שמא העכו"ם משקר (רמ"א סי' שג"ו סעי' ז').

י) מי שהוא גנב ומי שהוא נחשד על הגניבה אי מותר למסרו לערכאות להכות ולענשו כדי שיודה עי' מזה לקמן סי' קפ"ג ס"ק ג'.

(15) משלי כ"ט כ"ד. (17) שם.
 (16) סימן שניו סעיף א'. (18) שם ובגמ' ב"ק ק"ג.

בעלה, או לקנות מאיש דבר מתכשיטי האשה ומלבושיה, שיש לחוש שהוא מוכרם שלא מדעת אשתו (אסור 19).

יב מי שנתחלפו לו כליו בבית המשתה וכדומה, הרי זה לא ישתמש בכלים אלו שבאו לידו ואינם שלו, וכשיבא בעל החפץ צריך להחזירו לו, ואף על פי שהחפץ שלו נאבד, וכן כובסת המכבסת לרבים והביאה לו חלוק שאינו שלו, אסור ללבושו אלא צריך להחזיר לבעליו, ואף על פי ששלו נאבד, אך אם מונח אצלו ימים רבים, עד שאי אפשר שלא חקרו הבעלים בינתיים אחר שלהם, או מותר לו ללבושו, כי מסתמא סלקה הכובסת את בעליו ושלמה בעד החלוק הזה 20).

יג אסור ליהנות משום דבר של חכירו שלא מדעתו, אף על פי שברור לו שכשיודע לבעליו ישמחו ויגילו מפני אהבתם אותו מכל מקום אסור. לפיכך הנכנס לפרדס או לגינת חכירו אסור לו ללקוט פירות (י) שלא מדעת הבעלים, אף על פי שבעל הפרדס ובעל הגינה אותכו וריעו אשר כנפשו, וכודאי ישמח ויגיל כשיודע לו שנהנה זה מפירותיו, מכל מקום כיון שעכשיו אינו יודע מזה הרי הוא נהנה באיסור, וצריך להזהיר לרבים שנכשלין בזה מחמת חסרון ידיעה 21).

יד ומכל מקום מותר לבן ביתו של אדם ליתן פרומה לעני או לבנו של אוהבו של בעל הבית שלא מדעתו, לפי שכך נהגו בעלי הבתים, ואין זה נקרא שלא מדעת הבעלים, כיון שכך נהגו והבעלים יודעים מזה המנהג. וממעם זה מותר לקבל צדקה מן הנשים דבר מועט (י) שלא מדעת בעלים, הואיל ודרכן בכך ויודעין הבעלים שדרכן בכך, וכן בפרדס אם הוא רגיל בו לאכול מפירותיו מדעת הבעלים מותר וכן כל כיוצא בזה 22).

שערים מצויינים בהלכה

(א) שלא מדעת אשתו ונראה רמן הסתם אין לחוש לזה כמו שכתבתי לעיל (סי' קע"ט ס"ס ה') לענין משכון וגם נראה דדוקא תכשיטיה שחכניסה לו אבל מה שקנה הוא לה מותר וכמו שכתבתי ג"כ לעיל עיי"ש. (ב) אסור לו ללקוט פירות עי' סעי' הבא דאם כך נהגו מכבר והבעלים יודעים מזה המנהג מותר.

(ג) לקבל צדקה מן הנשים דבר מועט ודבר גדול הכל למי עושר הבעלים (יו"ד סי' רמ"ח סעי' ד'). ועי' לעיל (ה"א סי' ל"ד ס"ס ג') מה שכתבנו עוד בענין נתינת צדקה שהנשים נותנות בלי ידיעת הבעלים

(19) סימן שניה. ש"ע הרו"ש ה"ל מצאה סעיף ד'.

(22) שם סעיף ה'.

(19) סימן שניה.

(20) סימן קל"ו.

מז המוצא פירות בדרך תחת אילן שהוא נוסח על הדרך, אם הם פירות שדרכן ליפול מן האילן, ובנפילתן הן נמאסות, או אפילו אינן נמאסות אלא שרוב העוברים שמה המה אינם יהודים, או שהן פירות שדרך הבהמות לאכול אותן, והן עוברות דרך שם, הרי הבעלים כבר נתיאשו מהן ומותרות, אבל אם הן פירות שאינן נמאסות בנפילתן, ורוב העוברים שמה המה ישראלים אסורין משום נזל, ואם הן של יתומים קטנים אסורים בכל ענין, כי הקטנים אין היאוש ומחילה שלהם כלום⁽²³⁾.

מז דינא דמלכותא דינא (ד' 24).

שערים מצויינים בהלכה

ובשו"ת נודע ביה"יה (סמא יו"ד סי' ע"ב) כתב שם על דבר שאשה מפורת צדקה בטענתה שבעלה מקמץ לפי עושרו ואינו נותן לפי ערכו העלה דאין לה רשות להיות שופטת ולערוך כמה יתן בעלה ואסור לקבל ממנה אם בעלה מספיד על זה.

(ד' דינא דמלכותא דינא איתא בש"ע (חו"מ סי' ע"ד סעי' ז') המלוה את חבירו על המטבע ונפסל אם יכול להוציאו במדינה אחרת ויש לו דרך לאותה מדינה נותן לו ממטבע שהלוהו ואומר לו לך והוציאו במקום פלוני ואם אין לו דרך לשם או שהמלכיות מחפשיין על מי שמוליך מטבע הנפסל נותן לו ממטבע היוצא באותה שעה ואם תימן המלך כיצד ישלמו החייבים דינא דמלכותא דינא. ועי' בפת"ש (סי' שס"ג ס"ק א'). ועי' בשו"ת רובב מישרים (חו"מ סי' צ') במלוה שהלוה חמשים דולרים להלוה ואח"כ בא המלוה ודרש מהלוה שיתן לו שטר ונתן לו שטר על סך 444 זהובים כאשר היה אז השער על החמשים דולרים ואח"כ כאשר התחיל הדולר לירד אחורנית אמר הלוה שהוא מוכן להחזיר לו החוב חמשים דולרים כאשר היה אז והמלוה טוען שהוא רוצה זהובים כמו שכתוב בשטר, העלה שם דהמלוה נאמן שההלוואה היתה על חשבון זהובים וכיון שערך את השטר על חשבון זהובים הוי כעשאן דמים ומחויב לסלק לו הסך הנ"ל וצ"י לנודע ביהודה (סמא סי' י"ד) ואורים ותומים (סי' ס"ט ס"ק ה') אבל בשו"ת זקן אהרן וואלקין (סי' קל"ו) נשאל ג"כ בשאלה זו והעלה שיכול לשלם לו דולרים כיון שלא נפסלו מטבעות הדולרים ומה שנכתב בשטר זהובים הוא מפני שזה היה השער עי"ש ובשאלות כזו האריכו האחרונים ועמ"י הרוב עושין משרת.

(23) שם סעיף ר', ד'. וסימן ע"ד, ק"ה, קנ"ה, קס"ב, ר"ו, רל"ה.

(24) סימן שס"ט וסימן ע"ג בש"ך סקלים ר"ט, שני.

קפג. הלכות נזקי ממון. וכו' ז' סעיפים.

א אסור להזיק ממון חבירו אפילו על דעת לשלם, כמו שאסור לנגוב ולגזול על דעת לשלם⁽¹⁾, ואפילו לגרום נזק לחבירו בין במעשה בין בדיבור אסור, כגון ראובן שמוכר סחורת לעובד כוכבים ובא שמעון ואמר לו שאינו שוה כל כך, אף על פי שהאמת כן אסור⁽²⁾, וכל הגורם א נזק לחבירו⁽³⁾ אפילו בענין שפסוד מדיני אדם חייב בדיני שמים עד שיפיים את חבירו⁽³⁾.

שקרים מצויינים בהלכה

א וכל הגורם נזק לחבירו עי' בש"ע חו"מ סי' שפ"ו בדיני גרמא בנזקין ורינא דגרמי וחילוקי דינים שביניהם ועי' בשו"ת חות יאיר (סי' קס"ט) באורח שהלך לישן לחדר משכבו ושכח לכבות נר שעוה המשולב והניחו דולק ונשרף השלחן וארנו עם כלי לבן מחוייב לשלם לכעה"ב כי אדם מועד לעולם. ועי' עוד בספרו (סי' ר"ז) דאף דרינא הוא דאם רץ בין השמשות בערב שבת והזיק עי"ז פסוד הוא מתשלומין מפני שרץ ברשות לצרכי שבת כמש"כ בש"ע (סי' שע"ח סעי' ח') מ"מ אם רץ לקידוש הלבנה ומפני מרוצתו שפך כר שמן ושיכר הכלי חייב לשלם דאין למרין כלל מרץ ביהשמ"ש בערב שבת דשם בהיל טובא משום שהוא ספק לילה עיי"ש והובא בפת"ש (סי' שע"ח ס"ס א') וכ"כ בערוך השלחן (שם סעי' י"ט) דהוא הרין לשאר מצות אף דמצוה לרוץ לרבר מצוה מ"מ אין לו לרוץ כ"כ עד שיויק חוץ אם רץ לענין פקוח נפש או להציל מן הדליקה ומן המים וכיוצא ודאי דמקרי רץ ברשות דהא חובה עליו לרוץ בכל כחו ולא גרע מערב שבת.

ב נזק לחבירו עי' לעיל (ח"ג סי' קל"ז ס"ס י') מה שכתבנו באם הזיק אתרונ מהודר אי יכול לפטור עצמו באתרון פשוט וכשר שיש בזה פלונתא עיי"ש. ועי' בשו"ת אכני זכרון (ח"ב סי' ס"ט) באחד שהיה לו זוג תפילין מסופר איש קדוש מדורות הקודמין והיו חביבין עליו עד מאד ופעם אחת השאילם וננבנו מבית השואל ותובע המשאיל סכום עצום מפאת חשיבתם שהם שווים למהדרים סכום כזה והשואל רוצה לפטור עצמו בדמי תפילין כשרים ומהודרים ששווין לכל איש כשר, כתב דתלוי בפלונתא הנ"ל אי יכול לפטור עצמו באתרון פשוט, והעלה לכסוף ראפי' להפוסקים שם דמחוייבים לשלם הוא רק בעוברא דירחו שמירי בנגב אבל השואל שלא פשע מנ"ל לחייבו לכן יכול לפטור עצמו בתפילין פשוטים. ועי' בשו"ת מנחת אלעזר (ח"ד סי' ט') דמשמע שאינו יכול לפטור עצמו בתפילין פשוטים עיי"ש.

קפג 1) סימן שע"ח סעיף א. 2) סימן שפ"ו סעיף ג. 3) סימן ל"ב סעיף ב' וסימן שצ"ו סעיף ד', וסימן תי"ח סעיף א.

ב אפילו מי שבא איזה נזק עליו אסור לסלקו מעליו אם על ידי זה יגרום שיבוא על חבירו, כי אסור להציל את עצמו אפילו בגרם נזק ממון חבירו⁴, אבל קודם שבא הנזק עליו מותר לדחותו שלא יבא עליו, אף על פי שעל ידי זה יבא על חבירו, כגון אמת המים שבא לשמוץ שדהו, עד שלא נכנסה לשדהו מותר לגזור בפניה, אף על פי שעל ידי זה היא שומפת שדה חבירו. אבל משנכנסה לשדהו אסור להוציאה בענין שתגיע לשדה חבירו, שכיון שהנזק כופל עליו אינו רשאי לסלקו מעליו ולהטילו על חבירו⁵.

ג וכן חיל מלך שבא לעיר ובני העיר מתחייבים ליתן להם אכסניא, אסור לאחד ליתן שכר לשר החיל לפטרו, כי על ידי זה יגרם נזק לישראל אחר, וכן בכל שאר עניני מסים אסור להשתדל אצל השר לפטרו אם על ידי זה יכביד על אחרים, והעושה כן נקרא מסור⁶.

ד אסור למסור ישראל ביד עובד כוכבים^ג בין גופו בין ממונו, בין במעשה בין בדיבור, להלשין עליו או לגלות מצפוניו וכל המוסר אין לו חלק לעולם הבא. ואפילו רשע ובעל עבירות אסור למוסרו לא גופו ולא ממונו ואפילו הוא מצר לו ומצערו תמיד בדברים, אבל אם חבירו מוסר אותו ואי אפשר לו להציל את עצמו אלא על ידי שימסור אותו מותר⁷.

שערים מצויינים בהלכה

ג אסור למסור ישראל ביד עכו"ם בפתחי תשובה (חו"מ סי' ע"ה ס"ק י"ט) הביא משו"ת פנים מאירות (ח"ב סי' קנ"ה) באם יש אומדנות המוכיחות על אחר שעשה את מעשה הננכה אי מותר למסרו בערכאות ליסרו עד שיודה והעלה שמותר ליסרו קצת אבל לא למסרו עיי"ש ובירחון "המאור" דנתי באריכות בענין רוצח במחנות השמר בעת הנאצים אי מותר למסרו למלכות והראיתי לבסוף לדברי הרמב"ם (חובל ומזיק פ"ח ה"י) דרוקא אם הוחזק עוד ברשעו ימסרו אותו ובלא"ה לא וב"כ הטו"ז (יו"ד סי' קנ"ז ס"ס ח') וכ"כ בשו"ת חות יאיר (סי' קמ"ו) על מעשה כזו והעלה דלמסרו אסור אלא אם נתמס אין להשתדל להצילו. והנה כעת ראיתי בפתחי תשובה (חו"מ סי' תכ"ו ס"ק א') שהביא שם משו"ת צמח צדק באחר שנהרג ונודע מי הוא הרוצח ויכולין להנסם ממנו אם החיוב על סרובו של הנרצח לרדוף אחר הרוצח להעמידו ברין והעלה דמחוייב לעשות כן וכתב מעשה רב שהיו נוהגין כך לידע שאין דמן הפטר עיי"ש אבל באמת ע"כ מיירי נמי שיש לחוש שמחזיק עוד ברשעו ובכה"ג וראי יש למסרו כנ"ל.

4 חו"מ סימן קס"ג סעיף ר.

4 סימן שפ"ח סעיף ב.

7 סימן שפ"ח סעיף ט.

5 ירושלמי ב"ק פ"ג ה"א.

ה אסור לכנוס לתוך שדה ניר של חברו מפני שהוא דש נירו ומקלקלו 8).

ו אסור לעמוד על שדה חברו להסתכל בה בשעה שהיא עומדת בקמותיה, שלא יזיקנה בעין הרע 7). ומכל שכן שאסור להסתכל בחברו, בענין שיש לחוש שיוזקו בעין הרע. ואפילו בעסקיו ובמעשיו שאין בהם חשש היוזק עין הרע, אם עושה בכיתו וברשותו אסור לראות שלא מדעתו, שמא אינו חפץ שידעו אחרים ממעשיו ועסקיו 9). ודרך ארץ הוא כשאחד רואה שחברו עוסק במלאכתו יברכהו 10) ויאמר לו תצלה במעשיך 11)

ז אפילו לעשות ברשות שלו דבר שהוא מוזק לשכנו אסור, לא יגיה בהצירו סמוך לכותל של חברו, כל דבר שיש בו חמימות ומוציא הבל ומוזק את החוטה כגון זבל וכדומה, אלא אם כן הרחיק שלשה טפחים, וכן צריך להרחיק שלא לשפוך מים סמוך לכותל חברו, ולכן צנור המקלח מן הגג צריך להרחיק מכותל חברו שלשה טפחים, ומכל שכן שלא לשפוך עבים של מי רנלים בסמוך לכותל חברו. ולהשתין מים סמוך לכותל חברו, אם הוא כותל של אבנים או של עץ בלי מיט, די כשמרחיק טפח אחד, ואם היו האבנים צחיח סלע אין

אערים מצויינים בהלכה

7) שלא יזיקנה בעין הרע וזה נקרא היוזק ראייה ופטור על זה ויש עוד היוזק שאינו ניכר כגון שעירב יין נסך ביינו וכדומה וחייב במזיד כמש"כ בש"ע (תו"ס סי' שפ"ה). ועי' בשער המלך (חובל ומוזק פ"ז ה"ג) דהתוחב כף חולבת בקדירה של חברו ואסרו אי חייב לשלם והעלה דאף אם הוא מזיד פטור ולא שייך הכא דין היוזק שאינו ניכר שחייבין במזיד והביא ראייה ממחרש"ל בים של שלמה (פרק הגזול קמא סי' כ"ה) עיי"ש אבל עיין בפמ"ג פתיחה הכללת (הנהגת או"ה שני אות נ"ד) שכתב דהתוחב כף של איסור לתוך היתר של חברו שונג פטור מזיד חייב ואם היה באינו מינו שנרגש בו הטעם מסופק שם אי הוי כהיוזק ניכר שחייב.

8) שחברו עוסק במלאכתו יברכהו ואפי' לעכו"ם ואפי' הוא עוסק במלאכה שאסורה לישראל כגון בשבת או בשביעית כיון דאין העכו"ם מוזהר על זה אבל כשישראל עוסק במלאכת איסור אסור לו לומר כך (מג"א ומחפש"ק או"ה סי' שמ"ז ס"ט ר').

8) או"ח סימן שיי"ב סעיף טו.

קניד סעיף ג.

9) חור"ב סימן שעיה סעיף ה ועיין סימן 10) או"ח סימן שמ"ז סקיד במג"א.

צריך להרחיק כלל, ומשתין אפילו על הכותל, ואם הוא כותל של לבנים או של עץ מחופה במיט, צריך להרחיק שלשה טפחים (1).

קפד. הלכות נזקי הגוף. ובו י"א סעיפים.

א אסור לאדם להכות את חבירו, ואם הכהו עובר בלא תעשה (שנאמר 1) אם בן הכות הרשע וגו' ארבעים יכנו לא יוסיף וגו' אם הקפידה תורה בהכאת הרשע שלא להכותו יותר על רשעו, קל וחומר בהכאת צדיק. וכל המרים יד על חבירו להכותו אף על פי שלא הכהו נקרא רשע (שנאמר 2) ויאמר לרשע למה תכה רעך, למה הכית לא נאמר אלא למה תכה, אף על פי שעדיין לא הכהו נקרא רשע. וכל מי שהכה את חבירו היה מוחרם בחרם הקדמונים (א) ולא צרפוהו למנין עשרה לכל דבר שבקדושה, עד שהתירו לו בית דין את החרם כשקבל עליו לשמוע דינם (3). ואם אחד הכה אותו או לישראל אחר, ואי אפשר להציל את עצמו או את חבירו מיד מכהו אלא על ידי שיכה אותו מותר להכותו (4).

ב אפילו משרתו שאינו שומע בקולו אסור להכותו, אבל מותר להכות בניו הקטנים או יתום שהוא מגדל בתוך ביתו כדי להדריכם בדרך ישרה שזהו טובתם (5).

שערים מצויינים בהלכה

(א) היה מוחרם בחרם הקדמונים ובשו"ת חתם סופר (חו"מ סי' קפ"ב) כתב על דבר איש רע שהכה לבן תורה ונסתפק השואל אי מותר לענות אחריו אמן וקדושה כשמתפלל זה הרשע לפני התיבה העלה שם כיון רבעוה"ר אין איש שם על לב וכל הציבור עומדים עור על ימינו ולשחוק יהיה אם יודע שיש יחידים שאין עונים אחריו אמן וקדושה אין בירינו להעמיד הדת על תילו ואם כאנו לרון כמוחרמים כל המחוייבים נידוי עפ"י תקנת רבותינו ז"ל אז בזה"ל לא נוכל להתעסק עם רוב בנין אנשי הרור הזה. ומובא בפת"ש (סי' ת"כ ס"ק א') וכ"כ בערוך השלחן (שם סעי' ב') ררבו עזי פנים שמבזים ת"ח ואין ירינו תקיפה ועונים אחריהם אמן.

(1) חו"מ סימן קנייה סעיף ד', ה', ר'.
 (2) דברים כ"ה ב'.
 (3) חו"מ סימן ת"כ סעיף א'.
 (4) סימן תכ"א סעיף י"ב.
 (5) ש"ע הרו"ש.
 (2) שמות כ"י ג'.

ג צריך ליוהר שלא להשליך שכרי כלי זכוכית וכדומה במקום שיוכלו להזיק (6).

ד אם יש לשכנו חולי הראש רח"ל, וקול ההכאה מוזק לו, לא יכתוש אפילו בכיתו ריפות וכיוצא בהם, דברים שקול הכאתם מגיע בכית שכנו ומזיק לו (7).

ה יש עוד הרבה דברים בענין נזקי שכנים או לבני רשות הרבים, והכלל הוא שאסור לעשות שום דבר אפילו ברשותו ומכל שכן ברשות הרבים דבר שיכול להגיע ממנו איזה היזק (8) לשכנו או להעוברים ברשות הרבים, אם לא שפשמ המנהג שעושה כן כל מי שרוצה. שהרי זה כאלו מחלו כל אנשי העיר כדי שיוכל כל אחד לעשות כן כשיצטרך לזה הוא או בנו אחריו (8).

ו המכעית את חבריו כגון שצעק עליו מאחריו, או שנראה לו באפילה וכיוצא בזה חייב בדיני שמים (9).

ז החובל בחבירו, אף על פי שנתן את הממון להנחבל מה שנתחייב לו עכור החבלה, וכן גנב או גולן אף על פי שהחזירו או שלמו, מכל מקום אין מתכפר להם עד שיבקשו מחילה (ג) מאת הנחבל או הנגול או הנגנב על הצער שהיה להם, והם ימחלו ולא יהיו אכזרים (10).

ח הרואה את חבריו בצרה רח"ל, ויכול להצילו הוא בעצמו או לשכור אחרים להצילו, חייב לטרוח ולשכור ולהצילו, וחוזר ונפרע ממנו אם יש לו, ואם אין לו מכל מקום לא ימנע בשביל זה ויצילו

שערם מצויינים בהלכה

(ב) להגיע ממנו איזה היזק ובערוך השלחן (סי' תי"ו סעי' ט') הביא עוד מתוספתא (ב"מ פי"א) כמו שאסור לעשות נזק לרבים כן אסור למנוע טובה מהם כל מי שהוא משועבד להם לעשותה מי שהוא בלן או ספר או נחתום ואין שם אחר אלא הוא והגיע שעת הרגל ומבקש לילך לביתו יכולין לעכב על ידו עד שיעמיד להם אחר תחתיו וכו'.

(ג) עד שיבקשו מחילה כתב בערוך השלחן (סי' תכ"ב סעי' ב') דבחבלות די כשבקש ממנו מחילה אף בינו לבין עצמו אבל בחרופים וגרופים אם חרפו ברבים צריך לבקש ממנו מחילה ברבים שיאמר שקר דברתי.

(9) סימן תי"ב סעיף לי"ב.

(10) סימן תכ"ב, וע"ל סימן קלי"א. סעיף ד.

(6) סימן תס"ו וסימן תי"ז.

(7) סימן קנ"ה סעיף ס"ו.

(8) שם וסימן תי"ז סעיף א.

בממון שלו, ואם נמנע עובר על לא תעמוד על דם רעך (ד). וכן אם שמע מאיזה רשעים מחשבים רעה על חבירו, או טומנין לו פה ולא נילה אזנו להודיעו, או שיכול לפייסם בממון בגלל חבירו, ולהסיר מה שבלבכם ולא פייסם, וכיוצא בדברים אלו עובר על לא תעמוד על דם רעך (11), וכל המקיים נפש אחת מישראל כאלו קיים עולם מלא (12).

ז' מי שעוסק בזיופים ויש לחוש שיסכן בזה רבים, דינו כמו רודף ומתדין בו שלא יעשה, ואם אינו משגיח, מותר למסרו למלכות ולומר שאין אחר מתעסק בזה אלא פלוני לבדו, וכן יחיד שמעלילים עליו בגללו, יכול לומר להם אני איני עושה אלא פלוני לבדו (13).

י' היו נוהגין ששבעה טובי העיר דנין דיני קנסות, כגון על חבלות (ה) וחירופים וכדומה ואין להם לעשות דבר בלי בית דין, כי יש בענינים אלו הרבה חילוקי דינים, ואין לעשות יותר מן הראוי על פי הדת, ואל יהי קל בעיניהם כבוד הבריות (14).

יא מעוברת שהיא מקשה לילד, כל זמן שהעובר בתוך מעיה, מותרין לחתכו בין בסם בין ביד, שכל שלא יצא לאויר העולם אין שם נפש עליו, ובשכיל להציל את האם מותרין לחתכו, משום דהוי

שערים מצויינים בחלכה

ד) לא תעמוד על דם רעך בסמ"ע (ח"מ סי' תכ"ו ס"ס ב') דן שם בענין אי מחויב להכניס עצמו בספק סכנה בשביל הצלת חבירו והביא שם דברי הירושלמי דמחויב להכניס בספק סכנה. ועי' בפתחי תשובה (שם ס"ק ב') מש"כ שם ובשם הרדב"ן כתב דספיסא ירדיה עדיף מודאי דחבריה אבל הוא סיים דצריך לשמול היטב הענין ולא לדקדק ביותר ולשמור עצמו יותר מדאי שכל המרדק עצמו כך סוף בא לידי כך כמו ראמרין בש"ס (כ"מ ל"ג). (ה) כגון על חבלות בשו"ת שבות יעקב (ח"ג סי' ק"מ) כתב אודות מלמד שכעס על תלמידו בשביל למדו והכה אותו עד שחבל בו פסק שם דאינו חייב בד' דברים צער שנת ריפוי ובושת כמו שהדין הוא דמפור מנלות אם הפית אותו ה"ג בענין ד' דברים ואף דבשו"ת הראג"ח (ח"א סי' קי"א) כתב דשליח ב"ד שהכה מפני כעס חייב מ"מ הכא בת"ח דאורייתא הוא מרתחא ליה והוא צער גדול כשלומד עם תלמיד ואינו משים לב על למודו יש לפטרו מהד' דברים אלא למגדר מילתא על להכא פסק שם שישלם שכר הרומא. והובא בפת"ש (סי' תכ"ד אות ד').

13 סימן שפ"ה סעיף י"ב.

14 סימן כ' ובסור שם.

11 סימן תכ"ו.

12 סנהדרין ל"ג.

ליה כמו רודף אחר חבירו להרגו, אבל משהוציא ראשו אין נוגעין בו, שאין דוחין נפש מפני נפשו (ו זהו טבעו של עולם 15).

קפה. הלכות שא"ל ושכירות. וכו' ו' סעיפים.

א השואל או השוכר בהמה או ממלמלין מחבירו, אינו רשאי לא להשאלם ולא להשכירם לאחר שלא מדעת בעלים, אפילו ספרים שיש מצוה בהשאלתן, אין אומרים מן הסתם ניהא לבעלים א שתעשה מצוה בממונם, כי שטא אין רצונם שיהא דבר שלהם ביד אחר, שאינו נאמן בעיניהם, אבל מותר להשואל ספר להניח לאחר ללמוד

שערים מצויינים בהלכה

(ו) שאין דוחין נפש מפני נפש עי' בתום הנרע"א (אהלות סוף פ"ז) הביא בשם פנים מאירות (ח"ג סי' ח') דאם ידוע ששניהם ימותו מותר להציל האשה וצריך להתישב עור וכן הובא זה בפת"ש (סי' תכ"ה ס"ק ב') ובשו"ת מחנה חיים (מהר"ת חו"מ סי' נ') כתב דאסור להרוג את הולד אלא האשה בעצמה מותרת להציל נפשה ולהמית הולד. ובשו"ת מהר"ם שיק (יו"ד סי' קנ"ה) דחה דבריו ונוטה להתיר אלא שכתב שאין להאמין להרופאים כ"כ כמה שאומרים דשניהם ימותו אלא כשאומר כרי לי אז אין למחות בידו ובשו"ת בית יצחק (יו"ד ח"ב סי' קס"ב) הביא דבריהם וסיים דלרינא צ"ע וגם בעי ב' רופאים ואז המיקל יש לו על מי לסמוך.

(א) אין אומרים ניהא לבעלים דלא אמרינן סברא זו דניהא ליה לאינש למעבר מצוה בממונו אלא בדבר מועט ולא בספרים שדרכן להתקלקל בלימורם ולכן יש להתיר להשאילו לעיין בהם בלבר ולא ללמוד בשקידה (ערוך השלחן חו"מ סי' שמ"ב).

(ב) שתעשה מצוה בממונם עי' בהלכות קטנות (ח"א סי' ע"ט) באם לפס שופרו של חבירו ותקע בו ונסדק פטור מלשלם דכיון דניהא ליה לאינש למעבר מצוה בממוניה יורד ברשות מקרי והו"ל כמתה מחמת מלאכה. ובספר תולדות ארם מביא שם מעשה מהנאון ר' זלמן תלמיד הנר"א ששאל ספר מאחר ואחר החזרתו ליד בעליו היה הספר נתקלקל מפני שלמד בו בשקידה נפלאה ודיבר המשאיל עם ר' זלמן קשות על זה והשיב לו לא שאלתי הספר לעמוד על הקיר כי אם לעשות מלאכתו והוא מחמת מלאכה נתקלקל דכן אמרינן בש"ם (ב"מ צ"ו:) דאמר ליה לאו לאוקמי בכיתא שאילתא עיי"ש.

בו בתוך ביתו, ובלבד שלא ילמוד רק יחידי ולא שניהם ביחד. ואם ידוע שדרכן של הבעלים להאמין לזה השני בדברים כאלו, מותר השואל להשאיל לו והשוכר להשכיר לו (1).

ב מצוה לתת שכר פעולת שכיר בזמנו, ואם איחר עובר בלא תעשה, שנאמר (2) כיומו תתן שכרו ולא תבא עליו השמש, וכמו כן מצוה לתת שכר בהמה או כלי בזמנו, ואם איחרו עובר בלאו שנאמר (3) לא תעשוק שכיר עני ואביון וגו' כיומו תתן שכרו. ואיזהו זמנו, אם כלתה המלאכה ביום, זמנו כל היום, ואם עבר היום ולא נתן לו, עובר על כיומו תתן שכרו ולא תבא עליו השמש, ואם כלתה המלאכה לאחר שיצא היום ונכנס הלילה, זמנו כל הלילה, עבר הלילה ולא נתן עובר על לא תלין פעולת שכיר אתך עד בוקר. וכן שכיר שבוע, שכיר חודש, שכיר שנה, יצא ממלאכתו ביום יש לו זמן כל היום, יצא ממלאכתו בלילה יש לו זמן כל הלילה ולא יותר (4)

ג וכן אם נתן מליתו לאומן (5) לתקנה בקבלנות והביאה לו ביום, יש לו זמן כל היום בלבד. הביאה לו בלילה יש לו זמן כל הלילה בלבד. אבל כל זמן שהטלית ביד האומן אף על פי שנמדה וכלתה מלאכתו, אין הבעל בית עובר אפילו היא אצל האומן כמה ימים, ואפילו הודיעו שיביא לו מעות וימול את שלו מכל מקום אינו עובר (6).

ד אינו עובר משום בל תלין ולא תבא עליו השמש, אלא אם כן תבעו השכיר ויש לו מעות ליתן לו, אבל אם לא תבעו השכיר או שתבעו ואין לו מעות אינו עובר (6). ומכל מקום מדת חסידות היא ללות ולפרוע לשכיר בזמנו, כי הוא עני אליו הוא נושא את נפשו (7). ואותן שדרכן שלא לפרוע להפועלים עד לאחר החשבון, ואפילו תבעו

שערים מצויינים בהלכה

(ג) וכן אם נתן מליתו לאומן עי' מש"כ בפת"ש (חו"מ סי' של"ט ס"ק ג'). ונראה משם דרוקא אם נתן מליתו לתקנו דהטלית הוא של בעה"ב ולא של האומן וכמו כן מי שקנה סחורה ונותן להחייט לתפרו או עובר בכל תלין אבל אם החייט בעצמו נותן הסחורה ותפרה דמי למכר ואין עובר בכל תלין.

- קפ"ה (1) חו"מ סימן שמי"ב, וסימן רס"ז (4) חו"מ סימן של"ט סעיף א', ג.
 סעיף כ'. (5) שם סעיף ו'.
 (2) דברים כ"ד ט"ו. (6) שם סעיף י'.
 (3) שם כ"ד י"ד. (7) הרש"ו בשם האר"י ז"ל.

ממנו דבר מועט שבודאי מניע להם, מכל מקום אינו עובר כיון שידוע שדרכם כן ועל דעת כן נשכרו אצלם 8).

ה שכיר שעשה מלאכה לבעל הבית והפסידה אפילו בפשיעה, באופן שעל פי הדין הוא חייב בתשלומין, מצוה על בעל הבית להכנס לפנים משורת הדין ולמחול לו, שנאמר 9) למען תלך בדרך טובים, ואם השכיר עני הוא ואין לו מה יאכל מצוה ליתן לו שכרו, שנאמר 10) וארחות צדיקים תשמור, וזו היא אורח צדיקים לשמור דרך ה' לעשות צדקה ומשפט לפנים משורת הדין 11).

י בדרך שבעל הבית מוזהר שלא לגזול שכר העני ולא לאחרו, כך העני מוזהר שלא יבטל ממלאכת בעל הבית, וחייב לעבוד בכל כחו כמו שאמר יעקב אבינו עליו השלום 12) כי בכל כחי עבדתי את אביכן. לפיכך אין הפועל רשאי לעשות מלאכה בלילה ולהשכיר עצמו ביום (שכבר נחלש מהלילה 13) וכן אינו רשאי לעשות מלאכה בכהמתו בלילה ולהשכירה ביום 14) ואין הפועל רשאי להרעיב ולסגף עצמו, שהרי מחליש כחו ולא יוכל לעשות מלאכת בעל הבית כראוי 15). וכן הוא דין המלמד ד) עיין לעיל סימן קס"ה סעיף י"ב

שערים מצויינים בחלכה

ד) דין המלמד עי' בשו"ת דובב מישרים (סי' ע"ה) באחד שהשכיר דירה וקעת לומר שם השוכר עם תלמידים וטוען המשכיר שלא השכיר לו רק בתורת דירה סתם אבל לא לעשות שם בית תלמוד והעלה שאין יכול לעכב דהוי דברים שבלב ואף דהוי אומרנא רמוכה דהרבה מקפידים על זה, מ"מ כיון שעפ"י דברי חז"ל יש סגולה שכל בית שנשמעים בו ד"ת אינה נחרבת ואינה נשרפת כמבואר בש"ס (עירובין יח.) וממילא יש לומר ריש גם בני אדם שחפצים להשכיר לצורך זה ואם הוא אינו רוצה היה לו לפסוק וכיון שלא מסק הוי דברים שבלב. ועי' בש"ע (חו"ס סי' קנ"ד סעי' ב') ראה השוכר מכיא קרוביו ומיודעיו לשכון עמו ביחד יכול המשכיר לעכב ואם הם סמוכים על שלחנו אינו יכול לעכב. ועי' עו"ש בדיני דיוורין ואכסנאים.

- 8) שם סעיף ט' ובסמ"ע סק"ח.
- 9) משלי ב' כ.
- 10) שם.
- 11) חו"מ סימן שי' ורד"ש מגמ' ב"מ ס"ב
- 12) בראשית ל"א ד.
- 13) סימן של"ז סעיף י"ט כ.
- 14) סימן שי"ז סעיף ד.
- 15) סימן של"ז סעיף י"ט.

קפו הלכות לא תחסום. ובו ד' סעיפים.

א כל המונע את הבהמה מלאכול בשעת מלאכתה לוקה, שנאמר (1) לא תחסום שור בדישו, אחד שור ואחד כל מיני בהמה ויהיה בין סמאים בין שהורים, ואחד הדישה ואחד כל שאר מלאכות של נידולי קרקע, ולא נאמר שור בדישו אלא בהוות, ואפילו חסמה בקול דהיינו שצעק עליה ועל ידי זה לא תאכל חייב מלקות (2).

ב ישראל הדש אפילו בפרתו של אינו יהודי ותבואה של אינו יהודי, עובר משום לא תחסום (3).

ג אם הבהמה אינה יכולה לאכול מפני שהיא צמאה צריך להשקותה (4).

ד בחמה שהיא עושה בדבר שהוא רע לבני מעיה מותר לחסמה, שלא הקפידה תורה אלא על הנאתה והרי אינה נהנית (5)

קפז. הלכות אבידה ומציאה. ובו ה' סעיפים.

א הרואה אבידת ישראל חייב ליטפל בה להשיבה לבעליה, שנאמר (1) השב תשיבם. וכן כל סמון של חבירו שאדם יכול להציל שלא יאבד חייב להציל והוא בכלל השבת אבידה (2).

ב אף על פי שמן הדין במקום שדוב עובדי כוכבים מצויים (א) אפילו נתן בה ישראל סימן אינו חייב להחזיר משום דמסתמא כבר

שערים מצויינים בהלכה

(א) במקום שרוב עכו"ם מצויים עי' בשו"ת חתם סופר (או"ח סי' מ"ד) כמי שיש לו חנות פתוחה לרה"ר ושכיתו שמה עכו"ם ומצא שמה משרתו כים עם מעות העלה שם דוכה בו המשרת ולא אמרינן דתצרו קונה לבעה"ב אלא היכי דאין רבים מצויין שם אבל הכא דרבים מצויין שם והוא לא ידע מהמציאה זכה בו המשרת ומה שאומרים דמנהג הוא דמציאת משרת לבעה"ב הבל יפצו פיהם עיי"ש.

- קפו (1) דברים כ"ה ד'.
 (2) חו"מ סימן של"ח סעיף ב', ב'.
 (3) שם סעיף ה'.
 (4) שם סעיף ו'.
 (5) שם סעיף ז'.
 קפז (1) דברים כ"ב א'.
 (2) רי"ט סעיף א'.

נתייאש הימנה, מכל מקום טוב וישר לעשות לפנים משורת הדין (ג) להחזיר לישראל שנתן בה סימן, וכופין על זה, ואם המוציא הוא עני ובעל האבידה הוא עשיר, אינו צריך לעשות לפנים משורת הדין, ובמקום שיש דינא דמלכותא להחזיר אבידה חייב בכל ענין להחזיר (ד).
 ג כל המוצא אבידה (ג) בין שיש בה סימן בין שאין בה סימן, אם מצאה דרך הנחה כגון טלית וקרדום בצד הגדר, ואפילו יש להסתפק אם הניחם שם בכוונה או אכרם שם, אסור ליגע בהם (ה).

ד מי שהוא זקן מכובד ומצא אבידה, והוא דבר מכונה שאפילו היה שלו לא היה נוסלו להביאו לביתו, משום דהוי ליה בזיון, אינו חייב ליטפל בה. ומכל מקום יש לו לעשות לפנים משורת הדין וליטפל בה אף על פי שאינה לפי כבודו (ו).

ה מצא מציאה ואינו יודע מי אבדה, בין שיש בה סימן או אין בה סימן, יש בענינים אלו הרבה חילוקי דינים ויעשה שאלת חכם איך יעשה (ו).

שערים מצויינים בחלכה

ובחור שממוך על שלחן אביו ומצא מציאה הרי היא של אביו וכן אם הרויה בסחורה או במלאכה כמש"כ בש"ע (הו"מ סי' ע"ר סעי' ב'). ועי' בשו"ת פרי השדה (ח"ב סי' י"ג) במעשה שהיה בחור לומד בישיבה ואביו שלח לו כל הצטרכותו וקנה בחבור לו שטר-נורל והצליח בנורלו והרויה איזה אלפים שכתב שם דדבר פשוט הוא רשיך לאביו.

ב לעשות לפנים משורת הדין בשו"ת אמרי יושר (ח"ב סי' נ"ט) נסתפק שם אודות הספרים ששללו החיילים בעת המלחמה והיו מעותרים לאיבוד ויש שקנו מהחיילים הספרים ויש שהיו הפקר מונח בחוצות אי מחויב המציל והמוצא להחזירם להבעלים ונוטה לומר דהוא כמציל מוטו של ים וא"כ מצד הדין הוא של הקונים והמוצאים ומצד הישר והטוב ישיב לבעליהם ולא העלה בזה שום דבר ברור עיי"ש.

ג כל המוצא אבידה כתב המג"א (או"ח סי' קנ"ד ס"ק כ"ג) באם מצא דבר בחצר ביהכנ"ס וזה בו ולא אמרינן דחצר ביהכנ"ס קונה להקדש דהא חצר קונה הוא מטעם יד ואין יד להקדש. ועי' בחידושי הנרע"א והנהות חת"ס שם דמסתפק קצת בדין זה ובמשנה ברורה (שם ס"ק נ"ט) כתב דספר מנן נבזרים כתב דיש בזה דעות בין הראשונים.

(5) רמ"ג סעיף א' ב.
 (6) רמ"ז ורד"ש סעיף כ"א.

(3) סעיף ה', ה.
 (4) ר"ס סעיף ט'.

קפח. הלכות פקדון. ובו ה' סעיפים.

א המפקיד מעות אצל חבירו, עתה בזמן הזה שכל עסקינו במשא ומתן והכל צריכין למעות, מן הסתם נתרצה המפקיד שהנפקד יוציאם כשיצטרך, ולכן מותר לו להוציאם והרי הן אצלו כמו מלוה א), אלא אם כן גילה המפקיד דעתו שאין רצונו בכך, כגון שחתם או קשרו בקשר משוגה, אז אין הנפקד רשאי להוציאן ב).1)

ב המפקיד שאר חפץ אצל חבירו אסור להנפקד להשתמש בחפץ זה לצרכו, ואף על פי שאין החפץ מתקלקל כלל בתשמיש זה, מכל מקום הוי שואל שלא מדעת, ושואל שלא מדעת גזלן הוא ג). ואם ידוע בבירור שאין המפקיד מקפיד עליו מותר, ויש אומרים גם בזה נושם דפקדון אפילו בדבר שאין מדרך בני אדם להקפיד אסור, משום דהוי שולח יד בפקדון גם בכהאי גונא ויש להחמיר 2).

ג חייב לשמור את הפקדון באופן היותר טוב (כפי הדרך לשמור חפצים כאלו. ואפילו אם הוא אינו מדקדק כל כך בשאר חפצים שלו, בפקדון חייב לדקדק יותר 3).

שערים מצויינים בהלכה

א) והרי הן אצלו כמו מלוה וחייב באחריותו כננכה ואכרה אפי' קורם שנשתמש בהם ואם כבר נשתמש בהם חייב גם באונסין (ש"ע חו"מ סי' רצ"ב סעי' ז'). ואם נפסלה המטבע חייב לשלם מטבע היוצאת באותה שעה (ש"ך שם ס"ט ט').

ב) אז אין הנפקד רשאי להוציאן ולכן פטור באחריותו והוא שיטמנם במקום משומר (ש"ע שם).

ג) ושואל שלא מדעת גזלן הוא ואם הפקידו אצלו ספר והנפקד הוא תלמיד חכם ואין לו ספר בזה מותר לקרות ולהעתיק ממנו (ש"ע סי' רצ"ב סעי' ב').

ד) לשמור פקדון באופן היותר טוב בשו"ת יד יצחק (ח"ב סי' קע"ו) נשאל באחד שנשע למקום פלוני ונתן לו חבירו מלית שיחא אתו להוליכו לבנו הדר שם ובנסעו הניחו מירו על המסומות שמוכנים במסילת הברזל לזה ובשיצא משם לירד לעיר שבח את המלית וגאבר ונסתפק שם השואל אי שכחה מיחשב כפשיעה או לא והשיב רשכחה לא מיחשב כפשיעה אלא שיש לחשוש אולי שלח בו יד מצד אחר לכן אם מאמינו שלא שלח בו יד אז מצד השכחה לא מיחשב כפשיעה.

קפח 1) סימן רצ"ב סעיף ד' וסמ"ע סק"ח 2) שם, ובשיע' הרו"ש סעיף כ"ח.

בשם המרדכי. 3) סימן רצ"א סעיף י"ג.

ד אין הנפקד רשאי להפקיד את הפקדון ביד אחרים (ה) אפילו כשרים ונאמנים יותר ממנו, אלא אם כן המפקיד גם כן רגיל להפקיד דברים כאלו אצלם (4).

ה כשבא להחזיר את הפקדון לא יחזירו לאחד מכני ביתו של המפקיד שלא מדעתו, וכן כשבא להחזיר לו איזה חפץ שהשאל לו או לפרוע חובו. אבל יכול להחזיר לאשתו, כי מן הסתם היא נושאת ונותנת בתוך הבית והבעל מפקיד כל אשר לו בידה (5).

קפמ. הלכות פריקה ומעינה. ובו ו' סעיפים.

א מי שפנע בחבירו ובהמתו רובצת תחת משאה, בין שהיה עליה משא הראוי לה בין שהיה עליה יותר ממה שראוי לה, הרי זה מצוה לסייעו לפרוק מעליה שנאמר (1) עזוב תעזוב עמו, ולאחר שפרק לא יניח את חבירו בצער וילך לו, אלא יעזור לו לחזור ולמעון עליו שנאמר (2) הקם תקים. ואם הניח את חבירו ולא פרק ולא מען, ביטל מצות עשה (א) ועבר על מצות לא תעשה שנאמר (3) לא תראה את חמור אחיך וגו' (4).

ב פרק ומען (ב) וחזרה ונפלה חייב לפרוק ולמעון פעם אחרת

שערים מצויינים בתלכה

(ה) להפקיד הפקדון ביד אחרים אבל לבני ביתו כגון לאשתו ובניו הגדולים מותר למסרם דכל המפקיד על רעת אשתו וב"ב הגדולים הוא מפקיד (ש"ע סי' רצ"א סעי' כ"א).

(א) ביטל מצות עשה ואם הוא חכם אינו רשאי לזלזל בתורתו הואיל ואינה לפי כבודו פטור כדלעיל (סי' קפ"ז סעי' ד').

(ב) פרק ומען ובזמנינו שנוסעים ומוליכים משא בעגלות אם פנע בעגלה שנשקעה ברפש וטיט מחויב לסייע לפרוק המשא ולהוציא את העגלה למקום יבשה וזהו מצות פריקה ואח"כ להטעינו כראוי וכן אם נשברה אופן מהעגלה וכיוצא בו מחויב לסייע ולתקן ככל מה דאפשר וזהו נ"כ ממצות פריקה ומעינה (ערוך השלחן סי' רע"ב).

(4) שם סעיף כ"ז.

(5) שם סעיף כ"א בהמה ועיין שיך סימן (3) שם.

ע"ב סקל"ו. (4) סימן רע"ב סעיף א'.

ואפילו מאה פעמים, שנאמר עוֹבֵד תַּעֲזוּב, הַקֵּם תִּקְוֶה עִמּוֹ, לְפִיכֶךָ צִרִיךְ לִילָךְ עִמּוֹ עַד פֶּרְסָה שְׁמָא יִצְמַרְךְ לוֹ, אֵלֵא אִם כֵּן אֹמֵר לוֹ בְּעַל הַמֶּשֶׁא אִינִי צִרִיךְ לָךְ (5).

ג מצות פריקה צריך לעשות בחנם, אבל למעון אינו מחויב אלא בשכר וכן בעד מה שהולך עמו מחויב לשלם לו (6).

ד בהמת עובד כוכבים אם היה העובד כוכבים מחמר אחר בהמתו, בין שהמשא הוא של ישראל בין שהוא של עובד כוכבים, אינו חייב רק לפרוק משום צער בעלי חיים, ויכול לקבל שכר על זה, אבל למעון אינו חייב כלל, רק אם איכא משום איבה, ואם אין שם העובד כוכבים אלא ישראל מחמר אחר הבהמה חייב גם כן למעון משום צער הישראל, וכן בהמת ישראל והמשא של עובד כוכבים חייב לפרוק ולמעון משום צער הישראל (7).

ה (כתיב 8) כי תראה חמור שונאך (ג) רוכץ תחת משאו וגו' שונא זה לא משבעה עממים הוא (שהרי אינם במצות מעינה ופריקה אלא משום צער בעלי חיים) אלא מישראל, והאיך יהיה ישראל שונא לישראל, והכתוב אומר (9) לא תשנא את אחיך בלבבך, אמרו חכמים כגון שחוא לבדו ראתו שעבר עבירה והתרה בו ולא חזר, תרי מצוה לשנאתו עד שיעשה תשובה וישוב מרשעתו, ואף על פי שעדיין לא עשה תשובה, אם מצאו בצער על משאו, מצוה לפרוק ולמעון עמו ולא יניחנו כך, כי שמא ישהה בשביל מסוגו ויבא לידי סכנה, והתורה הקפידה על נפשות ישראל בין רשעים בין צדיקים, מאחר שהם גלויים אל ה' ומאמינים בעיקר הדת, שנאמר (10) אמוד אליהם חי אני נאם ה' אלקים אם אחפוץ במות הרשע כי אם בשוב רשע מדרכו והיה (11).

ו בני חבורה שאירע לאחד מהם שרגלי חמורו רעועות, אין

שטרות מצוינים בחלכה

ג) כי תראה חמור שונאך ולא חייבתו התורה לפרוק ולמעון אלא משוראהו ראה קרובה שהיא כפניעה שהרי נאמר „כי תראה” ונאמר „כי תמנע” ושיעור זה שיערו חכמים שיהיה רס"ו אמות וב' שלישי אמה ואם היה רחוק מזה אינו זקוק לו (ש"ע סי' רע"ב סעי' ה').

9) ויקרא י"ט י"ז	5) שם סעיף ד.
10) יחזקאל ל"ג י"א.	6) סעיף ז.
11) שם סעיף י"א.	7) שם סעיף ח' ט.
	8) שמות כ"ג ה.

בני חבורה רשאים ליפרד עם חמוריהם ולהניחו לבדו בדרך, אבל אם נפל חמורו ואינו יכול עוד לילך כלל, רשאים ליפרד ממנו, ואין צריכין להתעכב בשבילו יותר מדאי. וכן בני חבורה שנוסעין בעגלות, ואירע לאחד מהם איזה קלקול שצריך לשהות מעט לתקן, אין חביריו רשאים ליפרד ממנו, אלא אם כן צריך להתעכב הרבה יותר מדאי (ג).

קצ. הלכות שמירת הגוף ובל תשחית. ובו ג' סעיפים.

א מצות עשה לעשות מעקה לגנוא, שנאמר (ו) ועשית מעקה לגנך. גובה המעקה אין פחות מעשרה טפחים גבוה, ותהא חזקה כדי שישען אדם עליה ולא תפול (ג). גגין שלגנו (ב) שאין משתמשין עליהן פטורין (ג) ואמנם לא הגג בלבד חייב במעקה (ג), אלא כל דבר שיש בו סכנה שיכשל בו אדם וימות חייב במעקה ותיקון, וכל הסניחו בלי

שערים מצוינים בחלכה

א) מצות עשה לעשות מעקה לגנו ומכרך אשר קדשנו במצותיו וצונו לעשות מעקה (רמב"ם ברכות פי"א). וכתב עו"ש דמכרך שהחיינו אבל בנשמת אדם (כלל ט"ו אות ג') העלה דלרידן אינו מכרך שהחיינו ובפתחי תשובה (ח"ט סי' תכ"ז ס"ק א') בשם מהנה אפרים נוטה לומר דאפי' אם עושה ע"י אומן גוי ג"כ יכרך הבעה"ב ודוקא אם האומן הוא פועל יום אבל אם הוא עושה בקבלנות משמע שם ולא יכרך.

ב) כגון גגין שלנו הטעם מפני שהן משופין ולכן אי אפשר להשתמש עליהן ומסילא בנגין רידן שעושים בזמנינו שאינן משופין וגם משתמשין עליהן לפרקים מחויבין.

ג) לא הגג בלבד חייב במעקה וכתב בחיי אדם (כלל ט"ו סעי' כ"ד) רגם המדרגות שעולין ויורדין ררך בו להעליה ג"כ חייב לעשות מחיצה סביבם אלא רהבא אינו מכרך על עשייתו ובספר דרכי חיים ושלום (סי' רמ"ג) כתב בשם נימוקי חושן משפט (כת"י סי' תר"ז) רגם בביהכ"ם המדרגות שעולים לארון קודש להוצאת ס"ת אם הם גבוהים עשרה טפחים חייבים לעשות מעקה סביב וכמו שעושים מין מחיצה סביב דהא רמבואר בש"ע שם דבבתי כנסיות ומדרשות פטורים ממעקה היינו מעל הגג כיון שאין שם בית דירה ואין משתמשין שם אבל בתוך ביהכ"ם משתמשין שם חייבין.

(1) קצ (1) דברים כ"ב ה. (2) ח"ט סימן תכ"ז סעיף א' ה. (3) שם בסעיף סק"ב.

מעקה ביטל מצות עשה ועבר על לא תעשה שנאמר (4) ולא תשים דמים בכיתך, כגון מי שיש לו כור בתוך חצירו חייב לעשות לו חוליא גבוה עשרה טפחים, או לעשות לו כיסוי שלא יפול בו אדם (5).

ב וכן כל מכשול שיש בו סכנת נפשות, מצות עשה להסירו ולהשמר ממנו ולהזהר בדבר יפה, שנאמר (6) השמר לך ושמור נפשך מאד, ואם הניח ולא הסיר את המכשולות המביאים לידי סכנה, ביטל מצות עשה ועבר בלא תשים דמים, כגון אם סולם רעוע עומד בכיתו וחצרו וכן המגדל כלב (7).

ג כשם שצריך להאדם לזהר בגופו שלא לאכדו ושלא לקלקלו ושלא להזיקו, כמו שנאמר השמר לך ושמור נפשך מאד, כך צריך לזהר בממונו שלא לאכדו ושלא לקלקלו ושלא להזיקו, וכל המשכר כלי או קורע בגד או מאבד מאכל או משקה או ממאסם או זורק סעות לאיבוד, וכן המקלקל שאר כל דבר שהיה ראוי שיהנו בו בני אדם, עובר בלא תעשה שנאמר (8) לא תשחית את עצה (7) וגו' (9).

שערים מצויינים בהלכה

(ד) לא תשחית את עצה בסו"ז (יו"ד סי' קמ"ו ס"ק ו') הביא הנמרא (ב"ק צ"א) דרב חסדא התיר לעקור את הרקל מפני שעמד בין הנפנים והיה מזיקם והם חשובים ביותר וכן הביא דברי הרא"ש שמתיר בצריך למקומו ועי' שם בפת"ש שהאריך בזה. ועי' בשו"ת ויעתר יצחק (יו"ד סי' ס"ד) באחר שעשה סוכתו אצל אילן העושה פירות מתייר שם לקצצו כרי שלא יפסל הסוכה עפ"י דברי הסו"ז עיי"ש ועי' בש"ס (חולין פח:): דאם אין לו עפר לכסות הדרם שורף טליתו ומכסה והרי לך דליכא בל תשחית לצורך מצוה. ועי' בשאילת יעב"ץ (ח"א סי' ע"ו) שמתיר לעקור אילן הנושא פירות ולשתלו במקום אחר וישאר בחיותו. ובשו"ת חתם סופר (יו"ד סי' ק"ב) חולק עליו אם הוא במקום שאין צריך למקומו ובשו"ת יד יצחק (ח"ג סי' רנ"ט) כתב דאם במקום אחר ישא יותר פירות ויהיה לו ריוח מזה אז מותר וכן מותר לעקור אילנות זקנות וליסע במקומם חדשים שישאו הרבה פירות. ובדרכי תשובה (יו"ד סי' קמ"ז ס"ק נ"א) האריך עוד בזה והרבה חילוקי דינים כתב בזה עיי"ש.

(7) סימן ת"ט סעיף ג' וסימן תכ"ז סעיף ז.

(8) דברים כ' י"ט.

(9) סימן תכ"ז ור"ש סעיף י"ד.

(4) דברים שם.

(5) סימן תכ"ז סעיף ר' ד.

(6) דברים ד' ט.

קצא. איסור צער בעלי חיים ואיסור סירוס. ובו ו' סעיפים.

א אסור מן התורה לצער כל בעל חי, ואדרכא חייב להציל כל בעל חי מצער אפילו של הפקר ואפילו של נכרי, אך אם הם מצערין לאדם, או שצריך האדם להם לרפואה או לשאר דבר מותר אפילו להרגן ואין חוששין לצערן, שהרי התורה התירה שחיטה ולכן מותר למרוט נוצות מאוונות חיות אם אין לו נוצה אחרת, רק שהעולם נמנעים משום אכזריות א(1).

ב סוסים המושכים בעגלה, והגיעו למקום מקולקל או להר גבוה, ואינן יכולין למשוך בלי עזר, מצוה לעזור אף לנכרי משום צער בעלי חיים, שלא יכה אותם הנכרי (ג) מכה רבה למשוך יותר מאשר בכחם(2).

ג אסור לקשור רגלי בהמה חיה ועוף בענין שיהיה להם צער(3).
ד אסור להושיב עוף(ג) על ביצים משאינו מינו משום צער בעלי חיים(4).

ה אסור למרס בין אדם ובין בהמה חיה ועוף, אחד טמאים ואחד טהורים בין בארץ ישראל בין בחוץ לארץ וכל המרס חייב מלקות, ואפילו להשקות כוס של עקרין(ד) (לאישה) או לשאר בעלי חיים הזכרים אסור(5).

שערים מצויינים בהלכה

א) שהעולם נמנעים משום אכזריות ובשו"ת שבות יעקב (ח"ג סי' ע"א) נשאל אי מותר לרופא להשקות סמים ארסיים לבעלי חיים לנסות מזה פעולת הסמים בענין רפואת האדם והשיב להתיר דאין בזה שום צד חשש אכזריות כמו מריטת הנוצות דהתם בשעת המריטה מרגיש העוף הצער משא"כ הכא בשעת השקאת הסמים אינה מרגשת עור הצער רק להבא לכן אין איסור כלל אפי' מצד חסידות.

ב) שלא יכה אותם הנכרי ועי' בעזר מסודש (אהע"ז סי' ה' סעי' י"ד) שכתב שמותר לומר לנכרי העגלון שימהר ליסע כיון שאפשר שימהר העגלון הנסיעה ע"י צעקה וקול ואיננו פסיק רישא עכ"פ עיי"ש.

ג) אסור להושיב עוף עי' לעיל (סי' קע"ח ס"א א').
ד) ואפי' להשקות כוס של עקרין בשו"ת שואל ומשיב (מהר"ת

קצא 1) חו"מ סימן דע"ב ואהע"ז סוף 3) ע"ל סימן ס"ז סעיף ד.
סימן ה'. 4) כנה"ג יו"ד סימן רצ"ז סעיף א.
2) ש"ע הרו"ש הל' צער ב"ח סעיף ח'. 5) אהע"ז סימן ה' סעיף י"א, י"ב.

ו' אסור לומר לאינו יהודי לסרס בהמה שלנו, ויש אומרים דאפילו למכרה לאינו יהודי או ליתנה לו למחצית שכר אם ידוע דיסרסה אסור, משום דאינו יהודי גם כן מצווה על איסור סירוס, ואם כן הישראל עובר על לפני עור, ומיהו אם אין האינו יהודי הקונה מסרס בעצמו, רק נותן לאינו יהודי אחר לסרס, לכולי עלמא שרי, דאז הוי לפני דלפני ומוחר (ו' 6).

שערים מצויינים בהלכה

ח"ג סי' מ"ד) אוסר שתית כוס עקרין לקמן אפי' אם הוא חולי שיש בו סכנה משום רכל שיש בזה השחתת עולם אסור אף במק"נ והקשו עליו ממש"כ הריטב"א (יבמות ס"ה) רכמקום סכנה מותר לאיש לשתות כוס עקרין והובא בפת"ש (אהע"ז סי' ה' ס"ק י'). ועי' באוצר הפוסקים (אות ע"ז) שחביא להתיר אפי' בחולה שאכו"ס לסרסו ע"י אינו יהודי דוקא עיי"ש מצמו.

ה) כוס של עקרין לאיש ומשמע דאשה מותרת וב"כ בש"ע (אהע"ז סי' ה' סעי' י"ב) וכתב בבאה"ט (שם ס"ס י"א) דאפי' בלא צער לידה מותר ובפת"ש שם כתב דדוקא בצער לידה מותר ובשו"ת חתם סופר (סי' כ') כתב דאם מצטערת בהריון מותר לה לשתות אפי' אם לא ילדה מעולם ולא קיימה מצות „לשבת יצרה" אבל אם כבר ילדה וקיימה המצוה מותר לה לשתות אפי' בלא צער כלל. וזה דוקא כשאין לה בעל אבל כשיש לה בעל צריכה רשות מבעלה וכשיש לה צער נרול לפי ראות עיני המורה או אינה מחויבת לצער עצמה כלום אפי' אינו נותן לה רשות. ועי' באבני גזר (סי' א') שמתיר בפשיטות לאשה המסתכנת בלידה שתשתה כוס עקרין אף שבעלה לא קיים עוד מצות פו"ר. ועי' באוצר הפוסקים (סי' ה' אות ע"ז) שחביא מדברי אליהו להנר"א סלצקין (סי' י"ז) שכתב להתיר לאשה שמסתכנת בלידה לעשות לה נתוח בנופה אף שזה חמור משתית כוס רהכא עושין מעשה בידים מ"מ יש להתיר ע"י עכו"ם דוקא עיי"ש.

ו) דאז הוי לפני דלפני ומוחר ואי מותר למכור בדרך הערמה העופות והבהמות כדי לסרסם עי' מזה בשו"ת חתם סופר (הו"מ סי' קפ"ה) ושו"ת מהר"ם שיק (סי' י"א) ובהאלף לך שלמה (סי' ר"ג) שנוטים להתיר באופן שבשעת המכירה יתנה עמו שהוא יתן לנוי אחר לסרסם ולא חלוקה בעצמו משום דזה הוי לפני דלפני ומוחר.

קצב. דין החולה והרופא ובמה מתרפאין. ובו י' סעיפים.

א אמר רב יצחק בריה דרב יהודה לעולם יבקש אדם רחמים שלא יחלה, שאם חלה אומרים לו הבא זכות והפטר, אמר מד עוקבא מאי קראה (1) כי יפול הנופל ממנו, ממנו להביא ראייה, פירוש מאחר שהוא נופל צריך למצוא ממנו וממעשיו ראייה לזכות. עוד איתא בגמרא חש בראשו יהי דומה בעיניו כמי שנתנוהו בקולר עלה למטה ונפל למשכב יהי דומה בעיניו כמו שהעלוהו לגדרום (מקום שדנים דיני נפשות) לידון, שכל העולה לגדרום לידון, אם יש לו פרקליטין גדולים ניצול, ואם לאו אינו ניצול. ואלו הן פרקליטין של אדם, תשובה ומעשים טובים, ואפילו תשע מאות ותשעים ותשעה מלמדים עליו חובה, ואחד מלמד עליו זכות, ניצול, שנאמר (2) אם יש עליו מלאך מליץ אחד מני אלף להניד לאדם ישרו, ויחננו ויאמר פדעהו מרדת שחת וגו' (3).

ב דרש רבי פנחס בר חמא, כל מי שיש לו חולה בתוך ביתו, ילך אצל חכם ויבקש עליו רחמים (א), שנאמר (4) חמת מלך מלאכי מות ואיש חכם יכפרנה (5). ונוהגים לתת צדקה לעניים בעדו, כי תשובה ותפלה וצדקה מעבירין את רוע הגזירה. גם נוהגין לכרך את החולים בבית הכנסת, ואם הוא מסוכן מברכין אותו אפילו בשבת ויום טוב, ולפעמים משנים את שם החולה (6) כי גם שינוי השם קורע גזר דינו (6).
ג התורה נתנה רשות לרופא שירפא (7) שנאמר (7) ורפא ירפא,

שערים מצויינים בהלכה

(א) ויבקש עליו רחמים איתא בש"ס (ברכות לד.) המבקש רחמים על חברו אין צריך להזכיר שמו וכתב המנ"א (או"ח סי' קי"ט ס"ט א') בשם המהר"ל דרוקא בפניו אבל שלא בפניו צריך להזכיר שמו. ועי' בזה"ש (פ' לך) דיש להתפלל בשם אמו וכן מבואר בפנים יפות עה"ת (סוף פ' בהעלתך).

(ב) משנים את שם החולה ועי' בספר עבודת הקודש להחיד"א דאין לשנות שם החולה אלא ע"י חכם וירא שמים וכ"כ בספר באר מים חיים (פ' בראשית) שצריך לזה אדם גדול וקרוש עיי"ש.
(ג) נתנה רשות לרופא שירפא עי' בשו"ת שבות יעקב (ח"ג סי' 1)

קצב (1) זכרם כיב חי.

(2) איוב ל"ג כיב.

(3) שבת ל"ב.

(4) משלי ס"ו.

(5) ביב קט"ו.

(6) יו"ד סימן של"ה סעיף י' בהגה.

(7) שמות כ"א י"ט.

ולכן אין לו להחולה לסמוך על הנם, אלא חייב להתנהג בדרך העולם לקרות לרופא שירפאהו, וכבר כמה חסידי עולם נתרפאו על ידי רופאים. ומי שמונע את עצמו לקרות לרופא, שמים רעות הנהו עושה, האחת דאסור לסמוך על הנסו) במקום שיש סכנה, ודבר זה גורם שיזכרו עונותיו בשעת חליו, ועוד דהוי יוהרא וגאות שסומך על צדקתו שיתרפא בדרך הנם ויש לו לקרוא להרופא היותר מומחה, ובכל זאת לכו יהא לשמים ויבקש רחמים מאת הרופא הנאמן יתברך שמו, ואך בו יבטח לבו 8)

ד ומצוה היא על הרופא הבקי לרפאות ה), ובכלל פיקוח נפש הוא, ואם מונע את עצמו הרי זה שופך דמים, ואפילו יש להחולה רופא אחר, כי לא מן כל אדם זוכה להתרפאות, ואולי הוא מן השמים

שערים מצויינים בהלכה

ע"ה) בחולה שהרופאים מיאשים אותו שימות תוך יומים אך יש עוד רפואה אחת שאפשר שיתרפא וגם אפשר להיפוך שאם לא תצליח ימות מיד אי חיישינן לחיי שעה או לא העלה שם דלא חיישינן לחיי שעה דרחינן חיי שעה מפני חיי עולם אלא שצריך להיות מתון בדבר לפקח עם הרופאים ויעשה עפ"י דעת רוב הרופאים והסכמת החכם שבעיר עיי"ש והובא בפת"ש (סי' של"ט ס"ק א'). ועי' בשו"ת בנין ציון (סי' קי"א) שרן נמי בזה והעלה נמי דמותר דלא עדיף חילול שבת מספק רציחה ומדמותר לחלל שבת משום חיי שעה ה"נ מותר ספק איסור רציחה משום ספק פיקוח נפש ולכן מותר אף ע"י ישראל וכש"כ ע"י נכרי עיי"ש ועי' בדרכי תשובה (סי' קנ"ה ס"ק ב') הביא נמי מחידושי הרשב"ץ (כתובות ח) כזה וכבר נתפשטה ההוראה שעושין ניתוח ורפואות לחולים מסוכנים אף שספק הוא אם יועיל ואפשר שימות מהר ולא חיישינן לכלום עיי"ש.

ד) דאסור לסמוך על הנם ועי' בש"ע (או"ח סי' שכ"ח סעי' ב') דאם הוא חולה שיכו"ם מצוה לחלל עליו השבת וכתב שם בבאה"ט (ס"ק א') דאם אינו רוצה כופין אותו שהוא חסירות של שטות ועי' לעיל (ח"ג סי' קל"ג ס"ק ח') שהבאתי שלא להחמיר ביוה"כ ומחויב לאכול ואם לא הוא שופך דמים.

ה) ומצוה על הרופא לרפאות ומחויב לרפאות העני בחנם כמש"כ דש"י (סידושין פב.) דטוב שברופאים לניהנם מפני שיש בידו לרפאות העני ואינו מרפא וכ"כ הריטב"א (על הרי"ף נדרים ז') דאין לו ליטול אלא שכר ביטול ולעני חייב לרפאהו בחנם להציל נפשו וכ"כ בש"ע (סי' של"ו סעי' ב') דאין לו ליטול רק שכר הטורח והבטלה.

שיתרפא על ידו, אבל לא יתעסק ברפואות (ו) אלא אם כן הוי בקי ואין שם גדול ממנו, שאם לא כן הרי זה שופך דמים (9).

ה חולה שאין בו סכנה אם יוכל להתרפאות בדבר היתר, אף על פי שצריכין לשהות קצת עד ששיגוהו, אין מתירין לו שום דבר איסור, ואם צריך דוקא לדבר אסור, אם צריך לאכלו כמו שהדרך הוא לאכול דבר זה, אסור לו לאכלו אפילו הוא רק איסור דרבנן, כיון שאין בו סכנה, אבל שלא כדרך הנאתו (ז), כגון שמערב בו דבר כר, וכן לעשות ממנו רטיה וכדומה מותר אפילו הוא דבר האסור בהנאה מדאורייתא, חוץ מכלאי הכרם ובשר בחלב שאסורין אפילו שלא כדרך הנאתן במקום שאין סכנה (10). (דין הברכה על מה שאוכל ושותה לרפואה עיין לעיל סימן נ' סעיף ח' וסימן ס"א סעיף ד', ודין תינוק שצריך לאכול חמץ בפסח עיין לעיל סוף סימן קי"ו).

י יש אומרים דכל אימורי הנאה כדרבנן מותר להתרפאות בהן,

שערים מצויינים בחלכה

(ו) אבל לא יתעסק ברפואות וכתב בחירושי הגרע"א (יו"ד סי' של"ו) בשם המהרי"ל דכל הרפואות שנתלמדו אסור לנסות אותם משום דאין אדם יכול לעמוד על עיסוקן ואם לא יעלו בידם ילגלגו על דברי חכמים ובים של שלמה (פ' כ"ה סי' י"ב) כתב דיש חרם הקדמונים על זה.

(ז) אבל שלא כדרך הנאתו בפת"ש (סי' קנ"ה ס"ט ו') הביא משו"ת שבות יעקב (ח"ב סי' ע') דסומכין העולם שאוכלין דם הנקרא מתייש לרפואה אף בחולה שאבוס מפני שנתייבש כ"כ עד שנעשה כעץ אין בו איסור כלל וכמש"כ הרמ"א (סי' פ"ו סעי' י') לענין עור הסיבה ועוד טעם ההיתר משום דהוא שלא כדרך הנאתו. ועי' בשו"ת אחיעזר להגאון ר' חיים עוזר (ח"ג סי' ל"א) דמתיר שם לחולה שאבוס לאכול דם בתמה שהוציאו ממנה ה, אייוויים" ע"י תחבולות הכימיים ונפרדו ממנה כל חלקי האיסור ונתייבש לגמרי וכן בספר מלמד להועיל (יו"ד סי' ל"ד) כתב להתיר בסמי רפואה שנעשה כדם וע"י תחבולות הכימי נחלק לחלקיו היסודיים וחלק הברזל אשר בו נתערב במין משקה והוא רפואה לחולים וציין שם לפלוגתת המג"א והטו"ז (סי' ר"א סעי' ב') בענין המוסק והעלה להתיר לחולה שאבוס עכ"פ ועי' בשו"ת יד יצחק (ח"ג סי' רע"ג) העלה נמי להתיר הרפואות שעושין כדם וכדומה מה"ט. ובדרכי תשובה (סי' קנ"ה ס"ק ט"ז) הביא משו"ת מהרי"א הלוי (ח"א סי' ג"ב) שנשאל מרב צדיק וקדוש שחלה ופקודת הרופאים עליו לשתות שמן מרג טמא מכורך כגומי והעלה דפשיטא דזה הוי שלא כדרך הנאתו ומותר ולא זה בלבד אלא שגם אסור לו להחמיר על עצמו כמש"כ הר"ן (יומא פ"ח)

אפילו חולה שאין בו סכנה, ואפילו כדרך הנאתו, ובלבד שלא יאכל ולא ישתה את האיסור (ח 11).

ז חולה שיש בו סכנה (ט) מתרפא בכל האיסורין (י), שאין לך דבר העומד בפני פיקוח נפש חוץ מעבודה זרה, גילוי עריות ושפיכת דמים, שהן ביהרג ואל יעבור ואין מתרפאין בהן (12).

ח מותר לרופא להקזו דם ולמשמש הדפס ושאר מקומות שבאשה אפילו באשת איש, ואפילו במקום תורפה כדרך הרופאים (א), כיון שאינו עושה דרך תאוה וחכה, אלא שבמלאכתו הוא עוסק, ואך באשתו נדה יש להחמיר, כשאין סכנה בדבר ויש שם רופא אחר בקי כמוהו (13). (ועיין לעיל סימן קנ"ג סעיף י"ד ושם מכואר אם אשה נדה

שערים מצויינים בחלכה

ח) שלא יאכל ולא ישתה את האיסור בשו"ת הגרע"א (סי' ה') מסתפק מתחלה בדבר איסור שאין אסור מצד עצמו אלא יומא פגרים כמו פירות הנושרים בשבת אי מותר לו לאכלן והעלה להתיר והובא בפת"ש (סי' קנ"ה ס"ק ח') ועי' מזה לעיל (ח"ב סי' צ"א ס"ק ז') שהארכנו בזה. ט) חולה שיש בו סכנה ואם יש סכנת אבר עי' בש"ך (סי' קנ"ז ס"ק נ') דנראה דעתו שם להקל וכן בפמ"נ (מ"ז סי' שכ"ה ס"ק ז') נראה דעתו שם להקל ועי' שם מש"כ מרוב"ז ועי' בשו"ת מלמד להועיל (יו"ד סי' ל"ב) באחר שיש לו סכנת אבר מותר ליתנו בבית החולים אף שיוכרה שם לאכול נבלות וטריפות.

ועי' בשו"ת לבושי מרדכי (יו"ד סי' רכ"ו) במי שנחלה בחולי הריאה והרופאים יעצו לילך להרים הנכוהים שהאוויר צח מאד ושם הועמד בית תרופה (מכראה—סאניטאריום) אבל כל המאכלים דשם הם איסור וטריפות העלה שם רודאי הוי חולה זה כחולה שיכבו"ם ומותר לו לאכול שם כי המאכלים והמשקאות שם הכל במדה ומשקל והמשרתים בקיאים להנהיג אותם עם"י הרופאים וזה גורם לרפואה.

י) מתרפא בכל האיסורין ואי מותר לשתות סתם יינם לצורך רפואה עי' מזה לעיל (ח"א סי' מ"ז ס"ק א') שהארכתי בזה ורובם מחמירים. ואם שותה דרך שפופרת יש לצדד להתיר עיי"ש מעמ"ס.

ואי מותר להתרפאות באיסור ע"י רפואה סגולית, עי' מזה לעיל (ח"ב סי' צ"ב ס"ק נ') שהבאתי פלוגתא בזה. יא) ואפי' במקום תורפה כדרך הרופאים עי' לעיל (סי' קנ"ב) שהארכתי בזה.

(11) שם בהגה ובש"ך סקיד.

(13) יו"ד סימן קציה סעיף י"ז.

(12) שם וסימן קניו, וע"ל סימן צ"ב.

יכולה לשמש את בעלה כשהוא חולה, או הוא אותה, ועיין לעיל סימן קמ"ג סעיף ט"ו אם הכן מותר להקזו דם לאביו וכיצא בו).
 טז בחולי מעים יב) אין האיש משמש את האשה, פן יתגבר יצרו כיון שהוא בריא, אבל האשה משמשת את האיש כיון שהוא חולה (14).
 י מי שיש לו סמנים וחבירו הולה וצריך להם, אסור לו להעלות בדמיהם יותר מן הראוי (15).

קצנ. הלכות ביקור חולים. וכו' י"ד מעיפים.

א כשחלה האדם מצוה על כל אדם לכקרו א), שכן מצונו בהקדוש ברוך הוא שמבקר חולים, כמו שדרשו רבותינו ז"ל בפסוק וירא אליו ה' באלוני סמרא, מלמד שבא אליו לבקר החולה. הקרובים והחברים שרגילים ליכנס לביתו תמיד, המה הולכים לבקרו מיד כששמעו שהוא חולה, אבל הרחוקים שאינם רגילים בכיתו לא יכנסו מיד כי היכי דלא ליתרע מזליה להטיל עליו שם חולה, ואינם נכנסים עד לאחר שלשה ימים, ואם קפץ עליו החולי גם הרחוקים נכנסים מיד, אפילו הגדול ילך לבקר את הקטן ואפילו כמה פעמים ביום, וכל המוסף הרי זה משובת, ובלבד שלא יהיה לטורח על החולה. השונא לא יבקר שונאו החולה ולא ינחמו כשהוא אבל, שלא יחשוב ששם לאידו אבל מותר ללוותו, וליכא למיחש שיאמרו כי הוא שמת לאידו, באשר זהו

שערים מצויינים בחלכה

יב) בחולי מעים עי' בטו"ז (סי' של"ו ס"ק ה') דרוקא בחולי מעים רפריצות היא כשאיש משמש לנקבה בקינוח ודברים כאלו וכיון שמשמש אותה ומתעסק בנוטה תמיד להקימה ולסערה יבא לידי קישוי אבל אשה לאיש בכל גונו מותר כי אין כח באיש להתקשות בעת ההיא. ועי' בברכי יוסף שם דרוקא באיש ואשה דעלמא יש חילוק בין חולי מעים לשאר חולאים אבל באיש ואשתו אפי' בשאר חולאים אסור לשמשה כשהיא גרה משום דניסיי בה ותקיף יצרית. ועי' לעיל סי' קנ"ב.
 א) מצוה על כל אדם לבקרו עי' לקמן (סי' ר"ב ס"ק ה') אי נכון לכהן שי"ך לבקר חולים בכתי חולים.

סוף כל אדם 1) (עיין לקמן סימן ר"ז סעיף ב' דהחולה אינו צריך לעמוד אפילו מפני נשיא, ואם רוצה לעמוד אין אומרים לו שב.)

ב כשהחולה שוכב על הארץ לא ישב המבקר על גבי כסא שנבנה ממנו, לפי שהשכינה למעלה מראשותיו של חולה, שנאמר 2) ה' יסעדנו על ערש דוי, אבל כשהחולה שוכב במטה, מותר להמבקר לישב על כסא ומפסל 3).

ג עיקר מצות ביקור חולים הוא ב, לעיין בצרכי החולה מה הוא צריך לעשות לו, ושימצא נחת רוח עם חבריו, וגם שיתן דעתו עליו ויבקש רחמים עליו. ואם ביקר ולא ביקש לא קיים את המצוה, ולכן אין מבקרין בשלש שעות הראשונות של היום, מפני שאו כל חולה מיקל עליו חליו, ולא יחוש לבקש עליו רחמים. ולא בשלש שעות אחרונות של יום, שאז מכביד עליו חליו ויתיאש מלבקש עליו רחמים 4).

ד כשמבקש עליו רחמים, אם מבקש לפניו יכול לבקש בכל לשון שירצה, שהרי מבקש כביכול לפני השכינה שהיא אצל החולה, אבל כשמבקש שלא בפניו דאו מלאכי השרת נזקקין להעלות תפלתו ואינם נזקקין לכל הלשונות על כן יבקש בלשון הקודש ויכלול אותו בתוך כל חולי ישראל, שמתוך שכוללו עם האחרים תפלתו נשמעת יותר בזכותן של רבים, ויאמר: המקום ירחם עליך בתוך כל חולי ישראל. ובשבת יאמר: שבת הוא מלועוק ורפואה קרובה לבא, ורחמי מרובים ושבתו בשלום 5)

ה המבקרים ידברו אתו בהשכל ודעת, ויאמרו לו, לא דברים כחיים ולא דברים ממתים, ויאמרו לו שיתן דעתו על עניניו אם הלוח או הפקיד אצל אחרים, או אחרים אצלו, ואל יפחד מפני זה מהמות 6).

ו אין ליתן נכסיו במתנה לאחרים ואפילו לצדקה ולהניח את היורשים כך, וכל העושה כן אין רוח המקום נוחה הימנו, ואפילו אם אין היורשין נהגין כשורה, אבל אם סניח גם ליורשים דבר המספיק

שערים מצויינים בהלכה

ב) עיקר מצות ביקור חולים ואי מותר לו לשמש חולה המתדבק עי' מזה לעיל (סי' קפ"ד ס"ק ד') אי מחויב להכניס עצמו בספק סכנה בשביל הצלת חברו.

- קצנ 1) יו"ד סימן של"ה סעיף א, ב.
- 2) תהלים מא ד.
- 3) שם סעיף ב
- 4) סעיף ד
- 5) סעיף ה, ו
- 6) סעיף ז

קצור שלחן ערוך קצנ

רלא

להם מותר, ומדת חסידות שלא לחתום את עצמו עד, ולא להיות בעצה בצוואה שמעכירין כה את הירושה מהיורש, אפילו מכן שאינו נוהג כשורה, לאחיו חכם ונוהג כשורה, כי שמא יצא ממנו זרע טוב והגון ג), ואפילו למעט לזה ולהדכות לזה יש מי שאוסר, וראוי לחוש לדבריו ז) ו אם יש לו בנים קטנים, או קטנים וגדולים, או שאשתו מעוברת, צריך למנות אפוסטרופוס שיתעסק בשביל הקטנים עד שיגדלו ח).

ח חולה שמבקש לעשות קבלת קנין לחוק את הצוואה קונין ממנו אפילו בשבת וכן אם מבקש לשלוח לקרוביו מותר לשכור אינו יהודי בשבת ולשלחו ד ט).

ט חולה שמת לו מת אין מודיעין לו שמא תטרף דעתו עליו ואפילו נודע לו אין אומרים לו לקרוע שמא תגדל דאנתו, ואין בוכין ואין מכפירין בפניו, בין על מתו בין על מת אחר אף על פי שאינו קרוב, פן יפחד שגם הוא ימות, ומשתיקין את המנחמין בפניו יו) י אין מבקרין לא לחולי כעיים משום כיסופא ולא לחולי העין ולא לחולי הראש, וכן כל חולה דתקיף ליה עלמא, וקשה ליה דיבורא, אין מבקרין אותו בפניו אלא נכנסין לבית החיצון ושואליו ודורשין בו, אם צריך לאיזה דבר, ושומעין צערו ומבקשין עליו רחמים יו). יא מי שיש לפניו שתי מצות ביקור חולים וניחום אכלים, אם

שערים מצויינים בהלכה

ג) שמא יצא ממנו זרע טוב והגון ועי' בשו"ת מהר"ם שיע (חו"מ סי' מ"ג) דהא דאמר בש"ס (כתובות נ"ו) לא תהיו בעבורי אחסנתא אפי' מברא בישא לברא טבא פי' שלא לעבור נחלה מכן רע לכן טוב היינו דוקא אם הברא בישא אינו אפיקורס או מחלל שבת בפרהסיא אבל אם הוא אפיקורס או מחלל שבת בפרהסיא נראה דלא שייך ביה לומר דלמא נפסי מיניה בנין מעלי דמסתמא אנשים כאלו אינם מגדלים בניהם על דרך הטוב. עי"ש. והנה כעת אנו רואים שיש מחללי שבתות שמגדלים בניהם לתורה ולומדים בישיבות כידוע, ועי' לעיל ח"ב סי' ע"ב ס"ק ו'. ד) מותר לשכור אינו יהודי בשבת ולשלחו ועי' לעיל ח"ב סי' צ"ב ס"ק ד') אי מותר להקרובים לנסוע בשבת לבקרו וכן אי מותר לישראל ליסע עם הרופא כרי שיורז הרופא על הדרך.

10) יו"ד סימן של"ז.

11) שם סימן של"ה סעיף ח'.

7) חו"מ סימן רפ"ב.

8) שם סימן ר"צ סעיף א'.

9) שם סימן רנ"ז.

אפשר לו לקיים שניהם, ביקור חולים קודם, כדי לבקש רחמים עליו. ואם אי אפשר לו לקיים שניהם, ניהום אכלים קודם, שהוא גמילת חסד עם החיים ועם המתים (12).

יב מבקרין חולה אינו יהודי מפני דרכי שלום (13).

יג תניא בספרי (14) רבי נתן אומר ואשמה הנפש ההיא והתודה, זה בנה אב על כל המתים שיטענו וידוי. ואיתא במשנה (15) שכל המתודה יש לו חלק לעולם הבא, שכן מצינו בעכ"פ (16) שאמר לו יהושע: בני, שים נא כבוד לאלהי ישראל, ותן לו תודה, והגד נא לי מה עשית, אל תכחד מסני, ויען עכן את יהושע ויאמר, אמנה אנכי חטאתי, וכזאת וכזאת עשיתי, ומנין שכיפר לו וידויו שנאמר ויאמר יהושע מה עכרתנו, יעכרך ה' ביום הזה. ביום הזה אתה עכור לעולם הבא. לכן חולה שרואין בו שהוא נוטה למות, מסבכים עמו בדברים ואומרים לו התודה ה', ואל תדאג מזה, הרבה התודו ועמדו מחליים והמה בחיים והרבה שלא התודו ומתו, ובשכר שאתה מתודה אתה חי, וכל המתודה יש לו חלק לעולם הבא. ואם אינו יכול להתודות בפיו יתודה בלבו. ואם יכול לדבר אך מעט, אומרים לו: אמור תהא מיתתי כפרה על כל עונותי, וגם יאמרו לו שיבקש מחילה מכל אדם שהטא כנגדו בין במזון בין בדברים, וכל אלו הדברים אין אומרים לו בפני עם הארץ ולא בפני נשים ולא בפני קטנים שמא יבכו וישכרו (לבו 17).

יד סדר הידוי בקצרה: מודה אני לפניך ה' אלהי ואלהי אבותי שרפואתי בידך ומיתתי בידך, יהי רצון מלפניך שתרפאני רפואה שלימה, ואם אמות תהא מיתתי כפרה על כל חטאים ועונות ופשעים, שחטאתי ושעויתי ושפשעתי לפניך, ותן חלקי כגן עדן וחכני לעולם הבא הצפון לצדיקים. ואם רוצה להאריך בידו יום הכפורים הרשות

שערים מצוינים בהלכה

(ה) ואומרים לו התודה עי' בשו"ת כנף רננה (או"ח סי' כ"ה) נשאל מרב צדיק כשחלה את חליו שמת בה התודה בכל יום אי מותר לו להתודות גם בשבת והראה לו מש"כ הבאה"ט (או"ח סי' רפ"ח ס"ק ג') דמי שמתענה תענית חלום בשבת יתודה ויאמר חטאתי עויתי פשעתי וה"ל כן.

(15) טנהדרין מ"ג.

(16) יהושע ד' י"ט.

(17) יו"ד סימן שליה והכ"א כלל קנ"א.

(12) שם סעיף י' בהגה ובשי"ך.

(13) סעיף ט'.

(14) ספרי במדבר ה' פסוק ו'.

בידו. וכבר מסודרים הוידויים בספר מעבר יבק, ובספר חכמת אדם העתיק גם כן סדר הוידוי מרכינו משה בר נחמן ז"ל (רמב"ן).

קצר. דיני גוסס ושמירת המת. ובו י"ב סעיפים.

א הגוסס פירוש המעלה ליחה בגרונו מפני צרות החזה, וזה יקרה סמוך למיתה, ולשון גוסס הוא מלשון מנים בקדרה, שהליחה מתהפכת בגרונו כמו המנים בקדרה (1) הרי הוא כחי לכל דבריו (א) ולכן אסור ליגע בו, שכל הנוגע בו הרי זה שופך דמים, למה הדבר דומה לנר מטפטף, שכיון שנוגע בו אדם מיד נכבה, ואף על פי שהוא גוסס זמן ארוך, ויש צער גדול לו ולקרוביו, מכל מקום אסור ליגרם שימות מהרה (2), כגון להשמיט הכר והכסת מתחתיו, מחמת שאומרים שיש נוצות מקצת עופות שגורמים לעכב את המיתה, או לשום מפתחות בית הכנסת תחת ראשו כל זאת אסור. אבל אם יש שם דבר שנורם עיכוב יציאת הנפש, כגון קול דופק וכיוצא בזה מותר להסירו, דאין בזה מעשה אלא שמסיר את המונע (2) ואין נוגע בו (2).

שערים מצויינים בהלכה

(א) הרי הוא כחי לכל דבריו עי' לעיל (ח"ב סי' צ"ב ס"ק ב') אי מותר להלל שבת על הגוסס. ועי' לקמן (סי' ר"ב סעי' א') שאסור לכהן ליבנס לבית הגוסס ועי' שם מה שכתבנו אי מותר לרופא כהן לבקר חולה הגוסס.

(ב) אסור לגרום שימות מהרה ואי מותר לתת לו רפואה שאפשר שיתרמא ואם לאו ימות מהרה, עי' מזה לעיל (סי' קצ"ב ס"ק ג') אבל לתת לו תרופה שימות מהרה אסור עפ"י כל הפוסקים. ולהתפלל עליו שימות מפני שסובל יסורים גדולים כתב הר"ן (נדרים מ.) דמותר כראמרינן בש"ס (כתובות קד.) דאמתייה דרכי התפללה על רבי שימות מפני שהיה מצטער הרבה.

(ג) אלא שמסיר את המונע וכתב במעבר יבוק (שפתי צדק פכ"ו) שאין נותנין לו שום מאכל כי אינו יכול לבלוע ובכל בו (אבלות פ"א) הביא מירחון תל תלפיות (שנת תרס"ג סי' י"ב) דאם לא הניע עוד לנסיסה אלא שהוא חולה מסוכן וסובל יסורים גדולים אסור להרעיבו לקרב מיתתו אמ' בשב ואל תעשה.

ב אף על פי שאסור ליגע בגוסס, מכל מקום אם נפלה דליקה אין מניחין אותו בבית, אלא מוציאין אותו והוא קודם להצלת ספרי (קודש 3).

ג העומדים אצל הגוסס ישניחו שלא יוציא שום אבר חוץ למטה. כמו שנאמר ביעקב 4) ויאסוף רגליו אל המטה. ולכן יעמידו כסאות אצל המטה שלא יוכל להוציא יד או רגל, ומכל מקום אם לא עשו כן והוציא אסור ליגע בו (להחזירו 5).

ד כיון שנמה אדם למות אין שום אדם רשאי ליפרד ממנו, שלא תצא נפשו והוא יחידי, מפני שהנפש משתוממת בשעה שיוצאת מן הגוף, מצוה לעמוד על האדם בשעת יציאת נשמה שנאמר 6) ויחי עוד לנצח ולא יראה השחת כי יראה חכמים ימותו וגו', וראוי לקבץ עשרה שיהיו בשעת יציאת נשמה, ולא יעסקו חס ושלום בדברים בטלים אלא יעסקו בתורה ובתהלים ובשאר מזמורים כמסודר בספר מעבר יבק ונוהגין להדליק נרות ז) בפני הגוסס 7).

ה לאחר יציאת נשמה מניחין אצל חוטמו נוצה קלה, ואם אינה מתנדנדת בידוע שמת. ואז פותחין החלונות, והאבלים אומרים צדוק חדין, וכשמגיעים לברוך דיין האמת ה) אומרים בשם ומלכות ז), וקורעין בדין שיתבאר בסימן שלאחר זה 8).

ו וכל העומדים על המת בשעת יציאת נשמה חייבין לקרוע ז).

שערים מצויינים בהלכה

ד) ונוהגין להדליק נרות עי' בירושלמי (כרבות פ"ד ה"א) למה נקראת שמה שנער שהם מתים בתשנוק בלא נר ובלא מרחץ בתשנוק פי' בצער בלי נחת.

ה) וכשמגיעים לברוך דיין אמת וכתב בחכמת אדם (כלל קנ"א סי' י"ח) דמברכין אותה אפי' בשבת ויו"ט ומקורו עוד מהרוקח (אבלות סי' שט"ז) ובשכלי לקט (שמחות סי' י"ג) ועי' בשו"ת מלמד להועיל (יו"ד סי' ק"ה) רלפ"ז אם שמע שמועה קרובה בשבת מברך נמי דיין האמת. ז) אומרים בשם ומלכות עי' בבאה"ט (או"ח סי' רכ"ג ס"ס ו') דעכ"פ באביו ואמו ושאר קרוביו ואדם חשוב וכפרט במיתת ת"ח חייב לברך דוקא בשם ומלכות.

ז) חייבין לקרוע ובספר זכור לאברהם (ח"ג הל' אבל אות ק') הביא שם דעתה לא נהנו לקרוע מי שעומד בשעת יציאת נשמה והקילו בה כדי

3) חי רעיא, ועיל סימן ט"ח סעיף ט"ו. 6) תהלים מ"ט י.

4) בראשית מ"ט ל"ג. 7) שם סעיף ד' וחכ"א בשם ס"ח.

5) ט"ז שם סקי"ד בשם ריקאנטי. 8) שם סעיף ב' ובחכ"א.

הא למה זה דומה למפר תורה שנשרף שאין ריק בישראל שאין בו תורה ומצות ואפילו על קמן שלמד מקרא, או על אשה חייבין לקרוע, ואפילו היה זה המת לפעמים עושה עבירה לתיאבון, חייבין לקרוע עליו. אבל אם היה רגיל לעשות עבירה אפילו רק לתיאבון, הרי זה בכלל הפורשים מדרכי הצבור, שאין קורעין עליו. וקריעה זו שעל המת שאין מתאבלין עליו, אלא שקורעין מפני שעומדין בשעת יציאת נשמה, מני בקריעה מועטת, ואפילו מן הצד או בשולי הבגד מני 9).

ז מעצימין עיניו של מת ה, ומי שיש לו בנים יעשה זאת בנו, כמו שנאמר ויוסף 10) ישית ידו על עיניך, ואם יש בכור יעשה הוא 11).

ח כשנושאים אותו ממטתו להשכיבו על הארץ, ישגוחו שיהא מכוסה, כי כל מה שנוהג כחי משום צניעות נוהג גם במת 12)

ט מנהג לשפוך כל המים השאובים 6) שבשכונת המת דהיינו שלשה בתים עם הבית אשר שם המת, ואפילו מת ילד בתוך שלשים ללידתו. ובשבת אין צריכין לשפוך י) (והברכי יוסף כתב דיש להחמיר גם בשבת 13).

שערים מצויינים בחלכה

שלא יהא אדם מת יחירי שלא ירצו לילך אליו שלא יצטרכו לקרוע בגדיהם. ח) מעצימין עיניו של מת ועי' בש"ע (או"ח סי' שי"א סעי' ז') דבשבת אין מעצימין עיניו ובכאה"ט (שם ס"ק ט"ו) כתב דיש מקומות שמעצימין עיניו ואין מוחין וכ"כ במשנה ברורה (שם ס"ק כ"ב) דיש לזה סמך עפ"י הוזהר.

ט) מנהג לשפוך כל המים השאובים עי' בשו"ת בית יצחק (יו"ד ח"ב סי' ק"ג) דמי סלצר ומי מוכין (מינעראל וואסער) ששותין לרפואה ומי צימוקין לאחר ששרו מעל"ע אין צריך לשפוך וכ"כ בשו"ת אבן יקרה (מהד"ת סי' ל"ד) דהמנהג שאין שופכין אותן מפני שאינו בכלל מים, שיש לו שם לווי וכ"כ בשו"ת מהרש"ם (ח"ג סי' שע"ה).

י) ובשבת אין צריכין לשפוך ועי' בפתחי תשובה (סי' של"ט ס"ק ר') דאם בישלו תבשיל במים הללו אסור התבשיל רק אם בישלו על שבת אין לאסור משום דשומד מצוה לא ידע דבר רע. ובשו"ת חסד לאברהם (יו"ד סי' ק"ו) כתב דלעולם אין אוסר התבשיל בדיעבד ועי' מש"כ מו"ר בשו"ת מהר"ש ענגיל (ח"ה סי' מ"ו) שהעלה שם רעכ"פ אם יש ספק אם

9) שם סימן ש"מ סעיף ה'. אות ט.

10) בראשית מ"ו ה'. 12) מעבר יבק, ועיין יו"ד סימן שניג.

11) סימן שניג סעיף ד' וחכ"א כלל קניז 13) יו"ד סימן שליט סעיף ה'.

י המשמר את המת אפילו שאינו מתו, פסור מקריאת שמע ומתפלה ומכל מצות האמורות בתורה, כי העוסק במצוה פסור ממצוה אחרת. היו שנים זה משמר וזה קורא ומתפלל (14).

יא אסור לאכול בחדר שהמת שם א, אם לא על ידי מחיצה, ואפילו אכילת עראי ואפילו אכילת פירות או שתיית מים אסור. וצריכין להזהיר את השומרים על זאת, וגם אסור לברך שם איזה ברכה (15).

יב אסור לטלטל את המת בשבת אפילו לצורך כהנים או לצורך מצוה רק על ידי אינו יהודי אם הקרובים רוצים (16).

קצה. הלכות קריעה. ובו י"ד סעיפים.

א מי שמת לו מת שחייב להתאבל עליו (1) חייב לקרוע עליו, וחייב לקרוע מעומד שנאמר (2) ויקם המלך (דוד) ויקרע את בגדיו. ואם קרע מיושב לא יצא, וצריך לחזור ולקרוע מעומד. לכתחלה צריך לקרוע קודם שיסתום פני המת בקבר בעוד חימום צערו (3).

ב על המתים שהוא מתאבל עליהם צריך לקרוע בבית הצואר לפניו, וצריך לקרוע מן השפה ולמטה ולא לרוחב הבנה, וצריך לקרוע במקום שהבגד שלם מתחלתו א) ולא במקום התפר (4).

שערים מצויינים בהלכה

מת קודם שלקה מן המים או אח"כ כשכבר בישל בהם אין לאסור. ועי' לעיל (ח"ג סי' ק"ט ס"ק י"ג) בענין מים שלנו ללישת המצות. יא) אסור לאכול בחדר שהמת שם וכתב בשדי חמד (אבלות אות קט"ו) דבבלל זה היא ג"כ שלא לעשן סיגריות בחדר זה. ועי' לקמן (סי' קצ"ו ס"ק ב').

א) שהבגד שלם מתחלתו ומה שנוהגים קלי הדעת מבני דור החדש שתולים להם חתיכה שחורה להבגד ובחתיכה זו עושין הקריעה, פשוט הדבר שלא יצאו בזה כלום וחייבין לחזור ולקרוע ואם חסים על הבגד

(2) שמואל"ב י"ג. ל"א.

(3) י"ד סימן שי"ט סעיף א.

(4) שם סעיף ב' כ.

(14) י"ד סימן שי"א סעיף ג.

(15) הלכות אונן לרא"ו מרגליות.

(16) אריה סימן שי"א סעיף ב' בהגה.

קצה (1) ע"ל סימן ר"ג.

ג חילוקים יש בין הקריעה שעל אביו ואמו, להקריעה שעל שאר קרובים, על כל המתים קורע ספח בכנד העליון ודיו, ואין לקרוע יותר משום בל תשחית, ועל אביו ואמו צריך לקרוע כל הכנדים עד כנגד לבו(ועיין לעיל סימן י' סעיף ג' שהלב הוא כנגד הבשר הגבוה שעל הזרוע) חוץ מן הכתונת שאינו קורע, וכן הכנד שהוא לובש רק לעתים למעלה מכל בגדיו, ולפעמים הוא יוצא לשוק גם בלעדו (כגון סאנטל) כגד זה גם כן אינו צריך לקרוע, ואם לא קרע כל בגדיו(שהוא צריך לקרוע לא יצא. והאשה משום צניעות תקרע תחלה את הכנד התחתון לפניו, ותחזיר את הקרע לצדדין, ואחר כך תקרע את הכנד העליון, שלא יתגלה לכה, ואף שהיא לבושה בחלוק, מכל מקום איכא משום פריצות 5).

ד נוהגין שעל שאר קרובים קורעין בצד ימין ועל אביו ואמו בצד שמאל, לפי שצריך לגלות את לבו שהוא בצד שמאל ובדיעבד אין זה מעכב 6).

ה על כל המתים רצה קורע ביד, רצה קורע בכלי, ועל אביו ואמו דוקא ביד, והמנהג שאחד מאנשי החבורה קדושה חותך קצת במכין, והאבל תופס במקום החתך וקורע, וצריך להשגיח שיקרע באורך הכנד ולא ברחבו 7).

שערים מצויינים בחלכה

שמלובשים בו הלא יכולים להחליף על בנד פשוט כמש"כ בברכי יוסף (יו"ד סי' ש"מ אות י"א) ובהנהות אמרי ברוך שם שמותד להחליף.
 ב) ואם לא קרע כל בגדיו עי' בש"ע (סי' ש"מ סעי' כ"ט) דהקורע בכנד גזול לא יצא ועי' בש"ך (שם ס"ס נ') דגם בכנד שאול ולא הודיע להמשאיל לא יצא ובשו"ח אמרי יושר (ח"ב סי' סכ"ד) נשאל שם באיש צבאי שהוא לבוש בכנדי חיל ששייכים להממשלה והלך אחר מטתו של אביו וקרע בהם העלה שם בדדיעבד יצא כיון שהוא הפסד מועט והוא עשה כן לקיים מצות התורה והממשלה בעצמה רצונם שישמרו החיילים את רתם ועכ"פ ספק הוא וקריעה מדרבנן היא כמש"כ הש"ך (שם ס"ס ב') וספק דרבנן לקולא עיי"ש. אבל קשה לי ממש"כ הטו"ז (שם ס"ס ט"ו) דמה"מ לא יצא חובת הקריעה בחלוק גזול משום דהגוף החלוק הוא בעבירה וא"כ ה"נ הא בכנדי חיל הם שעטמנו עפ"י הרוב והוא בעבירה ולמה יצא וצ"ע. ועי' לעיל (סי' קע"ו ס"ס ו').

ג) ולא ברחבו וזה אפי' בדיעבד צריך לחזור ולקרוע והטעם מפני

7) שם סעיף י"ד וחכ"א.

5) שם סעיף ט, י, י"א.

6) שם בטו"ז וש"ך.

ו על כל המתים אם מחליף בנדויו) בתוך שבועה, אינו צריך לקרוע באלו שהוא לובש עתה, ועל אביו ואמו, אם הוא מחליף בנדויו בימי החול שבתוך שבועה צריך לקרוע בהם, אך לכבוד שבת יחליף בנדויו ולא ילבוש בגד הקרוע, ואם אין לו בגדים אחרים להחליף, יחזור את הקרע לאחוריו והא דמחליף בשבת דהיינו שלובש בגדי חול אחרים אבל ללבוש בגד שבת אסור כדלקמן סימן רי"א סעיף י' (8).

ז על כל המתים (מצד הדין) שולל (דהיינו שתופר תפירה בלתי שוה) לאחר שבועה, ומאהה (דהיינו שתופרו כראוי) לאחר שלשים, ועל אביו ואמו שולל לאחר שלשים, ואינה מאחה לעולם. ואפילו אם בא להתוך סביבות הקריעה ולשום שם חתיכת בגד אחר ולתפרו אסור, אבל נזהגין כי תוך שלשים אפילו על שאר מתים אפילו לשלול אסור, ואפילו לחבר ראשי הקריעה על ידי מחט אסור, ואשה אפילו על אביה ואמה שוללת לאלתר מפני הצניעות, וכל הקרעים שאסורין לתפרן, אפילו אם יכר את הבגד לאחר, אסור הלוקח לתופרו, ולכן צריך המוכר להידיע להלוקח ואסור למוכרו לאינו יהודי (9).

ח על כל המתים אם לא שמע עד לאחר שלשים אינו קורע, ועל אביו ואמו קורע לעולם בנדויו שהם עליו בשעת שמיעה ה), אך הבגדים שהוא מחליף אחר כך אינו צריך לקרוע (10).

ט הרגל מכבול גזירת שלשים גם לענין קריעה, ולכן אם פגע הרגל תוך שלשים בשאר קרובים יכול לתפור לגמרי בערב הרגל לאחר מנחה, ועל אביו ואמו יכול לשלול (11).

י קרע על מתו), ובתוך שבועה מת לו מת אחר, מרחיק כמו

שערים מצויינים בהלכה

שנראה שנקרע מעצמו (פ"ש סי' ש"מ ס"ק ב').

ד אם מחליף בנדויו והרבה צדיקים היו מספידים שלא הלכו בבגד הקריעה לאחר השבועה וכן ראיתי כתוב בדרכי חיים ושלוה (סי' תתקפ"א) דאדמו"ר בעל מנחת אלעזר היה מספיד שלא ילך האבל בו אחר השבועה.
ה) בשעת שמיעה ואם שמע השמועה בשבת קורע למוצאי שבת כמו בשמועה קרובה לשאר הקרובים שכתב בש"ע (סי' ת"ב סעי' ז') שקורע למו"ש.

ו) קרע על מת אמרו לאחד שמת לו מת וקרע ונודע אח"כ שלא מת אז רק אחר שעות שתיים לא יצא ידי חובת קריעה וחזור וקרע (ש"ך

(10) סעיף י"ח ובש"ך סקכ"ז.

(11) שם ובש"ך סקכ"ה.

(8) שם ובש"ך סקכ"ג.

(9) סעיף ט"ז וי"ט ובפ"ת סק"ט.

קצור שלחן ערוך קצה

רלמ

שלש אצבעות מן הקרע הראשון וקרע טפח. או שמוסיף על הקרע הראשון טפח, אבל לאחר שבעה כל זמן שהכנד הקרוע עליו מוסיף עליו כל שהוא ודיו, אך אם הראשון היה משאר קרובים, והשני הוא אביו או אמו, אזי אפילו לאחר שבעה צריך להרחיק שלש אצבעות ולקרוע כדינא, שאין אביו ואמו בתוספת והוא הדין במת אביו תחלה ואחר כך אמו או בהיפוך (12).

יא שמע בפעם אחת שמתו אביו ואמו, או שני קרובים אחרים, קרוע קרע אחד לשניהם, אבל אביו או אמו עם אחד משאר הקרובים, קרוע תחלה על אביו או אמו, ואחר כך מרחיק שלש אצבעות וקרוע על האחר (13).

יב חולה שמת לו מת, אם דעתו צלולה אלא שאינו יכול לקרוע מחמת שהוא מסוכן בחליו, פטור אחר כך מלקרוע אלא אם כן הוא עדיין בתוך שבעה דחשיב שעת חימום אבל אם לא יכול לקרוע מחמת שלא היתה דעתו צלולה, אזי כשתבוא לו דעה צלולה הוי אז שעת חימום שלו, וחייב אז לקרוע אם הוא בתוך שלשים, ועל אביו ואמו לעולם (14).

יג קטן שמת לו מת אפילו לא הגיע לחינוך מקרעין לו קריעה קצת משום עגמת נפש, להרכות האכל, ואם הגיע לחינוך מצוה לקרוע כמו גדולים (15).

יד בחול המועד (ז) נוהגין במדינות אלו שאין קורעין כי אם על אביו ואמו, בין ביום הקבורה בין ביום השמועה, ואפילו בשמועה רחוקה, אך אם מתו אביו ואמו ביום טוב הואיל ונדחה הקריעה לא יקרע בחול המועד עד לאחר הרגל כשמתחיל להתאבל, ועל שאר קרובים אין קורעין בחול המועד עד לאחר הרגל, אך אם שמע בחול

שערים מצויינים בהלכה

סי' ש"מ ס"ט ל"ט). וכן אם בירך מתחלה ברכת דיון אמת צריך לברך עוה"פ (שדי חמד אבילות סע"ד).
(ז) בחול המועד עי' לקמן (סי' רי"ג) כדיון חתן וכלה שנעשו אבלים ועי' שם האיך יתנהגו בקריעה.

בבאה"ט.

(12) שם סעיף כ"א כ"ג.

(13) שם. (14) סימן ש"מ סעיף כ"ז ובטו"ז.

(14) שם סימן שצ"ו בטו"ז וש"ך ועיי"ש

המועד שמועה קרובה שלאחר יום טוב תהא רחוקה, ככהאי גונא יקרע בחול המועד 16) (איסור שריטה וקרחת על המת כתוב בסימן קס"ט).

קצו. הלכות אונן בחול ובשבת וביום טוב. ובו כ"ב סעיפים.

א מי שמת לו מת שהוא חייב להתאבל עליו א), הרי זה אונן עד לאחר חקבורה, שלא ינהוג קלות ראש, כדי שלא יאמרו על המת שהיה אדם קל, ולכן אין זה טרוד בקבורתו ובאבלו ואינו חושש במיתתו, וזה גנאי גדול להמת, והוא בכלל לועג לרש, אלא יתראה לכל שהוא טרוד ונכהל על מיתתו וקבורתו לא יאכל בהחדר שהמת בו ב) אלא בחדר אחר, ואם אין יו חדר אחר יאכל בבית חבירו, ואם אין לו בית חבירו יעשה בבני המת מחיצה גבוה עשרה טפחים, ולא יהא פתוח תחתיה שלש טפחים, ותהא ראויה לעמוד בפני הרוח, ואם אין לו דבר לית בו מחיצה, מחזיר פניו ואוכל, בין כך ובין כך ואפילו הוה בעיר אחרת, אינו מסב ואוכל דרך קביעות, אלא דרך ארעי, היינו אוכל בשר ואינו שותה יין ג) 1)

ב אונן פטור מכל המצות שבתורה ד), ואפילו אם אינו צריך

שערים מצויינים בהלכה

א) שהוא חייב להתאבל עליו עי' לסמן (סי' ר"ג) מה שכתבנו שם.
 ב) לא יאכל בהחדר שהמת שם בפתחי תשובה (סי' שמ"א ס"ק ב') מבאר דברי הטו"ז והש"ך שם דלהטו"ז דוקא לו אסור לאכול בחדר זה ולאחרים מותר ולהש"ך גם לאחרים אסור והעלה להחמיר בהש"ך וכ"כ בחירושי הנרא"ז מרגליות (הל' אונן סעי' כ"א) דאותם הלנים אצל המת לשמרו אסורים לאכול שם אבל בערוך השלחן (סי' שמ"א סעי' ז') השיג על הפת"ש הנ"ל וכתב דלאחרים מותר.
 ג) אינו אוכל בשר ואינו שותה יין בשו"ת נודע ביהודה (תנינא יו"ד סי' רי"ד) כתב דמותר ברוטב של בשר ובחירושי הנאון רעק"א (סי' שמ"א) מסתפק בזה וגם מסתפק לענין חמר מדינה ובחירושי הנרא"ז מרגליות (אונן סעי' ד') כתב דמותר ברוטב של בשר וכן מותר לו לשתות שכר ומי דבש ובהנהות יד שאול שם נוטה לאסור ברוטב של בשר.
 ד) פטור מכל המצות שבתורה ובדין נתינת גט וחליצה עי' בבאה"ט (אהע"ז סי' קס"ט ס"ק מ"ז) ובפת"ש (שם ס"ק ל"ד) מה שכתבו

לעמוק בצרכי המת, כגון שיש לו אחרים שעוסקים בשבילו. ואפילו אם רוצה להחמיר על עצמו אינו רשאי מפני כבוד המת, אינו מברך לא המוציא ולא ברכת המזון. ואפילו אם אחרים אוכלין ומברכין אינו עונה אמן, ואינו מצטרף לא לזימון ולא לעשרה, אבל מה שהוא מצות לא תעשה אפילו מדרבנן, אסור גם לו, ולכן אם בא לאכול פת צריך ליטול ידיו, ולא יברך על נטילת ידים כמו שאינו מברך המוציא, וכן בנטילת ידים שחרית נוטל ידיו שלש פעמים כדרכו ואינו מברך⁽²⁾

ג אם אבל קודם שנקבר המת ולאחר שנקבר עדיין לא נתעבד המזון יברך ברכת המזון, וגם אם עשה צרכיו קודם הקבורה, יברך אחר כך ברכת אשר יצר אפילו כל היום⁽³⁾

ד אם האונן הוא בעיר אחרת^(ה), ובמקום המת יש גם כן קרובים שחייבים להתאבל אזי על זה שהוא במקום אחר אין עליו דין אונן אבל אם אין קרובים במקום המת, חל על זה דין אונן⁽⁴⁾

ה במקום שיש חברה קדושה, ולאחר שהקרובים נתעסקו בצרכי הקבורה, והתפשרו עם אנשי החברה קדושה אין עליהם שום דבר לעשות, אך אנשי החברה קדושה עושין הכל. אזי אין עוד על הקרובים דין אונן וסותרין כבשר וביין. ומכל שכן שסותרין וחייבין בקריאת

שערים מצויינים בהלכה

בזה ובכרכי יוסף (יו"ד סי' שמ"א) האריך בזה ולא העלה דבר ברור. ובחידושי הגדא"ו (אונן סעי' ז') כתב דלכתחלה לא יחליץ ולא יתן גט וביעבר כשר. ואי מותר לו לשחוט עי' בהגהות יד שאול (סי' שמ"א) שכתב דאין לחוש וביוסף דעת (סי' שמ"א) כתב להתיר לצורך שבת ואין שוחט אחר ועי' בכרכי תשובה (יו"ד סי' א' ס"ק קע"ב) האריך בזה ונטטה להחמיר משום דצער גדול ואין לבו פנוי לכדיסת סכין.

ה אם האונן הוא בעיר אחרת ואם נתודע לו שמת לו מת בעיר אחרת ואין שם קרובים ואין לו אפשרות ליסע לשם כתב בספר יוסף דעת (סי' שמ"א) דלא חל עליו אנינות דרמי ממש למש"כ המג"א (סי' תקמ"ח ס"ק ח') דאם מחמת אונס אי אפשר לקברו לא חל עליו אנינות ואף שהדגול מרבכה ובנדוד ביהודה (תנינא יו"ד סי' רי"א) חולק עליו משום דעכ"פ מחויב בכבוד המת בעשיית התכריכין מ"מ הכא מודה כיון שאי אפשר לו לעשות שום דבר לצורך המת ולכן מחויב במצות ולענין תפילין דעתו שלא יניח. ועי' בשו"ת אמרי יושר (ח"א סי' ס"א וסי' ק"פ) דעתו נמי דמחויב בקר"ש ותפלה אבל תפילין לא יניח ובשו"ת משיב דבר להנצי"ב (סי' ע"ב)

(4) שם בש"ך סק"ה.

(2) שם ובס"ת סק"ד.

(3) שם בס"ת ס"קה.

שמע ובתפלה ובכל המצות ו), ומכל מקום נוהגין שאין האונגין מתפללין עד לאחר הקבורה. והיינו מפני שגם הם הולכין ומלוין את המת עד הבית הקברות ז), והרוצה להחמיר ולהתפלל תיכף לאחר שמסר את המת לאנשי החכורה קדושה, יכול להחמיר על עצמו s).

ו כל זמן שלא נקבר המת אינו חולץ מנעליו, ומותר לצאת מביתו ח) לצרכי המת, אבל אסור לישב או לישן על כסא או מטה, וכל שכן שאסור בתשמיש המטה ט). ואסור ברחיצה י) וסיכה ושמחה

שערים מצוינים בחלכה

כתב דיש עליו דין אונג ופטור מכל וב"ב בערוך השלחן (סי' שמ"א סוס"י י"ב) אבל בשדי חמד (חלס י"ח מערכת אבלות) הביא תשובה מחתנו של הנצי"ב הגאון ר' רפאל שפירא שחולק עליו. ועי' במשמרת שלום (אות אונג ס"ס ס"ו) ובכל בו החדש על אבלות שהאריכו בזה.

ו בקר"ש ותפלה ובכל המצות ועי' בפמ"נ (מ"ז או"ח סי' ע"א ס"ס ה') שכתב דחייב להתפלל ולקרות קר"ש בלא תפילין עיי"ש.

ז) ומלוין את המת עד בית הקברות ובמקום שמולכים את המת למקום רחוק והאונג נשאר בביתו מחויב מיד בכל המצות בשנסתלק המת מפניו (נוב"ת יו"ד רי"א והובא בפת"ש סי' שמ"א ס"ס כ"א).

ח) ומותר לצאת מביתו כדי להבין מה שאביא לקמן הפוסקים אחרונים שהתירו בשעה ר"ח באיזה דברים בשעת אנינות יותר מבשעת האבלות ההכרח להודיע כאן שיש מחלוקת בין הראשונים אם דברים האסורים באבלות אסורים גם באנינות או לאו הרמב"ם (ה' אבל פ"א ה"ב) והרימב"א (מו"ס ט"ו) והטור (יו"ד סי' שצ"ח ובסי' שמ"א) כתבו דאנינות ואבלות לא דמו אהדרי ואין דין אבלות על האונג עיי"ש היטב והרמב"ן (בספר תורת האדם) והר' פרץ (הובא בטור שם) כתבו שנוהג בו כל דין אבלות ועי' בערוך השלחן (סי' שמ"א סעי' כ"ז) שמבאר כל זה. ועי' בשו"ת חת"ס (סי' שכ"ד) דמה שחושב הרמ"א (סי' שמ"א סעי' ה') דאסור בשעת אנינות ברחיצה וסיכה ושאלת שלום ותספורת ובמלאכה גם המחבר שם מודה לזה אבל בערוך השלחן שם סובר דלמחבר מותר כל זה עיי"ש.

ט) שאסור בתשמיש המטה עי' בש"ע (סי' ת"ב סעי' י"ב) דאם לא נודע לו ממות המת אין צדיקים להודיעו ומותר להזמינו לסעודה ובגליון מהרש"א שם כתב בשם שו"ת מהר"ש הלוי (יו"ד סי' ר"ז) דאם לאשתו מת לה מת והיא אינה יודעת רשאי הבעל לשמש עמה ואינו עובר על „לפני עור" ובכרכי יוסף (סי' שמ"א אות ט"ו) כתב להחמיר וסיים בצריך להתיישב עור ולחפש עוד בענין ובשאלת יעב"ץ (ח"א סי' ס"ה) דעתו להקל אבל בחירושי הגרא"ו מרגליות (דין כ') כתב להחמיר.

י) ואסור ברחיצה ובמקום שנוהגים בשמת אדם גדול וקדוש

ושאלת שלום ובתספורת יא) ובתלמוד תורה יב), ואסור במלאכה ג) אפילו על ידי אחרים ואפילו בדבר האבוד, ובהפסד גדול יעשה שאלת חכם 6).

שערים מצויינים בהלכה

מטבילים עצמם נושאי המטה מותר גם להאונן לטבול עצמו בצונן (שו"ת פרי השרה ח"ב סי' ק"ד). ועי' בשרי חמד (אנינות אות ו') שבמקום שיש חשש התרסקות במחלה מחמת המת רשאי האונן לרחוץ ולהחליף שמלותיו ונסתייע מחירושי וביאורי הנרא"ז מרגליות (ה' אונן סעי' י"ט) שכתב דבכל מקום שיש צורך גדול מחמת חולי ר"ל יוכל לסמוך להקל והכל לפי הענין עיי"ש.

יא) ובתספורת עי' בטו"ז (סי' שצ"ח ס"ס כ') נראה דעתו שם להקל בתספורת קודם הקבורה וככל בו החדש (על אבלות) ראיתי נ"כ שהביא מתשובה מאחכה (סוף ה' אונן) דבעיר פראג היו נוהגים היתר בזה והנודע ביהודה לא מיחה בזה וכן בשרי חמד (שם אות ר') הביא להקל למי שכבר עליו שערו אבל אח"כ כשראה שהחיר"א ושאר אחרונים אסרו, דעתו נמי לאסור ואפ"ה כתב דאם עדיין לא נודע לו ממימת המת מותר לנלחו עיי"ש ובאמת כבר כתב בזה בש"ע (סי' ת"ב סעי' י"ב) רמותר להזמינו לסעודה ואין מחויבים להגיד לו. ועי' לעיל (ס"ס ט').

יב) ובתלמוד תורה ואי מותר לרב לפסוק ולהורות דין למי ששואל אותו עי' לקמן (סי' ר"י).

יג) ואסור במלאכה ואי מותר למכור חנותו בדרך הערמה בעת אנינותו והלוקח נושא ונותן כל ז' ימי אבלות עי' מזה בשו"ת חתם סופר (יו"ד סי' שכ"ד) אף שהעלה לאיסור עפ"י דברי הרמ"א (סי' שמ"א סעי' ה') שכתב, "ראונן אסור במלאכה" אפ"ה כתב דבמקום שנהנו קולא זו בחרו הרע במיעוטו דעפ"י הרוכ לא יוכלו להתבטל מסחורתם כל ז' ימי אבלות וממציאים להם היתר אחר שלשה ימים מפני שהוא רבד האבוד על כן נהנו לבטל קצת בשעת אנינות דאיכא פלונתא בה וסומכין על דברי המיסקל באבל כרי שיהיו לבו פנוי להתאבל ז' ימי אבלות אבל אין דעתו נוחה מהמסקילין ומ"מ אין למחות בכח ועי' בשו"ת כתב סופר (יו"ד סי' קפ"ו) שכתב טעם להתיר בעוד שהוא גוסס וחי עור דלא שייך מראית העין כמה שיהי' פתוח בז' ימי אבלות ושכן נוהגין בעיר פרעשבורג. וכשהחנות היא בשותפות עם אחר יש להתיר יותר אף כשהוא כבר אונן ולא בדרך משא ומתן ומכירה רק שיסלק עצמו מהשותפות ואין לו בה חלק ומוחל כל חלקו לשותפו עיי"ש טעמו ושכן נוהגין בעיר פראג וכן נמצא כתוב זה בשו"ת שב יעקב (ח"א סי' ס"ג) וכשו"ת תשובה מאחכה. ובשו"ת מהרי"א אסאד (או"ח סי' קפ"ט) הביא נ"כ היתר זה בשותפות והוסיף עוד להתיר גם כשאינו לו שותף בחנות

ז מי שהוא אונן בשעת קריאת שמע ותפלה, ולאחר שנקבר המת עבר רביעית היום שהיא זמן קריאת שמע, מכל מקום אומר גם קריאת שמע וברכותיה בלא תפילין, עד שליש היום אבל אם עבר גם שליש היום, אומר קריאת שמע בלא הברכות (ה) ז ותפלת שמונה עשרה מותר להתפלל עד הצות היום, ומוסף בראש חודש יכול להתפלל גם אחר כך שזמנה כל היום, ומברכות השחר לא יאמר כי אם שלש ברכות שלא עשני נוי, שלא עשני עבר, שלא עשני אשה, וברכות התורה, שאלו זמנם כל היום, ושאר הברכות לא יאמר אחר שעבר זמנם, כיון שבשעת חובתם דהיינו בבוקר היה פטור, ואם נקבר המת קודם שליש היום, וביתו רחוק מבית הקברות שבעוד שיגיע לביתו יעבור שליש היום, טוב יותר שיכנס לאיזה בית סמוך לבית הקברות, לקרוא קריאת שמע ולהתפלל בזמן הראוי או אפילו בחוץ במקום נקי, ומיד כשמתחילין להשליך עפר על המת, יכול לקרות קריאת שמע ולהתפלל, אף על פי שהאבלות עדיין אינו חל (8).

ח מי שמת לו מת, ונעשה אונן לאחר שכבר הגיע זמן תפלת שחרית, או מנחה או ערבית והוא לא התפלל מקודם שנעשה אונן ונמשך האנינות עד לאחר זמן תפלה, אף על פי כן אינו צריך תשלומין להתפלל בתפלה שלאחריה שתיים (9).

שערים מצויינים בהלכה

שמותר למסור חנותו לאחר שהוא יעסוק בו וכל הרווח לעצמו והסילוק או המכירה יעשה ע"י קנין סודר וכן בשו"ת מהרש"ג (יו"ד סי' כ"ד) כתב נמי להתיר למכור חנותו כשהוא אונן ורק על אביו ואמו יש להחמיר וכשמוכר יעשה הקנין ע"י קנין סודר דהיינו דהקונה יתן סודר שלו להמסנה דק"ו"ל דבעי כליו של קונה וע"ז יסנה לו החנות עם הסחורה כפי שער הקצוב או כפי מה שישומו נ' בני אדם עיי"ש ובשו"ת מנחת אלעזר (ח"א סי' ע"ו) מפסק על כל ההיתר שנהגו באיזהו מקומות למכור בעת האנינות ודעתו דעכ"פ אין להתיר במקום שאין המנהג להתיר.

יד אומר קר"ש בלא הברכות בהרבה קצורי ש"ע ציין ארלע"ל (סי' י"ז סעי' א') שכתב שם דין זה שלא לומר ברכת קר"ש לאחר שליש היום ועי' במשנה ברורה (סי' נ"ח סעי' ו') בכיבוד הלכה שם דהמשכנות יעקב מכריע דבריעבר עד הצות כמו תפלה עיי"ש והיום החסידים אין מדקדקים בזה ואומרים ברכת קר"ש עד הצות וכ"כ במשנה ברורה (סי' ע"א ס"ט ר').

(7) ע"ל סימן י"ז סוף סעיף א'. (9) חידושי הגרא"ז בה"ל אונן סעיף כ"ט.
(8) מג"א סימן ע"א סק"א.

מ מי שמת לו מת בשבת, כיון דאסור לקברו היום לא חל עליו אנינות, ומותר בבשר ויין, וחייב בכל המצות חוץ מתשמיש המטה שאסור לו (10) וגם אסור בתלמוד תורה (ט) דהויין דברים שבציניעה (11). ואם הוא שליח צבור (ט) אם יש אחר להתפלל לא יתפלל הוא, ואי ליכא אחר יתפלל הוא (י) (12). אם המת הוא אביו או אמו, יכול לומר קדיש במקום שאין שאר אבלים (יח), אבל במקום שאר אבלים לא יאמר קדיש קודם הקבורה (13), ואם האונן הוא אבל מכבר על אביו או על אמו, או שיש לו יאָהרצייט, יאמר קדיש כמו שאר אבל או יאָהרצייט (יט) (14).

שערים מצויינים בהלכה

(טו) וגם אסור בתלמוד תורה עי' במגן אברהם (או"ח סי' תקמ"ח ס"ק ח') דאסור לו לעלות לתורה ובדנו'ל מרבבה שם השיג עליו דבשבת ויו"ט דאין אנינות חל מותר בתורה ועי' בחידושי הגרע"א (יו"ד סי' שמ"א סעי' ב') שאין קורין אותו לעלות לתורה ובהגהות אמרי ברוך (סי' שמ"א) מביא בשם סמ"ק דאם יש לו עליה קבועה כגון ששי או שהוא כהן הוי פרהסיא ומותר. ועי' במשמרת שלום (ה' אונן אות כ"ט) דמותר לו להעביר הסדרה שנים מקרא ואחר תרגום וכ"כ בערוך השלחן (שמ"א סעי' ט"ז) וכן מותר לו לומר תהלים אם רני'ל בזה בכל שבת. ופשוט דהלכות אבילות ודברים הרעים שבירמיה מותר לו ללמוד.

(טז) ואם הוא שליח ציבור ואם הוא שמש הסהל מותר לילך לשמש בצרכי סעודת ברית מילה שלא יפסיד פרנסתו (פת"ש סי' שמ"א ס"ק י'). (י) ואי ליכא אחר יתפלל הוא וכן אם הוא בעל קריאה ואין שם בקי כמודו מותר לו לקרוא (משמרת שלום ה' אונן אות ס"א)

(יח) יכול לומר קדיש במקום שאין אבלים הכריע כן מפני שיש בזה פלונתא, המו"ז (סי' שע"ו ס"ק ד') כתב שיאמר קדיש ובנקוה"כ שם הולק עליו דטעם הקדיש לפרות אביו או אמו מניהנם וכיון שלא נקבר עוד אין בו דין ניהנם ובפת"ש (סי' שמ"א ס"ק י"ד) הביא מהרבה אחרונים דדעתם כהטו"ז וע"כ הכריע כאן דבמקום שאין אבלים לא יאמר קדיש כיון שיש פלונתא ותלוי במנהג כמש"כ הפת"ש שם. וכן מביא הכרעה זו במשנה ברורה (סי' ע"א ס"ק ז') בשם הפמ"ג עיי"ש.

(יט) יאמר קדיש כמו שאר אבל ויאָרצייט בגליון מהרש"א (סי' שמ"א) הביא כן משו"ת עבודת הגרשוני (סי' ס"ב) ובפת"ש (שם ס"ק ט') נשאר בצ"ע ודעתו שלא לומר וכן בשו"ת מהר"ם שיק (סי' שמ"ב) דעתו

(13) בקצש"ע צ"ן לשערי דיעד.

(14) שם במ"ת סק"ט.

(10) סימן שמ"א סעיף א.

(11) מביא סימן תקמ"ח, סק"ח.

(12) שע"ת סימן ע"א סק"ו.

י סמוך לערב קורא קריאת שמע בלא ברכות, ואינו מתפלל ערבית כ) ואינו מבדיל במוצאי שבת, ומותר לו לאכול בלא הכדלה, ולאחר שיקבר המת יבדיל על הכוס ואפילו לא נקבר עד למחר יכול להבדיל על הכוס ולא על הנר ובשמים. דמותר להבדיל עד יום שלישי בשבת (בדלעיל סימן צ"ו) ובתפלת שחרית שהוא מתפלל כשלא עבר זמנה, אינו אומר אתה חוננתנו 15).

יא אם צריך לעת ערב ללכת מביתו עד סמוך לתחום שבת, כדי שילך במוצאי שבת למקום אחר בשביל צרכי המת, או שהוא צריך לעת ערב לאסוף את הגבאים דחברה קדושה, להשוות עמם בעד מקום הקבורה, אזי מיד כשהתחיל ללכת ולעסוק בצרכי המת חל עליו אנינות 16).

יב מת בערב שבת לעת מנחה כא), בענין שאי אפשר לקבורו קודם שבת, מתפלל גם מנחה בערב שבת 17).

יג מת ביום ראשון של יום טוב, אם רוצה לקברו היום על ידי אינו יהודי חל עליו מיד אנינות כב), ומכל שכן ביום שני שיכול לקברו

שקרים מצויינים בחלכה

שלא לומר אם הקבורה תהיה ביומו רק אם מחמת פקודת הממשלה מוכרחין להשהותו דעפ"י דינא אין עליו דין אונן יאמר הקדיש וכן אם מסר כבר להחברה ג"כ יאמר. וכן העלה הבאה"ט (או"ח סי' ע"א ס"ק ד') דמחלס שם בין יש מתעסקין אחרים או לא.

כ) ואינו מתפלל ערבית ועי' בשו"ת שבות יעקב (ח"א סי' ח') שכתב הטעם דאם יתפלל ערבית ויבדיל עושהו חול ומפילא חל עליו אנינות ואונן אינו רשאי להתפלל והוי כארכביה אתרי רכשי ועי' בחידושי וביאורי הנרא"ז מרגליות (ה' אונן סי' י"ז) דהביא מספר בית לחם יהודה שחולק עליו ואפ"ה סיים הנרא"ז דשב ואל תעשה עדיף ובשדי המד (אבלות סי' קע"ה) כתב שהוא עשה מעשה והתפלל ערבית מבעוד יום כמו שמצינו בש"ס דרב צלי של מוצאי שבת בשבת. ולדינא כל הפוסקים האחרונים סתמו שלא להתפלל.

כא) מת בערב שבת לעת מנחה ומנהג העולם שלא ללבוש חלוק מכובס כסברת רבינו פרץ אף שהוא יחיד בזה אם לא לצורך גדול (ברכי יוסף שמ"א אות י"ד).

כב) חל עליו מיד אנינות ולענין תלמוד תורה יש חילוק דבשאר ימות השנה יכול ללמוד דברים הרעים שבירמיה אבל ברנל אין נכון לעסוק

15) טו"ו או"ח סימן ע"א סק"ד וי"ד 16) י"ד סימן שמ"א סעיף א.

17) הל' אונן להגראז"מ ז"ל.

סימן שמ"א סעיף ב.

גם בעצמו דחל עליו מיד אנינות, ואפילו הוא אינו רוצה לקברו היום (18).

יד מי שמתו מוטל לפניו בליל יום טוב שני, מקום שנהגו לקברו על ידי ישראל, נהוג דין אנינות אפילו בלילה, ואינו אומר קידוש ואינו אוכל בשר ואינו שותה יין, אבל בליל יום טוב ראשון, או אפילו בליל יום טוב שני, במקום שנהגו להתעסק גם ביום טוב שני דוקא על ידי אינו יהודי, אין לנהוג דין אנינות בלילה (19).

מן מי שהיה אונן במוצאי יום טוב, יבדיל ביום שלאחריו אבל לא אחר כך, כי הבדלה של יום טוב אין זמנה אלא עד סוף היום שלאחריה (20).

מן אונן שיש לו בן למול (נג), אם אפשר לקבור את המת קודם שיצאו מבית הכנסת שחרית, אזי יתפללו הקברנים תחלה, ויקברו את המת, וימולו את התינוק, ואם אי אפשר מכל מקום ימולו את התינוק שחרית בבית הכנסת, והסנדק יברך ברכת להכניסו, משום דמת ומילה מילה קודמת (21).

שערים מצויינים בהלכה

בזה ומותר לו ללמוד בלימודים שהוא רוצה (שע"ת תקמ"ח ס"ה).

(כג) אונן שיש לו בן למול המו"ז (סי' שמ"א ס"ק ו') הביא בזה פלונתת הרש"ל והרמ"א (כת"י) דהרש"ל סוכר דימולו הבן קודם והרמ"א סוכר שיקברו קודם דאל"כ הוא אונן ואי אפשר לו לברך, "להכניסו" והכריע המו"ז כן דאם אפשר לקברו בשחרית יקברו ואם א"א ימולו בשחרית ויברך הסנדק כמש"כ המחבר כאן. ועי' בשו"ת חת"ס (סי' שכ"ה) דהורה כהרש"ל וכ"כ עוה"פ בספרו (ח"ו סי' ל"ט) אבל בחידושי הגרא"ז מרגליות (ה' אונן סי' ח') ובברכי יוסף (סי' שמ"א אות ח') הורו כהמו"ז ועי' עו"ש בשו"ת חת"ס סופר (ח"ו סי' ל"ט) דלא נחלקו הרש"ל והרמ"א אלא אם האב בעצמו הוא המוהל אבל הכא לימול בן של אחר ונעשה המוהל אונן לכו"ע ימול קודם כיון דאין המצוה עליו אלא על האב והוא נעשה רק שליחו וזה יכול להיות להעשות שליח ואפ"ה כשיש מוהל אחר לא ימול הוא עי"ש.

ואונן כהן אי מותר לפדות על ידו כתב בשו"ת מהרי"א אסאד (יו"ד סי' שנ"ו) דכשאר כהן אחר מותר לפדות ע"י משום דהפדיון אינו מצוה על הכהן וברכת "בורא פרי הגפן" יברך אחר במקומו. וכשהמוהל או הכהן הם אבלים עי' לקמן סי' רי"ד.

(20) שם בהל' אונן, ועיין שע"ת סי' תצ"א.

(18) שם ב"י"ד.

(21) ט"ז יו"ד סימן שמי"א סק"ו וסי' ש"ס.

(19) מג"א סימן תקמ"ח סק"ח.

י' אונן באור לארבעה עשר בניסן כד), יעשה שליח לברוק את החמץ, וכל חמירא וכו' יאמר בעצמו (22)

יח אונן בליל ספירת העומר לא יספור בלילה, אלא ביום לאחר הקבורה יספור בלא ברכה, ובשאר הלילות אחר כך יספור בברכה, ואם רואה ביום כי האנינות תמשך עד הלילה, יספור אפילו באנינותו בלא ברכה, כדי שיספור שאר הלילות בברכה (23) (אונן בפורים עיין לעיל סימן קמ"א סעיף כ"א)

יז מי שמת בתפיסה, והמושל אינו רוצה ליתנו לקבורה עד שיתנו לו ממון הרבה, לא חל על הקרובים אנינות, וגם אכילות לא חל עליהם, כיון שלא נתיאשו מלקברו, ומצפים להתפשר עם המושל, וכן אם קרובי המת הם בתפיסה, ואינם יכולים לעסוק בצרכי מת אין אנינות חל עליהם (24)

כ במקומות אשר נתן הדת כה) שלא לקבור את המת עד לאחר שמונה וארבעים שעות, אף על פי כן לא נפטר האונן מדין אנינות, כיון שלאחר עכור הזמן ודאי יקברוהו, מוטל עליהם בנתיים להתעסק בכבודו, להכין תכריכין וארון ולהכין אנשים, אך ביום טוב שני יש להקל ולפטרו מדין אנינות, בזה שאי אפשר לקברו מחמת פקודת המלכות (25).

כא במקומות הנזכרים, לפי שחוששין שלא ימצאו אנשים לטהר את המת בקרוב שני מעת לעת לאחר מותו, ועל כן המציאו לטהרו

שערים מצויינים בהלכה

כד) אונן בליל ארבעה עשר עי' לעיף (ח"ג סי' קי"א ס"ס ב') מש"כ ברין בריסת חמץ ועי' עור לעיף (שם סי' קי"ט ס"ס י') האיך יתנהג בפסח בלילי סדרים.

כה) במקומות אשר ניתן הדת דעה זו שמוכא כאן הוא דעת הנודע ביהודה (תנינא יו"ד סי' רי"א) והגרא"ו מרגליות (ה' אונן סי' א') אבל בשו"ת מהר"ם שיע (יו"ד סי' ש"ט) הביא בשם מרן החת"ס דחייב בכל המצות חוץ מתפילין ועי' בהנהגות מבצל ישמח משה (יו"ד סי' שמ"א) כתב שם תשובה ארוכה והעלה שחייב גם בתפילין אם אפשר לו או שלא להצטער הרבה ושלא להסיח דעתו מהם עיי"ש והאריכו עוד האחרונים בזה ורובם ס"ל שלא יניח תפילין וכן נראה מהפס"נ (הבאתי לעיל ס"ס ו') דבכל מקום שאין עליו דין אנינות וחייב במצות אפ"ה לא יניח תפילין.

(24) יו"ד סימן שמ"א סעיף ד'.

(25) פ"ת שם סק"ב.

(22) שע"ת סימן תל"א.

(23) שם בה"ל אונן.

תיכף לאחר מותו, ולשמו בארון שלם ונקב למטה, אזי לאחר שהושם בארון פטורין מדין אנינות, ונוהג דין אבילות, ומכל מקום צריכין למנות שבעה משעה שיסתום הגולל בקבר²⁶).

כב מי שמת לו מת והוא אינו יודע, אם אין מי שיתעסק בו צריכין להגיד לו, אבל אם יש מתעסקים אחרים, אין להגיד לו עד לאחר שיתפלל, ומי שאשתו מת לה מת והיא אינה יודעת, יש לו להבעל להחמיר שלא לשמש עמה²⁷. (עיי' לקמן סימן ר"ו סעיף ט' ואנינות חמיר טפי)

קצו. דין התכריכין והטהרה ואיסור הנאה במת. §
וכו י"ג סעיפים.

א נזהגין לתדר אחרי בגדי פשתן א) לבנים ויהיו נאים, לסימן

שערים מצויינים בחלכה

א) להדר אחר בגדי פשתן עי' בש"ס (מועד קטן כו:): דר' גמליאל הנשיא הנהיג לעשות תכריכין מפשתן ועי' בצ"ח (ברכות כח:): דלכן עושין מפשתן מפני שנרקבים מהרה ולא יעכבו רקיבת הגוף ובשו"ת הריב"ד להראב"ד מפדעמבורג (סי' ס"ד) נשאל בעת המלחמה שהיה יוקר גדול אי רשאים החברה קדישא ליקח נייר ולעשות מהם תכריכים והספק הוא מפני שאסור לשנות כמש"כ הבאה"ט (סי' שנ"ב) וגם כתב שם שאם קוברים בבגדים בלויים יש חשש סכנה והנייר נעשה מבגדים בלויים והעלה שם דמצד איסור שינוי אין כאן דוח דוקא נאמר אם עושים מבגדים יקרים כדמשמע בש"ס (מועד קטן כו) וכן משום בנד בלוי ג"כ אין חשש משום רפנים חדשות באו לכאן ע"י שנתהו נייר וכמש"כ התת"ס (ח"ו) לענין כתם ולמעשה ביקש שיוסכימו עמו עוד שני גדולי הדור מפני שהוא דבר חדש עיי"ש. ועי' בשו"ת חרות יעקב מיוזלש (ת"ב סי' צ"ט) נשאל ג"כ בזה והעלה דלפי מה שכתב הצ"ח הנ"ל דלכך עושים מפשתן מפני שנרקבים מהרה א"כ בתכריכין מנייר שנרקבים ג"כ מהרה כשנעשים לחים אין שום חשש ולמעשה ביקש נמי שיוסכימו עמו שני גדולי הדור וכתב עוד דלעשירים מותר להם לקנות ברמיהן פשתן ולא אסרו חז"ל תכריכים יקרים אלא במלבושים שהם יקרים יותר מפשתן אבל למעט פשתן אין בדינו אפי' אם יהי' תילוס בין עניים לעשירים עיי"ש.

שמודים בתחיית המתים, דאמר רב חייא בר יוסף (1) עתידין הצדיקים שיעמדו בלבושיהן (2), אבל לא יהיו חשוכים יותר מדאי כי זה אסור (2). אסור לעשות בתכריבין לא אימרא ולא שום קשר, הן בחוטין שתופרין בהם הן בלבישה (3), קוברין האיש במלית שיש בו ציצית אך שפוסלין אחת (2), והיותר נכון שכשמונח בקבר או יכניסו ציצה אחת בתוך הכנף, אם היה לו מלית נאה (4) שהתפלל בו בחייו אינו ראוי להחליפו (ה)

שערים מצויינים בהלכה

(ב) שיעמדו בלבושיהן ואם שכחו להלביש למת מלבוש אחד מהנהוג ללבוש אסור לפתוח הקבר להלבישו אלא פותחין עד שמגיעין לארון ומניחים אותו על הארון (באה"ט סי' שנ"ה).

(ג) אך שפוסלין אחת ועי' בערוך השלחן (סי' שנ"א סעי' ג') דהגר"א צוה לאחד מתלמידיו שיקברו אותו בכל ציציותיו ואתו תלמיד כשהגיעו להלבישת התכריבין חש במעיו ויצא חוץ ואותם שהלבישוהו לא ידעו מזה ונתקו אחת מהציצית כנהוג וכשנכנס אותו תלמיד צעק על זה והגרולים שהיו שם אמרו שזהו אות מן השמים לבלי לשנות וכן צוה בעל יסוד ושורש העבודה להניחו בכל ציציותיו וכשהניחוהו בקבר נסתבכה וניתקה מעצמה עיי"ש ובספר בית שלמה (ממונקאמש) כתב שקברו את רבינו הגה"ק בעל דברי חיים מצאנו בכל הציצית עפ"י הוראת הגה"ק ר' שלמה שפירא, ובספר דרכי חיים ושלום (אות תת"א) כתב שכן קברו את בנו בעל דרכי תשובה ובנו בעל מנחת אלעזר זצ"ל, ובצוואת הגאון מהרש"ם מברעזאן (בספר תכלת כרדכי) צוה ג"כ שלא לפסול אלא יקשרו זה עם זה עיי"ש וסתם מנהג העולם שפוסלים ציצה אחת.

(ד) מלית נאה במשמרת שלום (אות מלית ס"ק כ"ב) הביא משו"ת תשובה מאהבה דלא בטלית לבד אלא גם בקיטל שיש בו קצת נוי והתפלל בו ביום הקדוש אינו ראוי להסיר הגוי ולהחליפו. ועי' בדרכי חיים ושלום (אות הנ"ל) דלהנה"ק בעל דרכי תשובה ולבנו בעל מנחת אלעזר לא הסירו העטרות מהטליתים והסיטלין כי כן צוה עיי"ש.

(ה) אינו ראוי להחליפו עי' בשאילת יעב"ץ (ח"א סי' קכ"ד) מובא בפת"ש (סי' שנ"א ס"ק א') דמי שלא קיים בחייו מצות ציצית מפני אונס אין לקברו בטלית ואם עושה לו מלית לא הפסיד. ומי שלא קיים בחייו מצות ציצית מפני שאינו זהיר במצות, עי' בפרישה (סי' שנ"א) מה שכתב בשם הרא"ש מה שדן שם בזה ובדרכי משה שם הביא בשם הריב"א דמי שהיה לו ציצית בחייו נותנים לו ולמי שלא היה לו לא נותנים לו ובשו"ת בן יהודה (סי' קט"ז) האריך בזה והעלה דלמי שהיה מכוה מצות ציצית שיא

לאחר מותו בטלית אחר שאינו נאה, כי נייחא ליה להאדם להקבר בטלית שהתפלל בו בחייו. כשמלבישין את המת יכוונו שכשם שהם מלבישים את הגוף, כך תתלבש נשמתו במלבושים רוחניים בנן עדן 4).

ב סדר הטהרה, מרחיצין במים חמים כל גופו וראשו, ומנקין אותו היטב בין אצבעות ידיו ורגליו ובכל מקום, וחופפין את ראשו, וסורקין, וגוזזין שערות ראשו, ונוטלין צפרני ידיו ורגליו, (ובמדינתנו אין נוהגין זאת) וצריכין לזוהר שלא יהפכו את המת על פניו, שהוא דרך בזיון, אלא יטו אותו על צדו, ואחר כך על צדו השני. לאחר שנקו אותו היטב. שופכין עליו תשעה קבין מים 5), דהיינו שמעמידין את המת על הקרקע, או על גבי קש, ושופכין את המים על ראשו שירדו על כל גופו 6).

ג שיעור תשעה קבין 7) יש בו מחלוקת, ויש ליקח לערך כ"ד קווארט פוליש, ואין צריכין שיהיו כולם בכלי אחד דוקא, אלא גם משני כלים, או משלשה מצטרפין, רק שהשני יתחיל ליצוק בעוד שלא הפסיק הראשון, וכן השלישי בעוד שלא הפסיק השני, וגם אם מערה

שערים מצויינים בהלכה

היה לו טלית קטן גם בעת מותו אין להלבישו ובוה מיירי הריב"א הנ"ל משא"כ באם מפני ההכרח בענין מסחרו לא היה עליו ציצית יש להלבישו. ובשו"ת מהר"ם שיק (יו"ד סי' ש"ג) כתב דאם לא היה מומר להכעיס יש להלבישו.

ואם היה רגיל להתפלל בטלית של משי עי' בהנהות יד שאול (סי' שנ"א) ראין לעשות לו טלית חדש ולפסלו דזה לא מסתבר. ובמשמרת שלום (אות טלית ס"ק כ"ד) הביא מאיזה ספרים דיבולים לקברו בטלית חדש. ובחור שמת ומנהגו שלא ללבוש טלית קודם החתונה, עי' במשמרת שלום (שם אות כ"ז) דיש בזה מנהגים שונים יש נוהגין דאם הוא בחור ת"ח וי"ש לובשים אותו טלית גדול ויש נוהגין שמלבישין אותו רק הטלית קטן.

7) שופכין עליו תשעה קבים מים ובהכמת אדם (הנהנת חברה קדישא אות ז') כתב דזהו עיקר הטהרה ובכ"י בו החדש (על אבלות) ראיתי שמביא משו"ת אבני זכרון (סי' צ"ג) ושו"ת בית דוד (סי' קצ"ו) דאם שכחו לשפוך הט' קבין אסור לפתוח הקבר מפני שלא נזכר בש"ע ענין הט' קבין.

8) שיעור תשעה קבין וכל קב הוא כ"ד ביצים נמצא שהוא שיעור מאתים וששה עשר ביצים.

5) סימן שני"ב סעיף ד' ובחכ"א.

4) שם וביו"ד סימן שני"א.

מכלי אחד לא יפסיק הקילוח. ומתוך ארבעה כלים אפילו שופכין בפעם אחת אין מצטרפין (6).

ד אחר כך טורפין ביצה עם יין ביחד וטורפין הביצה בקליפתה, לרמו שגלגל הוא שחוזר בעולם (ובמקום שאין יין מצוי לוקחין מים) ומרחיצין בו ראשו, ומה שנוהגין באיזה מקומות שכל אחד לוקח מעט ומוזה על המת, אין זה נכון ויש לבטל מנהג זה, כי דומה לחוקות העמים, אלא ירחצו בו ראשו (7).

ה צריכין להשגיח שלא יקמוץ המת אצבעות ידיו, ומה שבקצת מקומות נוהגין לקמוץ את האצבעות יש לבטל מנהג זה, ומה שקצת אומרים שמרמזים בזה שמות קדושים, דבר בדוי הוא. גם מה שנותנים בידו שרביטין שקורין „געפליך“ מנהג שטות הוא (ח), ואם רוצים דוקא לתת אותו יניחום אצלו (8).

ו לאחר שטהרו את המת לא יניחו אותו באותו מקום שטהרוהו (ט), אלא ישכיבוהו כנגד הפתח לפנים מן הבית, ואין מהפכין את הדף שטהרוהו עליו, כי יש סכנה בדבר (9).

ז לא ינשק אדם ילדיו שמתו כי הוא סכנה גדולה. ומכל שכן שלא יאחו בידו של מת ויאמר שיוליכהו עמו (10).

ח כשמוציאין את המת מן הבית, יש לזוהר שלא יצא אדם

שערים מצוינים בהלכה

(ה) מנהג שטות הוא כ"כ בחכמת אדם (שם אות ט') אבל בשו"ת חתם סופר (יו"ד סי' שכ"ז) מחזיק בזה המנהג כיון שהוא מנהג קדום בכל המקומות ובשו"ת כתב סופר (יו"ד סוס"י קע"ה) כתב מקור להמנהג והוא בירושלמי (כלאים פ"ט ה"ג) „דר' ירמיה צוה שיהבין ליה חומרא בידו ראי אתא משיחא אנא מעטר" ומנהג ישראל תורה היא. וכן במנחת פתים (יו"ד סי' שנ"ב) ציין לירושלמי ההוא.

(ט) באותו מקום שטהרוהו ועי' בשו"ת חתם סופר (סי' שכ"ה) רבמקומות שעפ"י פקודת הממשלה משהין המת יום או יומים ורכבים אין רוצים להתעסק אז במהרתו מפני שמתנוול יש לרחצו ולטהרו ולהלכישו מיד ולכרוך סדין על המלבושים שלא יתנוולו ממה שיצא בלעו מפיו ואח"כ סמוך לקבורה יסירו הסדין המלוכלך ומלבושיו ישארו נקיים. ועי' לעיל (סי' קצ"ו סעי' כ"א).

(6) סימן תר"ו מג"א סק"ט ומטה אפרים (8) שם בחכ"א.

שם אות י"א. (9) שם בס' חסידים.

(7) יו"ד סימן שניב ובחכ"א במצבת משה. (10) שם.

ראשון, אך המתעסקים שצריכין לילך ראשון מן הבית כדי לנושאו
אין קפידא (11).

מ' מי שנפל מאליו ומת מיד, אם יש פצעים בגופו ויצא ממנו
דם, ואם כן יש לחוש שמא נבלע דם הנפש בכגדיו ובמנעליו, לכן אין
מטהרין אותו, אלא קוברין אותו בכגדיו ובמנעליו, רק למעלה מכגדיו
כורכין אותו בסדין שקורין סובב, נוהגין לחפור בקרקע שנפל שם אם
יש שם דם וכן בקרוב לו, וקוברין עמו את כל העפר שיש בו דם. ודוקא
בכגדיו שהיה לכוש בהם קוברין עמו, אבל אם נתו מן הדם על שאר
בגדים שאינו מלובש בהם, וכן אם הניחווהו על כרים וכסתות ועדיין
הדם יוצא, אינן צריכין קבורה, אלא יכבסום היטב עד שלא ישאר
בהם רושם דם, והמים ישפכו לתוך קברו. אם לא יצא ממנו דם,
פושטין בגדיו ומטהרין אותו ומלבישין אותו תכריכין כשאר מתים

שערים מצויינים בהלכה

(י) והמים ישפכו לתוך קברו וחמעם משום דמוכר דגם הדרם שיצא
לאחר מיתה צריך קבורה אלא שאין צריך לקבור הכרים והכסתות עצמן שיצא
עליהן הדרם כמו שהצריכו לקבור הבגדים עצמן דדוקא הבגדים שמלוכש
מחוייבין לקבור משום להעלות חימה כמש"כ הטו"ז והש"ך (סי' שם"ד)
אבל עיין בפתחי תשובה (שם ס"ק ו') דמשמע שם דהרם שיצא לאחר מיתה
אין צריך קבורה אלא דוקא הדרם שיצא בשעת מיתה זה צריך קבורה וכן
במשמרת שלום (אות דמים ס"ק י"ב) הביא תשובה מהנאון ר' צבי
האלבערשטאט שמוכר ג"כ דהרם לאחר מיתח אין צריך קבורה אולם בערוך
חשלחן (סי' שם"ד סעי' י"ג) מבאר מדברי הש"ך (שם ס"ק י"א) דכל זמן
שעדיין זכ הדרם ממנו אין לטהרו עיי"ש ומשמע מדכדיו משום דהדרם מחויב
בקבורה גם אם יצא לאחר מותו וכן ראיתי בכל בו החדש הביא משו"ת
מהרש"ם (ח"ד סי' קי"ב) שכתב (לענין שאלה אחרת) דאם יצא דם לאחר
מיתח הרי רמו כבשרו בזה עיי"ש. ומשמע שם דהרם שיצא לאחר
מיתה מחויב בקבורה. ועי' בעיקרי הד"ט (יו"ד סי' ל"ה אות י') שכתב
בפירוש דגם הדרם שיצא לאחר מיתה מחויב בקבורה עיי"ש וכמש"כ המחבר
כאן בפנים. ומזה יצא לנו דאם הוציאו הדרם מהמת באיזה מין חניטה
שעושים באיזה בתי טהרה (משאפעל) כדי שלא יבאש ויסריח בימי הקיץ
שמששים המת ב' ונ' ימים מחוק המדינה ועושים מין חניטה זו שפותחים
גידי הצוואר ועורקי הל"ב ומריקים משם את כל הדרם ושופכים במקומם
מי בשמים, הדרם הזה צריך קבורה וגם מין חניטה זו אסור לעשות שיש בזה
איסור גיוול כמו שהעלו בשו"ת חבלים בנעימים (ח"ד סי' מ') ובעמק הלכה
(סי' מ"ח) ועי' בשו"ת חתם סופר (יו"ד סי' של"ו) בענין חניטת יעקב אבינו.

וכן מי שנמכע במים פושטין כגדיו ודינו כשאר מתים. ויש מקומות נוהגין לקבור גם הנמכעים בכגדיהם שנמצאו בהם, והיכא דנהוג (נהוג 12).

י אפילו יצא ממנו דם אלא שכבר פסק, ופשטו את בנדויה (וחי אחר זה איזה ימים יב), ואחר כך מת, מטהרין אותו ועושין לו תכריכין, ואף על פי שהוא מלוכלך מדם שיצא ממנו, אפילו הכי מטהרין אותו, כי אין לחוש לדם שיצא ממנו בחייו אלא לדם שיצא ממנו בשעת מיתה, חיישינן שמא הוא דם הנפש או שמא נתערב בו דם הנפש 13)

יא יולדת שמתה מחמת לידה (ג) דינה כהרוג, שאם ידוע שיצאו ממנה דמים מרובים אין מטהרין אותה, אבל אם כבר כלו הדמים

שערים מצוינים בחלכה

יא) ופשטו את בנדיו בכרכי יוסף (שיורי ברכה סי' שס"ד ס"ק א') הביא משלה"ק דאם נמצא ערום בלא בנדים יש לטהרו ולהלבישו תכריכים ובמשמרת שלום (מערכת מ' ס"ק י"א) כתב דמצאו הרוג אחד במלבושיו אך ע"י הפקודה מצוה הרופא להפשיטו כדי לנתחו ולברסו ולחזור לתפרו הורה שם כיון שכבר הוא ערום ממלבושיו יש לטהרו ולהלבישו תכריכין ולהניח מלבושיו בצד הארון מבפנים.

יב) וחי אחר זה איזה ימים ועי' בכרכי יוסף (שם ס"ק ג') בבתולה קטנה שנפלה וחייתה עוד אח"ז שתי שעות צוה הנאון ר"פ לטהרה ולהלבישה תכריכין ובגדיה המלוכלכים יניחו בכבר עמה על הארון.

יג) יולדת שמתה מחמת לידה ואשה מעוברת שמתה עי' ברמ"א (או"ח סי' ש"ל סעי' ה') דאסור לקרוע בטנה להוציא הולד משום ניוול ואי אפשר לולד לחיות ובאשל אברהם אופנהיים על הגליון הביא משו"ת הרמ"א (סי' ה') באשה שנהרגה בסייף והיה ולדה מפרנס התירו לחתוך בטנה ואפי' בשבת ואפי' אם נמצא אח"כ שמת הולד נ"כ יפה עשו והיה זרין ונשכר ומכש"כ שאין צריך כפרה על קריעת בטנה עיי"ש ובפתחי תשובה (סי' שס"ד ס"ק ה') הביא משו"ת שמן רוקח (ח"ב סי' י"ג) שכתב דאין לפתוח בטנה ומה שנהגו להרעיש כאיומים (בחרם ותקיעת שופר) אין לזה מקור אלא כיון שמנהג הוא יכולים לעכב שלא לקברה עד שלשה ימים ובמשך הזמן לאיים עליה ולהרבות פעולות להוציא ולדה ואם לא יצא ולדה יש לקברה כך. ועי' בשו"ת השיב משה (או"ח סי' י"ג) ושו"ת דברי חיים (ח"ב סי' קל"ד) שכתבו ג"כ לעשות פעולות מה שאפשר להוציא ולדה ולאיים עליה ולהבטיחה ע"י ג' אנשים שאם תוציא ולדה יקראו לה שם בישראל וכך יאמרו לה נ"פ

12 סימן שס"ד בש"ך וטר"ז וחכ"א כלל 13 שם

קניז סעיף י.

לצאת ואחר כך מתה, שאין לספק בדם הנפש עושין לה כמו לשאר
מתים. בהרבה קהלות נהגין למהר כל יולדת ועוד יש איזה מנהגים
ביולדת, והיכא דנחוג נהוג (14).

יב הנהרג על ידי עובד כוכבים אפילו לא יצא ממנו דם כלל,
כגון שנחנק, קוברין אותו כמו שנמצא, כדי להעלות חמה (15).

יג מת, בין אינו יהודי בין ישראל ותכריכיו אמורין בהנאה (י),
וכן נוי המת המחוכרים בגופו כגון פאה נכרית שהן קשורין או קלועין

שערים מצויינים בהלכה

ואם לא יועיל אחר זמן מה יבקשו ממנה מחילה ויאמרו לה שנעשה רק עפ"י
מנהג ישראל ואח"כ יקברוה וכתב נ"כ ברברי חיים שם שאין לזה שום
מקור בש"ס ופוסקים אלא מנהג ישראל כך הוא.

(יד) אמורין בהנאה ובענין ניתוח מתים לברקו ולהתלמד מזה למצוא
תרופה לחולים אחרים האריכו בזה האחרונים, הנודע ביהודה (תנינא יו"ד
סי' ר"י) והחתם סופר (יו"ד סי' של"ו) והבנין ציון (סי' ק"ע) והמהר"ם
שיק (יו"ד סי' שמ"ז) ועוד אחרונים וכולם פסקו לאיסור משום ניוול מתים
ומשום איסור הנאה וגם יש ראיות אברים אינם באים לקבורה וגם במקום
שאינן שם רק טעם אחר לכך נ"כ אסור כיון דהרפואה אינה בטוחה ואין
ראיה מאחד על חכירו. ומי שהסכים על עצמו בחייו שימסרו אותו לרופאים
שינתחווה לאחר מותו וללמוד ממנו הלכות הרופאים, עי' בשו"ת חת"ס
הנ"ל דגם זה אסור וכשו"ת בנין ציון הנ"ל נראה לו רמותר וכ"כ בשו"ת
מהר"ם שיק הנ"ל על שם הבנין ציון והוא חולק עליו דלא מהני מחילה. ואם
יש חולה לפנינו שסובל מחולי זה שמת המת, עי' מזה בנודע ביהודה הנ"ל
שנראה באמצע התשובה שם רבכה"נ מותר וכ"כ בשו"ת חתם סופר הנ"ל
אבל בשו"ת בנין ציון שם חולק עליהם ואומר כיון שהוא לא מחל ע"ז
בחייו ואסור לאדם להציל עצמו בממון של חבירו וכש"כ בגופו ובזיונו
עיי"ש וכן בשו"ת מנחת אלעזר (ח"ד סי' כ"ד) העלה לאיסור דהא אמרו
חז"ל (שבת י"ג) דאין בשר המת מרגיש באזמל והא אמר ר"י קשה
רימה למת כמחט בבשר החי ומתריץ הש"ס דהכי קאמר אין בשר המת שבחיי
מרגיש באזמל ובאמת בשר המת מרגיש באזמל וא"כ אסור לצערו לנתחו
אולי יהיה מזה רפואה לאחרים. ואם מונעים ללמד לתלמידי יהודים חכמת
הרפואה מפני שהיהודים אין נותנים להם נזית מתי ישראל להתלמד עליהם,
עי' מזה בשו"ת אור המאיר (סי' ע"ד) דאסור לתת להם אף שעיי"ז יש
חשש שיצאו התלמידים לתרבות רעה וכמש"כ הרמ"א (יו"ד סי' של"ד)
דמנדין למי שהוא חייב נידוי ואין חוששין שיצא עיי"ז לתרבות רעה ובמשפטי
עוזיאל (יו"ד סי' כ"ח) ועוד אחרונים מצרדים להתיר בכה"ג עפ"י המתירים

בתוך שערתיו אסורין בהנאה טו), וכן אם היה לו שן תותבת יקבר עמו טז), אבל נוי שאינו מחובר לגופו מותר, וכן נוי שאינו כעין גופו כגון התכשיטין והבגדים מותרין בכל ענין (עין פתחי תשובה סימן שמ"ט).

שערים מצוינים בהלכה

הנ"ל כיון ששם בבית החולים יש הרבה חולים בחולי זה ועי' בטו"ז (סי' של"ד ס"א א') שחולק על הרמ"א הנ"ל ורעתו דצריך לחשוש על זה שיצא לתרכות רעה ובפתי"ש שם העלה דעכ"מ צריך להיות מתון ברכו. ובשו"ת הכלים בנעימים (ח"ג סי' ס"ד) כתב דבמדינה שהיא נותנת חירות לישראל ואם יעכבו מליתן להם מתי ישראל יהיה עי"ז חילול השם לפי השקפתם שיאמרו שלא איכפת לנו למיסוחי נפש יש מקום להתיר. ועי' בשו"ת עצי חיים להנה"ק מסינעט (יו"ד סי' ל"ר) העלה נמי להתיר בכה"ג דוקא שיש חשש לנזק לכלל ישראל ורק באופן שהמתים שמתו בבתי חולים יעלימו החברה קדישא עיניהם מהם כיון שהוא בשב ואל תעשה ולא ליתן להם בהדיא. ויפה כתב בזה הכל בו החדש דכיון שהוא מן הנמנע למנוע בחורי ישראל מללמוד אומנות הרפואות ובפרט בארץ ישראל ממילא מי שרוצה שבנו ילמד אומנות זו יצווה את בניו אחריו לנתחו אחר מותו והבאתי לו סמוכין מש"ס (סנהדרין מה). ולגבי יורשיו אחולי אחיל המת בזיונו, ושלום ושלוה על ישראל.

טו) בתוך שערתיו אסורין בהנאה ועי' בשו"ת מהר"ם שיק (יו"ד סי' שמ"ט) אודות השערות מהמתים שעושין מהם פאה נכרית (פארוקן) והביא משו"ת יד אליהו להתיר וגם הוא נוטה לזה כיון דיש פלונתא אי גם נכרי אסור בהנאה ורובא דעלמא נכרים הם אזלינן בתר רובא ואפי' להש"ע (סי' שמ"ט) דסובר דגם נכרי אסור בהנאה מ"מ יש פוסקים (הרמב"ם והתוספת ב"ק) דשערות המת מותר אפי' מישראל, יש להתיר עכ"פ הסתם שערות עיי"ש.

טז) שן תותבת יקבר עמו ובשו"ת בנין ציון (סי' קי"ד) כתב לחלק בין השיניים שמשמשין לאכילה ומוציאין אותם רק פ"א בשבוע נאסרים אבל השיניים שנעשו רק לנוי למלאות חסרון השיניים ואינם משמשים לאכילה ובכל לילה מסירים מהפה רומה לסבעות וזמזים ומותרים עיי"ש ונסתפקתי על אודות השיניים שעושים כעת שהם מקשה אחר ובכל לילה מוציאים אותם מהפה לנקותם אם נאסרים או לא כיון שמשמשים גם לאכילה וקצת ראיה נראה שאינם שייכים להנוף כמש"ב לעיל (סי' סס"א) לענין חציצה לטבילת נדה דדוקא שן תותבת שמחובר להנוף שייכים להנוף אבל אלו השיניים שמוציאים מהפה בכל לילה אינם שייכים להנוף וחוצצים עיי"ש וממילא הכא אינם נאסרים וצ"ע עור.

קצח. הלכות הוצאת המת והלויתו וצידוק הדין. ובו מ"ז סעיפים.

א אם יש מת בעיר כל בני העיר אסורין במלאכה, ואם יש בעיר ממונים להתעסק במת, אלו שאינן צריכין להתעסק בו מותרין במלאכה (1).

ב בכפר קטן אם יש שם מת, אין שואלין בשלום זה לזה, ומכל שכן שאין שואלים בשלום בבית הקברות כשיש שם מת אפילו בעיר גדולה, אבל כשאין שם מת שואלין ברחוק ארבע אמות מן הקברים (2).

ג אסור להלין את המת שנאמר (3) לא תלין וגו' כי קבור תקברנו ביום ההוא. ואם מלינו משום כבודו (א), להביא לו ארון ותכריכין, או שיבאו קרובין או ספדנים מותר, דלא אסרה תורה אלא דומיא דתלוי שהוא דרך בזיון, אבל לא כשהוא לכבודו (4). וכן אם נמצא איזה מת ולא נודע בבירור מי הוא, מותר להלינו עד שיבאו עדים או אשתו לחכירו (5).

ד בכל המתים המטהר להוציאו למנוחתו הדי זה משוכת, אבל באביו ואמו שחייב להספידם ולקונן עליהם הרכת, המטהר להוציאם הרי זה מנוגה, אלא אם כן היה ערב שבת או ערב יום טוב או שהיו נשמים מולפין על המטה (6).

ה אם יש שני מתים, זה שמת תחלה מוציאין אותו תחלה

שערים מצויינים בהלכה

(א) ואם מלינו משום כבודו עי' בפסקי תוספת (מנהדין פ"ו אות ק"ה) דכל שהוא לכבודו מותר להלינו אף כמה ימים ובשו"ת דברי מלכואל (ח"ב סי' צ"ה) כתב דגם לכבודו אסור להשהותו כ"ד שעות וכ"כ בספר המשנה מאמרות להנה"ק בעל מנחת אלעזר (דף קכ"ט) שאין נכון להלינו כ"ד שעות אפי' לכבודו משום דאיכא צער לנשמה ועי' בזה"ק (פ' אמור פח:). ועי' בשרי חמד (אבלות אות פ"ו) דנהגו העולם במי שמתה אשתו ורוצים הקרובים שישא אחותה ובשעת החימום בניקל לפעול על הבעל שיתרצה ושוהים קבורת המת עד שיבואו לעמק השוה ואין בזה שום חשש כי גם זה נכלל משום "כבודו" כי זה ניחא לנפשה שתכנס אחותה במקומה עיי"ש ובפרט אם הניחה בנים בודאי רוצה בזה.

קצח (1) ירד סימן שמינן סעיף א.

(4) סימן שנינו.

(5) שם בפ"ה.

(2) שם סעיף ב.

(6) שם סעיף ב.

(3) דברים כ"א, כ"ב.

ואחר כך את השני, והאחר שקברו את הראשון אין עומדין עליו בשורה, ואין אומרים עליו ברכת אבלים ותנחומי אבלים כדי שלא לעכב קבורת השני. אם רוצין להלין את הראשון סבני כבודו, אין מעכבין את השני בשביל זה אלא קוברין אותו מיד (7)

ו אם אחד תלמיד חכם ואחד עם הארץ, מוציאין את התלמיד חכם תחלה אפילו אם גם הארץ מת תחלה איש ואשה מוציאין את האשה תחלה, אפילו אם האיש מת תחלה, דכתיב (8) ותמת שם מרים ותקבר שם, סמוך למיתה קבורה (9)

ז כל המוריד דמעות על אדם כשר שמת, הקרוש ברוך הוא סופרין ומניחין בבית גזוזו ויש בזה תיקון לעון קרי והצלה לבניו הקטנים מן המיתה רחמנא ליצלן (10).

ח הרואה את המת ואינו מלוח אותו עובר משום לועג לרש, ובר נידוי הוא, ולפחות ילוהו ארבע אמות (ב) ובמקום שאינו צריך ללוהו (כדלקמן סעיף ט'), מכל מקום צריך לעמוד בפניו ולא לפני המת הוא עומד אלא מפני העוסקים בו שהם עוסקים במצוה, וכן הדין בכל דבר מצוה שהאדם עוסק בו, צריכין לעמוד בפניו, וכן היו בעלי אומניות עומדין בבני מביאי בכורים (11)

ט בזמן הזה מסתמא כל איש ישראל למד מקרא ומשנת, ולבן כשמת מבטלין אפילו תלמוד תורה כדי ליות אותו, אך לאשה או תינוק נוהגין להקל שלא לבטל תלמוד תורה בשביל הליות, ותינוקות של בית רבן לעולם אין מבטלין כלל, אפילו לבנין בית הקדש אין מבטלין אותם (12).

י צריכין לזוהר מאד לבל יתראו הנשים עם האנשים כשהולכין לבית הקברות, ומכל שכן בחזרתם, כי יש חס ושלוש סכנה בדבר (13)

שערים מצויינים בהלכה

(ב) ולפחות ילוהו ארבע אמות ועי' ברמ"א (סי' שע"ד סעי' י"א) דיש מנהג בקראקא דאב ואם אין הולכין אחר בנם הראשון לבית הקברות והש"ך (ס"ק י"א) כתב דעל בנם השני הולכין אפי' היה הראשון נפל. ועי' בתרנום ירושלמי (בראשית ל"ח—ד')

(7) שם סימן שג"ד.	דברטורה פ"ג מ"ג ובכורים
(8) במדבר כ' א'.	(12) שם סעיף א'
(9) גמ' מו"ק כ"ח	(13) סימן שני"ט סעיף ב' ובית יוסף בשם
(10) שבת ק"ה: וזוה"ק פ' אחרי.	וזה"ק פ' ויקהל.
(11) סימן שס"א ובטו"ז וחי' רע"א בשם	

יא גיזאי המטה ג) אין להם להנעיל ברגליהם סנדלים (שהם בלא עקב ויכולין ליפול בקל מעל הרגל) אבל כמנעלים אין קפידא (14).
יב כשמגיעים עם המת לערך שלשים אמה מן הקבר, יעמדו עמו כל ד' אמות, כדי שיעמדו ז' פעמים כנגד ז' מעמדות, שהם כנגד ז' הכלים שבקהלת, וזו סדורי ניהנם, וז' דינים החולפים על המת, וישהו מעט שם, שזוהו קצת כפרה להמת (15) וביום שאין אומרים תחנון אין צריכין להעמיד, כי אז אין הדין קשה
יג כשבאים לבית הקברות, מי שלא ראה את הקברים שלשים יום ד), צריך לברך אשר יצר אתכם בדין וכו' ואחר כך אומרים אתה גבור וכו' עד להחיות מתים (16).
יד אחר כך אומרים צדוק הדין, הצור תמים פעלו וכו', אחד מן האבלים מתחיל, ואם אין שם אבל, המופלא אשר שם מתחיל, וכימים

שערים מצויינים בהלכה

ג) נושאי המטה ובזמנינו ובמקומותינו שהבית הקברות הוא רחוק מן העיר ומובילים את המת על מרכבת האויטאמאָביל מ"מ סמוך לבית הקברות נכון לשאת אותו על הכתפים ובפרט לת"ח ויראי ר' כמ"כ במהר"ם שיק ומנחת אלעזר (ח"א סי' קכ"ו). ואף שהם מירי מענלת סוסים שהם בהמות טמאות מ"מ לפי טעמם שם אין נפס"מ ובפרט צריך ליוהר שהמנהיג האויטאמאָביל לא יהיה נכרי כדאיתא במדרש רבה פ' ויחי רביקש יעקב אבינו שלא יתעסק עמו מי שאינו בן ברית.
 ד) שלא ראה את הקברים שלשים יום ועי' בשערי תשובה (או"ה סי' רכ"ד ס"ט ט') שיש שם פלונתת אחרונים באם נתחדש קבר אחד בתוך ל' יום אי יברך או לא. וכן אם בא למקום שיש שם רק קבר אחד אי צריך לו לברך ג"כ יש בזה פלונתת אחרונים, ועי' עו"ש בשם הברכי יוסף שאם בעד חלון ביתו רואה הקברים בכל יום מ"מ כשנכנסם להבית הקברות אחת לשלשים יום יברך וכתב בספר ויצבור יוסף (סי' ל"ה) דהגאה"צ ר' נפתלי הרב ממאד היה דירתו סמוך להביה"ק והביט בו כמה פעמים מרחוק דרך החלון ואפ"ה כשיצא לשם להשתטח על קבר אביו הגאון בעל קול אריה בירך בשם ומלכות. ועי' בספר הלכה למשה (סי' ט') דאף הרואה רק המצבות ולא את הקרקע מכרך ג"כ ועובדא ידענא שהגה"ק משינאונע נסע מסטרופקוב לעיר אחרת ועבר דרך ביה"ק שהיה מן הצד על ההר וכפי השערה לא היה רואה רק המצבות ומיר כשראה קפץ על רגליו בתוך המרכבה ובירך בקול. ואם ראה את ביה"ק דרך מקרה בשבת ג"כ מכרך שהוא רק נתינת שבת על פעולותיו של הקב"ה (מהר"א אסאד סי' שע"א)

(14) סימן שניח סעיף ג.

(15) סימן סיכין רכ"ד סעיף י"ב, ועי' (16)

סימן ס סעיף י"א.

(15) שם ובחכ"א.

שאינן אומרים בהם תחנון אין אומרים צדוק הדין, לכן אין אומרים בערב שבת לאחר חצות היום וכן בערב יום טוב, אבל בערב ראש חדש וערב חנוכה וערב פורים אומרים גם לאחר חצות היום (17). ועל תלמיד חכם אומרים גם בל"ג בעומר, וכימים שלאחר ראש חדש סיון עד שבועות, ובתשעה באב ובערב ראש השנה קודם חצות היום (18).
טז בלילה אין אומרים צדוק הדין ולא קדיש בבית הקברות (19).
טז על תינוק פחות משלשים יום אין אומרים צדוק הדין (20).

קצט. דין הקבורה ובית הקברות. ובו י"ז סעיפים.

א קבורת האמורה בתורה (א), הוא שיתן את המת בקרקע ממש, ובהרכה מקומות נוהגין להניח את המת בארון העשוי מנסרים וכך קוברין אותו, דאי אפשר שלא יהיו נקבים בארון זה וסני בהכי. ויש מקומות שקוברין בלא ארון אלא מניחין אותו על הקרקע ממש בלא דף תחתיו אלא מן הצדדים נותנים שני דפים, ועל אלו נותנים עוד דף אחד, כדי שלא תפול העפר על גוף המת שזהו בזיון לו, ויש מקומות

שערים מצויינים בהלכה

(א) קבורה האמורה בתורה כבר האריכו האחרונים הבית יצחק (ח"ב יו"ד סי' קנ"ה) והאבן יסרה (תנינא סי' מ"ד) ערוגות הבושם (סי' שמ"ז) אמרי יושר (ח"ב סי' מ"ה) ומנחת אלעזר (ח"ב סי' ל"ד) ועוד בנורא האיסור שריפת המתים ואתן הפושעים והכופרים שצוו כן לשרוף את נופם הם כפורשים מדרכי ציבור ודרכי תורה וכופרים בתחית המתים ויש להם הרין כמש"כ בש"ע (יו"ד סי' שמ"ה סעי' ה') שאין מתעסקין עמו ולא אוננין ולא מתאבלין עליו וכן אין מתעסקין עם האפר ולא מקבלין אותם לקברי ישראל אפי' אם צוה שיקברו את אפרו ומפני שזה תלוי נ"כ בדינא דמלכותא כתב בשו"ת מלמד להועיל (יו"ד סי' קי"ג) שבמקום כזה יקצו מקום מיוחד להם ומשועבדי הקהל אסור לסייע להם בקבורת האפר רק היורשים יתעסקו עמו ומי שרוצה להתעסק בשכר אבל לא משום מצוה וכ"כ בשו"ת חרות יעקב מיוזש (ח"ב סי' ק"ט) ועי' לקמן (סי' ר"ב) אם האפר מטמא.

(19) שם.

(17) יו"ד סימן ת"א סעיף ד.

(20) יו"ד סימן שד"ם סעיף ד.

(18) או"ח סימן ת"כ בסו"ג.

עוד שקוברין שאר מתים כך בלא ארון ורק לכהנים ובכורים (ג) שהם חשובים עושים ארון. כשעושים ארון יש ליוהר בשיווי הנסרים (ג), שלא לעשות מהם איזה תשמיש, ויש להסיק בהם תחת הכלי שמחממים את המים למהרה. טובי לבב שהאכילו עניים על שלחנם, יש לעשות להם ארון מן השלחן כמו שנאמר (1) והלך לפניך צדקך (2).

ב מניחין את המת על גביו ופניו למעלה, ומי שיש לו עפר ארץ ישראל מפזרין קצת תחתיו וקצת עליו, על שם (3) וכפר אדמתו עמו, והעיקר לתת על הברית קודש, וגם על פיו ועל עיניו ועל כפיו (4). ג אין קוברין את המתים זה אצל זה (ד), אלא אם כן היה הדופן

שערים מצויינים בחלכה

(ב) ורק לכהנים ובכורים ובכרי יוסף (שיווי ברכה שם"ד) הביא דגם הרוח והנפטר בבית אסורים אחר עינויים קשים יתנו להם ארון שלם.

(ג) יש ליוהר בשיווי הנסרים משום ראסור בהנאה וכן פסקינן בש"ע (סי' שם"ג סעי' ה') דארון שפינוהו אסור בהנאה ואם הוא של עץ ישרף ובתחתיו תשובה (שם ס"ס ו') כתב בשם תשובה מאהבה (ח"א סי' קס"ד) בארון של מת שהושם בתוכו מת ומפני שהיה קמן מהכיל הוצרכו לתקן ארון אחר העלה שם להתיר בהנאה כיון דאין ראוי לקבור בו לא חל ביה איסור הנאה והביא אח"כ בשם ספר הר אבל דחולק עליו ממש"כ הר"ן (סנהדרין מ"ו) דאף אם היה בו לפי שעה נאסר עיי"ש ועי' בשו"ת הריב"ד (יור"ד סי' ס"ז) אודות המנהג מחוס הממשלה בעת שמולכים המת למקום אחר לקבור נתנים אותו בנ' ארונות והוא נקבר רק בארון אחד מהו הדין עם השנים העלה שם עפ"י דברי השבט סופר (סי' ק"ד) דלקרובים אסור אבל לאחרים סותר ולכן יתנו את הארונות להחברה קדישא עיי"ש.

(ד) זה אצל זה יש מקומות שמניחין את המת ראשו לצפון ורגליו לדרום ויש שהראש למערב והרגלים למזרח ואין קפידא בזה וכפי המנהג כן יעשו לכולם שזה ולא לשנות ממת למת (ערוך השלחן סי' שם"ב סעי' ה') וכ"כ בשו"ת חתם סופר (סי' של"ב) שאין קפידא בזה והראה לש"ס (כ"ב קב.) ובעיר פרעשבורג קוברים ראש למערב ורגלים למזרח וכתב קצת טעם לזה גם כתב דיש מנהג שהרגלים יהיו לצד השער בית הקברות וכתב ג"כ טעם לזה וסיים דאין להקפיד באם אי אפשר וכתב בשו"ת יד יצחק (ח"ג סי' פ"ג) באשה אחת שנקברה היפוך משאר הקברים יקמו לה המצבה לרגליה כדי לחשוותה לשאר המצבות דאם יקמו לה לצד הראש כמו שמעמירין לשאר א"ב יהי' עתה היפוך משאר הקברים ויש לחוש לימים הבאים שיבואו להרהר עליה ששקללה באיזה דבר ולכן שינו מקום מצבתה משאר המצבות

(3) דברים ל"ב מ"ג.

(4) שם סעיף ב' ורמ"א סעיף א'.

קצמ (1) ישע"י ג"ה, ה'.

(2) יר"ד סימן סס"ג וח"א.

המפסיק ביניהם יכול לעמוד בפני עצמו, והוא לפחות שיש אצבעות, ואם אפשר יש להחמיר שיהיה ששה טפחים בין זה לזה, אבל האיש או האשה נקברים עם כנס, ובתם, או עם בן או בת כנס ובתם. זה הכלל כל קטן שישן עמו בחייו נקבר עמו במותו, אבל בן גדול עם אביו או בת גדולה עם אמה אינם נקברים יחד, ואפילו בקטנים דוקא לקבור שניהם בבית אחת, אבל אם כבר נקבר אחד אסור לקבור אצלו (את האחר 5)

ד כבר כבואר בסימן קס"ג סעיף ו' דתינוק שמת ה' מלין אותו אצל קברו) וקוראין לו שם ז', וכן לתינוקת גם כן צריכין לקרוא לה שם, וצריכין להזהיר את הקברנים על זה (השיב משה אורח חיים סימן י"ג)

שערים מצויינים בהלכך

לכן יעמידו לה שווה להשאר. ולפתוח קברה ולסדרה כמו השאר מתים אסור וכ"כ בשו"ת מחנה חיים (ח"ג סי' מ') דזה אסור.
ה) תינוק שמת עי' בטנ"א (סי' תקכ"ו ס"ק כ') ובמשנה ברורה (שם ס"ק מ"ט) ריש פלונתא אי מחויבים לקבור נפלים ועי' בשו"ת בנין ציון (סי' קי"ג) נשאל באשה שהפילה נפל והרופא ביקש למסרו לו להניחו בצלוחית יין שרף למען יעמדו ימים רבים להתלמד בו חכמת הטבע והרפואות והעלה שם דמשום חיוב קבורה אין כאן דאין מצוה לקבור הנפל וגם משום איסור הגאה אפשר שאין כאן אולם מפני שיגרום תקלה לכהנים שיכנסו לשם על כן אסור למסרו לו ובשו"ת חבלים בנעימים (ח"ה סי' ב"ב) נשאל ג"כ בנפל שמת בבית החולים והרופאים ממאנים לתתו לקבורה שרוצים להתלמד עליו העלה שם דאם בידו למחות ימחה אבל אין חיוב עליו להוציא הוצאות למחות להם.

ו) מלין אותו אצל קברו ואם שכחו למולו עי' בכאה"ט (יו"ד דס"ג ס"ק נ') בשם הכנסת יחזקאל (סי' מ"ד) דפותחין קברו ומלין ובפת"ש (שם ס"ק י"א) הביא משו"ת נודע ביהודה (תנינא סי' קס"ד) שכתב נ"ב לפתחו אלא אם כבר עבר איזה ימים אחר מותו אין לפתוח שלא לראות בנוולו ובשו"ת מאיר נתיבים (סי' מ"ז) כתב שאם מתה גם היולדת וקברו את הנפל עמה אין פותחין אלא קוראין לו שם לבד עיי"ש. ועי' בשו"ת השיב משה (או"ח סי' י"ג) דאף אם הנפל לא יצא חי לאויר העולם אלא נולד מת או יצא מן האשה אחר מותה ג"כ מלין אותו
ז) וקוראין לו שם ואם לא קראו לו שם קודם קבורה יקראו לו אחר קבורה (פת"ש שם).

ה אין נותנין שני ארונות זה על זה(ח), אדא אם יש ביניהן
 (ע"פ ששה טפחים ט) 6.

ו אין קוברין י' רשע אצל צדיק א), שנאמר ז' אל תאסוף עם

שערים מצויינים בהלכה

ח) שני ארונות זה על זה ועי' בשו"ת עין יצחק להנאון ר' יצחק
 אלחנן (סי' ל"ד) דאם אי אפשר לקנות בית הקברות דק על תנאי שיפנו משם
 לאחר זמן או יותר טוב להניח עפר על בית הקברות הישן באופן שיהיה
 הפסק בין העליונים לתחתונים שיעור ששה טפחים וכשו"ת לבושי מרכי
 (יו"ד סי' רמ"ז) כתב שעשו כן בעיר פרעשבורג והיו עומרים שם ג' מצבות
 זה על זה וגם בעיר קראקא היה כן כמש"כ בכ"ח (סי' שס"ב).

ט) ע"פ ששה טפחים ובש"ך (סי' שס"ב ס"ק ר') כתב דבמקום
 שאי אפשר לקברו בענין אחר מותר אפי' בפחות מששה טפחים וכן בשו"ת
 שאילת שלום (ח"ב סי' רמ"ה) כתב דאם כבר נקבר המת בלי הפסק ששה
 טפחים אין לפנותו לקברו במקום אחר משום איסור ניוול וחרדת הדין והא
 דאיתא בש"ע (שם סעי' ר') דכופין העליון שיפנה היינו דוקא מיד אחרי
 הקבורה וגם היה נארוץ שלם אבל בלא זה אין לפנותו משם ועי' בהנהגות
 הנאון רעק"א שם רבוה למעלה מזה סגי בשלשה טפחים ובשו"ת בית יצחק
 (ח"ב יו"ד סי' קנ"ג) הביא דבעיר פאריז היה מניחים סלע בין קבר לקבר
 זכוכרים זה למעלה מזה דרוקא בעפר תיחוח בעי ששה טפחים

י) אין קוברין עי' בהנהגות יד שאול (סי' שס"ו) שנשאל באלמנה
 אחת שגשאת לאחר והיה לה בנים מבעלה הראשון ומתה בחיי בעלה השני
 וממנה אין לה בנים אצל מי קוברין והביא משו"ת חת"ס (סי' שנ"ה)
 שכתב דנשואין השניים מפסיעין קורבת הראשון והביא עוד מספר הנצחון
 כשיעמדו לתחיה או הבעל האחרון ישאר אצלה דהראשונים הוו כגרושין
 עיי"ש. ועי' במעבד יבוק (שפת אמת סופ"ז) שהביא מוה"ק (בראשית דף
 כ"א) שכתב שלעת התחיה חוזרת להראשון ופסק שתקבר אצל הראשון אפי'
 יש לה בנים משניהם והובא בעיקרי הר"ט (יו"ד סי' ל"ה אות כ"ג) וברעת
 תורה להסמרה"ם (אות דל"ד) נשאר בצ"ע עוד מסתפק שם ביד שאול על
 דבנים מבעל הראשון אצל מי קוברין אצל אביהם או אצל אמם והביא ממדרש
 שוחר טוב נפלה נא ביד ר' משל לארם שאומרים לו אצל מי תקבר אצל
 אביך או אצל אמך אמר וכו' מוטב לי אצל אבי וכו' עיי"ש.

ועי' בשו"ת פרי השדה (ח"ג סי' סכ"א) דאין שום פקידא לקבור
 איש אצל אשה אף שהיו רחוקים בחייהם ובכל בו החדש הביא דגם בלבוש
 ובכמה קהלות לא קפרו על זה ובשו"ת אמרי אש (יו"ד סי' קי"ז) איתא
 מעשה בתלמוד חכם מופלג שנקבר אצלו אשה ומצר אחר נקברה אשתו
 ובקשו בנוי לפנות עצמותיה משם באמרם כי ננאי לה"ח שיקבר בין

חטאים נפשי, ואפילו רשע חמור אצל צדיק קל אין קוברים, וכן אין קוברים יב) צדיק וכל שכן בינוני וכשר אצל חסיד מופלג. שנים שהיו שונאים זה לזה אין לקברם יחד שגם במותם אין להם מנוחה יחד 8).
 ז המנהג להקפיד שלא ליקח מרא או חצינא מיד חברו כשקוברין את המת, אלא זה זורקו מידו וזה נוטלו 9).

ח לאחר שהניחו את המת בקבר מהפכין את המטח שלש פעמים כי מטה בגימטריא דין, לרמו שיתהפך הדין לרחמים וההספד למחול, זכר לדבר הפכת מספדי למחול לי, וביום שאין אומרים תחנון אין עושין זאת 10).

ט אם יש יתום בבית הקברות, אזי לאחר הקבורה (אם הוא יום) מרחיקין לכל הפחות ארבע אמות מן הקברים, ואומרים את המזמור למנצח וגו' שמעו זאת וגו' (תהלים מ"ט) וביום שאין אומרים בו תחנון אומרים מכתם לדוד וגו' (תהלים מ"ז) והיתום אומר קדיש שהוא עתיד לאתחדתא, והקהל אומרים עמו עד ויקרה. ויש מקומות נוהגין שגם הקדיש אומרים תחלה קודם הקבורה לאחר צידוק הדין.

שערים מצויינים בהלכה

שתי נשים והשיב דאין ספידא על זה ובפרט בריעבר ולכן אסור לפתוח קברה לפנותה משם עי"ש.

יא רשע אצל צדיק עי' בשו"ת חת"ם (יו"ד סי' שמ"א) שהוא ספיא דאורייתא מהלכה למשה מסיני והולכין בספיא להחמיר ועי' ברמ"א (סי' שע"ד סעי' ג') דמת הנמצא ולא ידעין אם עכו"ם הוא או ישראל אזלינן בתר רובא הנמצאים שם דהיינו בתר עוברים ושבים המצויים שם דכל דפריש מרובא פריש וכו' (עיי"ש בש"ך ס"ק ג') ועי' בשו"ת הרי בשמים (ח"ב סי' רכ"ב) בנשרף אדם ואי אפשר להכירו יש לקברו בקבר ישראל ולהרחיק ממנו ח' אמות.

יב וכן אין קוברין ועי' בשו"ת מנחת אלעזר (ח"ג סי' ח') דנכרי שנתנייר וכבר מלו אותו ומת טרם שטבל עצמו יש לקברו בקבר ישראל כיון שכבר עשה מעשה ליכנס בדת ישראל אין לרחקו עי"ש מעמו. ומצאתי גם בעיקרי דינים (סי' ל"ה אות מ') שכתב בשפחה שקבלה דת יהודית עליה ולא הספיקה לטבול עד שמתה חורו שתקבר בקברי ישראל. עוד כתב שם (ח"ב סי' מ"א) דמה"ט עושין אוהלים על קברי צדיקים דהיינו חסידים מופלגים מפני שאין קוברין צדיק אצל חסיד מופלג כמש"כ כאן המחבר בפנים.

ויש מקומות שגם צידוק הדין אין אומרים יג) עד לאחר הקבורה 11).
 י) נזהגין שכשהולכין מבית הקברות, תולשין עשבים יד) ומשליכין
 אחר גום, ואומרים זכור כי עפר אנחנו. וגם הוא רמז לתחיית המתים
 שיחיו מעפרם על דרך 12) ויציצו מעיר כעשב הארץ, ויכולין לעשות
 כן גם בחול המועד 13) ורוהצין ידיהם. ויש רמז שאין טומאה זאת
 נטהרת אלא בשלשה דברים אלו מים, אפר פרה ואזוב. אין לרחוץ
 את הידים בנהר אלא מבלי 14), ואין ליטול את הכלי מיד מי שרחץ,
 אלא זה מעמידו וזה גומלו. ואין לנגב את הידים. יש אומרים שיושבים
 שבע פעמים מפני שהרוחות מלוות אותן, וכל זמן שיושבין בורחין
 ממנו ובקצת מקומות נזהגין לישיב רק שלש פעמים לאחר שרחצו
 את הידים ואומרים בכל פעם ויהי נועם וגו', וגם כשנקבר המת ביום
 טוב יכולין לישיב כך שלש פעמים כמו בחול, ונהגין להקפיד אם
 יכנס אדם לבית קודם שירחץ ידיו וישב, ומנהג אבותינו תורה 15).
 יא) אין מוליכין את המת מעיר שיש בה קברות לעיר אחרת,
 משום דהוי ליה בזיון למלטלו ממקום למקום, אלא מחוץ לארץ לארץ
 ישראל, או שמוליכין אותו למקום קברות אבותיו, וכן אם הוא צוה
 להוליכו ממקום למקום מותר 16).
 יב) אסור לפתוח הקבר טו) לאחר שנסתם הגולל, דהיינו שכבר

שערים מצויינים בהלכה

יג) שגם צידוק הדין אין אומרים ועי' ברמ"א (סי' ת"א סעי' ו')
 שאין אומרים צדוק הדין בכל הימים שאין אומרים תחנון וכן אין אומרים
 אותו בלי"ה ובשרי חמד (אבלות אות רי"ב) כתב דמנהגם לומר צדוק הדין
 בלי"ה עיי"ש והוא מנהג ספרדים ולת"ח מספירין ואומרים צדוק הדין ודוקא
 בפניו כמו שכתבנו לעיל (ח"נ סי' ק"ז ס"ק ב') כדיני חורש ניסן.
 יד) תולשין עשבים וכתב בש"ע או"ח (סי' תקס"ו סעי' י"ב) דאין
 לתלוש עשבים בחול המועד ובמשנה ברורה (שם ס"ק כ"ה) הביא בשם
 האליה רבא להתיר זה משום דהוא זכר לתחיה וסיים דמנהג שלא לתלוש
 בחו"מ.

טו) אסור לפתוח הקבר ובענין פתיחת קבר להכיר האיש מי הוא
 כדי להתיר אשתו מכבלי העיגון עי' בפתחי תשובה (סי' שס"ג ס"ק ז') שהביא
 שם פלונתא בזה ובשרי חמד (אבלות אות קל"ו) הביא משו"ת שואל ומשיב
 (ח"א סי' רל"א) שדעתו להתיר דכל שעושים מפני תקנות עגונות ליכא איסור

- 11) יו"ד סימן שע"ו סעיף ד.
 12) תהלים ע"ב ט"ז.
 13) מבי"ט ח"א סימן ר"ג.
 14) אלי רבה סוף סימן רכ"ד.
 15) סי' שע"ו.
 16) סימן שס"ג סעיף ב.

נתנו עכר על כיומי הארון, אבל כל זמן שלא נתנו עפר, מותר לפתחו משום איזה דבר (17) ואם מחמת איזה דבר צריכין לפנות את המת מקברו (ט) יעשו שאלת חכם (י).

שערים מצויינים בהלכה

משום ניוול וחרדת הדין והביא עו"ש בשרי חמר רהבעל תוספת יו"ט התיר ג"כ לפתוח הקבר להחיר האשה ובשו"ת כתב סופר (יו"ד סי' קע"ד) רעתו להחיר דוקא אם יש גם תועלת להמת כגון שיאמרו בניו קדיש או שהיא זקוקה ליבם וידוע החליצה תיקון וטובה לנשמת המת וגם דוקא אם יש גם אומנא והוכחה שהנקבר הוא בעל האשה אבל בלא"ה מספיקא אין לפתוח ולנוול אותו.

והרנן שנקבר בכגרו כדינא (עי' לעיל סי' קצ"ז סעי' ט') ונודע שבכגרו היה מעות ויש לו בנים עניים, כתב בשו"ת בנין ציון החדשות (סי' י"ז) שאסור לפתחו והובא בשד"ח שם. ואשה שנקברה עם גומי הוהב שבאונה כתב בעיקרי הד"ט (סי' ל"ה אות כ"ח) בשם שו"ת שב יעקב (סי' ס"ד) דאין לפתוח קברה ואין שום חשש אם גם תהיה נקברה עם נומיה דהרמ"א לא כתב רק שמותר ליטול הנומים מהמת ולא כתב בדרך חיוב ובפרט לפתוח קבר בודאי אסור.

בשו"ת מנחת אלעזר (ח"ד סי' ד') נשאל אודות ת"ח גדול שצוה שהכתבי יד מחידושי תורה שכבר נדפסו יניחום בקברו בעת פטירתו ושכחו לעשות כן, העלה שם דאסור לפתחו אלא יתנו הכתבים תחת המצבה ובה תקיים צוואתו דגם המצבה היא מנוף הקבר וציון להתום (ברכות יט: ד"ה מדלגין ושבת קנב: ד"ה עד) ועי' עוד מדינים אלו לעיל (ס"ק ו' וסי' קצ"ז ס"ק ב').

טז) לפנות את המת מקברו בש"ע (סי' שס"ג) כתב להתיר לפנות עצמות מתים על ארבעה דברים. א) להוליכו לקברות אבותיו. ב) לקברו בארץ ישראל. ג) אם הקבר אינו משתמר ממים שיכנסו בו או יוציאווהו עכו"ם או קבר הנמצא. ד) אם נתנהו שם על מנת לפנותו.

אופן א' „לקברות אבותיו" אי דוקא ככה"נ או אפי' לקברות משפחתו עי' בטור וב"י שם שגורם לקברות משפחתו וכן הטו"ז (שם ס"ק ב') נקט לשון משפחה וכ"כ בפשיטות בשו"ת חת"ס (יו"ד סי' של"א) וכ"ה במהר"ם אש (סי' קכ"א) ומהר"ם שיק (סי' שג"ה) ועי' בשו"ת יד יצחק (ח"ב סי' רמ"ט) דה"ה לפנות עצמות הבעל אצל אשתו דגם זה בכלל משפחתו הוא והובאו דבריו בשו"ת הריב"ר (סי' כ"ד) ובכל בו החדש ראיתי הביא משו"ת פקודת אלעזר (סי' קכ"ד) דאשתו אינו בכלל „אבותיו" ואין לפנות עצמותיו אצלה עי"ש ואין לי ספר זה לעיין בו טעמו וצ"ע. ועי' עוד בשו"ת

יד יצחק (ה"ג סי' קס"ח) דה"ה להיפוך לפנות עצמות האישה אצל בעלה מותר ממעט הנ"ל.

והא דאמרינן להתיר לקברות אבותיו כתבו האחרונים דזה דוקא אם כבר נקבר אחד מבני המשפחה על המקום הזה אבל אם הוא טרם שנקבר אחד מבני המשפחה אלא שקנו להם מקום מיוחד בביה"ק אסור לפנות המת למקום הזה כי מי יודע מה ילד יום ומי יבטיח שהמשפחה תקבר שם, ראה מזה בכל בו החדש שהביא על זה משו"ת משנה שכיר (סי' ק') ודוראי השדה סי' ו' עיי"ש והנה מצאתי כן גם בשו"ת מהרש"ם (יו"ד ח"ו סי' ס') שכתב כן דביון דכעת איננו עוד בכלל קברי אבותיו מפני שלא נקבר אחד מהם שם אסור לפנות דמי יודע מה ילד יום ובאתרא דמתבעי תמן מוכילין רנלוהי ויכן כעת עתה בודאי אסור.

אופן ב'. „לקוברו בארץ ישראל“. דאיתי בס' דרכי חיים ושלום (אות תתרח) הביא משו"ת מנחת אלעזר כת"י (ח"ו סי' ג') דעכשיו שמוליכין המת כספינה ויש עוברים ושבים שם שייך „לפני עור“ כי אי אפשר כמעט שלא יסעו גם כהנים בהספינה שהמת בתוכה ותקלה היא שיכשלו הכהנים על ידן עיי"ש ועי' בשו"ת חת"ם (ח"ו סי' ל"ז) בענין פינוי עצמות הגאון הקדוש ר' מרדכי כנעט שצוה לפני מותו להוליכו לקברות אבותיו ואפ"ה חשש שם שלא יקיימו הצוואה מפני חשש תקלה ולא רצה להתיר רק באופן שלא יהיה תקלה עי"ז עיי"ש ענין התקלה שחשש.

אופן ג'. „אם הקבר אינו משתמר“. היינו כנ"ל ששטף מים רבים ישטפו העצמות לחוץ או שירי שונאי ישראל ישלטו בו או קבר הנמצא ויש בזה הרבה שו"ת ולדונמא אציג איזה מהם עי' בשו"ת שיבת ציון (סי' ס"ב) בענין שהממשלה רוצה לעשות דרך הרבים מרצפת אבנים (כביש) והדרך יעבור על הקברים כתב שם דאם אי אפשר לפעול אצל הממשלה אז יפנו משם הקברים דאף שכעת אפשר שאין חופרים בעומק מ"מ יש לחוש להבא וגם בזיון גדול להמתים שיהיה דרך הרבים עליהם, עיי"ש והובא בפת"ש (סי' שס"ח ס"ס ד') וכן בשו"ת מהר"ם שיק (יו"ד סי' שנ"ג) נשאל אודות שהממשלה רוצה לעשות דרך מסילת הברזל על הקברים כתב שם להתיר אף אם לא יחפרו בעומק כיון שהמקום הזה יהיה מעתה שייך להממשלה ואין המקום שייך מעתה להמתים רשאים לפנותו וכמש"כ החת"ם (סי' של"ד) להתיר לפנות ממקום שאינו שלו ועי' עו"ש בחת"ם דאם אין שם חומה ומחיצה ואינו משומר ועתידים לבא בה פריצים ולחללו הוה בכלל אינו משתמר.

אופן ד'. „אם נתנוהו שם ע"מ לפנותו“. עי' בשו"ת חתם סופר (ח"ו סי' ל"ז) באמצע התשובה שם דהך תנאי תליא דוקא או בבעל הקרסע דהיינו ששייך לו מקום הקבר או בהקובר דהיינו בניו ומשפחתו שעליהם מוטל לקברו והם יכולים להתנות עליו בשעת קבורה שיפנהו לאח"ז עיי"ש. ועי' בשו"ת שואל ומשיב (מהרו"ס ח"א סי' רל"א) דבעי דוקא שיהיה ברור הדבר שנקבר שם על מנת לפנותו אבל כנדרן שדן שם דהאשה באתה ואמרה שבעת קבורת בעלה הותנה שיפנו אותו משם אינה נאמנת.

והנה יש עוד אופן אחר לפנות עצמות למקום אחר והיינו באם צוה קודם מותו להוליכו למקום אחר ומקורו מהרשב"א (סי' שס"ט) ומובא בדרכי משה (שם"ג) ודבר זה נשמט בש"ע (שם סעי' א') שמיריו בענין פיגוי עצמות והרמ"א (שם סעי' ב') הביאו לענין חולכת מתים ממקום למקום קודם שנקבר ובאמת הרשב"א מתיר שם אפי' לפנות ולכן נתקשו בזה האחרונים למה לא כתב הרמ"א דין דהרשב"א לעיל לענין פיגוי עצמות ולכן כתב בשו"ת הריב"ד (יו"ד סי' כ"ד) דהרמ"א פליג אהרשב"א בזה וכמו שהכנסת יחזקאל (סי' מ"ג) מקשה אהרשב"א עיי"ש אבל עיין בשו"ת חתם סופר (ח"ו סי' ל"ז) שפוסק כהרשב"א וכתב דנם משום ציווי לבר שיקברו אותו במקום אחר אעפ"י שלא צוה לפנותו מחיובים לפנותו לקיים דבריו עיי"ש.

ועי' בפת"ש (שם ס"ק ג') דאם עפ"י טעות נקבר מת בקבר שנמכר לאחר מותו לפנותו והוא בכלל קבר הנמצא ובנ"ל באופן נ' ובאבן יסרה (מהד"ת סי' ג"נ) נמי כתב בכזה באשה שכשמת בעלת קנתה שני קברים זה אצל זה אחת לו ואחת לה על העתיר בעד מאה כסף ושלמה תיבא של בעלה ונשאת חייבת על שלה וביני לביני נקבר שמה אחר על מקומה, העלה נמי לפנות את המת משם משום דניחה ליה לאיגש ליקבר בשלו כדאמרינן בש"ע (סי' שס"ג סעי' א') וכיון דמקום זה כבר נמכר יש לפנותו לשלו וכל זה אם האשה כשקנתה שני הקברים קנתה ביחד שניהם בעד מאה כסף אף שלא שלמה עוד החצי השניה מ"מ המקום הזה הוא שלה אלא שהמעות היא מלוה עליה אבל כשקנתה הקברים קנתה שני קברים כל אחת בעד חמשים כסף והיא שלמה של בעלה ונשאת חייבת על שלה א"כ לא עשתה קנין עוד על שלה דהקנין שעשתה על של בעלה לא הועיל על שלה אעפ"י שלקחה שניהם ביחד כמבואר בש"ע (ח"ו סי' קצ"ו סעי' י"ב) א"כ אסור לפנות המת משם.

ועי' בשו"ת מנחת אלעזר (ח"ד סי' נ"ג) שמתיר לפנות חילי המלחמה שנקברו יחד אף שהוא קבר אחד לבני ישראל מ"מ כיון שהם הכל ביחד מותר והראה לזה לירושלמי (עירובין פ"א ה"י) דמתיר שם לפנותן בשםם ביחד וכיון שמתו לפנותן כדי לקבור כל אחד בפני עצמו ממילא מותר להוליכן למקום שירצה, עיי"ש.

ועפ"י כלל כל ענין פיגוי עצמות הוא דבר שיועצים בוה עם עוד רבנים מובהקים, עי' מזה בשו"ת חת"ס (ח"ו סי' ל"ז) שלא רצה לסמוך על עצמו אף שהיה בזה הרבה אופנים להתיר וכן בשו"ת מהר"ם שיק (יו"ד סי' שנ"ג) לא רצה לסמוך על עצמו עיי"ש.

(יו) יעשו שאלת חכם עי' סוף ס"ס התורם. ועי' בש"ע (סי' ת"נ) דבעת פיגוי העצמות חייבים הקרובים לקדוע כמו בשעת המיתה (ופטור הוא מכל המצות ואסור להחמיר על עצמו) ונוהג בו כל הדברים שנוהג באבל וחל עליו האבלות אף קודם שיקברם אבל אין בו האנינות שיאסור קודם שיקברם באכילת בשר ושתיית יין כדיון אונן ומתאבלין עליו עד הלילה ולאחר שחשכה אין מתאבל אפי' לא נקברו עוד ולפיכך אין ללקט העצמות

יג אם הפרו קבר לא יניחוהו פתוח כלילה כי יש סכנה בדבר, ואם אין פנאי לקבור את המת עד למחר ימלאו את הקבר בעפר (18).
יד אסור לדרוך על גבי קברים משום דיש אומרים דאסור בהנאה, ומכל מקום אם צריך לאיזה קבר ואין לו דרך אלא אם כן ידרוך על גבי קברים מותר (19).

טז לא ילך בכית הקברות או בתוך ארבע אמות של מת, וכן בכל החדר שהמת הוא שם, כשתפילין בראשו או ציצית בכגדו משום

שערים מצויינים בהלכה

סמוך לחשיכה כרי שיהיה לו שהות נם להתאבל עיי"ש בש"ע וכאחרונים שם. ובכל בו החדש העתיק דאחר הקבורה מתאבל וזה אינו. ועי' בשו"ת מנחת אלעזר (ח"ד סי' י"ב) דאם נקבר בארון סגור וסתום (דרך זמני) ובעת מוציאין הארון לחוץ סתום וסגור כמו שהיה כרי ליקבר נקבר אחר אין צריכין הקרובים להתאבל כיון שאין פותחין הארון וליכא בזיונא ודומה למש"כ החכ"צ (סי' מ"ז וסי' ג') דבארון שלא נפתח לא שייך ניוול לענין איסור פינוי עצמות ועוד ראה מירושלמי (פסחים פ"ה ה"ח) המעביר ארון ממקום למקום אין בו משום ליקוט עצמות ואף שיש שם פלונתא אי נם בארון של עץ אמרינן כן מ"מ הא אמרינן הלכה כדברי המיקל באבל.
ועי' עו"ש בש"ך (ס"ק א') דכהן אין רשאי ללקט עצמות אביו דשמא נחסר כל שהוא מאביו ואז אסור ליטמא לו.

וגדון הקבר שפינו ממנו המת, עי' בש"ע (סי' שס"ד) דמותר בהנאה וכן כתב בגליון המהרש"א שם בשם הרשב"א דמותר לקבור בו אחר והאריך בזה נם בשו"ת כתב סופר (סי' קע"ז) והעלה ג"כ דמותר וכ"כ בשו"ת יד יצחק (ח"ג סי' ל"ח).

וגדון המצבה עי' כמ"ז (שם ס"ק א') ובש"ך (ס"ק ג') דס"ל דאסורה בהנאה ובגליון המהרש"א שם הביא בשם הרשב"א להתיר להעמידה למת אחר ובשו"ת הרמ"ע ממאנו (סוס"י מ"ד) כתב דאם אי אפשר מותר למכרם ע"י טובי העיר והרמים יפלו לצרכי ציבור רק שיבטלו פתוחי האותיות דשם ובשו"ת יד אליה (סי' צ"ב) ושו"ת דבר שמואל אבוהב (סי' שמ"ב) מתירים ג"כ לעשותה מצבה למת אחר ולגדר האותיות ולחקוק אחרים עיי"ש בגליון מהרש"א ועי' בשו"ת מהרש"ם (ח"ב סי' ככ"ב) כתב נמי אורות ביה"ק שנמנה ונקברו כל העצמות ביחד ונשאר המצבות כתב להתיר להעמידם על קברים אחרים אעפ"י דיש חשש הורדה מקדושה דשמא הראשון היה צדיק יותר מ"מ כיון שאי אפשר ליכא איסור זה והביא ראה מהט"ז (סי' קנ"ד ס"ק ח') עיי"ש וכ"כ בשו"ת יד יצחק (ח"ג סי' ל"ח) דבשעה"ח יש להתיר למתים אחרים עיי"ש.

לועג לרש, ואם הם מכוסים מותר, וכן לא יתפלל שם ולא יאמר שם
מומרים אלא מה שהוא לכבוד המת (20)

מז בית הקברות (י) אין נוהגין בו קלות ראש מפני כבודן של
המתים, כגון לאכול ולשתות שם או לפנות שם, ואין מרעין שם בהמות,
ולא ילקט ממנו עשבים, אבל אילנות הנמועין בבית הקברות ואינן
על הקברים, מותר ללקט פירותיהן (21)

יז יש מקומות נוהגין שאין מציבין מצבה (י) עד לאחר שנים
עשר חדש, משום דהמצבה נראה לחשיבותא, ובתוך שנים עשר חדש
יש לו צער, ועוד טעם המצבה שלא ישבח מן הלב והמת אינו נשכח
עד לאחר שנים עשר חדש, ויש מקומות שאין מדקדקין בזה (22)

שערים מצויינים בהלכה

יח בית הקברות כשלוקחים שדה לבית הקברות או מוסיפין על
הישן יש בזה מנהגים שונים איך לנהוג ולעשות ועי' בשו"ת דברי חיים
(יו"ד סי' קל"ה) שכתב שלא שמע מרכותיו דבר בזה ועפ"י דעתו ילכו
החברא קדישא ויאמרו הבקשה שכתובה במענה לשון שם ויתענו או יפרו
עצמם בצדקה וגם בני העיר ויאמרו מקודם ד' מומרים הראשונים שבתהלים
ויקיפו הביה"ק שבע פעמים ויאמרו ויהי נועם ואנא בכח בכל הקפה והקפה
ועי' במצודת לרוד על הקיצור שלחן ערוך שג"כ מביא מנהג לחינוך
ביה"ק עיי"ש.

יט שאין מציבין מצבה ועי' במשמרת שלום (מערכת מ' אות ע"ז)
שהביא מכמה ספרים להעמיד המצבה מיר לאחר שבעה וכן משמע קצת
בתוס' (כתובות ה. ד"ה עד שיסתום) ובשו"ת מנחת אלעזר (ח"ג סי' ל"ז)
כתב נמי כן והביא ראייה מהרא"ש (מועד קטן) שכתב שהולך האבל לחוץ
תוך ז' ימים כרי להשתדל להעמיד המצבה להמת והוכא גם בש"ך (סי' שע"ה
ס"ק י"ב) ואם אמת כהמנהג שאין להעמיד רק כבלות השנה על מה רץ
תוך השבעה לרבר שהוא אחר שנה ובכל בו החדש כתב שגם להנה"ק בעל
דברי חיים מצאנו העמידו לאחר שבעה ובחוט המשולש כתב שהחת"ם
העמיד המצבה לאשתו לאחר שבעה.

(20) סימן שמ"ד סעיף ט"ז י"ג, וסימן שס"ז, ועיין או"ח סימן כ"ג מה' ע"א.
(22) רע"א יו"ד סימן שע"ז.

(21) סימן שס"ה.

ד. דיני הקבורה ביום טוב. ובו י"א סעיפים.

א מת המוטל לקברו ביום טוב, ביום הראשון לא יתעסקו בו ישראל, אפילו אם אי אפשר על ידי אינו יהודי ואיכא חשש שמא יסריח עד למחר, מכל מקום לא יקברוהו ישראל ביום הראשון, אך אם אפשר לקברו על ידי אינו יהודי, דהיינו שהאינו יהודי יעשה את הקבר, ויחתכו את הדפין של עץ, או יעשו ארון במקום שנהגו, וגם יתפרו את התכריכין אם צריכין, אבל להלבישו ולחמם מים ולטהרו ולהוציאו ולשמומו בקבר מותר על ידי ישראל, והכיסוי בעפר א' יעשו גם כן על ידי אינו יהודי, ואם אפשר יש לזוהר לטהרו בלא בגד, שלא יבאו לידי סחיטה¹.

ב יש אומרים דאם אפשר לעשות על ידי אינו יהודי כמו שכתבנו, אסור להשהותו עד למחר כדי שיתעסקו בו ישראל, ואפילו מת היום ויכולין להשהותו עד למחר שלא יסריח, מכל מקום יקברוהו היום על ידי אינו יהודי, אך ילד שמת אף על פי שחי יותר משלשים יום שידוע שאינו נפל, מכל מקום אם העת קר ואין בזיון להשהותו, דלא אשתהי, אין לקברו ביום טוב ראשון אלא משהינן ליה עד יום טוב שני, ויש אומרים דגם בגדול אי לא אשתהי משהינן ליה עד יום טוב שני, ובמקום שאין מנהג ידוע נראה דיש לנהוג כן².

ג ביום שני של יום טוב ואפילו של ראש השנה, אם אפשר לעשות בלי שיהוי על ידי אינו יהודי^ג דברים הנזכרים לעיל, יעשו על ידי אינו יהודי, ושאר הדברים יעשו ישראלים כמו שכתבנו, ויכולין לטהרו גם על ידי בגדים וסדינים, רק שיזוהרו שלא יעשו סחיטה בידים,

שערים מצויינים בחלכה

(א) והכיסוי בעפר ועי' בשער הציון במשנה ברורה (או"ח סי' תסכ"ו אות י') שהוא הדין הכיסוי שמכסין בקרשים (במקום שאין עושין ארון) אסור לעשות ע"י ישראל משום אוהל וכ"כ שם האשל אברהם מבומשאמש.

(ב) אם אפשר לעשות ע"י אינו יהודי ובשו"ת מנחת אלעזר (ח"ג סי' נ"ט) כתב שהוא הדין שאסור לעשות ע"י יהודים מבני ארץ ישראל שהם כעת כחול"ץ אמ"ל דעתם לחזור אסור להם לחפור הקבר ושאר הדברים כיון שאפשר לעשות ע"י עכו"ם דהא סיי"ל (סי' תצ"ו) דבישוב אסורים לעשות מלאכה כיו"ם ב'.

ואם אי אפשר על ידי אינו יהודי, יתעסקו בו ישראל לכל מה שצריך כדרגם בחול, כי יום טוב שני לגבי מת כחול שוינהו רבנן ג), ומכל מקום אם יש במקום ההוא מי שהכין לו תכריכין, יקחו אותן המתוקנים שלא יצטרכו לתפור, והא דמותרין להתעסק בו, דוקא בשדוּצין לקברו בו ביום, אבל אם אין רוצין לקברו בו ביום אין עושין בו שום דבר ואפילו במלמול אסור 3).

ד הא דשוינהו רבנן יום טוב שני לגבי מת בחול, זה מפני כבודו של מת שלא יהא טומל בכזיון, אבל לעשות שאד דבר אסור, ולכן אסור לקצוץ עם בעל החנות דמי הפשתן שלוקחין לתכריכין, אם לא כשאי אפשר בענין אחר כגון שלוקחין מאינו יהודי, והקברנים אסורין ליקח שכר קברנות ביום טוב, כי שכר שבת ושכר יום טוב אסור, ואם אינם רוצים לעיינות בחנם יתנו להם שכרם והם עתידין ליתן את הדיון, ואנשי דר־ברה קדושה בעד הקרקע לא יקחו מעות רק משכונות בלי קציצת דמים 4).

ה אם ין בעירו קברות ישראל, אף על פי שיכולין לקבור שם זה המת, יבא מקום מותר להוליכו לעיר אחרת ביום טוב ראשון על ידי אינו יהודי, וביום טוב שני גם על ידי ישראל לקברו בקברות ישראל, אבל אם לא יקברוהו היום, אסור לישראל להוליכו ביום טוב לקברו לאחר יום טוב 5).

ו מותר ללות את המת ביום טוב ראשון בתוך התחום, וביום טוב שני אפילו חוץ לתחום, ומותרים גם כן לחזור לביתם בו ביום, אבל אסור לרכוב על גבי בהמה ד) כדי ללות את המת ביום טוב אפילו ביום טוב שני ואפילו האבלים, אבל הקברנים אם אי אפשר להם לילך

שערים מצוינים בחלכה

ג) כחול שוינהו רבנן ואם התכריכים מטונפים מותר לכבסם אפי' ע"י ישראל אם אי אפשר ע"י גוי (באה"ט סי' תקכ"ו ס"ק ד').
 ד) אבל אסור לרכוב ע"ג בהמה ואפי' אינם משתמשים בבהמות אלא נוסעים במרכבת האוטומוביל ג"כ אסור להאבלים ליסע כדי ללות את המת וכמש"כ במשנה ברורה (סי' תקכ"ו ס"ק ל"ו) דה"ה בספינה אסור לילך ואפי' הוא בתוך התחום ומעמא דחסור רכיבה מליך חוץ לתחום משום דברכיבה איכא זילותא דיו"ט טפי מהליכה ברנליו חוץ לתחום עיי"ש.

3) שם סעיף ד.

5) שם סעיף ד וחכ"א

4) שם סעיף ח' ובשיע' הרז"ש.

ברגליהם, מותרים לרכוב ביום טוב שני, ומכל מקום לא ירכבו בתוך העיר (6).

ז מת בליל יום טוב שני דמתעסקין בו ישראל אם אין אינו יהודי, משכימין עשרה בני אדם וקוברים אותו בשעה שהשליח צבור אומר פיוטים, ואם הוא אדם חשוב שרבים צריכין ללותו, קוברין אותו לאחר יציאה מבית הכנסת קודם האכילה, דאיתא במדרש לא תאכלו על הדם, שאסור לאכול סעודה קבועה קודם שנקבר המת, ואם אי אפשר להכין כל צרכי הקבורה עד הזמן ההוא, קוברין אותו לאחר אכילה (7).

ח ילד שמת לאחר שלשים יום שידוע שאינו נפל, דינו כמו שאר מת, אך אם הוא זכר ומחמת איזה סיבה עדיין לא נמול, אף על גב דאשתהי אין קוברין אותו ביום טוב ראשון, משום דצריכין להסיר ערלתו, ואין לעשות זאת על ידי אינו יהודי, אלא משהינן ליה עד יום טוב שני דמותר להלינו לכבודו, וביום שני מסירין ערלתו (ה) וקוברין אותו (8).

ט תינוק שמת כשהוא ספק נפל, אם לא אשתהי אין קוברין אותו ביום טוב ראשון אפילו על ידי אינו יהודי, ומשהינן ליה עד יום טוב שני. וקוברין אותו על ידי אינו יהודי ולא על ידי ישראל, ואי אשתהי קוברין אותו ביום טוב ראשון על ידי אינו יהודי. ואם מת ביום טוב שני קוברין אותו בו ביום על ידי אינו יהודי ולא על ידי ישראל, אם הוא זכר ועדיין לא נמול אפילו אשתהי אין קוברין אותו אפילו ביום טוב שני אפילו על ידי אינו יהודי אלא משהינן ליה עד לאחר יום טוב, ומסירין ערלתו וקוברין אותו (9).

י בשבת וביום הכפורים לא יתעסקו במת כלל אפילו על ידי אינו יהודי (10).

שערים מצויינים בהלכה

(ה) וביום שני מסירין ערלתו אבל ביום שני דראש השנה אסור לעשות לו כן כמו שאסור ביום ראשון כיון שקדושה אחת הן וכו"כ במטה אפרים (סי' תקצ"ו).

(9) שם, ועיל סימן ריג סעיף ב.

(10) שם סעיף ב.

(6) שם סעיף ר, ז.

(7) סעיף י"ב ובמגיא סק"ו.

(8) שם סעיף ט' ובמגיא סק"ב.

יא בחול המועד אין להוציא את המת לבית הקברות עד שהקבר מתוקן, שלא יצטרכו להעמיד את המטה (1).

רא דין המאבד עצמו לדעת ושאר רשע שמת ובו ז' סעיפים.

א המאבד עצמו לדעת, הוא רשע שאין למעלה ממנו, שנאמר (1) ואך את דמכם לנפשותיכם אדרוש, וכשביל יחיד נברא העולם, וכל המאבד נפש אחת מישראל מאבד עולם מלא (2) ולכן אין מתעסקין עמו לכל דבר, לא קורעין (א) ולא מתאבלין עליו (3) ואין מספידין אותו, אבל קוברין אותו ומטהרין אותו ומלבישין אותו תכריכין. כללו של דבר כל שהוא משום כבוד החיים עושין לו (3).

שערים מצויינים בהלכה

(1) שלא יצטרכו להעמיד את המטה כדי שלא יבואו להספידו ועי' במשנה ברורה (סי' תקמ"ז ס"ק כ"ו) דאפי' לתלמיד חכם בפניו אסור להספידו דאין בזמנינו דין ת"ח.

(א) לא קורעין וברין אמירת קדיש עליו עי' בשו"ת חתם סופר (יו"ד סי' שכ"ו) דלא ידע טעם הגון למה אין אומרים קדיש עליו דלמה לא נצילהו מרדת שחת אלא נשתרבב המנהג לפי ששאר אבלים לא יניחוהו לחלוק עמהם בקדישים כי יטענו לאו כל כמיניה להאביר עצמו ולהשליך תיקון נשמתו עלינו ולכן אם הבן מקבץ עשרה אנשים בביתו יכול לומר קדיש כיון שאין מפסיד לאחרים ויאמר קדיש כל י"ב חודש ואם יש רק נדנוד ספק אולי לא היה מאבד עצמו לדעת אפי' אם ולזלו בקבורתו מ"מ לענין אמירת קדיש אין לדחותם ואין לשאר אבלים טענה לומר אולי היה בכלל מאבד עצמו לדעת עיי"ש.

(ב) ולא מתאבלין עליו ובשו"ת חתם סופר שם כתב דהיכא דאיכא כבוד משפחה נכבדת שיהיה לבזו ולכלימה עולמית שאחד מהם קלסל מעשיו יכול המורה להורות לכתחלה להתאבל עליו דיאמרו הבריות שנתברר שלא היה לו דין מאבד עצמו לדעת וגם כיון דבעצם דין זה יש פלוגתא אע"ג דקיי"ל הלכה כדברי המיקל אבל ואין מתאבלין עליו מ"מ לענין פגם

(11) או"ח סימן תקמ"ז סעיף א', ויר"ד (2) סנהדרין ל"ז.

סימן ת"א סעיף א'. (3) יו"ד סימן שצ"ה סעיף א'.

רא (1) בראשית סי' ה'.

ב מסתמא לא מחזיקינן אינשי ברשיעי, ולכן אם נמצא אחד חנוק או תלוי וכדומה, כל שאפשר לתלות שמא אחר עשה לו זאת לא תלינן ביה (4).

ג קטן המי בד את עצמו חשוב שלא לדעת, וכן גדול אם נראה שעשה הדבר מהמית רוח רעה או שגעון וכדומה הוי שלא לדעת, וכן אם עשה את הדבר מחמת אונס שהיה מתירא מעינויים קשים, כמו שאלו שהיה מתירא שמא יעשו בו הפלשתים כרצונם, הרי הוא כשאר מת ואין מונעין ממנו שום דבר (5).

ד כל הפורשים מדרכי הצבור, והם האנשים שפרקו עול המצוות מעל צוארם, ואין נכללים בכלל ישראל בעשיית המצוה, אלא הרי הם כבני חורים לעצמם, וכן המומרים (ג) והמוסרים והאפיקורסים, כל אלו אין אוננים ואין מתאבלין עליהם, אלא אחיהם ושאר קרוביהם לובשים לבנים ומתעטפים לבנים, ואוכלים ושותים ושמהים על שאבדו שונאו של מקום, ועליהם הכתוב אומר (6) הלא משנאיך ה' אשנא, ואומר (7) באבוד רשעים רנה (8)

ה אם נהרג בין בדינא דמלכותא בין בענין אחר, אפילו היה מומר מתאבלין עליו, דכיון שנהרג בידי אדם ולא מת כדרך כל הארין הוי ליה כפרה (9)

שערים מצויינים בהלכה

משפחה אין הלכה כמיסל בכבוד בני אברהם יצחק ויעקב וע"כ יכול להורות בן עיי"ש.

(ג) וכן המומרים עי' בבית לחם יהודה (על הש"ע סי' שמ"ה) בשם ספר חסידים דבשעת המראה צריך להתאבל עליו וכן הוא מנהג העולם ודוקא בבן או בת אבל לא על שאר קרובים והובא דין זה גם בחכמת אדם (כלל קנ"ו סעי' ו') ודע דיש פלונתא בין הפוסקים על הא דאיתא בהג"א (מועד קטן) דרבינו נרשון מאוה"ג התאבל על בנו כשהמיר יש שאומרים דהיינו כשמת אז התאבל עליו כמובא בטו"ז (סי' ש"מ ס"ק ג') וכן הוא בשו"ת חתם סופר (יו"ד סי' שכ"ו) משום דבחיים אפשר שישוב בתשובה ומה שהתאבל כשמת לא עשה כן רק לאפושי צערא וכו' עיי"ש דבריו ובשו"ת טוב טעם ורעת (מהרו"ג ח"ב סי' רל"ב) מוכיח שם דר"ג סאוה"ג התאבל עליו בחייו ועי' במשמרת שלום (מ' אות נ') שהאריך עוד בזה.

(7) משלי י"א ה'.

(4) שם סעיף ב'.

(8) לשון הרמב"ם פ"א מהל' אבל הלי' ה'.

(5) יו"ד שם סעיף ג' ומ"ח.

(9) שם ביו"ד סעיף ב'.

(6) תהלים קל"ט כ"א.

ו מי שהיה רגיל לעשות עבירה אפילו רק לתיאבון ומת, אם לא התודה קודם מותו אין מתאבלין עליו, אבל אם התודה מתאבלין עליו אפילו היה גנב או גזלן⁽¹⁰⁾.

ז קמן בן שנה או שנתים שהמיר עם אביו או עם אמו ומת, אין מתאבלין עליו⁽¹¹⁾.

רב. הלכות טומאת כהן. וכו' ט"ז סעיפים.

א הכהן מזהר שלא ליטמא למת א, ואפילו נפל ב) שעדיין לא נתקשרו איבריו בנידין חשוב מת, (אך אם הפילה תוך ארבעים יום, לא חשוב אלא כמיא בעלמא) ולא דוקא למת שלם, אלא אפילו לדברים שנפרשים ממנו כמו דם וכדומה, וכן אסור ליטמא לאבר שנחתך מן החי ג) אם יש עליו בשר כל כך שאם היה מחובר היה ראוי להעלות ארוכה, ואפילו לאבר של עצמו אסור לו ליטמא ד) ואסור לכהן ליכנס

שערים מצויינים בהלכה

א) שלא ליטמא למת עי' בפתחי תשובה (סי' שס"ט ס"ק ב') שהביא שם משאלת יעב"ץ (ח"ב סי' קס"ט) דמת הנשרף ע"י דליקה מותר לכהן ליטמא לאפרו אלא היכא דאיחרך יש להחמיר אם אינו מת מצוה והיינו בכולו קיים וחרוך אבל בנתסר טהור והביא מספר להח"פ שסובר דאסור לכהן לטמא לאפר המת והשיג עליו ועי' בשו"ת בית יצחק מלכוב (יו"ד ח"ב סי' קנ"ה) דדעתו להחמיר באפר מת דאף דהרמב"ם (טומא"מ פ"ג ה"י) פוסק כהחכמים (אהלות פ"ב מ"ב) דמטהרין מ"מ מדברי התוס' (נדה כו: ד"ח מת) נראה דנם החכמים מטמאין כשכל האפר שלם לפנינו ע"כ העלה להחמיר ובמשמרת שלום (מערכת א' אות ע"א) לא כיוון יפה ברברי הבית יצחק.

ב) ואפי' נפל היינו אם הנפל מת כמש"כ בטו"ז (סי' שס"ט ס"ק א') אבל כשהוא חי אף דלהרבה דברים חשוב כמת מ"מ מותר להכחן ליכנס לאהל שהנפל שם. ועי' בשו"ת דברי מלכיאל (ח"ד סי' צ"ו) שכתב טעם לזה. ג) לאבר שנחתך מן החי ומה"ט בעי קבורה להאבר זה כדי להציל מן הטומאה ולא ממצות קבורה עי' מזה בשו"ת שבות יעקב (ח"ב סי' ק"א) ושו"ת נודע כיהודה (תנינא סי' ר"ט).

רב 1) רמב"ם פ"ב מהל' טומאת מת ובמלי"מ, ויו"ד סימן שס"ט.

10) שם וסימן ש"מ סעיף ה'.
11) שם סעיף ר' וסימן ש"מ בהגה.

לכית שיש שם גוסס^ז), ואף על פי שהנוסח הרי הוא כחי לכל דבר ואינו מטמא, מכל מקום עובר הכהן על לא יחלל, שהוא מזהר שישמור כהונתו שלא יתחלל, ושמא ימות זה תיכף²)

ב אסור לכהן ליכנס תחת אהלה (שיש שם מת תחתיו, אפילו הוא אהל גדול הרבה ואפילו יש שני חדרים אשר בחדר אחד יש מת, ויש במחיצה המפסקת נקב שיש בו טפח על טפח אסור ליכנס גם לחדר השני, כי נקב טפח על טפח מביא את הטומאה, וכן אם אצל החדר השני יש עוד חדר שלישי וכיניהם גם כן נקב טפח על טפח,

שערים מצויינים בחלכה

(ד) שיש שם גוסס ובפתחי תשובה (יו"ד סי' ש"ע ס"ג א') הביא משו"ת בית יעקב (סי' ק"ל) דאסור לרופא כהן ליכנס לביתו של גוסס לעשות לו רפואה ובנחלת צבי שם האריך בה דהא מותר נמי לחלל שבת בשביל גוסס אע"נ דרוב נוססין למיתה ולכן העלה להתיר אפי' כשיש שם רופא אחר דלא מכל אדם זוכה להתרפאות ובשו"ת חתם סופר (סי' של"ח) העלה נמי להתיר אפי' אחר שהחליטו אותו שהוא מת אם אירע שהרגישו בו שום נדנוד ורפרוף ימחר הכהן ויכנס משום ספק ספיקא דפקוח נפש וכשיש רופא אחר נראה דעתו שם שלא יכנס הכהן עיי"ש.

ועי' עו"ש בחת"ס ברופא כהן ועפ"י נימוסי המרינה אין המתים נקברים עד אשר יבקרם הרופא ויבדקם ונותן תעורתו עליהם אי מותר לו ליכנס ולברוק כתב שם דרואי אסור לו לעשות זאת אף שתלוי בזה פרנסתו אלא שאפ"ה מותר לנו לקרוא לו ואין אנו עוברים על "לפני עור" משום דהרי מתים מוטלים בכיוון בלי קבורה מפסורת הממשלה שלא לקבור מת בלי עדות הרופא וא"כ הו"ל מת מצוה לכן מותר לקרוא לו אלא שאפ"ה אין זה התנצלות להרופא דהא יכול למסור האומנות לאחר עיי"ש.

(ה) אסור לכהן ליכנס תחת אהל עי' בשו"ת טוב טעם ודעת (מהרו"ג ח"ב סי' רי"ב) דמותר לכהן להיות משמש בבית החולים אע"נ שלא ימלט שלא יהיה שם מת ואי אפשר לו או לעזוב את משמרתו אפ"ה יש להתיר לו דכעת כשנכנס לשם אין שם עוד מת וכשיוזמן שם מת א"כ הוי פקוח נפש שעליו לשמש שאר החולים ומצד לזה עוד הסניף דלהמשרת דהיקא ליה שעתא בפרנסה וגם הוא משמש שאין בגמצא כמוהו עיי"ש ובשו"ת תשורת ש"י (סי' תקנ"ט) כתב דמותר לכהן לבקר חולה ששוכב בבית החולים אף ששכיח שם מתים מ"מ רוב חולים לחיים אלא שנכון שישאל להממונה אם יש שם מת דהיכא דאפשר לברר חייב לברר ואם אי אפשר לברר נ"כ מותר מטעם הנ"ל וכדי לקיים מצות ביקור חולים.

הולכת הטומאה גם להחדר השלישי (ו) וכן לעולם (3) ונקב העשוי לאורה אפילו אין בו אלא כפונדיון מביא את הטומאה (4)
 ג וזכך במדינתנו שגגות הכתים כולטין לחוין ברוחב טפה, וקיימא לן דרוחב טפה מביא את הטומאה, ואם כן זה הקצה מן הגג הוי אהל להביא את הטומאה, לפי זה שני בתים סמוכין זה לזה, אם יש מת באחד מהן, הולכת הטומאה דרך פתח או חלון תחת הקצוות מן הגגין שכולטין לחוין, ונכנסת גם לתוך הבית השני דרך חלון או

שערים מצויינים בחלכה

(ו) הולכת הטומאה גם לחדר השלישי ואי מותר לעמוד בהאכסדרה (חצר מסילת הברזל) והמת מונח בהארון סגור וסתום בתוך מרכבת הברזל וכן אי מותר לו ליסע עם המרכבת הברזל אז כשמת מונח במרכבה אחרת והיא מחוברת זו לזו עד המרכבה שהכהן בה ראיתי מש"כ בזה ארמור"ר הנה"צ מהר"ש בראך בספרו שאול שאל (סי' רכ"ה) שחושש בה לאסור דאף שהמרכבה היא כלי גדולה שמחזיק מ' סאה אפ"ה מסבלת טומאה כיון שמתלטל מלא וריקן ע"י הגרמת האדם שמנהיג את המרכבה דלא גרע זה מלטול ע"י שורים דקיי"ל (שבת פ"ג) דשמיה מלטול ועוד דגם כלי גדולה מביא את הטומאה תחתיה כמש"כ הר"ש והרא"ש (אהלות פ"ט) גבי כוורת וכיון שיש טומאה תחתיה וכל המרכבות פתוחים תחתיהם הצינורות שמחכמין ע"י בחורף את כל המרכבות א"כ מביאין את הטומאה עי"ש ובהנהגות מצודת לרוד על הקש"ע ראיתי שמביא תשובה מהנאון ר' ישע' זילברשטיין (כעהמ"ח מעשי למלך על הרמב"ם) שדעתו להתיר כי המרכבה אשר המת בתוכה מסוגרת כעת א"כ אהל מפתוס ולא הוי כאהל זרוק דלא שמיה אוהל דלא אמרינן זה רס כשפרח באויר אבל כשהולכת ע"ג קרקע לא, עיי"ש. ועי' במשנה למלך (טו"מ פי"א ה"א ר"ה עור נראה) שכתב בבר חילוק זה ומה"ט כתב הרמב"ם, "הפורחים באויר" עיי"ש וכן עוד הרבה אחרונים כותבים חילוק זה כמבואר להלן ובשו"ת רב פעלים (ח"ג סי' כ"ג) האריך בענין אהל זרוק והעלה בה שאין חילוק ואם אפשר בודאי הנכון שלא יסע עמו.

ובעיקר רבר הנסיעה עם מסילת הברזל כידוע שעוברת על בתי הקברות האריכו בזה האחרונים בשו"ת מהר"ם שיע (סי' שנ"ג) נראה שם דהוא מסופק אם הוי כאהל זרוק או לא ובשו"ת שואל ומשיב (מהדו"ג ח"ב סי' מ"ג) כתב ההיתר מפני שדרכו בהכי מקרי סבוע והעולם נוהגין לנסוע ואין מרדקמין בזה.

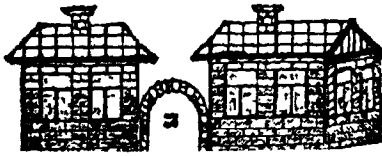
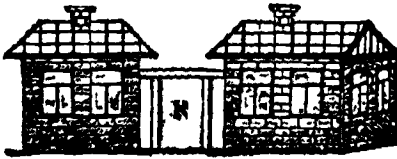
והנה מכל הנ"ל נראה דדוקא על המסילת הברזל יש להתיר מטעם דלא מקרי כ"כ כאהל זרוק אבל באוירון שפורח באויר היה לנו לאסור

(4) רמב"ם, הביאו בפ"ת סק"ב.

(3) סימן שע"א סעיף א'.

פתח פתוח, ואסור לכהן ליכנס גם לתוך הבית השני, וכן אפילו כמה בתים הסמוכים זה אצל זה 5).

ד ואפילו הגנין אינן שוים אלא זה למעלה מזה, ואפילו הגג שהטומאה שם בבית הוא גבוה הרבה מן הגג השני או בהיפוך, הלכה למשה מסיני הוא דאמרינן חבוט רמי, פירוש שאנו רואים כאלו העליון נחבט ונשפל עד למטה, ומאחר שאם היה נשפל עד התחתון היה נוגע בו, על כן הולכת הטומאה מזה לזה, אבל אם יש הפסק ביניהם אפילו כל שהו, טוב אינה הולכת הטומאה 6).

ה וכן כשיש קורה מונחת על המבוי כמו שעושים לעירוב היא רחבה טפח והגנין מאהילין עליה טפח מכאן וטפח מכאן (כמו ציור א') אם כן באה הטומאה מן תחת הגג אל תחת הקורה, והיא מביאה את הטומאה אל תחת גג הבית שמצד השני, ומתפשטת בכל מקום שיש אהל טפח עד המקום

שיש הפסק, וכן כשיש בין שני בתים כיפה בנויה כדרך שעושים לשער החצר (כמו ציור ב') הדין כן הוא ואף על פי שאין על הכיפה גג בולט, מכל מקום הרי באה הטומאה מתחת גג הבית לתחת הכיפה, ואולם לפעמים בונים את הכיפה שיש לה כמו רגלים מן הקרקע ולמעלה, ואם כן יש סתימה אצל כותלי הבתים. אם

שערים מצויינים בהלכה

והעולם נוהגין היתר גם בזה ומצאתי בשו"ת הריב"ד מפרעשבורג (יו"ד סי' ע') שכתב ההיתר לזה מפני שיש גם ספק בזה אי יאהיל על הטומאה ויש לסמוך על שיטת הראב"ד (נזירות פ"ה הי"ז) דבזה"ל ליכא דס איסור דרבנן מפני שכבר הם טמאים והוי ספיקא דרבנן עיי"ש. אלא מה שמסך עצמו על דברי הראב"ד אישתמיטתו דברי החת"ם (יו"ד סי' של"ח) שכתב שם דהראב"ד חזר בזה עיי"ש. ובכל בו החדש הביא עוד מאיזה ספרים טעם ההיתר ובתוכם גם משו"ת חלק לוי (סי' קכ"ח) מפני דבשעה שהתחיל לפרוח בהיתר עלה ואם יזרמן שיאהיל על המכרים הרי הוא אונס.

אין עליה גג בולט, והסתומה שמן הצד נמשך יותר מן הגג שלמעלה,
(כמו ציור ג') בזה הענין

אין מקום למוטאה שתבא,
כיון שיש קצת הפסק בלי
אהל. ולפעמים יש בין בית
לבית כותל סתומה בלי
פתח, אלא שיש עליה גג

בולט, והמוטאה באה מגג לנג, ויש תקנה לעת הצורך להסיר את הרעפים
במקום אחד שיהיה קצת הפסק בלי אהל טפה, וצריכין להשניח אם אין
מהחומה עצמה בולט טפה, כדרך שעושין בליטה לחומה ז).

ו הלכה למשה מסיני היא, שהפתח אשר עתידים להוציא דרך
שם את המת מן האהל אשר הוא שם שעל ידי הוצאה זאת תטהר
האהל אף על פי שהפתח הזה הוא סתום ז), מכל מקום נדון כאלו
היה פתוח, ולכן אסור לכהן שיעמוד שם תחת המשקוף, אף על פי
שהדלת נעולה מבפנים, וכן אם יש שם גג בולט טפה נגד הפתח מביא
את המוטאה לכל מקום שאפשר, כאלו היה הפתח פתוח, אך אם נפתח
מצד אחר פתח או חלון שהוא ארבעה טפחים על ארבעה טפחים או לא
נחשב הפתח הסתום כאלו היה פתוח ומותר לכהן לעמוד שם אם אין
המוטאה יכולה להגיע אליו דרך הפתח, או החלון הפתוח ב).

שערים מצויינים בחלכה

ז) שהפתח הזה הוא סתום עי' בגליון מהרש"א (על הש"ע סי'
שע"א) הביא משו"ת עבודת הנרשוני (סי' ס"ד) דמת המונה כמרתף שפתחו
פתוח לרה"ר אף כשהפתח נעול וגם אין מקום טפה על טפה שתצא המוטאה
מהמרתף אין לו דין קבר סתום שיהיה המוטאה בוקעת ועולה ורשאי הכהן
להיות בבית שעל המרתף עיי"ש ורצונו לומר ררוקא אם הפתח פתוח לחוץ
(ולרה"ר לאו רוקא) אף שהוא נעול מ"מ סוף שיוציאו המת דרך שם לכן
אין המוטאה בוקעת למעלה ומיירי שאין גג בולט נגד הפתח דאל"כ מביא
המוטאה אבל אם אין פתח לחוץ א"כ יש לומר שיוציאו המת דרך הבית
שעל המרתף ונרון כאלו היה פתוח לתוך הבית וממא. ולפ"ז ה"נ כבתים
שלנו בעיירות הגדולות שיש קומה ע"נ קומה ג"כ יש לדון כן אלא שעמ"י
חרוב כל הפתחים נעשים לפרוורדר ששם הם המדרגות שעולים ויורדים
לחקומות והולכים דרך שם לחוץ וא"כ מביא המוטאה ואין עצה אלא שיהיה
כהן סגור וחלונות סתומים כמש"כ בסעיף שאח"ז.

ז כהן שהוא בבית או בחדר שהדלתות והחלונות סגורין באופן שאין בפתח פתוח מפה, ובחלון אין נקב כפונדיון, ושמע שיש בשכונתו מת באופן שאם יפתח פתח או חלון תהא מקום לטומאה שתבא עליו, אסור לפתוח, אלא ישאר שם כמו שהוא עד שיוציאו את המת, כי כל זמן שאין פתוח מפה, אין הטומאה נכנסת וכשיפתח תכנס ה'9).

ח אסור לכהן לקרב בתוך ארבע אמות ט של מת או של קבר, ודוקא כשהמת סונח במקום קביעותו, אבל כשהוא במטה שמוציאין אותו, ובעת אמירת צדוק הדין אף כשמעמידין אותו, אין שם קביעותו, ואין צריך להרחיק כי אם ארבעה מ'10).

ט כהן שהוא ישן באהל שיש בו מת שהטומאה נכנסת בו, ואי אפשר לסגור בעדו למנוע את הטומאה צריכין להקיצו ולהפרישו שילך משם, ואם הוא שוכב ערום אין להגיד לו, אלא יקראו לו מתם

שערים מצויינים בהלכה

ח) וכשיפתח תכנס ועי' בפתחי תשובה (שם ס"ק ט') בשם הנודע ביתורה (סי' צ"ד) דיכולים לעשות דלת לפנים מדלת וטרם שיפתחו דלת הפנימית יסגרו החיצונה עי"ש ממילא לפ"ו נמי כשיש הרר לפנים מחדר יהיה הכהן בחדר הפנימי וטרם שיכנסו אצלו לחדר הפנימי יסגרו החדר החיצוני.

ט) אסור לכהן לקרב בתוך ארבע אמות כך הוא הלשון גם בש"ע (סי' שע"א סעי' ה') ומשמע דחוץ לר' אמות מותר אפי' בתוך בית הקברות מדלא נקט שלא ילך בתוך ביה"ק או בתוך ר' אמות כדנקט לעיל (סי' שס"ז) לענין לועג לרש והתם נקט תמיד בכל הסימן הלשון זה ומדלא נקט הכא הלשון זה משמע דהכא לענין טומאת כהנים מותר לו להיות בבית הקברות חוץ לר' אמות מהקבר וגם במקום אחר מצינו שהחמירו בלועג לרש יותר מטומאת כהנים דהא הש"ך (סי' שר"ם ס"ק י"א) רוצה לאסור אפי' חוץ לר' אמות לומר דברי תורה בפני המת ולענין טומאת כהנים אם אין המת במקום קביעותו מותר אפי' בתוך ר' אמות רק שיהיה חוץ לר' מ'11. ועי' בשו"ת דוראי השרה להנאון מבאנהארד (סי' ס"ו וס"ח) שכתב שם כמה טעמים לזה ואחד מהטעמים דלועג לרש שייך לכל ישראל ע"כ נגזרו רבנן משא"כ טומאת כהנים שהם רק ליחידים לא נזרו רק בר' אמות ומש"ס העלה שם להתיר אפי' בבית הקברות מוקף מחיצות וכן בשו"ת מהרש"ם (ח"ד סי' מ') כתב להתיר זה דלא קי"ל כהרשב"א דכל הבית כר' אמות נחשב, ויש נמנעים מלבוא לבית הקברות כדי שלא יתנו יד להמסומי עם שאינם יודעים להבחין.

שיצא בכדי שילביש את עצמו תחלה, דגדול כבוד הבריות י, ומכל מקום לאחר שנודע לו מן הטומאה, אסור לשהות שמה עד שילביש את עצמו יא) אלא צריך לצאת מיד (11).

י יש אומרים דגם מת אינו יהודי מטמא באוהל ויש ליוהר כדבריהם שלא לילך על קברי אינו יהודי, ומכל שכן כשיש לחוש שמה גם מותר נקבר שם שהמומר דינו כישראל, וגם הולד שילדה מומרת סאינו יהודי דינו כמו ישראל (12).

יא מותר להכהן ליטמא לקרובים יב), ומצוה לו ליטמא להם, ואלו הם הקרובים: אשתו הראויה לו (שאינה פסולה לו), אביו ואמו, בנו ובתו, ואחיו ואחותו מאביו שהיו בני קיימא, אבל לספק נפלים אינו מטמא, ואינו מטמא לאחותו שנתקדשה לאיש (13). יש אומרים הוא דמותר ומצוה ליטמא לקרובים, דוקא לצורך קבורה או להביא לו ארון ותכריכין וכדומה, ולכן בשבת שאי אפשר לקברו בו ביום

שערים מצויינים בהלכה

י) דגדול כבוד הבריות ועי' בשו"ת טוב טעם ודעת (מהרו"ג סי' רי"א) ביוהכ"פ והש"ץ הוא כהן ובחזר הסמוך לביהמדר"ר יש שם מת, העלה דלכתחלה לא ינידו לו ואם נם יודע אין לו לילך משם ריהיה בזיון גדול להציבור שאין להם בעל תפלה וגם אינו כבוד שמים שהתיבה ישאר ריקן עיי"ש.

יא) אסור לשהות שמה עד שילביש עצמו ועי' בפתחי תשובה (סי' שע"ב ס"ס ה') שהביא בזה פלוגתא אחרונים ויש שמתירים לו ללבוש הכתונת והבתי שוקיים רק אסור לו ללבוש שאר הבגדים ויש שהכריעו שגם זה אסור עיי"ש.

יב) מותר להכהן ליטמא לקרובים וכן מצוה להטמאות למת מצוה דהיינו שמצאו בדרך או בעיר של עכו"ם ואין לו קוברים (ש"ע סי' שע"ד) ובעי שיהיה שם כדי נושאי המטה ומבוריה (טו"ז שם). ועי' במשמרת שלום (מערכת מ' אות צ"ו) שהביא פלוגתא באם יש כאן נכרים אי מותר להכהן נ"כ להטמאות ודעתו שם דגם אם הנכרים רוצים לקבור בחנם נ"כ מיטרי מת מצוה משום שהוא בזיון גדול ליקבר ע"י עכו"ם ועי' בשדי חמד (אבלות אות סי"ב) הביא משו"ת צמח צדק החדש (יו"ד סי' רל"ח) אודות בית החולים של אנשי הצבא שמת שם ישראל ויש שם קוברים אנשי חיל עכו"ם מותר להכהן לטפל עמו מפני שיש לחוש לכמה קלסולים אם יקברו הנכרים וגם הוא בזיון גדול ליקבר על ידם, עיי"ש.

(11) סימן שע"ג סעיף ג' ד, וע"ל סימן ר"ג סעיף ג'.

(12) סימן שע"ב סעיף א'.
(13) שם סעיף ב'.

אסור לטמאות לו אפילו כדי לשמרו ונכון להחמיר כן, מיהו לצרכי קבורה ודאי מצוה ליטמא להם, ואפילו יש חברה קדישא המתעסקים והוא אינו מתעסק כלל מותר לו להיות שם בכית, שמא יצטרכו איזה דבר, ואינו מיטמא לקרובים אלא עד שיסתום הגולל ולא אחר כך (14).
יב כהן שפירשו אבותיו מדרכי הצבור אינו מיטמא להם, ולא למי שהאביד עצמו לדעת, וכן כל מי שאין מתאבלין עליו אין הכהן מיטמא לו (15).

יג אין הכהן מיטמא לקרוב אלא כשהוא שלם ולא כשהוא חסר, ולכן יש אומרים דאינו מיטמא להרונן דמקרי חסר ונכון להחמיר (16).

יד יש כהנים הדיוטים נוהגים ללכת על קברי צדיקים, באמרם שקברי הצדיקים אינם מטמאים (י), ומעות הוא בידיהם וצריכין למחות להם (עיין בספר פאת השלחן 17)

טו כשם שהכהן מוזהר שלא ליטמא (י), כך מוזהרים הגדולים על הקטנים שנאמר אמור אל הכהנים ואמרת, ומדכתיב שתי אמירות דרשו רבותינו וזכרונם לברכה (18) להזהיר גדולים על הקטנים, ודוקא לטמאותן בידיהם דהיינו להכניסם לאוהל המת, אבל אם הקטן מיטמא מעצמו אין צריכין להפרישו, אך אם הגיע לחנוך יש להפרישו (19), ואשת כהן מעוברת מותרת ליכנס באוהל המת (20).

שערים מצויינים בהלכה

(ג) באמרם שקברי הצדיקים אינם מטמאים כבר הבאתי מזה לעיל (ח"ג סי' קכ"ח ס"ק י"א) שזה טעות גדול דהא גם קברי התנאים היה ריש לקיש מצוין אותם כדי שלא יכשלו הכהנים על ידם (עי' ברש"י ב"מ פה: ד"ה מצוין) ועי' במשמרת שלום (מערכת ה' אות ל"ג) שהאריך בזה דהא בזמנינו מעטרים ההמון לאחר בתפארת צדיק אף שאין בו המעלות ובפרט דמדינא אף לצדיק גמור אסור לכהן לילך על קברו וידוע מה שהרעיש ע"ז הנה"ק משניאווה זצ"ל.

(ד) כשם שהכהן מוזהר שלא ליטמא עי' בהכמת אדם (מצבת משה מעי' י"א) דהאריך כבר דמותר לכהן ליכנס לבית ישיש שם מצבת אבן שנטלה מקבר ועי' בשו"ת גידולי מהרה (סי' כ"א) שנ"כ העלה כן וכן העלה בספר שאל שאל להגה"צ מקאשוי (סי' רי"ח).

(18) יבמות קי"ד.

(14) שם סעיף ה', ר' ובפ"ת.

(19) יו"ד סימן שע"ג סעיף א'.

(15) שם סעיף ח', וע"ל סימן ר"א

(20) ש"ך סימן שע"א סק"א, ועי' אורח

(16) שם סעיף ט'.

ס מן שמי"ג ובמני"א סק"ב, ובנתיב חיים.

(17) עי' פ"ה ס"י שע"ב סק"ב

מזו הכהנים אינם יכולים לכוף קרובי המת, שימהרו להוציא את המת ממקומו כדי שיכנסו לבתיהם, אם לא כשהכהן הוא חולה שאיננו יכול לצאת מביתו, כופין את הקרובים להוציא את המת, כדי שלא יבא החולה לידי איסור דאורייתא, ואם המת הוא נפל כופין אותו בכל ענין ואפילו בשבת להוציאו על ידי אינו יהודי (21).

רג. על איזה קרוב ותינוק מתאבלין. ובו ה' מעיפים.

א על שכעה קרובים חייבים להתאבל, אביו ואמו, בנו ובתו, אחיו ואחותו בין מן האב בין מן האם, ואפילו היתה אחותו נשואה לאיש, האיש על אשתו (א) והאשה על בעלה (1).

(א) האיש על אשתו עי' בחירושי הנרע"א (סי' שע"ד) שהביא מדברי מהרש"ל (נימין פ"ב סי' ד') דאם היה לו קמט עם אשתו וברעתו לנרשה אינו מתאבל עליה וציון גם לחבית מאיר אהע"ו (סי' צ' סעי' ה') עיי"ש ובפתחי תשובה (אהע"ו סי' צ' ס"ק ת') הביא מנליון כת"י מהחתם סופר דעתה שאין בידו לנרשה בע"כ לא אמר כן וכן בשו"ת שואל ומשיב (מהר"ד ח"ג סי' פ"ה) הוביח דלא כמהרש"ל וכן בשו"ת מו"ר מהר"ש ענגיל (ח"ו סי' כ"ה) הוביח דלא כמהרש"ל עפ"י דברי הרמ"א שם (אהע"ו סי' צ' סעי' ח') ולכן העלה דאם הוא כהן מטמא לה ומתאבל עליה.

ואם נשתמית וקיבל התרה ממאה רבנים וזיכה לה גט ע"י אחר ואח"כ מתה כתב שם בפתחי תשובה בשם הישועות יעקב שאירע מעשה אחר ופסק דכזה ודאי כדאי המהרש"ל לסמוך עליו כיון שכבר זיכה לה הגט ע"י אחר ולכן אין להתאבל עליה וכן בשו"ת מנחת אלעזר (ח"ד סי' כ"ו) כתב כן באשה שנשתמית. ובשו"ת שואל ומשיב שם כתב דאם בתוך האספת חתימת מאה רבנים מתה אשתו או מחויב להתאבל.

ואשה שנתגרשה על תנאי ומת הבעל כתב הרמ"א (אהע"ו סי' קמ"ח סעי' מ') דאינה צריכה להתאבל עליו ואם רצונה להחמיר על עצמה מותרת לבכות עליו ולצאת אחר ממתו ובפת"ש שם כתב דאסורה להתאבל עליו כל ו' או לעשות קריעה עיי"ש. ועי' במשמרת שלום (מערכת א' אות פ"ו) מש"כ בזה מהגאון ר' מאיר שמחה מדווינסק.

ואשה אלמנה שנכנסה לחופה בנדרתה ולא בא עליה ומתה קודם

(21) סימן שע"א סעיף ד' בהגה, ומג"א רג (1) סימן שע"ד סעיף ד'.

סימן שי"א סקי"ד.

ב נהנין שנם שאר קרובים מראין קצת אבלות בעצמן שבוע הראשונה עד אחר השבת, שאין רוחצין בחמין ואין משנין קצת כגדיהם כמו בשאר שבת, ואין כל הקרובים שוין בזה, אם היו שני בשני, או בן בנו או בן בתו לובש כל בגדי שבת חוץ מכנד העליון, ועל חמיו וחמותו או אבי אביו ואבי אמו, וכן האשה על חמיה וחמותה ואבי אביה או אבי אמה, אינן לובשין רק כתונת לבנה והאשה גם צעיף לבן, וכן המנהג שלא לילך לבית המרחץ ולא לחוף את הראש, גם אין לאכול חוץ לביתו לא בסעודת מצוה ולא בסעודת מריעים, ולאחר שבת מותר בכל דבר².)

ג תינוק שאינו ידוע אם כלו חדשיו אם לא, אם מת בתוך שלשים יום ואפילו ביום שלשים, אפילו גדלו שערו וצפרניו אין קורעין עליו ואין מתאבלין עליו משום דהוי ספק נפל, ואם מת לאחר שלשים יום ואפילו ביום שלשים ואחד קודם השעה שגולד בו קורעין עליו ואוננין עליו ומתאבלין עליו אלא אם כן נודע בבירור שהוא רק בן שמונה חדשים, (דלאו בר קיימא הוא) ואם ידוע בבירור שהוא בן תשעה חדשים כגון שבעל ופירש ונולד חי לתשעה חדשים גמורים, אפילו מת ביום שגולד בו קורעין עליו ואוננין עליו ומתאבלין עליו³.)

ד תאומים שמת אחד מהם תוך שלשים ואפילו ביום השלשים, והשני חי לאחר שלשים, לא אמרינן מדזה חי לאחר שלשים גם הראשון היה בן קיימא, אלא אין מתאבלין עליו⁴.)

ה גר או גיורת שנתגיירו עם בניהם אין מתאבלין זה על זה, דגר שנתגייר כקטן שגולד דמי, וקורבה שהיתה בגיורתם אינה קורבה⁵.)

שערים מצויינים בחלכה

שמהרה עצמה ע"י מזה בשו"ת חתם סופר (אהע"ו סי' סכ"א) וחוכא במת"ש (אהע"ו סי' נ"ז ס"ק א') שהאריך בדברי הכ"ש (שם ס"ק א') ומסיק שם דאינו מתאבל עליה וכן אם הוא כהן אסור למסאות לה וזה דוקא באם לא ידע בשעת החופה שהיא גרה וכו'.

- (2) שם סעיף ו' ובשי"ך סק"ה וסי"ט
 (3) שם סעיף ו' וע"י חת"ט סימן שמי"ג
 (4) שם סעיף ס.
 (5) שם סעיף ה'.
 מובא בפ"ת סק"ת.

רד. אימתי מתחיל האבלות. ובו י' סעיפים.

א משנקבר המת ונגמר סתימת הקבר בעפר, מיד מתחיל האבילות, והולץ המנעלים שם בבית הקברות, ואם צריך לילך לביתו בין שכונת אינם יהודים יכול להנעילם, אלא שיתן בהם קצת עפר (1).
ב אם הבית הקברות הוא סמוך לעיר, והאכל לא הלך שמה אלא חזר לביתו, אינו צריך לנהוג אבלות אלא משעה שאומרים לו שנסתם הקבר, ומכל מקום אם הוא סמוך ללילה ורוצה שיעלה לו יום זה, אזי משעה שהוא משער שנסתם הקבר יכול לנהוג אבלות (עיין לשון הריטב"א במסכת מועד קטן דף כ"ב שכתב אלא ממתין עד כדי שיעור וכו'). ואם יאמרו לו אחר כך שנסתם הקבר קודם הלילה א), עולה לו זה היום, ואם הוא ערב הרגל ב) מבטל הרגל את האבלות של שבעה (2).

ג במקומות ששולחים את המת לקברו בעיר אחרת, ואינם יודעים מתי יקברוהו, אזי האכלים הנשארים בעירם, מיד כשחזרו מן הלילה מתחילים להתאבל, ומונים מאז שבעה וגם שלשים, וההולכים עם המת עד מקום קבורתו מונים משיקבר, ויש אומרים דאם גדול הבית הולך עם המת אזי גם הנשארים אינן מונים אלא משיקבר,

שערים מצויינים בהלכה

(א) שנסתם הקבר קודם הלילה עי' במשמרת שלום (מערכת ב' אות ה') דאם נקבר בין השמשות אף שהגיעו לביתם עד שחשכה עולה יום הקבורה למנין ז' וכ"כ בפתחי תשובה (סי' שע"ה ס"ק ה') דאם שמע שמועה סרובה בין השמשות חשבינן בין השמשות מן היום ומונה אבלות מאותו יום.
 (ב) ואם הוא ערב הרגל ואם נקבר סמוך לשבת ותיכף אחר הקבורה הפכו פניהם לביהכנ"ס ולא ישבו על הארץ אעפ"כ עולה יום זה למנין שבעה דהפכת פניהם הוי התחלת אבלות (באה"ט סוס"י שע"ה) וכ"כ בפתחי תשובה (שם ס"ק ח') בשם שו"ת חינוך בית יהודה והטעם כיון שהיה ראוי עכ"פ לנהוג אבלות ודוקא לענין שבת אמרינן כן דאינו אלא לענין שיעלה לחשבון היום לא חיישינן לה אבל לענין רגל יתבאר (בסי' שצ"ט) דבעי שינהוג אבלות ממש שעה קלה קודם הרגל מפני שהרגל מבטל האבלות מחמירין בזה (ערוך השלחן סי' שע"ה סעי' י"ט). ורברי באה"ט (שם ס"ק א') בשם הרדב"ז שכתב דגם לענין הרגל הדין כן צ"ע עי' במשמרת שלום (מערכת ה' אות ע"א).

רד 1) סימן שע"ה סעיף א' וסימן שפ"ב סעיף ז'.

סעיף ב' ובטו"ז סק"א וע"ל סי' ר"ט 2) סימן שע"ה ש"ך ובאה"ט סק"א.

ומשערין לפי אומד הדעת מתי נקבר ומתחילין להתאבל, והימים שבינתיים דינם כדלעיל (סימן קצ"ו סעיף ה' וסעיף ו') ודוקא לחומרא אזלינן בתר גדול הבית, דגם הנשארים אינם מונים אלא משיקבר, אבל אם גדול הבית נשאר בביתו ההולכים עם המת אינם נגזרים אחריו אלא מונים משנקבר (3).

ד מי שמבע במים או שהרגוהו עובדי כוכבים ואינו נמצא לקברו, כל זמן שלא נתייאשו מלבקשו אינו חל לא אנינות ולא אבילות, ומותרין אפילו בתשמיש, ומשעה שנתייאשו מלבקשו עוד מתחילין להתאבל, ואם לאחר ימי האבל נמצא והובא לקבורה, אינן צריכין לנהוג אבילות עוד (ג), אלא שאם הוא אביו או אמו צריך לקרוע, ומי שנמבע במים ויש לו אשה והוא בענין שאין מתירין אותה להנשא, אין נוהגין עליו אבילות, ואין אומרים אחריו קדיש, ומכל מקום ישתדלו לעשות נחת רוח להנשמה להתפלל לפרקים לפני התיבה ולקרנות התפטרות ולברך בזימון וליתן צדקה וללמוד או לשבור מי שילמוד (עבורו 4).

ה מי שמת לו קרוב והוא איננו שם, ונודע לו במקום אשר הוא שם (ד), מונה לעצמו משעה שנודע לו, ואפילו בא אחר כך למקום המת אל שאר האבלים שהתחילו מקודם להתאבל, לא יקצר אבלתו בשביל זה, וכן אפילו אם לא נודע לו עד שבא אל האבלים, אלא

שערים מצויינים בהלכה

ג) אינן צריכין לנהוג אבילות עוד אבל פשוט הרבר רביום הקבורה צריכין לנהוג אבילות כמו בליקום עצמות וכן נראה מהב"י (סי' שע"ה) ועי' לעיל (סי' קצ"ט ס"ק י"ז).

ד) ונודע לו במקום אשר הוא שם ואם נודע לו ממיתת קרובו ואי אפשר לו ליעט לשם להיות בשעת הקבורה מפני שהדרך רחוקה או מפני שזה במדינה אחרת ואין לו תעודת מסע בזה יש פלוגתא אחרונים אי מתחיל האבילות מיד או משעת הקבורה בשו"ת משיב דבר להנצי"ב (סי' ע"ב) פוסק דעד הקבורה הוא אונן אלא משישמע שנקבר מתחיל האבילות ובשרי המד (חלק י"ח אבילות) הביא תשובה מחתנו של הנצי"ב הנאון ר' רפאל שפירא שחולק עליו וכן בשו"ת מהרש"ם (ח"ב סי' ר"ס) העלה ברבר זה שמתחיל האבילות מיד והובא גם במשמרת שלום (מערכת א' אות ס"ז). ועי' בשו"ת אמרי יושר (ח"א סי' ס"א) דמשמע דעתו שם דאבילות מתחיל משעה שנקבר עיי"ש טעמו ועי' לעיל (סי' קצ"ו ס"ק ה') לענין אנינות.

שהאבלים אינם במקום שמת המת ולא במקום קבורה, גם כן מונה לעצמו משעה שנודע לו (5).

ו אבל אם לא נודע לו עד שבא אל האבלים, שהם במקום המת או במקום הקבורה, אזי אם היה בשעת קבורה במקום קרוב, דהיינו לא יותר ממהלך עשר פרסאות שהוא מהלך יום אחד(ה), הרי זה כאלו היה כאן בשעת קבורה ומונה עמהם, ואפילו בא ביום שביעי(ו) קודם

שערים מצויינים בהלכה

(ה) ממהלך עשר פרסאות שהוא מהלך יום אחד ובענין שבומנינו נתחדש נתיב הברזל וכן האוטומובילין שמהלכין במהירות ע"י מזה בהנהגות יד שאול (סי' שע"ה) ראין משערין רס בהילוך המשוט וכ"כ עוה"ם בספרו שואל ומשיב (מהד"ק ח"ג סי' ט"ג) דאין משערין עפ"י תחבולות המתחדשות ובשו"ת מהר"ם שיש (יו"ד סי' שס"א) כתב דשמע ממרן החת"ס שדן לענין המסילת הברזל אי משערין כפי הלוכו אבל ראה שדעת החת"ס היה זה להלכה ולא למעשה על כן סיים המהר"ם שיש ראם יש עוד צד סברא לקולא יכול לצרף גם קולא זו ובשו"ת דברי מלביאל (ח"ב סי' צ"מ) לא רצה להקל בזה דחא גם בימי חז"ל היה נמלא פרחא וביוצא ואפ"ה שיערו בשיעור עשר פרסאות וכן לענין קרבן פסח אמרינן בש"ס (פסחים צד.) דאף דהיה יכול ליכנס לירושלים במהירות ע"י סוסים ופרדים ואפ"ה אמרינן שם דהוי בכלל דרך רחוקה וה"נ הכא ובגהל אשכול (אבלות סי' מ"ט) וכן בשו"ת שערי דעה (יו"ד סי' צ"ד) ובשו"ת חבלים בנעימים (ח"ה סי' כ"ב) העלו להקל בזה ועי' בשדי חסד (חלק י"ח אבלות) שהביא נמי מנדולי המחברים להקל בזה ועי' במשמרת שלום (מערכת ג' אות י"ב) שכתב דנהנו להקל בזה לעת הצורך ושעהד"ה ובפרט אם יש עוד צד סברא להקל. ועי' בערוך השלחן (סי' שע"ה סעי' י"ז) שפסקל נמי בזה וכתב שכמדומה לו שכן נוהנין. ומה שנתחדש בימינו שטסים באוירון כמה פרסאות ביום אחד יפה כתב בכל בו החדש דכיון שלא שכחא שלא כל אחד נוסע עמו לא דמי לנתיבות הברזל והביא מספר שבט שמעון שכתב חילוק זה לענין נמלא פרחא שהיה בימי הש"ס ואפ"ה לא חשו חכמי הש"ס לזה ולא שיערו בהם מפני שלא שכיח שישתמשו בהם וכן במצורות דוד על הקש"ע כתב שאין להקל באוירון דהוא כנמלא פרחא.

(ו) ואפ"י בא ביום שביעי אבל לענין הנחת תפילין יש חילוק דאם בא תוך ז' אף שהוא נמשך אחר גדול הבית והוא כבר מניח תפילין כעת מפני שכבר עברו מהאבלות כמה ימים מ"מ האבל שבא עתה לרידיה גופא הוי יום מר שיום ראשון לו מהשמועה לכן אסור בתפילין בו ביום אבל כשבא האבל ביום הז' קודם יציאת בית הכנסת וטורם שיעמדו האבלים

יציאת בית הכנסת, כיון שעדיין נהגין קצת אכלות מונה עמהם שבעה ושלשים, ודוקא כשגדול הבית אצלם שכולם נגררין אחריו, אבל אם לא היה שם גדול הבית מונה לעצמו, וכן אם בא ממקום רחוק אף על פי שיש שם גדול הבית, מכל מקום מונה לעצמו (6)
 ז זה שהוא מונה עם הנמצאים אפילו הוא חוזר לביתו מכל מקום מונה עמהם (7).

ח מי הוא נקרא גדול הבית, זה אשר על פי האומד, אם היו עוסקין בעזבוה המת היו הדברים נחתכין על פיו, והיו כולם הולכין אחר עצתו, אפילו הוא קטן בשנים, נקרא גדול הבית, ואפילו אינו יורש, כגון שהאלמנה בכאן והיא מנהגת את הבית, והיא נקראת גדול הבית, מי שהוא דר אצל חמיו ומתה אשתו, חמיו הוא הגדול (8).
 ט מי ששמע שמת לו מת וכבר התפללו הצבור ערבית ועדיין הוא יום אם הוא עדיין לא התפלל ערבית, אינו נגרר אחר הצבור ואותו היום עולה לו, אבל אם התפלל ערבית שוב אינו עולה לו אותו היום, ומונה שבעה שלשים מיום המחרת, ודוקא לחומרא אמרינן הכי ולא לקולא, שאם שמע ביום שלשים לאחר שהתפלל ערבית לא אמרינן שכבר הוא לילה והוי ליה שמועה רחוקה (שיתבאר בסימן ר"ו) להקל עליו, אלא חשבינן ליה ליום והוי ליה שמועה קרובה, ויום זה עולה לו במסמ נפשך, ולענין תפילין בשאר הימים אם שמע לאחר שהתפלל ערבית ועדיין הוא יום, יניחם למחר בלא ברכה ויכסה אותם, ואם היה כן ביום שלשים מניח למחר תפילין ומברך עליהם במסמ נפשך, ואשה ששמעה שמת לה מת וכבר התפללו הצבור ערבית אלא שעדיין הוא יום, אם אין דרכה להתפלל ערבית נגררת אחר הצבור לחומרא, ואותו היום אינו עולה לה (9).

שערים מצויינים בחלכה

מהאכלות או אעפ"י שמונה עמהם ופוסק מיד מ"מ כיון שפסק ממנו האכלות לאחר שעה מניח תפילין אח"כ בו ביום כמו בתשעה באב שמניח לאחר חצות ראין סברא שיהא מותר לו לעסוק במשא ומתן ויפטור מתפילין. כך העלו בשו"ת הרי בשמים (תנינא סי' קע"א) ובשו"ת טוב טעם ורעת (מהד"ג סי' רכ"ז) ובשו"ת מהרש"ם (ח"ג סי' ר"מ) והובאו במשמרת שלום (מערכת ת' אות נ"ג נ"ד) וכן ראיתי כעת בהאגף לך שלמה (סי' ש"ו).

(9) שם סעיף י"א ועיין סי' ת"ב סעיף

א, ב.

(6) שם.

(7) בסוף סק"ג.

(8) שם סעיף ב' וש"ך סק"ב וחכ"א.

י בשעת הדבר רחמנא ליצלן נוהגין שאין מתאכלין משום ביעתותא, ואם עבר הועם בתוך שלשים צריך להתאכל או, אבל אם לא עבר עד לאחר שלשים, או שהפסיק הרגל בינתיים אינו צריך להתאכל אחר כך (עיין חתם סופר סימן שמ"ב)

דה. דין סעודת הבראה. ובו מ' סעיפים.

א האכל ביום הראשון אסור לו לאכול א) סעודה הראשונה משלו, ומצוה על שכניו שישלחו לו לסעודה הראשונה, ונקראת סעודת הבראה (1), ותחילת הסעודה תהא בכיזים ב) או עדשים שהם עגולים ואין להם פה כמו האכל שאין לו פה. ואחר זה מותר לאכול כל מאכל ואפילו בשר. מותר לשתות קצת יין בתוך הסעודה כדי לשרות המאכל במעיו אבל לא לרוות. יש אומרים דכל היום הראשון אסור לו לאכול משלו אפילו אוכל כמה פעמים ביום (2).

ב אם אינו רוצה לאכול ביום עד הלילה, כיון שעבר היום הותר לו לאכול משלו, ולכן מי שהוא דר יחידי בכפר, ואין מי שישלח לו סעודת הבראה, נכון שיתענה עד הלילה, ומכל מקום אם אינו יכול להתענות אינו מחויב לצער את עצמו, ומותר לו לאכול משלו (3).

ג אשה נשואה שאירעה אבל, אסור לה לאכול סעודה הראשונה משל בעלה, דכיון שהוא מחויב לזונה, שלה היא, וכן מי שיש לו שכיר אם אוכל בשכרו ואירעו אבל, לא יאכל סעודה הראשונה משל בעל הבית שלו, אבל מי שהוא זן יתום או בנו ובתו בלא תנאי ואירעם אבל, יכולים לאכול משלו שאין זאת משלהם (4).

שערים מצויינים בהלכה

א) אסור לו לאכול עי' בהנה' לחם הפנים (סי' קצ"ו) בשם כמה אחרונים דשתיה בכלל אכילה ואסור לשתות משלו ובמשמרת שלום כתב דאינו פשוט כ"כ.

ב) תהא בכיזים וכתב הרוקח (סי' שי"ג) דיהיו מבושלים היטב עד שיהיו קשים וכ"כ הרמ"א (או"ח סי' תקנ"ב) דביזים קשים הם מאכל אכלים.

דה (1) סימן שע"ה סעיף א'. (3) שם סעיף ב'.

(2) שם סעיף ח', סי' ועי' בית יוסף בשם (4) סעיף ב'. תוספות מ"ק כ"ז.

ד אשה אין לאנשים להכרות אותה, אלא נשים מברות אותה (5).
 ה אם נקבר המת בלילה, אם רוצה לאכול בלילה אסור לו
 לאכול משלו, אלא מברין אותו, ואם אינו רוצה לאכול בלילה אסור
 לאכול ביום סעודה הראשונה משלו, דהיום הולך אחר הלילה והוא
 ליה יום ראשון (6).

ו אם נקבר המת בערב שבת מתשע שעות ולמעלה, שאז
 אסור לקבוע סעודה אין מברין אותו מפני כבוד שבת, ולא יאכל כלום
 עד הלילה (7).

ז מברין על שמועה קרובה ואין מברין על שמועה רחוקה. שמע
 שמועה קרובה בשבת אין מברין אותו ואוכל משלו, וגם ביום ראשון
 שלאחריו אין מברין אותו מפני שכבר נדחה יום השמועה (8).

ח וכן מי שמת לו מת ונקבר ביום טוב אין מברין אותו, וגם
 לאחר יום טוב אין מברין אותו כיון שכבר נדחה, אבל אם נקבר בחול
 המועד מברין אותו (9), אלא שאוכל יושב על הספסל אצל השלחן כדרכו
 כי אין אבילות בחול המועד (9).

ט היו נוהגין להתענות ביום מיתת תלמיד חכם (10).

רו. דין שמועה קרובה ושמועה רחוקה. וכו' י"א סעיפים.

א מי שבאה לו שמועה א' שמת לו קרוב שהוא חייב להתאבל

שערים מצויינים בהלכה

ו) אבל אם נקבר בחוה"מ מברין אותו והוא הדין כחנוכה ופורים
 מברין (ש"ע סי' ת"א סעי' ד'). וכתב בחכמת אדם (קונטרס מצבת משה
 סעי' ב') דעכ"פ לא יכרו בביצים וערשים אלא בכשר ויין. ועי' כנאה"ט
 (או"ח סי' תע"א ס"ס מ') דאין מברין בערב פסח ובמשנה ברורה בשעה"צ
 (שם אות ב"ו) כתב דזה למנהגנו שאין אוכלין מצה עשירה כל היום אבל
 בבוקר בזמן היתר חמץ יכולין להברותו.

א) מי שבא לו שמועה מי ששמע שמת לו מת ואינו יודע אם תוך
 ל' יום או לאחר ל' יש בזה פלוגתא אחרונים עי' מזה באריכות בסו"ז

(9) סי' ת"א סעיף ד' ועי' ארי"ח סימן	(5) שם.
תקמ"ז סעיף ח'.	(6) במ"ת שם סקי"ב.
(10) סימן שע"ח סעיף ד'.	(7) סעיף ה'.
	(8) סעיף י"א י"ב.

עליו, אם באה לו בתוך שלשים ואפילו ביום שלשים עצמו ג) תרי זה שמועה קרובה וקורע. וחייב לנהוג שבועה ימי אבלות מיום שהגיעה לו השמועה, וגם אבלות שנוהג בשלשים מונה מיום השמועה ויום השמועה דינו כיום הקבורה לכל דבר ג), ואותן השלשים יום שנקראה בהן שמועה קרובה מונה מיום הקבורה ולא מיום המיתה ד).

ב באה לו השמועה לאחר שלשים יום זוהי שמועה רחוקה, ואינו צריך לנהוג אבילות רק שעה אחת, לא שנא שמע ביום ולא שנא שמע בלילה ונהג שעה אחת דיו, ואפילו על אביו ואמו אך דברים שנוהגין על אביו ועל אמו כל שנים עשר חדש גוהג גם בשמועה רחוקה, ומונה שנים עשר חדש מיום המיתה, ואם באה לו השמועה

שערים מצוינים בחלכה

(ס' שצ"ז ס"ט ב') דאין צריך להתאבל עוד כיון דהשתא ודאי מת אמרינן מדהשתא מית מעיקרא נמי מית ובטלה לה חזקה דמעיקרא דהיא חזקה חיים וכן אם הורה לו החכם שלא יתאבל ואח"כ נודע שאז היה תוך ל' מ"ט כיון שכעת הוא לאחר ל' פטור להתאבל והש"ך שם (ס"ט ב' ובנה"כ) חולק עליו והאריכו בזה בפת"ש (שם ס"ט א') ובשדי חמד (אבלות אות י"ג) וכתב דנקמינן להפל כהמ"ז וב"כ המהר"ם שיק (יו"ד סי' שע"ב) ובערוך השלחן (ס' שצ"ז סעי' ג') ועוד אחרונים. ועי' עוד לקמן סי' רי"ז ס"ט א'.

ב) ואפי' ביום שלשים עצמו עי' בשו"ת אבני זכרון (ה"ב סי' פ"ו) באם הוא עומד באמריקה ובא לו השמועה ביום שלשים שמת לו מת ביוראָפּ ושם ממחרת החמה לבא וכבר שקעה וחשכה הלילה ונמצא שכבר עברו השלשים או להיפוך שהוא עומד במזרח העולם ביוראָפּ ובא לו השמועה מאמריקה שמת לו מת ובמקום המת לא עברו עוד השלשים אבל במקומו ביוראָפּ כבר עברו השלשים העלה שם דהכל הולך אחר מקום האבל שעליו אנו דנין ולא אחר מקום המת וכמו שכתב בעל חסד לאברהם (סי' ל"ה) לענין חמץ ראזלינן בתר מקום נברא ועי' לעיל (ח"ג סי' קי"ג אות א') שחבאתי פלונתא עוד בזה והאמת שרוב האחרונים ס"ל דהכל הולך בתר מקום הבעלים עי"ש.

ג) דינו כיום קבורה לכל דבר ולענין תפילין עי' לקמן (סי' ר"ח ס"ט א').

ד) מונה מיום הקבורה ולא מיום המיתה הכריע כן בהרדגל מרבבה אבל המ"ז (סי' ת"ב ס"ט ו') והש"ך (שם ס"ט ה') כתבו דבזה אזלינן בתר יום המיתה ובנה"כ סיים שם דין זה בצ"ע ועי' בפמ"ג מ"ז (או"ח סי' תקמ"ח ס"ט ה') דמשמע דעתו שם דחשבינן מיום המיתה וכן בחכמת אדם (כלל קע"א סעי' א') כתב דמונה מיום המיתה. ובמשמרת שלום האריך עוד בזה בדברי האחרונים וסיים דהלכה כדברי המיפל באכל.

מאביו ואמו לאחר שנים עשר חדש אינו נוהג אכילות אלא שעה אחת גם בדברים שנוהגין כל שנים עשר חדש (1).

ג השומע שמועה רחוקה אינו צריך לנהוג כל דין אכילות (ה), אלא דיו בחליצת מנעל לבד ומותר במלאכה, ברחיצה, בסיבת, בתשמיש המטה ותלמוד תורה. ואם אין מנעלים ברגליו בשעת שמועה, צריך לעשות מעשה אחרת שיהא ניכר שהוא עושה משום אכילות, כגון שישב על הקרקע שעה אחת (2).

ד באה לו שמועה קרובה בשבת, יום השבת עולה לו ליום אחד, ולמוצאי שבת קורע ומונה לו עוד ששה ימים (3).

ה באה לו שמועה קרובה בשבת או ברנל, ולמוצאי שבת או למוצאי הרגל נעשה רחוקה, אמור ביום השבת או בימי הרגל בדברים שבצינעא, ולמוצאי שבת והרגל נוהג שעה אחת אכילות כמו בשמועה רחוקה (4).

ו באה לו שמועה קרובה בשבת והוא ערב יום טוב, כיון שדברים שבצינעא נוהג כו מבטל הרגל את השבעה (5).

ז השומע שמועה רחוקה בשבת או ברנל אינו נוהג אכילות, ואפילו בדברים שבצינעא מותר, ולמוצאי שבת ורגל נוהג שעה אחת ודיו (6).

ח מי ששמע לאחר הרגל שמת לו מת קודם הרגל, אף על גב דלאותן שנהגו אכילות קודם הרגל בא הרגל והפסיק, מכל מקום לדידיה כיון שלא נהג כלל קודם הרגל, כל ששמע אפילו ביום שלשים מיום הקבורה, הוי אצלו שמועה קרובה וצריך לנהוג שבעה ושלשים (7).

ט מי שמת לו מת ולא נודע לו אין להניד לו, ועל חמניד נאמר (8) מוציא דבה הוא כסיל, ומותרין להזמינו למעודת אירוסין ונשואין ולכל שמחה, כי כל זמן שהוא אינו יודע הרי הוא כשאר כל

שערים מצויינים בחלכה

(ה) אין צריך לנהוג כל דין אכילות ולענין הקריעה עי' לעיל (סי' קצ"ה סעי' ח') ומה שכתבנו שם.

- רו (1) יו"ד סי' תיב סעיף א, והכריע (5) סעיף ה.
 כדנ"ב. (6) סעיף ז.
 (2) שם. (7) סעיף ו.
 (3) שם סעיף ב. (8) סעיף ח.
 (4) סעיף ו.

אדם, וכן בעל שהוא יודע שמת איזה קרוב לאשתו, מותר לו לשמש עמה (ו) כיון שאינה יודעת (9).

י אבל מי שאחר שואל אותו על קרובו (שמת) אם הוא חי, אין לו לשקר ולומר חי, שנאמר (10) מדבר שקר תרחק, אלא יאמר בלשון דמישתמע בתרי אנפין, וישער בעצמו שמת (11).
 יא לבנים זכרים נוהגין להודיע (ז) בשמת האב או האם, כדי שיאמרו קדיש (12).

רז. דיני גיחום אבליים. וכו' ז' סעיפים.

א מצוה גדולה לגחם אבליים (א), ומצינו בהקדוש ברוך הוא שניחם אבליים, דכתיב (1) ויהי אחרי מות אברהם ויברך אלהים את יצחק בנו והוא גמילת חסד עם החיים ועם המתים (2). אין המנחמים רשאים לפתוח פיהם עד שיפתח האבל תחלה, כדמצינו באיוב שנאמר ואין דובר אליו דבר, וכתיב אחרי כן פתח איוב את פיהו, והדר אליפו התימני (3). כשרואים המנחמים שהאבל פוטר אותם, אינן רשאים לישוב אצלו (4).

שערים מצויינים בהלכה

(ו) מותר לו לשמש עמה עי' לעיל (סי' קצ"ו ס"ק ט').
 (ז) לבנים זכרים נוהגים להודיע ובשו"ת מו"ר מהר"ש ענגיל (ח"ו סי' י' אות ח') כתב שירוע לו שהנאון בעל ברוך טעם הורה דאם בן אחר אומר קדיש אין צריך להודיע לשאר בניו ואם אמנם כי אין המנהג כן אבל ראה כמה פעמים אצל צדיקים שנפטרו ולא הודיעו לכל בניו רק אחר שלשים יום.
 (א) מצוה גדולה לגחם אבליים וכתב במשמרת שלום (סי' מ' אות מ') בשם השבלי לטע דאבל העושה מלאכה באיסור אין לנחמו וכ"כ בתניא רבתי (סי' ס"ה).

(9) משלי י' י"ה.	(13) שם בהגה.
(10) שם סעיף י"ב וס' חסידים סימן תת"ג, רז (1) בראשית כ"ה י"א.	(2) סוטה י"ד.
ועיי"ש דביום טוב אין להגיד כדי שלא יצטערו ביום טוב.	(3) מ"ק כ"ח:
(11) שמות כ"ג ד'.	(4) יו"ד סימן שע"ו סעיף א'.
(12) סעיף י"ב ובטו"ז סק"ח.	

ב אבל או חולה אינן צריכין לעמוד אפילו מפני נשיא, דרך ארץ הוא, שאם אחד רוצה לכבד את חבירו ולקום מפניו, אומר לו חבירו שב, אבל לאבל או לחולה לא יאמר כן, משום דמשמע שב באבלות שלך, שב בחולי שלך (5).

ג לא יאמר אדם לא נפרעתי כפי מעשי הרעים וכיוצא בדברים אלו, שלא יפתח פה לשטן (6).

ד לא יאמר אדם לאבל מה לך לעשות, אי אפשר לשנות מה שעשה הקדוש ברוך הוא כי זה כעין גידוף, דמשמע הא אם היה אפשר לשנו היה משנת, אלא צריך האדם לקבל עליו גזירת השם יתברך שמו באהבה (7).

ה האבלים יש להם להתאבל במקום שיצאה נשמתו של המת, כי באותו מקום נפש המת מתאבלת ושם צריכין ליתן לה תנחומין (ב), ומצוה להתפלל שם (ג) בעשרה שחרית וערבית (ועיין לעיל סימן כ' סעיף ו' שאין אומרים בבית האבל אלהינו ואלהי אבותינו ברכנו בברכה וכו') ואפילו אין שם אבל, כי יש בזה נחת רוח להנשמה, ואם יש אבל מצטרף למנין, ויביאו לשם ספר תורה מקודם ויכינו לו מקום כראוי על זמן שיתפללו שם, אם יש בשני בתים מתים, באחד יש שם אבל ובאחד אין שם אבל, ואין בעיר ההיא כדי לחלק שיתפללו כאן וכאן בעשרה, יתפללו בבית שאין שם אבל. נוהגין לומר בבית הנפטר לאחר תפלת שחרית ומנחה, את המזמור (תהלים מ"ט) למנצח וגו' שמעו זאת כל העמים וגו' ומה טוב ללמוד שם משניות לתיקון הנשמה (משנה אותיות נשמה 8).

ו אין אומרים הלל בבית הנפטר אם יש שם אבל תוך שבעה (משום דהוי כמו לועג לרש, שאומרים בו לא המתים יהללו יד), אם

שערים מצויינים בהלכה

(ב) ושם צריכין ליתן לה תנחומין וכשו"ת טוב מעם ודעת (מה"ג ח"ב סוס"י רל"ט) כתב דנוהגין דאין מנחמין עד יום שלישי דכלו ימי הבכיה ובמשמרת שלום (סי' נ' אות י"ב) הביא שם המקור מהמ"ר (ויקרא) משום דעד ג' ימים צורת הפנים ניכרת והוי כמו חי ואין מקבלין תנחומין.
(ג) ומצוה להתפלל שם ואם אי אפשר לו לקבץ עשרה להתפלל בביתו עי' לקמן סי' רי"ד וכן בענין סדר התפלה עי' לקמן סי' ר"י.

(7) שם ועיל סימן נ"ט סעיף ב.

(5) שם סעיף ב.

(8) שם סעיף ג.

(6) שם בהגה, ועיל סוף סימן ל"ג.

יש שם חדר אחר ילך האבל לחדר אחר, והצבור יאמרו הלל, ואם אין חדר אחר אזי בראש חדש אין צריכין לומר אחר כך הלל בביתם, אבל בחנוכה צריכין לומר הלל בביתם. ואם מתפללין בבית הנפטר ואין שם אבל, או בבית האבל שאינו בבית הנפטר, אומרים גם בראש חדש הלל אלא שהאבל לא יאמר (משום שנאמר זה היום עשה ה' נגילה ונשמחה בו), אם יום השביעי הוא בחנוכה, אזי לאחר שהלכו המנחמים שפסקה האבילות, יאמר גם האבל הלל מפני שהוא חיוב, ויש אומרים דבחנוכה אומרים (הלל) גם בבית האבל בצבור, ראש חדש שחל בשבת אומרים הלל בצבור גם בבית האבל, דאין אבילות בשבת (9).
 ז ברכת אכלים שבברכת המזון לא נהיגי עכשיו, כי סומכין על הפוסקים דסבירא להו דלא נתקנה אלא כשמברכין בעשרה (עיין באר הגולה סימן שע"ט).

רח. שהאבל אסור במלאכה. ובו מ"ו סעיפים.

א אלו דברים שהאבל אסור בהם כל שבעה: במלאכה, ברחיצה, בסיכה, בנעילת הסנדל ובתשמיש המטה, ואסור לקרות בתורה, ואסור בשאילת שלום, ואסור בניהוץ ובתספורת ובכל מיני שמחה, ואסור להניח תפילין ביום הראשון (א) (1).

ב במלאכה כיצד, כל שלשה ימים הראשונים אסור במלאכה, אפילו הוא עני המתפרנס מן הצדקה. מיום הרביעי ואילך אם הוא עני ואין לו מה יאכל עושה בצינעא בתוך ביתו, וכן האשה עושה מלאכתה בתוך ביתה בצינעא כדי פרנסתה, אבל אמרו חכמים תבא

שערים מצויינים בחלכה

ד דבחנוכה אומרים הלל אבל האבל בעצמו משמע שאין לו לומר ועי' בח"י ובבאה"ט (או"ח סי' ת"ס ס"ק א') דאם הוא אבל בליל יו"ט של פסח שלא נהג אבילותו קודם יו"ט נומר את ההלל כיון דההלל אז חיוב ובמשמרת שלום (סי' ה' אות ל"ו) כתב דהוא הדין בשאר יו"ט לכד מחנוכה וכ"כ בחיי אדם (כלל קנ"ד אות מ') עיי"ש ובחידושי הנאון רא"ז מרגליות (סי' ח') כתב דאם האבל מתפלל בביהכנ"ס יאמר הלל עם הציבור. (א) ואסור להניח תפילין ביום ראשון עי' לקמן סי' רי"א ס"ק א'.

קצור שלחן ערוך רח

רצו

מארה לשכניו שהצריכוהו לכך, כי עליהם מוטל להשגיח על העני ומכל שכן בימי אבלו²)

ג אפילו לעשות מלאכתו על ידי אחרים ואפילו על ידי אינו יהודי אסור, ואם המלאכה דבר נחוץ מאוד ויכול לבא לידי הפסד יעשה שאלת חכם³).

ד כשם שאסור במלאכה כך אסור לישא וליתן בסחורה^ג), ואם יש לו סחורה שאם לא ימכרנה עכשיו, יהיה לו הפסד מן הקרן יעשה גם כן שאלת חכם^ד), ואם באו שיירות או ספינות שמוכרים עתה

שערים מצויינים בהלכה

ב יעשה שאלת חכם וכתב הרמ"א (סי' ש"פ סעי' ה') ראם הוא דבר האבוד מותר לו לעשות לאחר שלשה ימים ואם הוא הפסד מרובה מותר גם בתוך שלשה וכתב הש"ך (שם ס"ק ו') מיהו יעשה בצנעא עיי"ש. ואם אי אפשר לו בצנעא כתב בשו"ת תפארת צבי (יו"ד סי' נ"ו) רמותר לו גם בפרהסיא וכ"כ בשו"ת השיב משה (יו"ד סי' נ"ט) ושו"ת חתם סופר (אהע"ז סוס"י ע"ג) וטעמם דליפנין אבל מחול המועד רגם התם מותר בפרהסיא בדבר האבד וכל המתירים הנ"ל הם מיירי דוקא בעני דרחיקא ליה שעתא אבל בלא"ה לא מתירים.

ג כך אסור לישא וליתן בסחורה עי' לעיל (סי' קצ"ו ס"ק י"ג) ברין מכירת חנותו בשעת אנינות. ועי' בשו"ת מהרש"ג (יו"ד סי' כ"ה) באחר שחנותו הולך על שם אשתו כרי להבריה החובות שיש עליו והערכאות לא יסגרו חנותו ומת אחד מקרוביו של הבעל אי מותר להיות החנות פתוח בימי אבלו דאע"ג רמה שקנתה אשה קנה בעלה מ"מ הכא הוי כנותן לה על מנת שאין רשות לבעלה והעלה שם דאין להתיר דאין הנכסים שלה כדמוכח בש"ס (כתובות ע"ט). גבי שטר מברחת של אשה עיי"ש בש"ס ופוסקים ובכה"ג שהחנות על שם האשה ואירע אבלות להאשה מותר להבעל לעסוק במסחר לפתוח החנות מה"מ דאף ששינו החנות על שם האשה מ"מ נשאר שלו כמקדם ע"כ.

ד יהיה לו הפסד מן הקרן יעשה שאלת חכם וכתב שם בש"ע (סי' ש"פ סעי' ו') דמותר למכור ע"י אחרים ובשו"ת דבר משה (סי' ע"א) כתב באחר שיש לו חנות והוא אבל וכעת הוא קודם הפסד וקודם ימי חנם ואם יסגור חנותו יהיה לו הפסד רב כתב שם להתיר לו לפתוח החנות ולמכור ע"י אחרים אלא שתלוי בראות עיני המורה שאם הוא יראה שיכול לצמוח לו הפסד רב כי אחרי ימי חנם ירד שער הסחורות יוכל להתיר לו. וכ"כ במשמרת שלום (סי' ח' אות ל"ב) בשם שו"ת ארץ צבי (יו"ד סי' מ') עמ"ש. ועי' בפת"ש (שם ס"ק ב') רגם אם יהיה דבר האבוד לאחר דהיינו להקנות ג"כ מותר למכור לו.

בזול ואחר כך לא ימצא, וכן אם הוא ביריד ושמע שמועה קרובה יכול למכור ולקנות על ידי אחרים (ה) 4.

ה מותר להלוות בריבית על ידי אחרים לאינו יהודי שרניל ללות ממנו, והוא הדין למכור סחורה לרנילים אצלו, שלא ירנילו את עצמם אצל אחרים (5).

ו מותר לו לשלוח לגבות חובות שיש בהם חשש שמא יתקלקלו (6).

ז כתיבה (1) המותרת בחול המועד מותרת גם לאבל אם אי אפשר לו על ידי אחר (7).

ח אבל ששדהו ביד אחרים באריסות (דהיינו לשליש או לרביע) או בחכירות (שנותן המקבל לבעל השדה סכום קצוב מפירות השדה) או בקבלנות (שנותן לו מעות בשכירות) הרי אלו עובדין כדרכן בימי האבל של בעל השדה, דכיון שהעבודה היא לתועלת שלהם אין להם להפסיד בשביל אבלו, אבל אם יש לאבל שכיר יום לעשות בשדהו אסור אפילו אם השדה בעיר אחרת, כיון שעבודה זאת לתועלת האבל והיא בפרהסיא (8).

שערים מצויינים בחלכה

(ה) יכול למכור ולקנות ע"י אחרים עי' בברכי יוסף (סי' ש"פ אות ה') במי שמת לו מת והוא אינו נמצא בעיר [והיינו שלא נודע לו] מותר לחבירו לעסוק במלאכתו וכ"כ בעיקרי הד"ט (סי' ל"ו אות ל"א) ועי' בחכמת אדם (כלל קע"א סעי' י') דאם הוא אינו יודע מותר לאשתו ובניו לעשות במלאכה, כוונתו אף שאיסור המלאכה אסור גם לבניו שמעשה ידיהם שלו אם סמוכים על שלחנו כמש"כ בש"ע (שם סעי' ד') אפ"ה כאן שהוא אינו יודע אף שהם יודעים אינו אסור ועי' בשו"ת השיב משה (סי' נ"ח) באם הוא לא היה בביתו ונודע לו שמת לו מת ובביתו אינם יודעים אינו מחויב להודיע להם שיסגרו החנות עיי"ש וכ"כ בשו"ת מהרש"ם (ח"ג סי' שנ"ט).

(ו) כתיבה סופר שהוא אבל כתב בשו"ת האלף לך שלמה (סי' שי"א) דמותר לו לכתוב נט [אם אין סופר אחר] דיש לחשוש שמא יתחרט הבעל והוי מקום עיגון ונמ הוי כרבים צריכים לו עיי"ש. ונראה דמותר לו נמי לתקן ספר תורה אם ליכא סופר אחר מה"ט ררבים צריכים לו ועי' ס"ק הבא.

(4) סעיף ג, ר.

(4) סעיף ג, ר.

(8) סעיף י"א, י"ג.

(5) סעיף ד.

(6) סעיף ח.

ט אם האבל הוא ארים בשדה של אחר, אסור לו לעבוד בו בעצמו אבל על ידי אחרים מותר, משום דאין זאת נקראת מלאכת האבל אלא מלאכת בעל השדה (9). ואם יש שאר דבר של אחרים ביד האבל לעשותו, לא יעשה אפילו על ידי אחרים, אך כשהוא דבר האבד יעשה על ידי אחרים (10)

י בהמות של האבל המושכרים לאחר, מותר השוכר לעשות בהם מלאכה כיון ששכרם קודם שנעשה אבל, ושכירות קניא, והויין של השוכר, ולאחר כלות ימי השכירות אסור (11).

יא מותר לאכל לקבל מלאכה לעשותה אחר ימי אכלו, ובלבד שלא ישקול ולא ימדוד בדרך שהוא עושה בשאר פעמים (12).

יב היה להאבל איזה מלאכה ביד אחר, כיון שהוא בקבלנות וקבל את המלאכה קודם שנעשה אבל, וגם הוא בצינעא בביתו של הבעל מלאכה, לכן מותר לו לעשותה (13).

יג מלאכת בנין של האבל, אפילו על ידי אינו יהודי ובקבלנות ובמקום רחוק שאין ישראלים דרים שם אסור, ובמלאכת שדהו ביד אחרים בקבלנות, דהיינו שהוא נותן להפועל שכר קצוב בעד כל עבודת השדה חרישה, זריעה קצירה וכדומה, יש מתירין ויש אוסרין (14).

יד מלאכת הבית אין בהם משום מלאכה לאבל, ומותר לאשה בימי אבלה לאפות ולבשל ולעשות כל צרכי הבית מה שצריך לה, אבל מה שאינו צריך לה אסור. וכן משרתת שאירע לה אבל (ז) אף על

שערים מצוינים בהלכה

(ז) וכן משרתת שאירע לה אבל ושמש הקהל עי' בטו"ו (סי' ש"פ) ראסור לו לילך לביהכנ"ס לעבוד עבודתו לשמש בצרכי הקהל ובפתחי תשובה (שם ס"ט ח') מתיר לו לילך בערב שבת לעשות צרכי בית הכנסת וה"נ הוי כרבים צריכים לו.

ושוחט אי מותר לו לשחוט עי' בפתחי תשובה (יו"ר סי' א' ס"ק י"ב) ובדרכי תשובה (שם ס"ט קע"ב) ריש שרוצים לומר שלא ישחוט משום שאינו שפוי בדעתו ויש לחוש לקלקול השחיטה וגדולי הפוסקים שם סוברים רבשעהר"ח לצורך שבת ואין שוחט אחר מותר לו לשחוט והוי כרבים צריכים לו. ורומא מותר לו לילך אצל חולה אפי' כשיש רופאים אחרים משום דלא

(12) שם סעיף י"ו בהגה.

(13) שם סעיף י"ח.

(14) סעיף י"ט ב.

(9) סעיף י"ב.

(10) סעיף י"ו.

(11) שם סעיף י"ד.

פי שהיא משרתת בשכר מותר לה לעשות כל צרכי הבית, אבל לא תעשה מה שאינו צרכי הבית אלא להרוות, וכל שכן שלא תצא מן הבית כמו שאר אבל 15).

מן שני שותפים חנונים שאירע אבל לאחד מהם, נועלים חנותם שלא יעשה השותף בפרהסיא, אבל יכול לעשות בצינעא בתוך ביתו אפילו בעסק השותפות, ואם האבל הוא אדם חשוב והשותפות נקרא על שמו, שיש להאכל חלק בו, אסור לשני לעשות אפילו בתוך ביתו 16). ובמקום שיש הפסד גדול אם גם השותף של האבל לא יפתח החנות, יעשו שאלת חכם אם להתיר לאחר שלשת ימים (ה) 17).

רמ. איסור רחיצה וסיכה ונעילת הסנדל ותשמיש המטה וכו' סעיפים.

א אסור לרחוץ כל גופו אפילו בצונן, אבל פניו ידיו ורגליו בחמין אסור ובצונן מותר, ורחיצה בחמין אסר כל שלשים ואפילו

שערים מצויינים בהלכה

מכל אדם זוכין להתרפאות (פת"ש ש"ם ס"ק א' ושבות יעקב ח"א סי' פ"ו). ולענין מוהל וכהן למדין הבן עי' לקמן (סי' רי"ד).

(ה) יעשו שאלת חכם אם להתיר לאחר ג' ימים וכתב בחידושי הנאון דעק"א (סי' ש"פ) דלאחר ג' ימים יש להתיר וכ"כ החכמת אדם (סונטרס מצבת משה סי' ר') דיש להתיר להשותף השני לפתוח החנות. ובגליון מהרש"א שם הביא משו"ת שב יעקב (סי' ס"ג) דבפראנ גוהנין שהאבל שולח לנאמני הקהלה שהוא מסלק עצמו מהשותפות ואין צריך שום קנין על זה רק בריבוד בעלמא ומתפרסם עי"ז שאין להאבל שום ריוח וממילא ליכא משום מראית עין. ועי' לעיל (סי' קצ"ו ס"ק י"ג).

ושנים שהם שותפים במסחר וכל אחד יושב בחנות אחר, עי' מזה בבית לחם יהודה (בגליון הש"ע) שהביא כזה פלוגתא אי מותר להאחר לישב בחנותו וכן בעיקרי הר"ם (סי' ל"ו אות ל') הביא משו"ת דבר משה (סי' ע"ו) שכתב שיש בזה פלוגתת המבי"ט והראנ"ח ואביו הורה כמה פעמים להסל משום דהלכה כרברי המיסל באבל אפי' כשהחולקים הם פוסקים ולא תנאים בש"ס.

17) עי' בהמות האון מוהרי"ב פרעקיל.

15) סעיף כיב ובסרי"ו.

16) סעיף כ"א.

לחוף הראש, ונגם רחיצת כל הגוף בצונן אם היא לתענוג אסור כל (שליש א) 1). ואשה לצורך חפיפה שקודם מכילה, מותרת לרחוץ בחמין לאחר שבעה 2) ולענין לבישת לבנים עיין לעיל סימן קנ"ט סעיף ה'.

ב יולדת שאירע לה אבל והיא צריכה לרחוץ, מותרת גם בתוך שבעה, אך ביום ראשון יש להחמיר אם אין לה צורך כל כך, וכן מי שהוא אסטנים 3), שאם לא ירחוץ יצמער הרבה ויבא לידי מיחוש, מותר לו לרחוץ, וכן מאן דאית ליה ערכוביא ברישיה מותר לו לחוף ראשו בחמין 3).

ג אסור לסוך אפילו כל שהוא אם מכוין לתענוג, אבל אם הוא מכוין להעביר הזוהמא מותר, ומכל שכן משום רפואה, כגון שיש לו חמטין בראשו 4).

ד מי שתכפוהו אביליו שאירע שתי אבילות זו אחר זו מותר לו לרחוץ בצונן 5).

ה איסור נעילת הסנדל הוא דוקא בשל עור, אבל של כנר או של גמי או של שער או של עץ מותר, דלא מקרי מנעל אלא של עור,

שערים מצויינים בהלכה

א אם הוא לתענוג אסור כל שלשים ומה"ט אסור לילך לרחוץ בנהרות בימי הקיץ וכתב בהנהות יד שאול (סי' שפ"א) דמותר לו לילך למבול לצורך תפלה ובשו"ת מנחת אלעזר (ח"ב סי' כ"ו) כתב דאכל ביום הו' שחל בשבת מותר לו לילך למקוה בבוקר למי שנוהג כך בכל שבת.

ב) וכן מי שהוא אסטנים ולא כל אדם יכול לומר אסטנים אני להחיר לרחוץ בתוך שבעה אלא דוקא שחוא ידוע שהוא אסטנים ומתנהג בנקיות ואם לא ירחץ יבא לירי מיחוש (ש"ע סעי' נ') ובזמנינו נוהגין דבתוך שלשים רוחצין בביתם באמבטי חמין מפני שעל משך שלשים יום גם אחר יכול לומר אסטנים אני ואי אפשר לו להמתין שלשים יום. ועי' בערוך השלחן (שם סעי' ר') שכתב להחיר להזיע מפני שהוא להעביר הזוהמא שבשרו לא יקוץ מפני הזוהמא ויש לו צער וה"ל לדין הרחיצה בביתו שהיא משום נקיות אלא שנכון שהאמבטי לא תהיה חמין ביותר אלא פושרין ועי' לעיל (ח"ב סי' מ"ו ס"ט ב') שכתבנו מהרבה אחרונים שיש חילוק בין חמין לפושרין לאיסור רחיצה בשבת עיי"ש וה"ל לענין אבילות בתוך שלשים.

4) סעיף ב.

5) סעיף ד.

רמ 1) סימן שפ"א סעיף א.

2) שם סעיף ה.

3) סעיף ג.

מנעל של עץ ומחופה עור אסור 6). אף על פי שהאבל אסור בנעילת הסנדל, מכל מקום מברך בבוקר שעשה לי כל צרכי 7).

ו יולדת כל שלשים יום ללידתה מותרת בנעילת הסנדל, וכן חולה ומי שיש לו מכה ברנלו, מפני שהצננה קשה להם 8).

ז אבל שהולך בדרך מותר בנעילת הסנדל, וישים קצת עפר בסנדליו, וכן בכל מקום שצריך לנעול סנדל יעשה כן 9).

ח אסור בתשמיש המטה וגם בחיבוק ונשוק, אבל שאר דבר קורבה כגון מויגת הכוס והצעת המטה וכדומה מותר, בין באבילות ידיה בין באבילות דידה 10).

רי. איסור תלמוד תורה ושאלת שלום. ובו ט' סעיפים.

א אסור בתלמוד תורה משום דכתיב 1) פקודי ה' ישרים משמחי לב ואבל אכזי בשמחה, ואסור בתורה נביאים וכתובים, משנה תלמוד הלכות ואגדות, אבל מותר לקרות באיוב ובקינות ובדברים הרעים ובספר ירמיה, ובגמרא פרק אלו מגלחין דמייירי מדיני מנודה ואבל, ובמסכת שמחות, ובספרי פוסקים מותר לתלמוד הלכות אבילות, וגם בדברים שהוא מותר לתלמוד אסור לעיין קושיא או תירוץ א' 2).

ב מלמד שהוא אבל ב, לאחר שלשה ימים מותר לו לתלמוד

שערים מצויינים בהלכה

א) אסור לעיין קושיא או תירוץ עי' בשו"ת האלה לך שלמה (סי' שי"ב) ראסור לאבל לכתוב חידושי תורה ובכרכי יוסף (סי' שפ"ד) כתב נמי בשם גדול אחד שהיה נוהג עצמו שהיה לומר הלכות אבלות בעיון בינו לבין עצמו ומה שהירש היה כותב על ספר והוא העלה שאסור לו לעשות כן שלא התירו אלא לתלמוד משמי הינים ובערוך השלחן (שם סעי' ה') כתב להתיר דלת"ח שלומד אי אפשר לו שלא יחדש דבר ואם לא יכתבם ישתכח ממנו והוי דבר האבד, עיי"ש. וכן ארמו"ר הנאון בעל מנחת אלעזר היה נוהג עצמו שהיה כותב בימי אבלו החידושי תורה בעניני אבלות. ב) מלמד שהוא אבל ועי' ברמ"א (סי' שפ"ד סעי' א') רמותר

6) סימן שטיב סעיף א.	10) סימן שטיג סעיף א.
7) הל' אבילות לראזים וציל.	1) תהלים י"ט, ט.
8) סימן שטיב סעיף ב' ובשי"ן.	2) סימן שפ"ד סעיף א, ד.
9) שם סעיף ד' ובטו"ו.	

עם התינוקות כל הדברים שצריכין, ולא יתבטלו מלימודם, כי תינוקות של בית רבן אשר הכל פיהם נקי מחמא, חביב יותר מלימוד של גדולים. וכן אבל שיש לו בנים קטנים לא יתבטל מלימודם, שהרי אינם חייבים באבילות (3).

ג אפילו האבל הוא כהן, ואין בכית הכנסת כהן אחר אסור לו לעלות לתורה (ג) (4).

ד בתפלתו כל שבעה לא יאמר פיתום הקמרת, גם לא יאמר סדר מעמדות, ובפרק איזה מקומן לא יאמר יהי רצון כאלו הקרכתי וכו' (דאבל אינו משלח קרבנותיו), וכשעושה הבדלה במוצאי שבת על הכוס לא יאמר פסוקי שמחה שקודם לה, אלא יתחיל מן הברכות (ז) (5).

ה אבל תוך שבעה אין לו להתפלל לפני התיבה אלא אם אין שם אחר מי שיתפלל, אך אם הוא אבל על אביו או על אמו, נוהגין שמתפללין לפני התיבה אף על פי שיש שם אחר (6). ובשבתות וימים טובים נוהגין שאינו מתפלל לפני התיבה כל השנה אלא בדליבא אחר, ואם היה דרכו להתפלל לפני התיבה גם קודם שנעשה אבל, יש להתיר בכל ענין (מאיר נתיבים סימן פ') ועיין לעיל סימן קכ"ח סעיף ח'.

ו שאילת שלום כיצד, שלשה ימים הראשונים אינו שואל בשלום כל אדם, ואם אחרים שלא ידעו שהוא אבל שאלו בשלומם לא ישיבם שלום אלא יודיעם שהוא אבל, ולאחר שלשה עד שבעה אינו שואל, ואם אחרים שלא ידעו שאלו בשלומם משיב להם. משבעה עד שלשים הוא שואל בשלום אחרים שהרי האחרים שרויין בשלום, ואין אחרים

שערים מצויינים בהלכה

להורות איסור והיתר ליחיד השואל אותו אם אין רב אחר אלא הוא.
 (ג) אסור לו לעלות לתורה ובשבת מותר לו לעלות לתורה שלא יהא אבלות בפרהסיא (ש"ך סי' שפ"ד ס"ס ג'). ולקרות בתורה אי ליבא אחר מותר לו לקרות (משמרת שלום סי' ק' אות פ"ח).
 (ד) אלא יתחיל מן הברכות וכדין ברכת בשמים משמע כאן דמברך ויש כזה דעות אחרונים דבברכי יוסף (או"ח סי' רצ"ו) כתב דאינו מברך ובמהר"ם שיש (יו"ד סי' שס"ג) כתב דמברך וכן הוא מנהג העולם.

(5) ע"י פ"ח שם, ובסימן שע"ו סק"ב.

(3) שם ובטרי"ו.

(6) יו"ד סימן שע"ו וסימן שפ"ד.

(4) שם סעיף ב'.

שואלים בשלומו שהרי הוא אינו שרוי בשלום, ואם לא ידעו ושאלו משיב להם, לאחר שלשים הרי הוא כשאר כל אדם (7).

ז ביון שהוא אסור בשאילת שלום מכל שכן שאסור בשחוק, ולכן כל שבעה לא יאחו תינוק בידו כדי שלא יביאנו לידי שחוק, וכן אסור לו להרבות בדברים עם הכריות, אך אם עושה לכבוד רבים, כגון שרבים באים לנחמו, מותר לו לומר להם לכו לכתיכם לשלום, ולכבוד רבים שרי (8).

ח מקום שנתגו להיות שואלים בשלום אכלים בשבת שואלים, והאכל נותן שלום לכל אדם בשבת, כי דבר שנפרחטיא הוא (9).

ט מותר לברך שהחיינו אפילו תוך שבעה כשהוא צריך כגון בחנוכה או על פרי חדש ובדומה (10).

ריא. שאר דבני א שהאבל אסור בהם. ובו ט"ו מעיפים.

א זור לישב כל שבעה על גבי ספסל, או על נבי כרים וכסתות כי אם על גבי קרקע, אך חולה וזקן שיש להם צער בישיבה על גבי קרקע מותרים להשים כר קמץ תחתיהם, מיהו יכול לילך ולעמוד ואינו צריך לישב כלל, רק כשהמנחמין אצלו צריך לישב, וכן אסור לישן על גבי מטה או ספסל רק על גבי קרקע, אבל יכול להציע תחתיו כרים וכסתות על הקרקע, כמו שהוא רגיל לשכב במטה, ויש מתירין לישן במטה, וכן נוהגין קצת, מפני שטבען חלוש והוויין כמו חולים לעגין זה (1).

ב אבל ביום הראשון אסור להניח תפילין, בין שהוא יום מיתה וקבורה בין שהוא יום קבורה לחוד (א), ואם נקבר בלילה אסור להניח

שערין מצויינים בהלכה

א) בין שהוא יום קבורה לחוד כך הוא שיטות רוב הפוסקים אך בבאה"ט (או"ח סי' ל"ח ס"ס ד') הובא שם שיטות מהרי"ץ (ב"מ דף י"ב) דדוקא אם יום המיתה והקבורה היה ביום אחד אסור בתפילין אבל כשהיה הקבורה ביום אחר חייב בתפילין. וכ"כ הריטב"א (סוכה כה).

(7) סימן שפ"ה סעיף א.
 (8) שם בהב"ו וסימן שצ"א סעיף א.
 (9) ריא 1) סי' שפ"ו ותשובה מאהבה בשם שם סעיף ב.
 (10) הל' אבלות להרא"ם זצ"ל.

תפילין ביום שלאחריו, וכיום השני מניחין לאחר הנץ החמה, ויום שמועה קרובה כיום מיתח וקבורח דמי, אבל מי שמת לו מת ברגל או שבאה לו שמועה קרובה ברגל, אזי כיום הראשון שלאחר הרגל מניח תפילין (2).

ג עטיפת הראש אין נוהגין במדינות אלו, ומכל מקום יש לנהוג בעטיפה קצת, דהיינו למשוך את הכובע למטה לפני העינים כל שבעה חוץ משבת משום דהוי דבר שבפרהסיא (3)

ד אסור ללבוש בגד מכובס ואפילו כתונת בתוך שבעה (ג) ואפילו לכבוד שבת, אפילו מדינים ומצעות הסטה ומטפחות ידים אסור להציע המכובסין, אך לכבוד שבת מותר להציע על השלחן מטפחות מכובסות. (מכבר 4).

שערים מצויינים בהלכה

ויש עוד אחרונים שהעלו כן והם הנאון ר' יצחק אלחנן בספרו באר יצחק (סי' ל"ב) והשאילת יעקב (סי' צ"ט) ועוד אחרונים הובאו במאסף לכל המחנות (סי' ל"ח ס"ק י"ז) ורוב הפוסקים ס"ל כרעה הראשונה ובתוכם המשנה ברורה והערוך השלחן ועוד ועי' בשו"ת מנחת אלעזר (ח"ב סי' ד') שכתב לימור זכות על אותן החרדים למצות תפילין ונוהגין כמהריט"ץ אף שהרבה חולקין עליו משום דאף דלענין אבלות יש ליך לקולא מ"מ לענין מ"ע דתפילין אפשר שיש להחמיר וכתב עוד טעמים לזה והביא שנים אביו בעל דרכי תשובה הניח תפילין באבלות אביו שהיה סתימת הגולל בערב ולמחרתו הניח תפילין בברכה. ועי' בחיי אדם (כלל י"ד סי' י"ט) שפסק בכה"ג להניח תפילין בלא ברכה.

ולענין תפילין דר"ת כתב בכאה"ט (או"ח סי' ל"ח ס"ק ה') בשם האריו"ל דאין להניחם בכל ז' ימי האבלות ובכרכי יוסף (שם אות ד') כתב דהוא ראה להמקובל מהר"ש שרעבי שהניח תפילין דר"ת בימי אבלו ואמר שבכתבי מהר"ח האמיתיים לא נמצא דבר זה שאין להניחם וב"ב בערוך השלחן (סי' שפ"ח) דלאו ברור הוא מה שאמרו בשם האריו"ל שלא להניחם ובספר מאסף לכל המחנות (סי' ל"ח ס"ק ל"א) האריך בזה והביא מספר אות חיים (סי' ל"ח אות ה') דחיו הרבה צדיקים וקדושים שהניחו בימי אבלם רק בצנעא קצת. ובעיר באנדאד ג"כ נתפשט המנהג להניחם עיי"ש. (ב) ואפי' כתונת בתוך שבעה ובגליון מהרש"א (סי' שפ"ט) כתב משו"ת מהרש"ל (סי' ק"ו) דמי שאינו לובש כתונת מכובס בשבת של אבלות היא חסירות של שטות.

נוביי ובשו"ת פנים מאירות ח"ב סי' ק"ג. (3) סימן שפ"ו וסימן ת' סעיף א'.
 (2) סי' שפ"ח, וחי' רע"א בשם א"ר, והל' (4) סימן שפ"ט סעיף א'.
 אבלות להראו"ם.

ה לכתם כמותו בעצמו אפילו להניחו עד לאחר שבעה אסור משום מלאכה, ואם היה כמותו בידי אחרים מותרים לכתמן כמו שאר מלאכה בקבלנות (5).

ו מי שתכפוהו אבלות זה אחר זה, מותר לכתם כמותו במים לכד (אבל לא באפר ובורית וכדומה) וללבוש (6).

ז לאחר שבעה עד שלשים מדינא אינו אסור ללבוש או להציע תחתיו אלא בגד מגוהץ (ג) (גיהוץ יש אומרים דהיינו געמאנגעלט, גע-רצלם, געבינגעלט, געפרעסט, ויש אומרים דהיינו גיבוס במים ואפר או כנתר ובורית) והוא שיהא לבן וחדש, אבל נוהגין לאסור גם במכוסם אפילו בלא גיהוץ, אלא אם כן לובשו אדם אחר תחלה זמן מה, אך אם אינו מכוסם אלא במים לכד אין צריך שילבישו אחר תחלה (7)

ח אם אינו מחליף לתענוג אלא לצורך כגון שהכתנות שעליו מלוכלכת או משום ערבוביא מותר אפילו תוך שבעה ובחול, אם לבש אחר תחלה (8).

ט מותר לכתם ולגהץ לאחר שבעה ללבושם לאחר שלשים, או ללבושם אפילו תוך שלשים לאחר שילבושם אחר (9).

י אסור ללבוש תוך שלשים בגדי שבת אפילו בשבת (1), ומכל שכן ללבוש בגדים חדשים, ועל אביו ואמו נהגו איסור ללבוש בגדים חדשים כל שנים עשר חודש, אך אם צריך להם יתנם לאחר ללבושן תחלה שנים או שלשה ימים (10).

יא אשה בתוך שלשים ואפילו בתוך שבעה לאבלה שהגיעה זמנה ללכת בשבת לבית הכנסת לאחר לידתה, ונוהגות שאותו שבת

שערים מצויינים בהלכה

(ג) אלא בגד מגוהץ וכאן כמדינתנו שלובשין בגדים מגוהצין אפשר שסומכין על מה דאיתא בש"ע (סי' שפ"ט סעי' ח') ריש מי שאומר דהאיירנא ליכא איסור גיהוץ משום דגיהוץ שלנו ככיוסם שלהם.

(ד) בגדי שבת אפ' בשבת ובברכי יוסף (סי' ת' אות ב') כתב דצריך להחליף בגדיו וילבוש בגדי שבת כמנהגו דהוי אבלות בפרהסיא. והצדיקים והחסידים נוהגין להחליף משום דהולכין במלבושים מיוחדים לשבת ואם לא ילבושו ניכר הדבר והוא אבלות בפרהסיא וכן הגר"א מוילנא צוה להחליף.

(5) שם סעיף ד.
 (6) שם סעיף א' ועיין ס'ת סק"א.
 (7) שם סעיף ה', ו', ד.
 (8) שם בס'ת סק"ב.
 (9) שם סעיף ד.
 (10) סעיף ב'

הוא לה כמו יום טוב ללבוש בגדי יקר ועדי זהב, מותרת ללבוש בשבת זה בגדי שבת אך לא בגדי יום טוב, שמא תזוח דעתה ותשכח האבלות, ואינה צריכה לשנות מקומה (11).

יב אסור לתקן שערו כל שלשים, בין שער ראשו בין שער זקנו בין שער שעל כל מקום, ועל אביו ואמו אסור לגלח עד שיגערו בו חביריו, ושיעור גערה יש בו מחלוקת הפוסקים, ונוהגין במדינות אלו שאין מגלחין כל שנים עשר חדש, אם לא לצורך, כגון שהכביד עליו שערו או שהולך בין האומות ומתנוול ביניהם בשערותיו אז מותר לגלחם, כי אין צריכין הגערה בפירוש אלא שיגדל שערו עד שיהיה משונה מחביריו, שראוי לומר עליו כמה משונה זה, אז מותר לגלח, ובלבד שיהא לאחר שלשים ה) (12).

יג כשם שאסור לגלח כל שלשים כך אסור לקצוץ צפרניו בכלי, אבל בידיו או בשיניו מותר אפילו תוך שבועה, ואפילו אם הוא מוחל אסור לו לתקן את הצפרנים לצורך הפריעה, אלא אם כן שאין כאן מוחל אחר ואז מותר אפילו תוך שבועה, ואשה שאירע מכילתה לאחר שבועה תוך שלשים תאמר לאשה נכרית שתקוץ צפרניה, ואי ליכא נכרית תקוץ לה ישראלית (13).

יד מותר לסרוק ראשו במסרק ואפילו תוך שבועה (14).

שערים מצויינים בהלכה

ה) ובלבד שיהא לאחר שלשים ואין חילוק בזה בין שער ראשו לשער זקנו כדלעיל אבל בשו"ת מהר"ם שיק (יו"ד סי' שע"א) כתב להתיר במקומות שמנלחים זקנם ואחרי ב' וג' שבועות נמאסים מפני השערות הקצרות הצופחות שמצערות ומנוולות אותן נחשב שיעור גערה בב' וג' שבועות עיי"ש. והוא עפ"י דברי הנודע ביהודה (קמא או"ח סי' י"ד) שכתב כן וכ"כ בשו"ת חתם סופר (יו"ד סי' שמ"ח) דכל הפוסקים שכתבו שיעור גערה הם מיירי בתספורת הראש ולא בתספורת הזקן הנהוג עכשיו עיי"ש אלא שם כפי' שמ"ו פשטע דלא מתיר אלא בשלשים עיי"ש וכן אותן שיש להם מסחרות גדולות עם אנשים מכובדים שאי אפשר להם לצאת ולבוא כן מתירים להם עם עפ"י מש"כ החתם סופר (או"ח סי' קנ"ח) דרבותיו התירו לאחר בתוך שבועה על אביו שיסתפר ולהתכבם וללבוש בגדים מנוהצין לראות פני הקיור"ה משום הפסד רב דממונו עיי"ש. וא"כ עכ"פ יש להתיר בשלשים בשעת החכרה בגילוח זקן כנ"ל. והוא לפי ראות עיני המורה בענין ההפסד.

(11) שו"ת פנים מאירות ח"ב סימן קכ"ג (13) שם סעיף ד' וסימן שצ"ג סעיף ג'.

(14) שם סעיף ר'.

מובא בפ"ת סק"ג.

(12) סימן שצ"ג סעי' א', ד' ועיין פ"ת סק"ד.

מן נוהגין שהאבל משנה מקומו בבית הכנסת כל שלשים ולאחר אביו ואמו שנים עשר חודש, ושנוי מקום היינו לכל הפחות רחוק ארבע אמות ממקומו, ולמקום שהוא יותר רחוק מארון הקודש (ממקומו 15).

ריב. דברים האסורים משום שמחה גם לאחר שבעה. ובו ה' סעיפים.

א אסור לאכול במעודת ברית מילה (א) או פדיון הבן וסיום מסכת וכל שכן במעודת נישואין כל שלשים על שאר קרוביו, וכל שנים עשר חודש על אביו ואמו (ואפילו בשנה מעוברת מגי בשנים עשר חודש) ובתוך ביתו אם יש מעודת מצוה מותר לו לאכול, אך במעודת נישואין יש לחמיר אפילו בתוך ביתו, אם לא כשהוא משיא יתום או יתומה שאם לא יאכל שם יתבטל המעשה, או מותר לו לאכול אפילו אינה בביתו, וגם ללבוש בגדי שבת לאחר שלשים ואפילו על אביו ואמו, ולשאר קרובים גם תוך שלשים (1).

ב אינו רשאי להזמין לאחרים או להזמן עם אחרים (2). לא ישלח מנות (3) לאחרים ואחרים לא ישלחו לו כל שלשים, והוא הדין כל שנים עשר חודש על אביו ואמו (3) (ובשבת תליא במנהג דלעיל סימן ר"י סעיף ח').

ג אבל שהוא סנדק או מוהל, לאחר שלשים אפילו על אביו ועל

שערים מצויינים בהלכה

(א) במעודת ברית מילה ויש נוהגין היום שהולכין למעודת ברית מילה ולשאר מעודת מצוה והוא עפ"י המ"ו (סי' שצ"א ס"ק ג') וכ"כ בבית לחם יהודה ובערוך השלחן (שם סעי' י') נמי מבאר כל השיטות וסיים דבמקום החכרה יש לסמוך על דעות דרוקא מעודת רשות אסרו ולא מעודת מצוה. ובכלל מעודת מצוה הוא מעודת חינוך הבית ומעודת בר מצוה ומעודת שידוכין כ"כ בנליון מהרש"א שם.

(ב) לא ישלח מנות עי' לעיל (ח"ג סי' סמ"ב ס"ק ז') בדין משלוח מנות בפורים.

(2) טו"ז סימן שפ"ה סק"א.

(15) סימן שצ"ג סעיף ד' ופ"ח.
ריב (1) סימן שצ"א סעיף ב', ג'.

אמן, ילבוש בגדי שבת עד לאחר המילה, ויכול לאכול גם בסעודה 4).
 ד אמור לכנוס לבית נשואין 2) כל שלשים על שאר קרובים,
 ושנים עשר חודש על אביו ואמו אפילו לשמוע את הברכות שמברכין
 שם, אבל בחופה שעושין בחצר בית הכנסת 4) ומברכין שם ברכת
 אירוסין ונשואין, מותר לעמוד ולשמוע את הברכות לאחר שלשים
 אפילו על אביו ואמו, וגם הוא בעצמו יכול לברך את הברכות, וגם
 יכול להיות שושבין להכניס את החתן תחת החופה, ויכול ללבוש בגדי
 שבת ובלבד שיהא לאחר שלשים, אבל לא יכנוס לאכול על הסעודה
 ויש מקילין גם לאכול על הסעודה 5).
 ה מותר לאבל ללכת אל המשתה לשמש, ואוכל בביתו מה
 ששולחין לו מן הסעודה 6).

ריג. שהאבל אסור לישא אשה ודין חתן או כלה שנעשו אבל. ובו ה' סעיפים.

א כל שלשים אסור לישא אשה א), וכן אשה שהיא אכלה אסורה

שערים מצויינים בחלכה

ג) אמור לכנוס לבית נשואין ומי שפרנסתו לנגן בכלי זמרים
 על החתונות נראה מהפמ"ג (או"ח סי' תקנ"א ס"ק י') דמותר לו כרי
 פרנסתו וכן נראה ממהר"ם שיק (יו"ד סי' שס"ח) דלפרנס את עצמו מותר
 אלא לשחצנות אסור.

ד) אבל בחופה שעושין בחצר ביהכנ"ס והחילוק בין בית החתונות
 לחצר ביהכנ"ס הוא משום רבבית הכנסת לא מוזמרין בכלי שיר בבית
 החתונות ואין עומדין שם במוזמטי חתן וכלה ועי' בערוך השלחן (סי' שצ"א
 סעי' י"ב) ררב העיר מותר לסדר קידושין גם בתוך שלשים אפי' בשהוא
 אבל על אביו ואמו רק שלא ישמע הכלי שיר וכ"ב בנימוקי יו"ד (כת"י)
 להגאון בעל מנחת אלעזר (סי' שצ"א) וכתב עוד דלהסעודה לא ילך והובא
 בדרכי חיים ושלום (סי' תתרל"ח). אבל בשו"ת טוב טעם ודעת (מה"ג ח"ב
 סי' רמ"א) מתיר שילך גם להסעודה מחמת פרנסתו. ועי' בשלחן העזר (סי'
 י"א) שהביא כן גם בתוך השלשים משום רמי פרנסתו.

א) כל שלשים אסור לישא אשה ואם יש הכרח יש מקום להתיר
 עי' מזה בשו"ת חתם סופר (אהע"ז סי' קי"ח) בעובדא שכבר הומינו הקרובים

3) שם סעי' ג', ואו"ח סי' תרצ"ו סעיף ז'. 5) שם סעיף ג'.

6) שם.

4) סימן שצ"א סעיף ב'.

שתנשא עד לאחר שלשים, ולאחר שלשים מותרין ב), אפילו על אב ואם, אבל להתקשר בשידוכין ובלא מעודה מותר אפילו תוך שבעה (1).
ב מתה אשתו לא ישא אחרת עד לאחר שלשה רגלים, כדי שעל ידי שמחת הרגלים תשכח ממנו אהבת הראשונה בשעה שיהיה עם השניה, שלא ישתה בכום זה ויתן דעתו על הראשונה, וראש השנה ויום הכפורים אינם חשובים כרגלים לענין זה (2), וגם שמיני עצרת אינו נחשב לרגל בפני עצמו לענין זה (3) ואם עדיין לא קיים מצות פריה ורביה (4) או שיש לו בנים קטנים או שאין לו מי שישמשנו אינו צריך להמתין שלש רגלים (2) ומכל מקום נראה דיש להמתין עד לאחר שלשים ואשה שמת בעלה צריכה להמתין תשעים יום (5).

שערים מצויינים בחלכה

ממקומות אחרים ומתה אחת הכלה ואם לא יכנסו לחופה בתוך 5' ירחו הנשואים לזמן רב יש להתיר כי טריחא מילתא להשיב את הקרואים וגם שהחתן הוא ת"ח ויש ביטול תורה שהוא יותר מהפסד ממון וכן בשו"ת מהרי"א (יו"ד סי' ש"ם) כתב דאב"ד הפסד ממון וגם החתן לא קיים עוד פו"ר יש להתיר והובאו בספר שלחן העזר (סי' י"א). ועי' בשו"ת יד יצחק (ח"א סי' רס"א) שמתיר שם גם באבלים על אב ואם שכתב שם בעובדא שקבעו כבר זמן החתונה ומת אבי הכלה ונמצא זמן החתונה שנקבעה הוא בתוך שלשים כתב להתיר מפני שהבית הכלה נלמד והחתן בא לביתם יש לחוש לעבירה וגם מפני שאין שם בביתם רק האם והכלה יש לחוש לננבות והפסדות ואין חילוק להפסד צרכי חופה או שאר הפסדות שאפשר להתנצל מ"מ מותר.

ב) ולאחר שלשים מותרים ועי' בהנהות אמרי ברוך (יו"ד סי' שצ"ב) דמותר גם לנגן בכלי זמר ולעשות ריקודין ומחולות כיון שמשעת החופה הוי רגל דידהו וגם לפי מנהגנו שאין סעודת נשואין בלא כלי זמר הוי לדירדהו כאבלות בפרהסיא וגם יש לחוש לשמחת החתן שאינו אבל ובמהרי"א אסאד (סי' צ"א) כתב להתיר אפי' עורם החופה להוליך החתן והכלה בכלי שיר כנהוג.

ג) אינו צריך להמתין שלש רגלים וכן אם יש סניפים אחרים מצרפין וכמש"כ החת"ס (יו"ד סי' שצ"ט) דאם המתין ב' רגלים והאשה אשר רוצה לישא היא אלמנה שאין לה מקום דירה וכדומה. וכה"ג כתב בשו"ת אבני צדק (אהע"ו סי' י"ח) דאם אביו ואמו מצויים לו לישא אשה דיש כאן מצות כיבוד אב ואם וגם כבר עברו ב' רגלים או ר"ה ויו"כ

4) ע"ל סימן קמ"ה סעיף ב'.

5) שם סעיף ב' ולעיל סימן קמ"ה סעיף י"ב.

רי"ג 1) סימן שצ"ב סעיף א'.

2) שם סעיף ב'.

3) עיין דג"מ ובס"ת סק"א.

ג מי שהכין צרכי חופתו, ומת אחד מן הקרובים של החתן או של הכלה ואפילו אבי החתן ואם הכלה, בזמן הזה שיכולים גם אחרים להכין צרכי נישואין, דוחין את הנשואין עד לאחר ימי האבל (ד 6).

ד ואפילו מתו לאחר שהעמידו את החופה, אסור לו לבעול עד לאחר שבעה ימי האבל, וכיון שעדיין לא בעל ואסור לו לבעול, אסורין להתיחד בלי שומר, ולאחר שבעה ימי האבל בועל בעילת מצוה ונוהג שבעה ימי משתה (ז).

ה אבל אם לאחר שבעל, מת קרובו של החתן או של הכלה, כבר חלו עליהם ימי המשתה והמה להם כמו רגל שאין אבלות נוהג בהם (ה), ועוד קלים יותר שמותרין בנהוץ ותספורת, ואין אסורין אלא בדברים שבצינעא, ולאחר שבעה ימי משתה או מתחילין שבעה ימי אבלות, וגם שלשים אינו מונה אלא מימי האבלות ואילך (ואף על גב דרגל עולה למנין שלשים כדלקמן סימן רי"ט סעיף ז', שבעת ימי המשתה אינן עולין כיון שמותר בתספורת (8)).

שערים מצויינים בחלכה

ושמע"צ רכתב הטו"ז בשם האגודה (סי' שצ"ג ס"ק ג') רגם הם בכלל רגלים מצרפין לזה.

ו דוחין את הנשואין לאחר ימי האבל עי' בשו"ת טוב טעם ודעת (מה"ג ח"ב סי' רמ"ה) שהרעיש נגד הוראה שמוכא בשו"ת מאיר נתיבים (סי' ע"ח) שהתיר לעשות נשואין לאחר שלשה ימים מהאבילות מפני שהבינו כבר כל צרכי חופה וכתב שם שהוראה בזה לא נשמע מעולם ואין אנו שומעין לו כי הוא נגד כל גדולי הראשונים עיי"ש. אבל עי' בזכור לאברהם (אבל אות ג') שכתב שם להתיר בערב פסח לאחר חצות כיון דלא אפשר אח"כ מפני החג וימי העומר ודוקא למי שלא קיים פו"ר עיי"ש וכן כתב בשו"ת נטע שורק (או"ח סי' מ"ט) להתיר בכה"ג בערב פסח ראב"ל כב"ר פקע מיד לאחר חצות כמש"כ הרמ"א (סי' שצ"ט) ואף שהש"ך שם חולק עליו אבל בא"ר קיים דברי הרמ"א ואף שאין עושין נשואין בערב יו"ט אולי בשעה ר"ח שרי והוכחו בספר שלחן העזר (סי' י"א).

ה) כמו רגל שאין אבלות נוהג בהם ולענין הקריעה יש בזה פלוגתא דמהרי"ל (הל' נשואין) כתב שלא לקרוע עד אחר ימי המשתה ויתחילו ימי האבלות אבל בשאלת יעב"ץ (ח"ב סי' קפ"ה) כתב דחייב לקרוע לפי שאינו יו"ט שלו מדאורייתא והאריך בזה בשדי חמד (אבלות אות רט"ז) והעלה שם כמהרי"ל שלא לקרוע ובמשמרת שלום (סי' ק' אות ט"ז) העלה בהיעב"ץ שצריך לקרוע עיי"ש.

6 סימן שמי"ב ובאה"ט סק"ג, ושו"ת חת"ס (7) שם וסימן שפ"ג, וע"ל סימן קנ"ו.

8 שם בסימן שמי"ב.

סימן שמי"ח.

ריד. מתי האבל יכול לצאת מביתו. ובו ג' סעיפים.

א כל שבעה אינו יוצא מביתו, אך אם מת לו מת או אפילו אצל אחר אלא שאין שם כדי מטה וקובריה, יוצא אפילו ביום הראשון, אם שלח המושל לקרוא לו, או שצריך ללכת לשאר דבר שצריך לו הרבה כגון דבר האבה, מותר לו לצאת (1) ויתן עפר במנעליו (2).

ב אפילו לבית הכנסת להתפלל אינו יוצא בתוך שבעה רק בשבת, אך אם אי אפשר לו לאסוף עשרה, ויהא מוכרח להתפלל ביחידות, ובשכונתו יש מנין, יכול לצאת ללכת להתפלל שם א), שלא להתכמל מתפלה בצבור (3).

ג אם האבל צריך למול את בנו הולך לבית הכנסת אפילו תוך שלשה ימים, ואם האבל הוא סנדק (ג) או מוהל לא יצא תוך שלשה, ולאחר שלשה יתפלל בביתו, וכשמביאין את התינוק למול הולך לבית הכנסת, ואם אין מוהל אחר (ג) בעיר הולך אפילו ביום ראשון (4).

שערים מצויינים בהלכה

א) ובשכונתו יש מנין יכול לצאת להתפלל שם ובמשמרת שלום (סי' י' אות ל"ז) האריך לחוכיה דנם אם ביהכנ"ס רחוק ממנו מותר לו לילך להתפלל כיון שאין לו מנין בביתו אלא שחדבר פשוט דאם יש לו ביהכנ"ס בשכונתו אין לו לילך לביהכנ"ס אחר הרחוק ביותר. וכן כשהולך לביהכנ"ס אין לו להתפלל לפני העמוד משום דהרבה דברים משמיטים בבית האבל כמו ברכת כהנים ותחנון ועוד (אחרונים).

ב) ואם האבל הוא סנדק ובהנהות יד שאול (סי' שצ"ג) כתב שאין לכבד האבל להיות סנדק אף שמתפשין אחר הגון משום דהוי כמקטיר קטורת מ"מ אדרבה מ"ט אין לכבדו דנם אבל כהן לא מקטיר קטורת וגם לא מסמני מילחא וכ"כ בספר אות שלום להגה"ק בעל מנח"א (סי' רס"ה) שאין לכבדו דאסור לו ישיבת ספסל והראשונים שהתירו אפשר שמנהגיהם היו כמו מנהג ספרד שיושבין על הארץ והסנדק ישב על כסא נמוך פחות משלשה טפחים וגם אין המנהג לכבד את האבל במנדקאות.

ג) ואם אין מוהל אחר וכדין המוהל כך הדין ככהן אבל וצריך לפדות בכור ואם אין כהן אחר מותר לו לצאת (הנהות רע"א סי' שצ"ג).

(3) סימן שציג סעיף ג ופ"ה סק"ב.

ריד (1) סימן שציג סעיף א, ב.

(4) שם.

(2) ט"ז סימן שטיב סק"א.

רמז. שלא להתקשות על המת יותר מדאי ובו ג' סעיפים.

א אין מתקשין על המת יותר מדאי שנאמר (1) אל תבכו למת ואל תנודו לו, ואמרו חכמינו זכרונם לברכה (2) וכי אפשר לומר כן, אלא אל תבכו למת יותר מדאי, ואל תנודו לו יותר מכשיעור, הא כיצד, שלשה ימים לבכיה שבעה להספד (א) ושלישים לניהוין ותספורת (וכמבואר לעיל), מכאן ואילך אמר הקדוש ברוך הוא אי אתם רשאים לרחם עליו יותר ממני, ואמרו חכמינו זכרונם לברכה כל המתקשה על המת יותר מדאי על מת אחר הוא בוכה, כמה דברים אמורים בשאר העם, אבל תלמיד חכם הכל לפי חכמתו, ומכל מקום אין בוכין עליו יותר משלישים יום, דלא עדיף ממשה רבינו עליו השלום דכתיב בו (3) ויבכו את משה שלשים יום (4).

ב אמרו רבותינו זכרונם לברכה (5) אחד מבני המשפחה שמת ידאגו כל המשפחה, משל למה הדכר דומה לכיפה של אבנים כיון שנודעוץ אחד מהם נודעוץ כולם, כלומר שמדת הדין מתוחה כנגדם עד שיתרפה מעט מעט, כי כל שבעה חרב שלופה, ועד שלשים היא רופפת ואינה חוזרת לתערה עד שנים עשר חדש, לפיכך שלשה ימים הראשונה יראה האכל כאלו חרב מונחת לו בין כתפיו, משלשה ועד שבעה כאלו זקוף כנגדו בקרן זוית, משבעה ועד שלשים כאלו עוברת לפניו בשוק, ואחר כך כל אותה השנה עדיין מדת הדין מתוחה כנגד אותה משפחה, ואם נולד בן זכר באותה משפחה נתרפאה כל המשפחה,

שערים מצויינים בהלכה

(א) שבעה להספד ועי' בפתחי תשובה (סי' שר"ם) שנשא ונתן שם באם ת"ח גדול הרור צוה שלא להספידו אי מחוייבין לשמוע לו ובשו"ת תשובה מאהבה (ח"א סי' קע"ד) כתב דבעת שנפטר הנאון בעל פני יהושע הספידו הנאון בעל נודע ביהודה ואמר בשעת ההספד ראף שצוה שלא להספידו אין שומעין לו למי שהוא רבן של ישראל ובתשובה מאהבה שם שקיל וטרי בזה והעלה שאין לו היתר ברור על זה ובשו"ת מנחת אלעזר (ח"ב סי' ס"ג) כתב באם גדול הרור צוה שלא להספידו אין לאסור רס אמירת הספד בפיו ברבים כנהוג אבל בכתיבה ולהדפיס בספר ההספד אין לחוש ולומר שנחשב כריבור עיי"ש.

(4) זכרים ליד ה'.

רמז (1) ירמיה כ"ב י.

(5) סי' שצ"ד סעי' א, ב' ועיין כתובות

(2) מ"ק כ"ז:

ק"ג:

(3) שם.

ודוקא זכר, דזכר בא לעולם שלום בא לעולם, וכל אחד מהחבורה שמת מדת הדין מתוחה כנגד כל החבורה וידאנו כולם⁶).

ג' כל שאינו מתאבל כמו שצוו חכמים הרי זה אכזר, אלא יעור משנתו, ויפחד וידאג ויפשפש במעשיו ויחזור בתשובה אולי ינצל מחרכו של מלאך המות, הרי הוא אומר⁷ (הכתי אותם ולא חלו מכלל שצריך להקיץ ולתור ולחזור בתשובה⁸).

רמז. דין מקצת יום שביעי ומקצת יום שלשים ודין שנים עשר חודש. ובו ג' סעיפים.

א' ביום השביעי לאחר שהלכו המנחמין מן האבל, מותר בכל הדברים שהיה אסור תוך שבעה דאמרינן מקצת היום ככולו¹ (א) חוץ מתשמיש המטה² שאסור כל היום (אפילו בבית אפל) ובמדינות אלו שאין המנחמין רגילין לבא ביום השביעי צריך להמתין עד שעה שרגילין לבא בשאר הימים, דהיינו לאחר יציאה מבית הכנסת שרגילין לבא מנחמין, וכן אם חל יום שביעי בשבת אזי לאחר יציאה מבית הכנסת שחרית מותר בתלמוד תורה³).

ב' ביום שלשים אמרינן גם כן מקצת היום ככולו, וכיון שאז אין באין מנחמין, לכן תיכף כשתנץ החמה במלו ממנו גזירת שלשים⁴).

שערים מצויינים בחלכה

(א) דאמרינן מקצת היום ככולו ובדברים שאסורים רס ג' ימים הראשונים אי אמרינן גם בהו מקצת היום ככולו עי' בחידושי הגרע"א (יו"ד סי' ש"ב) דבזה לא אמרינן אלא כל היום בכלל האיסור ודבר זה הוא מחכמת אדם (קונטרס מצבת משה סי' ר') ובעיקרי הד"ט (סי' ל"ו אות נ"ב) ובשדי חמד (אבלות אות ל"ח) הביאו מהרבה אחרונים דס"ל דגם בזה אמרינן מקצת היום ככולו וכן העלה בשו"ת טוב טעם ורעת (מה"ג ח"ב סי' רל"ט) וכן כתב בערוך השלחן (סי' שצ"ה סעי' א') והראה מקום להרמ"א (סי' שצ"ג) שכתב בפירוש דאמרינן מקצת יום ג' ככולו.

6) שבת קיה: ותוסי מריק כיו: בשם הירושלמי.	רמז 1) סימן שצ"ה סעיף א.
7) שם בסעיף ד, ה, ו' וחכ"א.	2) טרין אריח סוף סי' תקצ"ה ועי' סית סק"א וחכ"א.
8) ירמיה ה' ב.	3) סימן שצ"ה ופי"ת סק"ב.
9) שם סעיף ו' ורמב"ם פ"ג הל' י"ב.	4) שם.

חל יום שלשים בשבת מותר לו לרחוץ בערב שבת בחמין לכבוד שבת ולובש בנדי שבת וחוזר למקומו בבית הכנסת, אבל אסור בגילוח (דחמיר טפ"ו).

ג בשנים עשר חודש שעל אביו ואמו לא אמרינן מקצת היום ככולו, ואדרבה נוהגין להוסיף גם יום היאהרצייט לנהוג בו כל דין שנים עשר חודש ואפילו חל בשבת, אך אם היתה השנה מעוברת גם כן אין נוהגין באכילות שלכבוד אביו ואמו כי אם שנים עשר חודש, ומאחר שכבר כלו השנים עשר חודש קודם היאהרצייט, אז כיום היאהרצייט אינו חוזר עוד לאכילות (6).

ריו דין מי שלא נהג אכילות. ובו ג' סעיפים.

א אבל שלא נהג אכילות תוך שבועה, בין בשוגג בין במזיד (א) משלים אותו כל שלשים (ב), חוץ מן הקריעה, שאם לא קרע בשעת חימום אינו קורע אלא בתוך שבועה דחשיב שעת חימום, ועל אביו ואמו קורע לעולם (1).

שערים מצויינים בהלכה

(א) בין בשוגג בין במזיד ובשו"ת תשורת ש"י (ח"ב סי' ט') נשאל בבעל מלחמה שסיכל ידיעה ממיתת המת ולא קיבל רשות מהממונה לעזוב את הנדרוד ולהתאבל ואח"כ בתוך שלשים עזב לנמרי את הנדרוד אם חייב להתאבל והעלה שם דזהו אונס ודוקא בשוגג משלים הימים הראשונים אבל לא באונס ועי' כשו"ת חתם סופר (יו"ד סי' שמ"ב) אי אונס שזה לשוגג או לא.

(ב) משלים אותו כל שלשים ומשמע דלאחר שלשים אינו משלים וכתב בשו"ת בית שלמה (או"ח סי' ק"ט אות ג') דזהו דוקא אם חלו עליו דין שבעה ושלשים מיום המיתה אבל כששמע שמועה קרובה בתוך שלשים והוא עבר ולא נהג אכילות עד לאחר שעברו השלשים מיום המיתה אפ"ה כיון שהוא עוד בתוך שלשים מיום השמועה א"כ אלו השלשים כמו שלשים מיום מיתה וחייב לנהוג אכילות בתוך אותן השלשים וכ"כ בשדרי חמד (אבלות אות ס"ג) בשם שו"ת זרע אמת (ח"ב סי' קנ"ה) ועי' במשמרת שלום (אות ז' סי' ר').

ריו 1) סימן שצ"ו סעיף א.

5) סימן ח' סעיף ב' ופ"ח סק"ו.

6) סימן שצ"ה סעיף ב'.

ב קמן שמת לו מת אפילו הנדיל תוך שבועה, כיון שבשעת מיתה היה פטור במל סמנו כל דין אבלות, אך באבלות דשנים עשר חודש על אביו ואמו שהוא משום כבודם יש לו לנהוג²).

ג חולה שמת לו מת שחייב להתאבל עליו ונודע לו, אם הכריא תוך שבועה גומר הימים הנשארים, וכן תוך שלשים גומר הימים הנשארים, אבל אינו צריך להשלים הימים שעברו בחליו משום דאז נהג גם כן מקצת אכילות ודמי לשבת העולה ואינו מפסיק, וכן היולדת גם כן אינה צריכה להשלים הימים שעברו עליה בלידתה רק גומרת הימים הנשארים³).

ריח. דין עדות לאבלות. וכו' ב' סעיפים

א מתאבלין על פי אחד, ועד מפי עד, ובנכרי מסיח לפי תומו^א (1).

ב מי שקבל אגרת שמת קרובו ואינו מבואר בו אם הוא עדיין תוך שלשים או לאחר שלשים, אם הכותב אינו בעל תורה, מוקמינן להאדם בחזקת חי, ואמרינן שלא מת עד סמוך לכתיבת אגרת וחייב להתאבל, אבל אם הכותב הוא בעל תורה אמרינן מסתמא הוא לאחר שלשים דאם איתא שהיה אפשר שיגיע האגרת לידו תוך שלשים לא היה כותב בסתם², אך אם היה אביו או אמו כיון שהמנהג הוא להודיע מיד³ חייב להתאבל⁴).

רימ. דין אבלות בשבת וביום טוב. וכו' ז' סעיפים.

א שבת שבתוך השבועה נהג בו דברים שבצינעא, דהיינו

שערים מצויינים בהלכה

(א) ובנכרי מסיח לפי תומו וכן מתאבלין עפ"י ידיעת הטיליגראף דערבאות לא מרעי נפשיהו ולא חיישינן לשונא (האלף לך שלמה סי' רצ"ח).

(2) שם סעיף ג' וחכ"א.	(3) ע"ל סוף סימן ר"ו סעי' י"א כדי שיאמרו קדיש.
(3) דרך החיים.	(4) ברכי יוסף בשם שבות יעקב ח"א סימן צ"ח.
ריח (1) סימן שצ"ז סעיף א'.	
(2) שם סעיף ב' ולא כט"ו.	

שאסור בתשמיש המטה ורחיצה, אבל דברים שבפרהסיא אינו נוחג, ולכן קודם מזמור שיר ליום השבת א) נועל את המנעלים ויושב על כסא ומחליף את הבגד הקרוע ב), ותלמוד תורה הוא דבר שבציניעא, אבל לחזור את הפרשה שנים מקרא ואחד תרגום מותר, דכיון שחייב אדם להשלים פרשיותיו הוי ליה כקורא את שמע וכדומה מסדר היום 1).

ב אם קראו את האבל לעלות לתורה צריך לעלות, כי אם היה נמנע הוי דבר שבפרהסיא ורבינו תם היו קורין אותו בכל שבת לשלישי, ואירע בו אבילות ולא קראו החזן ועלה הוא מעצמו, ואמר כיון שהורגל לקרות שלישי בכל שבת, הרואה שאינו עולה היום ידע שהוא מחמת אבילות והוי פרהסיא. וכן אם הכתן הוא אבל ואין כהן אחר בבית הכנסת צריכין לקרותו, אבל יותר טוב שיצא מבית הכנסת קודם הוצאת הספר תורה, וכן אם יש להאבל בן למול והמנהג הוא שהוא מחויב לעלות לתורה יקראוהו, דאם לא יקראוהו הוי פרהסיא, ויותר טוב שלא יהא בבית הכנסת בשעת קריאת התורה 2) (אשה שהגיע זמנה ללכת לבית הכנסת בשבת שבימי אבלה עיין לעיל סימן רי"א סעיף י"א).

ג הממונה מהקהל להיות קורא בתורה בבית הכנסת ואירע לו אבל, לא ילך בשבת שבתוך שבעה לבית הכנסת זאת, כי אם יהיה שם יש להסתפק אם יקרא או לא 3).

ד שבת עולה למנין שבעה ואפילו שמע שמועה קרובה ביום

שקרים מצויינים בחלכה

א) קודם מזמור שיר ליום השבת וזה היה לרירהו שהיו מקבלין שבת מבעוד יום אבל לדין שמקבלין שבת לאחר השקיעה א"כ משעת השקיעה ועוד מקודם קצת נועל המנעלים.

ב) ומחליף את הבגד הקרוע אבל בגדי שבת לא ילבוש כמש"כ לעיל (סי' רי"א) ולרעת הנר"א שהבאתי לעיל (שם ס"ק ד') מחליף על בגדי שבת וכן נוהגין חזקיסים והחסידים מפני שהולכין בבגדים מיוחדים לשבת בגדי משי ושטריימל ואם לא ילבשו הוא אכזר בפרהסיא.

ג) יש להסתפק אם יקרא או לא ואם אין בעל קורא אחר מותר לו לקרוא (עי' לעיל סי' ר"י אות ג') ועי' בכרכי יוסף (יו"ד סי' ת' אות ו') דמשמע שם דאם אין ביהכנ"ס אחר מותר לו לנא לביהכנ"ס זה ונס יקרא בס"ת.

רי"ב 1) סי' ה' סעיף א', ועיין פ"ת סק"א. 2) שם זפ"ת סק"ה, ה'.

ועיל סימן קצ"ה סעיף ו'. 3) הל' אכזריות להראדים וצ"ל אות סי'.

שבת שלא התחיל עדיין כלל באכילות, עולה לו גם כן וכמוצאי שבת קורע 4).

ה הקובר את מתו או שמע שמועה קרובה כרגל בין ביום טוב בין בחול המועד לא חלה עליו אכילות, עד לאחר הרגל, והני מילי בדברים של פרהסיא, אבל דברים שבצינעא נוהג גם כרגל, לא יחליף כגדיו דזה הוי פרהסיא (ואף על גב דשאר אבל משנה בגדיו גם כרגל, מכל מקום זה שלא התחיל עדיין אכלות אין לו לשנות כרגל) ומי שמניח תפילין בחול המועד, יניח גם ביום הראשון שלאחר הקבורת 5).

ו לאחר הרגל מתחיל למנות שבעה ימי אכלות, ויום האחרון של יום טוב עולה לו למנין ומנה מאחריו ששה ימים, ואפילו יום שני של ראש השנה גם כן עולה לו למנין 6).

ז אף על פי שאין אכלות ביום טוב וחול המועד ד) ואפילו גזרת שלשים אין בהם, ומותר לו ללבוש בגדים מגוהצים מכל מקום כיון דאסור בהם בגילוח מחמת המועד, לכן עולין למנין שלשים, ומנה שלשים מיום הקבורה, ויום שמיני עצרת אף על פי שהוא רגל בפני עצמו, מכל מקום כיון שלא התחיל עדיין באכילות אינו מכטל, וגם במנין השלשים אינו נמנה רק ליום אחד ז).

ח אכל חתן שנשא אשה קודם הרגל, ובא הרגל תוך שבעת ימי משתה ומת לו מת בתוך הרגל, אזי כל שבעת ימי משתה שלו אינו עולין לו למנין שלשים 8).

ט אף על פי שאין אכלות כרגל מתעסקין בו לנחמו (ואין בזה משום אכלות, כיון דהאכל לאו מידי קעביד) ולאחר הרגל כשיכלו שבעה מיום הקבורה, אף על פי שעדיין לא כלו שבעת ימי האכלות, מלאכתו נעשית על ידי אחרים בבתיהם, ועבדיו עושין לו כצינעא בתוך ביתו.

שערים מצויינים בהלכה

ד) שאין אכלות ביו"ט וחזה"מ כתב באשל אברהם מבוטשוטש (סי' תקמ"ח) דאסור לאכל לפתוח חנותו בחזה"מ דאין בזה אכלות בפרהסיא במה שנסגר חנותו ויכול להשאל חנותו לאחר שימכור בחנותו ואחר

4) שם וסי' תיב סעיף ו'	7) או"ח שם ומג"א סק"א וי"ד סימן
5) שם בסימן שצ"ט ואו"ח סימן תקמ"ח	שצ"ט וש"ך סק"ז, ועיין חכ"א שאוסר ללבוש בגדים מגוהצים ועיין מסגה"ש.
6) סימן שצ"ט סעיף ב' וש"ך סק"ח	8) סימן שצ"ט בסו"ו סק"ב, וע"ל סוף סימן ר"ג.
ואו"ח שם.	

ואין צריכין לנחמו אחר הרגל מנין הימים שנחמוהו ברגל אבל מראין לו פנים 9).

רכ. דין שהרגלים מבטלין גזירת שבעה ושלישים. וכו' י' סעיפים.

א הרגל מבטל גזירת שבעה וגזירת שלישים. ביצד, הקובר את מתו קודם הרגל ונהג אבלות, כיון שבא הרגל מפסיק את האבלות, ואפילו נקבר בערב יום טוב לעת ערב כענין שחל עליו אבילות, אפילו שחליץ מנעליו רק שעה מועטת קודם יום טוב, מפסיק את האבלות ונחשב לו כאלו כבר נהג אבילות כל שבעת, ויום טוב ראשון הוא יום שמיני ומשלים עד שלישים ואפילו אם היה ערב יום טוב ביום שבת, ושמע שמועה קרובה סמוך לערב, אף על פי שבשבת אין נהג אלא דברים שבצנעא, כיון שנהג אפילו רק בזה גם כן הרגל מבטל את השבעה 1).

ב שנג או הויד ולא נהג אבלות קודם הרגל, או שנקבר חמת סמוך לחשיכה ולא היה יכול לנהוג אבילות אין הרגל מבטל ודינו כדין קובר מתו ברגל 2).

ג אם הל אחד מימי האבלות חוץ מן השביעי בערב הרגל, יש מתירין לבכם כמותו ולא ילכשנה עד הלילה, כיון דהרגל יבטל גזרת שבעה, וטוב ליוהר מלככם עד לאחר חצות כדי שיהיה ניכר שמפני הרגל הוא מכבס, ולרחוץ אסור עד הלילה, ויש מתירין לרחוץ אחר תפלת המנחה סמוך לחשיכה, והיכא דנחוג נחוג, ובנילוח לכולי עלמא אסור 3).

שערים מצויינים בהלכה

יו"ט וז' ימי האבלות ישלם לו בממון ובמשמרת שלום (אות ח' ס"ט ט"ו) העלה עפ"י הגהות מהרש"ם (או"ח סי' תרצ"ו) שכתב דמותר להאבל לעמוד בחנותו בפורים שלא יהיה אבלות בפרהסיא א"כ לפי דבריו ה"ה כאן בחוה"מ.

9) שם סעיף ב' ואו"ח סימן תקמ"ח תקמ"ח סעיף ד.

סעיף ר.

2) שם.

רכ' 1) סימן שצ"ט סעיף א' ואו"ח סימן 3) שם סעיף ה.

ד קבר את מתו שבעה ימים לפני הרגל, כיון שנהג שבעה קודם הרגל, הרגל מבטל גזירת שלשים, ואפילו היה יום השביעי בערב יום טוב, כיון דאמרינן מקצת היום ככולו הרי לאחר יציאה מבית הכנסת נשלמו השבעה ושאר היום הוא בתורת שלשים, ובא הרגל ומפסיק, ומותר לכבס ולרחוץ ולגלח בערב הרגל סמוך לחשיכה, כיון שהוא עושה לכבוד הרגל, והרגל מבטל גזירת שלשים, ובערב פסח א) כיון דלאחר חצות שהוא זמן שחיטת הפסח נחשב קצת כמו יום טוב, מותר ברחיצה תיכף לאחר חצות, ולגלח קודם חצות (כיון דלאחר חצות אסור לאחר שיגלח אותו).⁴

ה הל שביעי שלו בערב שבת, ויום השבת יהיה ערב יום טוב, מותר לכבס ולרחוץ ולגלח בערב שבת.⁵

ו אם לא גלח את עצמו בערב שבת או בערב יום טוב, אסור לו לגלח בחול המועד כיון שהיה יכול לגלח מקודם, אבל מותר לו לגלח לאחר יום טוב, ואם הל שביעי שלו בשבת שהוא ערב יום טוב כיון שמצד האבלות היה יכול לגלח, אלא שהשבת עכבו, אם כן הוי ליה אנוס, ומותר לגלח את עצמו גם בחול המועד.⁶

ז הא דרגל מבטל גזירת שלשים, דוקא על שאר מתים, אבל על אביו ואמו שאסור לגלח עד שיגערו בו חביריו, אין הרגל מבטל זאת.⁷

ח נהג שעה אחת (לאו דוקא שעה אלא אפילו פחות) לפני פסח, אותה שעה חשובה כמו שבעה, ושמונה ימי פסח הרי לו חמשה עשר

שערים מצויינים בהלכה

א) ובערב פסח משמע מכאן רדוקא אם כבר נהג שבעה הדין כך אבל אם ערב פסח תוך שבעה אי מותר לו לעמוד מאבלותו לאחר חצות לא נתבאר רין זה בש"ע אבל בחכמת ארם (כלל ס"ט סעי' ג') כתב דגם אם הל ע"פ תוך ז' נפסק ממנו דין שבעה לאחר חצות וסמך עצמו על מש"כ הר"מ (סי' שצ"ט ס"ק ר') בשם התשב"ץ דאין אבלות נוהג לאחר חצות ובהנהות לחם הפנים מבעל הקש"ע חולק עליו עיי"ש והעלה דאין להסל בערב פסח אלא כשנהג שבעה אבל לא בתוך שבעה ובמשמרת שלום (אות ע' ס"ק כ') העלה להסל כדברי החכמ"א. ובערב יום כפור שהוא תוך ז' כתב הרמ"א ומנ"א (או"ח סוס"י תר"ו) דמותר לו לטבול ולרחוץ שעה ושתיים קודם הלילה ועי' לעיל (ח"ג סי' קל"א ס"ק ט') בענין ישיבה על כסא וספסל בסעורת הממסקת.

6 שם.

4 שם סעיף ב.

7 שם סעיף ד.

5 שם.

יום ומשלים עוד חמשה עשר למנין שלשים. נהג שעה אחת לפני שבועות, אותה שעה הוא כמו שבועה, ויום הראשון של שבועות נחשב גם כן שבועה ימים (כיוון שקרבנותיו יש להם תשלומין כל שבועה) ויום שני של שבועות הוא לו יום חמשה עשר ומשלים אחר כך גם כן עוד חמשה עשר יום. נהג שעה אחת לפני חג הסוכות הרי שבועה, ושבועה ימי סוכות הרי ארבעה עשר יום, ושמיני עצרת נחשב גם כן לשבועה (שהוא רגל בפני עצמו, ויש לקרבנותיו תשלומין) הרי אחד ועשרים יום, ויום שמחת תורה יום שנים ועשרים ומשלים עוד שמונה ימים (8).
 ז ראש השנה ויום הכפורים נחשבים גם כן כרגלים לענין ביטול שבועה ושלשים, נהג שעה אחת לפני ראש השנה ביטול ראש השנה גזירת שבועה, ויום הכפורים מבטל גזירת שלשים. נהג שעה אחת לפני יום הכפורים ביטול יום הכפורים שבועה, וחג הסוכות מבטל שלשים (9).
 י אף על גב דרגל מבטל שבועה, מכל מקום מה שנוהגין להדליק נר במקום שמת לכבוד הנשמת, ידליקו גם ביום טוב, ומכל מקום טוב יותר להדליק בכית הכנסת (10).

רבא. דין תענית יאָהרצייט. ובו ח' סעיפים.

א מצוה להתענות בכל שנה יום שמת בו אביו או אמו, כדי להתעורר לתשובה לפשפש במעשיו באותו היום, ולהתהרס עליהם, ועל ידי זה יזכה את אביו ואמו שיתעלו בגן עדן, ולערב בתפלת המנחה אומר עננו כמו בכל תענית יחיד, אם התענה פעם אחת מסתמא היה דעתו להתענות כל ימיו, ואם כן הרי הוא עליו כמו נדר שהוא מן התורה, וצריך להתענות לעולם, וכשהוא חולה או שהוא בענין אחר שהוא צריך לאכול צריך התרה, ואם פירש שאינו מקבל עליו בנדר אינו צריך התרה (1). נוהגין להדליק נר יאָהרצייט (א) (2).

שערים מצוינים בחלכה

(א) נוהגין להדליק נר יאָהרצייט ואם יש לו יאָהרצייט על אביו ואמו ביום אחד מדליק שנים ועי' לעיל (ח"ג סי' קל"א ס"ק י') מסורים לזה

(8) שם סעיף ד', ח', י"א.

(9) שם סעיף ר', ט', י.

רבא (1) י"ד סימן ת"כ וא"ח סימן

תקס"ח וזכ"א.

(2) ועיל סוף סימן צ' וסימן צ"ח סוף

(10) חכ"א בשם א"ר א"ח סימן קל"ב

ב מתענין לעולם ביום המיתה ואפילו בשנה הראשונה, ואפילו מת בסוף היום לאחר שהתפללו ערבית, אם עדיין הוא יום ג) נקבע זה היום ליאהרצייט, אך אם הקבורה נמשכה מן המיתה איזה ימים אזי יתענה שנה הראשונה ביום הקבורה, ואחר כך תמיד ביום המיתה ג).

ג אם מת בשנה מעוברת באדר ראשון או באדר שני, אזי בשנה פשוטה מתענה כן באדר, ובשנה מעוברת מתענה כזה האדר שמת, אם בראשון בראשון, ואם בשני בשני. מת בשנה פשוטה, אזי בשנת מעוברת יתענה באדר ראשון, וגם באדר שני יאמר קדיש אך אל יסיג גבול אחרים 4).

ד חדש חשון לפעמים הוא מלא, דהיינו שיש לו שלשים יום, ואז ראש חודש כסלו שלאחריו הוא שני ימים, יום ראשון דראש חדש הוא יום השלשים של חשון ושייך לו, ויום שני דראש חדש הוא יום הראשון של כסלו (וכן בכל ראש חדש שהוא שני ימים, יום הראשון הוא יום השלשים של חדש העבר ושייך לו) ולפעמים הוא חסר, דהיינו שאין לו אלא כ"ט יום, וראש חדש כסלו שלאחריו אינו אלא יום אחד, וכן חדש כסלו לפעמים הוא מלא, וראש חדש טבת שלאחריו שני ימים, ולפעמים חסר וראש חדש טבת שלאחריו הוא רק יום אחד, ומי שמת בראש חדש כסלו כשהיה רק יום אחד, אזי בשנה שיהיה ראש חדש כסלו שני ימים, יחזיק את היאהרצייט ביום שני דראש חדש, שהוא יום ראשון של חדש כסלו, שגם המיתה היתה ביום ראשון בכסלו, ואמנם מי שמת ביום ראשון דראש חדש כסלו כשהיה ראש חדש שני ימים, הנה בשנה שראש חדש כסלו אינו רק יום אחד, יש להסתפק מתי יחזיק את היאהרצייט אם כ"ט חשון כיון שמת בו סוף חשון, או כיון דבנדרים תולכין אחר לשון בני אדם יחזיק את היאהרצייט בראש חדש כסלו כמו שקורין אותו, ויש לנתוג כן, אם בשנה הראשונה הבא ראש חדש כסלו הוא רק

שקרים מצויינים בהלכה

ואם הוא ערב שבת ביהש"ש ושכח להדליק כתב המנ"א (סי' רס"א ס"ק ו') דמותר לומר לעכו"ם שידליק ועי' לעיל (ח"ב סי' צ"ח ס"ק ה') שהבאתי משו"ת כתב סופר (או"ח סי' ס"ה) דמותר להדליק גר יא"צ ביום טוב משום דקעת מקפידים בו ואם לא ידליק יצטער ביום טוב וטוב להדליקו בביהכנ"ס. (ב) אם עדיין יום הוא ועי' ברכי חיים ושלום (שמחות אות תתרמ"ב) הביא משו"ת מנחת אלעזר (ח"ה סי' כ"ג כת"י) דאם מת בכין

(4) שם ומג"א סימן תקס"ח סק"ב.

סעיף א.

(3) ש"ך סק"י שם ועי' במ"ת סק"ב.

יום אחד, יחזיק את היאהרציים כ"ט חשון, וכן לעולם כשיהיה חשון חסר, ומכל מקום אם למחרתו ביום ראש חדש אין שם אכלים, יש לו גם כן לומר קדיש ולהתפלל לפני התיבה, רק לא יסיג גבול אחרים, אבל אם גם בשנה הראשונה הכא ראש חדש כסלו הוא שני ימים, ואם כן קובע את היאהרציים לראש חדש כסלו, ויחזיקו כן לעולם, גם כשיהיה ראש חדש רק יום אחד יחזיקו או בראש חדש והוא הדין לראש חדש (טבת 5).

ה' וכיון שראש חדש טבת הוא לפעמים רק יום אחד, דהיינו יום ששי דחנוכה, והוי יום ששי דחנוכה אחד בטבת, יום שביעי שני בטבת, ויום שמיני שלישי בטבת, ולפעמים שני ימים דהיינו יום ששי ויום שביעי דחנוכה ואז הוי יום שביעי דחנוכה אחד בטבת, ויום שמיני שני בטבת, לכן מי שיש לו יאהרציים בימים אלו לא ימעה למנות לימי חנוכה, כי צריך למנות לימי החודש (6).

ו' ביום שאין אומרים בו תחנון אין מתענין תענית יאהרציים, וכן ביום מילה, האב והסנדק והמוהל אין מתענין, וכן בפדיון הבן האב והכהן (אין מתענין ד) וכן חתן בשבעה ימי משתה אינו מתענה, אבל במעודת סיום אסור לאכול ביום היאהרציים (8). וכימים שאינו מתענה, על כל פנים יעמוק בתורה ובמצות ובשאר מעשים טובים לזכות נשמת אביו ואמו.

ז' כלילה אשר ביום המחרת יהיה לו יאהרציים, אין לו לאכול במעודת חתונה שיש שם מזמזמי חתן וכלה ויש בה שמחה, אבל במעודת ברית מילה ופדיון הבן וסיום מסכת מותר (9)

שערים מצויינים בהלכה

השמשות יחזיק היא"צ ביום שלאחריו עיי"ש ואפשר דהמעם הוא דמוקמינן אותו בחזקת שהוא חי כל זמן שיוכל וכעין שכתב החכמת אדם (כלל סע"א סעי' י"א) ועי' לעיל (ח"א סי' כ"ו ס"ק ח') במי שנסתפק לו על יום היא"צ אי ביום ד' או ביום ה' לחדש.

(8) שי"ך שם.

(5) שם במג"א.

(9) יו"ד סימן סצ"א סעיף ג' ובשע"ת שם

(6) שם.

(7) שם סעיף ס' ועיין ט"ו ושע"ת.

ח מי שאינו יודע יום מיתת אביו או אמו, יברור לו יום אחד בשנה (ג) להתענות, אבל לא יסיג גבול אחרים בקדישים (10).
בלע חסות לנצח ומחה ה' אלקים דמעה מעל כל פנים,
ברוך הנותן ליעף כת, ועצמה ירבה לאין אתים.

שערים מצויינים בחלכה

(ג) יברור לו יום אחד בשנה עי' לעיל (סי' ר"ו ס"ט ב') בענין שינוי זמנים בין אמריקה ליוראפ האידך יתנהג באבלות בענין שמועה קרובה ורחוקה ויש להסתמק גם לענין היארצייט שבשעה זו שמח שם היה כבר לילה וחכא היה יום אי יחזיק היארצייט בב' לחדש לפי זמן שהיה שם או בא' לחדש לפי זמן דחכא וראיתי בכל בו החדש בסופו שדן בזה והעלה שיש להתנהג לפי מקום האבלים כמו לענין שמועה קרובה ורחוקה אבל לדעתי אינו כן דלפ"ז אם יש לחמת בן שם יחזיק היארצייט בב' לחדש ואחיו שבכאן יחזיק היארצייט בא' לחדש ואם יפגשו זה עם זה אז יחזיק זה הבן היארצייט ביום זה ואחיו ביום שלאחריו ויהיה חוכא ואטלולא ולא דמי לאבלות שבכר מצינו חילוק בזה לענין מקום קרוב ומקום רחוק וכן לענין שמועה קרובה ורחוקה ומצאתי כעין זה בשו"ת כתב סופר (יו"ד סי' קפ"ה) שכתב ראף לענין אבלות אם התפלל כבר ערבית ועדיין יום הוא מונין מיום שלאחריו מ"מ לענין היארצייט אם אחד התפלל ואחד לא התפלל זה יחזיק היארצייט ביום זה וזה ביום אחר יהיה חוכא ואטלולא ולכן יחזיק היארצייט לעולם ביום המיתה עיי"ש, וה"ג כן.